

7/7/1982

S. 1301A

ACTA
PHYSICO-MEDICAE
ACADEMIAE CAESARAE
NATURAE CURIOSORVM

J. G. Pinder. sc.

ACTA

PHYSICO - MEDICA

ACADEMIAE CAESAREAE

LEOPOLDINO - CAROLINAE

NATURAE CURIOSORUM

EXHIBENTIA

EPHEMERIDES

SIVE

OBSERVATIONES HISTORIAS

ET EXPERIMENTA

^A
CELEBERRIMIS GERMANIAE

ET EXTERARUM REGIONUM

VIRIS

HABITA ET COMMUNICATA

SINGULARI STUDIO COLLECTA

VOLUMEN SEPTIMUM

CUM APPENDICE.

CUM PRIVILEGIO SACRAE CAESAR. MAJESTATIS

NORIMBERGÆ

Impensis **B. W. M. ENDTERI CONSORTIUM,**

ET VID. **B. JUL. ARNOLD. ENGELBRECHTI.**

TYPIS FLEISCHMANNIANIS ANNO MDCCXLIV.

ACTA

PHYSICO - MEDICA

ACADEMIAE CAESAREA
LEONOLDINO - CAROLINAE
MAGISTRARUM CURIAE
PRAEFATAE

EPHEMERIDES

ANNO

OBSERVATIONES HISTORIAE
MORBI

GENITALIUM CAUSARUM
ET EXTERIORUM REGIONUM

VIRES

HABITA ET COMMUNICATA
SINGULARI MODO COLLECTA

POWELL & COY. LONDON
CUM APPENDICE

OMNIBUS LIBRARIIS ET BIBLIOPHILIS

WOLFFENBUTEL

V.M. PAULI
R. J. L. ARNOUD, PROPRIETARIUS
HIS ASSOCIATIONIBUS

SA CRATISSIMO
POTENTISSIMO AC INVICTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO

CAROLO VII

ELECTO

ROMANORVM

IMPERATORI

PIO FELICI SEMPER AVGVSTO

GERMANIAE AC BOHEMIAE
REGI

BAVARIAE SUPERIORIS ET INFERIORIS
UT ET PALATINATUS SUPERIORIS

DUCE

COMITI PALATINO AD RHENVM
ARCHIDUCI AUSTRIAE
SACRI ROMANO-GERMANICI IMPERII
ELECTORI

LANDGRAVIO LEUCHTENBERGICO
CETERA

IMPERATORI, REGI

ET DOMINO SUO

DOMINO LONGE OMNIUM CLEMENTISSIMO.

AUGUSTISSE IMPERATOR.

Innata TIBI, SACRATISSI-
ME CÆSAR, clementia,
nobilis illa virtus, sine qua
reliquæ Principum dotes nihil
habe-

DEDICATIO.

---

habere possunt solidi, neque perfecti, præcipue autem ineffabilis TUA in assiduos quoscunque Musarum cultores propensio, quam nunquam universus orbis literatus immortalis laude satis valebit deprædicare, quaque TIBI, OPTIME IMPERATOR, ad subiectissimum cultum atque venerationem peculiariter obstrinxisti nostram academiam, hortatur nos, ut audeamus, novam hancce observationum physico-medicarum collectionem ad pedes TVOS humillime deponere, & AUGUSTIS-

DEDICATIO

STISSIMO NOMINI TUO
demiffissime infcribere.

Magnæ quidem, fatemur,
eft audaciæ, a **SUMMO MON-**
ARCHA petere, ut in tam
immenfa rerum gubernandarum
mole, quam **IPSE** Solus humeris
fuis fufinet, ab arduis & gra-
viffimis belli pacisque negotiis
ad Mufarum curas descendat.
Dum autem, **CLEMENTISSI-**
ME IMPERATOR, gratiffima
pariter ac devotiffima mente
nobifcum recordamur, quam
) (incre-

DEDICATIO

---

incredibili benignitate ac munificentia, inter auspicatissimi Imperii TUI initia, in excelsissimum patrocinium TUUM susceperis academiam nostram; quanta tunc IMPERATORII vultus serenitate præsidematque directorem, quos splendido Archiatrorum TUORUM titulo exornasti, Augustalem MAJESTATIS TUÆ thronum supplici adoratione appropinquantes intueri, CÆSAREÆ que TUAE voluntatis radios in ipsos gratiosissime diffundere dignatus

DEDICATIO

tus sis, quum TIBI, IMPERATOR MAXIME, sextum ephemeridum nostrarum volumen, ceu cultus nostri subjectissimi primitias, humillime offerrent; quam clementer & liberaliter privilegia, quæ a DIVO LEOPOLDO, Augustissimo Societatis nostræ *nunquam otiosæ* Statore, nobis olim benignissime fuerunt impertita, summa TUA Auctoritate confirmaveris, extenderis, auxeris: læta ac venerabunda tam insignium a TUA, CÆSAR AUGUSTISSIME, clementia in

DEDICATIO

---

nos collatorum benefactorum recordatio, nostram mirabiliter auget fiduciam, efficitque, ut ab omni solitudine liberati, SERENISSIMO NUMINI TUO hosce qualescunque ingenii & industriæ nostræ fructus subjectissime consecrare non amplius vereamur. Siquidem divinæ providentiæ acceptum referre debemus, quod TE, SACRATISSIME IMPERATOR, eo ipso tempore ad clavum summi dominatus admovere voluerit, quo atrocissimæ bellorum
tem-

DEDICATIO

---

tempeftates in omnibus fere Europæ regionibus sævientes, Argonavi noſtræ naufragium minari videbantur. Ubi enim in tam turbulento rerum ſtatu exoptatius invenire potuiſſet refugium, quam in TANTI PRINCIPIS clementia, qui tantum reliquos orbis terrarum Principes, quantum Apollo univerſam Muſarum cohortem, ſapientiæ ac virtutum lumine antecellit.

Sufficiat nobis, IMPERANTIUM MAXIME, ex innumerabili

DEDICATIO

---

virtutum TUARUM serie eas saltem obiter tetigisse, quarum suavisimis ornamentis nostra sese hactenus Academia uberrime sensit illustratam atque recreatam. Amplissimum interea laudum TUARUM virtutumque heroicarum campum, venerabili silentio admiramur, Deumque Omnipotentem supplices precamur, ut TIBI, AUGUSTISSIME IMPERATOR, valetudinem tribuat nullis unquam morborum molestiis agitatam, ut annos virtutibus ac meritis

DEDICATIO

---

ritis TUIS aequet, ut non modo
diuturnum, sed & tranquillum
TIBI concedat imperium, ut AU-
GUSTAM eamque HEROICAM
FAMILIAM TUAM in subje&torum
populorum spem atque sola-
tium diutissime sospitet, ut per
TE mox auream Germaniae to-
tique Europae pacem reddat;
tandem, ut omnia felicitatum ge-
nera, quibus unquam Principes
sibi dilectos beavit, TIBI affatim
contingere jubeat! Ita vale, et,
si hoc addere fas est, conatus no-
stros gratia TUA munificentif-
sima

DEDICATIO

---

fima complecti ne dedignare,
Haec sunt vota, quae pio animo
nuncupare student

SACRAE CAESAREAE
MAJESTATIS VESTRAE

humillimo obsequio devotissimi

Præses, Director, Adjuncti & Colle-
gæ Academiæ Naturæ Curiosorum.

PRÆ-

PRAEFATIO.

Dum ea, quæ nobis præfanda sunt, meditamur argumenta, tristis ante omnia nostras subit mentes jacturæ haut ita pridem factæ recordatio. *Rerum quidem irrecuperabilium optimam ex oblivione peti medicinam*, in vulgare constat abiisse proverbium. Magnum vero & incredibilem animi nostri dolorem oblivionis remedio levare, tam difficile atque impossibile, quam impium & ingratum foret. Grata potius ac sempiterna cohonestamus memoria beatos manes **ILLUSTRIS** quondam **DIRECTORIS** Academiæ nostræ τῆς χαριστάτης

**WID-
MANNI**

))

PRAEFATIO.

MANNI, rebus humanis, eheu! mature nimis erepti. Hujus enim **CELEBERRIMI VIRI** obitum tanto majori luctu atque mœrore prosequimur, quo præstantiora **ILLIUS** in nos extiterant merita; quo rariorem **VIRI SPECTATISSIMUS** humanitatem cum exquisita eruditione conjunxerat; quo denique prudentiori industria quaslibet officii sui partes impleverat. Speramus interim fore, ut vacans Directorium munus, de quo sustinendo jam jam fuit inter nos deliberatum, ab alio proxime suscipiatur Academiae nostræ Collega, in medio Imperii gremio degente, omnibusque illis, quas olim in Widmanno admirati sumus, dotibus egregie exornato. Sic tandem (si Deo placuerit, nova avertere mala) nihil amplius nostris defuturum credimus commodis. In hoc autem nobis præcipue gratulamur, quod **ILLUSTRISSIMUM** atque **EXCELLENTISSIMUM DOMINUM, DOMINUM JOANNEM GEORGIUM JOSEPHUM, COMITEM DE KOENIGSFELD, S. R. I. VICE - CANCELLARIUM** cet. cet. inter Naturæ Curiosos numerare, **EVNDEM**que, tanquam

PRAEFATIO.

---

quam gratiosum Chorinostri Ducem atque Patronum, sub agnomine APPOLLINIS MUSAGETÆ venerari nobis liceat. Quantum enim ex TANTI MAECENATIS favore, emolumentum; quantum, ex ILLIUS singulari in literarum studia amore, prosperitatis nostra sibi polliceri debeat Academia, iis praesertim nobiscum damus expendendum, qui nobis jucundissimæ hujus fortis voluptatem non invident.

Quod vero ad praesens Actorum nostrorum volumen attinet, neque necessarium esse arbitramur, neque praefatiunculae permittit angustia, ut Tibi, Benevole ac Erudite Lector, prolixè exponamus, quantum vel utilitatis, vel oblectamenti exinde colligere possis. Loquantur ipsa scripta de valore suo. Quod si autem forte non omnia apud omnes æqualem invenerint applausum, liberum cuique relinquemus, quid de singulis statuere, quid eligere, quidve reprobare velit; maxime contenti, si septimum hoc Volumen pari cum antecedentibus forte fruatur, atque non minorem in orbe literato nanciscatur approba-

PRAEFATIO.

tionem. Optarem equidem, ut ex Honoratissimorum Dnn. Collegarum numero illi frequentiore nobis exhiberent observationum suarum copiam, qui ad easdem eleganter & concinne elaborandas maxime forent idonei. Proximis vero annis eosdem ad pensa sese revocatuos esse, plane confidimus. Quod reliquum est, Benevolo ac Erudito Lectori institutum nostrum de meliori commendamus.

I.

Continuatio

CATALOGI

Dnn. Collegarum Academix Cæsareæ Leopoldino-Carolinæ Naturæ Curio-
forum,

Anno 1741. & 1742. in eandem re-
ceptorum.

Anno 1741.

Ordo
Receptionis.

- §13. Dn. D. *Salentinus Eugenius* COHAUSEN, Archidice-
ceseos Trevirensis Proto-Physicus, Præsidi Electoral.
Medicus & Poliater Confluentinus. *Cleombrotus II.*
- §14. Dn. D. *Joannes Philippus* BURGGRABE, Eminentiss.
ac Celsiss. Principis Electoris Moguntini Archiater &
Poliater Francofurtens. ad Moenum. *Serenus II.*
- §15. Dn. D. *Joannes Wolfgang Fridericus* BOENNEKEN,
Sereniss. Principis de Lœwenstein-Wertheim Con-
siliar. aulicus & Archiater, Practicus Wertheimensis.
Bassus II.
- §16. Dn. D. *Michael* ADELBULNER, Phys. & Mathem.
Prof. P. O. in Universitate Altorfina. *Aristarchus
Samius.*
- §17. Dn. D. *Joannes Gerardus* WAGNER, Practicus Lu-
becensis. *Silimachus II.*
- §18. Dn. D. *Carolus Philippus* GESNER, Illustriss. Comitum
de SAPIEHA, Ducatus Lithuanix Magni Cancel-
larii, Archiater. *Demosthenes II.*

Ordo
Receptionis.

- §19. Dn. D. *Guilielmus Ferdinandus Ernestus* KERMANN, Practicus Heidelbergensis. *Crito II.*
 §20. Dn. D. *Christophorus Conradus* SICELIUS, Practicus Nordhusanus. *Dorotheus II.*

Anno 1742.

- §21. Dn. D. *Joannes Martinus* BREHM, Reg. Suec. & Hassiacus itemque Ducalis Hildburghusanus Medicus respective aulicus & provincialis, Practicus Smalcaldiensis. *Sethus II.*
 §22. Dn. D. *Joannes Fridericus* CRELLIUS, Anatomiae, Physiolog. & Pharmaciae Prof. Publ. Ordinar. in Academia Helmstadiensi. *Sistratus III.*
 §23. Dn. D. *Christianus Gottlieb* FREGE, Practicus Lipsiensis. *Idmon II.*
 §24. Dn. D. *Joannes Thomas* DEGENHARD, Liberæ ac Regiæ Civitatis Soproniensis Physicus primarius. *Diodorus II.*
 §25. Dn. D. *Joannes Georgius* LOECHL, Sac. Cæsar. Majest. Consiliar. & Medicus Cubicularis, utriusque Nosocomii aulici SS. Josephi & Elisabethæ Physicus. *Menecrates.*
 §26. Illustrissimus ac Excellentissimus Dn. Dn. *Joannes Georgius Josephus*, Comes de KOENIGSFELD, S. R. I. Vice - Cancellarius, cet. cet. tanquam Patronus & Dux Chori nostri receptus fuit d. 13. Aug. cum agnomine APOLLINIS *Musagete.*
 §27. Dn. D. *Ernestus Gotthold* STRUVE, Augustiss. ac Sereniss. Magni Ducis Ruffiæ & regnantis Ducis Holstatiæ Consiliar. Status & Archiater, nec non Professor Medi-

Ordo
Receptionis.

- Medicinæ ordinar. in Academia Kiloniensi. *Euphorbus II.*
528. Dn. D. *Joannes Martinus WOLFF*, Physicus adjunctus Suinfurtenfis. *Cleon II.*
529. Dn. D. *Henricus Augustus GERLACH*, Practicus Hamburgensis. *Gesius II.*
530. Dn. D. *Joannes Daniel de PERLICI*, Nobilis Hungariæ, Inclyti Comitatus Neogradensis in Hungaria Physicus ordinar. & Societat. Reg. Boruss. Scientiar. Sodalis. *Archimedes IV.*

II.

CATALOGUS

Dominorum Collegarum hujus Academiae, hæctenus, quousque quidem nobis constat, demortuorum.

Ordo
Receptionis.

225. Dn. D. *Fridericus HOFFMANN*, Serenissimo Borussiae Regi a Consiliis sanctioribus & salutis tutela, Comes Palatinus Cæsareus, Medicinæ Prof. Publ. Primarius totiusque Academiae Halensis Senior, Academiae Imperialis Petropolitanae, Regiarum etiam Societatum Londinensis & Berolinensis Sodalis, † d. 12. Novembr. 1742. ann. ætat. 83.

Memoria Ejus extat in Appendice hujus Voluminis pag. 269. sqq.

329. Dn. D. *Joannes Wilhelmus WIDMANN*, Sacr. Cæsar. Majest. Consiliar. Archiater & Comes Palatin. S. R. I. Nobilis, DIRECTOR Ephemeridum Academ. Imperial. Naturæ Curiosor. & Reipubl. Norimbergens. Physicus Senior, † d. 16. Junii 1743. ann. ætat. 54.

Ordo
Receptionis.

380. Dn. *Joannes Leonhardus* FRISCH, Rector Gymnasii Berolinensis, & Regiæ Societät. ibidem Director in Classe Historico-Philologico-Germanica, † d. 21. Mart. 1743. ann. ætat. 77.
406. Dn. D. *Joannes Fridericus* HENCKEL, Sereniss. ac Potentiss. Reg. Polon. & Elector. Saxon. Consiliar. rerum metallicar. Academ. Imperial. Nat. Cur. ADJUNCTUS, † Mens. Januar. 1744.
419. Dn. *Georgius Fridericus* RICHTER, Philosoph. moral. & Polit. Prof. Publ. & Facultat. Philos. Adseffor. in Academ. Lipsiensi, † d. 23. Junii 1742. ann. ætat. 51.
420. Dn. *Joannes* ANDERSON, J. U. D. Reipubl. Hamburgens. Consul Senior, & Consilii bellici Præses, † d. 3. Maji 1743. ann. ætat. 70.
429. Dn. D. *Hermann. Frideric.* TEICHMEYER, Sereniss. Ducis Saxo-Isenacens. Consiliar. aul. & Archiater, Anatom. Chirurg. & Botan. Prof. Publ. in Academ. Jenensi, Societät. Reg. Scientiar. Berolin. Sodalis, † d. 6. Februar. 1744.
449. Dn. D. *Gerardus* TABOR, Medic. Prof. Publ. ordinari. in Academ. Giessena, Consiliar. & Archiat. Hassiacus, dictæque civitatis ac præsidii in ea militaris Medicus ordinarius, † Mens. Junio 1742. ann. ætat. 47.
460. Dn. D. *Joannes Jacobus von* DOEBELN, Med. Prof. Publ. in Academia Lundinensi Scanorum, Collegii academici Senior, Regii Collegii medici Holmienfis Adseffor & Regiæ Upsaliens. Societät. Scientiar. Sodalis, † M. 1743. ætat. 69.
527. Dn. D. *Ernestus Gotthold* STRUVE, Augustiss. ac Sereniss. Magni Ducis Russiæ & regnantis Ducis Holsatiæ Consiliar. Status & Archiater, nec non Prof. Medic. ordinari. in Academia Kiloniensi, † d. 21. Novembr. 1743.

III.

CATALOGUS

alphabeticus

Excellentissimorum Virorum, qui pro VII,
hoc Volumine Observationes physico-
medicas communicarunt.

- Dn. D. *Joannes Carolus* ACOLUTHUS, Med. Practicus
Zittaviensis, Acad. N. C. *Cassius Fatrosophista II. pag. 479.*
- Dn. D. *Joannes Sebastian* ALBRECHT, Phys. Provincial.
Coburgens. & in illustri Gymnasio Casimir. quod Co-
burgi floret, Prof. Publ. ordin. Acad. N. C. *Panthe-
mus. pag. 363.*
- Dn. D. *Joannes Gottlieb* BOETTICHER, Medicinæ Pra-
cticus Hafniensis, Acad. N. C. *Gorgias II. pag. 61.*
- Dn. D. *Franciscus Ernestus* BRÜCKMANN, Poliater Guelfer-
bytanus, Societ. Reg. Berolin. Scientiar. Sodalis, Acad.
N. C. *Mnemon. pag. 179. & 341.*
- Dn. *Joannes Godofredus* BÜCHNER, Illustriss. Comitum Ru-
thenorum Consiliar. & ab Archiv. secretior. Acad.
N. C. ADJUNCTUS, d. *Columella. pag. 81. 281. & 425.*
- Dn. D. *Joannes Philippus* BURGGRABE, Eminentiss. ac
Celsiss. Princip. Electoris Moguntini Archiater, & Po-
liater Francofurtensis ad Mœnum, Acad. N. C. *Sere-
nus II. pag. 1.*
- Dn. D. *Joannes Samuel* CARL, Sereniss. ac Potentiss. Daniæ
Regis Archiater, Acad. N. C. *Asclepiodorus. pag. 185.*
- Dn. D. *Salentinus Ernestus Eugenius* COHAUSEN, Archi-
dioceses. Trevirens. Proto-Physicus, Præsidii Electo-
ralis Medicus & Poliater Confluentinus, Acad. N. C.
Cleombrotus II. pag. 239.

- Dn. M. *Bonifacius Henricus* EHRENBERGER, Mathes. & Metaphys. Prof. Publ. in illustri Gymnasio Coburgensi & Alumnor. Inspector, Acad. N. C. *Euclides III.*
pag. 145. & 305.
- Dn. D. *Christianus Gottlieb* FREGE, Practicus Lipsiensis, Acad. N. C. *Idmon II.* pag. 343. & 484.
- Dn. D. *Joannes Hermannus* FÜRSTENAU, Prof. Medicinæ primarius & Oeconomix ordinarius in Academia Rintelenfi. pag. 32. 98. & 390.
- Dn. D. *Carolus Philippus* GESNER, Illustriff. Comit. de *Sapieha*, Magni Ducatus Lithuanix Magni Cancellarii, Archiater, Acad. N. C. *Demosthenes II.* pag. 79.
- Dn. D. *Joannes* GRASHUIS, Med. Pract. Amstelodamensis. Acad. N. C. *Mantias II.* pag. 408.
- Dn. D. *Tobias Henr.* HAEHNE, Physicus Leoberg. Siles. Acad. N. C. *Hygiæus II.* pag. 45.
- Dn. D. *Laurentius* HEÏSTER, Sereniff. Brunsvicensis & Lüneburg. Ducis Consiliar. aulicus & Archiater, Medicinæ, Chirurg. & Botan. Prof. Publ. in Academ. Helmstadiensis, Regiar. Londinens. & Berolinens. Societat. Scientiar. Sodal. Acad. N. C. *Sostratus I.*
pag. 86. & 272.
- Dn. D. *Carolus Frider.* HUNDERTMARK, Practicus Lipsiensis, Acad. N. C. *Hesperus II.* Append. pag. 95. sqq.
- Dn. Lic. *Christian. Frider.* JOERDENS, Physicus ordinarius & Scholar. illustr. Gymnasii Curiensis in Variscia, Acad. N. C. *Micon.* pag. 371.
- Dn. D. *Gottlieb Henricus* KANNEGIESSER, Medic. Prof. Publ. in Academia Kiloniensi, Acad. N. C. *Telamon II.*
pag. 36. & 108.
- Dn. D. *Joannes Elias* KIRCH, Liberæ Civitatis Imperialis Suinfurtensis. Physicus ordinarius. Acad. N. C. *Archigenes. II.*
pag. 294.
- Dn. D.

- Dn. D. *Joannes Adam* KULMUS, Physicus ordinarius Gœdanensis, Medicinæ & Philos. natur. in illustri Gymnasio academico ibidem Prof. Publ. Reg. Berolin. Societat. Scient. Sodalis, Acad. N. C. *Philumenus.*
pag. 450.
- Dn. D. *Joann. Christian.* KUNDMANN, Poliater Wratislaviensis, Acad. N. C. *Epimenides.* pag. 430.
- Dn. D. *Paulus Gerard. Henr.* MOEHRING, Sereniff. Principis JOANN. LUDOVICI Anhaltino-Serveftani Archiater, Physicus Civitatis & Dynastiæ Jeveranæ, Acad. N. C. *Diocles II.* pag. 402. & *App. p. 113. sqq.*
- Dn. D. *Rüdiger. Frider.* OVELGÜN, Comes Palatin. Cæsar. Med. Provincial. Moguntin. & Archiater Waldecensis, Illustr. Capituli & Civitatis Fritzlariensis Med. ordinar. Acad. N. C. *Diophantus II.* pag. 69.
- Dn. D. *Joann. Jacobus* RITTER, Archiater Sereniff. Landgravii Hasso-Homburgensis & Physicus ibidem, Acad. N. C. *Mundinus II.* pag. 10. & 182.
- Dn. *Albertus* RITTER, Gymnasii Regio-Ilfeldiaci Pro-Rector & Senior, Acad. N. C. *Chrysermus II. Append.* p. 49. & 67.
- Dn. D. *Joann. Daniel* SCHLICHTING, Med. Pract. Amstelodamensis. Acad. N. C. *Nymphodorus II.* pag. 100.
- Dn. Lic. *Joann. Jacob.* SCHLIERBACH, Phys. Provincial. Hasso-Darmstad. Medicus ordinar. Abbatix Waldeco-Schackensis, Practicus Battenbergæ. pag. 214.
- Dn. D. *Gottwald* SCHUSTER, Physicus provincialis Chemnicensis, Acad. N. C. *Sabinus II.* pag. 126.
- Dn. D. *Marianus* SEGUER, Med. Professor Publicus & Censor in Academia Valentina, Academicus Madritensis & Hispalensis. *Append. pag. 209.*

- Dn. D. *Christoph. Conrad.* SICELIUS, Practicus Nördhusanus.
Acad. N. C. *Dorotheus II.* pag. 261.
- Dn. D. *Martin Simeon* STARCKE, Sereniff. ac. Potentiff. Reg.
Polon. Consiliar. & Archiat. itemque Præsidii militaris
Dresdensis Medicus ordinarius. pag. 56.
- Dn. D. *Joannes* STORCH, Comes Palat. Cæsar. Sereniff.
Ducis Saxo-Gothani & Principis Schwartzburgo-Ru-
dolphopolitani Consiliar. & Archiat. Præsidii militar.
& Præfectur. Gothan. Medicus ordinar. Acad. N. C.
Erotianus II. pag. 354.
- Dn. D. *Joann. Conrad.* TRUMPH, Practicus Goslariens. &
Metallicolar. Sylvæ Hercyn. Medicus ordinar. Acad.
N. C. *Rufus II.* pag. 298. & *Append. p. 29.*
- Dn. D. *Joann. Philipp.* WOLFF, Illustriff. Comitis de Castell-
Rüdenhausen Archiat. & Physicus Provia. Acad. N.
C. *Cleon. I.* pag. 227.
- Dn. D. *Joann. Martin.* WOLFF, Med. Practicus Suinfurten-
sis, Acad. N. C. *Cleon. II.* pag. 473.
- Dn. *Joann. Matolai de* ZOLNA, Nobilis Hungariæ. *Append.*
pag. I. 599.

ACTORUM
PHYSICO-MEDICORUM
ACADEMIÆ CÆSAREÆ
NATURÆ CURIOSORUM
VOLUMEN SEPTIMUM.

OBSERVATIO I.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI BURGGRAFII.

Parotis scirrhusa, multum protuberans, feliciter resecta.

Vir XXXVI. annorum, justæ staturæ, sanguineo-melancholicus, eufarcus, robustæ compagis, ad sudorum effusionis facillimus, & iisdem madidus, ex rationibus vitæ generis, vinarii scilicet sæpe cellam

lam ingredi coactus, ante octo circiter annos, glandulas in collo sibi intumescere observabat, tandem & parotidem sinistram, quæ, reliquis ad sanum statum redeuntibus, sola tumida persistabat. Consulebat hinc chirurgum, qui impositis emplastris post aliquot dies pus subesse putans, lanceola tumorem pertudit, quo factò, loco puris, sincerus sanguis copiose effluebat. Dilatabat dein infictum vulnus, & nescio quid amplius tentabat, sed incassum: tumor hinc crescere pariter ac indurari pergebat, ita, ut jam pugni magnitudinem excederet, inæqualem simul monstrans superficiem, sub integumentis communibus nonnihil mobilis adparens, in obtuso vero apice suo, ubi olim pertusus fuit, ovali callosa fovea profunda notatus. Quoniam igitur iustissimus nascebatur metus, scirrhum hunc, ut ad suppurationem perducatur, si remediis imponendis nimium quantum vexaretur, in cancròsum ulcus degeneraturum, hinc nullum aliud auxilium restabat, quam tumoris mediante ferro extirpatio. Huic cum æger se facile submitteret, & prævia purgatione ac sanguinis missione præparatus esset, operationem adgressus est, omni necessario adparatu decenter exposito, eandemque me præsentem feliciter perfecit solertissimus chirurgus nostras *Weber*, cum socio non indigno *Kirsch*, & quidem hunc in modum.

Die XV. Augusti MDCCXL. ægro in sellam commode locato, quod propter foveam notatam latam & profundam, in apice tumoris, integumenta decussatim haud commode incidi potuerant, juxta utrumque foveæ latus, eadem parabolica linea diffecabat ita, ut crura parabolæ se invicem exciperent; tum integumenta a scirrho confestim separabat, scirrhum acu triquetra, filo cerato instructa, pertundebat, utrumque filii extremum, remota acu, in nodum colligebat, & connexo sic filo, pro manubrio in attollendo scirrho utebatur. Ipso igitur hocce tumore modeste sursum tracto, hunc

hunc circa radicem cultro prudenter refecabat, & cum furculi arteriæ carotidis externæ, parotidem fubeuntes, abscindi debuerint, singulis confestim glomeres lineos, liquore styptico madidos, imponebat, adprimebat, & per ministrum, imposito digito, ita servari curabat, ipse interim in separatione scirrhi prudente festinatione pergebat ita, ut omnem sectionem hucusque enarratam intra minuta horæ duodecim absolveret, & vix decem sanguinis uncix effluerent. Extirpato scirrho mox partes fauciatas glomeribus lineis, liquore styptico imbutis, dein aliis copiosum pulverem stypticum continentibus, muniebat: his adprimendis varia splenia imponebat, omnia vero fascia solari dextre firmabat.

Æger, qui laudabili animi firmitate hanc operationem sustinuerat, cum satis adhuc valens esset, imposito severo silentio, ne maxillæ inprimis motu vulnus irritaret, jubebatur in commoda sella per aliquot adhuc horas morari, ne decubitu in lectum hujusque tepore sanguis turgescat, & hæmorrhagia deligationem perumpat. Duo chirurgi ministri præsto erant, qui alternatim palma manus ligaturam comprimebant per nychthymeron. Victus tenuis, refrigerans & demulcens, ex cremore hordei, avenæ, & potus aquæ simplicis injungebantur.

Die XVIII. Augusti & tertio a vulnere, cum ligatura caute solveretur, splenia & glomuli linei facile secedebant; patuit vero in medio & profundo vulneris orbiculum scirrhi, magnitudine fere floreni, remansisse, qui sub operatione, propter sanguinis effusionem, observari haud poterat. Ad consultationem igitur die postero, qui erat XIX. Augusti & quartus ab operatione, iterum invitatus, specillo deprehendimus, in inferiore margine orbiculi istius patere aditum sub istum orbiculum, huncque potissimum in ambitu suo minus in medio, sanis partibus cohærere, ita ut specillo subter illum huc illuc explorari potuerit. Convenimus cunicu-

lum istum glomulis lineis, balsamo Arcæi, cum mercurio præcipitato rubro & alumine usto subactis obductis, probe explere. tum & similibus ambitum istius orbiculi adgredi, ut hoc molimine separationem ejusdem spontaneam provocaremus, sicque sectionem iteratam evitaremus, quam propter arteriosum sub orbiculo furculum, quem pulsare observabamus, omni studio declinare adlaboramus. Successit spatio aliquot dierum optime negotium, ita tamen, ut cultello hinc inde succurrere necessum fuerit. Cum vero tota fere parotis scirrhusa fuerit, adeoque ad sanam usque in profundo hærentem, ejus particulam resecari debuerit, latex salivalis scaturiens, splenia & ligamenta multum madefaciebat, stypticis hinc coërcenda. Interim reliquum ut simplex vulnus curabatur, ægerque sic spatio sex septimanarum pulchre sanatus fuit.

OBSERVATIO II.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI BURGGRAFII.

Febris Epiala variolis suppuratis innoxie superveniens.

E Pialam febrem, in nostris oris valde infrequentem, non nisi bis mihi hætenus videre contigit. Prima vice in muliere ultra 40. annos nata, plebeia, procerâ, robusta, sanguineo-melancholica, crudis humoribus tum scatente: hæc exeunte æstate corripiebatur languore summo & levi horrore, qui posterior mox in tantum algorem, sed absque succussione & horrore corporis, transibat, ut tacta cadaveris instar frigeret, & algido simul sudore maderet. Cum ego vocatus advenissem, ultra sex jam horas ita decubuerat; pulsus erat valde debilis, & quodammodo celer; non nihil p. n. sitiebat; mente sibi integre constabat, voce satis robusta utebatur, in lecto se erigere valebat, de
summo

summo saltem languore & cordis oppressione conquerebatur. Nulla igitur funesta signa in tam diuturno ingente algore, omnia sollicito animo examinando conspiciens, Epialam febrem, nunquam antea visam, præ manibus esse intelligebam. A crassis frigidisque humoribus, circa capillaria vasa hærentibus, hunc algorem oriri existimabam; hinc attenuare sine stimulo statuebam, ne intempestive movendo, æstum destructorium excitarem. Propterea jubebam pannis calefactis ægram super totum corpus, maxime juxta spinam dorsi, probe fricare, & infusum theæ, quam calidissime ferre posset, assiduo ipsi propinare, præscribendo simul sequentem Linctum: Rec. Syrupi quinque radic. aperientium, Oxymellitis simpl. ana ʒvj. Misce, sumat singulis dimidiatis horis modicum cochleare. Altero mane versus meridiem mihi adcedenti refert, heri præscriptis temperatum quidem fuisse algorem, per sex tamen adhuc porro horas, sicque in totum per duodecim integras horas continuasse, nullum subsequutum fuisse æstum, sed naturalem calorem. Hunc etiam per duodecim horas durasse, & se jam iterum per aliquot horas algere. Iisdem ergo mediis heri præscriptis illam iterum uti jussi, & quamprimum algor desierit, ac ægra naturaliter iterum per duas horas caleret, sequentes Pilulas pro una dosi fumere: Rec. Extr. panchymag. Crollii ʒj. gr. vj. F. Pil. pond. gr. ij. no. XIII. consperg. pulv. sem. Lycopod. & harum actione ante crastinum paroxysmum finita, attenuati hesterni eclegmate humores expellantur. Factum, & tertius paroxysmus longe mitior & utcunque brevior fuit præcedentibus, quarto vero vix sensibili febris desiit. Hæc præfari placuit in gratiam sequentis exempli Epialæ febris, suppuratis variolis supervenientis.

Puella duorum annorum, albissimi coloris tam cutanei, quam pilorum, pallide glaucis oculis, quibus notis & matrem & sororem refert, variolis distinctis, nec copiosis,

benigne admodum, nisi quod sæpius horrore quodam succussa fuerit, mense Junio 1739. laborans, ita, ut parentes præter aquam fumaris nil pharmaci puellæ exhibuerint: septimo ab eruptione die foetidissima & sudabat & minge-
bat, seorsim sudor cadaver fere olebat. Sicca hætenus al-
vus, octavo die, qui erat 22. Junii, liquefcere cœpit, bisque solvebatur. Variolæ pure scatebant, quarum plurimas ve-
ro in facie utpote prurientes, manibus detriverat. Eodem octavo die mox post horam quartam pomeridianam, tota frigida facta fuit, frigidoque sudore perfusa. Accersitus al-
tero mane circa octavam, ad hanc relationem de tristi even-
tu timebam; inspiciens vero puellam, non adeo graviter illam ægrotare inveniebam, quam prius existimaveram, ut-
ut cadaveris instar adhuc algeret tota madida. Vultus haud erat collapsus, oculi vitali fulgore splendebant, sola respira-
tio citatior paulo naturali erat: variolæ nondum detritæ pure scatebant, sed in apicibus nonnihil subsiderant; sitie-
bat nonnihil p. n. Alvus ægræ haud soluta fuit. Omnia hæc phænomena, variolas nempe suppuratas, alvum liqui-
dam, ingentem algorem per totum corpus diffusum, ac jam per XVI. horas continuantem, ægrotulam vero non adeo infirmam, sollicito animo mecum reputanti, patebat quidem, febrem epialam adesse, sub qua tamen fatalem variolarum retrocessionem, purisque resorptionem & diarrhœam me-
tuebam. Pulsus explorare puella nullo modo permitte-
bat, sed ita reluctabatur manibus, ut nihil de pulsu percipere licuerit. Indicari mihi videbatur, vires expellentes cir-
cumspecte excitandas esse. In hunc finem suadebam, ut mater aliquid vini gallici, Frontignac dicti, puellæ, valde parvis, sed repetitis dosibus exhiberet, interponendo sæpe haustulum infusi herbæ Thee tam calidi ac puella ferre pos-
set. Præscribebam simul: Rec. Sem. Aquileg. ziiij. aqu. Aquileg. ʒiij. f. l. a. emulsio, colaturæ adde Antimonii dia-
pho-

phoretici non edulcorati, sed subtilissime triti ℞j. Syrupi Be-
tonicæ ꝑ̄ss. Misce; sumat singulis horis parvum cochleare.
Vinum libenter admittebat puella. Nihilo minus algor in
seram usque vesperam, horam nempe nonam, sicque ad duas
& triginta horas durabat, dein naturaliter incaluit. Nocte
semel aluo excrevit pauca serosa. Die decimo morbi & 24.
Junii mane variolæ partim pure adhuc turgidæ, parte vero
maxima desiccationi proximæ erant: excreverat & iterum
aliquid serosi alvo; cæterum nisi respiratio adhuc nonnihil
justo frequentior fuisset, nil p. n. in puella jam notari po-
tuisset. Calebat naturaliter. Emulsionem absumsit, sed dif-
ficulter; nihilo minus repetendam curabam, & ut parentes
subinde aliquid vini nominati exhiberent. Cum dicta die
circa meridiem mater puellam cunis eximeret, & super ul-
nas decumbentem sustineret, quo lectulus denuo sterni po-
tuerit, protensis versus cunas manibus, puella in cunas de-
cumbere desideraverat, & cum protinus in illas deponere-
tur, per quadrantem horæ maxime infirma jacuit. Interdi-
xi hinc parentibus cunis illam eximere. Hoc ipso die hora
sexta vespertina, adeoque post elapsas XXI. horas, cadaveris
instar iterum algere & frigidus sudore perfundi cœpit. Ho-
die frequenter singultiebat. Suasi parentibus, ut usui remedio-
rum supra enumeratorum studiose inhærent, & algor jam
nonnisi per aliquot horas continuabat: tum similiter per
aliquot horas vix naturali gradu calebat; & hic algor, hæc-
que exigua incalescentia per totam alternabant noctem non
solum, sed & usque ad diem 25. Junii horam nonam matu-
tinam, abinde modice calere pergebat; cibos adpetebat &
quinq̄ies deiecit. Continuare parentes jussi prudenti
usu dicti vini, sicque factum, ut d. 26. Junii & die decimo
morbi, a febre liberata puella satis commode valeret, dor-
miret, adpeteret cibos. Per aliquot adhuc dies post partum
semper aliquid præmemorati vini puellæ prudenter exhibere
paren-

parentibus suasi, partim quod nulla pharmaca admitteret, partim ut motu humorum inertium vitali nunc excitato lentior minueretur, sicque successive & a variolis quoque belle convaluit.

OBSERVATIO III.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI BURGGRAFII.

Sectio Puelli, Tussi ferina & Ictero, supervenientibus convulsionibus haud adeo violentis, subito extincti.

PUellus 2 $\frac{1}{4}$ anni, melancholico-sanguineus, eufarcus quidem, sed rhachiticus, ante sex circiter septimanas torpere, calere & vehementer tussire cœpit. Præscriptis variis remediis, imprimis quod puellus nauseosus esset, largo sacchari lactis usu, aliquantum iterum convaluit: ad robur deinde visceribus puelli rhachitici conciliandum, limatura martis cum elæosaccharo cinnamomi subacta per octo dies exhibita fuit. Adhuc melius quidem habere cœpit, neutiquam tamen integre convaluit. Ante octiduum nunc subito totus ictericus evasit; præscripsi arcani tartari liquidi duplum, cum simplo tincturæ martis pomatæ, mane & vesperti ad guttas XL. & ultra exhibendum; sed cum ad ejus adsumtionem difficilis esset, substitui Tartarum solubilem, noctu imprimis, quando, ut solebat, avidius biberet, potui ejus aquoso largiter immiscendum: factum, & color ictericus multum imminui cœperat. Pridie vesperti puellus caput & oculos varie torquere cœpit, sui tamen compos. Nocte anxius fuit gestibus, & quantum balbutire valebat, etiam verbis. Heri mane circa nonam convellebatur puellus leviter, sed instar moribundi, & post undecimam exspirabat.

Hodie

Hodie die 21. Januar. illum dissectui. Totum corpus adhuc icterico colore tinctum, sed ita flaccidum & flexile, ut, quanquam per 24. horas jam exanimum fuerit, accerrimumque sit frigus, tamen sicuti vivum tractari potuerit. Dissectis integumentis abdominis, nullum occurrebat omentum, & non nisi in sinistro latere ad intestinum colon aliquid ejus inveniebatur. Intestina tenuia flaccida, inflata, quasi pellucida, bilioso tamen virore tincta comparebant: crassa, præcipue colon, contracta. Medium intestini ilei in semet ipsum ultra pollicem cum dimidio introsusceptum, absque ullis prægressæ inflammationis signis, ita, ut pars superior dilatata, supergressa sit proximam inferiorem contractam, hancque satis arcte complexa. Simile intro suscepti ilei exemplum *Volumine Vto horum Actorum obs. LXXX. pag. 298.* recensui. Glandulæ meseraicæ maximam partem tumefactæ & duriusculæ. Hepar grandiusculum, hinc inde, sed minima sui parte, nativo suo colore, maxima vero parte bilioso virore tinctum. Vesicula fellea tota vacua & flatu quasi repleta, manifesto indicio, bilem ex advecto per venam portæ sanguine haud secretam, sed cum eodem venæ cavæ infusam, sicque cum sanguine tandem per totum corpus diffusam fuisse. Lien sanus; renes, ut in infantibus, grandiusculi. Aperto thorace pulmones flaccidi, in medio sinistri lobi tuberculum crûdum, fere tophaceum, fabæ magnitudine, intra digitos vix friabile. Pericardium inferna sua tota facie latius, quam vulgo observatur, diaphragmati arctissime accretum. Dexter cordis ventriculus solito longe flaccidior videbatur. Resecto cranio, dura mater calvariæ adeo arcte accreta erat, ut non nisi magno labore hæc auferri potuerit, nec absque plenaria duræ matris dilaceratione, quæ fornici calvariæ ita adhærebat, sicuti exterius pericranium, ita, ut abradi deberit.

(*Francofurto ad Moen. Erfordiam*
missa d. 1. Octobr. 1741.)

OBSERVATIO IV.

Dn. D. JOANN. JACOBI RITTERI.

Historia & Observata circa febrem petechialem, mensibus Novemb. & Decemb. 1740.
itemque Januar. Februar. & Martio.

1741. in Hassia, praesertim tractu
Homburgensi, grassatam.

RELATIO HISTORICA.

§. I. **A** Groti omnes, ante quam decumbere coguntur, de lassitudine maxima, gravativo corporis, pressorio ventriculi, & pungitivo pectoris, artuumque, dolore conqueruntur. Porro de horrore subtili interno, & tensione carnis surarum dolorifica. Adest quoque sensus imaginarius membrorum tumefactorum, ossa quasi fracta contusa, & ardor internus magnus, per totum morbi decursum durans.

Confessarium 1. Nonne ab inflammatione vasorum minimorum, majora nutrientium, uti censet *BAGLIIVS Prax. med. p. m. 17. 51.*, hic sensus?

Facies plerumque naturalis. Genæ atque labia quandoque rubra. Aridura faucium. Frigus in spina dorsi. Nausea, cephalalgia magna, pulsans, pungens, in fronte & temporibus, quandoque per 2. aut 3. dies, aut totum morbi decursum sæviens. Omnes conqueruntur de amaritudine oris & ventriculi ardore.

Confessar. 2. Nonne sedes morbi in ventriculo? siquidem r.) miasma per aërem dispersum, ore primo susceptum, & dein ad ventriculum delatum, copiosiores magisque superficiales linguæ ac palati partes, & sinistrum ventriculi orificium

cium adfcit 2.) miasma hoc, ventriculo haustum, absorbetur intra venas in eo patulas, harumque auxilio immiscetur humoribus circulantibus; & quidem citius ibi, quam in cute, ob calorem ejus majorem, quam cutis, qui est ad ventriculi ut 64: 54:: 32: 27. conf. *SCHREIBERI Tract. de Peste 1740. Petropol. Coroll. 11. & 12. pag. 11.*

Plurimi hoc morbo non correpti eodem tempore intumescencia colli adfficti fuere.

Confect. 3. An miasma humores dissolvens in aëre statuedum?

Dolor in nucha, delirium in principio morbi nocturnum. Tinnitus aurium, quandoque ab initio, quandoque sub declinatione morbi, & per longum, morbo jam profligato, spatium durans. Pulsus quandoque profundus, tener in cholericis; in reliquis a naturali statu raro recedens. Respiratio facilis aliis, per totum morbi decursum; aliis principio, aliis diebus criticis, difficilis, mutata dein. Tumor pedum, fanatorum plerosque invasit. Odor cadaverosus ægrorum alcalinus, Medici nares feriens, exhalabat sudore, aut transpiratione.

Confectar. 4. A miasmate alcalino ortus hic odor.

Multi siti vexantur clamosa, aut mediocri, aut nulla. Alvus aut quotidie soluta, aut, si constipata, anxietates effecit. Diarrhœa alios ab initio morbi, alios diebus criticis corripuit. Urina varia, in principio, incremento & statu morbi, aut pellucida, flammea, citrina, aut turbida, sedimento tardo, demum die 20. aut 25. separato, diebus criticis raro lateritio, si quid præcipitatum; multis per totum morbum fanæ similis. Materiæ crudæ & celerioris sanguinis motus signum! Somnus in omnibus, exactis 3. aut 4. diebus, placidus plerumque rediit in sanguineis, in cholericis plus turbatus. Tussis paucis in principio sicca & sonora.

§. II. I.) Natura sponte quandoque hunc morbum solvit. Invasit omnis ætatis homines; infantes, juvenes,

usque ad annum 30. morbum hunc plerique superarunt ; adultiores vero, scilicet a trigesimo ad quadragesimum quintum & ultra , plerique mortui. Dispositio ad diaphoresin magna, major aut minor pro ratione subjecti, attamen debilitans omnes. Motus convulsiui, subfultus tendinum, totum morbum, in omnibus fere subjectis, concomitari solebant, nilque mali portendebant. Pauperes, in obscuris angustis tuguriis habitantes, fame mox afflicti, mox multo farcti cibo, impuris indusiis vestiti, facilius & gravius præ divitibus hoc morbo correpti fuere.

Consectar. 5. Patet hic causa prædisponens ; similis effectus in plurimis pestis relationibus observatur ; analogia quædam inter hos duos morbos reperitur, hic non disquirenda.

2.) Quorum hypocaustra a lana , oleo , vestibus , alcalinus odor replevit, aut qui talem hausere aërem, gravius præ ceteris occubuere.

Consectar. 6. Lana quam maxime & facillime hocce contagium suscipere valet : Pestis Marsiliana anno 1720. & aliæ hoc probarunt. Confer. Consect. præced.

Consectar. 7. Miasma externum, interno in humoribus latenti se evolvendi dedit occasionem.

3.) Temperamenta ficciora, cholericæ, & qui sanguinem spissiore vasaque minora habebant, morbum facilius superarunt ; in reliquis, etsi morbus gravioribus stipatus symptomatibus, constans tamen typum servavit benignior. Miasma sanguinem illorum non adeo facile dissolvere potuit, robur vasorum id ipsum prohibuit, ejusque mixtionem conservavit. In sanguineis, iisque, qui sanguinem fluidiorem, vasa majora, habitum laxiorem & gracilem habuere, morbus erat confusus inconstans, incertus, gravis, plerumque letalis, quamvis mitior videretur.

Consectar. 8. Effectus miasmatis dissolutivi in sanguine jam prædisposito intelligitur.

In phlegmaticis & sanguine viscido præditis, morbus tacite finitus, symptomata, ut cephalæa, dolor artuum, ultra 3. dies non durarunt; ane visciditas sanguinis dissolutionem impedit?

§. III. Exanthematum eruptio die quarto, vel septimo morbi fiebat, prægressis ut plurimum frigore, horrore: Petechiæ erant aut latæ, erysipelaceæ, aut moribus pulicum similes, mox ellipticæ, mox rotundæ, majores, minores. Majores solæ, aliquando minoribus mixtæ. Color carneus ruber majorum, purpureus minorum. Locus primus in pectore, nucha, brachio supra cubitum in musculo bicipiti fuit. Dein antibrachium, femur, pedes paulatim; faciem nunquam occuparunt. Durarunt majores usque ad diem duodecimum, minores disparuere demum decimo quinto, decimo septimo, decimo nono, aut vigesimo secundo. In mortuis etiam post obitum durantes quandoque conspicuæ erant.

Consectar. 9. Ergo mors non semper a retrocessione exanthematum? petechiæ quandoque copiose eruperunt, frigore aut spasmodicis motibus prægressis. Immo substitere, diarrhœa semper fluente.

Consectar. 10. Nulla retrocessio exanthematum a diarrhœa timenda? Multi iisdem symptomatibus sine exanthematibus decubuere.

Consectar. 11. Ex hisce & præced. & toto genio morbi concludere licet, exanthemata simplex esse accidens morbo & symptoma, nec critici quid.

Duratio morbi in cholericis erat dierum 20. 22. 24. in sanguineis & phlegmaticis brevior, scil. dierum 7. 14. 17.

§. IV. *Incrementum* morbi in sanguineis usque ad diem quintum, in reliquis a septimo ad decimum tertium se extendit. Signa incrementi erant pulsus durior & celerior. Cephalæa urgens, ætus int. nus, cutis arida, aut paulo hu-

mida, urina pellucida, aut turbida absque sedimento, sitis quibusdam clamosa.

Status in sanguineis a quinto ad septimum, in reliquis a septimo ad decimum tertium, a decimo ad decimum sextum, a nono ad decimum quintum, sic per sex dies duravit, unde confirmatur effatum *BAGLIVII* Prax. med. p. m. 67.

Quo longius incrementum, eo longior morbus.

Signa status ex nulla symptomatum mutatione desumebantur. Incrementi & status discrimen quandoque observatu difficile, ob symptomatum similitudinem.

Decrementum ab hisce diebus incipiebat; ejus signa erant: Mutatio pulsus ex profundo in altiolem, ex celeri in tardiolem, ex duro in molliorem, remissio symptomatum, disparitio exanthematum, sedimentum urinæ.

§. V. *Crises perfecta salutare* talibus se manifestabant signis: 1.) Surditate, plerumque quinto, nono, undecimo, aut decimo quarto die incipiente, & per novem, vel undecim dies, imo ad finem morbi & in sanatis diu durante, omnibus ac singulis, mortuis æque ac restitutis communi. 2.) Hæmorrhagia narium, octavo, nono & decimo tertio die eveniente, quæ, si copiosa erat, semper cum levamine, pauca vero cum exacerbatione contigit. 3.) Diarrhœa die nono, decimo & decimo quinto invadente, per 2. 3. dies, aut totum morbi decursum cum euphoria continuante, ita, ut ejus suppressio delirium motusque spasticos induxerit. Videtur hæc necessaria ad morbi solutionem? Quo longius duravit, eo melius. 4.) Vomitu, die decimo, decimo quinto, pituitoso primo, dein amarescente austero, remittentibus æstu, siti, pulsu molliori.

Consuetar. 12. Nonne sedes morbi in primis viis & intestinis, a foco per os in ventriculum delato?

5.) Sudore, qui rarissime diebus criticis erumpebat, eratque irregularis, aut nullus, aut copiosus; si quando prove-
niebat,

niebat, foetens alcalinus; in declinatione morbi, circa diem vigesimum & vigesimum secundum, prorumpens copiosus, frigidiusculus, debilitans cum metu hecticae, ut plurimum praegresso delirio, aut horrore nocturno, symptomatibus cessantibus, quandoque somnum excipiens largus, debilitans, per 5. dies durans, post remedia convenientia cessans. In principio signum criseos perfectae, dein atoniae partium?

Consectar. 13. Via transpirationis & sudoris non videtur aptissima naturae pro solvendo morbo, cum debilitatem induxerit.

6.) Somnolentia, die supra decimum tertio, quinto, aut septimo morbi, transpiratione, urina cocta, respiratione facili concomitata, quandoque per 3. dies duravit. Sub declinatione morbi salutarior ea, quae in principio & statu accidit.

7.) Pituita, in cholericis nulla, in sanguineis die undecimo & decimo quinto copiosa rejecta. 8.) Convulsivi motus, juncti lectioni floccorum, delirio absque febre, jectigationi in lecto, sudori frigido, oculis lacrymantibus, urinæ pellucidæ, subsultibus tendinum & maxillæ inferioris, circa undecimum, vel decimum tertium diem, continuante pulsu bono ac vegeto, nil mali, sed crisin instantem salutarem, aut per diarrhoeam, aut sudorem, adnuntiarunt. Quantum signis criticis in hoc morbo fidendum?

Consectar. 14. Motus convulsivi non adeo, ac lethargus, metuendi.

Consectar. 15. A constantia pulsus prognosis fieri debet.

§. VI. *Crises imperfectæ* fiebant symptomatibus non mitigatis. 1.) Urina quamvis erat cum eneoremate, attamen turbida. 2.) Surditas diebus criticis. 3.) Hæmorrhagia narium paucis guttulis die quinto, septimo, undecimo & decimo tertio, nulla majore altero die critico subsequente. Confirmatur itidem observatio *BAGLIVII*, qui malam exitialemque pronuntiat, *Prax. med. p. m. 80. edit. Lugd. 1714. 4to.*

§. VII. *Solutio morbi* plenaria fiebat 1.) Pulsu ad naturalem statum accedente. 2.) Æstu cessante. 3.) Sudoribus copiosis foetentibus, odorem olei C. C. spirantibus, sub declinatione. Conf. num. 5. §. V. 4.) Somnolentia per unum, aut plures dies. 5.) Diarrhœa brevi in statu morbi. Conf. num. 3. §. cit.

§. VIII. *Signa felicitis eventus* erant : 1.) Adpetitus bonus constans. 2.) Transpiratio naturalis nec copiosa mane, membris naturaliter calidis. 3.) Sitis magna. 4.) Somnolentia levis in declinatione & die 14. bonis concomitata symptomatibus. Conf. num. 6 §. V. 5.) Respiratio facilis & æquabilis in toto thorace & abdomine, immotis claviculis & humero.

§. IX. *Signa lethalia* erant : 1.) Respiratio facilis, celer, elevatis claviculis, costis, ventre agitato.

Consētar. Constituit itaque elevatio clavicularum differentiam inter respirationem salutarem & lethalem,

2.) Lethargus die quinto, aut septimo, pulsu tremulo, oculis apertis, nullis superabilis remediis vesicatoriis. 3.) Subfultus tendinum, in carpo, maxilla inferiori præsertim, pulsu irregulari. Conf. num. 8. §. V. 4.) Os patulum, varie distortum. 5.) Lingua aut gravis, aut summe volubilis. 6.) Auditus acutissimus.

Consētar. 17. Nonne linguæ, auris, maxillæ, & manuum nervi præ ceteris materia critica in eos prolapsa, correpti?

7.) Situs aut transversus in lecto, aut in dorso.
8.) Nasus in principio collapsus, adpropinquatio manuum.
9.) Sudor copiosus diebus criticis quinto, septimo, nono, decimo tertio & decimo septimo, nunquam remittens, quamvis calidus. Conf. num. 3. §. VII. 10.) Transpiratio copiosa per totum morbum. Conf. num. 2. §. VIII. 11.) Quando ægri se semper tegunt stragulis, externo partium colore naturali, periculosum. 12.) Singultus decimo tertio, quarto,

to, aut quinto die respirationi difficili junctus. 13.) Urina citrina, pellucida, turbida, quandoque eneoremate acuminato, nulli præterea symptomati critico salutari juncta.

Confettar. 18. Ex urina incerta prædictio in hoc morbo. Conf. num. 1. §. VI. & num. 8. §. V.

14.) Pulsus tremulus tam ab initio, quam tertio & quinto morbi die.

§. X. *Symptomata* & mortuis & sanitati restitutis *communia* erant sequentia: 1.) Respiatio facilis, æquabilis, paulum elevatis claviculis & costis, dein facilis, præcipue diebus criticis. 2.) Somnolentia die undecimo & decimo septimo pro ratione symptomatum concomitantium bona aut mala. Conf. num. 2. §. IX. num. 4. §. VII. & num. 6. §. V.

Confettar. 19. Elucet exinde, quantum signo alias salutari in acutis morbis sit fidendum.

3.) Pituita copiosa excreata, diebus criticis. 4.) Hæmorrhagia narium mox copiosa, mox pauca, diebus criticis septimo, undecimo & decimo tertio. Conf. num. 3. §. VI. & num. 2. §. V. 5.) Singultus die supra decimum tertio, quinto & septimo invasit, quo longius duravit, eo periculosior erat, in mortuo quodam per tres dies, in sanatis non nisi per unum aut duos dies durans, & vesicatorio, furis adplicato, cedens.

Confettar. 20. Vesicatorium haud dubie materiam a nervis phrenicis, stomachicis succutiendo, stimulando dissipavit, revulsit? Conf. num. 11. §. IX.

6.) Tinnitus aurium quosdam ab initio per totum morbum, multosque jam sanatos vexavit. 7.) Delirium absque febre, nocturnum; per totum decursum, diurnum in statu morbi, sed rarum omnibus malum, si junctum fuerit malis symptomatibus; periculi alias expers. Conf. num. 8. §. V.

§. XI. Quorum sanguis crusta inflammatoria obductus, iis serum pellucidum flavescens erat; quibus vero nulla crusta, iis serum striis albis mucilaginosi fluctuantibus intermixtum, aut maxima ex parte mucosum albidum, mucosarium simile, tenue, erat: in omnium sanguine utrum horum conspiciebatur.

Consectar. 21. Stimulus, qui febribus hisce magis vel minus inest, serum sanguinis coagulat.

Sanguis venosus sanguineorum erat plerumque ater in superficie, sero copioso flavescente supernatante; in fundo ruber, difficulter concrescens. Signum acrimoniae alcalinae, juxta *BOERHAAVIUM*, *Instit. med.* §. 912. Cholericorum vero coccineus erat absque sero, mox concrescens. Ab adfufis liquoribus sequentes mutationes spatio 15. horarum productae fuere: 1.) a spir. falis armoniaci serum rubrum factum; 2.) ab aceto vini color ruber in nigrum mutatus, partes sanguinis adunatae, crusta mucosa resoluta, aequabilis mixtio & consistentia partium, absque mutatione fluiditatis, inde facta, serum dilutum, color ejus flavescens non mutatus; 3.) a spir. vini rectificatiss. sanguis in grumos, in sero fluentes, coagulatus; 4.) a spir. sulphuris serum coagulatum in substantiam caseosam duram; 5.) a spir. Nitri acido eadem & quidem celerior mutatio; 6.) a spir. falis acido eadem, sed tardior & flavescens coagulatio. Summatim: ex variorum liquorum, vario sanguini, eodem morbo correptorum, admittione observavi: 1.) acida mineralia sanguinem coagulasse; 2.) acida vegetabilia eum attenuasse; 3.) utraque colorem rubrum mutasse in nigriorem; 4.) alcalia vero colorem rubrum auxisse. Haec experimenta, quorum seriem recenset amicissimus *HALLER* in *Not. ad pralect.*, *Instit. Boerhaav. Vol. II. ad §. CLXV. not. a. & §. CLXVI. pag. 79. 80.* jam a *BOYLAEO*, *BAGLIVIO* & *BOERHAAVIO*, *Chym. Vol. II. p. 377. 378. Ed. Lugd. Bat. instituta*, ut oculis ipse

ipse videam, repetii, ut genium materiæ morbificæ in eo latentis aliquatenus perspicerem. Non tamen dixerim, fieri eadem plane, adfusis hisce liquoribus sanguini in vasis corporis fluenti, bene memor, unum eundemque adfusum liquorem, in sanguine moto alia producere phænomena, quam in quiescente; attamen ex hisce principium & miasma alcalinum sanguini inesse elucet. Difficile tamen est, verum characterem ex datis hisce eruere, cum in sanguine sano eadem fere contingant; quem characterem heic propono omnibus naturæ scrutatoribus, ut intensis viribus eius naturam, verumque specificum opponendum mecum eruere adlaborent.

§. XII. Morbus noster Hassiam fere integram, præsertim tractum Homburgensem, per spatium 6. mensium partim anni 1740. partim 1741. infestavit; aliis regionibus vicinis eodem tempore ab hoc morbo immunibus. An halitus foetentes limi ex aquis multos præterito autumno Hassiæ pagos inundantibus relictæ, & stagnatio aquarum circa Homburgum aliquid contulerint? saltem probabile est. Inconstantes annorum 1740. 1741. tempestates non adeo incensum venire possunt, utpote in tota Europa eadem, in parva ejus parte vero febres hæ grassatæ. Itaque tamquam hujus morbi causa non accusari possunt; alias in tota Europa grassari debuisset talis morbus, quod vero non relatum fuit. *Rarum etiam, pronuntiante BAGLIVIO Cap. V. §. XI. p. 17. Prax. med. contagium in aëre, ab ejus pravis qualitatibus, & non ita frequens in singulis morbis, ut multi arbitrantur Medici.* Quidquid somniant auctores de primo hujus morbi, seu si mavis, contagii, ortu aut ex aëre, ventis, aut contaminatione, timore, conjunctionibus planetarum, pravis inde effluviis, incertum sane est; adeoque inutile erit in causas primas hujus morbi, quæ a plurimis extra nos, sicque etiam extra nostram potestatem sitas, inquirere, cum pateat aditus,

proximas, inque nostro corpore fitas, eruendi causas, quasque tollere magis in potestate medici est, quæque ex modo enarratis symptomatibus (§. I. - V.) & experimentis circa sanguinem, §. præced. adductis, elucet, quas hic late explanare non animus est, siquidem ex tota hac historia deduxisse mihi sufficit sequens.

Confectar. 22. Miasma alcalinum sanguinem inquinasse (Confect. 5. & 7. §. II.) illudque coagulasse (Confect. 21.) alcalia fixa & volatilia ab acidis inertia reddi, & quidem in nostro casu ab aceto, ut specifico quodam (num. 2. §. XI.)

Confectar. 23. Ergo acida conveniunt huic morbo, præcipue acetum simplex & destillatum.

§. XIII. Curam perferi hisce principiis insistens, in omnibus, paucis, pro ratione circumstantiarum mutatis, adhibendo, I.) *Ex fonte pharmaceutico* 1.) acida vegetabilia, acetum simplex & destillatum, succum Citri, Berberum, Granatorum, Coralliorum, Decoctum prunorum, aquam vino dilutam; 2.) acida animalia, serum lactis, lac ebutyratum acidum; 3.) acida mineralia, α.) cruda, scil. spir. Vitrioli vulg. spir. Nitri, β.) dulcificata, ut spir. Nitri duk. & Liquor anodyn. min. Hoffm. II.) *Ex fonte diætetico*, Decoctum hordei cum succo Citri, ex cerasis acidis, prunis coctis, aquam puram, aut Selteranam, juscula tenuia gallinarum cum succo Citri, aut aceto alterata. Ex relatione amicorum Nitri & Camphoræ anaticæ partes in sufficiente quantitate Decocti C. C. aut hordei, omne curationis genus tum absolverunt. Quod egregie confirmant dicta de usu Camphoræ sagaciff. SCHREIBERI M. D. & Physici Moscoviens. in Tract. nupero de Peste p. 34. ad finem Schol. 1. Exper. 5. pag. 35. Coroll. 10. consentientibus RIVERO & Frider. HOFFMANNO. Alvum obstructam, quæ raro & quidem solum cholericis accidit, referavi tuto clysteribus aquosis antiphlogisticis. III.) *Ex fonte chirurgica*, venæsectionem in
sanguin-

sanguineis frequentius, quam in cholericis, majori in illis, quam his, successu, in principio & incipiente statu morbi largam, repetitam, magno vulnere, in lecto adhibui. Quando post primam venæsectionem nulla mutatio pulsus, nec remissio symptomatum, v. g. cephalalgia, ardoris interni, nulla transpiratio, secuta. eam bis vel ter repetere summo cum levamine curavi, furdus iis, qui forte ob præjudicia timidi, indiscretim V. Snem ut summe deleteriam in hoc morbo pronuntiavere. Non diffiteor, tales dari febres malignas ardentis, V. Snem non admittentes, sed rariores sunt, quam vulgo creduntur; hic locus non est pro adducendis observationibus. Medici est, unius cujusque morbi epidemice grassantis genium explorare, & periculum de adhibendis remediis caute atque prudenter facere.

§. XIV. Observationes peculiare circa symptomata morbi feci sequentes I.) Variæ agitationes animi in subiecto cholericis, nullam extraordinariam in corpore exiguam in pulsu mutationem produxere.

Confectar. 24. Jam supra ad §. II. num. 3. dictum: Cholericos præ sanguineis morbum hunc facilius superasse; itaque qui potest plus, potest etiam minus.

Confectar. 25. Ergo animi pathemata in quibusdam subiectis non adeo noxia.

2.) Respirationi facili non semper fidendum, pulsu præsertim irregulari. 3.) Effectus noxii a transpiratione suppressa non deleterii, sed facile remediis sublatis fuere. Ergo non adeo reformidandi? Juvenis hoc morbo laborans die undecimo morbi sudore madidus e lecto surgit, exque una domo in aliam longius inde remotam, iter fecit, Euro flante, absque ulla retrocessione exanthematum, sudoris, aut mala sequela; convaluit, morbo sudore copioso soluto.

Confectar. 26. Hoc ex casu, quamvis exemplo non proponatur, concludere tamen licet: Cui major gradus nil noxæ

adfert, ei minorem innoxium esse, immo semper reformidatam illam aëris frigidiusculi, ad refocillationem aërotorum, admissionem, in morbis auctis non solum non periculosam, sed sæpius proficuum esse, suadente inter multos *BOERHAAVIO Aph. Pract. §. 743.*

4.) In subjectis sensibilibus mutatio situs in lecto horripilationem, immo respirationem difficilem, remediis tamen obedientem, effecit, multis vero mutatio indusiorum omni tempore innoxia fuit, modo fuere calefacta manibusque trita.

Consectar. 27. In talibus etiam morbis, uti Variolis, indusia mutari possunt, modo calida illa sint.

5.) Intermittio respirationis, per 2. vel 3. minuta prima, hysterica est fœminis; bene a critica, aut periculosa distinguenda. 6.) Motus hysterici in sexu sequiori facile junguntur huic morbo, profligandi hinc sunt, & profligati fuere castorinis paucissimis, larga admittione spir. Nitridulc. aut Liqu. anod. Hoffm. Signum succi nervei inquinati? 7.) Durities abdominis quandoque a flatibus, potu copioso, situ supino & inde facta tensione muscutorum, oritur, interdum pulsu molli, lingua humida concomitata, bene distinguenda ab inflammatoria, delirio, pulsu duro, celeri, stipata. 8.) In quibusdam sanguineæ constitutionis sub declinatione morbi febris nova, quasi secundaria, accensa, similis variolosæ, potu tamen acidulo copioso sublata.

Consectar. 28. Cum febris petechialis a variolosa, gradu tantum differat, eadem ratio in utraque obtinere potest.

9.) Subjecta cholericæ tam in statu, quam in declinatione morbi lipothymiis non periculosis correpta fuere.

Consectar. 29. Miasma fluidum nerveum etiam infestasse, patet. Conf. num. 6. hui. §.

10.) Lethargus die quinto, septimo, undecimo & decimo tertio morbi omnes invasit differenti gradu, in aliis superabilis

bilis medicamentis, in aliis pertinax. conf. §. IX. num. 2. II.) Cephalalgia aucta in foemina, mensibus fluentibus, semper duravit. In alia, & quidem cholericam, sudor matutinus copiosus per aliquot dies, diarrhoea semper fluente, adfuit. Duo motus diversi, unus ad exteriora, alter ad interiora corporis pergentes simul. 12.) Quibus nullum emeticum, aut purgans in principio adhibitum fuit, ii diebus criticis & extra eos aut vomitu amaro, aut diarrhoea adflicti fuere.

Confectar. 29. Signum miasmatis ex aëre per cibos in ventriculum & intestina delati? confirmantur hinc dicta §. I. & V. num. 4.

13.) Quandoque in eodem lecto sanus ægroto per totum morbi decursum impune adcubuit.

Confectar. 30. Non est verosimile, miasma imbibi a venis absorbentibus cutis & per eas deferri in corpus humanum; an absorptionem miasmatis in venas cutaneas prohibet ipsa ejus natura, dum forte vi adstrictoria, cutis poros irritando, claudit? Idem in Peste in Ukraina grassata observavit cit. *SCHREIBER l. c. Observ. 8. pag. 9.*

Confectar. 31. Contagium in hisce morbis si quod datur, non semper per poros communicatur.

Confectar. 32. Cum vero in aliis contagium transeat per poros cutis; elucet exinde: Genium cujusvis morbi acuti, etsi huic similem, tamen non semper unum eundemque esse.

14. a.) Purpuram huic morbo nunquam junctam vidi.

14. b.) Nulla occasio cadavera secandi se mihi obtulit. Vices ejus implere possunt experimenta cum sanguine instituta §. XI.

Observavi porro sequentia circa remedia:

§. XV. I.) In principio V. S. petechiarum eruptionem promovet: In incremento adhibita symptomata minuit, transpirationem promovet.

Confektar. 33. Venæ sectione motus sanguinis mitigatur, & secretio facilior fit materiæ morbificæ ad peripheriam, inde major eruptio petechiarum.

Confektar. 34. Vanus itaque est retrocessionis & supprimendæ transpirationis metus a V. Sne.

2.) Venæsectio fieri debet larga; etenim in subiecto cholericò asthma spasmodicum ex insufficiente V. S. ortum, repetita vero sublatum fuit 3.) Omnibus subiectis convenit V. S. subiecta vero sanguinea eam magis expetere videntur, quam cholericæ, ob illorum per hæmorrhagiam criticos motus, 4.) Fœminæ, in qua V. S. non instituta fuit, menses inordinate fluxerunt, pulsu duro manente; haud dubie ea adhibita regulariter prodissent & successissent. 5.) In principio, immo die nono, decimo & ultra iterata, tuto adhiberi potest; si calor, sitis, cephalalgia urgent, pulsu duro celeri, aut molli, pleno, elevato vasis turgidis, respiratione difficili, facie rubra. 6.) Venæ sectio ad uncias octo facta in brachio, cephalalgiam in subiecto cholericò non statim dimittit, respiratio tamen liberior reddita; cum cessare inciperet cephalalgia pulsus mollior evasit; an ergo V. S. non satis larga fuit? 7.) In alio subiecto cephalalgia urgente V. S. die decimo morbi instituta erat, sequenti die dolor per totum caput se diffudit, tinnitu adfligebatur aurium, cum vasorum turgescencia, respiratione difficili, pulsu languido, debili, profundo, unde uncias octo denuo venæsectione detrahere iussi, statim hinc symptomata remisere, pulsus vegetus æqualis & transpiratio major facta.

Confektar. 35. Non semper ad pulsus conditionem V. S. instituenda, aut omittenda, sed respectus cæterorum symptomatum conjunctorum habendus est.

Confektar. 36. Pulsus languidus non semper ab inopia sanguinis aut defectu circulationis & inde imminuto impetu, sed a nimia quantitate, vasorum contractionem impediente, æquilibrium

librium solidorum tollente, oriri potest. Hoc confectarium probatur sequenti historia: Amicus *Herrenschrwand*, M. D. & Practicus felicissimus, Tornaci mihi retulit, mense Jun. 1741. ad juvenem, Purpura alba laborantem, vocatum se fuisse, quem inveniebat anxietate, respiratione difficili, oculis contortis, pulsu debili, profundo, retrocessa purpura. Venam in brachio secare & sanguinem ad uncias octo detrahere jussit. Sanguine modo profluente, purpura rursus adparebat, symptomata remittebant, & æger postea spatio 4. dierum e faucibus orci ereptus fuit. Similem casum refert illustri *HOFMANNUS Med. ration. syst. Tom. III. cap. IX. Sect. II. Theor. VII.*

5.) Quibus emeticum in principio morbi adhibitum, iis petechiæ statim erupere, nec morbus adeo gravibus stipatus symptomatibus, nec adeo longus fuit.

Confectar. 37. Miasma in ventriculum delatum nullam ibi inflammationem excitavit, quam emeticum haud dubie exasperasset; mitioris itaque indolis fuit.

Confectar. 38. Miasma petechiale, ad ventriculum delatum, vomitu cito prolectum, debilitatur ejiciendo, sed totum non tollitur; elucet hoc ex sensu ardoris in ventriculo, post adhibitum emeticum.

Confectar. 39. Emeticum vires miasmatis minuit, sed non impedit, quin pars ejus sanguini se immisceat, petechiasque producat.

Confectar. 40. Vomitus concutiendo totum corpus, præcipue genus nervosum, multum ad eruptionem exanthematum confert.

10.) A Tartaro emetico cum pulvere Jalapp. & Crem. Tartari misto, frequenter usitato, in omnibus fere nullum incommodum servavi. 11.) Purgantia juveni cholericò in statu & declinatione cum euphoria adhibui. 12.) In constipatione alvi clysmata diluentia & refrigerantia profunt, nec transpirationem, nec retrocessionem exanthematum

promovent. 13.) Veficatoria in lethargo, delirio, subfultibus tendinum, fingultu, fomnolentia, egregiam præstiterunt operam. Fœmina sanguinea, fingultu, fomnolentia, die critico alias ut plurimum lethali, correpta, imposito ob fomnolentiam, veficatorio, convaluit. 14.) Volatilia etiam parciffima in dofi exhibita, fanguinem exæftuant, immo in motibus convulfivis, hystericis ardorem excitant.

Confectar. 41. Miasma alcalinum remediis augetur alcalinis. 15.) Abforbentia terrea, ut Lapid. cancror. Mater perlar. Antim. diaph. Nitrum depurat. Sal Absynth. ferre nequeunt ægroti, fed horrores in fпина dorfi & gravativum fenfum in ventriculo inde sentiunt, absque temperatione, immo cum augmento ardoris interni.

Confectar. 42. Non adpropriata hæc funt remedia, a multis auctoribus tamen laudata. Confirmatur Confectar. præced. 16.) Sanguinei potum aquæ vino dilutæ minus, quam cholericus pertulere: Ambo in ftatu morbi minime, hi in declinatione cum euphoria eum copiofe adfumerunt.

Confectar. 43. An hinc concludere licet, fanguinem fanguineorum ad diffolutionem promptiorem effe, quam cholericorum: Vinum enim fanguinem diffolvit ceu acidum vegetabile. conf. §. XI. num. 2. Itaque diffolutionem & morbum auxit?

17.) Potum Thee Boy plurimi averfati; quidam lacte mixto in declinatione cum folamine ufi fuere; conf. Cons. 41. 18.) Papaverina dolores capitis & inquietudines auxere, fudores vero nimios compescuere egregie. 19.) Acetum fimplex, deftillatum, Syr. acetof. Citri, Corallorum, egregiam præstiterunt operam, acetum rofaceum, lavendulatum, naribus exceptum, ægros mire refocillavit. Conf. Confect. 23. 20.) Mixtura fimplex, feu fpiritus de tribus fenfum ardoris in œfophago, & in fanguine æftum excitavit. Puellæ a Pharmacopœo mixtura præfcripta, cui spir. falis ammon. intermixtus erat, quæ averfata ardores anxietatesque excitavit.

Confectar. 44. Genius miasmatis etiam ex hoc symptomate aliquo modo patet.

Confectar. 45. Morbus ab urinoso alcali auctus: Ergo mi-
sma est alcalinum urinosum? Conf. *Confectar.* 41. & 43.

21.) Qui acida vegetabilia perferre nequiverunt, decocta hordeata avenacea, aquam fontanam puram optime tulerunt. 22.) Aqua Selterana copiose pota cephalalgiam pertinacem in subjecto cholericico, spatio 24. horarum sustulit, ardorem æstumque minuit, in alio vero subjecto sensum gravativum in ventriculo produxit.

Confectar. 46. Non omnibus in uno eodemque morbo, unum idemque convenit remedium.

23.) A potu aquæ fontanæ copioso tepido, omnibus egregium levamen fuit. 24.) Decoctum pectorale tenue copiosum juxta *Pharmacop. Argentoratens. p. 157. a. & Dispensat. Brandenburg. p. 163.* dolores pungitivos in pectore sustulit.

25.) Tinctura Rosarum cum Spir. Vitrioli parata, aliis diarrhœam, æstumque mitigavit, aliis dolorem ventriculi & intestinorum excitavit.

Confectar. 47. Præparata cum Vitriolo non videntur specifica huic morbo.

Confectar. 48. Effectus remediorum variat pro ratione subjecti. Conf. *Confect.*

26.) Decoctum fructuum Cynosbati in omnibus, quibus adhibitum fuit, uno excepto, item Emulsio amygdalarum, nec non Theriaca in - & externe, sub forma emplastri, diarrhœam mitigarunt. 27.) Pulpa farinacea cum lacte cocta in juvene cholericico diarrhœam excitavit. An ab acido in ventriculo, & inde coagulatione pulpæ hoc factum? 28.) Julepi ex Syr. rubi Idæi, succo Citri, in subjectis cholericis quibusdam sodam excitavere; conf. *Confect.* 46. & 47.

§. XVI. Dubia sequentia ad ætiologiam morbi recte formandam, Collegarum alicui, mediantibus hisce Actis, solvenda, dilucidanda, in incrementum praxeos clinicæ, propono: 1.) An diarrhœa critica a symptomatica funesta, inter alia signa etiam ex hoc distinguatur, quod illa remediis facile obediat, symptomatibus inde malis prodeuntibus; conf. §. V. num. 3. hæc vero remediis ægre mitigetur? 2.) An dolor, sensusque imaginarius tumoris artuum, proveniat a motu sanguinis ad peripheriam directo, an vero a falsa sensatione? 3.) An striæ mucosæ (§. XI.) tenues in sero, signum sint corrupti, aut inflammati feri? 4.) An debilitas magna aut a defectu, aut prava constitutione, expansione, resolutione, aut condensatione fluidi nervei per miasma contagiosum, aut ab obstructione proveniat? An in liquido nerveo solo, aut etiam in sanguine, sero, lymphæ, in omnibus simul, aut unoquoque seorsim sit quærenda? 5.) An hæc debilitas characterem malignitatis suppeditet, efficiatque, ut ideo febris maligna audiat? 6.) An pulsus in principio mollis, tremulus, plenus venis turgentibus. V. Snem citius postulet, quam profundus, gracilis, durus, venis externis collapsis? Mihi videtur prius. 7.) An in utroque casu (num. præced.) circa V. Snem debilitatis habenda ratio, ob eamque hæc omittenda? annon potius ut morbus censenda & hinc V. Snc minuenda & sublevanda hæc debilitas?

§. XVII. Varia & quidem inter se diversa ejusdem morbi symptomata me de duplici hujus febris causa persuaserunt, scilicet dissolutionem & coagulationem sanguinis ac reliquorum humorum ab uno eodemque miasmate, proratione subjecti vero duos plane diversos effectus profectos esse; visum mihi fuit, qua in sententia *BAGLIVIVS Prax. med. Cap. V. §. IX. p. m. 17.* me postea confirmavit. Symptomata breviter recensere sequentia, quæ huic ideæ ansam dedere: I.) Subjecta constitutionis cholericæ, quibus sanguis

guis coccineus, absque fero, gelatinosus, e vena eductus fuit, vasis exilibus collapsis, per totum morbi decursum, præcipue in statu & declinatione, qualibet nocte, stata hora, frigore subitaneo per totum corpus, ut moribunda ea credidisses, vel etiam frigore manuum pedumque solo, correpta fuere. Dolor fixus capitis, difficulter profligandus, genæ & labia rubra, pulsus durus, tensus, contractus, sudor in principio & statu nullus, in declinatione sola copiosus; respiratio difficilis, attamen haud mali præ sagii, fitis pauca. Vinum aqua dilutum melius tulerunt reliquis. (conf. §. XV. num. 16.

Consectar. 49. Spissitudo, immo feri coagulatio motusque sanguinis tardior, hinc concludi possunt? Nonne miasma in his subjectis sanguinem lymphamque condensare conetur?

2.) Subjectis aliis vasa turgida, pulsus elevatus, mollis; sudor per totum morbi decursum copiosus, hæmorrhagia narium, cephalalgia biduo cessans; rubor totius faciei, genarum, malarum, labiorum, sensus magni ardoris, solennia erant.

Consectar. 50. Nonne his sanguis nimis fluidus, immo ad resolutionem pronus? & miasma sanguinem humoresve dissolvere videtur?

Priora subjecta decocta hordæacea non acidulata; posteriora acidulata tulerunt.

Consectar. 51. Nonne variationem methodi medendi effectus hi & causæ diversæ postulant? quam etiam *BAGLIVIVS* innuit l. c. Licetne adducere conjecturam de V. S.ne exitiali eventu in quadam hujus morbi specie, quam accidisse in subjectis primi generis observarunt auctores? ratio hæc mihi videtur: Miasmatis coagulantis quædam quantitas in ventriculo eorum remanet, adhibito quamvis emetico, (Conf. Consect. 3^a. §. XV.) quod vero rarissime in talibus febribus adhibito notant auctores; hisce igitur integra quantitas intus relinquitur; sanguis vero V. S. minuitus, residuus

itaque magis inquinatur, minusque resistit miasmata coagulanti. E contrario in subjectis secundi generis, quantitate sanguinis diminuta, augetur vasorum robur, fit æquabilis mixtio, attritusque partium sanguinis, adeoque impeditur earum a se invicem secessio & resolutio.

Hiscæ præmissis Problemata, eorumque solutionem subnecto.

PROBLEMA I.

§. XVIII. Tollere hunc morbum.

RESOLUTIO.

Quam primum de præsentia morbi talis constat ex signis §. I. adductis, cujusque observationem recte instituendam eleganter docet *BOERHAAVIUS* Aphorism. pract. §. II. 12. 13. & 14. tunc I.) investigetur, an ventriculus male adficiatur, §. I. Consect. 2. Detur hinc vomitorium ex Ipecacuanha cum Nitro aut ex Tart. emetico cum Nitro vel Cremore Tartari. II.) Tentetur Venæsectio in brachio, Consect. §. I. §. præced. attendendo successum, instituantur experimenta cum sanguine, §. XI. quibus jungantur signa diagnostica §. I. recensita. III.) Eruatur indoles alcalina generalis §. II. num. 2. §. V. num. 5. §. XI. & XII. Consect. 22. §. XV. num. 14. 15. 20. IV.) Inquiratur in ejus speciem. V.) Opponatur specificum, quod in nostro casu est acetum, variis formulis §. XI. num. 2. §. XIII. num. 12. VI.) Victus & regimen sit auctorum; conf. *BOERHAAVE* l. c. §. 743. VII.) Si differentia causæ morbificæ ex collatione symptomatum, §. XVII. recensitorum, patet, methodus ad sublationem ejus dirigatur, aut adversus dissolutionem num. 2. §. cit. aut adversus coagulationem num. 1. §. cit. massæ humoralis; adhibeaturque in priore casu venæsectio, cum acidis auste-

austeriusculis, in altero omittatur V. Sio, adhibeanturque acida simplicia vegetabilia. VIII.) Tentandum quid mercurius & camphora valeant; conf. *SCHREIBER l. c. Coroll. 10. p. 35. (§. XIII. num. 2.)*

CAUTELÆ.

§. XIX. Exulent omnia diaphoretica tam fixa, quam volatilia, terrea, ostracodermata salina, omnis potus spirituosus, regimen calidum. §. XV. Confect. 42. num. 20.

SCHOLION.

§. XX. Collaturæ, differentiæ methodi Sylvianæ & adfecluræ ejus & hujus, patebit;

PROBLEMA II.

§. XXI. Tollere symptomata huic morbo supervenientia.

RESOLUTIO.

Symptoma quodvis tractetur ut morbus particularis, habitus tamen respectu ad morbum prædominantem.

PROBLEMA III.

§. XXII. Præcavere hunc morbum.

RESOLUTIO.

I.) Conservetur puritas aëris, adfundendo acetum §. XII. Confect. 23. lateribus candentibus, accenso pulvere pyrio, sulphure, spir. vini camphor. II.) Fiat mutatio diligens indusiorum, §. II. num. I. III.) Victus sit temperatus, acidulus,

lus, paulo vinosus. §. XIII. num. I. & 2. IV.) Animus sit constans. V.) Evitentur hypocausta nimis calida & multa lana, plumis, similibusque referta. §. II. num. 2. VI.) Vestimenta fumo num. I. commendato imbuantur. VII.) Non negligatur moderatus corporis motus,

(*Homburgo ante montes Erfordiam
missa, d. 18. Octobr. 1741.*)

OBSERVATIO V.

Dn. D. JOANN. HERMANNI FURSTENAU.

Historia febris malignæ petechialis, Rintelii M. Martio & sequentibus Ann. 1741. epidemice grassantis.

Post hiemem ab hominum memoria algidissimam & valde diuturnam, a mense quippe Januario ad M. Junium usque 1740. protractam & duplicem inundationem An 1739. ad finem M. Januarii & 1740. in ipso Solstitio hiberno exortam, sed per totum fere Januarii mensem 1741. perdurantem, & longe lateque omnia devastantem, nulla fere morborum grassatio, in his saltem oris, fuit notata, ac præter febriles, rheumaticos & arthriticos insultus, nihil fere notatu dignum & tot causis antecedentibus æquiparandam in praxi occurrit clinica; cujus quidem rei nullam aliam rationem reddere licet, præterquam quod lautiores nacti vitæ conditionem transpirationem, tot causis impeditam, omnis generis fomentis, corpori instinctu naturæ tempestive applicatis, promovere, vilioris vero fortis subjecta, ob annonæ caritatem, frugalitati operam dare, utriusque adeo simplicissima & probatissima valetudinis conservandæ

vandæ media adhibere, ipsa necessitate coacti fuerint, paucissimis extrema egestate vel inedia consumtis, aut ciborum dyspeptorum abusu morbis chronicis & deleteriis ansam præbentibus. Posteaquam vero Februario mense a. c. per plusculos ex ordine dies tepida, amoena & plusquam vernalis adfulgeret tempestas, omni viventium genere miris hinc recreato modis, sed & aëri libero præmature exposito, accedente hinc, mense Martio, pristino horrido, pluvioso & turbido aëre, & per Aprilem, Majum, Juniumque menses fere constanter perseverante, vento ex septentrione tantum non assidue spirante, febris maligna petechialis inter militem primum præsidiarium epidemice grassari, nec sine strage, cœpit, paucissimis inde eluctantibus, plurimis vero fatiscendentibus, morbo per contagium ita propagato, ut ægroantium a sanis separatio aut impossibilis, aut frustranea fuerit. De prima morbi origine non æque constat; licet enim initio iusta fuerit suspicio, contagium a militibus passim palantibus aliunde forsan illatum fuisse, præsertim cum initio non nisi inter milites, & vilioris conditionis homines, quibus per servitia, aliamque consuetudinem idem adhæsit contagium, morbus notaretur; experientia tamen sollicita deinceps docuit, studiosos nonnullos aliosque, quibus nullum cum infectis fuit commercium, eodem morbi genere correptos fuisse, utque cum aëre frigido & horrido cœpit, ita cum aëre grato, sereno & calido, post solstitium deinum æstivum accedente, per Dei gratiam prorsus desiit.

Febris ipsa consuetis stipata symptomatibus incessit, & petechiis visis fere semper, delirio autem accedente perpetuo lethalis extitit. *Maligna* autem nomine merito adpellatur, quod summa virium prostratio mox initio adfuerit, & in convalescentibus earum reparatio tardissima fuerit. Hoc vero vel maxime malignitatem summam denotare visum est, quod non pauci, sat mediocriter valere visi, nonnulli &

Actor. Med. Vol. VII. E prævio

Prævio saltem leni sopore, præter adstantium opinionem, vitam subito cum morte commutaverint. Medicamenta diaphnoica cum simili regimine adhibita optime se gesserunt. Purgantia vero in ipso morbi decursu circa diem quartum, aut morbo ulterius provento, errore diagnoseos a nonnullis exhibita, noxia, immo deleteria fuere & vesicatoriis subinde applicatis nullum notatu dignum notare licuit effectum. Venæ sectio autem, de qua in hoc morbi genere applicanda multi ambigunt, huic fere propria & vix non absolute necessaria fuit deprehensa, nemine fere sine ejusdem adminiculo convalescente; non paucis vero fatis cedentibus, in quibus ob intermissam V. Snem id contigisse, non nullorum, nec injusta forsan, suspicio fuit, in corporibus nimirum plethoricis & succi plenis, quæ ut morbo præ reliquis maxime obnoxia, ita eodem male plerumque multata sunt. Diarrhæa, quod pridem notavimus, inprimis torminosa & spumosa, nunquam fere non lethalis fuit, alvum vero sponte apertam, immo liquidam, cum euphoria ægroti sæpius observare licuit. Circa solstitium æstivum aëre subinde sereno & calido existente, mox iterum horrido, accedente præsertim terrore, ob morbum nondum prorsus cessantem, juvenes nonnulli Studiosi alique simul ac semel febrili insultu correpti fuere, qui tamen sub tertianæ intermittentis, in nonnullis etiam tertianæ continuæ, schemate incedentes, congruo remediorum usu, & moderato regimine adhibito, brevi iterum cessarunt.

OBSERVATIO VI.

Dn. D. JOAN. HERMANNI FURSTENAU.
Vulnus magnum sclopetarium feliciter
consolidatum.

IN fæsto Academiæ anniversario, quo, novo electo Rectore, juvenus studiosa licito otio & honestæ voluptati indulge-

dulgere, & hilaritatem variis testari solet rationibus, accidit hoc anno vertente, ut die septimo & decimo Julii mensis, qui est Academiae natalis, inter concentus musicos, aliasque animum recreandi modos, ipsasque bombardarum explosiones in seram usque noctem laete & tranquille exacto, cum post mediam noctem juvenis bombardam explosurus esset, eadem cum impetu & fragore summo disfrumperetur, indeque non solum faces omnes in area vicina accensae, subito extinguerentur, sed & ille ipse juvenis vulnere transverso in superiore femoris sinistri parte, sub osse ejusdem inflicto, ac usque ad exteriorem dicti femoris partem penetrante, adeoque insignem cavitatem, utrinque perviam, efformante, male mulsetaretur. Haemorrhagiam ingentem mox insequentem Chirurgus, confestim advocatus, liquore styptico, ad modum l'eau d'arquebusade composito, adplicato, brevi compescuit, atque mane sequente V. Snae adhibita, aliisque remediis externis, fasciis quoque pro vulneris exigentia l. a. & justo tempore adplicatis, ipsoque setaceo per vulneris cavitatem trajecto, rite officio suo functus est, ut spes adsit, vulneratum brevi sanitati pristinae restitutum iri. Pariter quoque interna resolventia, diaphoretica & sanguinem congruatum discutientia, febrique vulnerariae occurrentia, varia sub forma ordinata & adhibita fuere, unde etiam febris quidem, quae vulnerebus, praesertim gravioribus, accedere solet, non nisi mitiora & rariora notare licuit indicia. Majori vero attentione dignum videtur, quod inter initia pertinacem aliquoties alvi adstrictionem, cum nausea, quin & ructibus ipsoque singultu, iliaca adeoque passionis metu, notare licuerit, id quod non nisi a nervi cruralis cum intestino recto & partibus vicinis connexionem derivandum erit, quo quidem loco, clysteribus & suppositoriis aliisque frustra usurpatis, unica *Sydenhamii* potiuncula, ex Manna, Tamarindis, foliis Sennae & Rhabbarbo constans, ut saepius alias, virtu-

tem suam exeruit. Deinde nec illud prætermittendum est, vulneratum in ipsa deligatione, & facta, ut par est, partium vicinarum ad pus inde eliciendum, compressione, acerbos circa genu dolores identidem persensisse, licet nec digito illud tactum, nec quidquam p. n. in eodem observatum fuerit, id quod iterum, si quid video, observationem nuper supeditatam, de abscessibus circa genu, & singularem quatuor musculorum, recti, cruralis, vasti interni, & vasti externi, in uno robusto tendine circa patellam connexionem egregie illustrat. In universum nihil venenati in vulnere hoc sclopetario deprehensum est, quale quid a veteribus quondam iisdem adscriptum novimus, ut alios inter A. *PARÆVS* fabulam hanc graphice enarrando explosit. (*) Hic vero quando nulla ossis femoris, nulla vasorum majorum læsio fuit animadversa, quæ a F. *VALLERIO LA* de miris ejusmodi vulnerum atque insperatis phænomenis atque eventibus passim, sigillatim *Lib. IV. obs. IX. X.*, sunt adnotata, in memoriam revocare, Dei autem providentiam ante omnia venerari, par erit.

(*Rintelio Erfordiam transmissa*
d. 28. Octobr. 1741.)

OBSERVATIO VII.

D. D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI.
Observata quædam singularia circa Variolas, anno 1740. in Holfatia epidemicæ grassantes.

Stagem, ex frigoris inclementia, anni superioris MDCCXL. nostra quam perpeffa est Holfatia, adhuc dole-

(*) Confer, *RAPS* Diss. inaug. de Vulner. Sclopetar. Lugd. Bat. 1704.

dolemus graviter : pari vero indulgemus dolori, quod elapso hoc hiemis tempore, non minor frigoris fuerit sævitia, recurrente æstatis principio adeo haud mitescens. Per omne brumæ atque vernum tempus boreas, vel caurus, continuo fera demisit murmura. Phthisis, tussis ferina, febres pleuriticæ graves, narium, & in sequiori sexu uteri hæmorrhagiæ, variolæ atque etiam articulares morbi, qui hisce nostris regionibus sporadici fuere, confestim ventis furentibus, frigorisque asperitati suos omnino adscribere natales, nec non illud, quod hominibus, ægris quoque, tempestas ista attulit exitium. Plurimi, qui e vita migrarunt, acutis pectoris morbis procubuerunt morientes. Quid vero variolæ, ne semper quidem mali moris existentes, habuerint peculiare, breviter percensere operæ est pretium.

Dynastæ subditus, ætatis consistentis, variolis laborat confluentibus. Jam suppurascentibus istis, cognati ægrotantis, tranquillitati nimium confisi, atque solum illum domi relinquentes, ad tecta meant sacra. Revertentes aliquanto post, non adinvenerunt amplius, quem desiderarunt. Negligentiam ita suam sero nimis pertæsi, passim, immo ubique, per vicum, sed frustra, quæritant ægrotantem. Relatum cum hoc esset fundi Domino, turmæ equitum ablegantur ad inquirendum ægrotantem : Hic in loco paludoso, multum ab ejus domicilio distante, ad jugulum usque demersus deprehenditur. Ter quaterque miser, nive, glacie ac merda undique loricatus, extrahitur, domumque reducit. Calida probe ablutus, ad lectum reponitur, atque mox erumpentibus iterum variolis sola naturæ autocratia, jam medio in turbine lethi jactatus, pristinam recuperavit valetudinem.

Juvenibus quibusdam, variolis distinctis non adeo graviter decumbentibus, soror natu minima, quæ jam ante biennium confluentibus laboraverat, altera vice tam graviter

tentatur, ut amplius nemo ejus in spe habuerit convalescentiam. Succedit quidem variolarum desiccatio, immo & decidunt; sed *δεθως αδην* jam vivente infirma, hostis profligatus majori revertitur impetu. Denuo videlicet efflorescunt variolæ, pariter suppurationis & desiccationis justum servantes tempus. Jam accedente maturationis tempore, ubique in lecto vermes deprehenduntur copiosi. In latentem hujus rei cum perquirebatur rationem, in capitis capillata atque reliquis partibus crinitis, multa vermium millia tantæ magnitudinis, quam *Tabula 1. Fig. 1.* exprimit, oculis sese sistebant. Optimis quamvis adhibitis præsidiiis prohiberi non potuit, quo minus verminosa hæc gens ulcera sanie peperecit plena. Demum corpore satis repurgato atque morbo feliciter superato, ubique in facie & articulos prope, multa, immo quibusdam in locis ad pugni fere magnitudinem caro superincrevit spongiosa, cui tamen decantatum illud Rulandi Empl. diasulphuris optimum tulit medicamen. Ingeminata hæc variolarum efflorescentia contaminatam potius motus ideam, quam sanguinis innuit inquinamentum. Sane igitur, qui cutaneos adfectus mulcere atque diutius paululum expellentibus tractare adamant, culpæ succumbunt; quippe una in primis viis hospitantes quisquilæ ad sanguinis transferuntur massam, atque expellenda materia, ipsis alitur expellentibus. Jam ante morbi invasionem puellæ hujus vermibus scatebant ilia, atque tales aceruatim fuerunt excreti. Sine dubio gravi sanguinis ebullitione atque perenni humorum motu ad corporis peripheriam vergente, verminosum seminium ad sanguinis massam delatum, cum materia variolosa fuit excretum, quod variolarum inter crustam subsistens, facile maturitatem suscepit.

Si quæ variolarum fatalibus adnumerantur, omnino inter ea exanthematum retrocessio, diarrhoea torminosa, graves sanguinis inundationes, terror & animi deliquium,

notantibus *RIVERO Prax. lib. XVII. Sect. 3. c. 2. FO-
RESTO lib. VI. Observ. 45. HÖECHSTETTERO Dec. I.
cas. 7.* illa inter tenent primatum. Unum horum si non ju-
gulent statim, vix tamen ac ne vix absque internorum re-
cedunt læsione, & prorsus nihil abest, quin lethalia semper,
phtisin nimirum, hydropisin, paralyfes, aliaque inducant
mala. Interim tamen non desunt exempla, ubi singula mox
nominata symptomata insimul invadentia, ne voluerunt qui-
dem ponere insidias.

Nata quædam ab antiqua nobilitate, una cum marito de
notabili horrore, pandiculationibus, & adpetitus prostratio-
ne fundit querelas. Mox sequenti die, cum jam variolarum
præsto fuerit suspicio, viro in pede, foeminæ vero in brachio,
propter mensium incommoda ministratur venæsectio. U-
triusque quartum circa diem variolarum contingit eruptio,
ad sextum usque succedens placide. Intra sextum & septi-
mum variolis retrocessis inopinato animam ponit maritus.
Nupta ineluctabilis hujus fati pertæsa & pavore haud levi
perculsa, grave animi patitur deliquium, unde recedunt eva-
nescentque variolæ jam ad suppurationem progressæ. Die
oçtavo mensium fluxus pariter ac narium gravis hæmorrh-
gia, ad undecimum perdurans, prorupit, cujus comes fuit
diarrhœa valde torminosa, revertentes sæpius lipothymia,
atque extremorum frigus internis calentibus. Demum eva-
nescentibus symptomatibus, excepto mensium fluxu, ad de-
cimum nonum diem perennante, circa undecimum, quo
alias rupturam & puris effusionem subire consuescunt, pu-
stulæ seffiles & dehiscences cœperunt levare & suppurascere.
Die vero decimo quarto ruptura, & decimo septimo, conti-
git variolarum exsiccatio. Sic ita matrona superstes vivens
secundo alite fata vicit sua, atque in aliquibus morbis multa
mala, ab uno signo bono aliquando superari, manifestum
præbet testimonium.

Pari felicitate variolarum maxime confluentium subivit periculum, mulier annum ætatis jam degens quinquagesimum quintum. Exanthemata intempestive & inæqualiter efflorescentia, suppurationis tempore dehiscunt, ac puris loco stigma exhibent sanguineo-nigricans. Faciei atque manuum illam turgescientiam inflammatoriam, quæ hoc tempore necessaria æstimatur, justo maturius subsidentem, cum nova febre inflammatoria, excipit grave delirium, corporis jectigatio, rigor extremorum, sudor largus, isque frigidus citam præfagiens mortem. Bina pharmaca, ratione coloris analoga quandantenus, pro avertendis videlicet oculorum periculis, spiritus vini camphor. croc. linteamine adplicandus, atque aliud interno usui destinatum, tunc temporis erant præscripta. Adstantes vitra commutantes, non de industria, Spiritus vini camphorat. guttas quinquaginta instillant porriguntque infirmæ. Advertentes non celant, attoniti potius confitentur errorem, quos vero conquiescere & eventum expectare admonui sedulus. Sequitur, quem non speravimus, exitus. Solvitur adflicta in somnos, evigilans adpetit cibum atque pustulis repente elevatis, deleteriæ internorum inflammationis omnis evanuit nota. De tanta medicaminis efficacia ita convictus, ad orthostadium usque ut bis de die spiritus hujus gutt. XL. exhibeantur, ipse fui auctor suatorque. Aliis perinde mirabile omnino fuit alexiterium, quo minus igitur variolas, confluentes puta, sine Camphoræ pelli posse, profiteri erubescam.

OBSERVATIO VIII.

D.D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI.

Innoxia Carcinomatis, palpebræ adnati,
extirpatio.

A salino-sulphureo & acri sanguine ortus tumor p. n. *Carcinoma* dictus, malum terrori incutiendo fati aptum est.

est. Singulas corporis infestat partes, multo dolore agitat, torquet atque depascit easdem; immo miseris ipsis atque aliis rem cum istis habentibus, teter odor, quem sæpe comitem habet hoc malum, gravis est & offendiculo. Eo vero terribiliorem ducitur in adspectum, quando externas inprimis faciei defœdat partes, ac sensus ipsos simul lædit ac impedit. Commatis hujus fuit, quod virum XL. annorum, nuptæ ejusque necessariis adspectu horridum, putidove fœtore per lustrum fere reddidit molestum, atque oculi dextrî superiorem obsidendo palpebram, insuper maximum visui posuit impedimentum. Nullum flebili huic calamitati parari potuit pharmacum, hinc adfectus ferro maluit extirpatum istud carcinoma, quam cruciatibus succumbere amplius; atque etiam habuit, quod petierat quodque illi erat in votis: Tota nempe palpebra cum adnato carcinomate feliciter, absque omni visus perturbatione, est abscissa, & ad consolidationem intra breve temporis spatium, perducta. Vid. *Tab. 1. Fig. 2.*

OBSERVATIO IX.

D. D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI.

Calculus per biennium in urethra hærens,
sectione feliciter sublatus.

Mirandam sane jam alibi (*) de gulæ superioris obfensione calculosa adduxi historiam, in præsentî haud dissimile, urethræ nimirum possum sistere portentum. Juvenis annorum XXV. per biennium de urinæ difficultate atque ingravescente urethræ dolore, ardoris atque

Aëtor. Med. Vol. VII. F *ponde-*

(*) Volum. VI. Aëtor. Nat. Cur. Observ. LXVIII. p. 245.

ponderis sensum comitem habente, conqueritur. Variis casto eventu in subsidium vocatis præsiidiis, demum urethræ sectio optimum tulit auxilium. In molem mentula extensa erat tantam, ut sarcoma potius, quam calculum occultari crederetur. Enim vero peregrinum hoc corpus quum lotio transitum vix amplius vellet concedere, urethram ferro discindere fuit necessarium, hacque incisione facta, en ! gorgoneum monstrum, *Tab. 1. Fig. 3.* delineatum in manus profiliit obstetricantes.

OBSERVATIO X.

D.D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI.

Renunciatio super vulnus bregmati inflatum, & prægressam insignem Cranii fracturam sponte jam coalescentem.

Infrascripti Medicus & Chirurgus accersitu illustrissimi Comitum de *Dernath*, tribus præsentibus citatis testibus, a. p. die XI. mensis Augusti, hora antemeridiana IX. in domicilio N.N. armentarii Schmalstedensis, demortuum revifere corpus, atque facta ejus anatome, quæ sequuntur, non indigna judicarunt notatu :

1.) Tergi confiniis, humeris atque manibus non levia passim fuggillationis impressa erant vestigia. Omnem in partem cadavere spectato, æque præter has dictas fuggillationes, nullis aliis porro occurrentibus circumstantiis abradebantur capilli, quibus subductis.

2.) Supra bregma sinistrum tumor in conspectum venit haud levis.

3.) Distractis capitis integumentis, temporalis musculus sinister, ad radicem usque suam, cum paucis sanguine extravava-

travafato erat refertus. Atque etiam ex ipfo tumore paululum compreffo multus fanguis emanabat fubrufus.

4.) Intra squamofam & fagittalem futuram, talis magnitudinis, quam *Fig. 4. Tab. 1.* delineatam exhibet, deprehendimus Cranii *fracturam*, undique in margine fuo *dura menin- gi* firmiter adnatam. Hæc cranii apertio offe tortuofa & mirabiliter *gyrato a.* pontis inftar obducta & in duas quafi concamerationes *bb.* erat divifa, quarum una feftucis erat deftituta, altera vero fragmentum *c.* fovebat iftum in modum duræ meningi adhærens, ut illud cultello feperari haud potuerit.

5.) Meningum & ipfius cerebri fubftantia, fanguinem fi exceperim ftagnantem, quo juxta & infra cranii fracturam multum diffusa ac diftenta penitus erat illæfa.

6.) Vafa fanguifera & majora & minora hemifphærii cerebri finiftri, ad pofticam præcipue ejus partem, mirum in modum erant turgida, ut etiam cerebri fubftantia quam maxime inde facta fit rubella.

7.) Thoracis & abdominis accedit confideratio, qua fedulo facta, cuncta parenchymata, exceptis pulmonibus, qui flaccidi adparebant, & in dextro latere cum pleura coalitum habebant, ad bonam valetudinem erant apprime & rectiffime comparata.

Enunciat nupta defuncti, quod Schmalftediensis quidam cafatus matutino tempore, die nimirum ante ejus obitum duodecimo, pugnis cæciderit maritum, prostraverit, eumque per vim, capillis raptaverit ad terram, adferit pariter, quod inflitæ verberibus lectum petens, mox de artuum atque capitis conqueftus fit doloribus. Eodem fere tempore læfi membra frigidus quaffit horror, cui mox fuccellit æftus, fudor copiofus & capitis dolor, absque tamen notabilibus fymptomatibus, ad ultimum perfeverans.

Tertio die accersivit Chirurgum, qui quidem nescio quos pulveres & quem pro capitis lotura porrexit spiritum, minime tamen ad fonticum & intricatum hunc casum, quæ fuerint necessaria, vocavit in subsidium, neque etiam tumorem aperiendo stagnanti & extravasato sanguini dedit locum. Hanc enim operationem idcirco omittere nequaquam debuisset, licet ipse læsus, ejus conjux atque reliqui adstantes jam per Deum juraverint, citatum tumorem non a verberibus pendere, sed veterrimum immo nativum existere malum.

Habemus namque & nos utique pro certo, & ex autopsia ipsa certiores adhuc redditi sumus, enormem hanc cranii fracturam 6. Augusti die non fuisse inflatam. Etenim si res sese haberet aliter, tot festucæ, vel fragmenta fuissent reperta, quot pro tegmine hujus aperturæ suffecerint largiter, cum tamen duo minora tantummodo fragmenta *a.* & *c.* Tab. I. Fig. 4. vix tertiam hiatus partem obtexerint. Dein etiam 2.) hæc duo fragmenta *a.* & *c.* intra octiduum ita cum dura matre non potuerunt concrefcere, ut anatomico cultro postmodum vix ac ne vix quidem separari potuerint, neque tandem.

3.) Fragmentum *a.* calami scriptorii crassitiem adæquans, atque ex aliis minimis festucis compositum, (unde etiam figuram tortuosam habuisse videtur,) intra breve hoc temporis spatium coalescere, atque ad reliquorum ossum duritiem accedere potuit. Etenim post corruptionem, sive illa sit suppuratoria, sive sphacelosa, quæ posterior & hic fuit præsto, non unionem, sed potius dissolutionem & separationem partium esse expectandam omnibus luculenter constat.

Sicuti autem ex eo, sanguinem extravasatum infra cranium deprehensum & inde factam sphacelosam meningum atque ipsius cerebri corruptelam, læso mortem conscivisse
adpa-

adparet; ita e contrario, cum ne minima quidem meningum vel cerebri præsto fuerit læsio, si tempestive fatis tumorem capitis aperiendo, stagnantem sanguinem ad exitum perducere, atque ope prudentique consilio damnum antevertere adlaborasset mox in subsidium accersitus Chirurgus, merito concludere licet, quod dubio procul læsus a vitæ periculo potuisset conservari, quemadmodum etiam antiqua illa cranii fractura cæteroquin in se spectata omnino gravissima, minime sufficientem mortis causam constituere potuit.

Harum ergo circumstantiarum intuitu læsionem hancce non pro absolute lethali, omnemque operam humanam prorsus eludente, reputamus.

*(Kilonio Holsatorum Erfordiam missæ
d. 13. Novembr. 1741.*

OBSERVATIO XI.

Dn. D. TOBIÆ HENRICI HÆHNE.

Vagitus uteri ominosus.

A Nno 1732. in pago *Harpersdorff*, sub Ducatu Lignicensi in circulo *Goldbergensi*, saltuarii uxor plurium infantum mater, jam ad octavum mensem gravida, sana alias vegetaque, annorum 39. nullis prægressis corporis commotionibus nimis, aut insuetis, quiete sedet, ex coloducens, pro more fuero, fila. Huic ex improvise contigit, ut cum cæteris adsidentibus mulieribus ploratum sub sella, cui insidebat gravida mater, audirent, non una, sed pluribus vicibus, ac si canes juvenculi sub sella ejulatum excitarent. Tandem perterrita mater & adsidentes mulieres exactius inquirentes, bene observant, quod tales ploratus ex utero gravidæ bene perceptibiles provenirent. Hoc, cum mihi nar-

raretur, multorum malorum, loco & communitati in futurum obtingentium, flebile præfagium extitutum esse præfagium extitutum esse præfagiebam. Et ecce ! dictum factum. Anno vix elapso e vivis discedebat Baronissa, Domina hujus loci clementissima hæreditaria, ex illustrissima gente Schaffgottschiana orta. Brevi post igne consumebatur templum, cum multis aliis ædificiis. Templo vix iterum exstructo, Baro ipse hæreditarius & vitæ & subditis suis, maximo omnium luctu, valedicebat. Tristissimam hancce jacturam excipiebat magnæ incolarum loci, & quidem opulentioris partis, discessus & migratio, cum universa sua re familiari in alia & longe dissita etiam Pensylvaniæ loca, itemque variæ, magno cum dispendio in ecclesiasticis susceptæ mutationes, quas lubens jam mitto, iisque tandem grave illud incendium subjungo, quo pretiosum illud defuncti Domini Baronis domicilium eodem tempore absumtum fuit. Dubitant equidem Medicorum non pauci de possibilitate & veritate vagitus uterini, ut adparet ex *LENTILII Jatrovn. p. 367.* Quod vero revera contingere soleant ejusmodi vagitus, non solum *BORELLUS in Observationibus suis, Cent. III. Obs. 72.* ipse & cum alio socio teste, Medico quodam Parisiensi confirmat, simulque probare adlaborat foetum in utero & respirare & dormire posse ; sed & doctissimus æque ac experientissimus Societatis Scientiarum Anglicanæ Sodalis, Dr. *CAPPELER*, Medicus Lucernensis, de eo testis autactus nobis esse potest, utpote qui prima die Januarii anni 1735. per quindecim ante partum dies in propria conjugē, horis matutinis e lecto surgens, una cum illa ipsa, infantem jamjam adesse rata, observavit & bene notavit, verum & perceptibilem ploratum, illi similem, quem infans neonatus & ex somno expergiscens edere solet. De casibus adversis insecutis nihil nobis retulit, præter id, quod tandem feliciter in lucem editus puer proceræ quidem, sed simul gracilioris

gracillioris & morbidæ corporis constitutionis fuerit, atque decima quinta ætatis septimana convulsionibus præmature extinctus fuerit. Vid. *Miscellan. phys. med. mathem.* Illustr. nostri Præsidis, *Ann. 1729. Mens. Aug. Artic. V. p. 510.* Interim si etiam cum celeberrimo hoc Auctore concederem, fieri nonnunquam posse, præcipue si foetus partui jam propinquiores sint, ut aër & vapores quidam subtiliores intra thoracem sese colligant, qui, si insoliti & citatiores corporis commotiones ex parte matris accedant, per laryngem foetus exprimerentur, & ita intra uterum ejusmodi vagitum producere valeant; neque etiam plane impossibile, vel contra naturam esse, quod foetus in utero materno inclusus, non solum alimentum ultimis mensibus ore hauriat, sed etiam inter jectigationes os liquorem, cui alias innatat, propellat & clamorem simul edere queat, secundum mentem excellentiss. D. & Pr. *Christ. VATERI* in *A. N. C. Dec. II. Ann. VIII. Obs. 197. p. 498.* Nihilo tamen minus crederem, quod hac ratione ejusmodi casus multo frequentiores obtingerent, & non tam rari essent, immo certo a foeminis nimium curiosis frequentiores observati fuissent. Altius hinc potius agnoscerem principium. Quotquot enim me legisse hujusmodi exempla recordor, singula illa nihil boni, sed ut plurimum vel foetus ipsius, vel aliorum subsequentes calamitates præsignificasse adnotavi. Tres Deo attribuuntur præcipue claves, una qua referat cœlum, altera qua terram aperit, tertia, qua matris uterum recludit. Et certe si in circumstantias illas exactius inquirimus, juxta quas possibile, vel impossibile esse statuitur, quod infans in utero materno respirare valeat, credere minime iniquum est, sub minus solito tali accidenti versari sublimiorem directionem, ita, ut divina potestas ejusmodi rarioribus casibus, (etiãsi naturales causas excludere non velimus,) digito quasi, aliquid speciale præmonstret. Insolita namque insolitum quid innuunt. Adducere modo

modo liceat exemplum Jacobi & Esau, qui fratres inter se conquassarunt in medio matris, hoc est in utero materno. *TREMELLIUS* & *JUNIUS* in notis id hunc in modum declarant: Irruerunt alter in alterum, non naturali & ordinario, sed extraordinario & plane singulari motu, ex quo mater adfecta est. Quare & piissima mater Rebecca abiit ad consulendum Jehovam, quid extraordinarii hi motus sibi velint? ubi in textu hebraico *Razaz* violentam collisionem, vel concussionem denotat, sicuti & invenitur *Esaia XXXVI. 6. Psalm. CXIV. 4.* quod septuaginta Interpretes per *συιερᾶς* explicant, quo Evangelista *Lucas cap. I. v. 41. & 42.* usus est, de ex-vel subsultatione Joannis in utero Elisabethæ ad verba Mariæ salutantis. Summus autem conditor Jehova pavidæ Rebeccæ non solum responsum dedit clarum & gratiosum, sed & causas hujus præternaturalis & extraordinarii motus patefecit *Genes. XXV. 21.* sequentibus: *Dua gentes sunt in ventre tuo, & dua nationes edita e visceribus tuis separabuntur, quarum natio una robustior erit altera* (hebraice idiomate: *Natio præ natione robusta erit,*) & *major serviet minori* &c. Ergo per insolitam hanc collisionem clementissimum Numen matri Rebeccæ, quasi figurate duorum fratrum infecuturum fatum indigitare voluit: Sicuti enim & Jacob & Esau quoad personas formaliter adhuc in utero materno latitabant, ita & ipsis omnes eorum descendentes virtualiter inhærebant, qui non solum physice, quoad animum & opinioniones, sed etiam ecclesiastice & politice, quoad religionem, mores, jura & habitationes plane diversi infecuturi erant. Ejusmodi exemplum habemus quoque in historia profana, ubi fratres gemelli, *Acrosius* & *Proitus* in utero materno ultimo gestationis tempore sensibilissimos subsultus & tumultus excitarunt. Cæterum vagitum uterinum infaustum clarissimus *LEDELIUS*, Patriæ meæ Grünbergæ quondam Physicus ordinarius, in *Ephemeridibus Nat. Cur. Dec. II. Ann.*

VII. Obs. XLIII. adduxit, ubi familiæ honestæ lamentabilem paupertatem & interitum pedissequum eundem innuisse testatur. Anno 1233. Rastadii, paulo ante tumultuarias commotiones, in universo Romano Imperio ex degradatione Imperatorum, exortas, ploratum lamentabilem foetus in utero materno obseruarunt. Idem factum est Ann. 1221 in suburbio S. Jacobi Augustæ Vindelicorum. Ann. 1546. cum inter Cæsarem Carolum V. & Electores Protestantes bellum exoriretur, tum Misniæ, tum & Rotevillæ ad Neccarum perceptibiles ploratus infantis, utero materno adhuc inclusi, percipere licuit. *Christianum II.* Daniæ Regem ante partum flebilem edidisse vocem in utero matris, Historicos non latet, & qualia dein una cum conjugē habuerit fata, temporum scripta loquuntur. Brevi ante partum Ducis Saxoniae, *Johannis Fridèrici*, similem historiam legimus adnotatam, quam non solum obsidio arcis Grimmensteinensis, sed & captivitas dicti Ducis & executio Grumbachiana comitatae sunt. Ann. 1634. Colbergæ idem contigisse scimus ante invasionem Pomeraniæ ab exercitu Cæsareo. Idem Ann. 1630. Grœnigæ Halberstadiorum ante obsidionem & lamentabilem devastationem Magdeburgicam observatum fuit. Simile quid accidit Anno 1642. Berolini; & ann. 1672. in pago Bertramsdorff, Norwegorum in templo, sub concione publica talis sonorus vagitus & lamentabilis ploratus foetus, in utero materno adhuc latitantis, auditus fuit, quem etiam ab ipso concionatore in cathedra perceptum fuisse, refertur. Incendium talem vagitum præfagisse *Acta Erud. Lipsiensia An. 1712. Mens. August. p. 347.* adnotant. Boni quid eundem nunquam portendisse huc usque me latet, nisi forsitan quis mihi adducere vellet, quod infans in utero materno sonora voce clamaverit: *Jo! triumphe*, cum Hannibal adversus Romanos exercitus suos duceret. *Justus est Deus & mirabilis in operibus suis.*

OBSERVATIO XII.

Dn. D. TOBIÆ HENRICI HÆHNE.

Scrotum totum ablatum & restitutum.

Rusticus quidam 47. annorum, temperamentum sanguineo-cholerici, Schenck dictus, in pago Voversdorff circuli Hirschbergensis, sub celeri adscensu in equum premit leniter scrotum cum testiculis in ephippio. Aliquot dies abhinc sentit tumorem levem, quem parum curat primo, & per octo ferme dies ita tolerat, Tandem magna addedit durities, dolor & inflammatio. Tumorem cum duritie balneator cataplasmatibus discutere statim intendit, doloremque foliis hyosciami cataplasmati simul junctis, lenire adlaborat, inflammatio vero potius augetur quam minuitur. Tandem in abcessum degenerat totus tumor ipsumque scrotum, ex quo per aliquot septimanas magna materiæ suppuratæ collavies quotidie effluxit. Inflammationem de novo augeri cum observaret Chirurgus una cum duritie in circumferentia & maculis rubro-cœruleis nigrisque consilium simul cum ægroto a me efflagitat. Scrotum totum gangræna jam correptum in misero æque ac pauperrimo ægro tante perterritus adspiciebam. Febriles aderant commotiones, notabilis sitis & agrypnia. Interne porrigebam adflicto pulveres ex Oc. Cancr. acido Tartari solutis, Antimon. diaphoret. Nitro, Tart. vitriolato & Cinnabari. Mixturam ex Ess. Pimp. alb. & Scordii c. Spir. Nitri dulci, vel Clyffo Antim. sulphurato. Nitrum etiam in substantia sæpius in potu ordinario solutum exhibebam. Scrotum universum ubique indolens a testibus & spermaticis vasis, absque omni ægri sensatione & querela separari jubeo. Testes omni habitaculo orbatos, & a squalore mucido-gangrænoso repurgatos atque absterfos cum vasis cæteris in vesicam suillam,

suillam, Unguento ex Lithargyrio & Cerussa, cum aceto vini & oleo olivarum bene præparato, addita camphora, undique obductam, bis quotidie involuebat Chirurgus. Hac ratione non solum gangræna penitus restinguebatur, sed & tempore duorum mensium testibus & vasis novum habitaculum, seu involucrium, succrescebat, simulque æger in totum restituebatur per Dei gratiam, diu adhuc incolumis posthac vivens.

OBSERVATIO XIII.

Dn. D. TOBIÆ HENRICI HÆHNE.

Pulmones costis utrinque adhærentes & adcreti, salva tamen manente respiratione.

Pulmones secundum naturam considerati, sunt moles in pectoris cavitate contenta, quæ, intercedente mediastino dispescitur in duas partes, quarum utraque in duos lobos iterum dividitur, in brutis etiam in plures. Superius adnexa est per asperam arteriam faucibus & collo, vertebris vero dorsi & diaphragmati mediastini beneficio, & tam ab exteriori, seu posteriore gibba, quam interiori, seu anteriore cava parte, quæ cor quasi includit, libere pendet cum lobis suis. Et hoc eo potissimum fine, ut pulmo in respiratione, ab aëre per tracheam inspirato, & a pectoris motu impulsio, eo melius dilatari & iterum, pectore compresso, ad aërem in expiratione eadem via excludendum, eo commodius comprimi possit. Quando vero cum dorso, vel cum costis, coaluere, uti *BARTHOLINUS Act. Hæffn. Vol. II. obs. 21. p. m. 52.* item *Vol. IV. Obs. 17. p. 116. & 151.* item *HAGENDORN Cent. 1. Hist. 91. p. 130.* *RHO-*
G 2 *DIUS*

DIUS in *Mantissa Anatom. Obs. X. p. 10.* habent, vel pleuræ & diaphragmati adnati, juxta *Acta Medicor. Berolin. Dec. I. Vol. 3. p. 28.* vel undique adnexi, uti apud *BONETTUM* in *sepulchreto anatom. Sect. I. Obs. 39. p. 501.* conspiciuntur, tunc extraordinarium quid & corpori vivo potius nocumento & impedimento fuisse credendum esset, vid. *HORSTII Manud. ad Med. P. I. cap. 1. Sect. II. de Corde p. m. 50.* Sic & *HAGENDORNI* c. talem adcretionem pulmonum asthma produxisse adnotat. *RHODIUS Cent. II. Obs. XXIII. p. 67.* observavit eandem in subjectis, quæ suspirio valde angebantur. Ast, ex duobus subjectis sub mea inspectione & sectione anatomica confirmare possum, tales adcreciones respirationi ne minimum obfuisse. Primus erat Studiosus Juris, 34. annorum, proceræ staturæ & cursitationibus ita adfuetus, ut sæpe per diem viam 9. & 10. milliarium absolvere posset, absque ulla respirationis difficultate, cujus pulmones undique firmiter costis erant adnexi. Alter claustrarius, qui pulmones habebat & dorso & lateribus, gibba parte pariter adcretos, ut admodum difficulter separari potuerint, quem nunquam, utpote virum laboriosissimum, in vivis audivi querentem de ulla respirationis difficultate, aut anhelositate. Quapropter *DIEMERBROCKIUM* *Anat. Lib. II. c. 12. & 13.* & *TULPIUM* *Lib. II. obs. 13.* bene adnotasse comprobo: Adcretionem, seu cohesionem pulmonum, non semper spirandi difficultatem inducere. Causas agnoscimus duplices: Internam, quam constituit pectoris mala conformatio, a primo ortu, & alteram, quam *HIPPOCRATES* in *Lib. de Locis in homine* adducit, nempe resiccationem a siti, & aliam denique, quam in claustrario hoc accuso, frequentem & fere continuam obversationem circa ignem. Externa vero occurrit, si post vulnus thoraci inflitum, vel institutam Paracentesin pectoris ob empyema, consolidatio quidem obtinetur, simul vero pulmo membra-

Pulmones costis utrinque adherentes & adcreti, &c. 53

næ, costas investienti, seu succingenti, sub hoc actu adglutinetur & cum illa coalescit. Signum pathognomicum tunc est, quando subjecta talia in latus adfectum, & ubi adadherent pulmones, tranquille decumbere possunt, non vero ita in sanum, cujus ratio in eo consistit, quoniam tunc veluti grave quoddam pondus de latere isto dependere sentitur & respirationem sufflammat, vel suffocationem minatur. Quoad prognosin incurabilis est hic adfectus, si ex vitio naturæ & ita a nativitate dependet. In adultis difficulter curatur, & licet lethalis non sit, tamen plerumque molestus & gravis est.

OBSEVATIO XIV.

Dn. D. TOBIÆ HENRICI HÆHNE.

*Vermis in pectore inventus cordique
adfixus.*

QUOD in visceribus tam hominum, quam aliorum, etiam sanissimorum animalium generentur & revera inveniuntur vermes, *BORELLUS Obs. V. Lib. I. p. m. 70.* & præcipue *Jo. Bapt. VERDUCK* in *Operibus chirurgicis Part. II. p. 312.* testantur. In pectoris vero cavitate, & præcipue circa cor, vel in substantia ejus, minus frequentes nobis offeruntur casus. Duriorem enim & compactiorem cordis musculosam substantiam pro gignenda verminosa colluvie ita aptam non comperimus, sicuti aliorum viscerum. E pulmonibus ejecti vermiculi observantur hinc inde, ut apud *SCHENCKIVM Lib. II. obs. 50.* quos tamquam signum alias infallibile & diagnosticum, tussis diuturna præcedere solet, efficacissimis etiam remediis non coërenda. Vermes in ventriculo cordis fuisse genitos in febribus

bribus pestilentialibus, *Vidus VIDIUS* cap. de morbis Cordis notavit. Sic vermem cordis adlegant *Acta Erud. Lips. Ann. 1719. Mens. August. p. 337.* Cor verminosum in *Actis N. C. Dec. II. Ann VI. Append. p. 18. Obs. XIII.* extat, & simile fere exemplum de verme, in corde mulieris reperto, occurrit in *Annal. phys. med. Wratislaviens. Tentam. VI. p. 1218.* Quid mihi acciderit, sequentia docebunt: Ann. 1737. vir quidam annorum circiter 45. sanguineo-cholericus, duriori alias vitæ generi adsuetus, admodumque laboriosus, sphacelo pulmonum derepente moriebatur. Cadaver cum die infrequenti cultro anatomico subjicerem, aperto thorace, reclinatisque pulmonum lobis, vermis, longitudine palmam referens, circa cor & ipsi cordi adfixus cernebatur. Hunc cum manibus meis prehenderem, statim digitis meis se circumcingebat, anguis ad instar, rostello subtili munitus deprehendebatur. Qua via huc venerit, quemque generationis locum habuerit, exacte satis non potuit a me & chirurgis dignosci. Pulmones una cum membrana costas fucingente, adeo firmiter coaluerant, ut vix divelli ac separari potuerint. Proinde etiam valde erant inflati, ac simul undique ex atro-rubicundo colore tincti, & vesiculis humore flavescente pinguiore repletis, undique in superficie obsiti. Incisi hi pulmones saniem quidem minus coctam fundebant, nullibi tamen externe, vel in gibba, vel concava parte læsi erant. Cordis substantia quoque integra & plane naturalis deprehendebatur, excepto illo in loco, ubi adhæserat, vermis, utpote in quo occurrebat punctum ex rubro-nigricans, quasi sanguinolentum. In ventriculis cordis nil nisi recenter coagulatus sanguis latitabat. Capsula cordis, seu pericardium, vermium aliquando habitaculum a *SCHENCKIO* observatum, salva illæsaque erat. In dextro latere, dorsum versus, ubi coaluerunt pulmones cum costis, deprehendebam sub separatione spatiorum quoddam inter costas

costas & pulmonem adnatum, minoris digiti, seu paulo majoris calami scriptorii crassitiem referens, & longitudine cum toto lobo adnato conveniens, aperturam exiguam inferius, circa loborum adnatorum interstitium, monstrans, superius autem plane clausum. Spatiolum hocce, sive ductus, neque corrosionem, neque purulenti quidquam, vel etiam alienum colorem a cæteris partibus sistebat. An hoc in loco fuerit habitaculum, vel facta sit generatio hujus vermis, item, an generationem & incrementum a pituita quadam tenaci, tempore coalitionis incipientis hunc in ductum quasi congesta, aut ibidem collecta, sumferit, & ulterius incrementum a madore nativo, partes interiores sustentante, acceperit, eruditioribus dijudicandum hacce occasione tradere volui. De reliquo extraordinariæ ejusmodi causæ morbificæ non nisi a posteriori cognoscuntur, h. e. post mortem: Signa enim illa, quæ ordinariè ab Auctoribus adlegantur, videlicet cordis tremor, anxietas, animi deliquium & syncope cum insequente subita morte, etiam aliis adfectibus, frequentius occurrentibus, familiaria sunt. Unum tantum exciperem, quod in Collegio quodam scripto, ni fallor, *Hartmanni*, deprehendi, puncturas nempe & dolores cordis sub respiratione, conjuncta simul convulsione, quod etiam rationi non plane repugnat: Dum enim moventur pulmones & cor ipsum cum pericardio, moventur etiam facile prognati in eo, aut ejusdem capsula, vermes, simulque sensationem novam, titillationem & puncturas, irritati inducere valent. Quoad curationem certi & convicti sumus, vermem vel in capsula cordis, vel in ventriculis ejus latitare, tunc specifica virtute commendantur Extracta Allii, Raphani sylvestris & Nasturtii aquatici, anatrice ad ℞. vel j. in brodio aut jusculo, in quo Raphanus sylvestris fuit maceratus, exhibenda, vel etiam in eorum defectu succi tantum horum vegetabilium. Hac occasione reminiscor observationis cujusdam

dam notatu omnino dignæ ex *Joannis HEBENSTREI. III Libro de Peste in ZWINGERI Theatro p. 352.* adlegatæ, quæ sequentis est tenoris : Princeps quidam valetudinarius, convocatis undique Medicis præclarissimis, remedium petit pertinaci cordis dolori. Omnia autem frustra erant, ita ut victus tandem morbi sævitia succubuerit. Monuerat interim Medicinæ quidam tiro, lectione medicinalium observationum edoctum se esse, quod in corde etiam vermium quoddam genus possit prognasci, quod alii solius usu, mane comesti, enecaretur. Monuerat, sed non creditum erat. Dissecto cadavere repertus est vermis albus, præacuto rostello, eoque corneo præditus, cordi adhærens, quem Medici, vivum adhuc in circulum ex alii succo in mensa figuratum conjiciunt. Insectum hoc torquens se, ne circulum tangat, Alii vi & nidore victum, tandem concidit. Unde non solum morbi causa, sed etiam certa remedii vis efficax innotuit.

(*Leoberga Silesiorum Erfordiam
missa d. 20. Novembr. 1741.*)

OBSERVATIO XV.

D. D. MARTINI SIMEONIS STARCKII.

Remedium tonicum excellens, & vere polychrestum.

Licet *Tinctura* sic dicta *tonico - nervina Stablii* sua laude non sit defraudanda, tamen fatendum est, eam non solum sæpe non respondere commendantium & usurpantium expectationi, sed etiam loco utilitatis potius noxam adferre, ut major sanguinis commotio ejus usum sequatur. Hinc

Hinc animum in aliud remedium intendi, quod vi sua tonica votum magis, & quidem absque subsequente sanguinis exagitatione, adimpleret. Idcirco loco Tincturæ Antimonii alcalicæ adhibui spiritum acidum, & quidem prima vice Spir. Vitrioli, cui instillavi Spir. C. C. usque ad punctum saturationis, quam mixturam deinde in congestionibus sanguinis, in hæmorrhagiis, tam superiorum, quam inferiorum partium, pulsu intermittente, immo & deficiente, motibusque convulsivis, sæpius salutarem deprehendi. Nonnunquam spiritum acidum, in primis in morbis pectoris, mutavi, & loco ejus substitui Spir. Sulphuris, in primis in catarrho suffocativo: Hæc enim mixtura non solum vires suas exerit in partes solidas, nempe fibras & nervos, sed etiam quam maxime in humores, & speciatim in pituitam, quam egregie resolvit, attenuat & ad evacuationem aptam reddit. Hujus mixturæ vires exoptatas observavi prima vice Uratislaviæ in juvene cataleptico, quem alii Medici celebriores pro desperato reliquerant, qui vero, præmissis universalibus, hujus mixturæ ope ad integram sanitatem rediit. In hæmorrhagiis narium deinde, ut & uteri, immo & in hæmoptysi vomituque cruento, licet etiam enormiores fuerint, & 3. 4. immo 6. vel 8. libras adscenderit, ejus effectum deprehendi momentaneum. Sumitur in hæmorrhagiis vel solitarie in aqua Plantaginis, vel in potiuncula laudata Sylvii contra hæmorrhagias, ex aqua Plantag., Rosar., Aceto & Corall. rubr. In Epilepsia inveterata vero expectationi non satis fecit, licet eam eximie mitigaverit.

Ahor. Med. Vol. VII.

H

OBSER-

OBSERVATIO XVI.

Dn. D. MARTINI SIMEONIS STARCKII.

Mars non modo innoxius, sed etiam valde salutaris.

MArtem suam efficaciam non tantum adstringendo, secundum celeberrimum *STAHLIUM* & ejus adscelas, sed vel maxime etiam massæ sanguineæ ad cachochymiam vappidam inclinanti & languescenti volatile quoddam fermentum, ceu calcaria, largiendo, a quo Spiritus quasi prostrati & suo pondere pressi eriguntur, ex mente doctissimi *SYDENHAMII*, exferere, quotidiana confirmat experientia. Adfertur hujus veritas etiam inde elucescit, quod chalybs in chlorosi exhibitus pulsus derepente majorem & celeriore reddat, ut inde exteriora corporis incallescere, & faciem antea pallidam & mortuis simillimam, nunc vivide sanguine tinctam & quasi purpuratam evadere deprehendamus. Ipse ego usum ejusdem, & quidem in refracta dosi, ad gr. iv. vel vi. bis de die, valde deprehendi salutarem, imprimis in obstructione mensium satis quoque chronica, hac tamen observata cautela, ne comminuendo ad alcohol quasi impalpabilis reddatur, sed modo in pulverem ordinarium redigatur: ne extra tempus fluxus adhibeatur, sed solum eo imminente, & quidem cum Borrace & Succino mixtus. Sic Mars claustra etiam per annum & ultra oclusa ceu optima clavis referavit, quæ antea etiam thermis Carolinis intacta remanserant. Fluorem album ad virulentiam vel maxime inclinantem, multum mitigavit, immo & plane sustulit, de quo vid. *Ephemer. N. C. Dec. III. Ann. IX. & X. p. 297.* In hydrope aliquoties martem cum purgantibus, & quidem Jalappa, combinatum, secundum

RIEDLINUM valde salutarem deprehendere licuit, Quid in Apoplexia præstiterit, sequens testari potest historia: Corripiebatur virgo, LX. fere annorum, Apoplexia, quæ mox in uno latere in hemiplegiam, in altero vero latere in motus convulsivos sese terminabat. Hæc maxima ex parte ab utroque malo liberata fuit pulvere antepileptico nigro cum limatura martis combinato.

OBSERVATIO XVII.

Dn. D. MARTINI SIMEONIS STARCKII.

Cephalæa quinquennalis atrocissima profligata.

Nobilis quædam matrona, 50. ferme annorum, laborabat per 5. annos Cephalæa atrocissima, aut Clavo sic dicto hysterico. Implorabat consilium & auxilium multorum & quidem celeberrimorum Medicorum, sed eventu haud exoptato. Sors tandem in me devolvitur, vires meas tentandi. Cum autem observaverim, martem in reliquis præscriptis medicamentis intactum fuisse relictum, illius vires potius tentare mecum constituo, & hinc juxta imitationem *SYDENHAMII* eundem in forma Pilularum, cum Extractis amaris exhibeo, subjuncta dein Tinctura tonica, ex Spiritu C. C. & Spir. Vitrioli, quod adeo feliciter cessit, ut intra breve temporis spatium a gravissimis istis doloribus penitus liberata fuerit. Notandæ autem sunt circa usum martialium sequentes.

CAUTELÆ.

1.) Præstat martem magis in substantia, quam alia forma, imprimis liquida, adhibere.

- 2.) Præstat martem tantummodo in pulverem ordinarium & non impalpabilem alcoholifando redigere.
- 3.) Præstat eundem potius in minori dosi, e. g. ad iij. iv. vel vj. grana, quam in diffusiori quantitate, pro una vice adfumere.
- 4.) Prospiciendum est, imprimis in malo hypochondriaco, ne martis usum subsequatur constipatio alui, oppressio pectoris, urinæ retardatio, aut transpirationis imminutio, quia indicium est virtutis prædominantis adstrictoriæ; hinc combinandus est cum lenioribus laxantibus, uti in Pilulis contra obstructions Hallensium, quæ in malo hypochondriaco egregium levamen adferunt.

OBSERVATIO XVIII.

Dn. D. MARTINI SIMEONIS STARCKII.

Pulsus in dextro latere per IX. dies deficiens,
non lethalis.

Quidam supremus Locum tenens, quadragesimum ætatis annum jam emensus, corripiebatur hemiplegia serosa dextri lateris, sensu tamen obtuso & motu vacillante remanente, sed pulsu plane deficiente. Is neque V. Sne, neque purgatione, neque frictione & vesicatoriis, neque etiam aperitivis & resolventibus restitui potuit, sed maximum solatium & auxilium fuit expertus ex Tinctura tonica supra descripta, subjunctis deinde martialibus, quibus etiam tandem ad pristinam sanitatem feliciter rediit.

(Dresda Erfordiam missa

d. 25. Novembr. 1741.)

OBSERVATIO XIX.

D. D. JOAN. GOTTLIEB BOETTICHER.

Epilepsia dira, & dolores cardialgici immanes aliaque gravissima symptomata, a verme magno & perquam raro suborta.

DImacha natione Germanus, qui postquam ex prælio, in Scania Ao. 1710. factò, reversus tamquam vulneratus, in Xenodochium maritimum regium delatus, & cum quadringentis militibus ægrotantibus, curæ & medicationi, meæ concreditus fuit, symptomata simul epilepsia, tertio quolibet die, in certo tamen tempore revertente, laborans, conquerebatur semper extra paroxysmos de frequenti vertigine, defectu somni, insomniis terrificis, pavore, anxietatibus præcordialibus, tantum non continuis, doloribus ingentibus lancinantibus, tam in superiori ventriculi orificio, quam circa & infra umbilicum, usque ad ilia se extendentibus, itemque de motu gyratorio & graviter compressorio in intestinorum canali, & quidem his specialibus verbis, se in intestinis vivum aliquod animal, acutissimis dentibus eadem adrodens, & capite suo ingenti arietando intestinorum & ventis latera, eorum perforationem intendens, percipere. Proinde etiam succedebant continua fere & horrenda tormina intestinorum, membrorum convulsiones frequentiores, animi defectiones, mentis intercurrentes abalienationes, sudores frigidi, oculorum coruscationes, crebriores syncoptici vomendi conatus inanes, gulæ constrictiones terrificæ, quin etiam sæpe numero instar furentis multas gesticulationes efformabat, verba incompta & peregrina

proferebat, & adeo inquietus erat, ut multi eum pro obsessio haberent; mox enim fenestras violento aperiebat modo, ut se in terram præcipitaret, mox alios in eodem cubiculo decumbentes dentibus lacerando & manibus verberando impetebat, mox etiam insigni cum vociferatione antrosum in abdomen se conjiciebat. Ciborum appetitus erat admodum mutabilis, mox enim erat insatiabilis, mox plane prostratus cum nausea; alvus erat inconstans, modo lubrica, vel laxa, cum bile æruginosa, modo valde adstricta. Sitis erat intensa & tempore nocturno magis aucta, quam diurno. Circa lunæ phases paroxysmus epilepticus in uno die bis recurrebat. Pulsus deprehendebatur mox debilis, mox magnus, sæpius quoque intermittens. Urina prodibat mox limpida, sine sedimento, mox rutilans, cum sedimento crasso rubro. In paroxysmo observabatur magna corporis concussio convulsiva, cum oris spuma, pollicum in manus contorsione, nec non seminis, urinæ & sudoris foetidissimi excretionem. Paroxysmo superato omnium actorum erat inscius, valdeque debilis. Hæc omnia probe perpendens, causam observatorum & relatorum symptomatum genuinam industrie indagare adlaboravi, eamque tandem ex voto inveni, effectu felici id ipsum confirmante. Præmissis itaque præmittendis, injectis nimirum clysteribus ex lacte, flor. Tanacet. & Saccharo paratis, nec non adhibito per aliquot dies infuso theiformi cum Essent. Absynth. comp. Centaur. min. Zedoar. Succin. tandem subjunxi Pilulas sequentes: Ret. M. Pil. de Succin. Craton. Ꝟ. e Gumm. ammoniac. Querc. gr. v. Resin. Jalapp. præpar. gr. ij. Mercur. dulc. gr. viij. M. c. f. q. Elixir. propriet. f. a. f. l. a. Pilul. No. XVI. dispens. in sextuplo, de quibus quovis die tertio unam sumfit dosin. Vix tribus vel quatuor vicibus hoc erat factum, cum vermem ex albo rubicundum, unam cum dimidia unam longitudine æquantem, bifido, oblongo & acuto capite,

& in utroque ejusdem oris latere dentibus acutissimis serratim positis, nec non in ipso ventre prominentiis oblongis, teretibus, acutis, flexibilibus, multisque pedibus, similiter acutis, instructum, crassitie autem digiti annularis paulo minoris, evomuit, qui valide se movendo & quasi tripudiando, luculenter ostendebat, se bono in hospicio a liberali hospite largum obtinuisse nutrimentum. Expulso tali hoste, omnia recensita pathemata, funestum minitanti exitum, uno quasi actu sublata deprehendebantur, ægrotusque pristinam facile recuperavit sanitatem. Ante usum anthelminticorum varia adhuc exhibita fuere nervina aliaque convenientia, sed irritò plane successu.

OBSERVATIO XX.

D. D. JOAN. GOTTLIEB BOETTICHER.

Vermis ex genere Soliorum, 21. ulnarum longitudinem æquans, sævissimos admodumque diuturnos cruciatus producens, frustulatim tandem expulsus.

Nobilis matrona 38. annorum, natione Pomerana, per aliquot annorum decursum conquesta fuit de atrocibus doloribus lancinantibus in ventriculo & toto fere intestinorum tractu indefinenter continuantibus, nec non de anxietatibus præcordialibus haud raro syncopiticis, hystericeis passionibus itidem intercurrentibus, cordis palpitatione insigni, inquietudine nocturna perquam molesta & frequentibus sub somno pavoribus ac succussionibus abdominis terrificis, spirandi difficultate multis cum suspiriis & tussi sicca conjuncta sputatione crebra, mox ciborum nausea gravi, mox insatiabili illorum adpetentia, sæpius adfligentibus vom-

mendi conatibus anxiiis, ulcerosa omnium artuum lassitudine, multisque pandiculationibus, febre lenta, consumptionem totius corporis inferente, siti sæpius enormi, alvo constipata, halitu fœtido, sudore ingrato, memoriæ debilitate, mentisque intercurrente alienatione. In abdomine tumefacto frequentem animalis vivi motum quasi gyratorium, & quidem superiora versus se exquisite sentire referebat. Ob atrocium dolorum cardialgicorum vehementiam, lectum sæpius dereliquit, humique reptavit, & furibundæ ad instar per parietes adscendere tentavit. A nullis aliis domesticis remediis pathemata hæc cardialgica magis, quam a spirituosiss demulceri poterant; oleosa vero & amara parum vel nihil levaminis adferebant. Ut ergo tot tantisque dirissimis symptomatibus, per aliquot jam annos durantibus, & nulla hæctenus ratione mitigandis, obicem ponere adlaborarem, desideratum tandem a me fuit. Investigatis hinc exacte omnibus circumstantiis, sequentia præscripsi: I.) Rec. Pulver. nervin. n. D. gr. XXVI. Nitri depurati gr. ij. Myrrh. el. rubr. gr. j. M. pro dosi, in Xplo, de quibus pulveribus cum aqu. flor. Tanacet. Gramin. Scord. & Meliss. citr. quovis die tres fumere jussi, unde etiam pathemata cardialgica non parum mitigata fuerunt. II.) Infusum vinosum ex aperientibus lenibus laxantibus & anthelminticis, a cujus usu in principio magnam copiam saburræ seroso-pituitoso-bilioasæ flavo-æruginosæ & atræ quotidie dejecit, octiduo autem superato, cum excrementis alvinis vermibus frustum a toto separatum, longitudine ulnæ unius & dimidiæ, latitudine vero indicem digitum æquans excrevit. Infuso hoc consumto & descriptis circumstantiis probe ponderatis, ordinavi III.) Pilulas balsamicas laxantes cum Mercurio dulci, quolibet tertio die matutino tempore cum infuso theeformi adhibendas, & aliquoties repetendas, a quorum usu per vices multa vermibus frustra, mox unius, mox duarum ulnarum, mox

mox dimidiæ longitudinem, referentia, exclusa fuerunt, ita ut frustra hæc dejecta accurate collecta, & ad computum tandem simul redacta, viginti & unius ulnarum longitudinem superaverint. Caput hujus portentosi vermis, ad genus *Soliorum* referendi, mihi videre haud licuit; an ergo in intestinorum latibulis remanserit, ibique putruerit, vel cum excrementis rejectum & non observatum fuerit, definire nequeo. Quoad structuram, externam constabat ex multis annularibus articulis, accurate & distincte inter se cohærentibus, cum interpositis minoribus punctis nigris. Ab hoc infecto feliciter sic liberata bene convaluit, ejusque macies in obesitatem brevi post conversa fuit.

OBSERVATIO XXI.

Dn. D. JOAN. GOTTLIEB BOETTICHER.

Virginis peste infectæ costæ ambæ ex doloribus enormioribus relaxatæ.

A Nno 1711. mens. Novembr. grassante etiamnum lue pestifera, virgo XVII. annorum, civis & aromatarii Hafniensis filia, jam nupta regio cuidam pedissequo, secunda vice dicta lue correpta, non solum a carbunculo in fronte & bubonibus sub axillis atrociter excruciabatur, sed & omnium artuum tam diris torquebatur doloribus, omnibus tunc peste decumbentibus familiaribus, ut ab iis ambæ tandem coxæ adeo insignem paterentur relaxationem, ut idcirco pedes nullo modo amplius movere, multo minus iisdem insistere, nedum aliqua ratione progredi potuerit, sed instar trunci jacere cogeretur. Hoc calamitosum symptoma, etsi non tam insigne vitæ periculum, quam infectio pestifera, inferret, non levem tamen perduraturæ claudicatio-

nis, & hinc imperfectæ sanitatis, metum incutiebat, adeoque sic una calamitas alteri porrigebat manum. Ligamentorum femorum relaxatio & atonia, pedes ambos ad mensuram usque spithamæ longiores, quam in statu fuerunt naturali, reddidit. Et sicuti sub hac tempestate talibus peste infectis artuum dolores enormes ab usu antiloimicorum & antispasmodicorum convenientium optime & constantissime mitigabantur, ita quoque continuo huic ægrotæ exhibitis adpropriatis alexipharmacis, cum antispasticis, tam in forma sicca, quam liquida, vis Pestis deleteria cum felici bubonum subaxillarium maturatione, a centro ad peripheriam usque ad plenariam miasmatis expulsionem, deducebatur, indeque eliminabatur, & per frequentem & sedulam cataplasmatum & fomentationum, ex herbis nervinis, fragrantibus & alexipharmacis, tonum ligamentorum restituentibus, paratarum, atque in vino rubro optimo coctarum calidam adplicationem, omnium expectatione citius concepta jam spe dubiæ reconvalescentiæ, singula in pristinum ita feliciter redacta sunt statum, ut deinceps absque ullo incommodo libere iterum incedere potuerit. Vivit jam sana & obesa, mater sex liberorum posthac facta. Ex hisce liquet, quantum ex metastasi, aut decubitu talis virulentæ materiæ, inprimis circa artuum juncturas, sit metuendum, & quam indefessa industria judiciumque circumspectum in calibus ejusmodi senticis, a morbis malignis & acutis subortis, requiratur. Cæterum gravi hoc morbo feliciter superato, post trimestre circiter spatium, eadem hæc virgo, ex prægressa refrigeratione, & procul dubio fortiori contrectatione mammæ sinistræ, tubercula varii coloris duriora & valde dolentia in eadem sentiebat, quæ tandem sub interno anticatarrhalium & blandiorum diaphoreticorum usu, nec non externa resolventium & emollientium adplicatione, ad suppurationem disponebantur, sicqueeducta sanie & cicatrice levi relicta, brevi temporis intervallo pariter tollebantur.

OBSERVATIO XXII.

D. D. JOAN. GOTTLIEB BOETTICHER.

Virulenta pestifera materia in glandulis inguinalibus primo collecta, dehinc ad artus translata, varia ulcera fistulosa, spinamque ventosam inducens.

PUella sex annorum, honestæ viduæ filia, a pestifera virulenta materia, naturæ beneficio circa glandulas inguinales primo concentrata, nondum vero, ob præposteram Chirurgi curationem, debite suppurata & prudenter educta, sed per metastasin subsequenter hinc inde ad artus diffusa & translata, brevi temporis intervallo circa utrumque genu tumore spongioso, in utrisque tibiis spina ventosa, circa oculum dextrum fistula lacrymali, atque in lumbis, imprimis dextro in latere, ulceribus fistulosis summe rebellibus & foetidissimis affligitur, accedente demum ligamentorum aliquali relaxatione circa femorum articulationes, ob quam & inde subsequenter claudicationem in utroque pede gravis incedere coacta fuit, id quod, una cum reliquis recensitis pathematibus, per plures annos cum multis & continuis cruciatibus ita duravit. Lumborum dexter a variis cuniculis quasi perforatus sinibusque fistulosis fere exesus erat, ex quibus quotidie plorabat ichor modo acris, dilute rubicundus, modo sanies varii coloris foetidissima, unde etiam ulcera hæc duorum Medicorum & trium Chirurgorum optima consilia operamque indefessam prorsus eluserunt. Tandem & meum implorabatur auxilium, visitansque hanc puellam, statum observabam cachecticum cum febre lenta ad consumptionem hecticam jam inclinante, color faciei erat ex flavo luridus,

dus, facies tumida, oculi levi flavedine tincti, omni splendore naturali destituti, introque quasi acti, totumque corpus ex pallido flavum & marcidum adparebat, ciborum appetitus erat dejectus, sitis vero urgens, pulsus debilis, urina mox admodum flava, mox flammea rubedine tincta, caput per intervalla dolebat, alvus modo erat nimis constipata, modo nimis laxa cum insigni mucii copia prodeunte, conjunctis simul pandiculationibus & oscitationibus, præcipue circa lunæ phases maxime frequentibus, quo tempore etiam fistulæ solito majorem fundebant saniei copiam. Consolidato arte Chirurgica uno sinu, paucis interjectis diebus, novus alius omnem antea adhibitam opem irritam faciebat, adeo ut tentata Chirurgorum vocatorum curatio, non nisi in eorum opprobrium & adfectæ majus detrimentum cesserit. Tandem opera Chirurghi, tum temporis peritia chirurgica & anatomica in hac regia clarissimi, cognomine *Seiffert*, in hunc finem a me commendati, non solum a fistula lacrymali, separata scilicet exesa & profus cariosa portione processus Zygomatici, non procul a cantho externo, feliciter liberata fuit, sed & ulteriori adhibita ejus industria & ope, præscriptis simul a me necessariis internis remediis, eo usque vehementia morbi infringebatur, ut sanatis ulceribus lumborum fistulosis, ipsaque spina ventosa, facta & obtenta ossium cariosorum exfoliatione, & copiosarum lamellarum exesarum, cum sanie exturbatione, rejectis grallis, erectiori corpore incedere jam possit, vivatque nunc vegeta & obesa optime valeat.

(*Hafnia Esfordiam missæ
d. 5. Decembr. 1741.*)

OBSERVATIO XXIII.

D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.

Relatio medica de Infanticidio.

Quum celsissimus ac illustrissimus Dn. Comes Josias in Waldeck, in mandatis haud ita pridem mihi, Archiatro suo, dedisset, ut sectioni infantis præessem, de quo fama erat, illum ante viginti jam dies terræ in bovili mandatum fuisse, id quod etiam meretrix haud ita multo post facta est, & quem ex terra tripodali fere altitudine erui jufferat, sequentia, Dn. Judice, aliisque ad hanc rem necessariis præsentibus, conspicienda erant, quæ stilo laconico, germanico idiomate exarata, latine donare in præsentem placuit. Quotusquisque enim est, quem fugiat, quam ægre sæpe numero tulerint Collegia, seu Facultates medicæ, & quam justam conceperint indignationem, si *visa*, quæ vocant *reperta*, eo, quo decet, modo, non fuere adornata, quemadmodum hoc non unum, sed plura profecto demonstrant documenta publica. Nullus proinde dubito, quin gratum facturus sim junioribus Practicis, qui hos scopulos declinare amant, si anatomen & relationem de infante violenta morte defuncto, quam rationi & legibus medicis consentaneam pronuntiavit, & calculo suo adprobavit incluta quædam Facultas, heic loci adnectam. Consistit autem illa in sequentibus:

Ungues infantis in debitum excreverant magnitudinem, capitis pars capillata crinibus sufficienter erat tecta; ossa cranii debite juncta, & in locis futurarum non separata conspiciebantur. Quantumvis vero cutis corruptionem putredinosam, ob viginti dierum in terra moram, non ubi-vis tamen, conceperat, adeoque de cute vel rugosa, vel non rugosa, æquum judicium ferre non liceat, extra omnem ta-

men dubitationis aleam positum erat, omnia singulaque membra iustæ formæ & magnitudinis, cute vero separata musculos non laxæ, sed firmæ substantiæ fuisse. Signis his ad unum junctis, mea equidem sententia, nemo non concludet, infantem hunc vixisse, & plenariam adeptum fuisse maturitatem.

Funiculus umbilicalis duorum transversorum unguium latitudine a corpusculi abdomine avulsus & ligatura non munitus erat. Cæterum omnia viscera abdominis in statu naturali adparebant. Pulmones non rubro, sed consueto colore tincti erant, & cum corde bene se habebant, hocque separato, innatabant aquæ non in tantum, sed in totum. Remota cute capitis, in conspectum prodibat sanguis coagulatus, ossi occipitis incumbens, unacum tumore circa vertebrae colli superiores. Ex quo phænomeno quum facili negotio hariolarer, in vertebrae colli adhuc præter naturale quid absconditum latitare, musculos separari iussi, qui sanguine tumidi jam jam adparebant, & extemplo atlas, seu prima vertebra colli majorem quandam læsionem monstrabat, siquidem in sinistro latere manifestum quendam satis notabilem omnes observabamus hiatus.

Vim primæ huic vertebrae colli illatam, vivo corpore factam fuisse, solemne edocet iudicium, quod tumor musculorum sanguinolentus circa vertebrae colli præbet. Et quamquam sola pulmonum in aquis natatio, ex quorundam celeberrimorum Medicorum sententia, non subministret conclusionem omnibus numeris absolutam, infantem in has auras prodiisse vivum: nihilo tamen minus modo descriptus tumor musculorum sanguineus, natationi pulmonum adductæ junctus, satis superque evincere videtur, infantulum extra uteri claustra vixisse, eumque per vim externam neci datum fuisse, quum tanta primæ vertebrae colli facta vis & luxatio, unanimi Medicorum consensu, pro lethali per se

se habenda sit. Adde, infantem hunc, ob avulsum & non ligatum funiculum umbilicalem, certo certius, anima purpurea per hunc effusa, ad præmaturam mortem subeundam dispositum fuisse.

OBSERVATIO XXIV.

D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.

Globus cereus in uteri prolapsu remedium salutare & lethale.

NOtamihi est mulier quædam, quæ, uteri prolapsu laborans, per multorum annorum decursum, globo cereo, in arva muliebria intimius, leniter tamen adacto, sibi manum medicam salutarem adhibuit, matricis procidentiam nunquam deinde passa. Coitum cum marito celebrans abstulit globum, ea cautela, ut nunquam illum ipsum auferret sub statu erecto, sed tantum sub decubitu in lecto, simulque extemplo suo loco restitueret, concubitu matrimoniali peracto. Alia itidem fæmina eundem salutarem effectum a simili globo cereo, per plurimos annos experta est. At quum illum per omne illud spatium, in uno eodemque loco reliquisset, ardorem tandem illic loci sensit. Lecto adfixa, & febre correpta, ceream illam massam auferre tentavit, ast adglutinatam eam sentiens, abinde destitit. Pharmacopola empiricus gloriolam aucupans, majori vi rem aggressus est. Læsis inde haud dubie his locis, febris, quam inflammatoriam ex signis & actis judicabam, incrementa cepit, adeo, ut ægra diem obiret supremum. Cæterum illam matricis procidentiam, quam post partum laboriosum sæpius observare licet, semel atque iterum curatam fuisse, cognitum exploratumque habeo, sola repositione, nulla interjecta mora facta; si vero id ipsum paulo serius fiat, non successisse negotium recordor.

OBSER-

OBSERVATIO XXV.

D. D. RÜDGERI FRIDER. OVELGÜN.

Spiritum vini vulgarem, aliumve, elegantissimo colore rubello imbuendi modus, absque impensis, per baccas scilicet Sambuci.

Nihil non moliuntur Pharmacopolæ, & id genus hominum, apud quos spiritus vini vulgaris venalis prostat, ut illum ipsum colore grato rubello, aliove tingant, quo majorum virium & pretii, quam sibi relictus, videatur. At, quum omnes modi, quo spiritum vini colore tali rubro inficiunt, quod equidem sciam, Santalum rubrum, aliaque unacum igne, & per consequens impensas requirant, nec unquam me legisse meminerim, isthoc per baccas Sambuci vulgaris Tragi, sine sumtibus peragi posse, placet id ipsum nunc communicare, quod pergratum jam amicis fuit, quibus id aperui, rati, quod sequutum est, vilioris fortis homines, hunc spiritum vini magni facturos, alios vero, colorem elegantissimum rubrum, a re nullius pretii inductum, miraturos esse. Equidem *Emanuel KOENIG* Regn. vegetab. p. m. 997. ex *BARTHOLINI* Medic. Dan. domest. sequentia docet: *Bacca Sambuci matura in escam avium magis, quam hominum cedunt, quia scilicet grato acidiusculo sapore palatum illorum vehementer delectant.* At de eo, quod innui, ne quisquam nec ab illo, nec a *DIOSCORIDE, GALENO, SCHROEDERO, Simone PAULI, LUDOVICI, DALE,* atque aliis posteritati relictum video. Re per aliquot annos comperta, *Theodori CORBEI* Pharmaciam evolventi mihi, occurrebant de Sambuco sequentia: *Junio mense floret, & Augusto mense acinos*

maturascetes profert, quo tempore a tinctoribus & ephippiariis colliguntur. Ephippiarius eam in rem quæsitus, negavit, se his acinis uti. At quum nec hæc stricte ad rem nostram faciant, redeo unde digressus sum. - Baccæ hæ Sambuci, fructu in umbellam nigro C. B. non egent æque contusione pro scopo nostro, nisi quis fortean moræ impatiens colorem rubellum urgeat. Sufficit simplex infusio & motitatio per vices sine ullo calore. Non negaverim interim, ut in aliis omnibus, ita & hic, digestionem rerum extrahendarum clavem, colorem rubrum citius in conspectum dare, calefacto forte aliam ob causam fornace, pro lubitu instituendam. Majori in copia baccis spiritui vini injectis, color tantum non sanguineus prodit, in flammeum, aliumve rubrum, ex voto, prout plus minusve spiritus vini adjeceris, facillimo negotio per varios gradus mutandus. Quum *SCHROEDERUS, KOENIGIUS* & alii, juxta cum experientia, his baccis vim diaphoretico-alexipharmacam adscribant, has baccas spiritui vini, qui infimæ fortis hominibus, haud injuria alexipharmacum, febribus epidemice grassantibus, scopo præservatorio, audit, majorem paulo hac in re efficaciam scenerari equidem haud dubitaverim, quantumvis nemini auctor sim, ut huic soli confidat. Ex his interim adparet, ut in magnis magnus est, de quo multi multa, ita in minimis non esse minimum, *arborem non arborem Platonis.*

OBSERVATIO. XXVI.

D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.

Ani prolapsus, post dysenteriam annuus,
curatus.

Filiolus Conrectoris quatuor annorum, ante annum dysenteria correptus, ea cessante, per octiduum mucosa dejecit, cum ani procidentia. Ex eo tempore nulla

non tentata fuere remedia, at frustraneo cum effectu. Juvat nonnulla eorum in medium proferre : Rustica oleum lini non calefactum, sed sibi relictum, laudibus extulit, quod cognitum exploratumque haberet, ceu adseverabat, hujus frequenti interno pariter, atque externo usu, puellam fummo prolapsu adflictam, pristinae sanitati restitutam fuisse. Chirurgus auctor atque suasor fuit, ut Mastiches fumum ano admitteret. Medicus folia quercus aliaque externe usurpanda suavit. Medicastra vetula tandem in consilium adhibita, negavit vel quidquam auxilii praedicta omnia adferre posse, quamdiu infans in sella alvum deponeret, vel eo temporis articulo, quo huic negotio vacaret, incuruaret corpusculum. Isthac evitatura mater, reposito prius intestino, puerulo alvum exoneranti, ex eo tempore semper adfuit, hocque consilio factum est, ut rarius paulo, & fere unice post nisum majorem, intestinum rectum in conspectum prodiret. Tandem meum imploravit auxilium, quum videret, consilium istud medicastrae palliationem quidem, non curationem adferre. Praescripsi itaque sequentia : Rec. Rad. Alth. unc. j. Tormentill. drachm. vj. Bistort. Plantagin. ana drachm. ij. & dimid. Herb. Salu. manip. fem. Fl. Hyperic. Rosar. rubr. Balauft. ana P. ij. Malv. P. j. inc. cont. M. harum specierum cochleare plenum, coqu. c. aquae comm. libr. fem. lavetur hoc ipso decocto intestinum prolapsum, hocque facto inspergatur pulvis sequens : Rec. Sangu. Dracon., Gallar. ana drachm. j. Mastich. drachm. fem. M. F. Pulvis subtilissimus. Inspergo pulvere reponatur intestinum, tum spongia, dicto decocto imbuta, saepius adplicetur, ac spleniis & ligatura ex arte firmetur. Hisce ergo factum est, ut filiolus iste ani prolapsum denuo passus non sit.

OBSERVATIO XXVII.

D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.

Alui Obstructio trium septimanarum, gallinæ non deplumatae jusculo soluta.

VIr fide dignissimus, quum valetudini illius minus prosperæ præessem, inter alia mentionem iniecit morbi fratris sui, qui illum adfecit, vitam tum temporis in civitate, & claritate & magnitudine memorabili, transigens. Morbus ipse, inquebat, unice in alui obstructione consistebat, cum doloribus intolerabilibus conjuncta. Vocatus Medicus nihil opis attulit. Huic in auxilium adhibentur quinque alii satis celebres doctique Medici. In usum ab iis vocata, interna pariter atque externa, tot Clysteres, omni caruere effectu. Medicus ætate gravis tandem consultus, omnis, inquit, spes decollavit. Balneum aquæ dulcis, animi deliquium, nihil vero emolumenti attulit. Tres jam septimanæ elapsæ erant, neque tamen vel semel alvum deposuerat æger. Frater anxietate & mœrore confectus, omnibus irritis, multa opera quærit hominem ea in civitate degentem, eodem morbo gravi, iisdemque dolorum tormentis jactatum. Tandem adducitur, qui se eadem valetudine gravi tentatum, eademque ratione omnibus remediis frustra usum fuisse, adfirmat, donec id sibi consilii datum fuisset: Accipe gallinam, torque collum, ut hac ratione moriatur, pennis non evulsis, totam mensuris duabus aquæ injice, quas continet vas terreum, optime claudendum, hoc ipsum dein lento igni committe, & coque, ut juris mensura dimidia remaneat. Jus hoc potum, alvum officio suo statim reddidit. Nulla interjecta mora eadem peragitur res, jusculum offertur, recusat, quod nec posset, nec vellet amplius reme-

diis uti. Gallina interea temporis deplumata monstratur, inde certior factus, esse gallinæ, non aliud decoctum, hancce sörbitiunculam avidus sumsit, & extemplo alvum depōnit, pristinamque recuperat sanitatem. Quæsitus, cujus coloris gallina usus sit, non, inquit, nigra, sed varii coloris, eaque pingui, ex qua jus prodiit clarum. Rebus nondum desperatis in passione iliaca, fortean hoc obstructionis remedium itidem proficuum erit, id quod tamen experientiæ, rerum magistræ, committo. In passione iliaca herniosa & convolutionis, huic cum gallina decoctæ aquæ, aqua haud dubie hærebit. Cæterum ut binis votis, alio renitentissime clausa, satisfecit, si aliis aliorum respondeat votis, quod pariter voveo, remedium erit vel hoc nomine suspiciendum. Non est vero quod data eam in rem, heic loci, opportunitate silentii peplo involvam, irritis in simili casu omnium consiliis, succum pomorum Borsdorffianorum a vetula adlatum, illico alvum laxando auxilio fuisse.

OBSERVATIO XXVIII.

D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.

Nyctalopia hæreditaria.

Nuncius Gersmaria, pago quodam, Francobergensi oppido vicino, a Pastore illic loci ægrotante, ad me missus, inter alia quoque mentionem fecit filix suæ, illamque per diem optime videre, eo autem in vesperam inclinante, & prima luce nihil plane dignoscere posse. refert. Penitius inquirenti mihi respondebat, infantem suum duorum annorum, sicuti illa quatuordecim annos nata, Nyctalopia, quam vernacula *Nachtschatten* vocabat, laborare, adjiciens simul, morbum hunc esse hæreditarium, non ex ejus, fed

sed uxoris parte. Hanc ipsam quidem hoc morbo non adfligi, attamen ex eo male se habuisse filios duorum fratrum patris a prima statim juventute, haud secus ac liberi ipsorum. Cum ergo cognitum exploratumque haberem, prognosin ordinariam esse cæcitatem, inquiri ulterius, quis fuerit mali, in aliis hujus familiæ, eventus: Ille, qui in Nosocomio Haynensi, inquit, vitam agit, & in præsentis sexaginta annorum est, ultimis temporibus cæcitate correptus est, hac vero duo alii non sunt adfecti, quantumvis unus antequam diem suum obiret, sexagesimum, alter quinquagesimum annum attigisset.

*OBSERVATIO XXIX.**D. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN.*

Hæmorrhoides cæcæ, fluxum hepaticum mentientes.

Vir illustris, sexagesimum secundum annum jam agens, temperamenti melancholico-sanguinei, quum meæ se commisit curæ, jam per undecim annos vitam transegerat valetudinariam. Ego vero justa rationis lance ponderatis moliminibus hæmorrhoidalibus, quæro ex eo, utrum hæmorrhoidibus cæcis? an apertis? quandoque laboraverit. Respondet ille, ante initium valetudinis adversæ, quæ me tot annos male habuit, molestabant me hæmorrhoides cæcæ; medebatur vero his Medicus ex voto quibusdam externis. A sinistra hac curatione, tot symptomata, tamquam ex equo Troiano, prodiisse ratus, animum ad hæmorrhoides applicabam, quæ, datis eam in rem remediis, primum cæcæ; haud ita multo post simul apertæ in conspectum prodibant. Qui ergo a fati limine paucos abesse passus videba-

tur, jam per multorum annorum decursum minus imbecilla, quam antea, tenetur valetudine. Interim ante sexennium se exerebat fluxus per inferius guttur, sine doloribus, nunc magis aqueus, nunc magis sanguineus, loturæ carnis variæ instar, indusia, caligasque multum inficiens. Quæsitus, quum hæmorrhoides cæcas extrinsecus sitas diceret, aliorum, inprimis Regis Galliarum Ludovici XIV. exemplo monitus, in tempore venire omnium rerum primum duxi, & Chirurgo visitanti provinciam demandavi. Ille vero, re peracta, nihil vel ulcerosi, vel fistulosi, vel læsi subesse adfirmat. Nemo non proinde, hunc integerrimæ vitæ virum, fluxu hepatico adfectum credidisset. Datis variis, quum fluxus nihilo minus incrementa caperet, primum interpolatus, tractu temporis fere continuus, & vires sensim sine sensu imminuens, novam urgebam visitationem. Id officii tunc alii Chirurgo imponebatur. Hic hæmorrhoides cæcas, externe conspicuas, instar carnis crudæ se habere pronunciat, suadet adstringentia, quæ has ipsas ad interiora ducant. Negavi isthæc ex usu esse, quod fluxuris hæmorrhoidibus, magno sanitatis detrimento, obex his ipsis ponatur. Albo contra calculo notavi experimentum, quod fecit æger, noster amor, dum linteo molliusculo, lenta manu, ab externis ad interiora prominentes cæcas reduxit. At quotiescunque alvum deponeret, toties exteriora denuo petebant, dicto tamen modo facillime pristino loco restituendæ, in quo negotio, quod notari omnino meretur, spiritum convenienter ducens, multum opis manuariæ operationi tulit. Ex eo tempore omnis fluxus, qui hepaticum mentiebatur, cessavit, nulla vel interna, vel externa medela, hac manuali excepta, adjutus. Ubi vero, quod rarius factum, cum fecibus exeuntes cæcas, suo loco reddere oblitus esset, extemplo rediit fluxus, statim post reductionem cæcarum cessans. Fratri suo idem fuit malum, eadem causa, eadem curatio.

Huic

Huic hæmorrhoides cæcæ longitudine dimidium, latitudine integrum pollicem æquant. Majori adhuc crassitie sunt conspicuæ, ubi fluentes instant. Nihilo minus tamen has ipsas, levi negotio & sine dolore, jam a multo tempore, dicto modo ad justum defert locum. Hæmorrhoides apertas observat, & hic & ille, cum ante, tum post hanc operationem manualementem quotidianam eodem, ut olim, modo, vires per fluxum hepaticum putatitium detritæ, sibi, per hoc unum artificium, & diætam congruam, restitutæ sunt. Medicus, qui sibi videtur, quod arrogantis est, fallere & falli nescius, videat, quam facile fallere & falli, vel hoc exemplo edoctus, possit. Ne aliis imponat fluxus, ut ovum ovo, hepatico similis, hæc in medium adferre lubuit, sperans fore, ut hepaticus fluxus, in se rarus, rarior adhuc in posterum habeatur pariter atque videatur.

(*Fritzlaria Erfordiam missa*
d. 12. Decembr. 1741.)

OBSERVATIO XXX.

D. D. CAROLI PHILIPPI GESNERI.

Sectio anatomica mulieris Furore uterino defunctæ.

Mulier quadragenaria, habitus corporis satis robusti, macilenta, aliquot liberorum mater, complures annos cum mariti sui, honesti artificis, socio operis textorii, familiarius quam decebat, vixerat. Accidit postea, ut juvenis ille discederet, mulier vero magnam speciem religionis præ se ferret, tectura forte famam, quæ apud vicinos de vitæ ejus ratione increbuerat, vel serio etiam religionis ductu impulsæ. Quidquid ejus sit, non diu sustinuit illam
perfo-

personam ferre : subito adeo aucti illi sunt lasciviæ stimuli, ut per ipsam non steterit, quo minus obviis quibusque commisceretur ; qua quidem re maritus coactus est, illam ipso illo die in publico Nosodochio catenis coercere. Pulsus minus celer, quam magnus, & ipsius morbi ratio, quem *Furorem uterinum* esse adparebat, V. Snem largissimam imperabant. Illa vi administrata, nequidquam sopitus est morbus, quin perrexit vestes lacerare, viros temere ad illam adcedentes arripere, & nuda stramine, ligno, digitis, turpissimam libidinem explere, quæstionibus ipsi factis non respondens, sed subinde de juvene illo suo aliquid submurmurans. Cibi, potus, medicamentorum omnino nihil ingeri illi poterat, excreta tamen respondebant cibo potuique hesternis. Ita noctem & diem sequentem peregit, pulsu, quantum in furiosa explorari poterat, satis constante. Sub vesperam cum nihil remitteret detestanda rabies, Medicus, cui mandata est cura Nosodochii, Opii tantillum illi ingeri præcepit. Quod cum post magna molimina successisset, noctem satis tranquillam habuit, sed nihilominus mane oblatum potum constanter respuens, rationis usu non recuperato, circa meridiem præter spem tranquillam mortem habuit. Incitavit hæc historia ad quærendam in cadavere morbi mortisque causam. Diuturnam sectionem maritus & parentes feminae non concesserunt. Inveni nihil sedula, pro temporis ratione, inquisitione, quam clitoridem quidem majorem, quam solet, uterum cum vagina amplissima valde rubicundum, & inflammatione notatum, ovaria turgida & præter naturam magna. Intestina, ventriculus, præter quod vacua omnino essent, nihil peregrini habere videbantur. Neque in hepate, liene, capitis & thoracis contentis, aliquid est inventum, quod non pro mortis potius effectu, quam causa haberi posset. Sed, quod curiosum in primis notatu visum est, ren dexter vix tertiam magnitudinis ordinariæ partem æqua-

Sectio anatomica mulieris Furore uterino defunctæ. 81

quabat, arteriæ & venæ emulgentes illius lateris multo minores erant, quam solent, cortex renis totus contabuerat, certe vix lineam crassus erat, ureteris autem diameter, ad dimidium pollicem excreverat, tunicarum crassitie pro ratione cavi aucta, quæ undique vasis sanguiferis perreptabantur. Non diu quærenda fuit causa hujus immutatæ structuræ. Inveni mox calculum, proxime ad insertionem ureteris in vesica hærentem, accedentem ad nucis avellanæ figuram & magnitudinem, crusta sanguinis congrumati satis crassa & valde dura obductum, & adnatum ureteris parti vesicam spectanti, ad diametrum ordinarium contractæ. Servo renem hunc cum uretere calculoso. Inquisivi tunc diligenter a marito, patre & amicis mulieris, an unquam de symptomatibus calculi, quæ enarrabam, quæsta sit. Omnes constanter negarunt, quidquam ejusmodi sibi constare. Quod certe, si verum est, monstrat, quam abdita interdum latere possint corporis humani mala. Forte ipsa illa salacitas horrenda foeminae inter alia debetur reni corrupto, & majori inde copiae sanguinis ad uterum delatæ, quæ tum demum, cum minus expleretur tetra libido, tragœdias, quæ dictæ sunt, peregit.

(*Gættinga Erfordiam missa*
d. 17. Decembr. 1741.)

OBSERVATIO XXXI.

D. D. JOAN. GODOFREDI BUCHNERI.

**De fontibus mineralibus ac salutaribus in
Voigtlandia occurrentibus.**

Quod de illustri olim Burggraviatus Norici Principatu superiori dictis celebravit, in libro, de *Fontibus foetivis*, *Joh. Georg. LAYRIZIUS*, totam nempe illam
Aëror. Med. Vol. VII. L regio-

regionem fontibus hujusmodi scatere pluribus atque abundare, vere etiam de Voigtlandia pariter omnino adfirmandum est vicina. Testatur id inter alios maxime *Joh. Andr. PLANERUS*, in *Historia Variscæ*, his verbis: *Aqua salubris, cum primis acidula, quarum magna passim vis scaturit.* Immo testantur id etiam tot fontes minerales ipsi, ex interioribus terræ hinc inde meatibus scaturientes, puri ut plurimum ac pellucidi suavissimique saporis, acidi aliquid & ferrei linguæ communicantes.

Descriptionem ejusmodi thermarum in specie exhibuit *A. 1665. Joh. Georg. GEILFUS* in *Relatione de fonte soterio Reichenbacensi*, & *Doct. Math. Zachar. PILLINGER* in *Descriptione aqua mineralis Ronneburgensis*, *Altenburgi A. 1667.* typis exscripta, quarum autem virtus an adhuc etiam duret, aut successu forsan temporis expirarit, me quidem latet. Extat etiam *Georg. LEISNERI* *Tract.* cui nomen: *Acidularum Elistranarum lymphæ* Anno 1669. quæ aquæ sal quoddam neutrum & ferme etiam incognitum, a quo insignis virtus aperitiva & diuretica est derivanda, continent. Conf. illustris *HOFFMANNUS* in *Dissertat. Physico-medice. X. §. 22.* Alius vero cujusdam fontis brevibus mentionem facit *Dn. VILLIUS* *Teuton. Paradis. Pinif. P. III. cap. 5.* *In medio, inquit, Niderutho, pago inter Himmelreich pagulum & Adorfium oppidulum, scaturiunt salubres camentis rite septa acidula, ejusque generis alia, non procul inde apud Elistram pagum & fluvium Elistrum.*

Sic quoque notatu pariter sunt digna, quæ de fonte in templo *S. Adelheidæ* dicato, & ad usus domesticos in arce *Greizensi* inferiori hodie destinato, protulit olim *Jac. COLERUS* in *Haussbuch* *Lib. XVIII. p. 128.* ubi hæcce habentur: *In meines Vaters Heimat zu Greiß war ein schönes Kirchein, das lag in einer lustigen Auen, zwischen Greiß und Reichenbach, welches die Einfältigen zu S. Oletten (re-*
Etius

Eius Adelheit) hießen, darzu war ein grosser Zulauf von allen Orten der Welt auf viel 100. Meilen. Hinter dem Altar quillte ein heller Born, der solte der heiligen Apollonia (rectius Adelheit) durch die Ohren lauffen, wie die armen Leute da sagten. Wer daraus trüncke, dem vergienge das Zahnwehe und die Flüsse in den Zähnen, wenn man morgens dieselben mit frischem Wasser spülete. Es stünden auch in der Kirchen viel grosse Kasten voller wichsernen grossen Zähne, darunter waren auch etliche grosse Bilder aus Wachs gemacht. Aber, mein Groß Vater, der 26. Jahr zu Greiß Superintendent gewesen, hat die Abgötterey zerstöret, und die wichserne Kerzen, Bilder und Zähne nach Greiß gebracht, und die Kirche stehen lassen. Ex quibus omnibus abunde satis patet, id, quod viribus fontis huius naturalibus, atque salinæ, vel mineralis naturæ licet expertibus, propter aquas tamen molles, mites ac lenes, nihilo minus salutaribus, jure ibi erat tribuendum, perperam ex superstitione S. Adelheidæ tunc fuisse adscriptum.

Innotuerunt ibi pariter in præterito seculo acidulæ, in planitie infra piscinam, vulgo dictam *der Binsen-Teich*, prope Elistrum fluvium profilientes. Aqua ipsa saporis est acrioris, qui martem ac chalybem labris saltem primis gustantibus apertissime prodit, siquidem etiam hic Crocus martis in ejus defluxu ad oculum satis patet, qua de causa & a Medico quodam peculiari de isto litteris consignato consilio, pro fonte chalybeato est habitus. Ast ab aliis heterogeneis scaturiginibus nondum est distinctus, nec, uti moris, casa lignea aut lapidea munitus, raro tamen hiberno tempore congelatur, hincque de subtilitate partium præbet testimonium. Eandem vim ac virtutem habere creditur fons quidam non procul ab urbe *Pausa*, in vireto perquam benigno ebulliens, hincque ab aliquot annis non pauci morbis laborantes ad hancce contendebant Bethesdam. Par etiam acidularum in

pago *Schonbach*, ad Dynastiam *Ober-Greiz* spectante, est ratio: Hæ enim aquæ plerasque acidularum Egranarum sustinent probationes, mitiores tamen ac leniores sunt, quamvis tenore ac sapore iis videantur similes; ad coquendam vero cerevisiam, ob fortiorem extrahendi vim inprimis sunt aptissimæ, siquidem ejus majorem proinde, ac aliæ, præbent copiam.

Immo in universum fere omnia in Voigtlandia propterea commendari merentur loca, hincque illustris *HOFFMANNUS* rectissime ista inde prædicat his verbis: *Voigtlandia, qua serenissimo Duci Zizensi, Principi incomparabilis eruditionis, paret, optimas aquas & saluberrimas quoque cerevisias, diu durantes, nec stomachum, nec alvum turbantes, celerrimeque per urinam transeuntes, alit.* Vid. Diff. phys. med. X. p. 194.

Silentio etiam hic non plane fons quidam prætereundus in Dynastia *Lobenstein*, proxime ad pagum *Steben* situs, ac vulgo *der Sauerbrunnen* dictus, a quo deinde molendinum ipsi vicinum nomen pariter *der Sauerbrunnen-Mühle*, accepit. Salubres enim eidem aliquas etiam subesse vires, acidulæ *Stebenses* famigeratissimæ dubitare nos haud sinunt. Conf. Dn. *LAYRIZ*. l. c.

Tandem An. 1725. fama valde celebrari coepit fons ille mineralis ac salubris apud *Reiboldsgrün*, in sylva versus officinam ferrariam, vulgo nominatam *der Rautenkrantz*, e solo fabuloso, minerisque ferri admodum rubicundis permixto, scaturiens. Inventor illius fuit *Jeremias Schulzius*. S. R. M. Poloniæ & Electoris Saxonie Scriba Sylvarum *Schoneccensium* & *Auerbacensium* forestalis; Dn. *Joh. Christianus LEHMANN* autem, Lipsiensis Professor & Medicinæ Doctor celeberrimus, nomen ei, in memoriam Reginæ quondam Poloniæ, indidit, dumque vires ejus medicas exploravit, quas ad bibendum non modo, sed & balneandum externe aptas utilesque judicavit, *Christiana Eberhardina fontem salu-*

salutavit. Constat nempe particulis ferri subtiliatis atque vitriolicis, gustu facile ac visu percipiendis, siquidem ochra ejus in fornace siccata Magneti adhæret, & in lingua saporem relinquit adstringentem, aquâ ipsa verò, cum pulvere Gallarum mixta, atrum nanciscitur colorem. Cæterum in se coloris est crystallini, odoremque volatilem & sulphureum spirat. Continuo ista bullas emittit, ac per aliquod tempus recta cuticulam verficolorem ostendit. Ex mente laudati igitur Dn. *LEHMANNI* omnem stomachi discutit acorem, alui aperit obstructions, externe membra confortat, tumores discutit, varias cutis inquinaciones, nec non articulorum dolores, ac hypochondriacos quoque sanat adfectus, ceu exemplis & rationibus id' ulterius demonstravit in *Tr. de Fontis foterii noviter inventi qualitate & salubritate*.

Hæc igitur aquarum & fontium salubrium est copia, quam benignissimum Numen ex officina subterranea gratis & largissime nostræ elargitur regioni, atque ubivis ferme misero generi exhibet humano. Ecquis ergo gratissima mente hocce non agnoscat beneficium? Sane, cum ex omnibus iis, quæ extrinsecus, & sic proxime ad sanitatem tuendam morbosque in homine pariendos conveniunt, nihil majorem vim atque potentiam ipso aëre & aqua habeat, interest utique, ejus loci, quem inhabitamus, aërem & aquam earumque proprietates accuratius nosse; quo circa non possum non adstipulari celeberrimo Dn. D. *Joh. Fridr. HENCKEL*, quando in *Actis hisce phys. med. Vol. I. p. 38*. unicuique, inprimis exoticas thermas tam operose tamque anxie petenti, ad animum revocat, cur nunquam periculum faciat, quid valeant fontes in domo sua, in propriis terris suis, aut in vicinia? *Firmiter, ait, persuasus, aquas minerales non adeo raras, quin plures, immo omnes subterraneas non posse non esse minerales, saltem plus minusue tales, & forte minus tales quandoque*

salubriores, verbo : Soterios fontes nonnunquam existere propiores, quam quod tanto pretio peregre quarantur.

(Greiza Variscor. Erfordiam missa
d. 15. Januar. 1742.)

OBSEVATIO XXXII.

Dn. D. LAURENTII HEISTERI.

Exhibens casum

De

Arteriæ cruralis vulnere periculosissimo feliciter curato.

SUtor quidam ex primariis hic Helmstadii, die XIV. Maji anni 1741. tempore matutino, hora circiter septima, cultro quodam acuto, quali plerumque ad calceos conficiendos, coriumque excindendum atque adaptandum uti solent hi opifices, malo fato *arteriam cruralem* in femore dextri pedis, amplo satis vulnere, graviter sibi vulnerat, id quod sequente modo contingebat : Sedebat in sella, atque in calceo quodam perficiendo, sive exasciando, occupatus, forte fortuna culter iste ipsi e manu excidit ; genibus vero fortiter adductis eum subito excipere satagens, id quod homines in ejusmodi casibus plerumque facere solent, manubrium cultri, qui cadendo transversam acquisiverat posituram, in sinistri femoris partem inferiorem impingit ; cuspis vero acuta dextri femoris interiorem partem respiciebat, quam itaque ea contractionis genuum vi ac impetu, mala fortuna ita in femur dextrum, ad sex circiter digitos transversos supra genu impellebat, ut *arteria cruralis*, sive rectius, *femoralis*,

lis, hoc ipso secundum lineam rectam (vid. *Tab. II. Fig. I. litt. A.*) graviter vulneretur. Factum enim est statim, ut ingens sanguinis copia, sicut in omnibus majorum arteriarum læsionibus accidere solet, ex hoc etiam vulnere cum impetu mox profiliret.

Vulneratus fatis intrepidus, partim ipse, partim præfentes & adstantes ejus domestici, quum id viderent, concurrentes ægroque subsidio venientes, *vulnus partim digitis, partim linteaminibus comprimere*, sanguinisque profluvium vehemens cohibere tentant ac student, non putantes, quod vulnus hoc adeo grave ac periculosum esset; cum vero illud non possent, & æger jam ex magna sanguinis profusione valde debilitaretur, de salute sua sollicitus, Chirurgum legionis militum primarium, qui non adeo remote a vulnerato degebat, advocari cūrat, compresso interim vulnere linteamentis & digitis, quantum poterant. Qui cum veniret, vulnus adhuc multum sanguinis fundebat, id quod linamentis carptis, liquore quodam styptico imbutis, itemque *Lycoperdo*, quod *Bovist* vulgo adpellant Chirurgi, probe replebat, super impositis spleniis variis, ac fascia, ea spe, fore, ut sanguinis profluvium ita cohiberi queat.

Cum vero hoc non sufficere videret, dum sanguis hæc omnia, licet digitis ea probe comprimeret, larga adhuc copia penetraret, Chirurgus hic senex & fatis expertus, alios adhuc in auxilium vocari desideravit, præsertim cum ægrum sensim valde languescere conspiceret, & mortis periculum fatis inde agnosceret. Vocabatur itaque ex ædibus meis quidam Medicinæ ac Chirurgiæ veteranus & probe exercitatus Studiosus, cui nomen *WAGENERUS*, Dethmoldiensis, qui cum ex nuncio locum vulneris & gravitatem profusionis sanguinis intelligeret, *machinam tortilem*, vulgo *Forcular*, sive *Tournequet*, dictam, & speciatim eam a me correctam,

Etiam, a.) cum cæteris ad hanc rem requisitis necessariis mox secum fert, atque ad ægrum deveniens, arteriam cruralem læsam esse, ex loco vulneris & ingenti copia sanguinis, quam in terram atque in linteamenta ac vestimenta jam profusam conspiciebat, & qui adhuc fluebat, neque Chirurgi castrensis deligatione & compressione penitus cohiberi poterat, haud sine ratione iudicabat.

Præ omnibus igitur, dum Chirurgus castrensis os vulneris linamentis & digitis, quantum poterat, comprimebat, torcular indicatum, *præstantissimum atque divinum in his malis remedium*, femoris parti superiori admovebat, vid. *Tab. II. fig. 1. lit. B. C.* imposita scilicet fascia in cylindri formam convoluta & crassa, loco B. ubi truncus hujus arteriæ femoralis situs esse solet, & circumducto idoneo longo splenio, clausoque cingulo B. C. torcular ad locum C. sive in exteriore femoris parte, supposito & huic splenio crasso, trochlea stringebat, donec in vulnere sanguinis profluvium cessaret.

Cum vero hic, dum casum ejusmodi nondum vidisset, & multa adhuc agenda superesse probe cognosceret, viribusque suis, ut prudentis junioris Medici & Chirurgi est, in re tam ardua & periculi adhuc plenissima, non satis confideret, me adhuc advocandum esse, ægro, uxori & amicis ægri mox suadebat, qui me etiam citò advocandum curarunt.

Cum igitur unacum aliis Studiosis Medicinæ mox advenissem, & torcular rite adhibitum esse vidissem, hoc non sufficere dixi, sed præmissis prognostico de curationis summa difficultate atque eventu dubio, aptum vulnus hoc arteriæ periculosissimum deligandi modum, me primum ad vitam & pedem ægri servandum adhibiturum esse, avebam, qui,

a.) vid. *Instit. meæ Chirurg. Tab. V. fig. 6.*

qui, si feliciter succederet, ut spes mihi adhuc superesset, bene pro ægro esse, e contrario, si ille, laxato, quantum satis est, torculari, non succederet, & sanguinis profluvium hoc non cohiberi queat, vulnus incidendum, arteriamque læsam quærendam & circumducto filo supra vulnus ligandam esse; immo, si forte non nisi unicus, arteriæ cruralis truncus hoc in femore adesset, sicut sæpe observari solet, subinde ne ligaturam quidem arteriæ læsæ ad sanandum hoc malum sufficere, quia tunc partes infra ligaturam positæ, ob sanguinis arteriosi hac ipsa sublatum influxum, sphacelo corripri solent, ita, ut æger sine ablato crure summoque vitæ discrimine servari non possit.

Interea tamen me blandiorem, qui apta scilicet deligatione fit, modum prius tentaturum esse promisi, cum spes esset, eum una cum prudenti torcularis usu hic succedere posse: quia scalpellum arteriam forte non transverse divisisset, aut omnino inferiorem arteriæ partem a superiori rescuisset, sed *secundum longitudinem tantum incidisset*, quæ læsio faciliorem curationem admitteret.

Itaque vulnere, linamentis carptis ac probe contortis, alcohole vini bene imbutis, repleto, Lycoperdum his super imposui, super hoc splenia tria crassa, gradatim majora, quorum primum longitudinem vulneris paulo superabat; alterum hoc rursus paululum majus, tertium vero rursus hoc alterum magnitudine superabat, eaque Chirurgus firmiter continenda, committebam.

Postea *splenium longum angustum & duos digitos crassum*, ea longitudine, ut *Tab. II. fig. 1. a lit. A. ad B.* se extenderit, ei tractui femoris interiori, qui hic punctulis D. D. indicatur, ubi truncus arteriæ læsæ situs esse solet, imponebam. Hoc facto, *fasciam* longitudine sex ulnarum Parisiensium sumsi, quæ tres digitos lata erat, eamque circa vulnus & splenia, gradatim ipsi imposita, sexies, ad splenia hæc supra vulnus

probe firmanda, circumduxi ; postea per ductus spirales obtusos ad genu descendi, factoque uno circuitu infra genu, sursum ad femur & vulnus readscendi, factisque iterum aliquot super primis in loco vulneris ductibus, ad os vulneris tanto melius comprimendum & claudendum, sicut fere alias in fracturis simplicibus ossis femoris fieri solet, a vulnere sensim per ductus similes spirales obtusos sursum versus torcular B. C. adscendi ; verum ab hoc loco femoris supremo sic sensim versus vulnus rursus descendi, ut his spiris splenium illud longum & crassum, in loco D. D. positum, rite firmarem, eoque modo arteriæ truncum subtus positum apte comprimerem, quo, relaxato postea torculari, impetus sanguinis in hanc arteriam & vulnus multum imminueretur, atque sic sanguinis nova profusio non solum impediretur, verum etiam ora vulneris in arteria rectius rursus glutinari queant. Denique factis adhuc aliquot ductibus laxioribus, spiralibus, modo sursum, modo deorsum, ad præcedentes melius firmandos, finem fasciæ, ubi desinit, acu & filo firmari iussi.

Fascia itaque sic injecta, ægroque in lectulo commode collocato, torcular non removi, neque in totum, sed tantum ejus trochleam ita blande relaxavi, quantum pro aliquo influxu sanguinis in femur & totum pedem procurando, opus esse credidi, id quod ex modico tantum ac tolerabili doloris sensu, quem æger percepit, dijudicandum esse docui. Nam quam diu vehementem æger dolorem in loco, ubi torcular collocatum est, percipit, nimis hoc adhuc constrictum esse inde colligi potest, satis vero illud relaxatum esse docet, quando constrictionem & dolorem tantum modicum, eumque satis tolerandum, æger sentit.

Hoc itaque in statu, ordinatis tamen prius medicamentis roborantibus, subinde sumendis, præscriptoque apto vitæ regimine, a me hac vice relictus, verum curæ & Studioforum

dioforum Medicinæ & Chirurgi, qui primus apud ægrum aderat, a me commendatus erat, quorum duo minimum per plures dies atque noctes vigilias apud ægrum egerunt, quique non solum novis adhuc spleniis & fasciis, atque simul, si forte hæmorrhagia quædam nova incideret, quomodo torcular dirigerent, illudque rursus constringerent, a me instructi erant. Ita æger mortis periculo non solum ereptus, & ut dici solet, ex orci faucibus extractus; verum etiam tandem feliciter & perfecte, duorum circiter mensium spatio, curatus est, ita, ut postea ad consuetos suos labores redire potuerit, & optima adhuc dum sanitate, sine ullo incommodo fruatur. Quid vero in curatione actum, quomodo vulnus postea deligatum ac sensim glutinatum sit, paucis exponam.

Altero itaque die, *cum aliquid sanguinis splenia & fasciam penetraret*, constituti a me præsentés vigiles, constricto prius paululum torculari, nova illa jam parata splenia crassa vulneri super imposuerunt, eaque fascia nova super prioribus bene firmarunt, sic sanguinis hocce novum profluvium, sicut hac ratione sæpe fieri solet, cohibitum est.

Hac deligatio quarto demum die, constricta prius parum trochlea torcularis, a me cautissime *soluta est*, & quidem sic, ut non nisi sanguine inquinatæ fasciæ ac splenia, quæ sponte recefferunt, blande removerentur: id quod sine novi sanguinis profluvio fiebat.

Mox vero rursus nova splenia gradatim majora, aqu. Calc. vivæ & Spir. vini camphor. imbuta, calide, inferioribus relictis, super imponi curavi, vulnusque, ut prima vice, deligavi, relaxato postea rursus aliquantisper torculari: atque hoc deinde tertio quovis die repetebatur, donec cæres, quæ in prima deligatione vulneri infarctæ erant, sponte exciderent, quia præmatura earum evulsio perniciosissima est.

Postea linamentis carptis novis contortis iisque multis, unguento digestivo calido largiter imbutis, vulnus hoc & sequentibus deligationibus probe replevi, relicto torculari per 4. hebdomadas circa femur, mitius sensim constricto; illumque deligandi modum per sex quasi hebdomadas, nisi quod ad firmiorem arteriæ læsæ cicatricem inducendam, tertia hebdomade laminam metallicam ovatam infimo semper splenio immiserim, continuavi donec vulnus maximam partem carne nova repletum esset.

Denique ultimis hebdomadibus loco unguenti digestivi vulnus linamentis Bals. Copaivæ imprægnatis, spleniis & fasciis, ut antea, deligavi, ac tandem linamenta sicca cum emplastro, spleniis & fasciis, donec hoc vulnus omnino glutinatum esset, super imposui.

OBSERVATIO XXXIII.

Dn. D. LAURENTII HEISTERI.

de

Nova machina ad aneurisma in femore, post
Vulnus arteriæ, avertendum.

CUM ad finem fere curatio vulneris hujus arteriæ cruralis modo descripti pervenisset, ulterius adhuc sollicitus fui de aneurismate avertendo; id quod alias facile, licet ejusmodi vulnera etiam sanata sint, postea adhuc supervenit. *a.)* Ad hoc vero præstandum, non solum sub

---

a.) Vid. non solum meæ *Institut. Chirurg. de arteriarum lationibus, in vulneribus, vel venesectione, & Capite de aneurismate*; verum etiam præstantiores Scriptores alii de iisdem argumentis.

sub ovatam laminam quandam metallicam, quinta vel sexta deligatione, ut in præcedenti observatione dixi, vulneri superimponi curavi, verum etiam *machinam aptam coriaceam agro proposui*, quam ipsi, sanato etiam vulnere, circa locum vulneris diu gestandam fuasi, ut sic recens nimisque mollis tunc adhuc arteriæ cicatrix, donec probe induretur, compressa fervetur, quia alias facile, nisi sic impediatur, aneurisma periculosum sequeretur. Hoc cum vulneratus intelligeret, ipse sibi, quia in corio tractando bene exercitatus erat, hujusmodi machinam confecit, quam *Tab. II. fig. 2. & 3.* exhibemus, & quæ ita se habet:

Confici jussi lorum coriaceum fatis amplum (vid. *fig. 2. lit. A. A.*) quo femoris partem inferiorem in loco, ubi vulnus fuit, ope fibularum B. B. & minorum lorum C. C. apte cingi atque constringi queat. Huic inferi curavi *laminam ovatam ferream*, corio molli obductam, lit. D. cicatrici, submisso prius spleniolo, adaptandam; alterum postea lorum angustius & multo longius E. E. dum prius A. A. femori erat circumductum, circa infimam ventris partem firmandum, & fibula F. quoque per lori E. E. extremum G. G. ibidem adstringendum, id quod per duo lora, sive frustra coriacea H. H. ad perpendiculum descendentia, cum inferiori A. A. futuris jungebatur, ne hoc deorsum cedere & locum læsum relinquere potuerit; id quod in *fig. 3.* quomodo femori injectum fuerit, ostenditur, ubi litteræ huic figuræ adjectæ idem notant, quod in figura præcedenti; hinc, brevitatis studiosus, hic ea, quæ modo dicta sunt, repetere nolo. *Hanc machinam coriaceam per plures menses constanter* ita, ut in *fig. 3.* ostenditur, circa femur probe firmatam, gestavit, donec cicatrix optime esset indurata nullumque aneurismatis indicium se proderet.

OBSERVATIO XXXIV.

Dn. D. LAURENTII HEISTERI.

de

Arteria brachiali sæpe duplici, & non facile amputando brachio, ob læsam arteriam brachialem.

JAm dudum in scriptis meis, & anatomicis & chirurgicis, illud problema solvendum, Medicis, Chirurgis & Anatomicis eruditis proposui: *Qui nimirum fieret, ut, ligata arteria brachiali, in curatione aneurismatis, brachium vivere & conservari queat, cum tamen juxta figuras Scriptorum anatomicorum de arteria brachiali, non nisi unicus in eo ramus adsit, quo ope fili constricto, necessario sanguinis per hunc in brachium inferius influxus cohiberetur, adeoque huic, ob defectum nutrimenti, sphacelo esset pereundum, id quod tamen ut plurimum post aneurismatis curationem haud fieri, observationes & relationes scriptorum de aneurismatibus curatis satis abundeque evincerent.* Attamen neminem novi, qui ad hoc problema solvendum observationes protulerit, aut descripserit. Interea ego omnem operam impendi, ut lucem intricato, in Medicina tamen & Chirurgia valde utili, huic phænomeno adferrem, multoque labore in cadaveribus plurimis arterias brachiales & femorales cera replevi, hisque laboribus tandem hoc deprehendi, quod pluribus in cadaveribus vel duplicem truncum, vel saltem duplicem ramum per brachium transire deprehenderim; exinde cognovi, & problema propositum ipse solvi, *qua ratione fiat, ut trunco arteria brachialis, qui unicus tantum esse credebatur, filo constricto & glutinato, brachium tamen integrum, tam*

in

in aneurismatis curatione, quam etiam in vulnerata arteria brachiali per ligaturam curata, conservari queat. Atque hanc ob causam, quia multi Chirurghi in vulnerata arteria brachiali, dum brachium, ligata hac arteria, conservari non posse putarunt, amputationem suaserunt, immo instituerunt, peculiari figura ostendere volui, *quod revera sæpe duplex ramus arteria brachialis adsit, alteroque, vel ob vulnus, vel ob aneurisma, ligato, brachium tamen sæpe conservari omnino possit.*

Igitur in *fig. 4. Tab. II.* ostenditur brachium dextrum A. A. tegumentis communibus denudatum; B. denotat musculum deltoidem; C. truncum arteriæ brachialis juxta deltoidem, ab axillari arteria proveniente; D. locum ubi hoc in cadavere in duos ramos E. E. & F. F. dividebatur, quorum *exterior E. E. in latere musculi bicipitis externo situs erat, & inde ad cubiti flexuram, ac dein supra radium ad pollicem & manum, adeoque in externo brachii latere progrediebatur; alter, sive internus, ad interius latus bicipitis, ubi alias truncus primarius collocari solet, situs erat, & juxta os cubiti, sive ulnæ, ad manum pergebat G. ibique per anastomoses cum priori jungebatur.* Quando autem ejusmodi rami arteriæ in parte aliqua sibi invicem adeo propinqui sunt, tunc facile contingere existimo, ut etiam in itinere hinc inde per ramulos e lateribus prodeuntes, & speciatim circa cubiti articulum per anastomoses, ut vulgo dicunt, jungantur, atque sic inter se invicem ita communicent, quo dein uno ligato, per alterum adhuc integrum & apertum, vel etiam per plures minores, sanguis in partes eas, quas antea nutrire solebat, penetrare, hosque ramulos tandem, quousque opus est, sensim dilatare, sicque ligati rami vicem supplere queat.

Hoc ipsum vero minime ita in cerebro tantum effectum esse, demonstrare possunt *exempla varia eorum, qui hac ratio-*

ne a me olim curati sunt, atque adhuc vivunt ; ubi in vulnere interioris rami F. F. in brachio, arteriam, sicuti alias in aneurismatis curatione fieri solet, filo ope acus curva, quam Tab. I. fig. X. aut peculiaris ferramenti, quale Tab. VIII. fig. 4. in Instit. meis Chirurg. exhibet, aliove simili circumducto, ligavi, & vulnus postea secundum artem & deligavi & curavi; unde factum est, ut filum tandem, glutinata arteria ligata, putridum sponte ceciderit, & vulnus perfecte coaluerit, ægrique postea nullum damnum in brachio senserint, sed successu temporis eodem ita libere, ut ante vulnerationem, uti potuerint.

Prædictam autem *ramulorum minorum successivam dilatationem omnino possibilem esse, inde suspicor, quia, cum aliquando truncum arteriæ brachialis internum, graviter vulneratum, modo descripta ratione supra vulnus, ope fili circumducti, ligassem, intra triduum nullum in arteria juxta carpum posita, quæ a Medicis explorari solet, pulsus percipere potui: his vero elapsis hanc arteriam primo levissime micare, sensimque plenius pulsare observavi, indicio manifesto, quod primo post ligaturam minores illi ramuli, per quos communicatio majoris cum minori fit, sanguinem non nisi exigua copia transmiserint, quæ parva quantitas pulsus excitare adhuc nondum potuit, sed pedetentim ita eos ampliatos fuisse, ut sanguis tandem post aliquot dies libere ac facile, & tandem pleno quasi rivo, ad arteriam carpi transire, sicque brachium integrum & manum nutrire rite valuerit.*

Ex his igitur, nisi me omnia fallunt, sponte sequi existimo, quod in eiusmodi vulneribus arteriarum brachialium & cruralium, primo methodus hæc in nostro agro, cui arteria cruralis læsa fuit, adhibita sit tentanda; si uero hac forte sanguis cohiberi & res expediri nequeat, ligatura deinceps arteria mediante filo in subsidium trahenda; sin vero post hanc sphacelum forte partes inferiores occupareprehendimus, amputatio denique tunc demum, tamquam extremum & unicum adhuc, quod superest, remedium, sit instituenda.

Præterea etiam ex hac observatione et figura disci potest, quod, si externus arteriæ brachialis ramus forte vulneratus fuerit, & sanguinis fluxus per remedia blandiora cohiberi nequeat, tunc ligatura ope fili circumducti, eadem ratione, ut in interiori ramo docuimus, ille tandem sisti & vulnus sine amputatione brachii sanari possit. Idem iudicandum & faciendum esset, si aneurisma in exteriori huius arteria ramo occurreret, et curandum foret.

Explicatio Tabule II.

Fig. 1. ostendit femur dextrum, ubi A. notat vulnus arteriæ læsæ, B. C. locum, ubi torcular, imposita prius ad B. fascia, in cylindri formam convoluta & crassa, adplicabatur & ad C. supposito splenio crasso, trochlea stringebatur.

Fig. 2. denotat machinam ad præcauendum aneurisma adhibitam, ubi A. A. lorum coriaceum, quatuor digitos circiter latum, quod fibulis B. B. & loris minoribus C. C. cicatrici, subjecto prius spleniolo, lamina ferrea, corio molli obducta, lit. D. adplicata, constringebatur; E. E. aliud lorum longius & pollicem circiter latum, demonstrat, circa superiorem femoris partem fibula F. & extremo, foraminibus prædito G. G. firmandum. H. H. H. H. indicant duo frustra coriacea adnexa, lora A. A. & E. E. necessentia, ne illud locum læsum relinquere potuerit.

Fig. 3. exhibet machinam fig. 2. delineatam, femori fanato nunc adplicatam, cujus litteræ idem indicant, quod in fig. 2.

Fig. 4. monstrat brachium A. A. in quo B. sistit musculus deltoïdem; C. truncum arteriæ brachialis, juxta deltoïdem ex arteria axillari prouenientem; D. locum, ubi hic in duos ramos, nimirum E. E. ad latus musculi bicipitis externum abeuntem, & F. F. ad interius bicipitis latus progredientem, dividebatur. G. locum, qui ramos E. E. & F. F. per anastomofin in manu conjungebat.

(Helmstadio Erfördiam missæ
di. 20. Januar. 1742.)

OBSERVATIO XXXV.

Dn. D. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAV.

Dysentericiæ malignæ, in agro Rinteliensi Mens.
Octobr. & Novembr. 1741. epidemice grassantis,
succincta delineatio.

INter autumnî initia a. d. sparso passim de Dysenteria variis in locis grassante rumore, ea tanto simul impetu pagos fere omnes, oppidum nostrum ex oriente respicientes, invasit, ut vix tuguriolum aut casa ab eadem immunis manserit, incerto etiam num documento, an sponte sua, & aëris forsân vitio, an contagii aliunde forsân adlati adminiculo, malum aut exortum, aut propagatum fuerit. Enimvero a nauta trans Visu gim degente, & morbo hoc, quem peregre profectus, domumque redux adportaverat, graviter multato, malum omne primam in his oris traxisse originem plerique existimarunt, cum non multo deinceps, ante hujus mali a nauta repetendam invasionem, illud in villa quadam, post dies caniculares messemque, iam acriter sæ-

viii, 5,

viſſe, & villæ primo dominum invaſiſſe, eumque & alios e medio ſuſtulſiſſe, innotuerit. Ad fructus vero horæos mali referre originem tanto foret ineptius, quo certius conſtat, parcum vel nullum eorundem hoc anno fuiſſe proventum. Majori forſan jure ad inundationes, hoc anno ineunte & biennio abhinc paſſim frequentes, ut & hiemem inter utramque inundationem mediam, & poſt hominum memoriam ſæviſſimam & gelu exquisito ac diuturno aſperimam, mali hujus originem referre licebit. Eodem vero acriter ſæviante, & longe lateque ſerpente, cum provida magiſtratus cura Medicis ordinariis, ut prævia matura deliberatione ægris languentibus congruis ſuccurrerent conſiliis, injungeretur, hi vero provinciam quiſque ſuam alacriter & decenter ornarent, mirum dictu, quam obſtinate plerique ægrotantium oblata iisdem remedia reſpuerint, ut licet inter initia ab adſumtis rite medicamentiſ non plane nullus conſequeretur, idemque optatus effectus; temporis tamen tractu fruſtranea fere evaderent cuncta Medicorum conamina, plerisque inevitabile, quod firmiter credunt, fatum, loco dubii auxiliorum effectus eligentibus. Inde adeo contigit, ut longe plurimi fatiſ ceſſerint, nec niſi pauciſſimi, & naturæ potius, quam artiſ ope, cum valetudine in gratiam redierint. Nullum ætatiſ, ſexuſ, aut vitæ generiſ notare licuit diſcrimen, niſi quod in pagana gente malum ſubſiſtens ad plebem oppidanam vix alia, quam contagi ope, progreſſum fecerit. In ſexu ſequiori primam mali invaſionem una cum menſium fluxu identidem animadvertere licuit, in infantibus idem cum lumbricis ſubinde complicatum fuit, & in univerſam, quo magiſ id ipſum cum ciborum ſaſtidio, & adſumtorum vomitu ſtipatum extitit, eo majus & evidentiuſ vitæ adfuit periculum. In illiſ, qui morbum ſuperarunt, frequentes abdominiſ pedumque tumores, ut & arthriticoſ inſultuſ, ipſamque podagram in

junioribus quoque animadvertere licuit, neque his, neque illis, neque istis, methodicam efflagitantibus curationem. Quin & cariem ossium, spinamque ventosam nonnullis, licet paucioribus, tantoque magis notandis exemplis, videre datum est. Sub anni hujus initium, intenso frigore per aliquot dies sæviente, pleuritis passim epidemice ægros pridem dysentericos præ reliquis invasit, quin & nonnullis in locis etiam modo prægresso mense Januario malum recrudescere visum fuit.

(*Rintelio Erfordiam missa*
di. 5. Februar. 1742.)

OBSERVATIO XXXVI.

Dn. D. JOANN. DANIEL SCHLICHTING.

de

Noxa potulentorum calidorum.

QUam salubris olim herba Thea reputata, quantum omnibus grata & summis laudibus concelebrata fuit, tam noxia nunc, tamque adversa compluribus in aëre & climate nostro viventibus eadem esse deprehenditur, siquidem calidus inde confectus potus, parcius æque ac in copia hantus, multorum satis fonticorum morborum, præcipue autem debilitatis viscerum atque spasmodorum causam constituere quotidie observatur. Quæcunque enim utriusque sexus subjecta eo frequentius utuntur, omnino tandem illum vel inviti averfari coguntur, quum demum se sentiunt adfectos nervorum, membranarum & viscerum abdominis, maxime vero ventriculi ac intestinorum debilitate insigni, tum etiam flatibus, spasmis hystericeis aut hypochondriacis, cum nausæa ac vomitu conjunctis, artuum demum vel totius corporis tremore aliisque sympto-

symptomatibus, quæ interdum etiam sub ipso usu calidæ subito exoriuntur, interdum vero tardius subsequuntur, veluti cachexia & leucophlegmatia, fluor albus, lassitudo, remulgentia, vertigines, rheumatismi, & complura alia fontica pathemata, circa quæ inprimis mirandum est, quod complura eorum a tali calido potu inducta, veluti spasmi, vertigines, lassitudines summæ, itemque tremores ab adsumtis statim frigidis, aqua nempe fontana, aut cerevisia, inprimis autem vino rubro, egregia virtute tonico prædito, illico mitigentur & profligentur, manifesto indicio, quod a nimia relaxatione, per abusum calidi hujus infusi producta, originem suam duxerint. Hanc ergo ob rationem complures in urbe hac celebri & populosa, qui debilioris jam sunt constitutionis, absolute coacti sunt, ut calidum potum Theæ & Coffeæ, vel plane & in totum omittant, vel quam parcissime tantum adsument. Immo docet etiam ipsa experientia continua, quod ægri prædictis adfectibus laborantes, vix unquam pristinam recuperare queant sanitatem, adhibitis licet efficacissimis remediis, nisi vel penitus omisso, vel ad minimum parcius admissio calidæ potu.

Minus tamen nocere decoctum fabarum Coffeæ, quotidie experimur, quoniam paulo maiori confortandi virtute gaudet. In herbam quidem illam, aut fabas hasce, utpote utrasque per se infontes, culpa non est rejicienda, sed in infusam illarum calidum, in diuturnum ejus usum & præcipue in pessimum & vix coercendum abusum, nec non in connatam, aut temporis successu, contractam stomachi laxitatem, incolis hisce perquam familiarem. Quæ cum hic loci adeo vulgaria ac trita sint, ut & anus & sacerdos ista jam norint, atque idcirco consulantur, & consilia præbeant, ab aliis vero locis, quantum quidem scio, Medici talia non referant, forte, quod minus attendantur, aut ejusmodi graves abusus non committantur, merito idcirco hoc loco paucis monere volui.

Moneo autem hæc in Belgio & in aëre Batavo, quod nimirum copiosior potulentorum calidorum usus noceat in adfectibus tam chronicis, quam acutis, præfente jamjam fibrarum, inprimis stomachi, majori laxitate; conducere vero in manifesta sub talibus morbis occurrente vel rigiditate, vel siccitate extraordinaria, denique sanis obesse copiosiore & diuturniore usum, prodesse vero iisdem parciorẽ & rariorem.

OBSERVATIO XXXVII.

Dn. D. JOAN. DANIEL. SCHLICHTING.

de

Regimine frigidiusculo in febribus acutis, inprimis quoad aërem & potum, calidiori præferendo.

Integrum iam effluxit decennium, ex quo, meliora per experientiam edoctus, regimen calidum in acutis & intermittentibus febribus magis noxium esse deprehendi, miratusque errorem meum æque, ac aliorum, *lexi* nempe & *continua diaphoresi febres omnes acutas & ardentis esse profligandas*, proprio Marte methodum plane alienam sectatus sum. Exhibui autem statim a principio ad finem usque febris, nil nisi refrigerantia ex Nitro, Crystall. Tart., Spir. Vitrioli, Sulph., Salis, Succo Citri, Decoct. hord. Aqua Fontan. Lactuc. &c. composita, additis vel omissis opiatis, hunc circiter in modum: Rec. Aqu. pluvial. Plantag. Lactuc. Hord. vel alterius unc. XVI. Nitri depur. Crystall. Tart. ana drachm. iij. Spir. Sulph. per camp. aut Vitrioli gtt. XL. Succo Citri recent. unc. dimid. Sacchar. alb. vel Syrupi cuiusdam refriger. unc. i. M. singulis horis, vel qualibet bihorio **D.** uncia i. vel ij. pro diverso gradu æstus.

Ubi

Ubi autem salia ægri in majori dosi ferre haud poterant, formulam ita immutavi: Rec: Aqu. Pluvial. unc. XVI. Spir. Sulph. per camp. gtt. LX. vel Spir. Nitri gtt. XX. Cry-stall. Tart. drachm. ij. Nitri depur. drachm. dimid. Succ. Citri unc. ʒ. Rob Ribesiorum drachm. iij. Sacchar. alb. drachm. X. M. exhibeatur priori ordine & dosi, vitando semper sudorem coactum, & non nisi spontaneum admittendo, qui si excedat, compescendus quoque erit. Venæsectionem interim largam, & pro circumstantiarum ratione tempestive repetitam, juxta artis regulas haud neglexi, nec minus etiam legitimum alui successum, necessitate exigente, debite conservare adlaboravi.

Potum porro frigidiusculum, vel leniter tantum tepidum, saltim ex Decoct. Hord., panis cum succo Citri, fero lactis dulcis, vel ebutyrati, aut etiam ex ipso lacte ebutyrato constantem, immo & ipsam aquam simplicem ejus loco hauriendam concessi. Stragula proinde levia, non nimis crassa, aut valde ponderosa commendavi. Aërem liberum & temperatum, aperta fenestra, ad ægri lectum per vices admisi quotidie, vitando semper nimis calidum foetidumque. Singulis quoque diebus ægrotantes aliquoties, si vires permittebant, e lecto surgere, aut in alium deferri, jussi, donec prior ille quadantenus fuerit refrigeratus. Sic omnia ex voto succedebant, felixque eventus methodi hujus efficaciam confirmabat, nisi ubi turbatus ab initio jam aderat status.

In febribus intermittentibus, majori cum vehementia adfligentibus & pertinacius continuantibus, præmissis prædictis, ad corticem Peruvianum, tamquam certam sacramque anchoram, confugere sæpe coactus fui. Accidit tamen haud raro, ut non obstante hujus, illorumve, usû legitimo, febris continua in continentem transferit, nullaque fere, aut tantum levissima paroxysmorum intervalla obser-

vata fuerint, concurrente simul corporis universi, etiam externo, vehementissimo æstu, debilitate insigni virium, stupore ac delirio levi, pectorisque & præcordiorum anxietate, quæ singula symptomata post septimum plerumque diem ita ingravescebant. Cum ergo permultos ita afflictos naturæ tantum ac fortunæ relictos (ut moris est sub methodo præcipue minus efficaci,) morbi vehementiæ succubuisse observassem, ante omnia ingentem æstum phlebotomia larga restinguere adlaboravi, licet etiam in principio illa jam instituta, vel etiam dein repetita fuerit. Eventus comprobavit cogitata, siquidem statim subtracto abundantiori sanguine, corpus antea calidissimum naturalem iterum concipiebat calorem, ægris sæpe absque ullo alio remedio sensim sensimque convalescentibus, id quod per multis vicibus ita evenisse recordor. Omnia ergo hæc adeo vera certaque sunt, ut de methodi hujus securitate amplius non dubitem. Sicuti autem illa, quæ conjunctim sunt efficacia, si separatim in usum vocantur, similem salutarem non præstant effectum; ita & cum hac comparatum est methodo, in qua, licet venæ sectiones, alvum blande subducentia, & imprimis refrigerantia tam medicamenta, quam potulenta, sedulo adhibeantur, tamen, nisi insimul aër clausus, fœtidus et calidus successiva & reiterata admittance purioris & frigidiusculi corrigatur, stragula graviora removeantur, & ipsa etiam leviora subinde mutantur, oleum & operam perdimus, nec miseros ægrotantes orci faucibus unquam eripere valemus. In pleuritide vero aliisque inflammatoriis febribus, calidum tepidumque potum magis, quam frigidum conducere, ratio pariter, ac experientia facile demonstrabant. Sic quoque in febrium rheumaticarum, catarrhalium & arthriticarum initiis, calidum vel tepidum potum nunquam obfuisse novi. Quando autem hæc in continentes transferunt,

tunc

tunc frigidiusculum, vel paulo magis temperatum regimen plus omnino auxilii præstitit.

Cæterum prosper ille successus, quem mecum alius adhuc Medicus, heic loci degens, quotidie expertus fuit, non solum hujus methodi utilitatem confirmat, sed & ultra quinquaginta discipuli, chirurgiæ imprimis dediti, qui ad Indos utrosque atque in Africæ & Europæ regiones varias tam calidas, quam frigidas, juxta & temperatas trajece- runt, post suum inde reditum, ubique locorum illam similem efficaciam exhibuisse, suæque spei & expectationi abunde satisfacisse, non sine lætitia retulerunt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Dn. D. JOAN. DANIEL. SCHLICHTING.

de

Hydrophobia, lambendo tantum a cane rabido excitata.

Circa finem anni proxime elapsi puella quædam ex mor-
su canis rabidi, post duorum mensium intervallum,
in Hydrophobiam incidebat, quæ brevi post lethali
exitu terminabatur. Hujus frater, undecim circiter anno-
rum puer, ab eodem cane, ipsum tantum circa os præci-
pue lambente, & hac ratione miasma rabiosum cum saliva,
absque ullo prægresso morfu, communicante, similiter
Hydrophobiam brevi post sororis obitum, tribus nempe
septimanis elapsis, concipit, ex qua itidem intra paucos
dies, cum omnium, immo & mei ipsius admiratione, obiit,
siquidem nullum antea exemplum mihi innotuerat de com-
municatione hujus contagii absque morfu. Interim tamen
postmodum ex Geldria relatum mihi fuit, canem quemdam
rabiosum per aliquot dies atque noctes in foeno decum-

bentem, saliva sua hinc inde defluente, illud ita infecisse, ut intra breve tempus viginti vaccæ, a quibus fœnum hocce absumtum fuit, absque inflictæ morsu in rabiem actæ interierint.

OBSERVATIO XXXIX.

Dn. D. JOAÑ. DANIEL SCHLICHTING.

Excretio spontanea variorum ossiculorum fœtus humani in vetula.

Mulier satis grandæva, septuagesimum ætatis annum agens, per 12. vero annos jamjam viduata, postquam per triennium abdomine admodum tumefacto, ad instar gravidæ, itemque crebrioribus spasmodicis, alvi obstructione, nausea, vomitu, doloribusque per lumbos ad inguina excurrentibus & partus dolores æmulantibus, conjuncta corporis macie aliisque symptomatibus molestis adflicta fuit, sumto tandem ante biennium drastico pharmaco, per superiora æque ac inferiora vehementer purgata fuit, imprimis autem sub gravi animi deliquio per inferiora notabilem copiam spissorum liquidorum scybalorum dejecit, quibus simul intermixta erant viginti ossicula humani fœtus, ossa parva quidem, sed satis dura, quæ ejusdem filius, 36. annos jam natus, cum excreta forte fortuna inspiceret, taliaque peregrina corpora simul animadverteret, intra aliquot dierum spatium successive collegerat, simul vero pariter, ac ipsa mater, ignorabat, an quoque antea jam talia prodierint, & utrum ex intestino recto, an vero per genitalia exturbata fuerint, quod ultimum tamen magis probabile mihi videtur, quamvis nulla vel prægressa, vel subsequuta sit excretio aquosi, aut mucidi humoris.

Interim prædicta symptomata post inopinatam hanc exclusionem quoad maximam partem cessarunt, remanente tamen & perseverante extraordinaria illa abdominis intumescencia in hunc usque diem, quo cuncta hæc ipse exploravi; unde probabiliter concludo, varia adhuc latitare in utero ossa, speciatim autem majora; siquidem modo dicta illa viginti, quæ nunc ipse possideo & adservo, parva tantum sunt, nimirum phalanges aliquot digitorum, ossa carpi & metacarpi, atque binæ homoplatæ admodum exiguæ, omnia tamen, adutorum ossium instar, valde dura, ast magnitudine ossibus perfecti fœtus longe inferiora, nec ulla carie exesa, epiphysibus ipsis jam quoque in ossa mutatis, quorum figuras lubentissime communicarem, nisi, cum nihil extraordinarii monstrant, superfluum id mihi videretur.

Cæterum notari adhuc meretur, quod ab annosa hac muliere relatum accepi, septem nempe annos ante quam ossa ista expulsa fuerunt, eidem supra suturam coronalem durum quendam tumorem, magnitudine ovum gallinaceum æquantem admodumque prurientem, prognatum fuisse, qui post 4. annos sponte in illo loco ruptus, ubi maximum observaverat pruritus, sub sonitu ac sensu bullientis spumæ & parvi doloris, ad bina latera colli, thoracis & abdominis, fascini quasi ad instar dispersus descenderit, & successive evanuerit. Ab hoc tempore dein suam maxime originem sumsisse ventris tumorem, dolorem, flatum, spasmos hystericos, vomitus, alvi obstructionem aliaque symptomata supra recensita, quæ miseram hanc per triennium continue fere excruciarunt, donec sumto illo drastico purgante, ossa descripta fuerint excreta. Abinde vero in hunc usque diem fere quotidie notabilem quandam copiam pituitæ albæ, crassæ & tenacis, fecibus intermixtæ & externe adhærentis, per alvum excernit, quæ formam fere

ac figuram lumbrici lati refert, & ad ulnæ usque mensuram in longitudinem extendi, ac insuper in infinitos fasciculos & fibras quasi, facillime negotio dividi potest, cujus tamen originem hætenus debite & exactius scrutari non licuit, forsitanque post mortem cultro anatomico facilius detegenda erit.

OBSERVATIO XL.

Dn. D. JOAN. DANIEL. SCHLICHTING.

Anchylosis humerum inter & homoplatam.

Nauta quidam luxationem humerû finistri ex improvîso patitur, quam cum imperitus in consilium vocatus Chirurgus nec cognovisset, nec ex hoc defectu restituere adlaborasset, intra triennium tandem scapula per anchylosin cum osse brachii in unum os concrevit, scapulâ interim omnem brachii motum libere sequenti. Tentarunt equidem postea, ante quatuor circiter annos, periti aliqui hujus loci Chirurgi, multo labore pluribusque vicibus restitutionem, sed irritò plane successu, adeoque plane impossibilem nunc esse repositionem merito cum iisdem iudicavi.

(*Amstelodami Erfordiam missa*
d. 5. Februar. 1740.)

OBSERVATIO XLI.

Dn. D. GOTTLIEBHENR. KANNEGIESSERI.

De morbo quodam convulsivo epidemice per
Holsatiam grassante.

EA rerum ad vitæ & sanitatis conservationem facientium prohi dolor! est conditio, ut perinde quoque lædere,

dere, atque hominem è medio tollere valeant. Solum aërem si contemplamur, tanta ejus est utilitas & necessitas, ut veteres occultum vitæ pabulum quæriverint in illo; quemadmodum etiam ab ipso HIPPOCRATE *τὸ ἐξ* dicitur *αἰθρῆς*. Nobis cognatus semper adhæret, & per breve etiam temporis spatium præsentia ejus carere non possumus. Etenim pulmones irruens, non ipsam solum chyli in sanguinem juvat mutationem, sed admixtione quoque aërearum particularum sanguinis fluxilitas, elasticitas, motus & calor provehitur naturalis.

Quemadmodum vero æthereum illud fluidum, reliquas non naturales res utilitate & necessitate exsuperans, merito ducit choream; ita etiam, mutata ejus constitutione, innumeris, immo pessimis & immedicabilibus sæpe morbis præbetur ansa. Mox enim calidus & frigidus, mox humidus nocet & siccus. Atque iterum in compositione frigidus & humidus, frigidus & siccus, calidus & siccus, calidus demum & humidus varia potest damna inferre. Pro diversa videlicet contentorum ratione, horumque qualitate & quantitate, malignorum, contagiosorum, epidemicorum, endemiorum atque sporadicorum morborum existit auctor.

Præstitit sese talem aër, *morbum* invehens *convulsivum*, qui anno superiori per omnem fere sparsus Holsatiam, innumeris molestus, immo exitialis fuit. Morbus hic in præsens diffusus sub Augusti mensis finem, quo rustica turba labori maxime vacabat rurali, atque aërem inter diu graviter æstuantem, vesperam circa frigidus excepit non amœnus, inprimis emanabat.

Ex inopinato & absque prægressa quadam manifesta causa, hominibus ruricolis, cujuscunque ætatis & sexus, raro oppidanis, vim faciebat morbus. Magis tamen juvenes, in ætate consistente constituti, plethorici & qui na-

turales sanguinis evacuationes fortasse neglexere, mulierculæ pariter mensium ataxias perpeffæ, fontico huic malo fuere obnoxia. Citius manuum atque pedum vellicatorium formicantemque perſentiebant dolorem, qui ingraveſcens magis, ac per vices remittens, intermittens ac recurrens ſtrictorius evaſit atque tenſivus.

Doloris ſenſus variis inde torſionibus & contractionibus aliquando intorquens partem, latius quoque modo ad ſuperiora, modo evagabatur ad inferiora, atque toties transformabat ſcenam, donec cum aliquali levamine, ruboris, ardoris & tumoris relinquebat veſtigia. Aliqui pollices ſub paroxyſmi initium in pugnum imprimentes, non longum manibus capiebant fuſtem, unde leuamen perſentificare adſeverabant. Aliis collum in tergi contorquebatur confinia. Lingua æque ac oculi a ſpaſticis tenſionibus non manſere immunes.

Sub variis hiſce cruciatibus, quos hominum gemitus graves ſatis teſtabantur atque intolerabiles, cum aliquali mentis perturbatione, in alios volaticus tantum urgebat æſtus; alios vero, diutius inſtans & copioſis ſudoribus ceſſans, febris divexabat ſymptomata. Pulſus durus & inæqualis erat; urina rubra ſedimentum pallido-roſeum deponerat.

Variant tamen paroxyſmi pro ratione vehementiæ; nonnulli enim, qui adhuc deambulare & domeſtica curare poterant negotia, de moleſto formicationis ſenſu per univerſum corpus diſperſo, tantum habebant querelas. Quidam abſque ſymptomatum atrocitate lecto adfixi, de doloribus lancinantibus & ſtrictoriis, atque inde enata artus movendi impotentia conquerebantur. In aliis iterum ſymptomata recensita deprehendebamus complicata, quibus etiam efferi dolores ut plurimum in convulſiones degenerabant.

Spasticis doloribus confestim evanescentibus, de recurſu ad interiora ſemper erat ſuſpicio, quam epilepſia, apoplexia, vel internorum nunquam non deleteria inſequebatur inflammatio. Tali ergo morbo repente jugulatum aliquem cum anatomico ſubjecerim cultro, cuncta parenchymata optime diſpoſita, ſolos pulmones inſigniter inflatos, atque multo ſanguine ſtagnante adinveni refertos. Convaleſcentibus vel inſignis erat relicta ſtupiditas, vel aëri ſeſe præmature committentes facile in recidivam incurrebant.

Ex hac ſymptomatum adumbratione, morbi hujus, quem pro nova venditaverant ſpecie, indoles facile patet: hinc ſi ſpaſmi qui ἀπὸ τῆς σπᾶσῶς, contraho, ſic dicitur, perpendimus ideam, *ſpasmoticum* adpellari eum poſſe eluceſcit. Etenim ſpaſmi aliud non ſunt, quam involuntariæ & doloroſæ muſculorum contractiones, a nervorum, muſculorum motibus inſervientium, irritatione pendent.

Innumeris fere ſeſe explicare ſolent modis, atque pro ipſa indole & partium, quas occupant, diſparitate, ſchema mutant ſuum. Generatim quidem, atque juxta veterum placitum omnis ſpaſmus dupliciter ſumitur. Sic ſi non abſque dolore, qui convuſionis ſemper indiviſus eſt comes (a) aliquot vel plura membra citra voluntatis imperium (b) inæqualiter & violenter moventur, *Clonica* indigitatur *convuſio*. Involuntaria vero cujuſdam membri contractio ſi ſtabilis in una poſitura permanet, atque rigorem & immobilitatem habet conjunctam, *Tonica* dicitur convuſio. Hæc ergo perinde, ut clonica, pro partium convuſarum varietate, varias quoque comprehendit ſpecies: ἐμπροσθενόρον videlicet, ubi colli flexores præternaturales ſeſe contrahunt, ut antrorſum flectatur caput. Si cervicis & dorsi

(a) *Tim. a GULDENKLEE* de affect. cap. caſ. 39. l. 1.

(b) *GALENUS* de loco affect. c. 9.

dorsi extensores in posticam corporis partem cuncta trahunt, talis musculorum conductio ὀπισθοτόνου nuncupari solet. Si vero totius corporis, vel unius alteriusve articuli, præcipue capitis musculi antagonistæ infimul & æqualiter contrahuntur, ut rigidum & immobile euadat corpus, convulsio dicitur τριταύς. Aliæ quoque huc pertinent species, oris nempe divaricatio, sternutatio, singultus, tussis, cordis palpitatio, raucedo, spasmus flatulentus cynicus, risus Sardonius, ruminatio, strabismus, priapismus & satyriasis, Chorea S. Viti, omnes arthritidis species, & ab his enatæ contracturæ, immo etiam epidemius spasmus nuperime per Holsatiam diffusus. (c) Clonica concussio omnes omnino includit epilepsiæ gradus & species, sicuti etiam varia hujus ac stupenda observantur φαινοµενα, ut afflicti etiam pro incantatis sæpe habeantur ab imperitis. (d).

Convulsionum vero, motuum convulsivorum & epilepsiarum phænomena, quemadmodum non nisi gradu sunt disparia, ita etiam causam tantum gradu adsciscunt discretam. Vera hujus vitii idea in motu consistit depravato. Omne ergo illud, quod motus naturalis constituit subiectum, illud etiam præternaturalis vel depravati subiectum esse necessum est. Omnis motus in animali corpore necessarii immediatum instrumentum fibram atque spiritus esse,

(c) Similem morbum adnotarunt *VATERUS* de morbo spasmodico populari A, 1727. per Silesiam grassante. *W. H. WALDSCHMID*, de morbo epidemico convulsivo, A. 1717. per Holsatiam grassante. *DRAVIZIUS* von der Scharbockischen Griebel-Kranckheit. *HAGEDORN* Cent. I. *J. Chr. WOLF* de morbo spasmodico epidemico maligno in Saxonia, Lusatia, vicinisque locis grassante.

(d) Conf. *SALMUTHUS*, Cent. II. Hist. 41. & 42. *Ephem. N. C.* Dec. I. ann. VIII. obs. 71. *BOOT* Tract. de adf. omiff. c. 6. *WILLISIUS* pathol. cerebr. de conv. morb.

esse, nemo facile inficiabitur, (e) merito itaque prænaturalis ac spasmodici motus idem subjectum esse adæquatum, inde colligimus.

Fibræ operantur per contractionem atque sui debitam corrugationem. Nisum vero ad hanc contractionem sustentant spiritus iusta proportione et ordine influentes. Solo motu hoc, quemadmodum percipimus, nutrimur & sustentamur; sic ab eodem variis ac innumeris, cum vel aboletur, imminuitur, vel augetur, lædimur modis.

Motus depravati symptomata immediate pendent vel a fibris motricibus prænaturaliter corrugatis, vel ab inæquali & vehementi in has fibras spirituum raptu, vel ab obstaculo quodam motui naturali renitente, vel a sublata quadam concausa ad agendum necessaria. De iis motus depravati symptomatibus in præsentī acturi sumus tantum, quæ *spasmodorum* indigitari solent nomine.

Humores igitur acres, fibras nerveas pungentes, & spirituum inæqualem ac vehementem in illas irruptionem inducentes, spasmodicorum morborum constituunt causam mediatam proximam. Quidquid vero ex rebus naturalibus & non naturalibus, talem pro nervorum irritatione sufficientem acredinem fovere atque humoribus immiscere valet, illud omnino horum causa erit remota.

Ex naturalium classe primario ætas inculpari potest; in senibus enim & pueris præ junioribus nervosum periclitatur genus. (f) Fœminæ, ob teneram videlicet nervorum constitutionem, præ viris, (g) & illi, qui temperamento gaudent sanguineo, porosiorum corporis possident habitum, vel qui rariorem nervosarum fibrarum habent texturem,

Astor. Med. Vol. VII.

P

ram,

(e) Jo. BERNOULLI de motu musculorum. *MAYOVIVS* p. 138.

(f) *HIPPOCRATES* aph. 25. Sect. III.

(g) Teste Cælio *AURELLANO*,

ram, atque a nativitate sunt dispositi, præ aliis proclives sunt in spasmos.

Non naturales inter causas, quæ corpus divexare nostrum, atque intemperie sua possunt motus invehere convulsivos, aër semper tenet primatum. Τὸ γὰρ ψυχρὸν σπασμὸς, τεταῖνος, μιλασμὸς καὶ εἴγεια πρυετώδεια: ratiocinatur HIPPOCRATES. (h)

Aër frigidus, præcipue si ventosus sit, vel tantum totius corporis attingens superficiem, vel pulmonibus attractus, fibras videlicet ad crispaturam stimulando earumque elasticitatem debilitando, calorem extinguit naturalem. Calor nostri corporis a sanguinis & cum hoc remixtarum ignearum particularum pendet motu: Sanguis vero corde, arteriis & venis movetur. Prout igitur horum organorum fibræ virtute gaudent elastica, ita humorum quoque succedit motus & calor sustentatur naturalis.

Ab hoc vitali & non graviter fervente, in nutritionum, secretionum & excretionum negotiis maxima pendet utilitas, hinc vi contrariorum a calore corporis nostri immunito secretiones diminuuntur & excretiones. Retinentur videlicet particulæ serosæ & salino-sulphuræ, per cutaneam excretionem eliminandæ, unde humorum oritur spissescencia, motus eorundem fit segnior, fibræ constringuntur & vasa præcipue extrema angustantur.

Talem vasorum coarctationem mox sanguinis & spirituum in iisdem insequitur stasis ac inæqualis in musculos influxus.

Effectus pro frigoris variant gradu: In minori enim frigoris gradu a levi fibrarum cutis crispatura & contractione, tantum horror, in majori tremor, in maximo stupor exoritur & rigor. In rigore sanguinis & spirituum motus

in

in musculos debilitatus, pel plane deprehenditur sublatus. Remittente frigoris vehementia fibræ ab interpositione partium ignearum relaxantur, sanguis & spiritus inæqualiter & vehementer influunt in musculos: fibræ vero extenuatæ, ab acrimonia circa nervos subsistente convelluntur iterum, hinc tremor oritur. Prout igitur corpus acredine refertum est, ita magis quoque vel minus fibrarum reciprocantur irritationes, donec variæ partium præternaturales & violentæ exsurgant contractiones, quas *convulsio-*
num titulo exprimere placet Medicis.

Latet hic ratio, cur æquinoctiali tempore arthriticorum spastici recurrant dolores, ex eo similiter adparet, cur superiori anno nemo rusticorum gelu torpens, sed tantum illi, qui focus ardentibus subito adpropinquarunt, violentis artuum contractionibus fuerint obnoxii. Solis enim radii interdum sese haud subtrahentes orbi, messoribus sudantibus non levem concitabant molestiam, quam abstergere atque membra delassata volentes reficere, in terram se projecerunt gelidam, atque velaminibus rejectis revertentes domum, nudata corpora boreali exposuere aëri, adpropinquantes autem tuguriis suis, membra frigore læsa, manus inprimis & pedes, ocyus denuo admoverunt igni.

Quam plurimorum casæ hibernaculis, vel si talia quibusdam concessa, tamen hæc fornacibus sunt destituta, hinc infantes cum parentibus focus sese subdere coguntur. Inæqualis & moderatus est talis caloris gradus, quem ipsi quoque non possunt perferre, sed ruunt e calido in frigidum, & e frigido iterum in calidum.

Simile quid in aliis quoque hominibus ab itinere revertentibus mihi vice plus simplici notare contigit: Etenim frigore correpti, si ad ignem adpropinquaverint, repente graves totius corporis perpeffi sunt convulsiones.

Nocet igitur atque suam addit symbolam aër immoderate calidus ; ab hoc enim corporis nostri multum augetur calor , unde sanguinis turgescencia & resolutio , vasorum extensio , seri & spirituum dissipatio. Seri vero parte deficiente sanguis spissescit , salia non solvuntur , & quidquid sensibili transpiratione extra corporis limites erat ejiciendum , retinetur , unde acredinis auctio , hujusque in fibras actio major.

Hæc temperies præcipue est , qua aër spasmos inducendi habet efficaciam : instat vero , vel ocysus insequitur effectus , quo crebriores quidam frigidi & calidi subit mutationes. Frigido , maxime si ventosus , fibræ constringuntur & vasa angustantur. Calido vero fibræ relaxantur & vasa extenduntur , hinc acrimonia ab utroque aucta , jam abortam fibrarum extensionem & constrictionem facit reciprocantem , & cum una fibra semper trahat alteram , illamque ad ulteriorem contractionem stimulet , in extremis emanans convulsio ad universum nervorum systema facile procedit. Aestuofo aëre , præcipue si in illo cietur motus , partes salinæ & sulphuræ ad sanguinem rarefaciendum quidem disponuntur , & serum excrementitium per minora etiam ducitur vasa , præsentis vero status in alium , id est , e calido in frigidum , subitanea mutatio , ob repentinam pororum coarctationem , omnem impedit excretionem , atque humores pituitosos , calore præternaturali ad minutissima vascula propulso , in iisdem cogit subsistere.

Neque etiam humidus & siccus omni vacat culpa , sed sub uno eodemque caloris atque frigoris gradu humidus efficacius id præstat , quod purus & non udus aër ; speciatim vero humidum nostri corporis aliquantulum augendo , partium massæ sanguinæ proportionem valet destruere. Quemadmodum ab aëre humido corporis nostri augetur
humid-

humiditas, ita a sicco, serofas videlicet partes quatenus absumit, partium acrium salinarum & sulphurearum exsurgit ominentia.

Perinde pro aliorum contentorum diversa qualitate, quantitate atque corporum renitentia ad spasticas contracturas inducendas, aër non minimum confert momenti. Tale quid in epidemiis & pestilentialibus morbis, ubi aura fermentescente miasmate atque venenosis effluviis, nervoso generi maxime infensus, referta, sæpe adnotatur. Peculiarem hanc aëris constitutionem atque spasmos inducendi efficaciam inculpant *VATERUS*, *WALDSCHMIDIUS* & *Chr. WOLF*, quorum sic sonant: *Ille intemperies aëris, quæ toties nebulas fætidas, malignos rores & rubigines effecit virosas, procul dubio quoque eandem acrimoniam & virositatem humoribus hominum communicarunt tantasque in iis turbas excitarunt.* (i) *Ex his concludo, morbum hunc apud nos non tam a secalis & panis vitio, quam ex peculiari aëris constitutione epidemia, ut & nebulis & vaporibus ortum suum habuisse, a quibus scilicet morbi epidemii ut plurimum oriuntur.* (k) Enim vero morbum convulsivum anno superiori per Holsatiam grassantem, a miasmate vel aëris virositate neutiquam deducendam esse evincit, quod tantum rustici, & ne omnis quidem ruricola gens, sed qui subitaneas frigoris & caloris admiserunt vicissitudines, tali infortunio fuerunt obnoxii. Me quidem non fugit, epidemios morbos, & inter illos ipsam pestem non in omnes simul, sed tantum pro diversa corporum resistantia & receptivitate suam propagare virulentiam. Interea ejusmodi epidemica aëris constitutio, ut causa communis, in vicos & solas casas, relictis civitatibus, vix unquam solet irruere.

P 3

Neque

(i) *Chr. VATER* de Morb. spasm. pop. p. 22.

(k) *W. H. WALDSCHMID* de morb. epid. conv. p. 30.

Neque etiam ab aëris rubiginosa & nebulosa intemperie frugum atque segetum facta corruptio incusari poterit, quum iisdem oppidani, quibus rustici, vescantur frumentis. Clavis secalinis, *denen Brand-Körnern, Mutter-Korn, oder Mehl-Mutter*, quibus etiam superiori anno segetes copiosius fuere remixtæ, non minimum tribuendum esse autumabant. Noxam granorum secalis degenerum in Silesiæ morbo spasmodico populari *J. H. ANDREAS* verbis his imprimis accusat: *Hæc grana tantam acrimoniam corrosivam habuerunt, ut solum masticata oris & faucium erosionem fecerint, pulverisata & lacti infusa muscas, aque ac Cadmia arsenicalis, extinxerint, anseres, gallina ex eorum esu contabuerint, aut plane mortua sint. Adeo neque pecora, armenta, sues & equi a contagione ista immunia fuerunt.* (1) Longe aliter in morbo populari convulsivo, qui anno superiori hisce nostris regionibus fuit infensus, se se habuit res, cum neque animantibus brutis, hæcce grana maxima aviditate devorantibus, neque etiam stragem intulerint hominibus.

Quum ubique clavorum inculparetur usus, prædiorum quidam domini, subditis suis farragine vesci recenti plane interdixerunt, atque omnibus de veterrima exposuerunt copiosius, prohibere tamen non potuerunt, quin plurimi eorundem grandi hoc malo fuerint correpti. Huic accedit, quod nunquam adsumti veneni, anxietates videlicet præcordiales, nausea, ventriculi æstuatio, vomitus vel foetidus, vel niger, intestinorum rosiones, ventris intumescencia, sanguinis per os tetri ejectio, &c. præsto fuerint symptomata, neque etiam, post corporum demortuorum apertionem, gulæ, vel stomachi exulcerationes venerint in apricum.

Equi-

(1) Conf. Eph. N. C. Cent, V. & VI. obs. 82. it. Dec. III. Ann. IX. obs. 93.

Equidem cibus & potus non omni vacat culpa, sed uterque sua quantitate, qualitate & ordine nocere valet, inprimis tamen acidus, austerus & acris generi insidiatur nervoso: præcipitat videlicet chylum, humores inspissat, salia auget, atque fibris denegat requiem. Hinc rusticam turbam, quæ esculenta & potulenta vel nimis avide absorbet, cuique haud alius, quam lacteus cibus venit in ora, & quæ vel oxygalum pro ordinario habet potu, in spasmodicum morbum præ aliis haud miramur propensam.

Consuetudine quidem & nunquam interrupta laborum serie, rustici ad cibos duros, viscidos atque acida qualitate præditos, absque noxa perferendos fiunt dispositi; nihilo tamen minus ista rerum non-naturalium actiones modificans corporis vis a quacunque causa facile vertitur in contrarium.

Omne acidum, quatenus irritat, perinde ut frigus, quod ab ipso acido derivare non fuerit ineptum, debile nervorum genus habentibus inimicissimum est, omnis generis dolores inducit arthriticos, & prout vel majori, vel minori gradu nerveas lædit fibras, spastici quoque & convulsivi motus exsurgunt diversi. (m) Quæ egenis ex oxygali usu molestiæ provehuntur & damna, illa ditioribus ex meri conciliantur haustu. Damnum eo quoque erit præsentius, si vinum lithargyrio, (n) vel sale murario, quod aluminis sæpe continet mixturam, fuerit fucatum edulcoratumque.

Variis ac diversis causis, tum naturalibus, tum nonnaturalibus & præternaturalibus spastici adfectus suos possunt ad-

(m) Conf. Acta Erud Lips. 1685. p. 227.

(n) Noxam inde exortam vid. in A. N. C. Dec. III. Ann. IV. obs. 92. it. Ann. V. hujus Dec. Obs. 261. & Ann. VII. obs. 134. & 143: Confer. LENTILII Jatrocn. p. 67. quo loco ad facinoris hujus disquisitionem sternitur via.

adscribere natales: enimvero spasmodicus morbus, de quo breviter in præsentiarum differere nostrum fuit propositum, tantum homines invadens agrestes, solo caloris & frigoris majori gradu, altero immediate alterum excipiente, quod egerit radicem, evincit dictitatque ratio. Hinc qui vel præsentem radicitus eruere, vel futurum prudenter velit antevertere, ad fontem semper respiciat necessum est.

Quemadmodum juxta *HIPPOCRATIS* effatum omnis *πασμῶδός* & *τετανός*, ob tenerrimam nervorum texturam, & quem cum cerebro & principibus partibus habent consensum, semper præmonstrat insidias; ita & popularis noster multis exitiale intentavit periculum. Attamen vel pro ætatis individui vel partium obsessarum ratione, diversus & dispar fuit eventus. In tenellis pariter ut in senibus spastici dolores ut plurimum in deleterias convulsiones accersivere metaschematismum. Plethoricorum & in ætate consistente adhuc constitutorum non pauci a spastici ad interna recursu, visceribus interierunt inflammatis.

Priusquam autem tractationis nostræ abscindamus filum, quæ ex rationali Therapia tali mederi possint morbo, paucis, ne nimis prolixi simus, pervestigare exigit necessitas. Phantasticas, spurias & incertas curationis species, nimium quibus semper inculti confident rustici, non disquirere, neque etiam panacearum panaceas, quas frivole vendere atque de corio sic ludere humano quidam homines non habent religioni, percontari temporis permittit ratio. Sontici potius mali, juxta quas indicationes instituenda sit extirpatio & ex quibus fontibus secure desumenda sint media, scrutari congruit.

Duabus potissimum efficax medela nititur *indicationibus*, *curatoria* nimirum & *preservatoria*, quibus etiam symptomatum correctionem & mitigationem accersere fas est.

Curatoria, quæ ad ipsum adfectum & causam habet respectum, dolorum spasticorum, paroxysmi potissimum tempore, exigit mitigationem.

Omni doloris sensu, spiritus quatenus dissipat & absorbit, naturæ invertitur vis, quæ, si minor est morbi vi, vitæ semper fruit insidias. Excitantur vero dolores spastici a nervosarum partium irritatione; quidquid igitur humorum dyscrasiaë salino-sulphuræ debitam conciliat temperiem, illud dolorum quoque reprimere potest ferociam. Sic è fonte pharmaceutico inprimis conducent sudorifera, diuretica, *ἀνο καὶ κἀτα* purgantia, secundum indicationes adhibita, quæ cunctas excretionum species successive provehendi gaudent virtute.

Enimvero rusticana gens indicationes juxta institutam medelam fere respuit, prorsus inculta ejus tolerantia universalis potius & specifica exposcit pharmaca, hinc, cito & tuto quomodo illi auxilium ferri poterit, dilucidare, & quæ medicamina aliis præripuerint palmam, significare inprimis constitui.

Evacuantibus debita humorum vitiosorum præmittenda est correctio & præparatio, ut tanto certius illa suum exerere possint effectum. Cui etiam scopo præ reliquis possunt satisfacere Tincturæ alcalicæ, inter quas Tinctura Antimon. tartarifata bis vel ter de die ad 40. guttas exhibita, singulari incidente & resolvente pollet efficacia. Exulent decantata balsamica, antiscorbutica, antivenerea & amara, quæ juxta illud GALENI adsertum: τὰ πικρὰ πάντα ἔργα ἴσως (o) ob particulas acres sanguinis inducunt orgasmum, & cum in hoc morbo humores acris jam scateant particulis, dicta vero amara irritent, hinc omnino talia potius exasperant, quam sedant.

Actor. Med. Vol. VII.

Q

Magis

Magis igitur se se commendant terrea, quæ suo cum acidis particulis rodentibus & irritantibus connubio eadem præcipitando & imbibendo, spe haud fallaci, humorum immutabunt acrimoniam. Talia vero, ut dispositis & præparatis humoribus exitus non præcludatur, cum abstergentibus & evacuantibus sunt combinanda. Uterque fere, tum correctionis, tum evacuationis scopus, dictis obtineri potest terreis. Spicula salina non obtundunt solum & in poros recipiunt suos, sed expulsiva quoque & sedativa polleat virtute. Sic in spasmodico hoc morbo Crystallus montana præparata tamquam nervinum sine pari merito potest deprædicari.

Celeberr. WALDSCHMIDIUS l. c. p. 42. & BUDDÆUS, superioris Lusatia Physicus, vomitoria maxime commendant; ast enim materia hostilis in primis viis non hospitans, irritativo tali remedio turpius ejicitur, quam blandis diaphoreticis & diuresin excitantibus. Quod si saburra quædam in primis hæreat viis, alterantia laxantibus potius sunt maritanda.

E fonte chirurgico pro hoc morbo curatorio scopo, præter sanguinis missionem & vesicatoriorum adplicationem, vix ac ne vix aliæ petendæ sunt auxiliorum materiae. Vti vero in omni, ita in hoc speciatim morbo, sanguis si incisa vena mittendus sit, ad corporis constitutionem, ægræ tantis ætatem & morbi diem semper attendat artifex. Vesicatoria brachiis vel suris adplicata, serum acre revellendo, discutiendo & eliminando, in spastico hoc adfectu non exiguum præstiterunt usum.

Alia topica, seu quæ foris adplicantur, ob metum, ne forte ab extremis ad interiora repellatur malum, astutam reposcunt meditationem. Omnes igitur spiritus urinosi & oleosi, narcotica, olea destillata, emplastra & linimenta plus attulerunt detrimenti, quam commodi. Solum fere

lum-

lumbricorum terretrium liquamen, vel Thymi spiritus, cujus etiam decoctum multis haud parum fuit proficuum, artibus dolentibus tulit levamen.

Præservatoria indicatio, quæ magis extra paroxysmum habet locum, causæ respicit sublationem, atque ita optime consultitur miseris, si, prævia humorum peccantium correctione, quovis æquinoctiali tempore venis detrahitur sanguis.

Neque vero satis est ad ea, quæ factò opus sunt, præsto esse Medicum, sed & ægrum, et eos, qui præsentés sunt, & res externas ad id probe comparatas oportet esse, inculcat *HIPPOCRATES Sect. 1. Apor. 1.* Hinc quocunque modo ad artificis præcepta obtemperare atque rerum non-naturalium, quantum vitæ permittit conditio, justum regimen servare ægrotantes decet. Aër præcipue eligatur temperatus & ad excessivam incandescentiam vitetur motus. Tales igitur homines, qui laborum serie aëris injuriis sese exponere sunt obstricti, coriaceis vestimentis, quibus optime arcetur frigus, simulque immoderato calori aditus præcluditur, induere, non inconsultum foret.

Hæc itaque sunt, quæ de intricato & fontico hoc malo in præsentiarum fuere edifferenda, neve etiam latius evagantes in abyssum devolvamur, hic pedem figere necessum est.

OBSERVATIO XLII.

Dn. D. GOTTLIEBHENR. KANNEGIESSERI

De Cestra ex lapacidina prope prædium Noer
nuperrime effossa.

CImbricas antiquitates sollicitantibus hætenus, terram-
que perfodientibus sedulo, res veterum, Cestram pu-
to,

to, non admodum raro occurrit, quæ curiosos istos spectatores, num pro armorum specie, numque pro honoris vel nobilitatis insigni habeant, reddit ambiguos. *OLAUS MAGNUS* & *ARNKIEL* idololatrarum instrumentum putant, quo vel iratos Deos placare, vel dimicantes juvare magno tentaverint molimine. Qui de hujus generis antiquitatibus sunt commentati, Cestrarum, tum figuræ, tum materiæ ratione, discrepantium, faciunt mentionem. Aliæ crucis, quales *ARNKIEL* describit, aliæ securis exacte referunt figuram, vide *RHODE Antiquitates Cimbricas*. Aliæ lapideæ sunt atque aliæ iterum ad ferri accedunt naturam. Aliqua talis prope prædium *Noer*, a Kilia nostra duo distans miliaria, ex lapicidina nuperrime fuit effossa, cujus materia, lima paululum, rasa, pulcherrime aurescens, ex cupri & stanni parte composita, quindecim longa, & quatuor sextantes est lata; superficiem habet lævigatam, mosaico viridicato obductam, atque lineis parallelis & pyramidalibus ornatam. Manubrium foramine pollet æqualiter satis amplo, cujus diameter habet duos sextantes. Unciarum triginta & quatuor erat pondo. Cestra, de qua in præsentiarum fuit sermo, tum ratione figuræ, tumque materiæ quid habet peculiare, atque ab aliis diversa est, & si veteres honoris inde ceperint documenta, vir, ad quem attinet hæc, celebritate conspicuus foret conjecturandus.

OBSERVATIO XLIII.

Dn. D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI.
Singularis effectus & notabile ex terrore
damnum.

Vltriarius & futor Ellerbeckii, convenientes in diversorio quodam noctem vario trahunt sermone, atque etiam

etiam de prodigioso per vici hujus confinia spatiente confabulantur spectro. Cum inter loquendum jam per multam potaverint noctem, consurgunt, atque demum volunt reverti. Per viam de larva recordantur, atque sutor nocte hujus volantis indigitat locum. Vitriarius maxime hujus rei pertæsus, tota mente atque omnibus mox contremiscit artibus, immo ipsius cacodæmonis imaginatur adprehensum. Subterfugiunt ambo, rapidisque passibus prævertunt ventos. Mox sub aurora sutor, de re prægressa percontaturus, consortem visitat, hujus vero ora & manus utraque incredibili fere modo scædatis cernens, exterretur, atque de Diaboli suspicatur plagis. Cursu igitur aligero domum reversus sutor, uxori fatale satanicum revelat certamen, & cum nihil inde prorsus persentisceret damni, de re fontica feliciter sic transacta maxime lætatur & tranquillum capit somnum. Horis evigilans matutinis, nec membra movere, nec oculis obvia potuit percipere. Caput & cum trunco omnes artus plus duplo magis erant tumefacti, immo miserrime confictatus per omnem omnino corporis ambitum undique unica vesica quasi loricatus adparebat. A Chirurgo quodam primo accersunt auxilia, cum vero hic artuum amputationem suaderet, ad me confugientes meum petunt consilium. Non longe post ægrotantem visitans, forfice jussi aperire vesicam, factaque apertura aliqua copiosissima, qualem vesicatoria solent fundere, emanabat lymphæ. Accedebat dein febris inflammatoria, quæ tamen adhibitis quibusdam antifebrilibus, subito multum a sua remisit ferocia. Ægrotus solis æqualem sanguinis distributionem promoventibus tandem pristinæ sanitati est restitutus, quæ etiam nunc integra firmaque constat. Omnem seposuit cuticulam, meque hujus rei cum animadverteret curiosum, chirotecas naturales solvere studuit, quas etiam integras unguibus ornatas mihi attulit in sui memoriam adservandas.

Terror repentinus multis solet esse exitialis, (a) atque etiam in hoc subjecto per nimis præcipitem pavorem mortem fore infecutam, non dubito, nisi effrenatus cursus tantum attulisset levaminis. Terrore enim sanguinis & spirituum subito ad extrema vasa reprimatur motus, humores in reliquis vasis subsistunt, unde illorum præternaturalis expansio & pro terroris gradu, vel subjecti constitutione, eorundem oritur disruptio. Motus excessivus sanguinis exagitando massam contrarium fere præstat effectum. Cum in hoc nostro subjecto a terrore tanta inducta fuerit perorum angustatio, ut ne minimum quidem post longum & vehementem cursum perceperit madoris, a sero adpulso & in extremis congesto, vasorum lymphaticorum fibræ debilitatæ & ultra gradum extensæ, in toto corporis ambitu rupturam sunt perpessæ. Liquido hinc adparet, quantum sanitati possint adstruere detrimenti pathemata animi, quemadmodum etiam facile inde poterit concludi, quomodo eadem debeant præverti.

(Kilonio Holsatorum Erfordiam
missa d. 16. Februar. 1742.)

OBSERVATIO XLIV.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

Vasculum sanguiferum tussiendo ex pulmonibus rejectum.

Quamvis jam alibi in *Actis nostris Physico-medice* satis notabiles observationes, de vasis pulmonum sanguiferi-

---

(a) Vid. BARTHOLINUS Cent. II. Epist. 86. & Cent. IV. hist. 76. item RHODIUS Cent. I. Obs. 45.

guiferis tussi rejectis proflent, quemadmodum doctissimus nuperrime noster *DIEUCHES II. Vol. V. p. 285.* talem communicavit; actum tamen idcirco me acturum esse haud existimo, si, quod mihi de simili casu & conjuncta simul singulari autocratia naturæ constat, brevibus enarravero. Vivit annum quinquagesimum secundum & Nestoris ætatem ipsi precamur, *Dn. D. Benjamin Gottlieb Garmannus,* Medicus, & Poliater & Senator noster gravissimus, filius doctissimi *Christiani Friderici Garmanni*, jam olim in *Epbe-meridibus nostris* celebratissimi, qui in ætate juvenili in maximum vitæ discrimen incidisset, nisi peculiari quadam energia sibi prospiciens naturæ, binas valorum disruptorum oras in pulmonibus sponte iterum consolidasset. Retulit enim nuper & inter curiosa sua monstravit apographum vasculi sanguiferi, olim ex pulmonibus ipsius tussiendo expulsi. Cum enim a primis statim pubertatis annis ad aliqualem pulmonum labem inclinaret, & hunc sanitatis hostem in thorace insidias struere animadverteret, factum tandem est, ut aliquando, annum circiter decimum nonum agens, scalam quandam ascendens, paulo vehementiori tussi tentaretur, & citra omnem tamen molestiam & periculosum qualemcunque eventum, substantiam aliquam membranaceam exturbaret, quam accuratius intuens, vasculum quoddam sanguiferum esse deprehendit, tres circiter uncias longitudine & calami scriptorium latitudine, seu crassitie æquans, insimulque aliquot adhuc ramulis ex trunculo suo exeuntibus gaudens. Vasculum istud diu in spiritu vini conservavit, & cum ad exterarum Academiarum, Argentoratensem & Basileensem studiorum prosequendorum causâ, excurreret, multis Doctoribus & Professoribus monstravit, donec longa tandem annorum serie perierit & consumtum fuerit. Hæc ipsa historia, si tui in genere notatu perquam digna est; ita imprimis sequen-

sequentia circa illam momenta specialiozem considerationem merentur:

- 1) Quod pars aliqua ab illo pulmonum lobo abscefferit, ex quo vasculum descriptæ longitudinis & latitudinis separatum fuit.
- 2) Quod abscessus ille in interiori pulmonum substantia, & in specie
- 3) vasculum prope ramum quendam majorem arteriæ asperæ hæserit, cum alioquin haud ita facile ejici potuerit.
- 4) Quod abscessio lente satis peracta fuerit, neque tumultum febrilem, neque purulentæ materiæ proventum conjunctum habuerit.
- 5) Quod fragmentum illud vasculi sanguiferi ab ambiente pulmonum substantia per modum decorticationis liberatum & ejusdem extremitates suppuratione aliqua separatae fuisse mihi videantur.

Inter omnia vero causarum momenta, quæ hic imprimis perpendenda sunt, id maxime miratu dignum censeo, qua ratione nempe factum sit, ut incompscibilis & facile lethalis evasura Hæmoptysis, certissime alias metuenda, præoccupata fuerit? Meam dum intuitu hujus quæstionis declaraturus sum mentem, primo monendum esse censeo, quod vasculum illud tenuioris structuræ & texturæ fuerit, unde probabiliter conjicere licet, illud ramulum systematis venosi fuisse, in quo sanguis non tanto cum impetu movetur & progreditur ac in vasculis arteriosis. Deinde judico, suppurationem cum cicatrizatione uno fere eodemque temporis momento successisse, hoc circiter modo, ut quoties fibrilla aliqua vasculi suppurando liberata fuerit (ad quem separationis modum pulmonum expansio sub respiratione

multum omnino conferre potuit,) .toties etiam restitans ejusdem portio sana contracta & cicatrifata fuerit, ut nullum sanguinis stillicidium tali modo oriri potuerit. Univerfum autem hocce negotium non repente & impetuose successisse, sed aliqua temporis mora opus habuisse, ex ipsa rei natura liquet, siquidem vasorum structura firmior est, quam pulmonum, minimeque ita facile, ut aliæ rarioris texturæ partes, in pus converti atque corrumpi potest.

OBSERVATIO XLV.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

Sudor frigidus a sale Sedlicensi excitatus.

ADsumta medicamenta non semper suis effectibus ex voto respondere, & interdum medicinam quandam sudorem provocare, quæ alvum movere deberet, attentis Medicorum filiis ignotum esse nequit. Quemadmodum vero causarum circumstantiæ, remediorum vires suspendentes, variæ admodum sunt, ita in præsens illum solummodo erroneum effectum tangam, quem sal Sedlicense, laxandi scopo exhibitum, nuperrime edidit, quemadmodum etiam *Vol. V. Actorum phys. med.* alienam Rhabarbari operationem jam jam descripsi. Sumebat nempe gracilioris texturæ foemina sex drachmas prædicti salis sedlicensis, laxantem inde effectum expectans; sed, loco operationis hujus ordinariæ, duas post horas, insignem angustiam pectoris sentiebat, & ut cum *MARONE* loquar:

Gelidus toto manabat corpore sudor.

Cum igitur alia occasione a simili hujus salis dosi quinquies sexiesque alvum exonerasset, hinc jam tanto magis de sinistro

stro effectu sollicita erat. Vehiculum, quo mediante sal dissolverat, fuit infusum calidum Thee boy, de quo etiam aliquot cyathos superbibit; ceterum eidem nihil periculi abinde evenit. Alia foemina, quam paucis abhinc annis a gravi cardialgia icterica liberavi, perebat a me dosin salis istius amari laxantis, exhibeo etiam ipsi, cum robustioris constitutionis esset priore, unciam integram, pro una dosi mane in aqua sumendam. Negligit, aut non percipit tempus & modum illud adsumendi: alteram itaque doseos partem ante lecti ingressum in cerevisia, alteram vero sequenti mane cum infuso Thee adsumit. Noctu vehemens sudor frigidus est toto corpore erumpit, nulla fecum depositione succedente, neque etiam post alteram dosin, mane sumtam, alvum moveri sensit, sed sudor frigidulus iterum e corpore dimanavit.

Quaestio ergo nunc merito incidit: Qui factum sit; ut loco effectus laxantis, ab hocce sale Sedlicensi frigidus sudor e corpore eruperit? Solutionem ejus haud difficilem esse judico, si consideramus, quod solutum sal per venas lacteas immediate in sanguinis massam transire potuerit, cujus circulo ad varias corporis partes delatum, easdem moleste adfecit, & imprimis genus nervosum magis irritavit. Postquam itaque etiam hoc modo ad exteriorem nerveo-fibrillarem cutis texturam pervenit, utique eandem pariter crispando, & leviolem spasmum inducendo, frigidum illum sudorem in utroque subjecto provocavit. Habent enim salia amara, medium inter alcalia & acida locum occupantia, id peculiare, ut si forsitan per alvum non operentur, sed paulo majori in copia massam sanguineam transeant, excretionem facile per poros cutis urgeant. Ex anatomicis autem constat, excernicula haec cutanea ex ipsis fibris tendineis & papillis nerveis constructa, adeoque sensus exquisitissimi esse. Si igitur particulæ illæ salis solutæ exitum moliantur, non possunt

possunt non in teneriori hac structura spasmus aliquem excitare, papillas istas nerveas stimulare, & tandem sub auctiori constrictione madorem, concurrente frigoris sensu, exprimere. Exinde nunc elucescit, quod infusa calida minime commodum vehiculum præbeant pro adsumendo sale Sedlicensi, cum iisdem mediantibus facile ad vias sic dictas secundas, sanguinisque massam, deferri possit. Quodsi vero sal tale amarum in aqua frigida solutum adsumatur, tunc non incongruum erit, si post dimidiam circiter horam calidum infusum herbæ Thee, vel potius decoctum fabarum Coffee, quod hoc in casu, ob majorem alvum aperiendi virtutem, priori præferendum esse existimo; in parca quantitate, ad duo nempe vel tria vascula, superingeratur, quoniam, ventriculo & intestinis a sale prius transeunte relaxatis, calidum tale decoctum oborientem exinde flatulentiam dissipat, & tormina facile accedentia mitigat, unde aucto dein motu peristaltico tam ipsum sal adsumtum, quam humores excernendi ulterius propelluntur, & salutaris ille actus excretorius magis promovetur. De reliquo nemini unquam auctor forem, & ejusmodi laxans vespertino tempore, dum lectum petiturus est, adsumat, siquidem incertus non nisi effectus inde expectandus est, isque tanto certius, quo magis quies & calor lectorum effectum ejusmodi salis turbare aut saltem retardare solent.

OBSERVATIO XLVI.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

Effervescentia urinæ, durantibus motibus convulsivis.

Si quis humor in corpore humano est, cujus arcanam cum hoc ipso harmoniam, seu potius sympathiam

thiam mirari licet, est sane præ reliquis omnibus excrementitius ille renalis, sub nomine urinæ veniens. Magna sunt experimenta phosphori ex illa parandi; major est virtus ciendi per illam sudorem, si singulari artificio tractetur; maximus vero est consensualis motus & effectus, quem sub secretionem suam liquor hic ab homine recipit. Demonstrat hoc rarior quidam & prorsus singularis casus, de cuius veritate tanto minus mecum Lector benevolus dubitabit, cum in præsentia testimonium quorundam probatæ fidei & integritatis acciderit, magnaque cum admiratione ab iisdem observatus fuerit. Consistit autem ille in sequentibus: Puerpera quædam rustica, purpura laborans, tempore augmenti morbi urinam aliquando emittit, quæ vasculo infusa ex more hujus gentis mensæ imponitur, ut Medico dein pro inspectione mitti possit. Purpura brevi post retrocedente, ægra motibus agitatur spastico-convulsivis, adstantes vero observant, quod inchoante hocce paroxysmo, urina in vasculo contenta statim quoque adeo effervesceat tantamque spumam agere inceperit, ut vitri extrema fere transierit, & quæ *JUVENALIS Satyr. XI.* scripsit:

Auribus atque oculis concepta movetur urina,

Commodè etiam hic applicari potuerint. Remittente dein prædicto ægræ paroxysmo epileptico, liquoris quoque istius ebullitio successive remittit, ita, ut ne ulla quidem bullula tandem remanserit. Recurrebat dein idem hoc phænomenon toties, quoties novus epilepticus insultus observabatur, ita ut tribus distinctis vicibus adnotari potuerit. Proinde etiam admirationem adhuc auget hæc circumstantia, quod urina ista tali modo effervescebat non recenter, sed priori die jam emissa fuerit, licet ne exinde quidem plana ac perspicua ratio

tio obtineri queat, etiamsi in ipsa illa hora demum ea prodierit.

Similem equidem effervescenciam perquam notabilem, tam urinae, quam aliorum ex sanguine secretorum humorum, bilis nempe, lactis, salivae, succi pancreatici, immo & ipsius sanguinis observamus, si ope antliae pneumaticae aer ambiens removetur, ubi inclusus adhuc & commixtus cum iisdem aer subtilior, dum egressum molitur, copiosas non solum bullas formare, sed ad extremam usque vasis superficiem easdem elevare solet, licet contentus liquor vix tertiam partem vasculi repleat. An vero notissimum hoc experimentum ad eruendam veram causam hujus extraordinariae effervescenciae quidpiam conferre valeat, determinare non audeo, sed prudentioribus dijudicandum relinquo.

OBSERVATIO XLVII.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

Humoris aquei, ex graviore oculi laesione deperdit, felix restitio.

Aqueum oculi humorem, post ejusdem vulnerationem effluentem, facile iterum colligi posse, jam dudum declaravit *GALENUS Lib. I. de sympt. caus. cap. II.* & inter antiquiores exemplo notatu digno confirmavit. *Jo. Baptistae SYLVATICVS, Hist. medicinal. Galen. XXII* quorum complura dein a celeberrimis nostri aevi Medicis adnotata fuere, quibus idcirco etiam praesens hoc a me observatum, adnectere licebit. Anno MDCCXL. die XI. Jul. vir quidam mediae aetatis infaustra sclopeti, grandine plumbea onerati, explo-

sione ita in facie vulneratur, ut fatura circa genas in latere dextro ingressa, sub processu zygomatico ad meatum usque auditorium penetraverit, vulnerato hinc cum omnimoda sensus motusque abolitione protinus ad terram concidente, brevi autem post per supervenientem vomitum vehementiorem quadantenus iterum excitato. Sub his circumstantiis etiam pulveris nitrati granula quædam transierant ad oculum dextrum, & ex iis unicum intraverat per tunicam ejusdem corneam ipsamque iridem, unde dein, humore aqueo paulatim effuso, bulbus oculi ordinariam suam globosam figuram amittebat & planiorem depressam induebat. Vulnus ipsum digitum facile excipiens, prævia qualicumque mundificatione & injectione balsamicorum, more solito deligabatur, superimponendo simul sacculos resolventes, vino imbutos, oculo vero mucilaginem seminis Cydonior. leniter camphoratum applicando. Mittitur sanguis, & exhibentur medicamenta convenientia, quoniam convulsionibus aliquoties adfligebatur æger, hisque febris vulneraria succedebat. Continuata hac medendi ratione post aliquot dies legitima quidem suppuratio sequebatur, sub qua etiam particula quædam a processu jugali separata prodibat, vulnus autem ipsum consolidationem plane respuebat, quin imo, licet omnia, quæ ex arte necessaria erant, probe observarentur, tandem fistulæ metum incutiebatur. Hinc, ponderatis omnibus circumstantiis, totum vulneris tractum, ad ultimum usque terminum, provida incisione aperire, & succedentem hæmorrhagiam vasculorum spiritu vini rectificatissimo compescere jussi. Hoc facto ultra viginti adhuc grandines plumbeæ, vulneris parietibus inhærentes, unacum portione aliqua stuppæ offendebantur & caute a Chirurgo removebantur, vulnus vero ampliatum postea facili negotio consolidabatur. Inflammatio oculi

oculi post institutam scarificationem palpebrarum itidem cessit, & tunicæ corneæ vulnusculum perfecte coaluit. Pupilla quidem ob iridis læsionem latior & oblonga manebat, adeoque ad motum ordinarium minus idonea evadebat, nihilo tamen minus ægrotus, favente divina gratia, in tantum restitutus, lucem a tenebris commode satis distinguere valet, postquam oculus successiva humoris aquei restitutione, formam & magnitudinem pristinam exacte recuperavit.

OBSERVATIO XLVIII.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

Rariora quædam infanticidiorum signa.

Quemadmodum in sectione & lustratione corporum infantum recens natorum Medico quoad depositionem legalem duo inprimis momenta ex fundamentis medicis demonstranda sunt, 1.) an vivus in lucem editus fuerit infans, & 2.) an morte violenta, aut naturali extinctus sit? Ita in arduo hoc satis negotio omnes circumstantiæ probe utique examinandæ sunt, ut certa de iis sententia ferri queat. Occurrunt autem nonnunquam talia phœnomena, quæ forsitan in aliis cadaveribus frustra investigantur, & tamen de vitæ præsentia post partum, aut ipso mortis genere testimonium satis firmum præbent. Pro hujus adserti demonstratione tria inprimis momenta jam expositurus sum, quæ una cum reliquis signis aliquando me de vita pariter ac qualitate mortis certorem reddidere, quorum tamen nullum in scriptis medico-legalibus adnotatum deprehendi. Cum enim anno MDCCXXXIX. die XXVI. Octob. infantem recens natum legali

legali ritu inspicerem & secarem, inter alia quoque admirandus observavi, quod membrum virile aliàs ordinarie in mortuis flaccidum & pendulum, in illo corpusculo erectum & rigidum adpareret, ex quo phœnomeno, & dum insimul pulmones sanguine stagnante magis, quam ordinarie, infarcti erant, absque ullo concurrente signo prægressæ cujusdam hæmorrhagiæ violentæ e funiculo umbilicali, immo, cum tandem linteum quoddam convolutum in fauces ejus intrusum deprehenderem, merito judicavi, suffocatione inductam fuisse mortem. Dependebat enim erectio ista penis non nisi a spasmodico rigore, qui in præfocatis interdum evenit, ob consensum inter thoracis viscera, partesque genitales, ex violenta tali causa magis excitatum. Similiter anno subsequente, die XVII. Maji sectionem infantis, mox a partu sepositi, in oppido *Mitvveida* instituti, sub qua inter alia etiam vasa lactea, rarum sane in ejusmodi subjectis demortuis occurrens phœnomenon, non sine jucundo spectaculo offendi. Hinc sequentibus ex rationibus infantem hunc vivum ex utero egressum fuisse demonstra- vi, quoniam nimirum 1) externe quoad omnes corporis partes perfectus & maturus fuit; 2) in indusio, in quo involutus erat, meconium deposuit; 3) viscera in singulis corporis cavitatibus contenta, bene constituta fuerunt; 4) pulmones cum corde exempti in aqua natarunt, factamque sic respirationem indicarunt; 5) vasa lactea, humore lymphatico turgidula, in mesenterio observata fuerunt, prægressam hinc sufficientem, immo superfluam nutritionem ostendentia; 6) cum ipso partu statim secundinæ, undique sanguine repletæ, prodierunt. Sic ergo præsentia vasorum lacteorum in hoc tenello corpusculo non contemnendum omnino signum de ejus vita post partum præbuit. Rarissimum vero illud esse, & in paucissimis ejusmodi ca-

daveribus, immo vix uno ex centenis illud occurrere, Medicis tales sectiones instituentibus incognitum esse nequit. Tertium tandem signum, quod pro manifestandis infanticiidiis adhuc inservire potest, licet etiam non admodum frequenter occurrat, est major quantitas aquæ pericardii, in iis maxime conspicua, quibus spiritus obstructis faucibus præclusus fuit. Quum vero hanc ipsam sententiam Problematis loco in *Hydrocardialogia mea*, sive *Dissertat. de Liquore Pericardii*, superiori anno edita, proposuerim fusiusque explanaverim, ac insimul novis quibusdam rationibus confirmaverim, idcirco amicum lectorem eo remittere placet, ne crambem bis coctam adponere velle videar.

OBSERVATIO XLIX.

Dn. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

de

Angina sanguinea per errorem curata.

Veritatem illorum, quæ *CELSUS de Medicina, Lib. IV. cap. IV.* his verbis protulit: *Interdum natura quoque adjuvat, si ex angustiore sede vitium transiit in latiore: Itaque rubore & tumore in præcordiis orto, scire licet, fauces liberari: non solum experientia sæpius jam confirmavit, sed & sequens observatio, de angina per errorem sanata, ulterius illustrare poterit. Fœmina viginti sex annorum, habitus succulenti, & hysteriis pathematibus nonnunquam obnoxia, die XXX. Octobr. anni proxime elapsi angina sanguinea corripitur, cui Medicus in consilium vocatus discutientia in- & externa statim opponit. Præscribitur inter alia Essentia Pimpinellæ ad quatuor vel sex guttas saccharo*
Acter. Med. Vol. VII. S instil-

instillanda, & prævia successiva hujus colliquatione deglutienda, ut ita resolutorius effectus tanto citius in principio obtineri queat. Die 11. Novembr. sive quarto a morbi initio, Chirurgus post gargarismatis injectionem, frustum sacchari, prædicta Essentia largiter irroratum, ægrætæ porrigit, addita simul ratione, quod aucta medicamenti dosi, salutaris etiam effectus augeri debeat. Hæc primo quidem illud adsumere renuit, periculum ex nimia quantitate instillati remedii metuens, tandem tamen ore id excipit: vix autem saccharum ita essentificatum penitus in ore dissolutum erat, cum in faucibus inflammatis vehementem ardorem, per integræ horæ spatium continuantem sentiret, quo cessante, tumor inflammatorius prorsus disparuit, ut nihil incommodi ulterius perciperet. Quemadmodum vero antea de intolerabili æstu colli perpetuaque illa deglutitionis difficultate, durante angina, conquesta fuit, ut vix micam panis, aut tantillum liquidi deglutire potuerit, ob insignem illam faucium inflammationem; ita jam absque omni difficultate & dolore tam solida, quam fluida adsumere valebat. Interim subitanea hæc doloris anginoidei remissio aut ipsius mentem turbaverat, ut ex imaginatione & subita mutatione pejora conjiceret, aut ipsa illa actu retropulsa inflammatio adeo gravia & periculosa consuetaria in œconomia vitali produxerat, ut ex hoc errore sibi mortem instare certissime concluderet, atque hinc sera jam nocte sacræ coenæ usum desideraret, præcipue cum insinul subinde graviores spasmodici & lipothymici insultus, summa præcordiorum anxietate semper stipati, accederent. Ex desiderio igitur agnatorum, eventum pejorem similiter metuentium, Dn. D. *GARMANNUS*, Vir officiorum suorum observantissimus, accersitus, hujusque consensu una & altera dosis pulveris cujusdam

tem-

temperantis, pro mitiganda sanguinis commotione organica, exhibetur, instante vero paroxysmo, Liquoris mineralis anodynus exigua dosis, sæpius tamen repetenda, in infuso Thee porrigitur, tepidumque simul pediluvium ordinatur. Sequenti die melius se habebat, & leviores tantummodo paroxysmos & spasmos in manibus, cum aliqua refrigeratione, sustinuit, metu instantis mortis jam excusso. Die IV. Nov. prodiit purpura, primo in dorso, deinde circa humeros & femora, cum majori remissione adfectus spasmodico-lipothymici & anxietatis præcordiorum. Ad peripheriam ergo hanc excretionem promovendam exhibentur diaphoretica, & blande calidum regimen imperatur. Die VI. Nov. mentes periodo consueta fluere incipiebant, & per totam hebdomadam continuabant, absque ulla purpuraceæ excretionis turbatione. Medicamenta ergo sub his circumstantiis tali ordine porrigebantur, ut mane hora VII. Essentiam alexipharmacam cum Essentia Scordii probe saturatam, & interdum cum Essentia Succini remixtam, ad guttas XV. et versus meridiem ad guttas X. in potu Thee; pomeridie autem & vespere pulverem diaphoreticum, ex Antimonio diaphoret. C. C. s. igne & absorbente aliquo, anaticæ sumtis, compositum, scrupulum unum pro dosi adsumeret, quibus etiam obtinimus, ut purpura non solum, durante licet mensium fluxu, in dies magis adhuc erumperet, & tandem in pectore quoque prodiret, sed etiam desiccatis prioribus exanthematibus miliaribus, iterum nova, cum interspersis pustulis albis, succederent. De reliquo ab eo tempore, quo angina tam subito disparuit, neque dolorum, neque inflammatorii quidquam amplius in collo notavit, nisi quod, sub eruptione purpuræ, crebrior & copiosior occurreret salivæ mucosæ excretio, quem ptyalismum experientissimus Dn. D.

GARMANNUS intuitu purpuræ pro critico declarabat, confirmante etiam ipsum eventum felici, siquidem hac ratione ægra nostra, auxiliante Divini Numinis gratia, ab angina per errorem liberata, post felicem purpuræ decursum plenarie iterum convaluit.

Quisquis igitur hactenus dictorum rationem causamque paulo operosius perpenderit, illum existimaturum arbitror, sanguinem circa collum primo stagnantem, & die quarto sub statu anginodes, jam ad corruptionem inclinantem, usu Essentiæ Pimpinellæ, efficaciter incidentis, resolutum, attenuatum & in massam sanguineam reductum esse, cui vero dum intime iterum commisceri haud potuit, hinc nervosas partes irritando circulumque sanguinis turbando, spasmos, febrem & lipothymiam excitavit, quamquam etiam lipothymici illi insultus, mentisque perturbatio moralem & idealem causam pro fundamento habuerint. Cum enim vix fieri possit, ut humor jam ex parte corruptus, denuo cum alio, naturaliter adhuc constituto, perfecte uniat, facile hinc adparet, quantæ hinc turbæ ratione sanitatis, quamque gravia inducantur symptomata. Proinde vero convenientius auxilium invenire non potuit natura provida, quam quod deperditam illam sanguinis portionem cum universa ejus massa iterum commixtam, per cutaneum glandularum cribrum, ad feri acrioris & vitiati sefe & excretionem aptissimum, eliminaret. Simili enim ratione videmus, quod puerperarum uteri inflammationibus ut plurimum purpura tandem superveniat, atque tunc depravatum serum, ex stagnatione sanguinis inflammatoria oriundum, per corporis peripheriam remove moliatur natura, quamquam propter copiam malignæ materiæ, salutarem hunc finem excretorio tali actu haud semper impetrare, morbumque tam gravem hoc modo tollere possit.

De reliquo notatu omnino quoque dignum est in hoc casu, quod fluxus mensium, post purpuræ eruptionem proveniens & per octiduum fere continuans, typum & successum morbi nullo modo turbaverit, quod tamen ab aliis quibuscunque extraordinariis eidem supervenientibus excretionibus fieri sæpissime observamus; ast, cum non simpliciter symptomatice, sed statuto ordinario tempore evenerit, placide continuaverit, & ad nullum excessum inclinaverit, nequaquam idcirco impedire potuit, quo minus primarius morbus, sub provida medicatione, decursum suum absolverit, quemadmodum id etiam in similibus exanthematicis morbis simili cum successu non admodum raro evenire, attentis & sagacioribus per experientiam abunde jam constat practicis.

OBSERVATIO L.

DN. D. GOTTWALD SCHVSTERI.

de

Cardialgia icterica, in foemina gravida saepius recurrente, post partum demum perfecte sublata.

FOemina XXX. annorum, per octennium in matrimonio vivens, & quinque infantum mater facta, in præsens sextum duos circiter menses utero se gerere existimat, hinc die XX. Septembr. MDCCXXXVIII. venæsectionem in brachio admittit, vesperi autem ejus diei ex gravi & repentino lapsu debilitata, animo vehementer commovetur; unde tertio abhinc die, qui proximus ante novilunium erat, insigni corripitur æstu, quem copiosus excipit sudor, cum inquietudine nocturna, siti auctiori, anxietate & spastica compressione præcordiorum, quibus omnibus molestus tandem pruritus in superficie cutis, imprimis manuum & pedum, accedit. Urina redditur saturate flava co-

piofumque deponit ſedimentum. Succedebat tuſſis ſicca ferina, cujus intuitu adſtantes de complicata forſitan febre lenta metuebant, ex omnibus autem ſymptomatibus luculenter adparebat, ægrotam cardialgia laborare icterica. Die ergo XXV. Sept. ad eandem vocatus, expoſitâ morbi hiſtoria, præſcribo medicamenta temperantia, ſalia neutra, Liquorem terræ foliatæ tartari, Cryſtallum montanam, rhabbarina, & inprimis nodulum laxantem, ex rad. Cichor. Chelidon. herb. Fragar. Marrub. alb. fol. Sennæ, Rhabarb. & Tartaro albo, cum cereviſia infundendum, qui egregiarum fuit virium, ſubjungendo in declinatione martialia, quorum omnium uſu etiam morbi vehementia feliciter cohibita fuit.

Post quatuor hebdomadam decurſum, biduo ante novilunium, die ſcilicet XXI. Octobr. cardialgia denuo, poſt prægreſſam iracundiam, cum adeo vehementibus ſtricturis ſpasticis, modo circa ſuperius ventriculi orificium, modo circa inferius, itemque in diaphragmate & intestino duodeno ſeſe exerentibus, recurrebat, ut in ſuffocationem ſynopticam incideret, quæ ipſa exacerbatio procul dubio adſumtæ in paroxyſmi principio. Effentiæ Corticum aurantium ſaturatori ex parte tribuenda erat. His ergo in anguſtiis iterum accerſitus, pulveres ex Nitro, Tartaro vitriolato, Cinnabari & duobus pro doſi granis Caſtorei paratos, exhibui, vixque tertium horum adſumtum erat, cum omnes hæ moleſtiæ iterum ceſſarent. Licet etiam ſequenti die facies flavo colore tinctâ adpareret, paucorum tamen abſtergentium & Liquoris terræ foliatæ Tartari uſu ille in naturalem transibat, nec opus erat alvum laxantibus ſollicitare, cum partim ſponte, partim ex uſu arcani Tartari ad frequentiores dejectiones inclinaret.

Die XVII. Nov. qui erat quintus ante novilunium, cardialgia tertia vice magno cum impetu recrudit, ægramque

De Cardialgia icterica, in foemina gravida sæpius &c. 143.

per novem horas maxima cum atrociam excruciat, quæ novi hujus insultus causam iterum in iracundiam, qua præcedente die subito correpta fuit, conjecit. Bene enim & de illa valet, quod *JUVENALIS Satyra VI.* scribit:

Nulla fere causa est, in qua non foemina litem

Moverit.

Sequente die facies similiter, ut antea, flavo obducebatur colore, ægrota vero bene se habebat, & nova hæc defœdatio, post usum pulverum antispasmodicorum, paucorum dierum spatio evanescebat. Cæterum hoc tempore alvus eidem quotidie bis, vel ter, soluta fuit, instar diarrhoeæ, cum summa tamen euphoria, siquidem etiam excrementa nihil præternaturale monstrabant.

Probe igitur de novo ponderatis omnibus his morbi circumstantiis, auctor suasorque fui, ut ægra per tempus aliquod a medicamentorum usu plane abstineret, & potius quieti animi adsuesceret, ne perpetua eorundem, in se quidem salutarium, ingurgitatione, foetus forsitan debilitaretur. Ejusmodi enim morbi ita facile & crebrius recurrentis, causam non tam in materia, quam in motu quærendam esse existimavi, præcipue concurrente semper ira, aut terrore. Præscripsi ergo non nisi pulverem aliquem temperantem, quo ingruenti occurreret morbo, quotiescunque terrore aut ira commoveretur. Nam, docente *PERSIO Satyr. III.*

Helieborum frustra, cum jam cutis ægra tumebit,

Poscentes videas.

Paroxysmus enim ab hoc tempore sæpius & citius recurrebat, atque per novem & duodecim horas durabat, posteroque semper die color flavus ictericus in facie adparebat, cujus recidivæ causam, fatente ipsa ægrota, aut terror, aut ira præbuit, interim tamen quilibet talis novus insultus

post:

post lenem quandam diarrhœam mitigatus fuit. Adpetitus extra paroxysmorum exacerbationem satis vegetus erat, ægrota quoque mensibus Decembri & Januario sacram ædem frequentabat, & domi singula sua negotia absque ulla molestia peragebat, & interdum medicamenta antispasmodica adsumebat, nulla tamen arte malum plenarie eradicari posse videbatur, donec à sarcina corporis sui levata esset, cum naturæ sensibilitas potissimum in culpa esse deprehenderetur, hæc vero una cum extraordinaria illa inclinatione ad terrorem & iram ab ipso graviditatis statu induceretur. Interim præservatorio scopo tam circa medium ingravidationis tempus, quam instante partu, venæsectionem in pede instituere jussi, quæ etiam aliquid ad minimum levaminis attulit.

Tandem cum tempore justo partus vincula in nostra soluta essent, iterum durante puerperio ictero infestabatur, & quidem tanta cum vehementia, ut in nigrum mutaretur, & faciem colore ex flavo viridescente ac nigricante defœdaret. Auscultabat tunc per aliquot hebdomades Empyrici cujusdam consiliis, ejusque medicamenta adhibebat; cum vero loco speratæ & promissæ sanitatis cachecticus jamjam immineret status, meam tandem iterum imploravit opem, quare, præmissa in pede venæsectione, statim medicamenta salina, aperientia & resolventia, imprimis autem arcanum Tartari, efficacissimum alias in ictero remedium, præscripsi, quorum debito & convenienti usu per Dei gratiam brevi post convaluit, postmodumque etiam denuo gravida reddita, absque ullo ulteriori incommodo foetum septimum enixa fuit.

(Chemnitio Erfordiam transmissa

d. 10. Mart. 1742.)

OBSERVATIO LI.

DN. M. BONIFACII HENR. EHRENB-
GERI.

de

Vitri caustici, speculo conuexo adplica-
ti, effectu.

IN præcedenti Volumine VI. horum Actorum tribus in Observationibus, nempe XXXII. XXXIII. & XXXIV. nouam aliquam speculorum causticorum descripsi rationem, ut adpareret, quo forte modo Archimedis aut Procli instrumenta uistoria fuerint comparata. Nec animus est, eam materiam deferere, cum eam nondum sciamus exhaustam, sed subinde cogitationes aliæ ex aliis genitæ moneant, id, quod semel recepimus, prosequi, donec ad maturitatem pervenerit. Nimirum uno modo invento dispeximus porro: annon alia quoque ratione illi classium vastatores eundem finem obtinere potuissent, ut e longinquo ignis in classe fuisset excitatus? Neque difficilis fuit inventu modus alius. Considerantibus enim nobis speculum illud, quod Observatione XXXIV. descripsimus, adparet tanquam lens caustica speculo convexo coalita, hinc facile menti obuium erit: Vitrum uistorium & speculum convexum eundem effectum producere posse, quem speculum ex menisco paratum. Atque hoc constabit clarius, si ad sequentes propositiones animum attendemus.

Propositio I.

Radii paralleli per lentem vitream refracti & missi in speculum convexum rita, ut continuati tandem in speculi

T

cen-

*centro concurrerent, eo modo repelluntur in lentem, ut de-
nuo refractionem passi fiant iterum paralleli.*

Demonstratio

Sit lens vitrea *KBDK*, *Tab. III. Fig. I.* focus ha-
bens in *F*: adplicetur speculum conuexum *IE*, cuius cen-
trum itidem sit in *F*. Ducatur radius medius perpendi-
cularis, sive axis, *ABI*, qui si produci posset, pergeret
in *X*: At in *I* illapsus in speculum repellitur in se ipsum.
Sit alius radius *RD* huic parallelus, qui duplicem refra-
ctionem passus tendet versus focus suum *F*, & simul
etiam versus centrum speculi, hincque ad *E* in speculum
cadet perpendicularis, & repulsus ibi in *D*, unde vene-
rat, quasi ex foco suo cadens in lentem, iuxta refractionis
regulas a *KEPLERO* (*Dioptrice Axiom. III. pag. I.*)
& illustri *WOLFFIO* (*Element. Diopt. §. 37.*) traditas,
fiet iterum axi parallelus.

Corollarium.

Eiusmodi igitur vitri ac speculi convexi connubium,
quorum nimirum focus & centrum coincidunt, ratio-
nem habent speculorum planorum, quæ faciei imaginem
illapsam sistunt erectam & debita magnitudine.

Scholion I.

Utrum metallicum hic speculum præstet, an vitreum;
facile quivis iudicabit, qui utriusque proprietates consi-
derat. Etenim in una superficie probe polita sola reflexio,
qualis in metallicis optime paratis habetur, radios
illapsos nihil, aut parum, debilitabit: in vitreis autem,
ubi radii ingredientiæ & regredientes superiorem superficiem

ciem penetrare ac in inferiore superficie etiam mutari debent, facile accidet, ut vigorem suum paululum amittant, maxime, si vitrum speculi flatu oris paratum nec eius utraque superficies naevis libera sit.

Scholion II.

In schematismo formam lentis, plano-convexæ exhibemus. Perinde autem erit, siue convexum utrinque, seu alterutra parte planum, seu meniscum eligamus vitrum, modo sit causticum & radios parallelus fideliter colligat. Quoniam autem in demonstrationibus sequentibus ad speculi & lentis distantiam attendere haud volumus, sed eam libentius habere pro nulla, ne difficultas accrescat nova & remoram iniiciat; convexo-plana autem propius admoveri speculo potest, quam utrinque convexa, & magis quoque in usu est, quam meniscus; ideo plano-convexæ hic depictam sistimus lentis figuram.

Scholion III.

Neque etiam nos latet, radios parallelus, ab axi ultra 20. gradus remotos, refractionum regulis non tam prope respondere, quam propiores. Attamen, ne propter lentis crassitiem in lineis ducendis oriatur confusio, extremum potius lentis punctum elegimus, supponentes, illud ultra modum ab axi non abesse.

Scholion IV.

Cæterum, quoniam hæc, quæ porro tradituri sumus, in eorum quoque gratiam, qui institutionibus mathematicis leuiter saltem tincti sunt, ut a pluribus intel-

ligantur, proponimus : iisdem in demonstrationibus utemur suppositis, quibus in præcedentibus, Volumine VI. communicatis, abstrahentes a lentium crassitie & supponentes speculorum unam solum superficiem, & quod in triangulis valde acutis latera rationem circiter habeant eandem inter se, quam habent anguli oppositi.

Propositio II.

Radii paralleli per lentem illapsi in speculum convexum quam proxime admotum, cuius centrum quarta foci distantia longius absit, ita repelluntur in lentem, ut iterum fractionem passi uniantur in distantia diametri circiter speculi illius, aut foci lentis dupla sesqui altera.

Demonstratio.

Sit radius HK (*Tab. III. fig. 1.*) axi ABO parallelus, cuius cum axi unio esset in F: at in speculo convexo OL, cuius centrum G, & semidiameter GL, ita incidit, ut cum perpendiculo GLP faciat angulum incidentiæ, (cuius crura retro ducta sint LP & LM.) cui respondeat angulus reflexionis QLP isti æqualis; itaque tendet tertia parte ad perpendiculum, (quod nunc est KH) ut, si continuaret, perveniret in V. Sed vero nunc in egressu retro iterum declinat dimidia parte a perpendiculo (quod nunc est KN,) adeoque angulus refractionis VKA erit dimidium anguli inclinationis VKN. Demus igitur foco FK, aut LF = FB, aut FO, digitos 8. & obtinebit speculi radius GK, aut GL, 10; CK vero & CF, semidiameter 4. Sit angulus BCK = opposito HKN, 30; & erit angulus KFC = CKF = MKN, 15, & angulus FKG,

FKG, 3, (Nam, ut KG (10) ad angulum acutum F, (15): ita FG, (2) ad ang. FKG, aut FLG, (3). Atque hic est angulus incidentiæ radii KL, retro per PLM repræsentatus, cui æqualis ang. reflexionis PLQ, uterque partium 3. Vt ita ang. inclinationis in regressu sit QKH, & angulus refractionis in ingressu hoc QKV itidem 3; in egressu vero, ubi angulus inclinationis est VKN = 24, erit ang. refractionis VKA, 12. Quia autem VKH est 6, erit etiam HKA = alterno CAK, 6. Et sic in triangulo GAK angulo = 6, opponitur latus LG, siue diameter speculi, -- 10, ergo angulo G = 12, opponitur KA, quod duplum sit necesse est, siue 20, & sic speculi diameter. Vel in triangulo FAK angulo A, 6, opponitur latus KF, siue foci longitudo = 8, ergo angulo F = 15 opponitur KA = 20, quæ linea ad focum 8 rationem habet duplam sesqui alteram. Q. E. D.

Propositio III.

Radii paralleli per lentem illapsi in speculum convexum quam proxime admotum, cuius semidiameter octava parte maior est foco lentis, post iteratam refractionem ununtur in distantia semidiametri speculi quadrupla & foci lentis quadrupla sesqui altera.

Demonstratio.

Sit radius ABO (*Tab. III. Fig. 2.*) perpendicularis & alius RD, parallelus; focus lentis BDI sit F, speculum convexum OE, cuius semidiameter EG, aut GD. Hinc GEQ est perpendicularum, cum quo radius DE angulum format incidentiæ MEQ, cui convenit ang. reflexionis

QEP, sicque ang. inclinationis in ingressu radii reflexi erit RDP, cuius tertia pars ad perpendicularum PDT, in egressu vero angulus inclinationis est TDL, cuius dimidium a perpendicularo TDV. Demus igitur foco DF, aut BF, digitos 8, & speculi semidiametro EG, aut DG, 9; FG vero sit unius digiti, & angulus acutus partes habeat 36, cui æqualis est oppositus RDL. Cumque triangulum CDF, sit æquicrurum, erit ang. acutus F, ac similiter CDF, & huic æqualis verticalis LDM, partium 18. Inferre autem nobis liceat: Ut latus DG (9) ad ang. acutum F (18): ita FG (1) ad ang. FDG = MDQ = QDP, (2) Ergo angulus acutus G est = 16. & LDM † MDP = 22, PDR autem, (ang. inclinationis in egressu) residuum ex 36. sive 14, cuius tertia pars PDT = $4\frac{2}{3}$; sicque ang. inclinationis in egressu LDT = $26\frac{2}{3}$, & refractionis TDV = $13\frac{1}{3}$: hocque ad illum addito, habetur angulus LDV = 40; a quo subtractus RDL = 36. relinquit pro RDV 4. Huic autem angulo, prolongatis retro lineis BA & DV, respondebit angulus alternus in puncto unionis, quod per V concipere liceat. Adeoque in Δ VGD angulo V (4) opponitur GD (9) ergo angulo G (16) opponitur quadruplum, nim. DV (36). Quod ad foci lentis distantiam (8) est quadruplum sesqui alterum. Q. E. D.

Scholion.

Facile vero progressum hic quivis facere poterit ad focorum centrorumque distantias minores; si focus DF obtineat partes 16. & semidiameter speculi DG vel EG, 17: punctum unionis radiorum proditurum est octu-

octuplum femidiametri speculi. Aut centro speculi a lentis foco trigesima secunda parte longitudinis foci distante radii unientur in distantia femidiametri sedecupla, & sic porro.

Ex his ergo demonstratis L. B. colliget, *radios parallelos per lentem in speculum convexum illapsos & ex eo per istam denuo refractos, semper fieri convergentes ac ante lentem & speculum uniri; si nimirum femidiameter speculi maior est lentis foco.* Quia, foco lentis & femidiametro speculi coincidentibus, demum radii rursus redduntur paralleli. Exinde vero etiam coniectura adsequi facile poterimus, radios parallelos per lentem in speculum tale, cuius femidiameter minimam partem brevior est foco, illabentes, & relabentes, non uniri, sed dissipari. Id quod insuper una solum demonstrabimus propositione. Sit igitur

Propositio IV.

Radii paralleli lentem illapsi & inde speculum convexum quam proxime admotum, ac tale quidem, cuius femidiameter sit octava parte minor foco lentis, post reflexionem ac iteratam refractionem divergentes fiunt ita, ut retro producti in dispersionis puncto concurrant, quod in quadrupla femidiametri, aut triplasesqui altera focae, distantia circiter abest.

Demonstratio.

Sit lens IBDI (*Tab. III. Fig. 2.*) cuius focus JF aut BF, digitorum 8. sit etiam speculum KN cuius femidiameter KH, aut JH, (nam lentis a speculo distantia hic non attenditur) digitorum 7. $JC = CF = 4$, $CH = 3$.
angu-

angulus JCN habeat partes 14: ergo C J F = C F J, 7, et JHC, 8, H J F autem 1, et ejus verticalis, aKb , aut aJb , angulus incidentiae in speculum, I, hujusque reflexionis angulus aKZ , aut aJZ , similiter 1. cumque yJg , aut yKg , = opposito JCB, sit 14, C J F 7. cui verticalis yJb : radius ex speculo reflexus KZ vel JZ cum Ky aut Jy faciet angulum in K aut J partium s vt angulo Z J g remaneant 9, qui est angulus inclinationis in ingressu retro facto. Ergo radius semel denuo fractus tendet in d , vt residuus angulus dJg adhuc sit 6, in egressu autem radius dJ , per superficiem lentis convexam, vbi frangitur dimidia parte a perpendiculari, (quod nunc est Jy et cum radio Jd angulum facit 8 partium) tendit in e , vt angulus $dJ e$ sit 4 et $yJ e$, 12, ac proinde angulo eJg relinquantur 2, cui verticalis est mKb , huicque alternus iste, quem linea Kb continuata cum axe A X etiam prolongato efficit, cui angulo in puncto dispersionis existenti, inscriptam esse litteram S nobis concipiamus. Jam igitur: Vt ang. S. (2) ad JF (8), ita JFC (7) ad JbS , (28) aut ang. S, (2) ad JH (7) ita JHC (8) ad JbS (28). Linea JbS vero (28) habet ad JH (7), semidiametrum speculi rationem quadruplam, et ad JF (8), distantiam foci lentis, rationem triplam super quadri octauam siue triplam sesqui alteram. Q.E.D.

Corollarium I,

Radii igitur paralleli per lentem refracti & speculo conuexo, semidiametrum breuiorem foco habenti, immixti retroque in lentem repulsi, diuergentes fiunt, ac tanto qui-

quidem magis, quanto speculi semidiameter lentis foco est breuior,

Corollarium. 2.

Contra vero, radii paralleli per lentem in speculum conuexum, semidiametrum longiorem foco habentem, missi, retro per eandem lentem repelluntur conuergentes et concurrentes in vnum punctum, ac tanto quidem maiori interuallo, quanto minor est semidiametri ultra focum distantia.

Corollarium 3.

Hincque nouus habetur modus, radios solares excipiendi et in aliquem repellendi locum, vbi collecti in materia ignem facile concipiente, flammam excitabant,

Corollarium 4.

Neque tamen, quemcunque in locum libuerit, punctum vnionis radiorum solarium proiicere poteris: sed retrorsum potius, solem versus, aut certe in locum non multum a solis regione declinantem. Quia alias radii solares, obliquius lentem et speculum illabentes et reflexi, non omnes rursus ingrederentur lentem, sed magna copia praeterirent, neque etiam in vnum colligerentur punctum.

Scholion.

An autem *ARCHIMEDIS* et *PROCLI* instrumenta uistoria vel specula ex menisco parata fuerint, eo, quem *Observ. XXXIII. et XXXIV. Volum. VI.* descripsimus modo, vel talia, vbi lens cum speculo conuexo

conjungitur : id hic quidem loci nondum inquirendi facultas datur ; cum plura supersint antea demonstratu necessaria , nuncque , quantum pagina capiet , praemit-tenda.

Propositio V.

Radius non nimis ab axe remotus et ita conuergens cum axi speculum conuexum illapsus, ut productus in dimidiae semidiametri distantia paululum minore concurrat ; aut potius, ut post speculum continuatus concurrat cum axi continuato ita, ut residuum axeos ad centrum usque, et ille continuatus radius cum semidiametro speculi triangulum faciat aequicrurum, in puncto unionis valde obtusum : reflectitur eum eodem axi parallelus.

Demonstratio.

Sit speculum conuexum SD, (Tab. IV. Fig. I,) cuius semidiametri, SC, BC, et DC. Sit radius perpendicularis AB in se ipsum reflectens ; sitque alius RD, convergens versus E, ut residuum EC sit = DE, adeoque BE paulo minor quam EC. Ducatur perpendicularum CDL, et erit angulus reflexionis LDN = angulo incidentiae LDR, cui aequalis est verticalis EDC. Quodsi vero $\triangle CDE$ habetur pro Isoscele, angulus acutus ECD etiam alteri EDC erit aequalis, ac iunctim aequales externo acuto DEB. Angulus autem RDN, tamquam duplum anguli EDC, est oppositus, adeoque aequalis angulo DEB, et sic radii DN et BA paralleli. Q. E. D.

Corollarium 1.

Quia angulus incidentiæ vbiq̄ue angulo reflexionis conuenit, sequitur, radios parallelos speculum convexum illapsos reflecti ita, ut retroducti concurrant in distantia dimidia semidiametro paululum minore.

Corollarium 2.

Quoque propiores sibi sunt radii paralleli, eo acutiores fiunt anguli incidentiæ ac reflexionis, adeoque & anguli minores Δ i æquicruri, hincque punctum unionis radiorum retroductorum propius accedit ad medium semidiametri.

Corollarium 3.

Cumque radii ab objectis remotissimis ex uno puncto in speculum venientes haberi possint pro parallelis: sequitur, ut isti radii in speculo convexo reflexi & retro ducti nunquam uniantur in distantia post speculum dimidia semidiametro majore, sed potius paululum minore,

Corollarium 4.

Et quia ibi adparet objecti imago, ubi radii ex uno puncto emissi iterum concurrunt (sive reflexi, sive refracti, sive retroducti) patet: nullam objecti, etiam remotissimi, imaginem in speculo, spheræ, aut cylindri superficiem habente, ultra semidiametrum dimidiam introrsum removeri, sed semper in paululum minori distantia, quæ tamen in remotissimorum repræsentatione ad sensum pro dimidia semidiametro accipi potest.

Scholion.

Non equidem totam hanc de speculo convexo demonstrationem ad scopum meum necessariam duco: nolui tamen imperfectiorem relinquere, præsertim cum ab Opticis & Mathematicis traditam non inveniam, nisi quod b. *Ge. Alb. Hambergerum* in lectionibus suis opticis publice in calamum dictatis, hanc materiam tetigisse recorder.

Propositio VI.

Radius versus quartam partem semidiametri, sive partem dimidiam dimidiæ semidiametri, speculi convexi convergentes (quod punctum convergentiæ punctum vocare liceat) post reflexionem uniuntur in distantia circiter dimidia semidiametri.

Demonstratio.

Sit radius HS, *Fig. I. Tab. IV.* incidens in punctum speculi S, non nimium ab axi AC remotum, & tendens versus G, ut BG, aut SG sit = $\frac{1}{4}$ semidiametri BC. Sit Angulus SGB partium 4, cui opponitur in $\triangle GSC$ valde acuto latus SC 4. digitorum: ergo GSC erit partium 3, quia etiam latus oppositum GC tres digitos aut $\frac{3}{4}$ semidiametri habet; & angulus SCG, 1. quia opponitur lateri SG, $\frac{1}{4}$ semidiametri circiter. Ergo angulus incidentiæ HSI, huiusque reflexus ISF, 3 partes acquirat. Quodsi igitur in $\triangle$ acuto FSC, angulus externus ISF est 3. partium & SCF 1. erit SFC, 2. Jam vero huic angulo 2, opponitur semidiameter SC; ergo angulo SCF = 1. opponitur SF, dimidia semidiametri. Q. E. D.

Propositio VII.

Radii versus $\frac{3}{8}$ semidiametri sive $\frac{3}{4}$ dimidiæ semidiametri speculi convexi convergentes, retro uniuntur in distantia circiter semidiametri sesqui altera.

Demonstratio.

Sit radius PS, non longe ab axi incidens in speculum & convergens ad O ut OC sit = 5 digitis & SO = 3. Sit & angulus OSC, 5 partium, ergo & PSI, verticalis & incidentiæ, ac ISA, reflexus, sicque angulus A erit = 2. Jam in $\triangle ACS$, quod valde acutum supponitur, angulo A opponitur semidiameter speculi SC, ergo angulo C = 3. opponitur SA, = semidiametro sesqui alteri. Q. E. D.

Scholion.

Eadem methodo demonstrare poterimus: quod si convergentia radiorum in speculum convexum illapsorum sit ad $\frac{7}{8}$ semidiametri, sive $\frac{7}{8}$ dimidiæ semidiametri, unionem ante speculum esse in distantia $3\frac{1}{2}$ semidiametrorum, & radios ad $\frac{5}{3}$ semidiametri, sive $\frac{5}{3}$ dimidiæ semidiametri convergentes, per speculum convexum retro uniri in distantia septupla sesqui altera & sic porro.

OBSERVATIO LII.

Dn. M. BONIFAC. HENR. EHRENB-
GERI.

de

Radiatorum in speculum convexum con-
vergentium reflexione, ac prolon-
gata unione.

UT aliquando ad metam nobis propositam pervenia-
mus propius, in memoriam nunc revocabit L. B.
ultimam, in præcedenti Observatione, de speculo con-
vexo adductam demonstrationem. Per plurimas equidem
proprietates eius iam ab aliis Opticis (*) traditas ac de-
monstratas esse novi. Attamen radorum convergentium
illapsum, aliquem illorum attigisse, nullibi videmus, cu-
ius tamen utilitatem insignem sequentia probabunt. Ne
quis autem nobis obiiciat: materiam de speculis conve-
xis hic loci, ubi de speculis causticis ac eorum focus lon-
gioribus disputamus, plane esse incongruam; in anteces-
sum notamus, quod, etsi specula convexa radios solares,
tamquam parallelos non uniant, sed dissipent ac diver-
gentes reddant, tamen hic locum inveniant ex eo capite,
quia convergentes radii quidam in illa impingentes etiam
uniri solent. Qua autem ratione hoc effici queat, ex sub-
sequentibus intelligetur. Nos interim ex propositionibus
præcedentibus, V. VI. & VII. & adnexo Scholio sequen-
tia

* Conf. hic unus instar omnium, perill. WOLFFIUS, Ele-
ment. Catoptric. Cap. III. integro.

tia colligimus corollaria, ac sic meditationes nostras continuamus.

Corollarium I.

Semper igitur unionis punctum ante speculum convexum longius abest, quam punctum convergentiæ radiatorum illapforum est a tergo speculi. Nam in speculo plano eadem est ante illud puncti unionis distantia, quæ est puncti convergentiæ post illud. At speculum convexum radios magis distrahit, & maiori demum distantia, si non omnis generis convergentes, tamen illos, qui ante dimidiam semidiametrum producti concurrunt, uniri permittit.

Corollarium 2.

Quo propius tamen punctum convergentiæ accedit ad dimidiam semidiametrum, eo remotius fit punctum unionis, sive focus prolongatus ante speculum, donec in ipsa semidiametro dimidia, aut potius quam proxime ante illam punctum convergentiæ accedens, radios reflectat parallelos, per Propos. V. Observationis præcedentis.

Corollarium 3.

Atque ista successiva puncti unionis a speculo convexo remotio non æquali eademque procedit velocitate, qua successiva puncti convergentiæ ad dimidiam semidiametrum fit accessio; id quod ex propositione VI. & VII. hisque subiuncto scholio aliquantum patet, ac insuper pari ratione de propioribus quoque distantis puncti convergentiæ demonstrari potest.

Scholion.

Quam vero præcise successiva ista puncti convergentiæ admotio ad dimidiam semidiametrum habeat rationem motus sui ad abscissionis puncti unionis velocitatem, hoc est, quod operæ pretium atque e re esse duxi, paulo penitius demonstrare. Sit igitur

Propositio VIII.

Dum punctum convergentiæ radiorum propius propiusque admovetur ad dimidiam semidiametrum speculi convexi, in ratione progressionis duplæ, decrescens punctum unionis radiorum excurrentis removetur successive semper a priori unionis puncto in ratione progressionis duplæ crescentis.

Demonstratio.

1) Sit speculi convexi FBD (*Tab. III Fig. 3.*) semidiameter BC , aut DC , adeoque perpendiculum CDL , & axis $HGBC$. Sit E punctum dimidiæ semidiametri, ad quod quam proxime radius RD collineans, ut punctum convergentiæ cum isto fere coincidat; quo facto radium reflexum DN reddet cum axe CBH parallelum, per prop. V. Observat. præced.

2) Impingat autem radius alius VD cum axe convergens in I , hoc est, in quarta parte semidiametri, aut dimidia parte dimidiæ semidiametri (quam semidiametrum dimidiam pro mensura ac unitate adsumere liceat): hic repulsus unietur cum axe in G , siue dimidia semidiametro ante speculum (per prop. VI. Observ. præc.) ut BG vel DG sit $= I$.

3.) His suppositis, cadat nunc alius radius TD in speculum, cuius punctum convergentiæ k propius absit
a di-

a dimidia semidiametro E, nimirum parte dimidiæ semidiametri quarta: Hic radius angulo incidentiæ TDL æqualem reflectendo facit LDH, ut GH sit semidiameter. Nam in $\triangle KDC$ latus KD, = KB circiter, (D enim concipiendum proxime à B abesse) sit partium 3, & KC, 5: ergo & angulus C ad angulum KDC eandem rationem habebit, eritque C = 3, & KDC = 5, cui æqualis est verticalis TDL ac huius angulus reflexionis LDH. NDL autem = ECD, opposito, etiam est = 3, per num. 1: ergo NDH & huius alternus DHB est = 2. Jam in $\triangle CHD$ angulo acuto H, = 2, opponitur semidiameter CD = 8, (aut, adsumta semidiametro dimidia pro unitate, 2), ergo angulo C = 3 opponitur DH = 12, à qua, si subtrahatur dimidia semidiameter DG = 4, (per num. 2.) remanebit GH = 8, aut semidiameter dimidia bis sumta.

4.) Incidat denuo radius alius SD in speculum ita, ut convergentiæ punctum O, nunc non nisi octava dimidiæ semidiametri parte absit a medio puncto E. Sit in $\triangle ODC$, OD = 7 digitorum & OC = 9: ergo & anguli valde acuti his oppositi talem obtinebunt circiter rationem: Nimirum angulus C. habeat partes 7. & ODC, 9, cui verticalis SDL, huicque respondens reflexionis angulus LDA conveniat necesse est. Angulus autem NDL = opposito ECD etiam est 7: hic ergo detractus ex LDA relinquit angulum NDA, cui est æqualis angulus alternus, (si DA continuetur usque ad concursum cum axe BH, etiam prolongato,) quem per A nobis concipiamus. Habebitur igitur $\triangle CAD$, in quo angulus A, = 2, opponitur semidiametro CD = 16: angulo igitur C, = 7,

opponitur $DA = BA$ (usque ad concursum) = 56 partium octavarum, sive 28 quartarum: ex quibus, si detraxeris priorem distantiam BH aut $DH = 12$, remanebunt 16 partes quartæ, sive 4 dimidiæ semidiametri, pro distantia puncti unionis præcedentis, H , à puncto unionis novo, A . Distantiis igitur punctorum convergentiæ a semidiametro dimidia, nimirum $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ respondent punctorum unionis inter se distantiæ 1, 2, 4. Ac, si cui volupe est, demonstrationem persequi ad progressionis terminos subsequentes, nim. sedecimam, tricesimam secundam, sexagesimam quartam &c. partem dimidiæ semidiametri, qua punctum convergentiæ ad eam accedat, eodem demonstrandi processu utens, inveniet nova unionis puncta, quæque a proxime præcedentibus distare semidiametris dimidiis 8, 16, 32, &c. Q. E. D.

Scholion.

Vt autem facilius intellectu evadat demonstratio circa partes minores dimidiæ semidiametri; conducet majorem delineare schematismum, ac semidiametrum in plures partes divisam concipere: quod tamen Lectori curioso relinquo. Interim utriusque progressionis, & decrescentis, & crescentis, seriem aliquam in tabula adscribere visum est, ex qua cuiusvis puncti convergentiæ a medio semidiametri & puncti unionis respondentis a proximo, distantia infra scripta cognosci possit.

<i>Puncti convergentiæ distantia a media semidiametro.</i>	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{32}$	$\frac{1}{64}$	$\frac{1}{128}$	$\frac{1}{256}$	$\frac{1}{512}$	$\frac{1}{1024}$	$\frac{1}{2048}$	$\frac{1}{4096}$
--	---------------	---------------	---------------	----------------	----------------	----------------	-----------------	-----------------	-----------------	------------------	------------------	------------------

<i>Puncti unionis distantia a proximo præcedenti respondens.</i>	1	2	4	8	16	32	64	128	256	512	1024	2048
--	---	---	---	---	----	----	----	-----	-----	-----	------	------

Corol-

Corollarium.

Quoniam autem progressionis duplæ additio ex Arithmetica constat, & quivis in ea progressionem crescente, terminus, primo demto, est summa antecedentium terminorum omnium; puncti vero unionis distantia a speculo ex eiusmodi terminorum serie componitur: adparet ratio inveniendi distantiam puncti unionis radiorum ante speculum ex dato puncto convergentiæ, & vicissim puncti convergentiæ ex præsumto unionis radiorum puncto. Sit ergo

Problema I.

Ex puncto convergentiæ ante dimidiam semidiametrum dato invenire distantiam puncti unionis radiorum a speculo.

SOLUTIO. A fractionis datæ denominatore subtrahatur unitas, & erit residuum distantia puncti unionis in dimidiis semidiametris speculi convexi, quæ per digitos aut pedes, quibus dimidia semidiameter constat, est multiplicanda; si secundum eandem mensuram illa distantia desideretur. V. g. Absit punctum convergentiæ ante semidiametri medium $\frac{1}{64}$, erit puncti unionis ante speculum distantia 63. semidiametrorum dimidiarum, & singulis in 10. digitos divisus, 630. digitorum.

Problema 2.

Data distantia puncti unionis ante speculum, invenire puncti convergentiæ a dimidia semidiametro remotionem.

SOLUTIO. Numero distantiæ unionis addatur unitas, & summa erit denominator partis, qua punctum con-

vergentiæ abest a medio semidiametri. E. g. Punctum unionis desideretur 127. semidiametrorum dimidiarum, ergo absentia puncti convergentiæ ante dimidiam semidiametrum est $\frac{1}{128}$.

Scholion I.

Quia vero in illa progressionum serie multæ aliæ distantiæ intercedere possunt, quæ in progressionem duplicem non inveniuntur, & tamen e re erat, etiam illas partes intermedias ac distantias punctorum unionis iis respondentes nosse; Inquisivi quoque in illas, eadem demonstratione, quin & his regulis, usus, & inveni utrinque ad partes puncti convergentiæ, (quarum denominatores in progressionem arithmetica simpliciter procedunt, manente ubique unitate pro numeratore,) pertinere distantias punctorum unionis a speculo in eadem progressionem simpliciter numerorum integrorum; ab unitate inchoantium prout in tabula sequenti, facile augenda, exhibentur.

<i>Puncti convergentiæ a dimidio semidiametro distantia.</i>	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{13}$	$\frac{1}{14}$	$\frac{1}{15}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{17}$	&c.
<i>Puncti unionis a speculo distantia in dimidiis semidiametri.</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	&c.

Cuius igitur effectio non minus, quam usus ex hæcenus demonstratis intelligitur quam facillime.

Scholion 2.

Unum adhuc monendum, in gratiam minus exercitatorum, duco, supponi a me hoc, tamquam indubium,

bium, & alibi demonstratum: radium oblique in speculo convexo impingentem, h. e. non ad centrum directe tendentem, non in se reflecti, sed declinare ad latus alterum; adeoque & radios ad punctum dimidia semidiametro propius convergentes in eiusmodi speculum tali modo illapsos, repelli ad latus alterum, & etiam ea, qua demonstravimus ratione, ante speculum uniri, non cum axe quidem, sed cum radio inter illapsos circiter medio.

OBSERVATIO LIII.

Dn. M. BONIFAC. HENR. EHRENBERGERI.

de

Mediis, Solis radios in longam distantiam colligendi.

Biennium nunc est, ex quo, animo ad specula quædam caustica vitrea admoto, subinde alias ex aliis veritates, hactenus occultas, Dei auxilio elicui, easque aliquot Observationibus communicatas facili methodo demonstravi. Ubi novissime, sepositis speculis vitreis, ad convexa progressus, varias circa illa proprietates, imprimis quod ad radios convergentes & ita illapsos attinet, ut punctum convergentiæ intra dimidiam semidiametrum speculi statuatur, explicui. Nunc ostensurus sum, quis harum demonstrationum usus potissimum sit. Ante tamen quam ad rem ipsam nos accingamus, monendum esse duco: hic non tam specula convexa vitrea, quam metallica potius, ac probe polita, intelligi. Vitrea enim, quamquam satis utrinque polita & ab altera parte optime

terminata, radios, præsertim obliquius incidentes, non solum aliquam partem in superficie superiore reflectunt, sed & illos, qui ad posteriorem ac terminatam penetrant superficiem, propter duplicem refractionem non parum debilitant ac turbant. Hinc præstat speculum una solum superficie fatis polita præditum, quod radios semel tantum quam optime, ea, qua demonstravimus, convergentia exceptos colligit, ac in longiori distantia, prout aliquis desideraverit, unit. Quibus autem mediis sit utendum, ut radii solares in speculum convexum incidant debito modo convergentes: id vel Catoptrica vel Dioptrica monstrat Disciplina. Dum enim de lentibus ustoriiis hæc, & illa de speculis causticis rationem determinat, qua radii solares, pro parallelis habiti, ibi per refractionem, hic per reflexionem colligantur in unum punctum, quod focus adpellant; in propatulo est, radios hosce collectos esse convergentes. Sit igitur

Problema. 3.

Speculi convexi & lentis ustorie auxilio radiorum solarium unionem in distantiam quam cunque desideratam proiicere.

SOLUTIO. Admoveatur lens ustoria speculo convexo ita, ut focus lentis cadat ultra speculum, in breviori tamen dimidia semidiametro distantia. Quo propius autem focus lentis accedet ad dimidiam semidiametrum speculi, eo longius erit unionis punctum speculi ope projectum.

Demon-

Demonstratio.

Sit speculum convexum PQ, *Tab. IV. Fig. 2.* quocunque situ, non tamen inepto, constitutum; adplicetur lens ustoria satis magna, DE oblique, ut radii solares cum axe AB paralleli, RD, SE, post speculum convexum convergant ad C, ut *oC*, verbi gratia, sit $\frac{1}{4}$ dimidiæ semidiametri, & reflectent radii in *n*, *o* & *i*, ita ut in distantia trium semidiametrorum dimidiarum concurrant ante speculum in G, ibique rem combustibilem offendentes accendent, (per Schol. I. Problematis 2.) Sed admoveatur lens ista propius ad speculum in *de*, ut radii paralleli *rd*, *se* cum axe convergant in longiore distantia post speculum & propiore puncto medio semidiametri, nim. B, verbi causa $\frac{1}{8}$: radii illi in *k*, *o* & *m* impingentes reflectendo in majore etiam distantia ante speculum unientur, nimirum in F, quæ erit distantia septem semidiametrorum dimidiarum (per prop. VIII, & problemata subjuncta cum scholiis.)

Scholion I.

Qualis autem speculorum ac vitrorum requiratur ratio & magnitudo inter se, ut effectus desiderio respondeat; in demonstrationibus nondum attigimus, neque etiam tam certa ac restricta opus est. De vitris quidem causticis constat, quod, quo majore amplitudine gaudent, eo majorem radiorum copiam recipiant, ac eo citius ignem, aut intensiorem flammam excitare possint: Sed de speculo convexo hic notari meretur, id quidem tantæ non requiri amplitudinis esse, ac lens caustica est; cum radii ibi, ubi in speculum incidunt, jam in arctius spatium

spatium coëant: verumtamen nimis etiam brevi semidiametro præditum illud esse haud debet. Brevissima enim semidiametro dimidia existente, radii nimis arcte collecti & fere ad unum punctum redacti impingerent in speculum, adeoque ipsum, si non liquefacerent, læderent certe. Quodsi vero major habetur semidiameter, tum radii convergentes tam arctum spatium in speculo non occupare coguntur, adeoque speculi materia ac politura manebit illæsa.

Scholion 2.

Et quia, quo longiore distantia radiorum unio a speculo abest, eo maior quoque puncti illius unionis est amplitudo: (Est enim par ratio, ac si vitrum ipsum longiorem focum haberet, qui, quo longior est, eo majorem quoque gignit objecti, & sic etiam solis urentis, imaginem, quippe quæ ipsum punctum est unionis radiorum:) Itaque ardoris quoque in illo paulo minor erit efficacia, nisi magnitudine lentis, majorique ideo radiorum copia, debilior iste gradus reddatur intensior.

Problema 4.

Per eadem instrumenta alio modo disposita radiorum solarium unionem in desideratam distantiam emittere.

SOLUTIO. Exponatur speculum convexum (QS, cujus centrum sit C, Tab. IV. Fig. 3.) Solis radii parallelis, (AB, IK, LM,) qui reflexi excipiantur a lente vitrea, (DE) ita, ut non tamquam ex foco lentis H, sed puncto paulo remotiori G, in lentem concipiantur illapsi. Tum unientur in longissima distantia F, prout quidem lens DE vel paulo propius vel remotius aliquantulum sit constituta.

De-

Demonstratio.

Etenim si radii speculum convexum convergentes il-
lapsi ita, ut continuati concurrant in dimidia fere semi-
diametro, reflectuntur paralleli, per prop. VIII. num. I.
& radorum regredientium eadem retro est via; id quod
jam alibi invenimus demonstratum: sequitur, ut radii
paralleli AB, IK, LM, ita divergentes ex B, K & M
eo modo reflectantur, ut retro acti concurrant in G, di-
midia fere semidiametro. Quodsi vero lens DE ita locer-
tur, ut eius focus H intra dimidiam semidiametrum con-
tineatur, radii isti divergentes erunt, tamquam è longio-
ri unionis puncto orientes; quos vel ideo in longissima
uniri oportet distantia, quia, si H & G cõciderent, &
sic radii tamquam è foco in lentem pervenirent, eos pa-
rallelos reddi, constat. Ergo hoc casu redduntur aliquan-
tum convergentes ac tandem uniuntur.

Scholion I.

Non tamen auctor sim, ut quis hac dispositione spe-
culi ac lentis utatur, multo minus priori eam præferat
modo, siquidem citius flammam excitare satagat. Quia
unio radorum in F tanta efficacia non est, quanta habe-
tur, si secundum problema præcedens operam institua-
mus. Hic loci enim arctius spatium adeoque minor co-
pia radorum solis parallelorum in LM & IK contento-
rum post reflexionem, ad lentem DE pertinet ac magis
ampliabitur. Contra vero si radii solares prius per len-
tem excipiuntur, major etiam erit columna & sic fortior
copia convergentium in speculum impingit, ac colligi in
unum punctum, flammamque citius excitare potest.

Scholion 2.

Quod si quis tamen alia adhuc ratione in remotis locis flammam a sole excitandam quæreret, is voto suo compos fiet, si sequens observabit.

Problema 5.

Duobus speculis rite paratis, quorum alterum est concavum, alterum convexum, flammam in remotis excitare, data vel adsumta quacunque distantia.

SOLUTIO. Soli obiiciatur oblique speculum causticum (NO. Tab. V. Fig. 2.) sic, ut radii solares paralleli GH, AB, KL, aliam in plagam, ut versus E, concurrant; inter punctum autem concursus eorum & speculum, sita etiam ad hos obliquo locetur speculum aliud & quidem convexum (PQ), ut post hoc radii HI; BC, LM, ad E convergentes, tanta sint distantia tergo speculi propiores, quanta requiritur, juxta Schol. I. problematis 2. in Observat. præced. (exempli gratia $\frac{1}{8}$ circiter dimidiæ semidiametri, (CD) tum repellentur & concurrent distantia circiter (CF) desiderata (ut hic semidiametri tripla sesqui altera, aut septem semidiametrorum dimidiarum) quæ admoto remotove paululum speculo alterutro locum datum exactius attinget, ubi res ignem facile capiens in flammam dabitur ex voto.

Scholion 1.

Demonstratio hic non videtur esse necessaria. Partem enim esse rationem speculorum causticorum ac lentium, si cætera sint paria, facile concedet, qui radiorum in speculis ejusmodi viam intelligit. Hoc solum interest, quod,

quod, quia speculum causticum soli directe obici haud debet, sed oblique; lens vero potest: hæc quoque majorem radiorum copiam colligere valet, quam speculum, nisi hoc illam latitudine excedat.

Scholion 2.

Et quemadmodum problema quartum permutatio est problematis tertii: ita quoque problema hocce quintum transponere pari ratione facile poterimus, ut nimirum radii solares paralleli prius illabantur speculum convexum, exinde in speculum concavum, ita, ut tamquam a puncto paulo remotiori, quam focus est, emanent: sic enim in longissima quoque distantia unionis punctum nanciscemur. At vero idem hic esset monendum, quod de problemate quarto judicavimus in scholio isti subjuncto. Nimirum, permutatio hæcce minoris esset efficaciam, quam ipsum problema quintum obtinebit: cum minor radiorum copia ex speculo convexo in concavum, quam ex concavo incidat in convexum. Quod ex radiis parallelis speculum convexum illapsis in schematismo problematis quarti colligi facile potest. Quare plura ad hoc addere, ac per schematismum novum ad oculum demonstrare hic superfedemus.

Interim tamen nondum omnia, quæ huc spectare possint, sunt exantlata. Catoptricarum enim ac dioptricarum rerum probe gnarum unum alterumve adhuc medium invenire posse, radios solares in remotis colligendi & incendium movendi, sequentia docebunt clarius. Ante omnia autem varium radiorum in specula caustica illapsum & exinde factum repulsum, nobis bene imprimamus, necesse est.

Hæc tamen, tamquam aliunde iam cognita & demonstrata, liceat supponere: Quod, (*) quemadmodum radii paralleli (EA, DB, Tab. IV. Fig. 4.) speculum spherice concavum (AB) illapsi retropelluntur, ac ante speculum uniuntur in distantia fere dimidiæ semidiametri (F), (si nimirum speculum non ultra 20. gradus sui circuli sit latum) (FA, FB,) ex foco isto (F) speculum concavum illapsi reuertuntur paralleli, (in AE & BD.) Sicuti et hoc demonstratione nostra non eget: Radios perpendiculares (CA, CX, CB,) quales sunt omnes semidiametri alicuius speculi concavi, in se ipsos reflectere.

Corollarium I,

Quibus suppositis patet, omnia puncta inter focum & centrum speculi concavi in speculum radiantia hic repellita, ut extra centrum eius tandem cum axe concurrant.

Corollarium 2.

Et quo propius punctum, radios in speculum spargens, a foco abfuerit, eo remotior a centro erit eorum cum axe unio. Et quidem

Propositio I.

Si punctum in speculum concavum radians medium sit inter focum, seu dimidiam semidiametrum, & centrum: eorum radiorum unio extra centrum aberit in distantia circiter dimidiæ semidiametri, adeoque in maiori, nimirum dupla a foco distantia, quam ipsum illud punctum radians a foco abest.

De-

* Demonstrationem vide sis apud cel. WOLFFIUM in Catoptr.

Demonstratio.

Habet semidiameter *Fig. 14. Tab. 4.* CX, vel CB, partes 16; punctum radians G absit a centro C 4. partes, & radius GB, qui æqualis circiter habetur axi GX, erit 12. Angulus XCB fit 6: ergo angulus GBC, qui est incidentiæ, erit 2. (*)

Erit ergo: ut GB (12) ad ang. oppositum C, (6): ita CG: (4) ad ang. incidentiæ GBC (2). Huic est æqualis ang. reflexionis CBH. Ut itaque in novo triangulo HCB, angulo externo existente 6, partium, acutus tertius H, 4. eiusmodi partes nanciscatur. Jam vero huic angulo H (4) opponitur semidiameter CB (16) ergo angulo HBC (2) opponetur latus CH (8), dimidiæ semidiametro æquale, adeoque FH est 16, sive duplum foci, Q.E.D.

Propositio II.

Si punctum radians ante focum una parte quarta dimidiæ semidiametri abest, unio radiorum ante focum pariter in distantia foci, s. dimidiæ semidiametri quadrupla.

Demonstratio.

Sit punctum radians I, & CA semidiameter (16) sicque CF = FA, vel etiam circiter = FX, nam arcus AX habetur multo minor, quam hic quidem adparet) habebit 8, adeoque CJ, 6. Angulus AIX habeat 8. partes;
Y 3 erit

(*) (Nam iuxta suppositum 2. in Obs. XXXVI. Volum. VI. *de speculis maiori foco pradis*, concedendum est: In triangulis valde acutis, angulos acutos ad se invicem haberi in eadem circiter ratione, qua latera istis opposita habentur.)

erit igitur : ut CA, (16) ad ang. I, (8) : sic CI, (6) ad CAI, (a) angulum nimirum incidentiæ. Ergo angulus ACI erit adhuc 5, & CAK, angulus reflexionis. etiam 3, hincque K adhuc 2. Jam angulus K in $\triangle$ CKA (2) opponitur semidiametro CA (16), ergo angulus A, (3) opponitur CK (24), cui CF additum, dabit FK (32), siue dimidiæ semidiametri quadruplum. Q. E. D.

Propositio III.

Punctum radians, quod ante focum $\frac{1}{8}$ dimidiæ semidiametri abest, radiorum illapforum unionem parit ante speculi focum in distantia dimidiæ semidiametri octupla.

Demonstratio.

Punctum tale sit O ; & posita semidiametro CB, 16 digitorum, erit CO, 7, & OX, vel OB, 9. Cumque anguli acuti oppositi eandem inter se habere rationem putentur : angulus OCB etiam sit partium 9, & OBC, qui est angulus incidentiæ 6 ; cui convenit ang. reflexionis CBL. Ut adeo in $\triangle$ CBL pro angulo, quem radius reflexus BL cum axe retro continuata facit, relinquuntur partes 2. Uti vero angulus ille circa L, (2) ad BC (16) : ita se habet angulus CBL (6) ad CL (56), cui a C ad F additæ partes 8. faciunt 64, siue octuplam foci XF, aut dimidiæ semidiametri. Q. E. D.

Corollarium I.

Puncto ergo radianti, quod a centro versus focum propius propiusque accedit in ratione dupla decrescente, ut : $\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{1}{8}, \frac{1}{16}, \frac{1}{32}$, &c. respondet radiorum unio, excurrens a foco in progressione dupla accrescente, 2, 4, 8, 16, 32, &c.

Corollarium 2.

Quodsi eadem demonstrandi ratione utamur, facile eliciemus hanc regulam: Moto puncto radiante propius propiusque introrsum ad focum, ut ab hoc primum $\frac{1}{2}$, deinde $\frac{1}{3}$, postea $\frac{1}{4}$, vel sic porro $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{7}$, &c. dimidiæ semidiametri absit, movebitur quoque unionis punctum extrorsum, ad duas, tres, quatuor, quinque, sex, septem &c. semidiametros dimidias. Adeoque vicissim: Qui radiorum unionem, v. g. 7, 8, 9. &c. semidiametros dimidias longam, desiderat, is tenetur punctum radians admove-
re propius ad focum, ut absit vel $\frac{1}{7}$, vel $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{9}$ &c.

Corollarium 3.

Quoniam autem quævis puncti radiantis distantia a speculi concavi foco dari & effici potest, adhibito vel alio speculo concavo, vel etiam lente ustoria: sequitur, ut etiam unionem radiorum solarium ante speculum ad quamcunque distantiam desideratam proiicere valeamus. Hincque novum habemus

Problemā I.

Duorum speculorum causticorum probe comparatorum auxilio radios solares in longum & quodcunque desideratum unire spatium, sicque rei ignem capientis incendium excitare.

SOLUTIO. Suspendatur speculum alterum AB (*Tab. V. Fig. 3.*) non directe ad Solem, sed ita, ut radii solares paralleli, (TQ, RP, VS) oblique incidant, & retrolapsi focum (non in F,) verum ad latus (in G) proiiciant; e cuius regione alterum collocetur speculum concavum

cavum (DE) etiam oblique, ita, ut prioris speculi focus ab huius foco (non medio I, sed laterali) (O) tantum absit, quantum iuxta Coroll. 2. desiderata unionis radiorum distantia requirit: tunc radii ex foco illius (G) & puncto radiante huius speculi, divergentes (GH, GL, GM) ab altero hoc speculo excepti, prout desideratur, colliguntur in (N) puncto, quod foci huius speculi a puncto radiante distantia respondet.

Demonstratio.

Sic enim primo radii obliqui, TQ, RP, VS, angulos incidentiæ cum perpendicularis, CQ, CP, CS, facientes, æquales etiam habent angulos reflexionis, & uniuntur in puncto G extra axin posito; exinde radii divergentes in alterum speculum, si simul ex huius foco emanarent, redderentur paralleli: At vero impingunt in speculum, tamquam ex remotiore puncto radiante venientes, & tamen propiore, quam centrum K a suo speculo abest (per coroll. 1. suppositorum). Hinc ita repelluntur, ut factis angulis reflexionis KHN, KLN & KMN angulis incidentiæ KHS, KLP & KMQ æqualibus, tandem concurrere necesse habeant ita tamen: ut si GO esset $\frac{1}{4}$ semidiametri dimidiæ, aut foci LN, sive distantia unionis radiorum, quatuor semidiametros dimidias sit habitura, (per coroll. 1. & 2. huius propositionis.) Quodsi vero LN desideretur esse v. g. sedecim semidiametrorum, sive 32. dimidiarum; detracta unitate pro foco speculi, reliquæ $15\frac{1}{2}$ semidiametri, aut 31. dimidiæ, distantiam GO requirent $\frac{1}{31}$ dimidiæ semidiametri, facile, speculum AB sensim admouendo ad alterum DE, aut hoc ad illud, habendam. Q. E. D.

Scholion II.

Lentis ustoriæ ac speculi caustici ope radios solares unitos projicere in distantiam longe extensam & desideratam, remque offensam inflammationi aptam, incendere.

SOLUTIO. Excipiantur radii solis (RD, SE, AF, (Tab. V. Fig. 4.) Lente caustica (DE) & observetur hujus focus, (F), ubi radii collecti se fecantes redduntur divergentes; hisque opponatur obliquius speculum causticum (GBH) in quod ita impingant radii, ut punctum radians (F) seu lentis focus, extra speculi focum (O) tanta absit intercapedine, (O) quanta (juxta Coroll. 2. prop. 3.) requiritur ad rei incendendæ distantiam, (BK-).

Scholion I.

Demonstrationem hic addere supervacuum habeo, quod non modo ex fundamentis catoptricis dioptrisque vulgo notis, verum etiam ex præcedentibus & figura depicta facile quilibet intelliget, quæ hic sit radiorum tam refractorum, quam reflexorum ratio. Hoc tamen indicari meretur: interdum problema prius, interdum vero posterius, commodius adhiberi, pro situ vel solis, vel rei comburendæ. Isto enim radii magis prorsum, hoc autem retrorsum projici ac uniri majore cum successu possunt.

Scholion. 2.

Aliquantum etiam intererit, an radii solares primum excipiantur a lente, deinde per speculum uniantur, an a speculo prius excepti & in ejus foco uniti prolabantur in lentem, ac per hanc demum rursus colligantur. Ni-

mirum hoc intercedit discrimen : Quod radii solares paralleli in speculum illapsi concurrant in O, inde deinceps magis divergentes redditi ante focus F, perveniant in lentem DE, adeoque hanc paulo ampliorem requirant ad omnes fideliter capiendos & colligendos.

Scholion 3.

Ut autem hæc & alia problemata, quibus radorum unio in longius spatium emittitur, facilius ex sequi possit harum rerum curiosus : conducet, singula organa suis loculamentis includere, ac vel tubis ductitiis, vel cochleis adhibitis ad debitum quemque situm promptius reddendum aptare. Id quod cujuslibet felici jam relinquo ingenio, alia forte occasione de hoc acturus.

Scholion 4.

His igitur hucusque pertractatis judicare nunc cuivis licebit, qua præsertim, ex nostris in longius spatium urendi rationibus (si quidem nulla præter illas alia olim fuisset cognita) isti classium perditores, Archimedes & Proclus, commodissime sint usi. Vitrea specula illos habuisse, non audeo adferere, nisi constet, isto jam tempore vitrum & ejus tractandi rationem fuisse cognitam. Quæstio igitur sola ad specula metallica redibit. Nimirum vel speculum alterum concavum alterumque convexum, de quibus in hac Observatione actum est, vel utrumque concavum commode potuit adhiberi, prout classium locus aut solis regio, hunc aut istum modum suaserint, & radii solares magis vel propellendi, vel repellendifuerint. Præterea horum speculorum semidiametros quatuor, quinque vel sex, sive focus duorum triumve pedum & latitudinem pariter duorum, potuisse sufficere ad incendium in-

tra paucorum minorum moram, excitandum; non minus ex figuris probe intellectis perspicitur.

(*Coburgo Erfordiam missæ.*)

d. 25. Mart. 1742.

OBSERVATIO LIV.

DN. D. FRANCISC. ERN. BRUCKMANNI.

de

Nova quadam Nicotianæ specie, Tabaco di Becco dicta, ejusque specifica virtute.

Inter rariora & nova illa exotica, quæ ex India Orientali subinde ad nos deferuntur, & facta debita virium exploratione ad medicos usus adplicantur, non immerito referenda quoque est nova quædam herbæ Nicotianæ species, ob singularem inprimis, quam præ aliis ipsi tribuunt, virtutem. Pauci tantum elapsi sunt anni, ex quo ejusdem obtinuimus notitiam, & dubio procul primo vel in Lusitaniam, vel Hispaniam, vel Italiam delata fuit, ibique speciale illud nomen, *Tabacco di Becco*, quod populis hisce idem est, ac juxta vernaculam nostram *Mund - Toback*, forte obtinuit. Commendatur illud inprimis, ut quolibet die, horis matutinis, exiguum ejus frustulum dentibus comminatur, & dein os aqua frigida pura, vel destillata *Salviæ* optime eluatur. Ope hujus masticationis, quæ lenem excitat salivationem, dentes egregie obfirmantur, insimulque candidissimi redduntur, gingivarum corruptio præcavetur, & à frequentioribus odontalgia insultibus illi, qui alias iis expositi sunt, præservantur, imo etiam liberantur. Adfertur hæc Tabaci species in tenuibus magdaleonibus, vix crassitie calamum scriptorium æquan-

tibus, & in figuram ovalem contortis. Usus ejus adeo jamjam increbuit, ut ipsæ etiam alias summe delicatulæ foemellæ, in Anglia pariter ac Gallia, prout ex relatione Legati cujusdam habemus, illud prædicto modo quotidie adhibeant. Ratione saporis sui acris aliquo modo convenire videtur cum foliis Tabaci Virginiani, quippe cui etiam ratione coloris, ex fusco in nigricantem vergentis, non plane absimilis est. Quod ad effectus ejus attinet, agit in primis in glandulas salivales, parvam ac lenem excitando salivationem, instar masticatorii, detergit, mucum dentium & tartarum iis adhærentem, ac insuper quoque peculiari salina ac balsamica sua virtute putredinem gingivarum arcet. Serenissima quædam persona, vehementiori alias Odontalgia adflicta, hanc ipsam semper hæctenus præservatoria scarificatione, singulis mensibus in dorso & brachiis instituta, declinavit; cum vero nuperrime doloribus talibus gravius, quam antea, adficeretur, omniaque adhibita remedia, tam domestica, quam officinalia, immo & ipsa acriora, nihil plane levaminis adferrent, ex commendatione alius Serenissimæ principis, hujus Tabaci usum more consueto admisit, atque excitata exinde salivatione leniori, intra aliquot horarum spatium ab omnibus istis cruciatibus liberata fuit, unde simul concludere licuit, quod causa illorum hac vice non in congestionibus sanguinis, (erat enim prædicta Serenissima persona admodum plethorica,) sed potius in catarrho, seu decubitu feri acrioris ad dentes facto, salivatione vero dein ablato, quærenda fuerit. Qualem autem singularem specificam virtutem nova hæc Nicotianæ species præ aliis masticatoriis, antea sine levamine ac irritum cum effectu adhibitis, quorum

rum tamen quædam acrimonia eam exsuperabant, adhuc reconditam habeat, hucusque explorare non dum licuit, admodum tamen probabile est, quod illa anodyna simul fuerit.

OBSERVATIO LV.

Dn. D. FRANC. ERN. BRUCKMANNI.

de

Rarioribus quibusdam fructibus exoticis, ex parte adhuc ignotis.

IN gratiam illorum, qui Historiæ naturalis cognitione delectantur, & pro ulteriori simul indagazione, fructus quosdam exoticos, minus hætenus mihi cognitos & haud ita pridem ex India Occidentali adlatos, ex Museo meo in præsentiarum producere, eorumque delineationem simul exhibere lubet, & quidem

1.) *Nucem Americanam mirabilem*, totam lanugine pilosa fusca obsitam, in magnitudine naturali ad vivum delineatam, (Vid. Tab. V. Fig. 1.) Admodum dura ac firma illa est, & in basi crista pilosa ornata. Interiora ejus latent, nec constat, an inter fructus esculentos referatur.

2.) *Nucem Indicam* minorem, quam minimam Nucum Cocos speciem esse perhibent. Coloris est obscure fusci, cum fibris, seu venis albistenuibus, Figura ejus est oblonga cum basi plana & depressa; interiora vero pariter indagare nondum licuit. Vid. Tab. III. Fig. 4.

3.) *Castaneas Virginianas pumilas*, quæ figura sua corda referunt. (Vid. Tab. III. Fig. V.) Color illarum est spadicæus, ac dereliquo ratione corticis ac putaminum cum nostratibus exquisitè conveniunt, sola magnitudine exce-

pta; nucleus etiam ipse pariter est farinaceus & dulcis. Insignem & fere stupendum esse illarum proventum in Virginia, Itinerariorum Auctores referunt, *Job. Frid. Gronovius* in *Flora Virginica* p. 118. arborem ipsam vocat *Castaneam fructu dulciori Clavt*: eandemque ex methodo sexuali LINNÆI, ad *monœcias polyandrias* refert.

4.) *Pistacia Indicæ fructum*, sive *Munduby semen* rarissimum, ex Carolina translatum. Ultimam denominationem obtinuit a Brasiliensibus: Lusitanis vero dicitur *Amenduinias*, *LERIO Manobi*, *MONARDI Anchic*, & Hispanis *Ubimani*. Est proprie *Amygdaloides subterraneus Peruvianus*. Vid. *Tab. III. Fig. 6*. Durities horum fructuum exigua est, & color ex albo in viridescentem vergit. Conf. *LOCHNERI Rariora Musei Besleriani* p. 17. ubi magnitudine hanc nostram quadantenus exsuperante fructus tales delineati prostant.

(*Guelpherbyto Erfordiam missa d. 18. April 1742.*)

OBSERVATIO LVI.

DN. D. JOANN. JACOBI RITTERI.

De

Puella hysterica in paroxysmo mira loquente.

PUella e ditione Bernensi, annorum 13. temperamenti cholericis, ingenii felicis, crinibus instar castanearum fuscis, vasibus sanguiferis exilibus, habitus corporis tenerioris, a noverca sæpius in iram commota, lipothymiis frequentioribus inde afflicta fuit; scholas & templum frequentavit diligenter, tamque insigni gaudebat memoria, ut sæpe dimidiam sermonis e suggestu habiti partem domi recitaret; de reliquo omne, quod sibi superfuit, otium

libros

libros theologicos legendo consumpsit. Hæc sub initium anni prioris, horis nocturnis ex improvise corripiebatur vertigine, subsequente lipothymia, & rigiditate membrorum totiusque corporis, cessantibus vero his e lecto surgebat, in terra sese circumvolvebat, capite pavementum quassans; ab adstantibus vero in lectum deportata & demum expergefacta, nullius rei memor erat, nec de dolore, præter lassitudinem, conquerebatur. Horis vespertinis præsertim circa novilunium, ad mensam sedens, oscitare cœpit, caput manu sustentans, cubito innixa, rigidis oculis, theologica debito ordine protulit, sermones recitavit, iram Dei, devastationem terræ, & hujus generis alia adnuntiavit, summo cum adstantium stupore, ita ut divini quid subesse putarint, inprimis cum hoc per aliquot dies ita duraret. Tantus erat populi adfluxus, ut cubiculum illi recipiendo vix sufficeret. Admonita dein illorum, quæ modo protulerat, omnia se ignorare, & nullius rei consciam se esse, adfirmavit. Fama cum de singulari hac puella ad summum Magistratum Bernensem delata esset, jussu Ejusdem in nosocomium publicum recipitur, & curæ Medicorum commendatur. Paroxysmus ibi per aliquod tempus siluit, sed circa novilunia prædicto modo rediit. Ante ejus accessum quandoque vomebat, ac vermes *αυα* & *κάρια* rejiciebat, post prægressos autem varios motus spasmodicos varia mirabilia, rationi tamen consona, proferebat, adstantium hinc pectora commovens, multasque ab iis eleemosynas accipiens. Cum ergo videret, morbum hunc sibi adeo fructuosum esse, sponte dein theologica proferebat, otio indulgere incipiebat, & obedire admonitionibus, ut ut satis blandis, renuebat. Pa-
rens

rens meus t. t. Medicus Nosocomii ordinarius, & ego ipse in naturam morbi, ejusque causam inquirentes, deprehendimus hanc in irritatione intestinorum a vermibus, & hinc excitata passione hysterica consistere, siquidem in primis observabatur, quod, quamprimum lactinia, leguminosa, aut farinacea adsumserit, statim paroxysmus excitatus fuerit. Adhibuimus ergo anthelmintica, interpositis simul lenibus laxantibus & absorbentibus ostracis, & subjungendo dein amara atque antihysterica, (inter quæ vero Castoreum ægre & summa cum nausea adsumsit, a cujus etiam usu idcirco abstinendum erat,) item etiam balnea aquæ dulcis, cum debito regimine. Sic spatium trium mensium plenarie convaluit quoad corpus; interim tamen adhuc quandoque tam ab aliis excitata, quam proprio motu, spe beneficiorum, theologicos istos sermones repetebat, post crebriores vero exhortationes hæc etiam consuetudo tandem penitus cessavit.

Corollarium I. Quam admirandus hic sese prodit inter facultates animæ & dispositionem corporis morbosam consensus?

Corollar. II. Nonne Fanatici, qui Spiritu Dei acti creduntur, similem morbum patiuntur? quem plerumque dispositio morbosa primo excitat, vanitas, ambitio & exercitium voluntarium roborant, & consuetudo demum pertinacem reddit. Nonne hæc puella in eorum numerum referenda est, & fuisset? nisi malo tempestive medelam attulisset.

Corollar. III. A Vermibus & acido in ventriculo nimio hunc morbum originem suam duxisse, credibile est; prius demonstravit autopsia; posterius, paroxysmus à lactiniis adsumtis excitatus.

Corollar. IV. Memoriae vim ab irritatione prævia nervorum auctam fuisse, patet; sed quomodo hoc factum sit, latet.

Corollar. V. Malum hystericum in fœminis, hypochondriacum in viris, quandoque aut memoriam, aut imaginationem, aut voluntatem turbant & pervertunt; illis vero sublatis, hæ quoque anomalie cessant.

Corollar. VI. Admodum caute dijudicandi sunt tales adfectus, ne præternaturale, immo divinum quid in iis statuamus, quod mere naturale est, & a mechanicis causis dependet; alias enim nostra credulitate in subjectis hisce superbie motus excitamus.

(*Homburgo ante montes Erfordiam
missa d. 5. Maji. 1742.*)

OBSERVATIO LVII.

Dn. D. JOANN. SAMUEL. CARL.
Podagra retrogada.

Vir XL. annorum, cholericus - sanguineus animo & corpore, vitæ generis ad habitum temperamenti exacte convenientis, hæreditariam dispositionem ad Podagram nactus, in juventute jam æstuosis cephalalgis, maxime menstruis, fere ad vomitionem usque tendentibus, immo & febribus adfectus, corripitur mature adfectu majore podagrico, & cum parens avusque, ætatem ultra circiter quadraginta annos non protraxerint, immo prior ex his citius adhuc sub cura lactis minus salutariter decurrente obierit, præter consuetudinem successive fit trepidus, & suadente ordinario suo Medico, acidularum, itemque laxantium & aliorum remediorum usu fomitem internum subigere & remove tentat. Acidulas non bene poterat ferre. V. S. tē-

neritudinem texturæ etiam lædere videbatur. Laxantia ex Scammon. sulph. loco potionum mannatarum adsumta, motum magis ad interiora revocasse videbantur, ut inde singulis fere mensibus colica nephritica intensissima laboraret, quam metastasin adjuvit forte externus Saponis chymici usus. Podagra itaque per 5. annos emanfit, & ejus loco mox cephalgia vehementissima, cum emesi, per usum largum infusi Thee accelerata, prædicta mox colica nephritica atrocissima, cum calculorum larga progenie erupit. Sub hoc rerum statu I.) purgantia resinosa cum laxantibus rhabbarbarino · mannatis commutabantur; 2.) loco V. Snis, scarificatio æquinoctialis, in tarso pedum substituebatur; 3.) loco usus præservatorii acidularum, usus vernalis jusculorum alterantium ex rad. Cichor. Tarax. herb. Acetos. Urtic. Bellid. &c. 4.) loco stomachicorum, diætâ temperans ex oleribus, vinumque Mosellanum; 5.) loco remediõrum roborantium, temperantia, nitrosa, immo & acidula Tinct. Rosar. quandoque etiam Pilulæ polychr. adsumebantur; 6) loco externorum, solum fõtus calidus ex tibialibus densis, von doppelt stannellen Strümpffen, cum internaleni diaphnõe per Ess. alexiph. & Tinct. Antim. promotâ, in usum traherentur. Ita intra reliqua diætæ, animi, vitæ vitia nihilominus ultra 6. vel 8. annorum decursum placide Podagram vernalem tolerat ac conservat, colica interim nephritica non solum penitus emanente, sed ipsa etiam cephalgia rarius insurgente, & quidem non nisi ex diætæ vitiis, & potus frigidi impetuosâ ingurgitatione, nullis autem aliis molestiis morbidis de reliquo subsequentiis.

EPICRISIS.

Inter plures casus atque exempla in præxi clinica circa podagricorum immorigerorum fructus retrogrados obvenientium, unicum adferre placuit, ut exinde aliorum practitorum monita, pro adfectus & mali necessarii tolerantia, his access-

accessionibus roborentur. Maxime vero ejusmodi cautelæ summe necessariæ sunt, intuitu multitudinis remediorum, ægris summe perniciosæ, dum in dies ex empiriæ, mox etiam ex Chymiatriæ larga supellectile cibi novi coquuntur & adponuntur, pro Podagra radicitus tollenda, & hocce dominorum morbo per pinguem gallum subigendo. Successus vero mature ærumnas, raro superabiles, aut medicabiles accersit, ut præmium majus idcirco sit ponendum illi, qui certa methodo aut medicamento instructus fuerit pro turbata, repressa, vel quocunque alio modo intempestive amissa Podagra prudenter revocanda & conservanda.

Hoc sine autem ad ægrotorum immorigerorum murmura & querelas nunquam attendere, sed potius omni cum patientia easdem audire ac tolerare convenit, medentium autem vel immisericordem misericordiam, vel avaræ ac vanæ promissionis hiatum profus suppressere justum omnino est; dum nimirum habitum & indolem hujus morbi, neque genuinas ejus causas, neque ex simplici in vulgus jamjam nota empiria, intueri volunt ac valent. Dolorem enim ut morbum considerare ac opprimere velle, idem est ac itineris laborisque molestiam negligere, indeque scopum ac fructum perdere.

Quis Medicorum negat ex quotidianis fere observationibus, immo quæ etiam anicula ignorat, quod Podagra in consistente ætate eveniens, in primis hæreditaria, omnes fere alios morbos periculosiores avertat, ætatem virilem, immo & senilem obfirmet, præter dolorum brevem ferociam nil damni œconomix vitali adferat, sed quod tantummodo malum quasi necessarium sit, non quidem vitæ in genere, sed speciatim otiosæ ac luxuriosæ ditiorum? Cui autem e contrario non innumera exempla innotuere, quam innumera graviaque, tam interna, quam externa mala ex turbatione Podagræ fuerint provocata & introducta? Inde consilium & auxilium se-

curissimum fluit, aut tolerandam esse medicinam quandam minus gratam, aut fugiendas esse causas medicinæ molestæ aduersas.

Licet enim hæreditaria dispositio, maxime ætatis consistentis, non ita facile obliterari valeat; certum tamen est, correctionem morum corruptorum, inprimis triplicis illius domini podagricorum dolorum, Bacchi, Veneris & Iræ coërcitionem plus valere pro molestia tali avertenda ac subigenda, (manifesto rusticorum ac pauperculorum exemplo,) quam terræ, cœli & climatis fiduciam, quotquot etiam exinde medicamenta adportentur. Cum vero consilium hoc plurimis Podagræ dominio subiectis non arrideat, hinc etiam æqua mente suscipiant auxilium doloris pro consilio vitæ, ut hæc interius facta tectaque sub doloribus artuum custodiatur.

Constat itaque per experientiam, quod præstet Podagram tolerare, quam suppressere, eandem vero curare esse causas antecedentes avertere ac remove. Inedia ac quiete curantur multi & magni morbi, cur non & Podagra? si animi sanguinisque temperies accedat, tanto facilius ac certius curatio succedit. Podagricus quidam ex indignatione intra quadriduum nil nisi infusum Thee adsumsit, & ita levatus, postmodum hoc modo malum suum semper mitigavit. Alius duriori fortunæ fato ad inopiam reductus, unacum divitiis Podagram quoque amisit. Sic ergo lusus tales lufum ferium ludunt.

Ut vero ulterius hæ nostræ epicrises magis ad Pharmaciam adplicentur, methodos falsas & veras paucis illustrare & indicare nunc lubet. Venæsectionem in tenerioribus subiectis facile turbas debilitantes concitare experientia abunde docet; quodsi vero scarificatio parcior in pedibus lenem ac lentam derivationem conciliet, cur eam non substituamus. Nota est solennis illa podagricorum scarificatio in habitu

habitu magis spongioso non contemnenda, quam singulis mensibus ingruente novilunio repetunt. Acidulæ & thermæ in subjectis tenerioribus, siccioribus, macilentis & cholericis tonum colatoriorum organorum gravius lædunt. Præstat itaque methodus securior, sanguinem generaliter præservatione vernali depurandi jusculis radicum ac herbularum majalium balsamicis, quoniam simul sub hoc stratagemate diætetico Podagricis exactior & convenientior diæta injungitur.

Emetica ac purgantia cholericis non ita conveniunt, motus enim ab extra magis sollicitant versus interiora. Conveniunt magis rhabarbarina, lenientia & tonica, uti Pylulæ polychr. quo hac ratione saburra biliosa blande removeatur, ne impetum podagricorum dolorum augeant, immo noxias universæ massæ humorum turbas inducant, Motus podagrici regurgitatio versus renes solennis ac perquam frequens est, adeoque tanto facilius arte sollicitari potest, unde sedulo omnino præcavenda est.

Externa quævis, maxime in initio ac incremento dolorum, & in subjectis sensibilibus, dubium, immo noxium effectum exferunt. Sapo philosoph. seu Tinct. Antimon. cum Ol. Junip. & Thereb. saturata, discutit quidem, sed insimul quoque commovet. Sic etiam Spir. vin. camph. sensibilibus quidem movet e pede, sed non e corpore. Hunc pariter ac emplastra cum camphora remixta, facile pedes rigidos ad minimum relinquere, sæpe vero regurgitationem ad interiora, colicam nephriticam, immo Hydropem & Tympanitem invitare, observamus. Non minus etiam specificum illud chymiatricum, Panaceæ instar deprædicatum, spiritus nempe ex Sulphure, sale ammoniaco & alcali quodam paratus, stuporem pedum insignem post se relinquit.

Colicam a Podagra retrocedente ortam pro flatulenti-

tia passiva intestinali reputare, ac carminativis & stomachicis, vino generosiori, nec non cibus ac aromatibus calidioribus mitigare velle, insignem causarum confusionem prodit. Podagra est spasmus, seu intensio motus tonici, quæ calidis quibusvis facile augeri potest.

Lactis cura cum diætæ adsuætæ plenaria mutatione, paucis adhuc salutaris fuit, prout exemplum domesticum memoria terrorem renovat. Thee potus lacte temperatus, æstum cholericum blande temperat. Via privativa potius præferenda est, scilicet moderamen circa vinosa calefacientia, immo abstinencia ab iisdem. Aquæ potus nulli Podagram accersivit, neque etiam auxit. Calor naturalis blandus quovis modo conservatus certe omnia topica securitate atque utilitate superat; quamobrem curative lectus, tibialia commoda, sacculi farinacei, &c. artificia reliqua mysteriosa omnino longe post se relinquunt. Temperantia nitrosa certe in exacerbatione dolorum ac symptomatum reliquorum, uti & in negotio præservationis, maxime vero in motibus retrogradis, aliis medicamentis palmam præripiunt. Exhibeantur cum digestivis & absorbentibus, parca solum dosi.

Cephalalgia & cardialgia sunt consecutaria malæ diætæ ac regiminis. Refrigerationes pedum stupores inducunt ac augent, immo regurgitationes ad caput post se relinquunt, inprimis si vitia primæ concoctionis per crudam diætam, potum frigidum, crassum, inebriativum producta, itemque vehementiores animi commotiones accedant; tunc enim facile partes superiores a similibus spasticis & podagricis motibus infestantur. Discussio, erumpente leni sudore, etiam in abundantia nullum periculum minitante, secure per temperata diapnoica, immo & diuretica lenia, promovetur; hinc Eff. alexipharm., Tinct. antim. tartaris, mihi sunt familiaria pro hoc scopo. Porro etiam acidis,
maxi-

maxime vitriolicis, cum aqua vel spiritu vini dilutis, eximia tribuitur virtus, acrimoniam arthritico - nephriticam, immo calculosam plenarie immutandi ac corrigendi. In spongiosis temperant omnino orgasmum nimiumque æstum sanguinis, unde podagricis vini abufui alias adfuetis conveniunt. In macilentis autem & cholericis sensim lymphaticos humores inspissant, immo viscera obstruunt, ut mala confectaria hectica facile inde emergant, unde admodum circumspecte in usum trahenda sunt.

Hæ & similes epicrifès in curatione Podagræ, inprimis retrogradæ, ægrotis eadem adfictis valde vacuæ ac fatuæ adparebunt; ego vero hanc epicrifin pro præmio dictarum epicrifium lætus reportabo. Experientia enim docebit, quod hæcce simplicitatis via propitius ad scopum salutarem ducat, quam multa plaustra decantatorum arcanorum. A priori demonstrari facile poterit ex tota podagricorum symptomatum historia & connexionè; si quoque omnes concurrentes causas in subsidium trahamus, subesse actum quendam naturæ utilem, ubi per motus tonici intensionem, aliquam sanguineam excretionem, maxime hæmorrhoidalem, molitur quidem, non tamen semper impetrat, aut ad minimum intensionem sanguinem abundantem æstuantem, aut crassum per motum spasticum conquassandi, resolvendi & consumendi. Hinc paroxysmi podagrici hæmorrhoidibus soluti, vel diapnoë largiori mitigati, serius dein revertuntur, & brevi tempore iterum finiuntur.

Dum ergo omnes in hoc morbo occurrentes motus unice ad excretionem quandam tendunt, facile hinc patet, quod arte medica ipsisque medicamentis illi quovis modo adjuvandi, sustentandi & tolerandi sint; cumque proinde spasmorum inseparabile confectarium sit dolor, pariter quoque inde liquet, quod tristem ejusmodi sensum, absque

que objecti & causæ remotione, per anodyna & narcotica simpliciter suppressere nequaquam liceat, siquidem dolor ipse non est symptoma urgens, neque etiam materia acris tartarea solitarie eundem excitat, adeoque non nisi promotione excretionum, propter quas tales motus extraordinarii suscipiuntur, tolli iterum debent. Idcirco etiam simpliciores medendi methodum præ qualibet alia speciosa me selegisse & adhibuisse nunquam poenituit, eaque in sequentibus consistit: Præservative 1.) in blanda, sed simul repetita eliminatione faburræ bilioso-mucosæ; 2.) ventilatione sanguinis regulari per V. Snem, scarificationem, & hirudines; 3.) Diætâ temperata & animi tranquillitate, & 4.) in promotione discussionis per motum corporis & calorem. Curative laxantia, temperantia & resolventia sufficiunt. Opiata vero, inspissantia, sulphurata, mercurialia, &c. cane & angue pejus semper fugienda sunt.

De nodis & tophis Podagricorum coronidis loco quædam adhuc, ex propria experientia, illorum in gratiam addere lubet, qui de illorum causis solliciti sunt. Visitavi aliquando duos Podagricos, Medicum nempe & Chirur- gum, quorum uterque ex copiosissimis tophis manuum pedumque juncturas undique obsidentibus ingentem copiam materiæ calcariæ collegerat. Neuter vero vel convenientem diætâ observaverat, vel necessaria præsidia, tam medica, quam chirurgica, adhibuerat, quin potius quælibet directe contraria & manifeste noxia admittebant, potulentâ nempe spirituosâ, cibos acres aromaticos & pingues, ac tandem topica sulphurata & incrassantia. Sic ergo quilibet malorum suorum erat faber. Sæpius hinc observavi tophos tales nil aliud esse, quam signa & effectus impatientiæ in ægro ac Medico. Discussio diapnoica lenis & constans facile molesta evadit, hinc refrigerationem quærunt pro solamine, immo emplastra inspissantia imponunt, unde serum
acre

acre magis coagulatur, ac denique in calcariam duritiem condensatur.

Cæterum plenariam Podagræ curationem simplici etiam methodo non plane impossibilem esse, sequens docebit exemplum: Juvenis quidam ex dispositione hæreditaria podagricus, post variorum remediorum usum irritum ac vanum, tandem hostem hunc unice adgreditur mitioribus laxantibus & scarificatione singulis anni quadrantibus repetita, observando simul exquisitam diætam antipodagricam. Liberatur hinc a cruciatibus istis dirissimis, & sine illis ætatem parentum podagricorum optima cum sanitate transcendit. Agnatus quidam ipsius, pariter hæreditaria podagra laborans, in juniore ætate constitutus, eandem acidulis, thermis multisque medicamentis profligare intendit. Redditur voti sui compos; cessat Podagra per aliquod tempus; pinguescit hinc & perfecte sanus adparet. Cum vero omnia optime se habere viderentur, derepente asthma sanguineo correptus obit. Optimum ergo nunc consilium ex juvantibus & nocentibus quilibet facile capere poterit.

OBSERVATIO LVIII.

D. D. JOAN. SAMUEL. CARL.

De

Febre purpurata, ejusque securissima tractatione therapeutica.

Fœmina 24. annorum, temperamenti cholericæ, & quidem ex dispositione hæreditaria, post primum ante sex menses transactum puerperium, in quo tamen præter varias sanguinis commotiones orgasticas & subinde recurrentes capitis dolores nil amplius incommodi experta

fuit, jam ante 2. vel 3. septimanas insultum febrilem, cum horrore & insequente aestu, singulis diebus, sed sine typo ordinata, sentiebat, ejusque causam in domesticam quandam indignationem conjiciebat, cumque inde contabescere videretur ob dispositionem ad hæcticam proclivem, infantis ab lactationem suscipit. Paroxysmus ille horridus & æstuans nocturnis plerumque horis recrudescit, cum insigni anxietate oppletiva pectoris, tensionibus dorsi & artuum, capitisque dolore, accedentibus simul lipothymicis insultibus. Exhibentur hinc pulveres bezoardici, & matutinis horis leniter digestivi, vnde tertio die, sub æquali ac quieto regimine, erumpit purpura alba, aegra hinc ad orthostadium aliquam redeunte. Continuantur prædicta remedia, & observatur porro regimen diapnoicum sicque & purpura, & hæcticæ metus successive evanescunt.

EPICRISIS.

Purpuratæ febres atro carbone nostris temporibus magis, quam superioribus, notantur, tum quod frequentius eveniant, tum etiam maligniores, maxime vero infidæ ac insidiosæ indolis existant. Fundamentum earum hæret in sero acri, corruptivam indolem induente, immo interdum a peculiari miasmate maligno simul inquinato. Subjecta cholericæ temperamenti eidem facilius & gravius subjiciuntur, inprimis si crasis sanguinis sulphurea & biliosa magis adhuc suscitatur & promovetur per frequentiores iracundas commotiones, immo & per alimenta & potulenta, quæ ferum acre magis commovere, augere, aut ejus excretionem turbare valent.

Lipsienses causam, cur puerperis tenerioribus purpura solennior magisque exitialis sit, tribuerunt frequentiori usui variorum confortantium, calefacientium, aromaticorum, maxime aquæ cinnamomi, balsami embryonum & similium,

durante graviditatis statu ex mala consuetudine adsumtorum. Abrogato igitur tali abusu, priorum in locum substitutis temperantibus, emulsivis, gelatinosis, &c. contagium en- & epidemicum optime mitigatum fuisse deprehenderunt.

■ Peculiaris autem indoles hujus plane singularis fermenti, in fero acri halituoso latitantis, tum in pathologicis, tum etiam præcipue in therapeuticis admodum attentam meretur considerationem, siquidem exanthemata, sub quorum forma illud erumpit, sæpe admodum languide ac placide cum euphoria prodeunt, non raro autem subito retrocedunt, cum symptomatum febrilium summa exacerbatione, immo repentino lethali exitu. Proinde etiam illud ipsum fermentum in quibusdam indolem magis chronicam, non sine ægrotantium indignatione, monstrat, ita, ut talis morbus sub qualibet commotione animi, itemque mutatione diætæ & tempestatis, recrudescat. Medentes tunc sæpe fermentum specificum in atmosphæra quærunt, sed frustra. Sicuti enim fermenti cujusvis vegetabilis minima portio residua in aliquo vase, uti v. g. de aceto notissimum est, non solum hoc ipsum qualitate fermentativa imbuit, sed & liquores aptos adfusos facile immutare & sibi similes reddere solet: Ita quoque fermenta animalia, seu humores excrementitii serosi summe resoluti & ad fermentativo-putredinosam corruptionem inclinantes, perquam facile, nisi sedulo ac plenarie eliminantur, similem talem diathesin in reliquorum humorum massa relinquere, eoque ipso vel frequentiori recursui, vel diuturniori curationi hujus exanthematici morbi occasionem præbere valent. Quamquam autem visceris alicujus labes exquisita ordinarie non præsto sit in hoc adfectu, tamen non profus rejicienda est vulgi sententia, quod hepar sit nimis calidum & bilis admodum acris, quoniam prædominans cholericum temperamentum ad ejusmodi vitia suscipienda quam maxime dispositum est,

adeoque & hanc ob rationem morbi hujus vehementiam augere solet.

Præmissis paucis his dogmaticis considerationibus, non lubet nunc ulterius in specificam miasmatis hujus indolem & essentiam inquirere, sed potius exinde consecraria quædam therapeutica, vera æque ac utilia elicere. Cur febres catarrhales simplices sæpe evadant purpuratæ, immo & malignæ, facile ex modo adductis patet, siquidem serum mucidum ab humoribus nondum inquinatis secretum, facile sub motu febrili acrius redditur, præcipue si temperamentum cholericum prædominans simul concurrit: Tunc enim illud serum cum sanguine ac lymphâ de novo intimius commisceri potest, maxime si inaequale regimen, modo æstuosum, excretiones nimium accelerans & urgens, modo frigidulum, easdem turbans & supprimens, inconsiderate admittitur.

Febres aliæ exanthematicæ, petechiales, variolosæ itemque etiam pleuriticæ aliæque inflammatoriæ, quin & continentes ac continuæ, sæpius complicatam habent purpuratam, imprimis si in progressu suo turbatæ fuerint. Interim tamen subjectorum individualis conditio & constitutio plus hic valet, quam imaginaria illa causarum & miasmatis cognatio, aut convenientia & complicatio. In quibuslibet enim febribus cholericis intensiori semper aestu adficiuntur, adeoque serum excrementitium tunc maiorem acrimoniam causticam concipit, atque dein sanguineae ac lymphali massæ iterum immixtum, novum sic fermentum novamque materiam pro exanthematibus formandis præbet, id quod tanto facilius contingere potest, si per alimenta, potulenta, medicamenta, ipsumque externum regimen inordinatum, continuas ægrotantium jectigationes & frequentiores linteaminum mutationes blandus ac placidus excretionis diaphnoicæ successus turbatur, aut temere cohibetur.

Egre-

Egregium hinc est consilium SYDENHAMII, aliorumque ejusdem vestigiis insistentium, ut in febribus acutis ac praecipue malignis, loco sudoris aquosi, anxie, per regimina aëstuosa ac medicamenta calefacientia excitati, moderata tantum diapnoe expectetur, & per tranquillam ac quietam continentiam acceleretur, quoniam majorem illa semper euphoriam conciliare solet, quam impetuosiores ac copiosiores sudationes.

Facile itaque ex his patet, & per ipsam experientiam abunde confirmatur, quod medicamenta & regimina nimium commoventia plus valeant pro fermento tali specifico generando & expellendo, in morbis pariter ac subjectis ad orgasticas humorum ebullitiones pronis, quam diathesis generica vel specifica aëris, tempestatis, aut climatis. Puerpera, ob varias impuritates durante graviditate accumulatas, ob puerperii labores & anxios motus, ob lochiorum turbas facile evenientes, & tandem ob varios diætæ ac animi errores ad crebriores humorum inquinaciones, adeoque & ad purpuratas febres suscipiendas præ aliis magis dispositæ deprehenduntur. Paroxyismi in hac febre cum frigore ac aëstu alternantes, motum naturæ absterforium indicant, ut ita resolutio sanguinis consumptiva, immo absterfio staseos, vel materiæ peccantis eliminatio tanto facilius absolvi & obtineri queat.

Anxietas oppletiva pectoris, imò sæpe syncoptica debilitas, ordinaria sunt symptomata incremento morbi inprimis occurrentia ex quibus ipsæ etiam aniculæ adstantes eruptionem purpuræ præfagiunt. Per spasticam vero compressionem pectoris feri absterfio & liberatio a sanguinis massa inprimis intenditur. Sicuti autem motibus autocraticis internis, ob nimis subtilem & halituosam indolem fermenti istius plane singularis, vitale principium tantum lenem, moderatam & successivam excretionem molitur; ita etiam singula artificis auxilia &

consilia ad eundem dirigi debent scopum, inprimis cum per experientiam constet, quod impetus omnis acutarum ac exanthematicarum periodum eximie turbare, immo plenarie invertere queat, idcirco etiam omnia bezoardica & acriora alexipharmaca summa cum cautela admittenda, immo iisdem potius diaphoretica fixa, absorbentia, temperantia, unacum aquis diaphnoicis merito præferenda sunt. Non minus etiam ratione diætæ haud indiscretim vago cuilibet appetitui indulgere licet, quemadmodum intuitu regiminis omnes mutationes lecti, indusiorum & conclavium prorsus evitandæ sunt, quo halitiosa abstersio & excretio seri acrioris in debito suo successu conservetur. In declinatione autem alexipharmaca temperata cum Chaccarilla remixta, paucis, sed simul repetitis dosibus exhibita, optimum effectum præstant.

In chronica purpura tempestiva V. S. scarificatio & laxatio, una cum constante motu corporis, securam, immo certam prophylaxin promittunt; sed methodus hæc ad acutum statum non est adplicanda, utpote cui e diametro repugnat. Ad sanguinis massam ab impuritatibus seri in priori chronico adfectu liberandam, Pilulæ polychrestæ balsamicæ, iteratis vicibus adsuntæ, anticatharrhalibus lignosis, similibusque mundificantibus, antiscorbuticis merito sunt præferendæ, siquidem etiam rhabarbarina & hepatica in cholericis subjectis tunc perquam proficua sunt. Quando fermenti purpuracei regurgitatio ad pectus contingit, aut ejus retrocessio imminens aphthodeas faucium inflammationes inducit, tunc Effent. Pimp. alb. paucis guttulis sine vehiculo successive deglutita, discutientem egregium præstat effectum. Mercurialia vero, antimonialia & sulphurata nullius plane sunt utilitatis, securitatis ac necessitatis in chronico isto statu; tanto magis ergo in acuto absint quam longissime.

Ultimo tandem loco in consideratione Purpuræ therapeutica non prætermittendus est adfectus quidam consequens, ex inconvenienti medicatione, aut neglecto regimine plerumque proveniens, morbus scilicet anasarcodes, ubi nimirum in primis puerilis ætatis subjecta post purpuram superatam, vel etiam sub ejus eruptione in cachexiam quandam hydropicam incidere deprehendimus, cujus causam unice constituit serum inquinatum ob transpirationem turbatam cohibitum, & hinc ad interiora regurgitans, lymphamque gelatinosam coagulans & inspissans. Sub hoc statu omnia purgantia, diuretica, & alia fortiora evacuantia sedulo evitanda sunt; conveniunt autem blandiora corrigentia, resolventia, abstergentia & evacuantia, quæ ulteriorem progressum suspecti hujus symptomatis impediunt, & legitimum chronicæ talis purpuræ successum simul promovent.

Ex singulis ergo his modo adductis nunc liquet, quod, dum serum illud acre fermentativum intimius mixtioni sanguinis & lymphæ sese insinuat, ac simile fermentum corruptivum ibidem excitat, minime idcirco impetuose & repentino actu ejus eliminatio suscipienda sit, sed lente & successive potius promovenda, si felicem curationis eventum promittere nobis velimus. Ipsum autem illud acre serum vel ex universali vitio aëris producitur, vel in humoribus generatur ex temperamenti habitu, diæta, regimine, medicamentis calefacientibus, & succedente dein refrigeratione, atque tandem mediante progressivo & intestino sanguinis motu magis exaltatur & reliquorum humorum substantiæ intimius sese insinuat, quorum plenaria tunc metuenda dissolutio per motum febrilem præoccupatur. Hic igitur quotidie cum novis anxietatibus exacerbatur, continuatusque ad primum, secundum, vel tertium septenarium, donec peregrinum & noxium illud miasma in totum fuerit remotum, unde etiam dolores usque ad plenarium exanthematum de-

sicca-

ficcationem continuant. Impetus motuum ad expulsionem tendentium satis vegetus est, adeoque temperato tantum externo regimine sustentari debet; hanc ob causam etiam ii, qui chronica laborant purpura, aut eandem sæpius recurrentem experiuntur, optime sibi prospiciunt, si transpirationi conservandæ & promovendæ quovis modo, etiam intuitu vestimentorum, invigilant, & idcirco pectoralibus laneis von *Flanell*, quæ alias etiam rheumaticis & arthriticis egregie conducunt, nullamque sub sudore refrigerationem admittunt, sese tunc maxime temporis, quando exanthematum eruptio adhuc viget, defendere student.

OBSERVATIO LIX.

D. D. JOAN. SAMUEL. CARL.

Peripneumonia en- & epidemia.

VIr 45. annorum, habitus corporis sanguineo-melancholici, minus carnosus, diætam regularem observans, in juventute hæmorrhagiis narium obnoxius, quæ postmodum in irritationes colli ac pectoris transierunt, & deglutationem difficilem, cum sensu durioris cujusdam nuclei, in faucibus hærentis, induxerunt, cujus causam abusui Tabaci unice tribuebat, primo vere hujus anni, quo plures pectoris adfectibus inflammatorio-catarrhalibus decumbebant, simili ita epidemice grassante morbo corripitur. Incipiebat hic cum insigni horrore, cui succedebant æstus, sitis, dolores pectorii in pectore, tussis sicca, anxietates oppletivæ asthmaticæ, agrypniæ, subinde intercurrentes gravis cephalalgia, ac leve delirium. Quarto die, postquam spontanei sudores jam adparuerant, sputum purulentum, sanguine permixtum, cum leni tussicula, prodibat, subsequente

hinc

hinc notabili symptomatum mitigatione. Die septimo urina, quæ aurantii erat coloris, sedimentum roseum notabili in copia deposuit. Alvus ab initio segnis erat, sed clystere emolliente facile solvebatur. Adsumebat ergo matutinis horis unam alteramve dosin Eff. alexiph. Stahl. tempore prandii, Oleum Amygd. d. cum jusculo pulli, vel avenaceo, vel Sperma Ceti cum Sacchar. Canar. post meridiem, & nocturno tempore potionem, ex aquis diapnoicis & temperantibus paratam, interponendo circa vesperam unum alterumve pulverem bezoardicum, hacque methodo periodus febris placide intra duos septenarios decurrit. Finito morbo Pilul. balsam. pro abstersione exhibebantur, conjunctis jusculis alterantibus ex Herb. Chæref. Bell. min. Numular. Urtic. min. pro mundificatione & consolidatione ulceris.

EPICRISIS.

Quemadmodum purpuram puerperis facile endemiam fieri, ex qualicunque ignoto, aut etiam arbitrario diætæ vitio, in præcedente Observatione cum aliis notavimus, ita, ut inde contagium magis in alios translatum & auctum fuisse quidam judicent: ita Peripneumoniam ex climatis ac loci constitutione frigidiori pariter en - ac epidemiam fieri posse, exemplo illius regionis, quam ea propter *das Sauer - Land* vocare solent, non inepte demonstratur. Ineunte enim vere, quando tempestas tepida cum frigidiori frequentius commutatur, inflammatorii tales pectoris morbi epidemice fere his in locis grassantur, ingentemque incolarum numerum invadunt, paucos vero morti tradunt, utpote qui de reliquo ab aliis morbis satis immunes degunt, immo extremam vivendo facile attingunt senectutem, & id circo etiam solum hunc morbum sibi quasi proprium esse autumant. Inde etiam factum est, ut ob hujus morbi frequentiam onus quoddam publicum, instar legis,

subditis sit impositum, cujus intuitu sub initium Maji mensis quilibet subditorum portionem aliquam majalis butyri conferre tenetur, pro butyro sic dicto viridi parando, quod ex herbis inprimis vernalibus, Heder. terrest. Bellid. min. Urtic. Tussil. Numul. aliisque, cum dicto butyro frixis, & dein expressis, conficiunt & dein oboriente illo morbo, ægrotantibus, & præcipue pauperibus, tanquam medicamentum *εὐτόρισον*, distribuunt.

Quamquam autem morbus hic vernalis adeo frequens & sollemnis sit his in locis, ipse tamen frigidus aër tempore autumnali & hiemali humores neque ad spissitudinem, neque ad stagnationem tam facile disponit, ut exinde tusses, asthmata, alique catarrhales adfectus emergant. Hinc etiam cum ante aliquot annos febris illa catarrhalis, per omnem fere Europam progrediens, complures horum incolarum itidem corripere, hi tamen omnes eandem superarunt, solo fere usu jusculorum avenaceorum, tepide, vel etiam calide adsumtorum, quæ & alimentum & medicamentum quasi unicum iisdem præbent. Elucescit ergo & exinde summa Creatoris & Conservatoris hominum omniumque animantium, sapientia, dum frigidioribus regionibus horæos fructus, ad æstum temperandum magis aptos, clementer denegavit, eorumque in locum avenacea sicca alimenta copiosius concessit, ut simplici hoc nutrimento calor vitalis internus & externus facilius conferretur & refarciatur.

Revertor autem nunc ad morbum nostrum endemium, meque summopere miratum fuisse confiteor, quod, licet ille omnibus gravioribus febris acutæ symptomatibus, æstu nempe insigni, vehementioribus anxietatibus præcordialibus, respiratione summe difficili, mentis turbatione, maximaque virium prostratione stipatus incesserit, tamen non largiorem stragem ediderit. Die enim quarto, quem

quem pro indicatorio primi critici agnoscimus, ut plurimum expectoratio sputi purulenti & sanguinei, turbatio urinæ cum sedimento roseo, sudoresque calidi erumpentes spem felicitis subsecuturi eventus faciebant, quam etiam ægrotantium *iv Φοβία*, septimo, nono, aut undecimo die observata, confirmabat.

Quod ad medicamenta, huic morbo opposita, attinget, illi, qui ex infima plebe sunt, domestica tantum viliora adhibent, juscula scilicet avenacea, butyrum viride, oleum lini & decoctum hordei cum radice aut semine fœniculi. Qui vero medica quærunt consilia & auxilia, illis à primo statim usque ad quintum vel septimum diem exhibentur potiunculæ diapnoicæ, ex Conch. & Lapid. Canceror. citrat. Antim. diaph. aqu. Flor. Samb., Chæref. Scord. Card. ben. subjungendo reliquis diebus Ess. alexiph. aliaque blandiora resolventia. Nonnunquam ad tussis vehementiam, aut respirationis difficultatem mitigandam, oleum Amygd. vel Olivarum recens cum jusculis calidis adsumunt. Rarius ad spermatis Ceti cum Sacch. Canar. remixti, aut aliorum expectorantium usum confugiendum erat, inprimis cum ejus in locum complures herbam recentem Chærefolii, cum brodio carniū coctam, optimo cum effectu, ob egregiam suam resolventem ac discutientem virtutem substituerunt. In declinatione vero morbi supra nominatæ herbæ vernaes, in jusculis, aut decoctis pro absterfione superstitis forsan labis ulcerosæ, per plures adhuc dies in auxilium vocabantur. Externa topica raro adhibentur. Butyrum viride sufficit plurimis, pro externo pariter ac interno usu. Quidam etiam Empl. diaph. Myns. vel Diach. compos. regioni dolenti imponunt. Raro clyster domesticus pro strictura alui solvenda injiciendus erat, optimum tamen effectum præstabat. In paucissimis etiam V. S. instituebatur. Regimen

vero moderate calidum, potumque tepidum, plebs ipsa pectori amicum judicat, & idcirco probe observat.

Quotquot in aliis locis hoc morbo defunctos anatomico cultro subjicere licuit, illi omnes monstrabant pulmones sanguine infarctos, & undique nigricantes. Per totum morbi decursum in iis tussis sicca continuavit, absque ulla etiam levissima expectoratione; sudores colliquativi symptomatici & frigidiusculi perpetuo manarunt, urina aurantio colore tincta nullum sedimentum deposuit, & sub his circumstantiis nono die plerumque discesserunt e vita. Cæterum ex illorum numero, quæ hunc adfectum magis exacerbare ac deteriorem reddere solebant, in primis erant potulenta frigida, cujuscunque generis, sive aquea, sive cerevisiaria, itemque emetica & purgantia, pro removenda saburra circa pulmones, aut in ventriculo ex falso præjudicio collecta, nec non calida sudorifera primis statim diebus exhibita, in primis autem positive expectorantia, aut anodyna, quorum illa humorum adfluxum copiosorem ad pulmones invitant, & congestionem suppuratoriam augent; hæc vero blandam ac placidam absterfionem & excretionem supprimunt. Tandem etiam his accensenda sunt acida mineralia, quæ motum tussiculosum nimium augent, in primis spiritus Salis, unde pro æstu temperando Julapia tantum cum acidis vegetabilibus mitioribus, Syrupo acetosic. Citri, Granat., Rub. id., Ceras. &c. remixta conducunt, immo decocta & potulenta aquea sufficiunt, satisque sufficiens levamen adferunt.

OBSERVATIO LX.

DN. D. JOAN. SAMUEL. CARL.

Nephritis simplex & calculosa, tam sponte
oborta, quam per incongrua artificia
inducta.

VOcatus in aulam quandam illustrem, audivi illico mul-
tas querelas de dispositione nephritica, quam vel aë-
ris peculiari constitutioni, vel aquis minus salubribus
adscribendam esse putabant, quoniam complures ad eam
pertinentes superioris & inferioris conditionis, diversi tem-
peramenti, sexus, ætatis, vitæ generis, sæpius dolo-
ribus lumbaribus, urinæ ardoribus, suppressionibus, ali-
isque incommodis adficerentur, immo complures quo-
que jamjam Colica nephritica, cum vomitu anxio & præ-
dictis symptomatibus conjuncta, laboraverint. Remed-
ia ordinaria, à plurimis hætenus in usum vocata, erant
Oleum Amygd. dulc. Lapid. Cancr. aliaque absorbentia &
Clysteres emollientes. Horum imprimis usum, cum primo
statim die adventus mei æger talis consilium a me peteret,
adprobavi, & Veronicam iisdem addere jussi, cum oleis qui-
busdam coctis. Loco simplicium absorbentium exhibui
pulveres temperantes, ex Nitr. depur. Tart. vitriol. & Cin-
nab. nat. Mitigato sic paroxysmo, inquisivi in causas hujus
dispositionis nephriticæ. Aërem & aquam nitroso-calca-
riam reputatam, accusare non poteram, hujusque præjudicii
vanitatem exinde facile demonstrabam, quod plebeii aquam
frequentius & copiosius pro potu ordinario adsumentes,
quam aulici & ditiores, nephriticis passionibus minus sint ob-
noxii, quin immo abunde jam constet, aquam istius loci, ra-

tione paritatis, aliis omnibus in vicina ditione palmam præripere. Hærebat autem vitium magis in potu cerevisiario, quem ex universali quadam negligentia, crassaque ignorantia, ubique semper fere turbidum, male coctum, vappidum, crudumque deprehendi. Cum ergo per experientiam abunde jam constet, quod cerevisia talis mucida & feculenta etiam in vegetis subjectis, renum pariter ac pulmonum tonum eximie debilitet, & idcirco etiam asthmaticam respirandi difficultatem inducat, facile hinc occultæ hæctenus causæ frequentioris hujus adfectus in apricum produci poterant, siquidem etiam introducta alia convenientiori ratione cerevisiam braxandi, intra breve temporis spatium hocce quasi endemium malum sublatum fuit. Accessit insuper & aliud vitium diætetico-medicum, pro flatulentia cerevisiæ nephritica discutienda, ac pro stasibus mucidis & dolorificis circa vias urinarias avertendis, usus scilicet juniperinorum, maxime aquæ ac spiritus baccharum Juniperi, quo urinæ suppressionem optime solvi posse existimabant. Demonstravi ergo, quod cerevisia feculenta secretionem urinæ impediret & juniperina humores viscidos magis versus renes propellerent, ut ita duplici ex fonte stases tam urinosi laticis, quam humorum viscidorum pro malo isto inferendo ac confirmando producerentur. Remota itaque & hac medicina cum diæta nephritica, potius usum infusi theeformis ex herba Hederæ terrest. commendavi, quod etiam ob egregiam hujus plantæ virtutem mitiorem diureticam, abstergentem ac mundificantem, optimum simul præstitit auxilium.

Eodem quoque tempore in emporio vicino celebriori visitavi amicum quendam, qui, per aliquot jam annos Nephritide calculosa gravissime excruciatum se fuisse, conque- rebatur, magnumque numerum calculorum minorum; ad pisi, immo fabæ magnitudinem accedentium, mihi monstrabat, qui post intensissimos lumborum ac renum crucia-

tus, cum diris aliis symptomatibus stipatos, tandem prodire. Erat autem æger hic ultra quinquaginta jam annos natus, temperamenti sanguinei, vitæ generis sedentarii quidem, simul tamen vehemens in corporis motu ex artificii ratione suscipiendo, ordinatæ cæteroquin diætæ, ut notabiliora quædam vitia accusari non potuerint. Inquirebam itaque in procatarticas causas. Caseus, cerevisia varia, & sæpius minus defæcata, vitæ genus sedentarium cum laboriosa alternans, in subjecto satis quidem robusto, merito in considerationem veniebant, sed fundamentum mali nondum exhauriebant, nec producendo huic malo sufficiebant. Accedebat ergo adhuc propria ægrotantis methodus sibi medendi, qui ultro confitebatur, se, quamprimum lumborum dolores, & urinæ ardorem perciperet, statim confugere ad medicinam quandam ab amico communicatam, decoctum nempe, vel infusum cum vino exrad. Helen. Ari, Armorac, bacc. Junip. Laur. &c. paratum, ex cujus usu urina copiosius, & cum ea sabulum prodiret. Quæro igitur ex ipso, an expulsis ita calculis, sabulo, mucos, aliisque impuritatibus, progenies nova non mature revertatur? Immo certe, ait, sed iterum mature in usum vocare soleo meum arcanum. Suadeo hinc usum prophylacticum V. Suis in pede, laxationis, ac infusi theeformis, ex herb. Veron. Heder. terrest. ut experiatur, annon tandem hac ratione malum penitus dissipari valeat. Fit ita, ut per plures dein annos, etiam senex, ab omni calculorum genesi & inde dependentibus cruciatibus immunis vixerit.

EPICRISIS.

Nolo jam plures Nephritidis casus adducere, cum intentio mea eo tantum spectet, ut hujus mali & imprimis calculorum renalium genesin vere artificialem diætetico-med^{icam},

dicam, ac insimul viam ad simplicem medicinam præservatorio-curativam, inveniendam, monstrarem. Quemadmodum enim simplices aberrationes gravia sæpissime & admodum fontica inducunt consecutaria: ita & medicamentum & consilium vix certius & securius inveniemus, quam quod absque artificiis speciosis directe & simplici plane methodo causis istis opponitur. Nephritis simplex malum est, quod præcipue subjecta sanguinea, spongiosa, quoad habitum & temperamentum, ætatisque consistentis infestare solet, & quidem non solum ab externis causis, quando vitia circa se- & excretionem urinæ occurrunt, diæta viscida & caseosa, potus fæculentus, condimenta ac medicamenta diuretica, lumborum variæ læsiones concussoriæ, aliæque accedunt, sed & imprimis quoque ab interna causa, vergentia scilicet motuum congestiorum a superioribus partibus ad inferiores, speciatim loca hæmorrhoidalia, ut ita sub his moliminibus decubitus & collectiones humorum circa lumbos contingant, quæ motu diuretico, ex diæteticis ac pharmaceuticis, ob consilii inopiam, aut præcipitantiam, accedente, facile ulterius propelli, in consuetudinem converti, immo tandem ad stases ac secessiones mucosas, concreciones sabulosas & corruptiones ulcerosas prima fundamenta ponere valent.

Ex his ergo generalioribus causis facile cognosci potest, cur in ætate congrua & temperamento ad Nephritidem disposito, specialissimum illud impedimentum liberæ secretionis urinæ, cerevisia nempe feculenta, ex communissima omnibusque plebeiis nota observatione, non solum stasin humorum in renibus, urinæ subsistentiam & simul mucosarum impuritarum secessum producere, sed tandem etiam, ob acrimoniam urinæ, (ad instar casei cum calce viva facile in substantiam duriolem, quasi lapideam concrenentis,) terrestres & mucosæ partes coagulari ac in calculosa concrementa abire queant. Illi enim, qui in calculorum gene-
tar-

tartarum, similiaque salia primario accusant, in sua ætiologia, chymicæ crystallisationi & physicæ petrificationi superstructa, id adhuc sibi obtare deprehendent, quod salia ista diversa in humoribus occurrentia, acida, alcalia & media, non tam facile calculosa mucida concrementa promovere, sed ea potius avertere & præcavere queant, tum ob resolventem & abstergentem, tum etiam stimulantem & diureticam virtutem, cujus intuitu potius inter lithonriptica referenda forent. Proinde etiam ex ipsa physica genesi calculorum macrocosmicorum contrarium facile potest demonstrari, dum in lapidicinis & subterraneis speluncis manifeste videmus, quod lapides & stalactites ex aqua aliqua viscida successive coalescant, unde merito exinde concludere licet, quod etiam sub diuturniori congestione humorum ad renes, mucositates ab iisdem successive secedentes, a sero transudante coagulentur & tandem in duriorum consistentiam mutantur; siquidem etiam autopsia docet, quod calculi tales post excretionem plerumque mucidi & magis friabiles sint, facta vero ab aëre exsiccatione, magis compacti & duriores evadant. Quando vero post frequentiore recursum pathematum nephriticorum, quæ ab initio magis rheumaticæ indolis sunt, tandem ulcerosa stasis & corruptela emergit, tunc æque facile concipi poterit, quod & quomodo progenies calculorum multiplicetur, ita, ut non tam annuis, quam mensuris periodis, nova soboles, immo copiosior, prodeat. Non minus etiam inde per experientiam patet, cur ex Nephritide simplici fiat sabulosa & calculosa, & ex hac tandem ulcerosa. Pari quoque modo ex his circumstantiis elucescit, cur arthritici dolores maxime inferiores partes occupantes, videlicet podagrici & ischiadici, tam exactum cum Nephritide consensum monstrant, eamque tam facile post se trahant; siquidem spasticis hisce motibus serum acre, falso-sulphureum magis adhuc

concentratur & inspissatur, id quod sudores arthriticorum graveolentes, & urina crassa saturata, sedimentum tartareum plerumque deponens, abunde testantur, unde, si per excretiones periphericas sufficienter illud removetur, facile dein regurgitat ad renes & concretionem mucido-arenosam ibidem format, eodem circiter modo, quo in podagricis post incongruum usum remediorum refrigerantium, coagulantium & anodynorum, ex lympa per serum istud inspissata topfos nodosque generari deprehendimus.

Cognito sic modo generationis calculorum hujusque causis proximis & antecedentibus, singula hæc nunc quoque ad cautelas practicas applicanda erunt. Cum ergo formalitas vitæ consistat in conservatione mixtionis a putredine, hæc vero imprimis per motum humorum progressivum obtineatur, cujus ope impuratum secessio perpetua fieri solet, merito hinc etiam urinæ se- & excretio indefinenter & libere succedere debet, sicuti omnes reliquæ excretiones naturales, quam tamen cerevisia fæculenta & crassa nimium quantum turbat, & hinc impuratum tam in tota M. S. quam circa renes, accumulationem producit. Hinc etiam optime doctissimus HENCKELIUS in *Annal. Phys. med. Wratislaviens.* monet, præstare, ut in plurimis locis de officinis cerevisiariis magis sint solliciti proceres ac cives, quam de pharmacopoliis exstruendis. Quod si simplicis hujus remedii antinephritici efficaciam admittere quis recuset, is solummodo attendat ad observationem illam adhuc simpliciore, quod ii, qui aquam pro potu ordinario adhibent, rarissime nephritici evadant, nec non, quod infusa theetormia ex paucis tantum herbis parata, eximum semper levamen in his doloribus adferant, immo quo aquæ inter remedia lithontriptica merito primus concedatur locus. Sic mihi ipsi retulit nephriticus quidam, quod in nullo remedio contra summos cruciatus nephriticos ac calculosos, ex abu-

si vini rhenani concitatos, majus præsidium invenerit, quam in potu aquæ calidæ, vino substitutæ.

Quodsi itaque simplex hoc medicamentum tantam exferit virtutem, tunc sane etiam experientia illa medica ipsi vulgo non plane incognita manebit, quod diuretica majorem semper adfluxum & congestionem, immo & restagnationem humorum seroso-mucidorum circa renes concitent, eodem fere modo, quo dulcia & expectorantia decubitus humorum intra pulmones concitant, phthisinque accelerant; hinc minime negligendæ sunt illæ cautelæ, de similibus diureticorum usu demum post præmissa solventia, aperientia & diluentia admittendo, quoniam inconsideratus & præmaturus Nephritidem simplicem non solum confirmat, sed etiam facillime in calculosam mutat, quæ tamen, avertendo & derivando nimium humorum adfluxum versus renes, optime præcaveri potest. Inde nata est indicatio illa præservatoria, de ventilatione sanguinis per V. Snem, hirudinum applicationem & scarificationem in pedibus suscipienda, pro derivando humorum decubitu in nephriticis doloribus, quæ etiam in simplici plethoricorum Nephritide optimum usum præstat. Similiter etiam eo tendit altera indicatio, quæ ad remotionem impuritatum mucido-biliofarum, per blanda laxantia, rhabarbarina, fennata, mannata similiaque, directa est, siquidem hac ratione illarum collectio circa renes præcavetur, & ejusmodi nephritici plus inde levaminis obtinent, quam ab optimis quibuslibet lithonripticis.

Peractis hisce generalioribus, facilius dein poterit haberi ratio illorum, quæ specialius hunc adfectum fovent ac sustinent, concrementorum nempe fabulosorum, ut & ea resolvantur & in futurum præoccupentur. Præstant id imprimis salina, muciditatem humorum incidentia, & diuresin moderate simul promoventia, quo insimul inquinamenta,

circa renes hærentia, abstergantur. Remedia ex Nitr. depur. Tart. vitriol. Lapid. cancr. citrat. cum pauca Cinnab. majoris omnino sunt utilitatis, quam artificia quælibet chymiatrica: Acida mineralia, Spir. Nitr. dulc. & Spir. Vitr., cum aqua simpl. aut Spir. vin. rectificatiff. dilutus, non profus contemnenda sunt, provide tamen adhiberi debent, quoniam valde stimulant, & teneram texturam renum lædunt, inprimis quando stasis nephritica jam ad ulcerationem vergere videtur.

Tonum renum, ut recursus congestionum præcaveatur, immo tanto citius consolidatio absolvatur, restituant gemmata, lapidosa; coralliata, nec non falia volat. urinosa cum tinct. alcal. remixta. Inde experientia tot formulas remedium lithontripticorum produxit, non tamen ex opinione quorundam Chymiatrorum, ac si lapides pretiosi per magnetismum aliquem occultum petrificationem hanc microcosmicam infringant. Melioris autem efficaciam est usus decoctorum traumaticorum ex herb. Hed. terrest. Virg. aur. Alchymill., Matrisylv., Urtic. min. &c. paratorum, item etiam Eff. alexiph. cum Eff. Succini remixta.

Ulceratio actualis si jam præsto est, tunc magis mucilaginosæ, dulciæ, pectoraliæ & abstergentiæ conducunt. Nitrosæ vero, quæ alias in acrimonia urinæ orgasmica & spasticorum motuum exacerbatione optime conveniunt, nunc evitari debent, ob nimiam, quam excitant, irritationem. Ast oleosæ & gelatinosæ, veluti oleum Amygd. d. Sperma Ceti, Gumm. arab., Tragac., Liquirit. cocta, itemque radices emollientes & mucilaginosæ, in Decoctis, acrimoniam purulentæ materiæ ad minimum demulcent & temporarium levamen producant. Clysteres, inprimis e traumaticis & specificis, herbis nimirum Veron. Millef. &c. parati, non minus conveniunt; maxime in gravioribus insultibus colicæ nephriticæ. Inter lenia abstergentia etiam Pilulæ polychrestæ genuinæ

nuinæ locum habent insignem, si modo debita cum prudentia adhibentur. Opiata plenarie absint, quoniam etiam sub optimo eorum usu impostura latitat: In gravi enim malo supprimunt excretionem sabulosorum concrementorum, & in mitiori motus non nisi turbant. Præstant his lenientia & emulsiva ex Amygd. d. parata. Decoctum nephriticum Foresti ex rad. Alth. Glycirrh. Sem. Hord. Cicer. & passul. paratum mitigat dolores absque suppressione ac retentione excernendorum.

Tandem quæritur, an plane nullus concedendus sit locus diureticis positivis? merito autem negative respondendum est, quoniam status plethoricus plerumque conjunctus est, cujus intuitu potius derivantia & congestiones lenientia, itemque materiam acrem organica temperantia requiruntur, adeoque privativa magis methodus observanda est. Optima ergo graviori huic malo medendi ratio consistit 1.) in plethoræ ventilatione; 2.) impuritatam per laxantia abstersione; 3.) acrimoniæ serosæ acris correctione per nitrosa & præcipitantia; 4.) toni restitutione ac roboratione per gemmata; 5.) ulcerosæ corruptionis mundificatione & abstersione per lenia traumatica; ac 6.) impedimentorum, aut etiam quarumvis causarum impellentium remotione, hæmorrhoidum nempe & mensium revocatione, uti & podagræ convenienti tractatione, subjungendo congruam diætam. Quæ dein extra paroxysmum ex his subsidiis in auxilium vocanda sint, facile per se patet. Acidularum & thermarum rarus & cautissimus sit usus. Balnea vero domestica, cum lacte & furfuribus parata eximie profunt, uti & vesicæ lacte repletæ, lumborum regioni impositæ, itemque sacculi vel discutientes cum vino, vel pargorici, cum lacte decocti, pro diversa circumstantiarum & symptomatum conditione suadendi.

(*Hafnia Erfordiam missa*

d. 20. Maji 1742.

OBSERVATIO LXI.

Dn. Lic. JOAN. JACOBI SCHLIERBAGHII.

Mola carneo vesicularis a virgine
exclusa.

MOlas non absque viri usu ac virili femine gigni posse, jam olim adstruxit *HIPPOCRATES* de morb. mulier. §. 97. n. 2. & lib. de sterilit. §. 20. Text. 2. quam sententiam quoque *GALENUS* de usu part. cap. 10. class. 1. serio confirmat: *Nunquam, dicens, aliquem fuisse, qui mulierem viderit, molam absque viri usu gerentem.* Non pauci tamen ex antiquioribus concedunt, immo rationibus quibusdam corroborare nituntur, quod molarum generatio sine virilis quidem feminis concursu, sed ex nudo olim supposito mulieris femine contingere possit. vid. *ZACCHIAE* *Quaest. med. legal. lib. 1. Tit. 3. quaest. VI.* ubi insimul Auctores pro utraque parte & sententia militantes fusius recensentur. Complures enim Medici illius ævi, *HIPPOCRATIS, ARISTOTELIS & GALENI* auctoritate seducti, innocentes sæpe foeminas, molas excludentes, impudicitiae insimulaverunt, quale exemplum etiam adfert dictus *ZACCHIAS* l. c. no. 26. de religiosa quadam, quam *AMATUS Lusitanus, Curat. med. Cent. 4. curat. 36.* audacter violatæ castitatis ream pronunciavit. Nostris vero temporibus ex variis Observationibus hinc inde obviis, & sic ex repetita experientia sufficienter jam constat, quod molæ, quæ motu & quasi vita aliqua præditæ sunt, (quales tamen monstris potius accensendæ sunt) non nisi solis maritatis, & cum viro rem habentibus, propriæ sint, cujusmodi exempla apud *SENNERIUM, SCHENCKIUM, SALMUTHUM, ZACUTUM*

CUIUM LUSITANUM & in *Actis N. C. Dec. I. Ann. I. Obs. 5. in Schol.* prostant; e contrario vero simplices molæ omni motu destitutæ, etiam in viduis & virginibus castis occurrere possunt, sicuti complura talia exempla non solum in Ephemeridibus Illustris Acad. Nat. Curios. (a) sed & apud *HARDERUM in Apiar. obs. 92. MERCURIALEM de morb. mulier. lib. I. cap. 3. SENNERTUM, Prax. lib. IV. part. 2. de mola, Fortun. FIDELEM Relat. med. lib. III. Sect. 5. RUYSCHIUM Cent. observ. anat. chir. obs. 158. RHODIUM Cent. III. obs. 53. Marcellum DONATUM Hist. med. mirab. lib. 4. cap. 25.* prostant, quemadmodum etiam doctiss. *ALBERTI in Jurisprud. med. Part. I. cap. V. §. VII. a.* duo exempla virginum integrarum adfert, quæ ex mensium vitio & anomalo statu, modo insolita retentione, modo excessivo fluxu, molas generarunt, & dehinc excluderunt. Non minus etiam in *Miscellan. phys. med. mathem. celeb. BUCHNERI Ann. 1730. Mens. Nov. Class. II. art. 3. p. 1452,* ex relatione Dn. D. *WOLFFII,* sistitur virgo, quæ singulis mensibus, durante fluxu mensium, varias diversæ magnitudinis molas, majores æque ac minores, semper excrevit, id quod tam diu duravit, donec viro nupta gravida reddita fuerit. Hanc ipsam ergo experientiam, ad innocentiam virginum castarum magis confirmandam, novo quodam roborare placet exemplo virginis cujusdam XX. annorum, sanguineo - phlegmaticæ, quæ ante duos circiter annos tempore menstrui fluxus frigidam ingreditur aquam, hacque ratione tantas ejus concitavit turbas, ut modo parcius prodiret, modo plane subsisteret, quæ suppressio etiam dein per integros sex menses continuavit. Ab hoc ergo tempore abdomen fit tumidum, itemque etiam pedes œde-

(a) Dec. II. Ann. I. obs. 39. Dec. III. Ann. VII. & VIII. obs. 223; item, Ann. IX, & X. obs. 157.

œdematosi redduntur, sentitque pondus quoddam grave & molestum in abdomine, succedit hecticæ status cum horripilatione, in externis partibus imprimis perceptibili. Vocatur Medicus, qui harum circumstantiarum inscius, remedia menses moderate promoventia præscribit, a quorum usu post aliquot dies vehementissimi in dorso & abdomine oriuntur dolores, cum subsequente hæmorrhagia uteri, sub quorum incremento majori tandem massa quædam carnea ex utero propellitur, quam primo obstetrices vocatæ uteri procidentiam esse autumant: & idcirco summa quidem cum industria, sed frustraneo effectu, reprimere tentant, ægrotæque dolores magis hinc exacerbant, sub quibus etiam illa tandem foras ejicitur. Accersitus dein & concrementum hoc exactius lustrans, non nisi molam illud esse deprehendo, figuræ oblongæ, ad spithamæ fere longitudinem accedentem & pondere libram unam cum dimidia æquantem. Substantia ejus parenchymati pulmonum non absimilis erat, mollis, friabilis, fungosa & hinc inde quadantenus vasculosa, copiosis simul hydatidibus referta, quibus multa pinguedo intertexta adparebat. Adhibitis dein congruis emmenagogis, mensium fluxus restitutus fuit, ipsaque hæc virgo ab eo tempore integra sanitate gaudet.

OBSERVATIO LXII.

DN. LIC. JOAN. JACOBI SCHLIERBACHII.

Præmatura infantis recens nati mors, ex
purpura hæreditaria neglecta & re-
trocedente.

Matrone XL. annorum, sanguineo-cholerica, activioris iracundæ indolis, ac lautæ & quadantenus vinosæ diætæ, subinde purpura rubra chronica laborans
jam

jam decima tertia vice gravida, post prægressas varias animi commotiones, maxime autem iracundiam & moerorem, felici tandem partu enixa est puellam admodum debilem & manifestis convulsivis motibus afflictam. Primis statim diebus puerpera prodeuntem observat purpuram rubram, antea quoque sibi familiarem, quæ etiam dein in ipsum infantem, tam ex dispositione hæreditaria, quam suctione lactis materni, transfertur, irregulariter autem se gerit, & modo erumpit, modo retrocedit. Increbescunt ergo in dies convulsivi motus, superveniente simul aphthodea faucium inflammatione, quare, neglectis necessariis remediis diaphnoicis & blandioribus alexipharmacis, exanthematum eruptionem sublevantibus, unica salus in varii generis ant-epilepticis, a quibusdam familiis Nobilium summa inter arcana relatis & communicatis, quærebatur, eventu tamen spem atque promissa hæc speciosa eludente ac frustrante, siquidem, turbato his remediis legitimo purpuræ successu, post paucorum dierum intervallum, misere tandem obiit tenellus hic infans, prudentiori methodo alias procul dubio diutius servandus.

EPICRISIS.

Purpura rubra, æque chronica, subjectis sanguineo-cholericis præcipue familiaris, in humoribus diu sæpe delitescere potest & solet, donec gravior quædam intrinseca humorum commotio, sive per animi pathemata, sive per alios errores, circa rerum non-naturalium usum commissos, introducta, miasma illud peregrinum excitet, ejusque secessionem & expulsionem promoveat. Inde etiam fit, ut jam facile recrudescat, immo sæpius quoque periodica evadat, sive dependeat a reliquiis morborum non sufficienter oblatis, sive a lauta diæta ac vinosâ, sive ab aliis varii generis externis.

Hoc interea notari in primis meretur, quod per hæreditariam dispositionem facile transferatur in infantes, immo, præfente jamjam qualicunque dispositione, in puerperis etiam extraordinarie sæpius revertatur, atque tunc cum lacte ipso materno miasma tale copiosius communicetur & insinuetur tenellis recens natorum corporibus, in quibus dein, prout etiam ex præfenti elucescit exemplo, ob imbecillitatem virium, tanto graviora magisque fontica inducit symptomatata, totum morbi successum insigniter turbantia, & periculosam exanthematum retrocessionem facile accelerantia, quæ ipsa insimul in prædicta puella per imprudentem usum, aut plane intempestivum abusum specificorum & arcanorum antepilepticorum, tantopere deprædicatorum, magis adhuc promota fuit, absque tamen ulla, etiam levissima convulsionum mitigatione, utpote quas, cum mere symptomatice fuerint, citra primariæ causæ remotionem nunquam impune & absque majore periculo, præcipue in tenerrimis ejusmodi subjectis, tollere licet.

OBSERVATIO LXIII.

Dn. Lic. JOAN. JACOBI SCHLIERBACHII.

Impotentia ambulandi artusque movendi
subitanea, in gravida cætero-
quin sana.

Verissima omnino sunt & per experientiam jam dudum abunde comprobata, quæ ZACCHIUS, in *Quæst. med. legal. lib. I. tit. 3. quæst. 1.* profert, his verbis: *Prægnantia in quocunque tempore sit, nullatenus cognosci potest per signa quadam certa, infallibilia, demonstrativa, sed saltem per aliquot conjecturas & signa quadam probabilia.* Et ita etiam com-

comparata sunt ea, quæ *HIPPOCRATES Sect. V. Aphor. 41.* adu-
cit. Constat quoque proinde per quotidianam experientiam,
quod emansio mensium, fastidium ciborum, vel pica, vomitus
matutini, mammarum turgescencia, lactisque in iis præsentia,
successiva abdominis intumescencia, & plura hujus generis
alia, non utique & in omnibus fœmellis tamquam certa
& evidencia graviditatis signa reputari queant; quoniam ad-
modum frequenter eadem variant secundum individuorum
diversam ætatem, constitutionem, temperamentum, sta-
tum sanum vel morbosum, ut modo magis, modo minus
manifesta sint, immo quandoque plane deficient. Non
minus etiam gravidis sæpius varia plane insolita eveniunt
accidentia, de quibus plura adduxit doctiss. *ALBERTI* in
System. Jurisprud. med. P. I. p. 92. §. XVII. quorum etiam re-
ferri meretur casus in Celeberr. *BUCHNERI Miscellan.*
phys. med. mathem. Ann. 1727. mens. Februar. p. 125. descri-
ptus, de abstinentia a cibo & ferme etiam a potu, per ali-
quot menses, post medium gestationis tempus, prægres-
sos vehementiores vomitus excipiente. Huic ergo alium
quendam, notatu non minus dignum, in praxi a me obser-
vatum, subjungere licebit, qui in sequentibus consistit: Mo-
litoris uxor, annorum XXI. floridioris constitutionis, alias
mensium frequentioribus anomaliis, & exinde arthriticis
doloribus, mitioribus tamen, aliquoties adflicta, primis
statim temporibus ingravidationis primæ, sibi aliisque adhuc
incognitæ, plenaria impotentia deambulandi, artusque mo-
vendi ex improvise corripitur, absque tamen ullo alio in-
commo, sive dolore, sive tensione partium qualicunque,
ita, ut lecto quidem adfixa, bene tamen ingerat, digerat &
egerat. Varii ergo hinc inde & Medici & medicastrum (more
vulgi ordinario,) in consilium vocabantur, eorumque quili-
bet fere aliam plane causam molesti hujus symptomatis ac-
cusabat; medicastrum vero veneficium subesse audaçter pronun-

nunciabant ; interim tamen omnia auxilia, tam naturalia, quam antimagica, frustranea erant. Tandem medio ferme gestationis tempore ad hanc cæteroquin sanam mulierem adducor, pensitatisque ac exploratis omnibus circumstantiis, graviditatem unice in culpa esse declarabam, quam vero adstantes tacite exhibebant. Interim orgasmicam quandam extraordinariam sanguinis commotionem observans, contemperantia & leniter laxantia ex Rhabarb. Sale Anglic. exhibeo, subjungendo dein V. Snem in brachio, post cujus usum successive robur & mobilitatem membrorum redire observavit, ut electo surgens non solum vegetiorem infantis motum dehinc perciperet, adeoque de imprægnatione certior redderetur, sed & domesticis occupationibus præesse potuerit, usque ad consuetum partus terminum, quo filiam sanam vegetamque feliciter enixa fuit.

OBSERVATIO LXIV.

Dn. Lic. JOAN. JACOBI SCHLIERBACHII.

Subitanea mensium suppressio, variorum
fonticorum, successive se excipientium,
morborum causa.

Ancilla quædam, floridioris constitutionis, annorum XXIV. durante mensium fluxu intrans aquam frigidam, subito eundem subsistere deprehendit, indeque statim tumorem in cubito cum erysipelacea inflammatione erumpere sentit, qui a nasutulo opilione unguentis & emplastris pinguibus tractatur, brevi post, un. cum inflammatione, reprimitur. Excipiunt autem perniciosam hanc retropulsionem statim vehementissima tormina abdominis, cum ænesmo & actuali hæmorrhoidum fluxu, quem itidem
alius

alius in consilium vocatus empiricus, dysenteriam veram esse reputat, & hinc adstringentibus subito sistit. Novam ergo hancce sinistram medicationem presso pede insequitur gravissima Arthritis vaga, miseram dirissime excrucians, unde jam demum inopes consilii, meam implorant opem. Adhibitis ergo convenientibus remediis, intra aliquot hebdomadas non solum Arthritis profligatur, sed etiam dein mensium fluxus, cujus suppressio primariam & generalem omnium horum malorum causam constituerat, successive revocatur, & in pristinum ordinem redigitur. Elapso sic circiter sesqui anno, viro interim nupta, prima vice gravida redditur, statimque altero hujus ingravidationis mense frequentioribus urinæ ardoribus adfligitur, qui successive in plenariam summeque dolorosam transeunt Ischuriam, quandoque remittentem, semper tamen recurrentem, ac se se exacerbantem, tandem vero circa medium circiter gestationis tempus in urinæ incontinentiam transeuntem, hac tamen cum speciali circumstantia, ut quando erecta stabat, aut sedebat ægra, ne guttula quidem urinæ prodiret, quando autem decumbebat, id quod ob insignem virium jacturam absolute fere necesse erat, statim guttatim ac continuo illa profunderet, unde dein successu temporis gravissima genitalium & adjacentium partium inflammatio ac excoriatio eveniebat, in primis cum ardor urinæ in dies increbescere videretur. Adpetitus interim plenarie, unacum viribus erat prostratus, maciesque insignis totum corpus occupabat, ut cutis vix ossibus hæreret. Durabant hæc ita per trimestre fere spatium, inter anxias querelas & lamentationes ægræ. Maritus & agnati hinc inde auxilium adlaturi, frustra discurrebant; non quidem ut interne per apta adminicula opem efflagitarent, sed tantum externe excoriatiioni & inflammationi per remedia modo congrua, modo etiam incongrua commendata resisterent. Tandem, elapso hoc

tempore, sensim sensimque involuntarium istud urinæ profluviū remittebat, atque dein ad ipsum usque partus legitimi terminum melius se habebat, in quo puellam mole quidem parvam & pariter summe emaciatam, sed tamen contra omnium opinionem sanam & adhuc satis vegete viventem, in lucem edidit, quo factō misera hæc & ad necem fere perducta, vires unacum pristina sanitate habituque carnosō successive recuperabat, illaque per integrum biennium læta fruebatur. Dehinc vero secunda vice imprægnata, singulis modo enumeratis pathematibus denuo adfligebatur, quare cognati ejusdem, qui cautius nunc mercari didicerunt, statim me conveniunt & auxilia quærunt. Indagatis omnibus circumstantiis, nonnisi aliquot doses pulveris antispasmodici exhibeo, venamque in brachio aperire jubeo, unde intra paucorum dierum spatium molestissima ista symptomata non solum penitus sublata fuerunt, sed & ipsa gravida, tempore ordinario ab uteri sarcina liberata, integra nunc gaudet sanitate.

SCHOLION.

Consensum illum manifestum & eximium, qui pedes inter & uterum viget, præter fœmellas hystericas, ab eorum refrigeratione pejus semper se habentes, menstruatae etiam probant atque confirmant, siquidem excretionem hanc tantopere necessariam ac salutarem, exinde facillime atque gravissime turbari posse, per experientiam abunde jam constat, imprimis si ejusmodi sensibilibior pedum refrigeratio contingat præsentē jam & succedente isto fluxu, sicuti in casu hoc descripto ab ingressu in aquam frigidam plenaria ac subitanea ejusdem suppressio statim inducta fuit, eaque postmodum omnibus reliquis succedentibus morboris consecutariis primariam originem præbuit. Exinde enim primo prognatus fuit tumor ille externus inflammatorius, cujus item-
festiva

pestiva retropulsio dein congestiones & impetuosiores translationes humorum versus viscera abdominis provocavit, quæ, dum mensium fluxum illico restituere non poterant, vicarium hæmorrhoidalem excitabant, cumque & hic per adstringentia cohibitus fuerat, tandem eluctatorii spastici motus in artubus scenam quasi claudere videbantur, arthritidemque vagam introducebant. Pari etiam ratione dein, sub ingravidatione, plethora denuo aucta nimiaque sensibilitas stricturas illas circa vesicam & frequentius recurrentem Ischuriam quoad maximam partem produxit, cui tandem, ob tonum sphincteris vesicæ nimium debilitatum, incontinentia urinæ successit. Hanc ergo ob causam V. S. nem omnibus aliis merito præferebam auxiliis, bene gnarus, quod in gravidarum Ischuria optimum illa constituat remedium, quemadmodum egregie id demonstravit Clariss. WOLFFIUS, in *Schol. ad Observ. XX. Volum. IV.* horum Actorum.

OBSERVATIO. LXV.

Dn. Lic. JOAN. JACOBI SCHLIERBACHII

de

Consuetudine diuturniori, circa res etiam minus salutares, haud ita temere & subito mutanda.

Vldetur omnino consuetudo proprie nihil aliud esse, quam motus quidam determinatus, ex speciali naturæ activitate & inclinatione ortus, atque crebriori & repetito exercitio in habitum mutatus. Et quamquam ea primario semper sese exserat in actionibus moralibus, non minus tamen frequenter etiam in vitalibus occurrit, tantæque

que in iis est efficaciam, ut, si etiam circa res manifeste noxias versetur, absque tamen detrimento nequaquam omitti, aut ad minimum subito haud mutari debeat. Sic videmus v. g. quod complures Asiae incolae Opium in quantitate non exigua, ob continuum fere usum, citra noxam ullam adsumere possint, immo, quod quemadmodum illud in minus adfuetis soporem ac stuporem induxit, ita in his gentibus singularem excitet animi alacritatem, ad ferociam usque saepius progredientem. Similiter quoque venena in quibusdam subjectis, consuetudine iterata & a minoribus dosibus successively ad majores progrediendo, adsumta, nullam iis noxam inferunt. Eodem modo & purgantia drastica diu & repetitis subinde vicibus usurpata, tandem perquam exiguum monstrant effectum. Tabaci fumum haurientes prima vice multa perferunt incommoda, temporis autem successu facile eundem tolerant, immo saepius ita ei adfuescunt, ut frequentiore, immo fere continuum usum in delitiis habeant. Proinde etiam observamus, quod natura saepissime certis quibusdam remediis, imprimis evacuantibus, ob frequentem & diuturnum usum, ita adfuescat, ut ordinarias etiam & quotidianas excretiones negligat, nisi iisdem illis remediis excitata fuerit, quemadmodum id exempla eorum, qui vel Pilularum crebriori usu, vel Clysterum applicatione fere continua delectantur, abunde comprobant. Quemadmodum autem vi consuetudinis diuturnioris nullum etiam a rebus caeteroquin noxiis pertimescendum est periculum; ita e contrario tales in se quidem pravas & summopere culpandas consuetudines nequaquam temere & repente mutare licet, nisi gravissima summeque fontica invitare velimus consecutaria; *Nihil enim, prout Illust. b. m. HOFFMANNUS, in Med. rational. system. Tom. I. p. 649. egregie monet, magis sanitati insidias struit, quam subita rerum consuetarum mutatio.* Confirmat idem hoc *HIPPOCRATES Sect. II.*

aphor. 50. his verbis : *Ex multo tempore consueta in consuetis molestare non solent, etsi sint deteriora.* Unde etiam perquam salutare est consilium *CELSI*, quod *lib. I. cap. 3.* exhibet : *Cum quis mutare aliquid volet, paulatim debet adsuescere ; quod enim contra consuetudinem est, nocet, seu molle, seu durum est ; adeoque ejus intuitu necesse quoque est, ut pariter consuetudines circa res perniciosas non subito, sed pedetentim abrogentur & immutentur ; quod enim paulatim ac successive fit, illud tuto fit,* teste eodem *HIPPOCRATE* *l. c. aphor. 51.*

Veritatem ergo hujus adfert & necessitatem adducti consilii duobus jam confirmare & illustrare placet exemplis, quorum prius in sequentibus consistit : Vir sanguineo-melancholici temperamenti, alias strenuus Spiritus vini potator, ac simul a primis juventutis annis suctioni fumi Tabaci nimium deditus, ut hinc non injuste, juxta *Simonem PAULI* in *Comment. de abusu Tabaci & herba Thee*, titulum *Capnophili architabacarii* meruerit, quinquagesimum jam ætatis annum agens, ob quotidianam & copiosam spiritus vini ingurgitationem, tandem Tabaci usum subito abrogare intendit, ac idcirco per aliquod tempus illum plane omittit. Vix autem hoc factum erat, cum vehementes spasticos per dorsum excurrentes dolores, cum insolita musculosarum partium in hac regione intumescencia, perciperet. Putans ergo, quod forsitan neglectus Tabaci usus occasionem huic incommodo præbuerit, moderate illum repetit, indeque & tumorem & dolores evanescere deprehendit. Interim adhuc semel tentat, annon in totum hanc inveteratam tollere possit consuetudinem, atque hinc iterum per aliquot dies hanc fumisuctionem negligit ; redeunt hinc statim tumores & dolores pristini, iterumque dein admissio usu fumi Tabaci profligantur, unde eundem parcius tantum continuare constituit, & ab illo tempore nihil amplius incommodi observavit.

Alterum exemplum concernit Clericum quendam, similis fere ætatis & temperamenti sanguineo-cholerici, qui a multo jamjam tempore frequentius & larga in copia pulverem Tabaci per nares attrahere suevit, tandem vero ex tædio quodam ab ejus usu plane recedit, brevi autem post non solum Cephalalgia per vices recurrente, sed & Ophthalmia vera sanguinea graviter adfligitur, cujus causam cum unice in intermissum hujus pulveris usum conjiceret, eundem hinc repetit, & paucorum dierum spatio, sine ullo alio adhibito remedio ab his incommodis liberatur. Conferri ergo huc meretur *Observatio 236. Decur. II. Ann. V. Ephemer. Nat. Cur.* de Cœcitate ex intermisso Tabaci fumo.

OBSERVATIO LXVI.

Dn. Lic. JOAN. JACOBI SCHLIERBACHII.

de

Herpete erysipelatoso volatico in puerulo.

A defectus paulo rarius in praxi occurrentes, tanto magis ob infrequentiam merentur adnotari, ut junioribus Practicis non solum exactius innotescant, sed etiam convenienti ratione ab iis tractari queant. Præsentis hujus modo indicati morbi historia jam extat in *Vol. IV. Obs. 45.* horum Actorum, ubi etiam alia adhuc ejus exempla ab aliis Auctoribus notata, adducuntur, quibus etiam illud adnumerandum est, quod in *Satyris Med. Silesiac. Spec. V. Obs. 2. p. 11.* extat, unde etiam uberiolem quandam considerationem pathologico - practicam ejusdem jam instituere non lubet, sed sufficet mihi, unicum illum casum communicasse,

nicaffe, qui in Praxi, per ſedecim annorum ſpatium hæcenus continuata, a me obſervatus fuit. Quum nimirum Hombergæ ad Ohmam Phyſici munere adhuc fungerer, civiſ cujuſdam unicus filioloſ, dimidii anni, effloſcentiſ variſ cruſtoſiſ in facie per aliquot ſeptimanas laborabat; hiſ jungebatur demum eryſipelacea inflammatio, cum inflatione partiſ adfectæ, quam idcirco ſtatim mitigare intendebam, exhibitſ tum infanti, tum præcipue matri lactanti, leniorib꿿 alexipharmacſ, pulverib꿿que præcipitantib꿿 & temperantib꿿 ſub quorum uſu etiam Eryſipelas cum effloſcentiſ in facie diſparere incipiebat, ſtatim tamen pect꿿 & humeroſ ulteriuſ ſerpendo occupabat, hiſque relictiſ, dorſum & abdomen pervagabatur ſucceſſive, cum inſigni ſcroti intumeſcentia, multumque tunc negotii faceſſebat, ſiquidem etiam veſiculæ pellucidæ hinc inde interſperſæ adparebant, donec ſpatio trium hebdomadum totum corpus derelinqueret priſtinaque ſanitas rediret, poſtquam interne uſu prædictorum alexipharmacorum, temperantium & abſorbentium, una cum decoctiſ, ex lignoſiſ & anticatarrhalib꿿 paratiſ, ſedulo a matre adhibitiſ, hucuſque continuatuſ, externe vero leniter exſiccantia & camphorata ſimul in ſubſidium vocata fuerant.

(*Battenberga Erfordiam miſſa*
d. 4. Jun. 1742.)

OBSERVATIO LXVII.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI WOLFFII.

De

Calculo ſub lingua reperto.

Proſtat jam in *Volumine III. Act꿿. noſtr꿿. Obſerv. LXXXII.* caſuſ de calculiſ per alvum a ſœmina excretiſ, & in *Volumine V. Obſerv. XXVIII.* aliuſ a me communicatuſ

de calculis per tussim rejectis, quibus nunc sequentem de sublinguali calculo subungere lubet. Nutrix generosissimæ cujusdam personæ ulcere sinuoso sub lingua diu afflicta, curæ & dexteritati Chirurghi, in arte sua probe versati, sese concredidit, qui etiam varia remedia mundificantia, balsamica & consolidantia externe adhibuit, irritato vero cum effectu, & citra ullam spem obtinendæ tandem consolidationis. Interim eodem tempore dilectissimus meus parens Dn. D. *Georg. Christian. Wolff*, Physicus primarius & Scabinus Imperialis Civitatis Suinfurtensis ad generosissimum illum L. Baronem, graviter ac periculose tunc decumbentem, accersitus, etiam in consilium ratione ulceris istius, jam ad sinuosum statum inclinantis, vocatus fuit, qui, sub accuratori inſtituta exploratione, intus duritiem quandam, stilo immiſſo non cedentem, animadvertit, unde non solum interne diaphoretica & sanguinem depurantia, viscidosque humores resolventia, præscripsit, atque diætam congruam afflicte injunxit, sed & Chirurghum turunda, unguento ægyptiaco illita, ulceris introitum dilatare jussit, quibus ita peractis, altero die, post turundæ adplicationem calculus albus, pisi mediocris magnitudine, porosæ & friabilis substantiæ, ex lamellis quasi concretus, cum extracta turunda prodiit, ulcusque illud antea admodum rebelle, paucorum dierum spatio facile coaluit.

OBSERVATIO LXVIII.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI WOLFFII,

De

Inflammatione, tumore & elongatione
prægrandi Uvulæ.

Circa finem Decembris anni præteriti, acicularius XXXII. annorum, temperamenti biliosi & habitus corporis

De Inflammatione tumore & elongat. pr. agr. Uvulae. 229

ris macilenti, per quinque dies inflammatione & tumore faucium uvulaeque elongatione laborans, Chirurgum hucusque in consilium vocaverat, qui quoque vertici non solum varia, cataplasmata nempe & emplastra, applicavit, quibus uvulam nimirum elongatam attollere & attrahere nitebatur, sed & aegrotum in terra sedentem capillis verticis, manipulatim arreptis, ut uvulam simul in altum tolleret, sursum coegit, nefanda vero hac methodo omnia in dies reddebantur pejora, ita quidem, ut aeger nihil plane deglutire, difficillime vero respirare valuerit. Rebus sic stantibus, tandem adstantes, suffocationem illius momentaneam metuentes, meum implorant auxilium. Accedens ergo & deploratum hunc statum considerans, primo cochlear spiritus vini camphorati aegro exhibui, utque hunc per aliquod tempus in ore detineret, imperavi. Dein V. Snem largam in pede commendavi, quae etiam ab alio Chirurgo vocato statim instituebatur; interim ex ore stupenda quantitas mucis tenacis, viscida & feri acrioris unacum spiritu vini camphorato rejiciebatur, eaque propter Chirurgo injunxi, ut gargarisma leniter adstringens, cum vino & nitro paratum, mediante siphone frequentius injiceret, quatione ingens adhuc copia mucis & feri tenacis educta, aegerque adeo exinde levatus fuit, ut eodem adhuc die liquida iterum sorbillare potuerit, idcirco igitur sequens infusum Theeforme praescripsi: Rec. Rad. Torment. Valerian. Vincetox. Helen. Liquirit. ana. drachm. 2. Fol. Ligustri, Veron. Scabios. ana Manip. dimid. Flor. Prunell. Rosar. r. Chamom. rom. ana pugil. 2 Sem. Anis. Foenic. Cubeb. ana drachm. 1. Inc. cont. M. & infundantur cum aqua fervente & post extractionem infusum hoc calide sorbilletur.

Sequente die tumorem unacum inflammatione uvulae valde imminutum deprehendebam, magnaue copia mu-

ci iterum per os excreta erat, unde æger tantum de immobilitate & dolore maxillæ inferioris in apophysi condyloidea, nec non de alvi constipatione, in octavam usque diem nunc durante conquerebatur; præscripsi igitur Sacculos exspeciebus discutientibus, uino - calido immergendos & maxillæ in loco affecto calide imponendos, unacum sequente potiuncula laxante: Rec. Aquæ fl. acac, unc. I. & dimid. rad. Rhabarb. Mercurii orient. pulverisat. drachm. dimid. dulc. rite parati grana 5. Syr. rofar. solutivi drachm. 2. M. D. pro I. dosi. Cum vero alvus abinde non aperiretur, hinc post VI. horarum intervallum talem subjunxi potiunculam: Rec. Aquæ Cichorei unc. I. rad. Jalap. pulveris. Scrup. I. Syr. folior. Sennæ drachm. 2. M. & D. pro una vice, unde etiam circiter viginti sedes cum euphoria provocatæ fuerunt.

Tertio tandem die ad humores stagnantes discutendos, mixturam sequentem, Eff. Scord. Pimpinell. alb. ana. drachm. I. M. D. mane & vesperi guttæ XXX. in vehiculo aquoso. Post hujus usum largior statim prodibat sudor, nec non tumor cum inflammatione ad votum evanescebat, ita quidem, ut maxillam pro lubitu iterum movere, loqui, masticare & deglutire potuerit, ac quinto tandem die plenarie restitutus fuerit.

OBSERVATIO LXIX.

D. D. JOAN, PHILIPPI WOLFFII.

de

Pedum tumore œdematoso chronico, paucorum dierum spatio sublato.

DEcurio quidam LIV, annorum, satis alias vegetus & robustus, postquam ante biennium febre quartana chronica laboraverat, atque varia tunc a Chirurguro

rurgo castrensi præscripta medicamenta adsumserat, iisque tandem febrem profligaverat , ab illo tempore œdematosos pedum tumores , una cum artuum dolore pruriente vago retinuerat, quæ ipsa symptomata procul dubio magis aucta erant , postquam in obsidione & expugnatione muniti Philippoburgensis aquam cœnosam pro potu ordinario adhibuerat , variis aëris injuriis expositus & insuper globo sclopeti prope costas spurias dextri lateris vulneratus fuerat. Interim sudores spontanei per integrum hoc biennium e toto corpore largiter satis promanuerant , & adhuc continuabant ; appetitus erat constans adhuc & vegetus , cumque viribus sufficientibus adhuc polleret æger , hinc sequens præscripsi Infusum : Rec. rad. Bryon. Polypod. Helleb. nigri ana drachm. 2. Fol. Sennæ s. st. unc. i. herb. Trifol. fibr. manip. dimid. cortic. rad. Ebuli interior. Sem. Anisi, Carthami ana drachm. i. Salis Epsoniens. unc. dimid. Conc. Cont. M. infundantur cum libra dimid. aquæ feruentis & adfundatur dein libra una cum dimid. vini generosi , hujusque infusi quotidie , jejuno ventriculo , sexta pars hauriatur.

Tertius hinc vix elapsus erat dies, cum æger certior me redderet , quod infusum hoc ingentem quantitatem feri per alvum eduxerit , aliquoties etiam sanguis cum fecibus alvinis prodierit , quem a contusione gravi & superficiali vulneratione per ictum sclopeti modo memoratum adhuc resistasse judicaret. Tumor pedum interim plane cessavit , quapropter usum infusi continuare suasi , præcipue cum in artubus dolorem prurientem vagum adhuc sentiret , insimulque sanguis cum fecibus & post illas excretus suspicionem potius de hæmorrhoidali fluxu præberet , in primis , quoniam paulo post floridus evadebat , ejusque excretio cum euphoria ægri continuabat.

Quinto die ultimam hujus infusi purgantis dosin adsumsit , & fluxus hæmorrhoidalis , qui per quatuor dies duravit,

ravit, nunc cessabat, dolor autem pruriens & vagus in artubus, quadantenus quidem mitigatus, adhuc continuabat, quare sequentia præscripsi : Rec. Spermat. Cet. rec. Lapid. Cancror. Antimon. crudi ana drachm. I. rad. Ireos Florent. femin. Anisi ana drachm. dimid. M. F. Pulvis, de quo mane & vesperi in infuso sequente partem octavam capiat.

Rec. Elixir. pectoral. Wed. Tinctur. Antimon. acris ana drachm, 2. M. D. post meridiem hora quarta capiantur 50. guttulæ in eodem vehiculo. Rec. Rad. Liquirit. Scorzoner. ana drachm. 2. Herb. Veronic. Scabios. ana manip. dimid. Scordii manip. I. Flor. Hyssop. Papau. rhead. Pugill. 2. Sem. Fœnicul. Cort. Cinnam. acut. ana drachm. I. Conc. Cont. M. cum f. q. aquæ feruentis Infusum theeforme, loco vehiculi pro adsumendis medicamentis usurpandum. Tandem decimo die non solum tumor pedum plenarie sublatus erat, sed & dolores artuum in totum cessaverant, ut æger hætenus afflictus absque ullo incommodo iterum officio suo fungi potuerit, atque ab eo tempore perfecta nunc fruatur sanitate,

OBSEVATIO LXX.

D. D. JOAN. PHILIPPI WOLFFII.

De

Febre continua gravidæ, abortum minitante, hujusque felici præservatione.

FOemina XXXI. annorum, obesioris & sanguinei corporis habitus, antea passioni hystericae, præcipue post prægressam iram & adsumta alimenta dulcia, sæpius obnoxia, quinto nunc gravida, ultimo die Januarii hujus anni ingenti corripitur æstu, cephalalgia, prostratione appetitus

titus, siti intensa & artuum lassitudine dolorosa, conjuncto pulsu duro & raro, vehementi tussi sicca, ac difficili respiratione. Quoniam igitur a primo statim initio ingravidationis, ob vegetiorem semper adpetitum, largiorem adsumserat victum V. Snem verò plane omiserat, hinc statim suasi potum tenuem, diluentem, calidum & largum, insimulque sequentia exhibui remedia: Rec. Spir. Flor. Sambuc. vini camphorat. matricalis ana drachm. 2. M. & vertici temporibusque splenis adplicetur. Rec. Aquæ Cerasor. nigr. Rub. idæi, Galegæ, Scord. ana unc. 2. Pulv. antispasmod. Hallens. Antimon. diaph. ana scrup. 2. Syr. papau. rhead. drachm. 3. M. & D. omni bihorio cochlearia duo. Hoc ipso die post meridiem cephalalgia quidem mitior fuit, de insigni vero artuum lassitudine dolorosa & pressione thoracis satis molesta, reliquisque symptomatibus adhuc continuantibus ægra conquerebatur.

Die I. Februar. pulsus adhuc durus & rarus fuit, nec non symptomata in eodem gradu adhuc durabant, hinc V. Snem in brachio institui jussi, post cujus administrationem sanguis emissus statim crusta alba tenaci, uti in morbis inflammatoriis, præprimis pleuritide, fieri solet, obductus fuit, omnia autem symptomata mitiora reddita fuerunt. Die 2. Februar. de æstu insigni & gravioribus abominis doloribus conquerebatur, postquam præterita nocte vehementi horrore concussa fuerat; motum quoque foetus fortiorem, quam antea unquam, percepit, & hinc de abortu facile infecuturo metuebat, ast bono esse animo jussi, quoniam motus iste foetum adhuc vivum vegetumque esse, indicaret, cumque nunc pulsum mollem quidem, sed simul fortem deprehenderem, ac tussis adhuc continuaret, sequentia hinc ordinavi: Rec. Pulver. contra abortum P. A. R. drachm. I. & dimid. Nitri depur. Cinab. nat. dep. ana drachm. dimid. M, F. Pulvis, div. in vj. partes æquales & D.

omni trihorio una dosi cum mucilagine hordei. Rec. Empl. de Tacamah. de Mastiche, ana drachm. 3. Cinnam. acuti, olei nucistæ expr. ana drachm. dimid. Malax. ducatur super alutam & infimo ventri imponatur. Rec. Semin. Papav. alb. Melon. Violar. ana drachm. 3. c. Aquæ Hyssop. s. vino, Veronic. Scabios. ana unc. 2. F. l. a. Emulsio, Colaturæ adde: Nitri depur. scrup. dimid. Pulver. antifebril. Crollii drachm. dimid. Syr. Papav. alb. drachm. 3. M. & fumantur versus noctem aliquot cochlearia.

Die 3. Februar. postquam noctem transegerat quietam, antemeridianis horis quoque melius se habuit, omniaque symptomata mitiora erant, unde ob alvi adstrictionem per quadriduum nunc durantem, globum moschatum, oleo lini illitum, adplicare jussi, unde etiam alvus unica vice referata fuit; post meridiem vero æstus, cephalalgia & tussis iterum nova capiebant incrementa, dolores autem infimi ventris plane mitigati erant, ideoque sequentem exhibebam pulverem: Rec. Spermat. Ceti recent. drachm. I. Antimon. diaphor. Corall. rubr. ana drachm. dimid. Nitri anod. Cinnab. nat. depurat. Rad. Ireos Flor. ana scrup. I. Massæ Pil. de Cynogl. grana VIII. Sacchari hordeati drachm. 3. M. F. Pulvis, de quo quotidie ter octava pars in jusculo calido sumatur. Hujus ergo usu tussis non solum mitior, sed & exscretio facillior reddita fuit, ægrota sequente nocte placide dormivit, & interdum omnia symptomata tolerabilia fuerunt, immo ad sextum usque diem, absque ulla exacerbatione, ita permanserunt, quo ipso etiam die non nisi de tussi adhuc perseverante conquerebatur, unde, cum nulla amplius indicia æstus superessent, mixturam, ex Elixir. pector. Wed. & Spirit. Salis ammoniaci anisati partibus anaticis compositam, mane & vesperi ad quadraginta guttulas in vehiculo calido exhibebam.

A sexto usque ad nonum diem Februar. optime se habuit, vires quoque redire inceperunt, & tantum amarities

oris cum tussi mitiori adhuc resistabat, unde ad reliquias impuratum, in primis viis adhuc occurrentes, debite abstergendas & plenarie eliminandas, sequentem laxantem præbui potionem: Rec. Mannæ Calabrinæ drachm. 6. Mass. Pilul. Becheri scrup. dimid. solv. c. Aquæ Hyssopi unc. 2. Colaturæ add. Rhabarb. orient. scrup. 1. Nitri anod. Antimon. diaphor. ana grana 5. Syr. Rosar. solutivi drachm. 2. M. & D. crastino die mane pro una dosi.

Die II. post potionem laxantem hesterno die adsumtam, novem vomitus biliosos habuit, alvus vero clausa mansit, nihilominus appetitus & vires ad votum redierunt. Pro fibris ventriculi & intestinorum roborandis, & restituendo legitimo tono earum, sequens mixtura præscripta fuit: Rec. Ess. Centaur. min. Cort. Casearill. Liquor. anod. mineral. Hoffm. ana drachm. 2. M. D. mane & meridie una vel altera hora ante prandium quadraginta guttæ in vino.

Die 15. Februar. postquam per tres dies Essentiam, die undecimo præscriptam, toties vomitibus biliosis rejecit, quoties eam adsumserat, nunc, cum evanescente oris amaritie eam retinuit, & successive magis magisque ad orthostadium rediit, ita, ut post vigesimum diem occupationibus suis domesticis iterum præesse potuerit, & integra dein sanitate, usque ad legitimum partus terminum gaudens, vivam sanamque adhuc filiolum feliciter enixa fuerit.

OBSERVATIO LXXI.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI WOLFFII.

de

Epilepsia infantis, a diætâ vitiosa matris
excitata.

Circa initium mensis Martii fœmina quædam consilium
auxiliumque meum efflagitabat pro filiola sua quadri-
mestri, quæ, aliquot a prandio horis elapsis, subito

vehementioribus paroxysmis epilepticis, singulis fere quadrantibus horæ sese exacerbantibus, adfecta fuit. Inquirenti ergo in causas antecedentes gravioris hujus adfectus referebat mater, nullam sibi aliam constare, præterquam quod per aliquot dies carnem suillam, sale conditam, & brassicam capitatam, muria a putredine conservatam, avide comederit, & cerevisiam forsitan quadantenus feculentam super ingesserit, de reliquo autem vitæ generi magis sedentario adfucta sit. Commendavi ergo eidem potissimum diætam congruam, gelatinosam nempe & eupeptam, nec non pro potu ordinario, decoctum Hordei cum rasur. C. C. radic. Liquirit. & semine Anisi, subjungendo simul sequentem pulverem: Rec. Ungul. Alcis, C. C. philos. præpar. Arcan. duplicana drachm. dimid. Cinnabar. nativ. depur. Lumbric. terrestr. ana scrup. I. M. F. Pulvis, quem capiat quatuor dosibus in aqua simpl. vel decocto commendato. Infanti autem sequentia præscripsi: Rec. Aqu. flor. Tiliæ scrup. 2. olei Tartar. p. d. scrup. I. M. & D. omni trihorio guttæ 15. in decocto allegato. Item: Rec. Theriac. Androm. drachm. 2. bals. Rutæ drachm. dimid. olei destillat. Chamom. guttas X. M. ducatur super alutam & regioni ventriculi imponatur.

Horum ergo remediorum usu non solum Epilepsia statim mitigata, sed etiam tenella hæc ægrota ad placidum somnum disposita fuit, ita ut tandem continuatione dicti liquoris plenarie restituta fuerit. Ut autem intuitu matris etiam saburra cruditarum, in ventriculo & intestinis collectarum, blande removeretur, bis eidem pilulas meas balsamicas exhibui, quibus etiam novus forsitan metuendus insultus optime declinatus fuit. Compositio autem dictarum pilularum est sequens: Rec. Rasuræ Saponis Veneti unc. I. Therebinth. costæ unc. dimid. Aloës succoterin. Extr. Centaur. min. Extr. Gentian. rub. Resinæ Jalapp. Pineis, vel Amygd.

Amygd. d. subactæ ana drachm. ʒ. M. F. Pilulæ pondere gr. I. de quibus vesperi decem, & matutinis horis sequentis diei viginti adsumantur.

OBSERVATIO LXXII.

Dn. D. JOAN. PHILIPPI WOLFFII.

de

Epilepsia infantis a casu ab alto.

Infans unius & dimidii anni, ob negligentiam ancillæ, cui in custodiam traditus erat, e fenestra primæ contignationis in plateam lapidibus stratam ex improvise decidit, ita quidem, ut in osse frontali & dextro osse bregmatis duplex contusio, cum statim subsequente tumore, inde evenerit, cui insimul gravior paroxysmus epilepticus immediate successit, qui per vices aliquoties recurrebat, cum copiosa ex ore prodeunte spuma, & remanente summa respirandi artusque movendi debilitate. Cum ergo sub his circumstantiis auxilium a me desiderarent parentes, maxime conturbati, primo contusionibus lintea, spiritu vini camphorato & matricali imbuta, itemque temporibus balsamum Rutæ & Succini adplicari jussi, dein pro interno usu sequentia exhibui: Rec. C. C. philos. ppt. Ungul. Alcis, Antimon. diaphoret. ana scrup. I. rad. Pœon. Cinnab. nativ. depur. ana scrup. dimid. M. F. Pulvis, de quo singulis horis sexta pars in infuso herbæ Thee præbeat. Item: Rec. Aquæ flor. Primul. veris, Tiliæ, hirundin. c. Castoreo, ana unc. I. Unicorn. fossil. Ebor. philos. ppt. ana grana XV. Syrup. Pœon. drachm. ʒ. M. D. sæpius cochlear unum.

His ergo remediis in tantum cessit insultus iste epilepticus, ut altero die binis tantum vicibus, mitiori tamen in

gradu, absque prodeunte spuma rediret, tertio vero die prorsus evanesceret. Disparuerunt etiam tunc quoad maximam partem contusiones in capite, insuperque animus sibi constans & motus artuum liberior adparuit, unico hoc excepto, quod brachium dextrum neque extendere, neque attrahere, multo minus attollere & in elatiori situ servare potuerit, cum tamen in humero neque læsio, neque contusio, vel etiam qualiscunque luxatio deprehenderetur, hinc impotentiam hanc movendi non nisi a relaxatione musculorum & tendinum ipsius brachii dependere existimavi, eique hinc sequentia opposui: Rec. Rad. Bistort. Tormentill. Rubiæ tinctor. ana drachm. 2. Herb. Scord. fol. Ligustri, Rorismarini, Flor. balauftior. Rosar. r. Chamom. Rom. ana manip. dimid. Sem. Anisi, Nigellæ, Cubebar. ana drachm. I. Conc. Cont. M. & duobus sacculis includantur, qui vino austero calido immersi & fortiter expressi, alternatim humero calide imponantur. Horum assiduo usu intra quatuor dies huic quoque membro debitum suum restitutum fuit robur, ut pro lubitu illud iterum movere potuerit. Quoniam vero tussis quædam molesta, unacum decubitu materiæ mucidæ circa pectus, adhuc observabatur, hinc sequentem præscripsi potiunculam laxantem: Rec. Mannæ Calabr. drachm. 2. solvantur c. Aquæ Hyssopi uncia I. Colaturæ add. Rhabarb. or. pulveris. scrup. dimid. Syr. Rosar. solutivi drachm. I. cum dimid. M. & D. mane jejuno ventriculo pro una dosi. Exinde quater alvum deposuit, & intra paucos posthac dies plenarie convaluit.

(*Rüdenbusa Erfordiam missa*
d. 13. Jan. 1742.

OBSERVATIO LXXIII.

D. D. VALENTIN. ERN. EUGENII
COHAUSEN.

Error pharmacopœo falso imputatus, unacum nonnullis de symptomatibus, usum Lithargyrii excipientibus.

NON adeo eximium fautorem Pharmacopœorum fuisse Rosinum LENTILIUM, liquido adparet ex ejus *Fatromnematum theoret. pract. part. II. cap. 30. pag. 509. §. 38.* ubi ita scribit: *Limina pharmacopœorum varenter calca- vi, neve illis ob ullum in me collatum beneficium fierem obnoxius; cautione magna cavi, quod multum sane facit ad Medici existi- mationem sartam tectam servandam: secus ubi evenerit, poppys- misque ob vini cyathum, vel salutes quas vocant culinarias, isti muli scabuntur, cornua sibi sumunt & cristas erigunt, & si un- quam, hic sane familiaritas nimia parit contemptum.* Severe fat- tis & vere, cum in artis exercitio quotidiana dentur exem- pla: Quemadmodum vero Pharmacopœorum sæpius satis- nasutulorum & temerariorum familiaritas & munuscula, (quibus, licet levissimis, Medicos sibi mancipare solent,) se- dulo sunt evitanda; ita tamen & conscientiosi Medici offi- cium est, subinde eorum defendere innocentiam, si illi, qui a remedio quocunque, e pharmacia petito, forte male se ha- bent, indeque argumentantur, commissum fuisse errorem a Pharmacopœo, cujusmodi casus paucos ante annos in cele- bri quadam civitate integræ alicui familiæ contigit. Huic ab Archiatro D. H. præscribebatur vinum medicatum præ- servatorium, pro cura, ut vocant, Majali; adsumunt illud & omnes, scilicet tres fratres, mater & ancilla, statim post- ejus usum adfiguntur Colica vehementissima convulsiva, cui

cui urinæ accedit retentio, in aliquibus vomitus, pedum inflatio & complura alia. Statim ergo rumor spargitur, errorem a pharmacopœo commissum, & pro medicamentis datum fuisse venenum. Advocatur celebris illius temporis practicus, qui singula hæc cum stupore intuetur, causam vero, cui prodigiosos hos effectus adscribere debeat, se ignorare fatetur, interim tamen varia præscribebat remedia carminativa, acria anticolica, aliaque, malum ipsum magis augmentia, quam minuentia. Ego quidem ad curationem accersitus non fui, postquam vero circumstantias omnes sedulo consideravi, & ab Electorali Regimine injunctum mihi fuit, ut mentem meam de iis aperirem, judicavi, symptomatica illa non à veneno quodam, speciebus his admixto, (quamquam aliqui errorem in Calamo aromatico adulterino, cui nescio quam radicem aliam substitutam fuisse putabant, aut in Helleboro nigro, pro quo Napelli radices interdum erronee sumtas fuisse, Auctores quidam referunt,) originem suam duxisse, sed potius a vino lithargyriato eadem adscribenda esse, inprimis quoniam mihi jam constabat, victorem ædium istarum sæpius in magna quantitate Lithargyrium coëmisse, insuper etiam ægri utcunque hoc publice sustinerem & cogitata mea Regimini Electorali aulico humillime aperuissem, nequaquam tamen concedere volebant vinorum examen, immo ægre ferebant, hanc a me factam explanationem; (habebant enim cellam vino optimo repletam, hincque de ejus diffamatione timebant,) proinde etiam non urgebatur visitatio & examen rigorosius, nec excitabatur Fiscalis contra Pharmacopolii dominam, tandemque effectus ipsius vini se prodebat, illique simillimus erat, quem Lithargyrium ordinarie producere solet, vix autem alii cuidam noxiæ rei conveniebat, ut hinc certo persuasus fuerim, injuste huic Pharmacopolio detractam fuisse famam; unde etiam monëbam ejus dominam, ut restitutionem honoris

& hujus rei examen urgeret ; sed cum esset vidua sedula & piissima, potius patienter illatam injuriam sustinere voluit, quam tædiosa litigatione per plures annos frivole vexari. Calva interim & vana Practici, ad hanc curationem vocati, erat explanatio, neque Lithargyrium vina, neque eodem adulterata, accusanda esse, eam ob rationem, quoniam ipse, istis in ædibus prandium capiens, integram mensuram istius vini, quod pro quotidiano erat usu, adsumserit, & optime exinde habuerit, nullis adstrictus symptomatibus. Ignorabat autem ille, quod venena saturnina de genere venenorum lentorum sint, nec una dosi facile noceant, sique vera sunt, quæ de veneno Gallico, *poudre de Succession* dicto, referuntur, merito cum Illustri *HOFFMANNO* credo, illud ex plumbo parari. Dein etiam cum tota superius memorata familia de eodem biberit vino medicato, concludere inde licet, omnes eodem antea laborasse morbo, v. g. alvi adstrictione, mitiori Colica, &c. adeoque idem adsumentes remedium, vinum nempe medicatum purgans (quod quidem tali in casu perperam a Medico præscriptum erat, cui tamen causa morbi ignota erat, nec ab ægrotis, eandem pariter ignorantibus, declarari poterat,) merito, cum hostis hæctenus quasi dormiens tali ratione excitaretur, partes internæ constrictæ, per purgans irritarentur, doloresque & symptomata prædicta induci debebant, sicuti etiam nullum superest dubium, quin si priori methodo per carminativa calida institissent, aliqui ex iis neci traditi fuissent, cum hac mutata omnes ope alterius prudentioris Medici evaserint.

Quam lugubres alioquin saturnina, intra corpus sumpta, ludant tragoedias, Anno 1724. experti sunt Carthusiani Trevirenses, utpote qui omnes, quotquot aderant, successive laborare incipiebant Colica spasmodica, cum retentione alvi aliisque perquam molestis symptomatibus : Advocatur Medicus, qui, causam morbi ignorans, aut in eam forte non

fatis sedulo inquirens, carminativa atque purgantia acria, nec non volatilia spirituosa affatim præscribit, adeo felici cum successu, ut quinque Patres paucos intra dies ad cœmeterium deferrentur. Altioris ergo indaginis morbum hunc esse judicans summe Reverendus Prior, & juste timens majorem successuram suorum stragem, alios Medicos accersere jussit, & inter illos etiam clariff. viri D. *Philippi Caroli Bossardt*, Professoris & Archiatri Trevirensis, qui magnam tunc nominis famam, ob singularem doctrinam, experientiam & prudentiam adeptus erat, cui & ego multum me debere fateor, auxilium implorant, qui accedens statim cognovit Colicam esse summe spasmodicam, seu convulsivam, adeoque non per cathartica & carminativa acria, sed per demulcentia, blanda oleosa, enemata sæpius repetita, eandem coerceri & mitigari debere. Inter alia itaque oleum Amygdalarum dulcium, decoctum quoddam emolliens, unguenta similia, serum lactis pro potu ordinario, pulveres anodyno-emollientes præscripsit, & omnia calefacientia exulare jussit, sicque omnes methodum hanc observantes pristinae restituit sanitati. Interim etiam omnia sedulo examinabat & scrutabatur solertissimus & maxime circumspectus hic vir, nec tamen causam truculenti hujus morbi procatartica indagare poterat, quam communem esse ob effectum generalem facile hariolabatur: Prandebat hinc ibidem & a mensa surgens saporem continuo subdulcem in ore observabat; visitabantur omnia utensilia, culina & panis, vinum, cella & granarium; examinabatur Oeconomus, pincerna, coquus; tandem deveniebat ad vasa butyrum continentia (siquidem, dum ordinis hujus regulæ carnis omnimodum usum rigore interdicit, magna hinc quantitate singulis annis butyro utuntur,) quæ, ut illud ipsum melius conservaretur, quoniam in ligneis vasis facilius rancefcit, & lapidea, seu fictilia, minoris tantum sunt magnitudinis, ex plumbo confecta erant.

erant. Ex his ergo desumptum butyrum dulcissimum monstrabat saporem, ob extractum Saturni Saccharum, quod continebat, & hinc Colicæ tam atrocis, omnes infestantis, origo patebat. Sic etiam aliquot abhinc annis aurifaber hujatis civitatis vinum acidius turbidum per viotorem clarificari curavit, qui Lithargyrio hunc in finem usus fuit, utpote quod aciditatem eximie corrigit & vino pulcherrimum conciliat colorem, & turbidum omne præcipitat, de cætero vero pessimum est inventum: Quotquot enim de eo biberunt, illi omnes Colica atrocissima, fere non funesta, correpti, detecto tamen errore, curati fuere; hinc quamvis per Recessus Imperii undique Lithargyrii usus pro hoc scopo severe jam interdictus sit, attamen Eminentissimus Elector princeps ac Dominus noster clementissimus, iteratis vicibus eundem sub pœna gravissima prohibuit.

Colophonem tandem imponat huic tractationi aliud notatu non minus dignum exemplum, quod in sequentibus consistit: Vir quidam illustris laborabat fluxu, quem hepaticum vocant, quod malum blande, sepositis omnibus adstringentibus, tractandum esse monebam: cum vero mea medicatio ægroto nimis tarda & tædiosa videretur, alium famosum Medicinæ Practicum, a vulgo inprimis magni æstimatum & deprædicatum, me absente consulit, qui *Tincturam antiphthiscam Gramanni*, quotidie bis vel ter in magnis dosibus sumendam, præscribebat. Interim negotia ægroti urgebant, ut Amstelodamum proficisceretur, quorsum per publicum cursum Tincturam illam, quoniam Pharmacopœi Batavi negarunt, se eandem præparare posse, deferri curabat. Hoc tempore ego fortuito pharmacopolium intrans, conspicio formulam præscriptam, statimque accedo ægroto istius fratrem, ac ab eo sciscitor, quid hac Tinctura vellet? Explicat ille mihi & auctorem, & quod per cursum publicum Amstelodamum eam mittere velit suo

Dno fratri; rogo hinc, ut pro singulari suo erga illum amore, frequentem immo omnimodum hujus tincturæ usum serio dissuaderet, omniaque exinde alia eventura mala prædico; sed surdo narratur fabula. Redit prædictus ille Dominus, diligenter continuat usum Tincturæ, fluxus ille sanguinis serosi, ipso plaudente, cessat, superveniente tamen statim alvi constipatione, Colica convulsiva, horrenda cum umbilici retractione & gravissimis aliis symptomatibus, ut ad limina mortis eundem jam accedere omnes crederent adstantes. Advocor ocyus & in tam deplorabili statu ægrotum de prospero hujus tincturæ usu sibi adhuc gratulantem reperio, pessimum autem ejus effectum nunc subsecutum exacte demonstro, & quod contra monitum meum ejus usum continuaverit, severe reprehendo, deinceps clysterem emollientem oleosum, itemque unguentum emolliens anodynum, cum feculis, ex herbis anodyno discutientibus & emollientibus paratis, ac in lacte coctis, præscribo, interdum etiam oleum Amygdalarum dulcium, cum exigua dosi alicujus anodyni præbeo, eum fere in modum, quem *LENTILIUS Jatro-mnemat. pag. 63. & seq. cap. 12.* exhibuit. Tandem sequens subjungo: Rec. Conserv. Rosar. rubr. rad. Symphyti major. ana unc. I. Lactis vaccini unc. 8. M. coquantur per horæ quadrantem, & dein colaturæ pars dimidia matutinis, & altera pomeridianis horis adsumatur. His itaque remediis per plures dies diligenter continuatis, colicidolores tandem sopiti fuere, ægerque sic cum valetudine in gratiam rediit, alia vice cautius mercari discens. Eadem fere methodo quoque fenestrarium a Colica spasmodica aliquoties liberavi, qui, quoties plumbum fundebat, & ad orbis vitreos excipiendos & obfirmandos aptabat, roties inde adfligebatur, quod etiam omnibus istis accidit, qui in fundendo, vel alio modo tractando plumbo, variisque exinde parandis productis, crebrius occupati sunt.

OBSERVATIO LXXIV.

Dn. D. VALENTINI ERN. EUGEN. COHAUSEN.

Cephalæa lethalis.

EA est corporis animalis harmonia, is membrorum omnium inter se cohærentium consensus, is fibrillarum cunctarum nexus, ut una parte læsa, lædatur & altera, vel propter loci viciniam, vel commune officium aut partium connexionem. Inter cætera vero membra affecta nullum magis reliqua in consensum trahit, quam caput, in quo quasi omnium fiunt actionum disquisitiones, sensus & distinctiones: capite enim dolente aut non bene adfecto, singula fere membra languere abunde constat; quam multiplices autem sint capitis adfectus, & quam innumeras ac diversas causas illi agnoscant, fusius jam practici in speciosis voluminibus demonstrarunt, nostrumque non est heic loci repetere, sed placet tantum singularem quendam adnotatione non prorsus indignum casum, de gravissimo aliquo capitis adfectu, in præsentiarum delineatum sistere.

Maria Angela Hausen, de Berncastello, Priorissa Canonissarum ad St. Barbaram Confluentiæ, jam a multis annis de continuo fere capitis dolore conquesta fuit, diversis usa Medicis & medicamentis, sterili semper cum effectu, aut saltem exiguo, minusque constante. Hæc die 30. Novembris 1739. gravissimam exacerbationem doloris sentiebat, unde advocatus præscribendam laxans ex Pulu. Cornachin. scrup. 2. & dimid. Nitr. antimoniât. Scrup. dimid. olei Anisi gutt. 4. M. D. pro dosi, ex quo cum euphoria purgata fuit; cum vero cephalæa continuaret, atque pulsus ce-

lerior motus febriles simul concurrentes monstraret, hinc frequentem potiunculam, de qua quolibet trihorio cochlearia duo adsumeret, præscripsi: Rec. Aqu. flor. Acac. Cerafor. Cichor. ana unc. I. Succi Citri recent. drachm. 3. Antimon. diaphor. scrup. 2. & dimid. Lap. Cancror. ppt. scrup. 5. Nitri crystallis. drachm. dimid. Syr. papau. rhoead. q. f. M. Bene inde se habuit, nullum amplius motum febrilem, neque calorem, neque sitim sentiebat, unde, cum summo pere averfaretur medicamenta, nihil ulterius exhibui. Cum vero post tertium diem dolor vehementissimus rediret, sequentia ordinabam: Rec. Pulver. antispasmod. Hallens. Lapid. Cancr. ppt. ana grana XV. Camphor. gran. dimid. Extracti papau. rhoead. grana 2. Theriacæ cælest. gran. dimid. M. F. Pulv. D. pro una dosi. Rec. Empl. de Betonica drachm. VI. Olei Succin. destill. Scrup. dimid. Theriac. Venet. drachm. 2. Camphor. grana V. extendatur super alutam in forma palmæ, D. S. Haupt-Pflaster auf das Haupt zu legen.

Hæc cum nihil levaminis adferrent, sed dolor acrius urgeret, ac diu noctuque continuaret, omnemque somnum interumperet, pulsus insuper febrilis, urina rubra & alvus obstructa esset, singulis his tum enemate, tum suppositoriis & sequenti potiuncula, de qua omni bihorio cochlear unum adsumebat, succurrebatur: Rec. Aquæ Flor. Tiliæ, Acac. Pœoniæ, Cerafor. nigr. ana unc. I. Pulver. epilept. March. specif. cephal. Mich. ana drachm. I. bezoard. miner. drachm. dimid. Lapid. Prunellæ scrup. 2. Essent. Nitr. balsam. gutt. 30. Syr. Flor. Pœon. drachm. 6. M. D. ad Vitr. Haupt Mixtur, alle 2. Stunden einen Eß-Löffel voll zu nehmen.

Nuchæ & utrique brachio adplicabatur vesicatorium acre, & Emplastro de Betonica jam præscripto addebatur Castoreum; verum dolores perseverabant, quos ita contumacissimos & per plures annos jam continuantes, inprimis sero quodam acri circa cerebri meninges stagnante, motusque

que febriles & agrypniam simul inducente, oriri sustinebam. Capiti interim gallinam vivam, per medium dissectam, imponi curavi, post cujus adplicationem per bihorium dormivit; tempora vero inuncta fuere unguento alabastrino, a quo cæteroquin semper solamen percepit. Cum igitur dicta hæc Priorissa summopere a sibi subdito conventu amaretur & æstimaretur, (piissima enim erat, omnibus bene, nulli male volens,) hinc me absente advocabatur Clariss. Dn. Archiater *Wetzel*, qui die 6. Decembr. sequentia præscribebat: Rec. Antimon. diaphor. Salis polychrest. ana drachm. dimid. Tartari vitriol. Sal. centaur. min. ana grana XV. M. F. Pulv. dividatur in 2. partes æqu. Post horum usum aliquoties alvi dejectiones habuit, absque tamen ulla dolorum mitigatione, siquidem semper a circumstantibus quibusdam monialibus ut caput sibi comprimerent, ægrota desiderabat, pro leniendo tantum interno agitationis sensu molestissimo. Externe sequentes sacculi regioni dolenti calide imponebantur: Rec. Herb. Majoran. Puleg. Salv. Thym. Origan. flor. Calend. Anthos, Lil. convall. ana manip. dimid. M. conc. D. ad chart. Porro d. 8. Decembr. sequens potiuncula quolibet bihorio ad cochlear I. exhibebatur: Rec. Aqu. Ceras. nigr. flor. Til. ana unc. I. & dimid. Salis volat. Succin. gutt. XXV. Syr. flor. Pœon. q. f. D. ad Vitr. Non minus etiam ulterius, jubente Dn. Archiatro sumisit succum Nasturtii aquatici cum jusculo & sequentem Mixturam, quoniam Cephaleam hanc scorbuticam esse judicabat, quam tamen ego semper a ferro acri extravasato & meningis cerebri stimulante, dependere sustinebam: Rec. Aqu. cord. temp. nostrat. flor. sambuc. ana drachm. XI. C. C. phil. ppt. Antim. diaph. ana Scrup. 2. Spir. Nitri dulc. drachm. dimid. Essent. trifol. fibr. drachm. I. Pulv. Lumbricor. terrestr. drachm. I. & dimid. Succin. alb. scrup. I. Cinnab, nat. ppt. drachm. dimid. Syr. flor. Pœon. q. f. M. D. S. alle 3. Stunden I. Löffel voll zu nehmen.

men. Verum & hæc omnia frustranea erant. Post reditum meum dein sequens iterum præscripsi : Rec. Aqu. flor. Til. Lil. convall. Pœon. Cerafor. nigr. ana unc. I. Sem. Pœon. drachm. 2. Card. ben. drachm. 3. Papav. alb. drachm. I. cum dimid. M. f. l. a. Emulsio, colat. adde Succini alb. ppt. drachm. dimid. Corall. rub. ppt. scrup. 1. Antim. diaph. drachm. dimid. Sacchari perlati drachm. 3. M. D. S. öffters ein paar Löffel voll zu nehmen. Quoniam etiam loquela difficilior adparebat, & metuenda videbatur superficialis inflammatio, hinc d. II. Decembr. Mixtura pro collutione oris exhibebatur : Rec. Aqu. Prunellæ, Plantag. fol. quercus ana unc. I. Syrup. Violar. Moror. ana unc. dimid. Spir. Vitriol. gutt. X. M. D. ad Vitr. Regioni temporum ab utraque parte sequens imponebatur Unguentum : Rec. Olei nucis Mosch. express. drachm. 2. & dimid. refinæ Styracis drachm. I. Extracti Croci, balsam. Peruv. ana scrup. I. Olei ligni Rhod. gutt. VI. M. F. l. a. Unguentum, extendatur super duas alutas in forma Thaleri. Interne quolibet trihorio dosin hujus pulveris fumebat : Rec. Reguli Antim. med. gr. V. Succin. alb. ppt. gran. VII. Nitr. crystallis. gran. iij. Sal. ammoniac. depur. gr. V. Cinnab. nativ. gr. iij. M. F. Pulv. dispensetur in quintuplo.

Die 13. Decembr. Dn. Archiater *Weltz* præscripsit faculos cum vino decoquendos, & prævia expressione calide adplicandos : Rec. Herb. Betonic. Majoran. Rorismar. Salv. Menth. Matricar. Origan. Basilic. Thymi ana Manip. dimid. flor. Calend. Rosar. rubr. Cheiri, Sem. Badian. Anisi, Fœnic. ana Pugill. 2. M. conc. & cont. includantur duobus facculis. Post horum adplicationem altera die prorsus aphona deprehendebatur, somnus plane deficiebat, dolorem continuum manibus indicabat, dextrum vero brachium minus movere poterat ; ob metum ergo Hemiplexiæ sequentia præscribebat Dn. Archiater : Rec. Essent. Castor. Spirit. C. C. Spir. Sal. ammon.

ammon. opt. ana drachm. I. M. D. S. Spiritus, mit einem Schwämmgen an die Nase zu halten. Rec. Aqu. epilept. Lang. unc. I. & dimid. Salviæ unc. I. Cerafor nigr. flor. Pœon. ana unc. dimid. specif. cephal. Mich. drachm. I. Sal volat. oleos. Sylv. scrup. 4. Syrup. flor. Pœon. q. I. M. D. S. Haupt: stürzende Schlag; Mixtur, öftters ein paar Pöffel voll zu nehmen. Rec. Rad. Cyper. rotund. unc. dimid. Ireos Flor. drachm. 2. herb. Majoran. Salv. Serpill. flor. Calend. Spicæ ana Manip. dimid. M. coquantur in vino, Colat. addantur Spir. formicar. unc. dimid. Sal. volat. oleos. Sylv. drachm 2. M. D. S. Mund: Wasser, damit den Mund öftters auszuspuhlen. Rec. Aqu. Anhalt. Cerafor. nigr. ana unc. I. & dimid. Sal. ammon. opt. unc. dimid. Succin. drachm. I. Effent. Castor. scrup. 2. M. D. S. Glieder: Mixtur äußerlich das Haupt und Arm damit zu bestreichen.

Die 15. Decembr. quadantenus redire videbatur loquela, dum ita ad minimum balbutiebat, ut intelligi posset, sed de perseverante enormi capitis dolore continuæ erant querelæ, somnus insuper cum adpetitu semper adhuc deficiebat. Interim tunc desiderabat, immo jubebat, ut mortuæ caput aperiretur, pro detegenda morbi causa, eo fine, ut, si forte, alia ex fororibus simili quodam corriperetur, tanto facilius a Medicis cognosci & curari posset, idque aliquoties repetendo, petendo & jubendo urgebat. En pium & sincerum pro suis amorem, qui se adhuc ultra mortem extendit.

Die 17. Decembr. urina difficiliter & parcius prodibat, febris continuabat unæum doloribus, etiam ad ejulatum ægrotam urgentibus, non sine magna circumstantium commiseratione; nulla adhuc quies, nullus somnus. Medicamenta ergo exhibebantur sequentia: Rec Aqu. Petroselin. Chamomill. Fœnicul. ana drachm. VI. Nitri antimoniat. drachm. dimid. Sal. stipit. fabar. grana XXIV. Specif. cephal. Mich.

Mich. scrup. I. Succin. alb. gran. XXV. Syr. rad. 5. aperient. q. s. M. D. S. Alle 2. Stunden ein Löffel voll zu nehmen. Die 18. Dec. Rec. Aqu. flor. Tiliæ, Cerasor. nigr. ana unc. 1. & dimid. Pulver. antispasmod. Hall. drachm. I. specif. ceph. Mich. scrup. 2. Matr. perlar. drachm. dimid. Antim. diaphoret. scrup. I. Extract. Papav. rhœad. gran. VI. syr. flor. Pœon. drachm. 3. M. D. S. alle 3. Stunden ein paar Löffel voll zu nehmen. Rec. Olei Scorpion. drachm. 2. & dimid. Juniperi drachm. dimid. Lil. alb. Chamomill. ana coctor. drachm. 2. M. D. in fictili, & applicetur calide, regioni vesicæ. Manebant autem etiam sub horum remediorum usu omnia in pristino statu, citra ullam mutationem, nisi quod dolores illi intensissimi magis ad latus dextrum declinarent, viresque manifesto deficerent, unde regioni carpi hæc applicata fuere epithemata: Rec. Spec. pro Epithemate cordis unc. dimid. Aceti rosac. unc. I. Aquæ Rosar, unc. 3. Cinnamom. unc. dimid. M. Temporibus vero lintheamina quadruplicata, Emulsione hac calefacta frequentius humectata, imponebantur, Rec. Nucleor. persicor. Sem. Melon. Papav. alb. ana drachm. 2. Aqu. Verben. Rosar. Veronic. ana unc. 2. M. F. l. a Emulsio, cui adde Nitri depur. drachm. 2. & dimid. Croci, Camphor. ana gr. VI. M. D. ad Vitr. Interne exhibebantur matutinis horis gutt. XL. Essent. alexiph. Stahl. & dein quolibet trihorio pulvis ex partibus anaticis Nitri depur. Tart. vitriol. Lapid. Cancr. citrat. & Antimon. diaph. paratus. Erant autem & hæc frustranea, siquidem continuantibus doloribus & febre, vires magis magisque imminuebantur, loquela denuo difficilior evadébat, ac tandem plenaria aponia superveniebat, conjunctis mitioribus motibus convulsivis, ut nec potulenta, nec medicamenta amplius adsumere valeret, hæcque ita durabant usque ad diem 27. Decemb. quo exoriente placide animam Deo reddidit. Paucis ergo ab obitu horis elapsis, Chirurgus vocatus caput aperiebat, remotoque

que cranio deprehendebamus in latere dextro capitis versus occiput, insignem copiam extravasati feri acris, falsi, limpissimi, ut cerebrum ei quasi innatare videretur, in altero autem latere omnia in naturali statu conspiciebantur. Sic ergo, me in sententia mea de causa atrocissimi hujus doloris non errasse, omnes quidem cognoscebant, simul vero mecum dolebant, eam esse artis medicæ imbecillitatem, ut funesto huic malo vel tollendo, vel etiam tantum leniendo, minime suffecerit.

OBSERVATIO LXXV.

Dn. D. VALENTINI ERN. EVGEN. COHAUSEN.

Lues venerea per manus obstetricis propagata.

L Item hic non movebo, num Lues venerea antiquis Medicis jam tum cognita fuerit, nec ne, aut, num demum obsidioni Neapolitanæ suos debeat natales, ut exinde denominationem *mali Neapolitani* obtinuerit, siquidem etiam nomen æque, ac forte etiam inventionem Gallis complures concedunt, & hinc illud *Gallicum morbum* vocant. Hoc saltem adstruere jam placet, morbum hunc etiam absque contagio, ex sola interna causa produci posse: Si enim scorutores plures cum uno scorto frequentius & simul coëant, ut varii generis sperma intra luxuriosum uterum recipiat, atque e suis lacunis proprium simul adfundat genitalem liquorem, quid inde oriri potest aliud, quam fermentativa corruptio horum humorum, quæ primo partes genitales dein totam massam sanguineam inquinat, præcipue, si jam aliqua cacochymia & dispositio scorbutica præsto sit, cujus insignem efficaciam ad contagium illud propagandum in iis maxime observamus, qui in Hollandia, aut aliis locis, ubi scorbutus

est endemiſus, unico ſæpe coitu ſat raro pretio acquiſiverunt
 luem tota vita ſæpe indelebilem, dignum ſcortationis præ-
 mium, quo plures proh dolor! e juventute hodierna ple-
 ctuntur, & familiæ non ignobiles ſæpius ob ſucceſſionis
 defectum dolent, filios ſuos in Gallia fuiſſe ad generatio-
 nem proliſ nimium aptos, poſt reditum vero in patriam
 enervatos & impotentes evaſiſſe, unde ſterilitatis culpam
 ſæpius innocentes ſuſcipere coguntur uxôres. Hinc etiam
 non immerito quidam credunt, Gallorum induſtriam & for-
 titudinem a Germanis eſſe hæreditariam, ſiquidem teſte
*TACITO de moribus Germanorum cap. 28. Treveri & Nervii circa
 adſcæſtationem Germanicæ originis ultro ambitioſi ſunt, tamquam per
 hanc gloriam ſanguinis a ſimilitudine & inertia Gallorum ſepa-
 rentur.* Cum vero Germani præ omni fere populo deſide-
 rio peregrinandi laborantes, filios ſuos juvenes & robustos in
 Galliam tranſmiſerint, furtiva Venere hi fortes ibidem vi-
 ros generarunt, poſtmodum vero elumbes & venere fracti,
 luemque hanc pro ſoſtro reportantes, ſæpius redierunt.
 Digni interim non tantum commiſeratione, ſed majori ope
 medica ii ſunt, qui absque propria culpa nefandum hunc
 morbum innocentes contrahunt, licet venereum illud virus
 per oscula, compotationes cum infectis, infectæ cloacæ infeſ-
 ſum, propagari poſſe neget, & *illorum ratione inventum eſſe credat*
JUNGKENIUS, (*) quibus honorem manere volumus, cui nimis
 ſeveræ opinioni tamdiu meum denegabo adſenſum, quam
 diu contrarium probari poſſe per experientiam invenero.
 Sic enim fatum tale in vicinia noſtra, & quidem in pago,
 non procul abhinc ſito, expertæ fuere plures honeſtæ puer-
 peræ, & quidem hac occasione: Cum anno 1737. Hunga-
 rorum levis armaturæ equites, quos *Huſarones* vocant, eo-
 dem in loco hibernarent, e proſtibus ipſorum una, ulceri-
 bus gallicis circa genitalia nimium deſcædata, foetum ſuum
 enixa

(*) in Chymia experimental. Part. II, cap. 22. pag. 595.

enixa fuit, cui adstitit obstetrix ordinaria & jurata illius pagi, quæ postea aliis rusticorum uxoribus similem opem ferens, contaminavit omnes lue ista foedissima, vix expugnabili, siquidem hæc contagium de suis quoque maritis ex ignorantia communicarunt, cujusmodi exemplum etiam in *Actorum Academia nostra Volum. III. obs. 4. pag. 14.* extat. Notent hinc Medici, notent sanitatis suæ & prolium studiosæ matres, ne per obstetrices vel infectas, vel ulceribus obfensas manus habentes ad ferendum in partu auxilium temere admittant, sicque innocenter contagium venereum sibi adfiscant, quod facilius adhuc in subjecto disposito & ad receptionem habili propagari posse in aprico est.

OBSERVATIO LXXVI.

Dn. D. VALENTINI ERN. EUGEN. COHAU-
SEN.

*Febris tertiana solo Rhabarbari usu
curata.*

FEbrium indoles tam antiquorum, quam modernorum Medicorum ingenia varie exercuit & defatigavit, in primis autem earum vera & perfecta curatio plurimis semper stipata fuit difficultatibus, indeque innumeri fere excogitati fuere modi, etiam unicam tantum speciem illarum curandi, ut cui præ reliquis magis insistendum sit, & quænam specifica aliis præferri mereantur, haud ita facile adjudicare queant minus exercitati debitoque judicio nondum instructi Practici, licet de reliquo experientia sæpissime monstret, quod simplicia remedia, causarum indoli magis convenientia, plus omnino præstent, quam omnia alia summis laudibus deprædicata arcana, id quod etiam sequens confirmabit exemplum,

Triennium vix elapsum est, cum copiosæ hac in urbe & vicinia grassarentur febres intermittentes, inprimis vero tertianæ, tam nothæ & anomalæ, quam veræ. Inter complures alios, tunc decumbentes, occurrebat vir quidam solertissimus, satrapæ dignitate ornatus, cui ob plurima, quibus distractus erat, negotia, febris ista perquam molesta evadebat, unde cito, tuto & jucunde curari optabat, meumque idcirco auxilium implorabat. Gravissimum, quod eundem maxime adfligebat, symptoma, erat vomitus admodum vehemens saburræ biliosæ, sub initium paroxysmorum semper occurrens, quem, finito horrore, æstus fere intolerabilis excipiebat. Vomitum hunc compescere velle, idem fuisset, ac lupum stabulo includere, unde consideratis, omnibus circumstantiis tertia ante paroxysmum hora Rhabarbarum ad drachm. I. cum granis XV. Nitri antimoniati. exhibebam, quod alvum quater movit notabili cum euphoria. Finito paroxysmo porrigebam iterum Rhabarbari drachm. dimid. hancque dosin singulis diebus, matutinis & vespertinis horis repetere jussi, sic post quartum paroxysmum non amplius rediit febris; adpetitus vero unacum viribus statim restitutus fuit, paucorumque dierum spatio ita convaluit, ut absque ullius recidivæ metu pristinam suam diætam readsumere, consuetisque negotiis libere præesse valuerit. Observato ergo hoc effectu adeo felici & securo, post modum in aliis quoque subjectis methodum hanc adhibui, simili semper cum successu, siquidem, quotquot tertianarios tractavi, illi omnes brevi tempore convaluere, absque ullo subsequente incommodo, ut hinc Rhabarbari virtutem antifebrilem reliquis ejus ordinariis accensendam esse haud dubitem. Dolendum tamen est, radicem hanc sæpius non solum nimium pretiosam, sed & admodum vetustam & cariosam esse, plurimosque ægrotos illam ob nauseosum saporem plane averfari. Non minus etiam crediderim, circumspecto & longo ejus usu multos alios

alios morbos feliciter, quamvis in delicatioribus subjectis non admodum jucunde, curari posse; de quo idcirco etiam conqueritur *STORCHIVS* in *Comment. in Colleg. pract. Stahl. Sect. I. memb. 4. pag. 589.* Exhibui autem ordinarie hanc radicem in forma pulveris ad grana XV. cum anatica portione falis polychrestii ex Sulph. & Nitro parati, cujus dosin singulis ternis, vel quaternis horis, ægri fumebant, unde lenis subsequebatur diarrhœa, febresque citius ut plurimum, quam consueta ordinaria methodo, cum ægrotantium euphoria profligavi.

OBSERVATIO LXXVII.

D. D. VALENTINI ERN. EUGEN.
COHAUSEN.

Doloris, pro colico falso habiti, causa vera per anatomen detecta.

Nihil sane magis ægrotos anxios, trepidantes & auxiliorum cupidos reddere valet, quam sensationes tristes, seu acerbi dolores: Hi enim illos cogunt, ut Medicos non solum venerentur, sed & medicamina deglutiant absurdissima, foedissima & spurcissima. Hos inter autem inprimis eminet ille, quem colicum vocamus, utpote qui multum subinde negotii in curatione, tum Medico, tum inprimis misero ejulanti operaque anxie imploranti ægrotto, facessit. Attentam hinc considerationem requirit Colicæ veræ cognitio & curatio, dum ante omnia indagandum est, qualisnam ejusdem ægros addigat species, num biliosa, num pituitosa, flatulenta, aliave? nec non ulterius, an sympathica, vel idiopathica sit? crebrius enim Colica mentitur Nephritidem, vel etiam hypochondriacam aut hysteriicam passionem. Alia dein Colica est habitualis, raro quidem occurrens,

rens, nullamque perfectam, sed tantum palliativam curationem admittens. Tali laborabat tabellarius quidam Cosfeldiæ in Westphalia, qui in itinere ejusmodi doloribus afflictus, sub dio recubare & noctem infomnem sub iisdem transigere coactus fuit, cui quidem Elixirium uterinum Wed. & Essentia Castorei unacum Tinct. anodyna semper levamen quoddam attulit, nunquam vero ab ea liberare potuit. Levio-rem Colicam, a refrigeratione pedum ortam, in subjectis sensibilibus blanda diaphorica optime mitigant; ea, quæ a saturninis inducitur, majori indiget cautione, quoniam per incongruam & præposteram medicationem in graviores facile mutatur adfectus, quemadmodum hoc celebri cuidam Organoedo accidit, qui eadem correptus & a Medicis Bruxellensibus Syrupis, Conservis variisque conditis tractatus, primo vehementem spasmum manus inde reportavit, quem universalis dein convulsio excepit, postmodum lunaticus, & dein maniacus evasit, tandem vero luctuosi hi adfectus alternative invasere, sicque aut fuit maniacus, aut epilepticus ad mortem usque.

Cum ante complures annos Berclæ in Westphalia adhuc degerem, in pago quodam Hollandico, *Wintersebruvick* dicto, mihi tum temporis vicino, vir quidam, nescio qua ex causa, doloribus vehementissimis, sæpius recurrentibus, quos colicos esse putabat, afflictus erat. His cum variis modis per diversa Medicorum consilia mederi vellet; (quo enim non cogit dolor acerbissimus,) tandem a vetula quadam vicina, quæ omnem scientiam medicam abunde se possidere gloriabatur, id consilium obtinuit, ut filices minores albican-tes, quales politi ad fluminum ripas copiose reperiuntur, deglutiret. Dolor summe exacerbatus & continuo auctus facile ad devorandos duos istos filices ægrotum coëgit, nec citra speratum effectum: consopitus enim fuit dolor, cujus causa forsitan acidum quoddam causticum in ventriculo hærens,

rens, & nunc in silices agens, fuit, vel etiam exinde gravis ista sensatio mitigata fuit, quoniam lapilli hi, in fundo ventriculi hærentes, hunc ita spasmodice contractum pondere suo dilatarunt, & sic cessante nervorum & membranarum contractione cessavit quoque dolor. Interim tamen non constans & durabilis fuit hujus remedii effectus, siquidem dein per periodos malum sæpius recurrebat, unde æger ejus usum semper reiteravit, & quidem nunquam sine solamine. Tandem vero de novo dolor ille recrudescebat, nullumque amplius a toties experto & laudato & avide iterum deglutito remedio admittens levamen; hinc

Mox aderant pariter Podalirius atque Melampus,
Phyllirides Chiron, Pæoniusque Senex,
Multaque præterea comitata Machaone turba,
Quique aliquot medica nomen ab arte gerunt. (*)

Scrutantur doloris sedem, scrutantur quoque ejus causam; hic in intestino colo, alter in ileo, alius in ventriculo eam latere, acriter contendebat. Non deerat proinde remediorum farrago; sedulo adplicabantur & externa & interna, verbo, nil negligebatur, quod dolori summo levamen adferre posse credebatur, ne quidem omissis iis, quæ absque ratione temeraria præbebat vetula; ast irrita erant omnia: Agrypnia enim continua cum dolore acerbissimo perseverabat sine intermissione, vires languescebant, & inter hos cruciatus æger tandem morbi succumbebat. Cum autem adstantes omnes dein optarent, ut in veram atrocissimi hujus, omnem medelam respicientis, doloris, causam inquireretur, hinc cultro anatomico subjiciebatur cadaver. Aperto abdomine, statim prope pylorum sacculus quidam oblongus

Actor. Med. Phys. Vol. VII.   K k   adpare-

(*) *Herman. HUGO* in piis desiderii Lib. I. Ecl. 3.

adparebat, qui, cum accuratius investigaretur, ab ipso ventriculo originem suam ducere deprehendebatur, & intestino cœco non plane dissimilis erat. Facta ejus apertione, inveniuntur aliquot manipuli silicum antea deglutorum, summaque cum spectatorum admiratione extrahuntur. Quoniam ergo ex anatomis constat, ventriculum tum villosoglandulosa, tum fibrosa & musculosa, & tandem externe membranacea gaudere tunica, hinc lapidum pondere internæ tunicæ procul dubio disruptæ fuerunt, exterior autem, utpote firmioris texturæ, tantum successive dilatationem quandam admisit, sicque sacculum istum formavit, dolorem excitavit, qui mortem tandem induxit. Coincidit fere cum hoc casu alius quidam, tragicum tamen eventum non sortitus, qui ex pago *Wettringen*, in Diœcesi Monasteriensi, mihi relatus fuit, ubi opilio febre tertiana laborabat, cujus paroxysmi in primo suo accessu semper stipati erant immensis cruciatibus colicis, ut miser homo ob vehementiam illorum in furorem fere ageretur. Die ergo quodam in agro oves suas pascens, febrili æque, ac torminoso illo obruitur paroxysmo, & ob ejus vehementiam hinc in terra se voluens, tandem nescius fere quid agat, omnique auxilio destitutus, aliquot manipulos arenæ devorat. Mitigatur hinc dolor, cessat febris, citra ullam subsequenter recidivam. Similiter quoque notus mihi est adhuc in vivis degens, Reverendus quidam Clericus, senex venerandus, qui Colica sæpius laborans, promptissimum semper ac certissimum obtinuit levamen a deglutitis aliquot prunorum majorum nucleis, qui præstantissimi ad instar anodyni, dolores omnes statim profligarunt.

OBSEKVATIO LXXVIII.

Dn. D. VALENTINI ERN. EUGEN.
COHAUSEN.

Antipyreton stercoreum.

Cognata ea generi humano esse videtur curiositas, is rerum exoticarum adpetitus, tam grande aliena cognoscendi desiderium, ut ea amet, adfectet, scrutetur & inquirat, quæ longius distita & remota sunt, ea ut pretiosa iudicet, quæ rara hinc cara, & quæ ex alienis terris multo labore, magno periculo, multis sumtibus, ad nos deferantur: Hinc fere quidquid ex China, India orientali & occidentali, Persia & Turcia ad nos deferre solet mercatorum industria, quidquid ex speluncis ichthyotrophis que subterraneis eruit auri sacra fames, id omnino primum sibi locum in pharmacopoliis vindicat, id aureis titulis, speciosaque inscriptione superbit, & tamquam remedium summum specificum dilaudatur & commendatur, immo passim, si novum fuerit, in usum trahitur, donec spem ridentem fallax deludat eventus, & novitatis pruritus paulatim evanescat. Quæ enim modo nova sunt, non nova semper erunt. Hac ergo ratione iudico, quod lapides pretiosi, variæ terræ, variaque ex iis composita, locum inter medicamenta obtinuerint, quamvis, ut verum fatear, nondum satis mihi perspicuum sit, quomodo crassa illa, ponderosa, fixissima, vix igne & corrosivis resolvenda corpora, virtutem & efficaciam quandam exferere queant. His tamen non obstantibus, semper adhuc raris, pretiosis & exoticis complures inhiant, et tamquam vilia, visui magis, quam usui creata despiciunt & negligunt domestica, non considerantes, quod sæpissime etiam ex rebus abjectis commodum quoddam obtineri queat. Sic nostris hi-

ſce temporibus non ignota eſt ſingularis illa mulieris cujus-
 dam Pariſienſis in pauperum emolumentum directa inven-
 tio, utpote quæ, poſt concepta varia conſilia, de inveniendò
 quodam fundo pro pauperibus, qui nemini foret moleſtus,
 & ex materia abjecta hætenus, ac extra omnem uſum poſi-
 ta, proveniret, tandem ex ſigillis in cera Hiſpanica rubra &
 nigra, pro litterarum obſignatione, expreſſis, ſtudioſe col-
 lectis & repurgatis, certa quadam encheireſi Vernicem præ-
 paravit & vendidit, lucrum vero inde emergens prædicto
 iſti ſcopo impendit, jamque aliquot millia librarum Gallica-
 rum, vulgo *Livres*, fœnori dediſſe & elocafſe dicitur. Fue-
 runt equidem, qui integros bacillos dictæ illius ceræ eidem
 obtulerunt, quos tamen acceptare noluit, quoniam quæ-
 ſtum tantum quærere intenderet ex materia nulli hætenus
 uſui deſtinata & ab omnibus neglecta, quapropter etiam a
 nobilibus noſtratibus ſigilla iſta colligi & ipſi transmitti sæ-
 pius non ſine admiratione vidi. Sic quoque nimia quorun-
 dam curioſitas, aut plura remedia inveniendi conatus, eo
 uſque ſe extendit, ut ad ipſa diſceſſerint ſterquilinia, vario-
 rumque animalium excrementa in uſum medicum trahant,
 cujuſmodi exemplum recentiſſimum de antifebrili remedio
 ejusdem generis jam communicaturus ſum. Commoraba-
 tur apud me, cum Treviris adhuc habitarem, quidam Medi-
 cinæ Candidatus, opibus quidem & divitiis, non tamen eru-
 ditione deſtitutus, quem ob ſingularem diligentiam & egre-
 gium ingenium magni feci. Hic aliquando febre laborabat
 tertiana, cumque nullius rei naufeam haberet, idcirco hac
 occaſione vires remedii cujuſdam domeſtici ſibi commen-
 dati, experiri voluit. Sumſit nempe ſimum bubulum recen-
 ter excretum, illumque in duabus aut tribus cereviſiæ men-
 ſuris probe decoxit, filtravit, & ante paroxyſmum calide di-
 midiam menſuram adſumſit, idque aliquoties repetiit, deſu-
 per probe ſudando, cum ad eo proſpero & fauſto ſucceſſu, ut
 abſque

absque ullius cujusdam remedii usu, a febre liberatus fuerit, ac postmodum complures alios febricitantes similiter in pristinam restituerit sanitatem. De innoxio ergo, immo potius salutari hujus empirici remedii effectu dubitare vix licet, dummodo foetorem, nauseosumque saporem natura non adeo abhorreret, unde, quam diu gratiora supersunt remedia, stercora merito ex praxi exulare debent. Interim forte plures adhuc vires medicamentosæ in isto fimo latitant, ut idcirco decocti ejusdem paulo diuturnior usus etiam in quartana pertinacissima, ob singularem suam aperitivam & abstergentem qualitatem, proficius esse possit: Si enim urina vaccarum in Gallia pro curationibus vernalibus imprimis, immo & autumnalibus, inservit, & a gente ista cæteroquin summe delicatula in variis chronicis adfectibus frequentius adhibetur (*); sua omnino etiam non deneganda erit virtus stercori, cujus tamen ulteriorem indagacionem ægris minus nauseosis lubentissime concedimus.

(*Confluentia Erfordiam missa*
d. 20. Jan. 1742.)

OBSERVATIO. LXXVIII.

D. D. CHRISTOHI. CONRADI SICCELI,

de

Febre lenta in hecticam degenerante, simulque verminosa, ex prægressa maligna orta, in subjecto, a parentibus lue venerea infectis nato.

Octodecim annorum adolescens, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus corporis gracilis, natus ex patre

K k 3

tre

(*) Telte Un. LEMERT, Histoire de l'Academie Royale des Sciences, Ann. 1707. p. 41. lqq.

tre & matre lue venerea infectis, (siquidem pater ex familia similiter inquinata ortus erat, qui deinde præter culpam suam miasma illud transfudit in uxorem, genuitque liberos eadem labe contaminatos,) præterito anno, cum febris maligna heic loci epidemice grassaretur, mense Novembre conquerebatur de compluribus, huic feбри alias solennibus, symptomatibus, capitis nempe dolore & temulentia, spasmis in dorso, æstu præternaturali, viriumque defectu, quæ omnia per tres hebdomades ita durarunt, absque tamen ulteriori augmento. Die VIII. Decembr. denuo horrore & subsequente æstu adfligitur. Pater, sicuti plerumque apud nostrates in more positum est, ipse Medicum agit, & dum febrem quandam intermittentem sub hoc schemate latitare autumat, ad eam facilius præoccupandam, dosim pilularum Norimbergensium, quarum compositio adhuc ignota est, exhibuit, eique dein Essentiam Absynthii aliquoties, & quidem largius procul dubio, subjunxit. Ast, loco speratæ sanitatis, morbus majora in dies capiebat incrementa, vires vero ulterius imminuebantur, ita quidem, ut nocte ante d. XI. Decembr. de vita ejus desperarent adstantes, ob insignes, de quibus conquerebatur, præcordiorum anxietates, tormina continua in abdomine & inde subsequutam diarrhœam; tussis, quæ præcedentibus diebus vehementissima fuit, nunc plane cessabat, sanguinis parum e naribus stillabat, ac simul per secretum prodibat, urina vero summe rubicunda erat. Singula hæc ita post mediam noctem mihi nunciabantur, ex quibus tamen genius & conditio febris nondum sufficienter innotescebat, inprimis cum & de ipsius ægri constitutione reliquisque circumstantiis nihil plane constaret. Anxio ergo parentum desiderio satisfactorius, potiunculam, ex aqua flor. Acac. & Sambuc. cum Syr. flor. Papav. rh. & Spir. miner. anod. paratam, & sequentes pulveres interim exhibui: Rec. Nitri depur. gran. VII. Tartar. vitriol. gran. IV. specif. ceph. Mich.

Mich. Antimon. diaphor. pulv. pector. resolv. Wed. Matr. perl. ppt. ana gr. VIII. M. F. Pulv. divid. in 2. partes. æqu. quarum unam hora IV. matutina, alteram vero octava antemeridiana, de petiuncula autem quolibet bihorio cochlearia duo ægroto præbere jussi. Externe abdomini adplicabatur linimentum paregoricum & carminativum, ex oleo cocto Anethi, Chamomill. vulg. anadrachm. i. destill. Anethi, Anisi ana gutt. 3. Camphor. gran. VI. Sequentē die ad eundem accedens, valde debilem deprehendo, & admodum emaciatum; excreabat quandoque sanguinem, sed parcius, diarrhœa non amplius continuabat, frequentes autem sentiebat stimulos ad urinæ excretionem, quæ tamen exigua in quantitate prodibat, & intensioris rubicundi coloris erat. Abdomen duriusculum & magis expansum adparebat, quapropter clysterem lenientem adplicare jussi, quod vero omittebatur, quoniam post meum discessum spontanea dejectio aquosa succedebat. Exhibui ergo circa meridiem & post tertiam horam pomeridianam gtt. XXXV. Tinct. Rhabarb. Rolsinc. cujus usum placidus excepit somnus, Circa vesperam adsumsit pulverem ex Nitr. depur. Antim. diaphor. Matr. Perlar. & C. C. f. igne ppt. compositum, indeque per noctem melius se habuit, & urinam facilius reddidit.

Sequentē die recurrebant tormina abdominis, absque diarrhœa, hinc priori linimento jungebatur oleum destill. Absynth. simulque imponebantur sacculi paregorici & carminativi, ac injiciebatur clyster ex flor. Chamom. vulg. cum lacte coctis, & oleo Anethi & Chamom. paratus. Interim suspicio oriebatur haud inanis, de vermium, tormina ista abdominis forsitan excitantium, præsentia, quæ etiam facile confirmabatur, cum adsumtum lac tepidum, cum flor. Acac. decoctum, aliquoties vomitum provocaret, sub quo simul vermes quidam majores prodierunt. Hinc ad enecandos reliquos, in intestinis adhuc resistentes, præter decoctum
mercu-

mercuriale cum aquis destillatis paratum, & mixturam ex Eff. Tanaceti & Scordii, exhibebatur successive sequens pulvis singulis ternis horis: Rec. Aethiop. mineral. secundum Harrisii descriptionem simplici modo parati drachm. dimid. Nitri depur. Musci corallin. pulveris. Corn. Cerv. usti ppt. ana scrup. I. M. F. pulv. divid. in IV. part. æqu. Proinde etiam æger ipse semen Cynæ desiderabat, cujus etiam exiguam dosin parentes proprio motu cum lacte, ipsi concedebant, ac insuper suppositoria tria, ex melle parata, adplicabant, hæcque ratione non solum vermes aliquot vivos, sed & complures mortuos, tam integros, quam in putredinem jam abeuntes, unacum excrementis aquosis foetidissimis, expellebant, indeque & somnus & adpetitus redibant, ita, ut æger ad diem usque XVII. Decembr. in mitiori statu subsisteret, hoc unico excepto, quod pomeridianis horis majori semper æstu, eoque sicco, adfligeretur, urina summe adhuc rubicunda copiosum sedimentum roseum dimitteret, contabescencia corporis in dies fere major evaderet, sicque febris, quæ non nisi lenta hactenus fuit, nunc in veram hecticam putredinosam degenerare videretur. Proinde etiam ab aliquot jam diebus copiosæ pustulæ, tam in facie & fronte, quam etiam in capillata parte capitis erumpebant, cum inæquali cutis intumescencia, quæ non obscure de concurrente simul fermento venereo, a parentibus (salivatione demum curatis,) congenito, & nunc magis excitato, præbebant indicia, cui vero partim ob febrem hecticam magis magisque invalescentem, partim ob subsequenter ægri nauseam & plenariam aversionem omnium medicamentorum, neque decocta Lignorum, neque alia convenientia opponere licuit præsidia, imprimis cum superveniens tandem diarrhœa mitior quidem, sed foetidissimam semper materiam exturbans, de interna corruptione magis jam aucta, certissimum præberet indicium, mortemque haud adeo longe abesse præ-

nuncia-

nunciaret, quæ etiam tandem circa finem mensis istius & anni tragoediam hanc fiebat.

SCHOLION.

Dum de subiecto hoc defuncto liquido constat, quod a labe venerea nequaquam immune illud fuerit, siquidem non solum parentes utriusque fati diu torturam illam, seu Cephalalgiam nocturnam sustinuerunt, atque insuper Variola magna in facie & circa genitalia laborarunt, a quibus tandem ope salivationis liberati fuerunt; sed & insuper avus cum avia, immo & ipsa defuncti amitæ eodem malo laboraverint: hinc exemplum hoc confirmat adfertum Celeberr. Dn. D. *ADOLPHI* in *Actis* Academ. nostræ, & quidem *Vol. I. obs. 242.* propositum, quod Vermes ordinarie Luem veneream comitentur, quoniam sanguinis circulus tardius succedit, & tota ejus massa laudabilioribus balsamicis particulis destituitur, atque tandem in vappidam corruptionem degenerat, quæ dein verminosam progeniem facile procreare solet. Non minus etiam ipsa tabida & hectica consumptio a communicato miasmate venereo quoad maximam sui partem inducta fuit, indeque confirmantur ea, quæ doctissimus *ASTRUC* in *Tract. suo egregio de Morbis venereis Lib. IV. cap. 1. §. IX. num. 4. p. 335.* adducit, quod nimirum in ipsis functionibus universalibus ferocia hujus mali intra breve temporis spatium sæpe emineat, dum exinde marcor totius corporis, atrophia, marasmus, virium languor, prostratio & imbecillitas, vultus decoloratio, pallor, livor, febres continuæ, lentæ, hecticæ, colliquativæ & marasmodes, sequuntur & turpissimo huic morbo junguntur.

OBSERVATIO LXXIX.

D. D. CHRISTOPH. CONRADI SICCELII.

Asthma siccum per hæmorrhagiam uteri mitigatum, in fœmina octogenaria.

Fœmina sanguineo-phlegmatica, honestæ conditionis, obesa, vitam sedentariam unice fere agens, animi autem commotionibus rarius exposita, colore facis adhuc vivido & sub-rubro, venis autem angustioribus prædita, diætam quidem accuratam, magis tamen nutrientem, observans, regularem mensium cessationem ante triginta jam annos experta, admodum diu hætenus asthmate sicco sanguineo afflictæ fuit, quod V. Sæ, bis quolibet anno instituta, semper quadantenus mitigavit, donec ante quinquennium, vigente licet adhuc adpetitu, ob senium magis magisque ingravescens, ad illam omittendam persuaderi se, permiserit. Factum inde est, ut die XXV. Febr. anni proxime elapsi, inopinato sanguinis profluvium copiosum ex utero pateretur, qui fluxus dein fere indefinenter continuavit, etiam cum frustis coagulatis, absque ullis tamen vel in dorso, vel in abdomine, observatis doloribus, cum maxima tamen ægrotæ molestia, siquidem raro ille per triduum substitit, statimque dein rediit, ita, ut etiam bis de die indusia mutare coacta fuerit, & hoc sub schemate, alternative nempe evanescendo & recurrendo, usque ad diem XVI. Junii duravit, quo ipso ad eandem prima vice vocatus fui; interim sub his circumstantiis bene semper se habuit, adpetitum inprimis & somnum ordinarium retinuit, & color tantum faciei pallidior redditus fuit, cum virium aliquali, non tamen admodum sensibili decremento. E contrario autem hoc quoque commodi inde obtinuit, quod durante hoc fluxu asthma illud chronicum,

nicum, perquam molestum, penitus mitigatum fuerit, & liberius omnino respirare potuerit : Notabile vero istud levamen unice ab hac hæmorrhagia dependere, exinde manifeste adparebat, quoniam toties recrudescibat asthma, quoties spontanea hæc excretio per aliquot dies subsistebat. Tandem molestiæ hujus pertæsa, atque ex ulteriori continuatione istius fluxus pejora metuens consuetaria, die jam indicato consilium & auxilium a me petiit, insimulque mihi aperuit, quod per quadrimestre circiter hoc spatium integra certe amphora sanguinis successive ex utero excreta fuerit.

Ortum omnino traxit hæmorrhagia hæc partim ab omiſsa venæsectione, antea ordinate continuata, partim a vita sedentaria & victu lautiore. In curatione itaque potissimum respiciendum esse duxi ad sanguinis versus uterum congesti derivationem & revulsionem, fluxus ipsius moderationem & vasorum uterinorum, ac ipsius uteri debilitati roborationem, quæ singula etiam, cum nulla plane indicia de notabili aliquo vitio, aut obstructione viscerum præstiterint, methodo atque remediis sequentibus quodam modo obtinui. Ad primum scopum obtinendum necessaria equidem videbatur venæsectio revulsoria, in brachio instituenda. Quoniam vero ea, durante tali fluxu, dissuadetur a quamplurimis Practicis, atque ad tempus intermedium potius differtur, nisi summa urgeat necessitas, hinc illam quoque in hac ægra consulto omisi, ejusque in locum substitui maniluvium, ex aqua calida & vino paratum, in quod ab initio bis de die, deinde semel & tandem alternis vel ternis tantum diebus manus & brachia immisit, cavendo semper, ne nimis calidum illud sit, & sanguis hinc magis exagitetur. Huic jungebam sequentes species pro fotu uterino roborante ac tonico : Rec. Radic. Caryophyllat. drachm. VI. Ulmar. unc. dimid. Herb. Serpill. Origan. Polygon. Meliss. Agrimon. Polii mont. Flor. rosar. rubr. ana

Manip. dimid. Balaustior. Cort. Cascarill. ana unc. dimid. Concisa & contusa grosso modo includantur duobus facculis, qui dein vino rubro, vel in ejus defectu, albo, fervido immittantur, factaque expressione, regioni uteri calide applicentur. Interne vero sequentia exhibebantur: Rec. Nitri depur. drachm. 1. Corall. rubr. ppt. scrup. 2. Cinnab. factit. rite ppt. scrup. 1. M. F. Pulvis, divid. in VI. p. æquarum unam hora X. antemeridiana, alteram circa nonam vespertinam adsumsit. Item, Rec. Tinctur. Papav. rh. drachm. 2. Tinct. Corall. cum succo Citri parat. drachm. 1. Spirit. mineral. anod. gutt. XL. M. D. ad vitr. & exhibeantur guttæ XXXVI. matutinis & pomeridianis horis. Proinde etiam usum tenuioris potulenti ægrotæ commendabam, quoniam cerevisiam illam Goslariensem, *Gose* dictam, pro ordinario potu jam dudum elegerat; sed hoc obtinere non potui, ideoque ad minimum injunxi, ut eadem hæc statim post coctionem, cum aqua moderate diluta, dein fermentationi exponatur, & ita in usum trahatur. De reliquo vires ejusdem sufficientes equidem adhuc erant, ut erectæ fere semper mensæ adsidere potuerit; nihilo tamen minus auctor fui, ut interdum decumbendo corpus recreare studeret, imprimis sub usu fomentationis.

Hæc ergo ratione intra quatrimum, circa diem nempe XXI. Junii ita mitigatus fuit hic fluxus, ut vix quidquam de eo sentiret ægra, cæteroquin quoad omnia bene se habens, unde quotidie unicam tantum dosin prædictorum pulverum vespertinis horis, adsumsit, interponendo simul bis de die usum Elixirii cujusdam visceralis & tonici, ac matutinis horis infusum theeforme capiendo, quod ex sequentibus speciebus constabat: Rec. summitat. Millefol. Herb. Urticæ minor ana Manip. 1. Meliss. Salviæ, Beton. Flor. Hyperic. Chamomill. vulg. ana Manip. dimid. Sem. Foenicul. drachm. 1. & dimid. Conc. Cont. grosso modo D. ad chart.

Die XXV. Junii fluxum plenarie subsistere indicavit, continuante simul euphoria, unde ad primas vias ab impuritatibus seroso-mucosis liberandas, lenissimum laxans præscripsi: Rec. Rhabarb. veri elect. & pulveris. drachm. I. Nitri depur. Cremor. Tartar. ana scrup. I. Olei de Cedro gutt 2. M. F. Pulv. divid. in iij. p. æqu. Hujus pulveris primam dosin pomeridie, alteram circa noctem, & tertiam hora octava matutina sequentis diei adsumebat, indeque sexies alvum deponebat, optimo cum effectu. Serio dein commendavi, ut quamprimum sanguinis fluxus per octo ad minimum dies subsisteret, statim venæsectio revulsoria in brachio sinistro ad aliquot tantum uncias institueretur; sed noluit hætenus ægra illam admittere, serium suum, itemque singularem conceptum metum, omnibus meis rationibus opponens, quare abinde desistere coactus fui. Gestavit vero interim ex meo consilio quandoque Polygonum recens sub axillis. Tandem sub initium mensis Julii denuo quidem, sed admodum moderate, prodeuntem sensit hunc fluxum, quem tamen cohibere noluit, ob eximium, quod inde sentiebat, levamen intuitu respirationis, atque simul reliqua hætenus adservata medicamenta successive absumsit. Commendavi ergo diætam moderatam, non nimium nutrientem, sub cujus observatione jam adhuc bene vivit, parcius subinde recurrente hoc fluxu.

OBSERVATIO LXXX:

Dn. D. CHRISTOPH CONRADI SIECELII.

Notabilia quædam circa mensium fluxum & fœcunditatem fœminarum annosiorum.

Variæ quidem, non tamen admodum frequentes hinc inde occurrunt observationes, de hæmorrhagiis utriusque nimium excedentibus; ast multo adhuc rariora sunt

exempla de mensium fluxu in seram usque senectutem regulariter prodeunte, nec non de ejusmodi foeminarum annosiorum foecunditate continuante, ut idcirco ea, quae in propria Praxi mihi circa utrumque hoc negotium plane extraordinaria visa fuerunt, hac occasione communicare voluerim: Degit apud nos mulier peregrina, vilioris conditionis, laboribus durioribus & gestationibus onerum in itineribus, ad acquirendum necessarium victum cum marito institutis, adsueta, temperamentum sanguineo-cholerici, habitus corporis mediocris, plus tamen nunc macilenti, venis amplioribus praedita, plethorica, ex parentibus talibus prognata, qui partim ipsi, partim majores eorum vel grandaevi evaserunt, vel etiam seram nimis foecunditatem monstrarunt. Avia enim ejusdem centesimum & secundum vivendo exsuperavit annum, mensiumque fluxum satis regularem experta fuit ad nonagesimum annum. Matertera ipsius ad annum usque sexagesimum menstruam istam excretionem retinuit, immo etiam dicto illo anno ultima vice gravida reddita, filium adhuc in lucem edidit. Maritum habuit tunc temporis tertium, & in triplici matrimonio quindecim liberorum mater facta fuit. Similiter quoque filia sororis avi quinquagesimo sexto aetatis anno ultimum suum exclusit foetum.

Mater quidem hujus foeminæ, ob vitam dissolutam, dum potui nimio, praesertim vini adusti dedita fuit, atque hac ex causa infelici vixit matrimonio, imprimis quoniam propriae aequae, ac mariti bona dilapidavit, accedentibus tunc sine dubio gravioribus animi pathematibus, ad illam non pervenit senectutem, sed elapso vix quinquagesimo octavo anno mortua fuit. Hoc tamen non obstante quindecim liberos genuit, & menstruata mansit ad finem usque vitae, ulterius forsitan prolongatae, nisi mala diæta eam abbreviasset. Ipsa vero hæc nostra foemina in juniori ætate ab equo

equo calcitrante gravissime in abdomine fuit vulnerata, ut etiam eandem vix evasuram esse crediderint Medici & Chirurgi. Menses demum inito conjugio, post conjugalem congressum, prima vice prodierunt, anno ætatis XXXI. vel XXXII. unde excretionem hanc sexui suo ita familiarem esse ignorans, putavit, maritum se vulnerasse. Successive dein in lucem edidit XX. liberos, de quibus tamen unica tantum adhuc superstes est filia. Bis in itinere constituta foetum excludere coacta fuit sub nudo cælo, inprimis autem semel hiberno tempore stans in nive usque ad furas, assistente tunc marito, qui foetum suscepit, a funiculo umbilicali liberavit, & usque ad locum proximum deportavit, quem puerpera, lentis quidem gressibus, constanter tamen, secuta est, licet sub ascensu loci cujusdam montosi lochialis sanguis constanter proflexerit. Interim tamen hæc omnia nullum plane sanitati attulerunt detrimentum, eratque tunc annorum XLVIII. Non minus etiam notari meretur, quod, durante graviditate, menses semper continuaverint, parcius tamen, usque ad ultimum fere terminum gestationis foetus. Cum vero anno quinquagesimo secundo iterum gravida esset reddita, menses per XIII. hebdomades substiterunt, eorumque in locum quotidie per integros fere sex menses narium hæmorrhagia successit, qua tandem cessante male sese habuit, & de continuo languore & gravitate artuum conquesta fuit. Ultimum demum foetum enixa fuit anno quinquagesimo quarto ætatis, qui vero brevi post partum iterum obiit. Cum ad sexagesimum accederet annum, menses adhuc ordinate continuarunt, immo ad excessum inclinaverunt, siquidem semper intra spatium quatuordecim dierum redierunt, & per decem ad minimum dies durarunt, absque ullo tamen incommodo. Cæterum siccioris semper fuit alvi, & vix unquam citius, quam quarto die, naturalem habuit excretionem. Anno tandem sexagesimo tertio iterum credi-

credidit se esse gravidam, ast falsa hæc fuit graviditas, siquidem dein magnam carneam oblongam molam, postquam menses, more solito, præcesserant, exclusit, subsequente dein hæmorrhagia uteri satis larga, quæ tertio demum mense substitit, & cui dein regularis & ordinatus menstruus fluxus successit, qui hoc ipso adhuc tempore, quo sexagesimum quartum ætatis annum agit, absque interruptione continuat, raro omnino exemplo.

(*Nordhusa Erfordiam missa
d. 10. August. 1742.*)

OBSERVATIO LXXXI.

Dn. D. LAURENTII HEISTERI.

de

Piperodendro, arbore rarissima.

IN horto medico Helmstadiensi arbuscula alitur exotica, quæ viri altitudinem nunc superat, *cujus foliorum odor & sapor cum Pipere vulgari perfecte conveniunt*; sed figura aliisque rebus a Piperibus reliquis quam maxime differt. Folia enim hujus non sunt simplicia, ut in cæteris piperaceis plantis, neque ovata, aut subrotunda, ut in illis, verum pennata, sive pinnata, ac leviter serrata, uno in extremo plerumque longiori, eadem fere ratione, uti in arbore, quæ *Molle Americanis*, teste *MONARDO*, (a) adpellatur, quod nomen & *CLUSIUS* (b) *RAIUS*, *TOURNEFORTIUS*, *BOERHAAVIUS*, aliique egregii Botanici retinent; *LINNAEO* autem, Botanico recenti, nomen hoc, ubique adeo receptum mutare placuit.

(a) Libr. simplicium Medicament. ex novo orbe delator. ubi etiam icon ejus pag. 360. exhibetur.

(b) Qui quoque in concem ejus Lib. Exotic. pag. 322. ex *MONARDO* sistit.

cuit, nescio an satis apte & utiliter, eique in *Horto Cliffortiano* pag. 483. *Schinus* folio ferrato impari longissimo, dicitur, sed *SEBÆ* in *Thesauro suo rerum naturalium, Lentiscus Africana* Tom. I. pag. 4. 5. & 7. Fig. 5. Verum quod notandum, nostræ arbusculæ folia, quamvis sint pinnata, foliola tamen lateralia non semper sunt conjugata, sive e diametro sibi invicem opposita, sicuti ex *Tab. VI.* qua Piperodendron non florens exhibetur, luculenter adparet. Verum in foliis quibusdam illa accurate sunt opposita, sive conjugata; in aliis vero alterna, atque simul extremum claudit foliolum impar, ceteris quoque, ut in *Molle* arbore plerumque, sed non semper longius, omniaque hæc foliola leviter insuper sunt ferrata & grate virentia, quæ digitis trita, odorem piperis quam exactissime referunt, quo ab arbore *Molle*, cujus folia, *MONARDO* aliisque testibus, *faniculi odorem* habent, maxime differt, & si manducantur, *Piperis* etiam *saporem*, quem quoque, licet siccata sint, non deponunt, ad instar foliorum *Piperis* vulgaris, retinent. Truncus arboris hujus nostræ crassitiem duorum, & quod excedit, jam habet pollicum, & cortice tali fere cinctus est, qualis in arboribus mali punici conspicitur, radices vero habet fibrosas. Hæc arbor ante triennium, una cum multis aliis plantis rarioribus, in hortum medicum Helmstadiensem ex liberali donatione, ab Illustri atque Juris consultiss. viro, Domino de *SPREKELSEN* facta, translatus fuit, sub nomine, *Arbor foliis Molle Clusii, odore piperis*; flores vero ad ann. usque 1740. non tulit, adeoque nec fructus, licet alias non valde tenera videatur, sed a medio fere Maji cum aurantiis ad finem usque Septembris in aëre libero extra hypocausta vitrea lacte vigeat & crescat, neque hieme magnum calorem desiderat. Piperatam hanc arborem paulo prolixius hic describere volui, quia eam a recentioribus Botanicis non descriptam,

Arbor. Med. Phys. Vol. VII. M m ummo

immo ne mentionem quidem ejus factam esse deprehendi, eique nomen *Piperodendron* imponere consultum duxi, donec forte flos & fructus aliud ejus genus jam notum manifestabunt.

Explicatio figurarum Tab. VI.

A. indicat caulem alicujus ramuli, foliis hinc inde ornati.

B B. monstrat foliola pinnata, quæ unum folium majus constituunt, naturali in magnitudine & figura: ubi tamen in foliis B. B. foliola accurate sibi invicem opposita; in ramulo vero

C. C. e diametro opposita non sunt. In cujusvis ramuli apicem foliolum impar, quod apicem terminat, conspicitur, B. B. D. quod in quibusdam folia reliqua vicina longitudine non multum exsuperat; verum in quibusdam, sicuti in arbore *Molle MONARDI & CLUSII*, duplo aut triplo reliquis majus est, sicuti figura litt. E. F. ostendit.

SCHOLION.

Ratione nominis *Schini*, quod *LINNAEUS* illi arbutulæ, quæ *MONARDO*, *CLUSIO*, *RAIO*, *TOURNEFORTIO*, *BOERHAAVIO*, aliisque recentioribus Botanicis, *Molle*, unanimi consensu dicta est, (dum hi nomina usu jam recepta præter necessitatem mutare noluerunt,) imponere vult, monemus, quod *σχίνος*, sive *Schinus* Græcis idem sit, quod *Lentiscus* Latinis, adeoque incongruum videtur, ac si quis vocabulis *άνθρωπος* & *homo*, &c. pro denotandis duobus distinctis generibus in regno animali uti velit, cum re-
vera

Vera unum idemque iisdem indicetur. Similia vero nova plantarum genera quamplurima fecit & introducere conatur, quorum nomina haud aliter differunt, quam quod alterum vocabulum sit græcum, alterum latinum, unam vero eandemque rem, sive plantam, denotantia. Ut enim exemplo adhuc uno alterove hoc argumentum illustremus, arbusculam, quæ *Azederach* recentioribus Botanicis vocatur, *Meliam* adpellandam esse vult; cum tamen, ut doctiss. BREYNIUS in *Prodr. Plant.* Edit. II. & LUDWIGIUS in *Definit. plantar.* jam recte monuerunt, *Melia* Græcis idem sit, quod Latinis *Fraxinus*. Hinc *Melia* nomen minus recte alii cuidam plantæ, quam *fraxino*, imponitur, eodem modo ut vocabulum ἀνθρώπος nullum aliud animal, quam *hominem*, designare potest. Idem notandum quoque est circa *Apium* & *Selinum*, *Cicutam* & *Conium*, *Rutam* & *Peganum*, aliaque quam plurima ejusmodi nomina, a LINNÆO introducta, quorum vocabulorum alterum latinum, alterum græcum, unam eandemque plantam, sicut ἀνθρώπος & homo idem animal significant, adeo nulla ratione pro distinctis generibus haberi possunt. Eundem ob errorem jam dudum RAIUS TOURNEFORTIUM castigavit, quia vocabulum græcum *Xiphium*, quod *Gladiolum* denotat, alii plantæ generi, quam *Gladiolo*, imposuerat. Ex his ergo patere potest, hujusmodi nomina idem significantia, tamquam distincta genera in rem herbariam non nisi male & inepte introduci; ut Synonyma vero ejusdem plantæ admitti posse.

OBSERVATIO LXXXII.

D. D. LAURENTII HEISTERI.

de

Piperodendri arbore florente.

In præcedenti observatione tantum raræ hujus arboris sine floribus descriptionem dedi. Quoniam vero superiori anno flores quoque protulit, hinc eosdem in gratiam Botanophilorum nunc describam, quem in finem etiam illos cum ramulo foliis obsito, cui insidebant, delineari & æri incidi curavi.

Mense nimirum Julio anni 1741. in hac arbore, libero in aëre collocata, in summo cujusdam ramuli *flosculos*, eosque in forma racemi prodituros esse, observabam, qui *racemus* cum futuris flosculis sensim, at tarde, increfcebat, donec tandem mense Augusto ad eam, quæ *Tab. VII. Fig. 1.* exhibetur, magnitudinem pervenerat, ubi noduli exigui, *a. a. a. a.* fere, ut in racemo vitis, mox post florem decidentem, sexaginta circiter, adparebant, coloris herbacei, ex viridi albescentis, quorum unus vel alter die 17. Augusti, in summo leviter in quinque segmenta dehiscebant, *b. b. b. b.* apicibus adhuc conniventibus & introrsum inflexis, atque in interstitiis segmentorum color ex flavo croceus, quasi segmentorum internus color esset, armato oculo videri, verum quid sit, nondum cognosci, neque calix floris tunc adhuc perspicue discerni poterat; sed tantum color flosculi juxta petiolum magis virescebat, quam reliqua pars, atque sic flos quasi nudus, hoc est, sine calice, adparebat.

Die XX. Augusti calix ope microscopii paulo magis distincte conspiciebatur, isque quinquifidus, sed cum flore tam arcte concretus, ut unum quasi corpus cum eo constituere vide-

videretur, flosculorum quorundam segmentis paulo magis hiantibus, ut ad lit. C. nondum tamen prorsus apertis, inter quæ color croceus adhuc magis sese manifestabat, & in medio fundo *sphærola* quædam nigricans, minutissima, sic tamen, ut, quid sit, ob exiguitatem distincte nondum perspiceretur.

Ab hoc die ad 26. & 27. *flosculus* quidam die aliquo sereno, *plenarie se aperiebat*, in modum floris rosacei, minutissimi, sicuti in planta ipsa, lit. d. attamen perspicuitatis gratia in magnitudine paulo auctiori, quam revera erat, indicatur, & segmenta ejus ad unguem divisa, deprehendebantur, ita, ut *pentapetalus* videretur; sed utrum monopetalus ad unguem quinquifidus, an pentapetalus sit, ob parvitatem conspici certe non potuit.

Stamina quando curiosissime, intensissima oculorum acie, examinabantur, ea quidem una cum antheris coloris crocei erant, sed ob exilitatem difficillime cognoscebantur; verum quot illorum fuerint, non exacte sine microscopii auxilio patebat. Hoc ergo demonstrabat *decem distincta* ejusmodi stamina, & quidem ut in figura 2. quæ anticam floris partem monstrat, *quinque filamenta* eorum juxta pistillum, sive germen, in *segmentorum interstitiis* prodeuntia, eaque longiora, reliqua quinque filamenta ex *medio ungue segmentorum*, proveniebant, cæteris dimidio breviora, & germini *stigma*, quod *sphærola* illa nigricans erat, insidebat. *Anthera* autem in singulis erant sphæricæ, coloris ex croceo flavescens, erantque illud, quod flore nondum satis aperto, sub hoc colore se absconderat. *Calix*, sive perianthium, tum etiam microscopii ope distinctius, *quando flosculi a tergo inspiciebantur*, se ostendebat, qui ad dimidiam partem quinquepartitus erat, sicut in figura 3. (ubi duæ corollæ, sive flosculi aperti, sistuntur:) per microscopium ita auctus sistitur, cujus segmentorum apices interstitiis segmentorum corollæ respondebant.

Fructus vero non sunt secuti, sed flosculi sensim sensimque & fere ad finem usque Septembris floruerunt, atque pedetentim tandem integri, non per petala, aut frusta, deciderunt; unde monopetalos ipsos fuisse verisimile est. Idem hoc etiam contigit præsentem anno 1742. ubi denuo flores prodibant, sed ob tempestatem præmaturam frigidiusculam itidem omnes citius adhuc deciderunt. Forte alio tempore & fructus dabit, quos tunc etiam, Deo volente describam, præsertim, quia arbor hæc adeo rara est, ut nusquam alibi in Europa, quantum hucusque comperire licuit, quam Helmstadii, inveniatur.

OBSERVATIO LXXXIII.

D. D. LAURENTII HEISTERI.

De

Corticis Peruviani frustraneo usu in
Sphacelo.

IN Actorum Academiae nostrae Volumine quinto Observ. 156. egregios effectus & utilitatem Corticis Peruviani, quos jam in Institut. meis Chirurg. in Gangræna & Sphacelo commendaveram, fusius descripsi & laudavi; verum cum remediorum quam plurimorum vires non semper sint perpetuæ & in omnibus eadem, ita in principio hujus anni illum effectum, quem Cortex Peruvianus in Sphacelo alias sæpe præstitit, producere noluit. Casus erat sequens: Vir honestæ conditionis in vicina urbe *Goslaria* degens, annumque sexagesimum agens, boni corporis habitus, & cæterum sanus, nisi quod pluribus abhinc annis ex tibiæ allisione utrinque eschara quædam, sed indolens & sine omni incommodo in illa tibiæ remanserit, & ante aliquot annos levem quandam paralytin in pede eodem senserit, quæ vero adhibitis remediis rursus sublata fuit. Mense autem Decembri

supe-

superioris anni 1741. illæ escharæ dolere & ichorem postea aliquem fundere cœperunt. Aeger Chirurgum propterea accersere curavit, ejusque consilium contra hæc mala sibi expetiit. Hic emplastrum ponit, atque post unum alterumve diem escharæ illæ decidunt, locaque ab eschara liberata rubent & aliquid ichoris plorant. Chirurgus continuat deligationem cum emplastro quodam, quod idoneum esse existimavit, ea sperans fore, ut leves hæc exulcerationes factæ sic ad exsiccationem disponantur. Verum cum post aliquot dies emplastrum mane detraheret, loca ulcerata nigra adparent, unde maxime perterritus, ægro statim periculum indicat & suadet, ut Medici in consilium advocentur; id quod etiam observatur. Medici optima quæque tam externe, quam interne, quæ alias hic laudantur, præscribunt; sed malum in dies augetur, & nigricans ille color intra aliquot dierum spatium longe lateque per utrumque tibiæ latus serpit, atque cutis nigra sine omni sensu, adeoque sphacelo jamjam corrupta deprehenditur, qui se a malleolis utrinque fere ad supremam usque tibiæ partem extendebat.

Hoc in statu & ego in consilium vocor, cumque intellexerim, Medicos & Chirurgos optima quæque jam adhibuisse, unico Cortice Peruviano excepto, statim idcirco usum ejus frequentem suadeo. Cutis emortua, in qua jam antea scarificationes institutæ erant, ulterius scarificatur, unguento digestivo escharæ sphacelosæ tractantur, & earum separatio tentatur, nec non fomentationes efficacissimæ contra Sphacelum adplicantur. Horum usu etiam Sphaceli progressus quadantenus sisti videtur, immo revera sub initium hujus anni 1742. per octiduum circiter omnino sistitur, crustæ sphacelatæ cutis corruptæ a subjectis partibus quoad maximam partem sensim recedunt, vulneris fundus fit rubicundus, & æger satis bene se habet, ita, ut spes salutis satis magna adfulgeret. Continuatur interea diligenter usus *Corti-*

cis Peruviani ut antea, ita ut libram unam intra XV. circiter dies consumserit, insimulque interim conveniens observatur diæta & medicamentis externis efficacissimis pergitur. His tamen non obstantibus pes extremus frigidissimus semper erat, ac tandem lividus adparebat, licet bene semper fatus tectusque esset, atque tandem sphacelus non solum ulterius & sursum & deorsum pergebat, verum etiam tendines ipsosque musculos adgrediebatur, unde sub pessimis his circumstantiis vires sensim ita decredebant, ut circa finem mensis Januarii, licet optima quæque adhibita fuerint, diem obiret supremum, qui nulla ratione hic impediri potuit. Patet ergo exinde, quod *neque Cortex Peruvianus, neque alia remedia semper Sphacelum superare possint.*

Similiter etiam hoc ipso anno 1742. contingebat, ut vir ille illustrissimus, qui anno 1739. usu corticis Peruviani a Sphacelo pedis liberatus erat, & ab illo tempore, per tres scilicet annos, pancreaticè vixerat & florido semper faciei colore præditus fuerat, ineunte vere iterum sphacelo, qui in pollice alterius pedis inceperat, corripere, a quo ad reliquos hujus pedis digitos sensim transiit; at, quamquam illustrissimus hic rursus copiosissime hunc corticem devorasset, hic tamen sisti minime potuit, ægerque inde, postquam in quartum usque mensem hoc cortice potissimum a celeri progressu præservatus & in vivis conservatus fuerat, tamen, accedente pertinacissimo cibi fastidio, digitisque omnibus amissis, ex languore tandem periit: ubi vero notatu adhuc dignum est, quod pes ille, qui ante triennium sphacelo correptus erat, jam haud quidquam vitii monstraverit, cum tamen probabile sit, malum hoc ex corrupta totius sanguinis massa ortum duxisse, adeoque facilius ad pedem jam antea hoc modo correptum, quam ad hætenus sanum, rursus descendisse, id quod tamen non ita evenit.

(*Helmstadio Erfordiam missa*
d. 8. Septembr. 1742.)

OBSERVATIO LXXXIV.

Dn. JOAN. GODOFREDI BUCHNERI

De

Lapidibus figuratis in Voigtlandia occurrentibus.

Lapidum figuratorum varia dantur genera, quorum plurima recenset Dn. LESSER in *Lithothcol.* §. 304. Ex his autem permulti mihi obvenerunt in Voigtlandia, attentione quadam, ut credo, non indigni. (*) Sic enim imprimis huc referre licet. 1.) Lapidem ex Elistro fluvio, *lingue humanæ* figuram ita accurate referentem, ut vix ovum ovo reperiri queat similis; item etiam alios 2.) *aurem humanam*, 3.) *formam calcei*, 4.) *ocreae*, 5.) *pedis humani*, 6.) *cordis*, 7.) *hepatis*, 8.) *ac faciei caninæ* ad vivum expressam monstrantes. Adnumerandi his etiam sunt 9.) *silices spherici*, 10.) *ovales*, & 11.) *quadrati*, a circumrotatione & allisione erga alia corpora forsan in hanc formam redacti, ut ita fere crederes, Naturam imitari artem, sicut e contrario alias ordinarie ars imitatur Naturam. Porro 12.) *amygdala* ex lapidicina Planitiensi, ad visum quidem petrefacta, sed ex medulla saxorum præcipue concreta, de quibus *MYLIUS* in *memorabil. saxon. subterr. P. I. p. 36.* plura tradit, imprimis vero curiosissime notat, quod, quo magis terræ attigerint superficiem, eo maiora quoque evadant, postquam vero ad ordinariam excreverint magnitudinem, tunc iterum quoque

Nn

que

* Ex superioribus, in *Volum. V. horum Actor. Observ.* 27. adductis, ordinis ergo quædam hic repetere oportuit, quo nimirum lapides figurati nostrates in una adparerent serie.

que vegetabilium amygdalarum instar consumantur. Conf. etiam Dn. BRUCKMANN in *Thesaur. Brunsvig. subterranean. p. 32.* Dantur proinde *Carpolithi*, seu aliorum fructuum characteres repræsentantes lapides, veluti 13.) *Pisolithi*, *Erbfen. und Wicken. Steine* hinc dicti, nec non 14.) *fungi*, 15.) *citra*, 16.) *pruna silvestria*, 17.) *castaneæ*, ac 18.) *fabæ lapideæ*, quorum pariter referendi sunt 19.) lapides ex variis, uti videtur, seminibus concreti, aut, si mavis, qui pilulis medicinalibus quoad magnitudinem & colorem non absimiles offerunt particulas, ex matrice facile desumendas, & idcirco *Pillen. Steine* vocantur, quos *Lapidicina Planitiensis* pariter porrigit. Ad horum vero generationem mihi similiter singularis quædam terra ibidem succique lapidifici qualitas ac dispositio, ceu id exempla, in casibus similibus aliunde petita, confirmare quoque videntur. His addi porro meretur. 20.) *Hammornites Gerana*, sive saxi istud genus, ex variis granulis rotundis compositum, hincque communiter ob aliquam similitudinem *der Roggen Stein* dictum, cujusque historiam naturalem optime suppeditavit Dn. BRUCKMANN. *J. c. p. 127.*

Sic etiam variis in locis notabilis sæpe observata est *petrefactio*, vel potius *incrustatio*, ubi nimirum aqua, terram transiens tophaceam, ad instar salis mitissimi particulas faxeo-margaceas in momento dissolvit, cuius terræ particulæ minimæ, ab hac aqua postea per præcipitationem spontaneam separatæ, vegetabilia tandem ambiunt, & tophacea sua materia quasi cooperiunt. Hucque maxime pertinent. 21.) *Muscus*, aliaque ligna minoris longitudo, figuram propterea 22.) cauliculorum saccharo obdu-

obductorum referentia, ad quam fere rationem integra quoque 23.) *placenta* videtur esse composita. Tandem reperiuntur ultimo loco 24.) *Lapides casei-* ac 25.) *ovi-formes*, ut & alii 26.) coloris carnei, admixtis ubique spatiosis albis, quare vulgo *Blatter-Steine* audiunt. Sic ergo cum prædictis lapidibus facili negotio mensam cibis ac fructibus variisque bellariis iocose instruere, & membra hominis præcipua simul anatomice quasi demonstrare possemus.

Non desunt nobis etiam 27.) *Zoolitho-Dendroides* sive lapides, qui animalium terrestrium, aëreorum & aquaticorum simulacra, itemque arbuscularum & fruticetorum nitide omnino, in summam adspicientium admirationem & oculorum oblectamentum, monstrant, de quorum generatione quidam statuunt, nonnullos ab aquis formari vitriolicis, per fissuras lapidum successive penetrantibus, vid. *PAULINI in der Zeitfürzenden erbaulichen Lust p. I. n. 112.* ut ita exinde clare satis pateat, providam Naturam nunquam non maxime esse laboriosam, cumque lapidibus vitam quidem concedere non libuerit, signis tamen atque symbolis ut eos exornet atque condecoret, absque tamen manibus nihil plane omittere. Pariter quoque his accensendi sunt 28.) *Aetites* varii generis. Ex omnibus autem lapidibus a Natura, ut vulgo loquimur, figuratis, summe mihi adrident isti, 29.) *qui integram humanam referunt faciem*, quorum nonnulli apud me prostant, tam nitide formati, ut crederes fere sculptoris omnino accessisse manum; imprimis vero unus Democritum, Tab. VIII. Fig. 1. & alter Heraclitum, ibid Fig. 2. repræsentare videtur, quare carminis quidam po-

litus artifex, Poetarum more iocose quidem, sed non sine doctrina, ita in istos ludit:

Weil Gottes Willen, warnen, lehren,
 Die meisten Menschen nicht mehr hören,
 So möchten bey dem sühl loß seyn,
 Wohl endlich gar die Steine schreyen.
 Ein unverhoffter Fund stellt hier von ohngefähr
 Zwey solcher kleiner Pred'ger her;
 Die Kiesel führen solche Zeichen,
 Daß sie zwey alten Weisen gleichen.
 Der eine stüzt den Kopff auf seine kleine Hand
 Und scheint mit vollem Hals zu lachen,
 Der Thorheit aller eiteln Sachen,
 Womit erfüllet ist das Land.
 Und jener hat die beyden Hände
 Mit gleichsam seufzendem Gesicht
 Auf seine Brust gelegt und Himmelwärts gericht,
 Als wenn er weinend sich befände,
 Daß leider! Menschen sehend blind,
 Und härter als die Steine sind,
 Der erste lacht auch wohl, daßer vom Roth der Erden
 Gereiniget, nunmehr hier zur Bewundrung steht.
 Der weint, daß Menschen sich bemühn vertieft zu
 werden.
 Im Schlamm, da mancher untergeht.

Certum igitur, immo certissimum est, ubivis terrarum in macrocosmo tot eximia Naturæ existere miracula, omnibus manu paratis artificiis, quibuscum in Technophylaciis alias superbire solemus, longe anteferenda.

Ast dolendum quoque est, tam paucos horum omnino tangi cura, multosque regionis cujusdam incolas in patria sæpe esse peregrinos, cum tamen benignissimum Numen munera ista cuivis largiter ac sine pretio non solum offerat, sed & per periculares in lapidibus occurrentes repræsentationes, ceu linguæ usitatum idiotismum, nos ad eorum contemplationem, & inde derivandam invisibilis Dei per opera ejus agnitionem quasi invitare atque alloqui videatur; siquidem ex mente illustr. Dn. WOLFFII in Hor. subcesiv. Trim. brum. p. 467. *nullum datur corpus naturale, quod non ita pendeat a Deo, ut ex contemplatione ejus singula Dei attributa colligere liceat;* cum quo pariter S. consentit PROSPER, *Pinacotheca,* inquit, *est hæc rerum universitas, in qua summus Rex atque Opifex Deus suas collocavit statuas, quibus publicatur.* Unde S. AUGUSTINUS recte etiam in *Pf. XVI.* de singulis adfirmat creaturis: *Habent linguam suam & undique omnia tibi resonant Conditorem, & ipsæ species creaturarum voces quædam laudantium sunt.*

Cave autem L. B. ne lusum naturæ, quæ vulgi nempe est sententia, hic in causa præcipue esse putes, proindeque agens aliquod Tibi concipias, à Deo in hoc universo distinctum, creaturas corporeas ita modificans. Natura enim cum nihil aliud sit, quam vis illa ac potentia, quam Deus omnium rerum Creator creaturis juxta leges motus se movendi atque conservandi indidit, exinde clare satis patet, in sensu strictiori, nullum plane naturæ dari lusum. Etenim vis ista est resistibilis, & in actu ad leges mechanicas adligata, finita, & adeo contingens. Ecquis ergo

sibi persuadeat, infantum aut simiarum instar eam otiose ludere, vel pictorem, aut sculptorem, immo Mathematicum & condimentarium aliquando agere? hinc igitur de lusu naturæ, voce nimirum ita semel recepta hoc in casu nihil aliud dicere restat, nisi delineationem istam ex causis accidentalibus ortam esse ac productam, & per imaginationem hominum deinde ad varias figuras relatam, adeoque lusum potius Phantasiæ vocandam. Quare recte omnino ait SENECA: *Tu Naturæ Deo nomen mutas. Quanto pulchrius, si dixeris: Deus hoc aut illud fecit;* (per leges nempe motus creaturis inditas,) siquidem in tota Scriptura sacra istud naturæ non extat vocabulum, sed ubique dicitur, hoc effecit Deus, hoc fecit Deus, ut illud fieret, &c.

Quæ ergo tandem summi Numinis bonitas atque sapientia, qui tot jucunda creando, omnia tam eximie simul exornavit, ut oculos hominum iisdem semper oblectet atque invitet? quare minime sunt culpandi, qui eadem sollicite non modo colligunt, sed id Creatoris omnium Dei admirationem adservant. Conf. Dn. LESSER in *Lithotheol. cap. ult. in Allocutione finali.* Cæterum istud Poëtæ gentilis huc quadrat omnino effatum:

Ludit in humanis divina potentia rebus.

OBSERVATIO LXXXV.

Dn. JOAN. GODOFREDO BUCHNERI.

de

Reliquis in metalli generibus in Voigtlandia.

CUM in superioribus quædam de Auro attulerim fluviali, metallorum nempe rege in Voigtlandia, juvabit

bit huic alias quoque mineras jungere metallicas, quoniam nimirum certius omnino constat, varias divitias ac opes subterraneas istam in sinu quasi fovere atque concludere, maximo studio a metallifossoribus, licet non semper aptis in locis, hactenus conquistis. Certum enim est, immo certissimum, prius adhuc, quam Schneeberga coli coepit, laborem jam tum susceptum fuisse metallicum prope urbem *Weida*, in monte, cui nomen der *hohe Forst* inditum est, siquidem anno jamjam 1337. litem inde inter Fridericum, Marchionem Misniae, & advocatos de Weida, Plauen & Gera natam, Imperator Ludovicus Bavarus composuit. Vid. BOECKLER *Neuß. Stamm. Tafel pag. 45. it. Erlaut. Vogtland. P. II. pag. 144.* Immo ante Aureae Bullae tempora, in quibus Electoribus Jus metallifodinarum maxime confirmatum est, praedictis Advocatis jam dum aurum & argentum aliaque metalla fodendi potestatem fuisse concessam litterae nos docent Imperatoris Friderici II. gratiosissime iisdem concessae. Vid. *GOLDASTI Constitut. Imper. Tom. I. pag. 299.*

Præ caeteris autem argenti meatibus inprimis notari meretur der *Silber Berg bey Klein Reinsdorff*, in Dynastia Greiz, ubi fodina conspicitur, quam vocant *Seegen und Gabe Gottes*. Mons enim iste expresse a metallo, quod alit & gignit, ad aliorum quoque exemplum, nomen accepit, siquidem PLANERUS in *Histor. Varisc. p. 59.* de isto sequentia habet: *ad Greizam in Silva Reinsdorfsiensi fodina plumbi argento permixti.* Ubertior autem eius traditur descriptio in *Erlaut. Voigtland p. 218.*

pag. 280. ubi integra ejus ab antiquis temporibus habetur conditio.

Plaviæ ulterius sunt fodinæ argenti; cupri, ferri, nec non Elifrobergæ & Salburgi, ubi ante aliquot annos fodinam argenti, sed non durabilem in spato albo videre licuit. Vid. Dn. D. BRUCKMANNI *Epist. itin.* 81. *Nullum autem solum totius Voigtlandiæ, teste PLANERO l. c. omni metallorum genere ditius Weidensi creditur. Hic enim frequens aes auri, argenti, cupri, ferri, adhæc multum lapidis fissilis nigri, in hoc argentum perinde ac vitriolum inest.* Conf. etiam citati Dn. D. BRUCKMANNI *Magnalia Dei in locis subterraneis.*

Gera, Schleiz ac Lobenstein ob ditiores olim pariter claruerunt cuprifodinas, hincque ALBINUS *Weisn. Chron. p. 102,* refert, Berolinenses ac Marchicos maxime has exædificasse mercatores, quæ vero hodie ut plurimum incultæ jacent, & quæ ante bellum tricennale fuerunt circa Weidam, quoque corruerunt. Sunt tamen adhuc Aurobaci fodinæ cupri & orichalci, ut & ad Gœsfitium vicum, nec non Reizengesvendam, Plauen, Greiz, Olsniz, Sparneck ac Blanckenbergam cuprifodinæ ex parte haud parum reddentes lucri. Vid. Dn. D. BRUCKMANN. *Magnal. Dei in locis subterraneis. it. Epist. itiner. 40.*

Olsnitii complures stannariæ conspiciuntur fodinæ. Fuerunt & olim apud Gottesberg, & Falckenstein, quæ hodie desierunt. Dantur vero adhuc plumbariæ Schleizæ, Geræ, ac Greizæ, cum adspersæ aëris mineris in saxo talcoideo-cinereo. Conf. Dn. D. BRUCKMANNI *Epist. itin.* 82.

§ 84. Tandem etiam ferri, quod in sacris litteris primæ denominationis inter reliqua metalla honorem habet, tot in Voigtlandia, Geræ, Schleizæ, Lobensteinii, Greizæ, Burgi, Aurobaci, alibique reperiuntur mineræ, fueruntque & olim adeo frequentes, ut merito fere dixeris, nullam ejus esse partem ubi non conspiciantur. Inprimis autem Aurobacum aliquas offert colore brunno, quasi crystalli-montanas, & Lobensteinium schwarz braunen Glas-Kopff mit lauter kurzen häufigen Zacken, wie Hechel-Zähne. Vid. DN. D. BRÜCKMANN. *l. c. Epist.* 41. 64. Ecquis ergo dubitaret, facili negotio museum sic instrui posse metallicum ex Voigtlandia, mineris multi coloris egregie pictis & quoad mirabilem crescendi modum, maxime diversis non sine animi delectamine probe refertum.

OBSERVATIO LXXXVI.

DN. JOAN. GODOFREDI BÜCHNERI.

de

Equo cornuto & Hippolitho.

LEguntur nonnullæ observationes de cornibus ex fronte equorum enatis. His adnumeramus & illud, quod ante paucos dies ab amico Geræ degente nobis transmissum est. Cornu hocce equinum, quod nobis verruca cornea videtur, singulis mensibus ex fronte ejusdem equi Geræ excrescit, & sponte decidit. Pyramis ab a. ad b. solidum & nigrum exhibet cornu, a b. ad c. vero corium, sed paulo durius, refert. Num equus masculini an fœminini sit generis, & quamnam indolem cæterum sequatur, nunc saltem amico silente indicare nequeo. Vid. *Commerc. litter. Phys. med. techn. Norimb.*

Ann. 1739. p. 212. ex quo hæcce à celeberrimo Dn. D. BRÜCKMANNO communicata excepta sunt.

Scholion.

STRABONI equidem *Lib. XV. Geogr.* apud MAJOLUM *colloqu. canicul. 7. p. 299.* ridiculum plane videbatur, equos dari cornutos; sed citatur tamen ejusmodi exemplum in *Ephemeridibus Academ. nostræ Dec. I. Ann. I. Obs. 30. Schol. p. 103.* Conf. etiam KIRCHMAYER *de Unicornu Cap. I. §. 10.* it. PLINIUS & ÆLIANUS. Nonnulla pariter huc pertinentia collegit PAULINI in *Lagograph. Sect. 1. C. 3. §. 3.* ac in *der Zeit, fürzenden erbaulichen Lust* refert, Fridericum III. Daniæ Regem equum aluisse nobilem ac generosum cum duobus cornibus curvis atque acutis ex auribus crassitie pennæ Cygni propendentibus, singulis quoque, ut nostrum, mensibus, aut si morbo laboraret, tribus saltem, decidentibus. Vid. *Ol. WORMII Mus. Lib. III. cap. 25. p. 341.* ubi descriptio & icon adparet, ut & in *Museo regio ab Olig. JACOBÆO edito p. 4. Tab. II.* it. apud Thom. BARTHO-LINUM *Hist. rarior. Cent. II.* ZENNERUS autem in *den Novellen aus der gelehrten Welt. Ann. 1695. pag. 315.* tradit, Electori Saxonæ Joanni Georgio I. talem fuisse oblatum singulis annis cornu abjicientem. Et *Euscb. NIEREMBERGIUS*, Madritensis, ex Societate Jesu, in *Hist. nat. Lib. VII. cap. II. p. III.* tandem recenset, se in aula regia Philippica equum cum cornu pariter vidisse. Cæterum differre ab hisce ex causis accidentibus & præter naturæ ordinem natis, isti videntur equi cornuti ac natura feroces in Provincia Quivira & Canada, quorum meminit

minit SEYFRIED in *medull. mirab. Nat.* p. 603. hi enim peculiare quoddam & permanens animalium sic figuratorum constituunt genus.

Jamque in mentem mihi simul lapis in Equo venit natus, cujus veritatem amicus quidam litteris, Gera ad me datis, nuper testatus est. A rustico autem istum se accepisse nuntiavit, qui, mortem inde equo etiam fuisse illatam, adfirmavit. Ponderis referebat libræ cum semuncia, & figuram exhibebat rotundam. Colore insuper eminebat puniceo & in superficie maxime erat lævis. Ad genesin ejus quod attinet, ea in diversis animalium vivorum partibus multis jam Eruditorum comprobata prostat suffragiis atque exemplis. Probabiliter nempe ab aquis oritur lapideis, ochram secum vehentibus, quas equi sæpe pro potu capiunt. Hæ enim ciborum impediunt digestionem ac resolutionem, & per calorem præternaturalem partem eorum coagulant, dumque massam sic constituunt crassam, lamellatim deinde compositi tandem lapidescunt. Conf. *Index generalis Ephemeridum Academiae nostræ*, a celeberrimo atque doctiss. Dn. D. KELLNERO editus, & in eo vocabulo *Hippolithus* & *Equus*, ubi plura notatu digna de historia & viribus Hippolithi indicantur.

OBSERVATIO LXXXVII.

DN. JOH. GODOFREDI BUCHNERI.

De

Frumenti spicis proliferis, seu multoties auctis
& multiplicatis.

EXperientia sæpe confirmatum est, etiamsi hiems admodum fuerit rigida, foecundissimum tamen, ob copio-

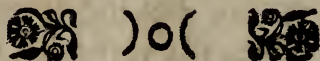
fas forte pluvias nivofas aëreo fale imprægnatas, nonnunquam sese præstitiffe autumnum, unde uberem deinde anni subsequenti terræ frugum messem animo omnes sæpe decantarunt læto. Immo plurimis tunc temporis sponte contigit in locis, quod sagaces naturæ artificio alias producere tentarunt scrutatores. Pluras nempe frumenti non modo reperiebantur scapi, ex multis ad unam radicem unitis constantes culmis; sed & non defuerunt etiam hic illic spicæ multoties auctæ & multiplicatæ, quorum catalogus quidam passim in Actis hifce Academiæ nostræ prostat. Conf. etiam PAULLINI *Zeit. fürzende erbau. liche Lust* T. III.

Liceat hifce sequentia, ex Voigtlandia nostra depromta, nunc addere exempla. Sic Ann. 1739. ex agro quodam vici *Zschirma* frumenti quidam oblatus mihi est culmus, præter spicam primariam XV. adhuc aliis donatus minoribus. Subsequente autem anno *Kraftsdorfs*, prope Geram, visus est alius, tribus quidem spicis tantum præditus, in quo autem per negligentiam quædam erant detrusæ, & circa hunc istud imprimis singulare prorsus mihi videbatur, quod culmus admodum contortus natus atque fissus, insuperque spicæ forsan per impedimentum aliquod â nodi latere prodierint inferiori, cum tamen alias ordinarie culmi pars supra nodum soleat adscendere. Ast longe superat hæcce exempla culmus, qui hieme procedente asperrima Ann. 1741. in campis ad vicum *Hohenælsen* spectantibus, messe jamdum finita, è grano forte fortuna deperdito est prognatus. Floruit is jam dum mense Octobris, multosque ad se traxit spectatores & admiratores; posthac vero, licet contra aëris injurias satis fue-

fuerit munitus, nescio quo casu tandem amputatus est. Longitudo culmi ulnas duas cum quadrante & spica primaria quadrantem ulnæ æquabant, cui adhuc XVII. spicæ secundariæ una cum tribus culmis minoribus sese junxerant. Crassities vero culmi infra circumferentiam digito æqualis erat. Proinde etiam eodem hoc anno *Geilsdorfi*, prope Plaviam, culmum XIV. spicis præditum progerminasse, novellæ publicæ indicarunt.

Cæterum non defuere nonnulli, qui, ut in rebus sæpe fieri solet extraordinariis, & bona & mala exinde fingerent omnia. Ast alia longe animo mihi sedet sententia, nec a priori nempe, nec a posteriori certi quidquam inde concludi posse, donec nimirum liquido aliquis probaverit, Deum per res naturales, juxta leges ordinarias naturæ contingentes, futura quædam fausta, an infauusta, revelare nobis voluisse. Id vero ex facris nunquam probabitur paginis, quippe ubi istud potius edocemur: *Probis atque piis, quidquid calcaverint, rosa fiet.*

(*Greiza Variscorum Erfordiam missæ*
d. 20. Sept. 1742.)

OBSERVATIO LXXXVIII.

Dn. D. IOANN. ELIAE KIRCH.

de

Sarcomate prægrandi ex genitalibus mulieris prognato, feliciter demum ablato.

Fœmina XXVI. annorum, cæteroquin perfecte sana, ab incunabulis jamiam in vulvæ labio exteriori sinistro verruculam se habuisse refert, quam ipsa, cum nullam sibi creaverit molestiam, plane neglexerit. Ad adultiorem perveniens ætatem, viroque nupta, tres felici partu in lucem edidit liberos, absque ulteriori dictæ verruculæ incremento, utpote quæ in uno eodemque statu semper perseverabat. Cum autem ann. 1732. uti ferme in tota Europa, ita etiam in Franconia & speciatim in civitate nostra, catarrhi epidemii, multifariis symptomatibus stipatis, grassarentur, dicta quoque mulier, sexto nunc mense gravida, simili catarrho adfligebatur, nullo tamen calore p. n. nullo dolore lancinante conjuncto, (qui multis, quin plurimis semper fere familiaris fuit,) sola saltem tussi cum coryza sese exferentibus. Catarrhus hic d. XI. Decembr. d. a. eandem inuadebat, tussis dein per quatuordecim dies indefinenter continuabat, intra quod tempus dicta illa verrucula eo usque augebatur, ut post decimum quartum diem ovum gallinaceum magnitudine superans, gravia admodum inter deambulandum produceret incommoda. In dies dein successive majora capiens incrementa, ægram tandem coëgit, ut
mihi

mihi pariter ac Chirurgo cuidam artis suæ fatis perito, hæc candide non solum aperiret, atque originem primam & inde subsecutum augmentum exponeret, sed & ipsum illud peregrinum corpus exactius lustrare permitteret, quod ejus tunc erat magnitudinis & formæ, quam *Tab. VIII. Fig. 4.* monstrat. Ob subitaneum ergo hæcenus observatum & ulterius pertimescendum incrementum, quantocyus illud auferendum esse judicavi, id quod etiam Chirurgus probe ligato prius ligamento illo quasi carneo, quo mediante annexum erat labio externo vulvæ, promississime & felicissime præstitit, quo factò, mitigata prius exigua hinc infecuta hæmorrhagia, cataplasmatibus & facculis convenientibus fovebatur pars vulnerata, ipsaque læsio sic facta intra breve temporis spatium ad plenariam deducebatur consolidationem.

Dissectum postea carnosum hocce corpus, seu sarcoma, varias cellulas, aquoso humore repletas, monstrabat. Catarrhum ergo istum materiam pro ulteriori augmento suppeditasse huic sarcomati, nemo dubitabit, quod dein oborta tussi eo magis extendebatur, quo minus labium vulvæ resistere valebat, inprimis sub continua depressione diaphragmatis & viscerum in abdomine contentorum, versus regionem pubis facta, & a tussi continua excitata. Conuenit de reliquo hoc Sarcoma quadantenus cum tumore illo prodigiosæ magnitudinis & figuræ cucurbitinæ, circa os uteri internum enato, feliciterque manu chirurgica extirpato, quem celeberrimus *RUTSCHIIUS* in *The-sauro Anatom. VIII. num. 102.* descripsit.

OBSERVATIO LXXXIX.

Dn. D. JOANN. ELIAE KIRCH,

Asthma periodicum, a nimia distensione flatulenta intestinorum, tandem lethale.

Litteratus quidam, sanguinei temperamenti, haecenus semper sanissimus, in iuventute autem aliquoties angina adfectus, d. 5. Aug. 1734. infusum calidum Thee mane pro more solito sorbillans, prodeuntem e pulmonibus aërem sub expiratione, ore potu Thee repleto, vi deprimit, hincque statim suffocationis metu obruitur. Desiderato ergo à me auxilio, plethorico & evacuationibus sanguinis artificialibus adsueto, venam in utroque brachio aperiri jubeo, exhibens dein dosin Spirit. salis ammon. anisat. unde quidem suffocatio remittit, sed post breve intervallum etiam redit. Subjunxi igitur evacuantia, antispasmodica & carminativa, praecipue vero Esfent. Castor. quibus etiam egregie obtemperavit & mitigatus fuit paroxysmus; periculo autem nonnihil evanescente, neglexit aeger regularem medicamentorum usum, ob singularem quandam aversationem, & molestissimum hunc adfectum, crebrius recurrente insultu suffocativo, per integrum quadriennium sustinuit, & paucissima tantum alimenta adsumere potuit. Ingesturus enim cibum vel potum, prius frictione regionem scrobiculi cordis totamque epigastricam tam diu fovere & exagitare debuit, donec ructus quidam prodirent, quibus emissis illico ali-

quid

quid adsumere potuit. A clysteribus crebrius injectis & commotione corporis, in primis per vecturam, notabile semper levamen sensit. Corpus interim modo intumuit, modo contabuit, donec, augefcente magis magisque inedia, anno 1738. viribus omnibus exhaustus, ad coelites migraret.

Aperto dein cadavere, & quidem primo thorace, nullum vitium ibidem deprehendebatur, nisi quod pulmones sursum versus fauces nimis essent adacti, ipsumque diaphragma magis elevatum, id quod aperto abdomine, ab intestinis per flatus incarceratos mirum in modum distentis, ventriculumque valde contractum comprimantibus evenisse deprehendebatur, unde simul ratio patebat, cur nil ingerere potuerit æger absque prævia instituta frictione scrobiculi cordis & regionis epigastricæ, hacque mediante provocatis ructibus, quoniam nimirum aër tali ratione quadantenus rarefactus, facilius prodibat, atque sic distensio intestinorum non nihil remittebat, ut sic apertum orificium ventriculi sinistrum alimentis, aut potulentis ingressum concederet. Sic quoque a corporis commotione, præcipue quando rheda vehebatur, melius semper se habuit ante & post pastum, dum nimirum flatuum expulsio tali modo promovebatur, ingestaque per orificium dextrum iusto tempore facilius ad intestina descendere poterant. Interim licet frictio illa scrobiculi, cordis & regionis epigastricæ a multis vitio verteretur ægro, & idcirco inhibita fuerit, insignis tamen illa post mortem detecta inflatio intestinorum monstravit omnino proficua & necessariam fuisse. De reliquo eximia illa contractio ventriculi dubio procul orta fuit a diuturna

inedia, siquidem etiam celeberr. *RVYSCHIVS* Obs. 68. eandem ab causam stomachum cum adnexis intestinis ita contractum fuisse refert, ut nil minus, quam stomachum & intestina repræsentarent. Casum autem huic simillimum & quoad potiora cum eo convenientem describit clariss. *BONNETVS* in *Sepulchreto anatom. obs. 147. p. m. 545.*

(*Suevofurtho Erfordiam missæ
d. 27. Septembr. 1742.*)

OBSERVATIO XC.

Dn. D. IOANN. CONRADI TRVMPHII.

de

Hydrope universali, cum tussi pulmonali & Epilepsia complicato, in lethalem tandem Apoplexiam degenerante.

In *Volumine V. Actorum Academiae nostræ obs. 3.* a doctiss. Dn. MOEHRINGIO communicatus prostat casus de Hydrope universali, cum apoplexia, epilepsia, pleuritide & vermibus conjuncto, tandemque feliciter curato. Liceat ergo jam huic fere similem, non æque tamen feliciter terminatum, in medium proferre. Vir quidam satis alias robustæ constitutionis, quinquaginta circiter annorum, operam suam in fundendis & examinandis metallis potissimum collocans, & potui spiritus frumenti, matutino inprimis tempore, ad modum deditus, quamquam hic ipsi minus conveniret, quoniam multum etiam negotiū

negotii habebat cum Lithargyrio collibrando, mense Augusti a. p. post prægressam tussim, qua diu jam laboraverat, incidit in Hydropem anasarcam, cui hæc ipsa non solum tussis jugiter adhuc continuando, sed & dolores capitis, singultus, urina aquea, hæmoptysis, non tamen admodum vehemens, itemque notabilis adpetitus & virium prostratio, simul junguntur. Desiderato a me consilio, remedia alias mihi usitata & probata exhibeo, inprimis autem radicem Squillæ in pulvere pariter ac infuso absque tamen subsequente desiderato plenario effectu, & quidem eam maxime ob rationem, quoniam æger usum remedium, postquam aliquod levamen sensit, statim iterum neglexerat. Augebantur dehinc magis dolores capitis jamjam præsentis; an autem vermes quoque excreti fuerint, uti in supra citato casu, non amplius memoriæ succurrit. Suadente dein muliere quadam generosa, petit à me, ut ipsi præscriberem lapides cancrorum, vinum quoddam amarum absinthiacum & trochiscos bechicos in nostro pharmacopolio usitatos. Annui petitis, ita tamen, ut lapidibus cancrorum simul admiscuerim tartarum vitriolatum. Satis magnam jam consumserat horum remedium quantitatem, cum tandem aliquale hydropis observaret decrementum: Acriora enim ob pulmonum simul conjunctum vitium exhibere non licuit. Interim sub hoc statu quaternis vicibus epilepticis adfligebatur insultibus, hisque cessantibus, aut emanentibus, dolores capitis gravius semper urgebant, unde consueto hætenus pulveri ex Lapid. Cancror. & Tart. vitriol. parato, Cinnabarim nat. & pulv. epilept. Machion. tandemque erumpente aliquali sudore spontaneo, etiam Antimon. dia-

Pp 2

phor.

phor. & Succin. ppt. addebam, quorum usu quoque Epilepsia & sudores capitis evanescebant.

Sub his ergo circumstantiis in publicum iterum prodibat, ad operas consuetas rediturus, quando vires essent permissuræ, siquidem etiam hydropicus tumor omnis fere sublatus erat. Solus tantum dolor capitis nondum penitus cessaverat, sed sæpius hoc in statu reconvallescentiæ nova iterum capiebat incrementa, ut id etiam reiterandus fuerit usus consuetorum remediorum. Dum vero sub his circumstantiis cognati ex improvise aliquando redituram metuunt Epilepsiam, ecce! inveniunt nostrum antea sanum, inclinato in mensam capite apoplexia extinctum. An hydrops universalis, qui faciem inprimis occupaverat, regurgitatione feri versus cerebrum facta, gravissimum hunc acceleraverit morbum, per sectionem anatomicam indagare non licuit. Absumfit interim defunctus hic intra semestre circiter spatium vini absinthiati aut heleniati libras XLVIII. Lapidum cancrorum cum Tartatro vitriol. & antim. diaphor. aliisque uncias XXIV. & Trochisc. bechic. uncias XXX.

Absinthii usum forsitan Epilepsiam induxisse, hario-
lari quispiam posset; quoniam vero dolor capitis cum epilepsia alternans prius jam aderat, quam vinum illud amarum in usum vocaret, merito hinc in illud unice non rejicienda est culpa, quamquam de reliquo negare non possum, me nunquam ausum fuisse hanc plantam solitarie, sed semper cum aliis remixtam, adhibere.

OBSERVATIO XCI.

DN. D. JOANN. CONRADI TRUMPHII.

De

Orthopnoëa cum tussi quasi perpetua conjuncta.

IN proxime præcedente Volumine VI. horum Actorum p. 276. occurrit observatio clariss. Dn. D. WOLFII, de Orthopnoëa cum irritatione bronchiorum fere perpetua, quod ipsum symptoma in illo casu notatu omnino maxime dignum est. In adultis enim rarius observari talem tussim, quæ nunquam inducias concedit; in infantibus autem emaciatiss, imprimis quando morbus a cerebro, quod sine dubio in tali statu infantum sensim adficitur sideratione, ortum ducit, frequentius adnotatur. Irritatio in illis est perpetua, tam œsophagi & ventriculi, quam pulmonum, hinc levis, sed inanis exsurgit conatus vomendi & indefinenter fere continuans tussis & hæc irritationes ejusmodi ægros absque dolore non esse sinunt, ut idcirco tanto magis dolendus sit horum infantum status plerumque non nisi morte terminandus. In adultis vero, quantum mihi observare licuit, frequens quidem, non tamen perpetua talis irritatio adest, Orthopnoëam autem non raro deprehendimus in adultis, etiam talem, quæ a mucro crasso, a frigore inspissato, originem ducit, utpote quæ minus rara imprimis est in locis montosis, ob frigus tam gravitatem majorem, quam durationem diuturniorem, & hanc ob causam illa etiam nostris in regionibus, ad radices nempe sylvæ Hercyniæ fitis, crebro fatis adultos infestare solet, quos inter præcipue metalli fossores & ex-

minatores eidem obnoxii evadunt. Sic postquam sub initium anni præsentis, mense nimirum Januario, frigus intensissimum quadantenus remiserat, ineunte autem Februario nova incrementa sumserat, tusses hinc copiosæ cum asthma obortæ sunt, sub quibus, quoniam irritatio fere continua erat, ægri plerumque sedendo in lectis noctes insomnes transigere coacti fuerant, donec post materiæ spissioris attenuationem & resolutionem, aliqualis subsequeretur expectoratio, hacque ipsa tussis tandem quadantenus mitigaretur. Gravissime tunc inprimis decumbabat quidam ex metallifossoribus, viginti circiter annorum, temperamenti phlegmatico - melancholici, utpote qui primo adfligebatur tussi vehementiori, cum dolore pectoris & horrore intercurrente, unde, quoniam proprio motu venæsectionem jam institui curaverat, nec ex relatione suspicio qualiscunque de Pleuritide aut Peripneumonia forsitan metuenda oboriebatur; hinc sequentia, quibus similes alii jamjam levati erant ægroti, præscripsi medicamenta: Rec. Elix. pector. Wed. drach. 2. Ess. alexiph. Ess. Scord. ana drachm. I. Ess. Gummi ammon. drachm. dimid. Spir. Salis ammon. anis. drachm. dimid. Olei destill. Fœnic. gutt. VI. M. D. ter vel quater de die XL. guttæ. Item Rec. Looch san & expert. uncias 2. oxym. squillit. vnc. I. M. Cum vero altero die ad eundem accederem, utique Pleuro - pneumonia eundem laborare deprehendebam: Tussis enim erat sicca & perpetua, qua nihil rejiciebatur, pulsus autem celer & debilis, conjuncto summo dolore capitis. Decumbere in lecto haud poterat æger, ob respirationem valde difficilem, neque etiam tussis illa perpetua sicca somnum qualemcunque

que capere permittebat, utpote quem ex medio pectoris subter sternum, secundum longitudinem provenire adse-
rebat. Proinde etiam in brachiis & pedibus adparebant
phymata, ad instar erysipelatis rubentia, tumentia, val-
deque dolentia, immo quandoque coeruleo colore obdu-
cta, magnitudinem floreni referentia, immo quandoque
etiam majora, unde non immerito maligni quidquam
simul metuendum esse conjiciebam, imprimis, quoniam
graviora simul præcesserant animi pathemata, tam terri-
fica, quam iracunda, a quibus crasis sanguinis naturalis
eximie turbatur, & resolutis magis particulis subtiliori-
bus organicis, facile fermentum, seu miasma quoddam
malignum generatur, cujus præsentiam quoque in hoc
ægro ex pulsu debili hariolari licuit. Interim, quoniam
nullum adhuc aderat delirium, neque etiam respiratio ci-
tator evaderebat, unice hinc materiam peccantem, tum
viscidam, tum halituofo-fermentativam e pulmonibus
pariter, ac peripheria corporis remove intendebam, ex-
hibendo idcirco sequentem potionem: Rec. Decoct. hor-
dei cum rasur. C. C. & rad. Scorzon. uncias 8, Aqu. flor.
Samb. Foenic. ana unc. 5, flor. Paralyf. unc. 2. pulver. an-
tipleurit. drachm. I. Antimon. diaphor. Dent. apri, Nitri
depur. ana drachm. I. & dimid. Succin. ppt. scrup. I. Cin-
nab. nat. Scrup. semis, Syrup. heder. terrestr. Oxym.
squillit. ana drachm. 2. & dimid. M. D. ad Vitr. & quoli-
bet bihoriotria cochlearia exhibeantur. Huic simul jun-
gebatur usus Decocti pectoralis alvum leniter aperientis, ex
sequentibus compositi: Rec. Spec. decoct. pector. uncias
2. Herb. Scord. Flor. Arnic. ana manip. dimid rasur. C. C.
drachm. 2. Rhabarb. monach. fol. Senn. f. f. ana drachm.

ʒ. & dimid. Passul. min. unc. dimid. M. conc. & cont. cum
 suffic. quant. aquæ fervidæ infundantur, a cujus usu etiam
 alvus blande aperiebatur. Quoniam autem pleraquæ enu-
 meratorum symptomatum post octavum diem adhuc con-
 tinuabant, nisi quod dolor capitis in totum fere cessaverit,
 & prædictæ maculæ sensim evanuerint, hinc insimul cum
 superius descripta mixtura pectorali & diapnoica ulterius
 insistebatur, cumque die duodecimo tussis sicca gravius
 urgeret, adpetitus prostratio continuaret, atque insuper
 etiam lancinatorius dolor in dorso accederet, insimulque
 ex omnibus hætenus enumeratis liquido adpareret, quod
 a prægresso tam terrore, quam moerore, lymphatici in-
 primis humores magis ad spissitudinem & varias subeun-
 das stases dispositi fuerint; hinc non solum prædictorum
 resolventium, inprimis Potionis & Decocti, cui radix
 squillæ adhuc addita erat, usum continuavi, sed & lenia
 diuretica iisdem subjunxi, hacque ratione tandem ob-
 tinui, ut post vigesimum quartum diem tussis, quæ hæte-
 nus interdum quoque humida fuerat, successive remitte-
 ret atque redeunte demum, per Dei gratiam, adpetitu &
 somno viribusque sensim restitutis, æger consuetos suos
 iterum readsumere desideraret labores, id quod etiam post
 trigesimum diem ipsi concessi, exhibito prius pro coronide
 totius curationis sequente remedio purgante: Rec.
 Resin. Jalapp. gr. VIII. solvantur cum Spir. Anisi drachm.
 2. addatur Syrup. de Cichoreo cum Rhabarb. drachm. se-
 mis, M. D. pro una dosi. Cæterum hoc in primis eximie
 felicem successum curationis promovebat, quod æger ipse
 summa cum patientia auxilium a medicamentis expecta-
 ret, non vero cum indignatione urgeret, & tam circa ad-
 sumtio-

sumtionem illorum, quam etiam necessarium observandum regimen, exacte præscriptioni meæ morem gereret cum alias multos in hoc passu gravissime delinquere, & hinc morbos vel turbare, vel diutius protrahere, majoremque sic & sibi, & Medico molestiam creare deprehendamus.

(*Goslaria Erfordiam missa, d. 19 Octobr. 1742.*)

OBSERVATIO XCII.

DN. M. BONIF. HENR. EHRENBURGERI.

de

Speculo caustico ex Menisco ad quemcunque focum desideratum aptando.

DE Speculis causticis majori foco præditis, iisque ex menisco paratis, cum in præcedente *Volumine VI. horum Actorum Observ. XXXIV.* specialius ageremus, nec spatium daretur, filum tunc ducendi longius, subjungebamus Scholion, quo significabamus: futurum forte, ut ad longe majores focos habendos concavitate terminatæ ad convexitatem darem rationem uberiores, & inveniendæ ejus modum reddituri essemus clariorem.

Hujus promissi, utut imperfecti, memores, jam præfenti occasione ea de re plura adferre proposuimus, ut via adpareat modusve ad focum quemcunque desideratum concavitate terminatæ semidiametrum & ejus ad convexitatem inveniendi rationem.

Quod ut facilius intelligi queat, in mentem revocabimus modum demonstrandi in illa Observatione circa Tab. IV. fig. 1. Volum. præcedentis adhibitum; hincque

Qq

illis

illis tribus propositionibus totidem hic loci addemus, quibus & demonstrandi processus reddatur familiarior, & major corollariorum ac problematum tabularumque subjunctarum adpareat evidētia.

Propositio IV.

Speculum ex tali menisco confectum, cujus terminatæ cavitatis semidiameter ad convexitatis pellucidæ semidiameterum habeat rationem triplam sesqui octavam; hoc est, sit ut $3\frac{1}{8}$ ad 1, sive ut 25. ad 8: radios parallelos unit in distantia circiter semidiametri convexitatis vicesies quinquies sumtæ.

Demonstratio.

Habeatur GT , *Tab. VIII Fig. 3.* vel in hujus locum GX pro parte octava semidiametri CD . aut pro I . & sic DT (vel DX) nanciscetur partes 25, quarum CD concipitur habere 8. Demus angulo acuto C (cui convenit angulus oppositus QDH) partes 75: & erit ang. CDG (quem radius QD superficiem semel fractus transiens anteriorem cum perpendicularo facit & cui æqualis est verticalis KDH) 50, CGD vero cum ejus opposito QDK , 25. Porro angulus GDT , (nimirum ex D . mente concipitur linea ad T ducta, loco lineæ DX , ut GT adhuc sit pars octava lineæ GX) cui verticalis IDK æquatur, tanquam angulus incidentiæ = angulo reflexionis JDN ; etiam habeat I , sicque NDQ , 23, & NDH , 52, cujus dimidium, sive angulus reflexionis in egressu, 26: a quo si ang. QDH (23) subtrahatur, relinquet pro QDF , aut hujus alterno DFC , 3. Jam inferatur: Ut in Δ^o hocce
circa

circa F & C valde acuto, angulus F, (3) ad angulum C (75): ita CD ad DF; sed 3. est ad 75. ut 1. ad 25: erit igitur CD pars vicesima quinta lineæ DF, Q.E.D.

Propositio V.

Quod si concavitas terminatæ semidiameter ad semidiametrum convexitatis pellucidæ rationem habeat triplam sesqui sedecimam, sive ut 49. ad 16; focus speculi ejusmodi erit fere quadragecuplus noncuplus semidiametri minoris.

Demonstratio.

In eodem Schemate GT supponatur esse pars sedecima semidiametri CD, tumque DG erit partium 48. circiter & CG 32, DT vero 49. Demus igitur angulo acuto & e regione posito G, etiam partes 49, huicque opposito QDK similiter, angulus autem GDX (supposito latere GX unius partis) etiam habebit 1. & hujus quoque verticalis IDK, qui simul est ang. incidentiæ, cui convenit angulus reflexionis, IDN: ut igitur QDN adhuc sit 47. Quoniam vero in triangulo CDG angulo G (49) opponitur semidiameter minor: triplo hujus, DG, etiam triplum partium anguli G, nimirum 147. (ex fundamento sæpius supposito) angulo ECD, huicque opposito QDH, competent. Itaque angulus inclinationis in ingressu NDH (si QDN, 47, subtrahatur a QDH, 147.) erit 100. cujus dimidium, hoc est, angulus refractionis in egressu, NDF habebit 50, & ita pro angulo QDF ejusque alterno EFD, (detractis nimirum 47. ex 50.) relinquentur 3. Liceat igitur inferre: Ut ang. F ad ang. C (in triangulo FCD) ita CD ad DF. Sed ang. F. ad angulum

gulum acutum C est ut 3. ad 147. sive I. ad 49; ergo DF erit quadragecuplum lateris s. semidiametri CD, Q. E. D.

Propositio VI.

Semidiameter concavitate terminata ad semidiametrum convexitatis triplam sesqui tertiam habens rationem, sive quæ sit ut 10. ad 3. focus dabit circiter decem semidiametrorum convexitatis.

Demonstratio.

Sit GX pars tertia semidiametri CD, vel CE, habeatque CD tres partes ejusmodi, ac talium GD erit 9, DX vero 10. Habeat etiam angulus acutus CGD & huic oppositus QDK, 10. partes; GD X vero habebit 1. quemadmodum verticalis ac angulus incidentiæ IDK, ejusque vicinus reflexionis IDN, totidem acquiret. ECD autem lineæ DG obversus una cum huic opposito QDH, 30. obtinebit, quemadmodum CDG, cui duæ semidiametri CG, (6. partium) opponuntur, ejusque verticalis KDH, 20. istiusmodi acquiret; & sic angulus inclinationis in egressu NDH, habebit 22. quæ ex QDH detractæ pro QDN relinquunt 8. Sed angulo inclinationis 22. bifariam sumto & sic dimidia parte a perpendicularo refractionis angulo formato, habebitur angulus NDF, 11. & QDF, cui = est CFD, 3. Ut autem ang. F, (3) ad CD (1) ita ang. C, (30) ad DF, (10) Q. E. D.

Corollarium 1.

Ex nostra demonstrandi ratione intellectu facile est, in tot partes commode divisam concipi semidiametrum minorem, quota pars a G versus T, aut X, adsumta concipi-

cipitur. Tunc enim angulorum acutorum in triangulis laterumque oppositorum ad se invicem habitudo inventu difficilis haud erit.

Corollarium 2.

Quodsi etiam haecenus demonstrata secundum suos focos ac semidiametrorum rationes expressa, juxtaque posita consideramus, adparet: Longitudinem foci speculi caustici ex menisco parati tot semidiametros convexitatis conficere, quot unitates prodeunt reductione fractionis mixtæ ad puram, sive ex multiplicatione trium semidiametrorum minorum cum denominatione adjectæ particulæ, & additione illius particulæ: e. g. Si $3\frac{1}{8}$. reducitur ad meras octavas partes, habentur 25: igitur ad focum, qui 25. semidiametros minores contineat, requiritur semidiameter cavitatis, quæ triplum semidiametri minoris superet una parte octava. Aut, si $3\frac{1}{16}$. reducimus ad partes sedecimas, prædibunt 49: focus itaque huic speculo conveniens toties continebit semidiametrum minorem. Atque ex hoc fundamento sequentem construximus tabulam, facile augendam, vbi semidiameter minor, sive convexitatis pellucidæ pro mensura, aut unitate ubique adsumta supponitur.

Tabula, rationem semidiametrorum
 concavitatis, terminatæ ad semidiametrum
 convexitatis, una cum foco respondente,
 exhibens,

Semidi- am. con- cavitat.	Focus respon- dens.	Semidi- am. con- cavit.	Focus respon- dens.	Semidi- am. con- cavit.	Focus respon- dens.	Semidi- am. con- cavit.	Focus respon- dens.
4	4	$3\frac{1}{3}$	46	$3\frac{1}{2}$	88	$3\frac{3}{4}$	600
$3\frac{1}{2}$	7	$3\frac{1}{4}$	49	$3\frac{1}{5}$	91	$3\frac{3}{4}$	650
$3\frac{1}{3}$	10	$3\frac{1}{5}$	52	$3\frac{1}{6}$	94	$3\frac{1}{3}$	700
$3\frac{1}{4}$	13	$3\frac{1}{6}$	55	$3\frac{1}{7}$	97	$3\frac{1}{4}$	750
$3\frac{1}{5}$	16	$3\frac{1}{7}$	58	$3\frac{1}{8}$	100	$3\frac{1}{5}$	800
3	19	$3\frac{1}{8}$	61	$3\frac{1}{9}$	150	$3\frac{1}{6}$	850
$3\frac{1}{6}$	22	$3\frac{1}{9}$	64	$3\frac{1}{10}$	200	$3\frac{1}{7}$	900
$3\frac{1}{7}$	25	$3\frac{1}{10}$	67	$3\frac{1}{11}$	250	$3\frac{1}{8}$	1000
$3\frac{1}{8}$	28	$3\frac{1}{11}$	70	$3\frac{1}{12}$	300	$3\frac{1}{9}$	2000
$3\frac{1}{9}$	31	$3\frac{1}{12}$	73	$3\frac{1}{13}$	350	$3\frac{1}{10}$	3000
$3\frac{1}{10}$	34	$3\frac{1}{13}$	76	$3\frac{1}{14}$	400	$3\frac{1}{11}$	4000
$3\frac{1}{11}$	37	$3\frac{1}{14}$	79	$3\frac{1}{15}$	450	$3\frac{1}{12}$	5000
$3\frac{1}{12}$	40	$3\frac{1}{15}$	82	$3\frac{1}{16}$	500		
$3\frac{1}{13}$	43	$3\frac{1}{16}$	85	$3\frac{1}{17}$	550		

Corollarium 3.

Quoniam focorum numeri oriuntur ex reductione fractionum mixtarum, h. e. talium, quorum singulæ tribus integris cum adnexa particula constant; harum autem particularum denominatores in progressionem simplici procedunt: obscurum non est, cur isti numeri focorum, interrupta serie sibi invicem in tabula succedentes, progressionem

nem arithmetica ternario crescentem fervent. Nimirum ubique denominatores, unitate crescentes, per ternarium sunt multiplicati.

Corollarium 4.

Sic autem non habentur in tabula speculorum foci omnibus numeris expressi, sed illi tantum, qui in jam dicta progressionem a quaternario incipiente attinguntur. Quod si quis tamen etiam ad alium numerum hic non expressum focum & simul semidiametrum cavitatis respondentem desideraret: observet, inter annexarum tribus integris fractionum proximarum denominatores non dari numerum integrum medium; aut, si tam numerator, quam denominator multiplicetur ternario, productæ novæ denominationes prioribus æquales etiam, ut focorum numeri, ternario differre. Hincque sequens observandum.

Problema I.

Data quocunque foci numero invenire semidiametri concavitatis terminatæ ad semidiametrum convexitatis rationem.

Solutio.

Si numerus sub tit. focus extat, habetur quoque ad latus sinistrum semidiameter desiderata, sin exsulat a tabula, excerpe proximum minorem una cum semidiametro ad hunc pertinente; fractionis ejus adjectæ tam numeratorem quam denominatorem multiplica per ternarium, & novum denominatorem prodeuntem auge tot unitatibus, quot superat numerus foci desiderati numerum istum proxime minorem, & habetur fractio tribus integris ad-

ponen-

ponenda, v. g. Quæritur ad focum 50. pedum (supposita speculi convexitate unius pedis) semidiameter cavitatis terminandæ: hic autem in tabula non invenitur; sumatur ergo proxime minor, 49, cui respondet $3\frac{1}{7}$: hæc fractio adnexa $\frac{1}{7}$ ducatur in ternarium, sic habetur $\frac{3}{48}$, isti æqualis. Quia vero 50. superant unitate numerum 49, igitur denominator 48. etiam augetur unitate, ut itaque semidiameter respondens desiderata sit $3\frac{3}{48}$.

Problema II.

Ad numerum foci quemcunque (convexitate speculi pro unitate adsumta) semidiametrum concavitatis invenire, sine tabula adhibita.

Divide illum numerum per terminarium; si unitas remanet, sume illam pro numeratore fractionis adherendæ & quotum pro denominatore. (E. g. Quæritur semidiameter cavitatis ad focum 430. quotus erit 143. remanente unitate, adeoque semidiameter est $3\frac{1}{43}$) Quod si vero vel nihil, vel binarius remanserit; numeratorem adsume ternarium & numerum ipsa unitate minutum adhibe in locum denominatoris. V. C. ad focum 431. aut 432. semidiameter cavitatis esset $3\frac{3}{430}$, aut $3\frac{3}{431}$.

Scholion I.

Cum aliunde jam constet, lentes vitreas ad rotunditatem sphericam formatas, quo longiore sunt foco, eo majus quoque urendi spatium habere: igitur & in speculis observandum, ut, ne foci longitudine urendi vis debilitetur, eo latior speculi orbis qui majorem radiorum capiat copiam, eligatur.

Scholion 2.

Quoniam etiam, quo major focus est, eo minor particula, majori denominatione expressa, terminatæ cavitatis semidiametro ultra semidiametri convexitatis triplum adhæret: in demonstrationibus autem dioptricis, ob variam vitri crassitiem, aut etiam pro diversa radiorum illabentium ab axe distantia, tanta non possit dari acribia: non equidem vadimonium præstiterim, focos ubique suis adpositis aut inventis semidiametris, in praxi absque omni aberratione convenire. Hinc e.g. vtrum $3\frac{1}{2}$. focum 49, an 50. semidiametrorum minorum accuratius conciliet, an vero $3\frac{3}{5}$ huic foco 50 respondeant magis (prout in Scholio citato indicavimus;) propriæ cuique experientię relinquimus. Siquidem etiam ex demonstrationibus de lentibus constat, radios parallelos, quo remotiores ab axe sunt, eo propius cum hoc uniri, quo autem propiores axi illabuntur, eo remotius concurrere. Quanquam in ipsa horum speculorum elaboratione occupatus multo adhuc majorem deprehenderit difficultatem, cum mensuram ad desideratum focum majorem pertinentem adsumere, & juxta eam scutellæ formam accuratam adcommo-
dare voluerit. Idque vel maxime, quod modulus particularum toties variat, quoties alia Scutellæ forma requiritur in tabula. Quod si quis tamen scalam constantem, sed in minutissimas partes, ut: 1000, distributam, ubique adhibere vellet: tum per regulam auream fractionem, adhærentem in suam communem denominationem & ad hanc alium numeratorem invenire poterit neglectis tamen minutiis. V. c. Si quis focum desideret 40, in tabula inve-

nit $3\frac{1}{3}$; sed fractio $\frac{1}{3}$, quæ est incommoda, immutari sic potest, si inferamus, ut 13 ad 1, ita 1000 ad numeratorem novum $1\frac{7}{6}$ quam proxime.

OBSERVATIO XCIII.

DU. M BONIF. HENR. EHRENBERGERI.

De

Deceptionibus opticis.

QUEMADMODUM animi cum verbis & signis convenientia, quam *veritatem* adpellamus *moralem*, palmarium hominis ad societatem nati ornamentum hæud immerito habetur, ejusque studium, tamquam viri boni, cæterarum virtutum princeps est judicandum: ita e contrario sermonis, orationis, dicti & gestuum vanitas ac disconvenientia cum animi sententia conscientiaque, si qua illi homini est, h. e. *mendacium*, *impostura* ac *deceptio*, a sana mente prædicitis, nedum Christi nomen ore ferentibus, tamquam summum dedecus rejicitur ac damnatur. Quodsi enim hoc negari hæud potest, hominis nomine dignum sapientiæ ac virtutum studio teneri, id quod in cognitione veri & boni atque conformitate mentis cum voluntate divina consistit; hæc autem a fraude, deceptione, impostura ac mendacio prorsus abhorret: sequitur, ut ingenia ejusmodi deceptionum studiosa ex numero hominis titulo dignorum, maxime vero eorum, qui Christi doctrinam profitentur, omnino exulent. Quid? quod etiam ethnici hoc genus hominum tamquam turpe agnoscunt atque a natura humana longe remotum esse volunt. Ita enim CICERO Offic. L. I. c. 6. *Ex quatuor, inquit, locis, in quos honesti naturam vinqve divisimus, primus ille, qui in ve-*

ri cognitione consistit, maxime naturam attingit humanam: Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere, pulcrum putamus; labi autem, errare, nescire, decipi, & malum & turpe ducimus. Quod si verò decipi & malum & turpe, ducendum, quando magis illud malum ac turpe immo turpissimum erit habendum, decipere? Cum illud contra voluntatem accidat, hoc cum voluntate ac proposito maxime sit conjunctum. Ex quibus intelligitur, deceptionem duplicis esse generis, nimirum vel ejus, cui imponitur aut verba dantur, vel istius, qui alteri fucum facit: hæc est agentium, illa patientium, hæc ex se emittit fallacias, illa recipit easdem, adeoque utrumque genus in diversis deprehenditur mentibus, quarum una imprudens ac sufficienti notitia destituta, altera dolo malo plena est. Attamen utrumque sæpissime genus in eodem animo eodemque temporis momento invenitur, atque exinde tertium deceptionis genus resultat, quo quis semet ipsum decipit, quamvis non intentione directa, ut loquuntur. Atque hæc per omnes fere disciplinas, tam superiorum, quas vocant, facultatum, quam inferiorum deambulat, & natales suos ut plurimum debet neglectui litterarum, ex quo nil nisi turpis existit ignorantia, qua quis maxime semet ipsum solet decipere. Nobis hic loci potissimum adducere liceat *theologicam* & *philosophicam*, hancque vel *ethicam*, vel *politicam*, vel *logicam*, vel *naturalem*. *Theologicam* adpellamus eam, qua quis philautia inordinata ductus sibi persuadet, in via se salutis recte incedere, a qua tamen multis parasangis aberrans ad æternum sui exitiurum ferri se patitur. Estque hæc vel in sola doctrina salutis, vel in vita doctrinæ veræ haud respondente, vel in utraque simul.

Tali modo semetipsum decipiebat angelus ille Ecclesiæ Laodicensis, divitem se, nec ullius rei indigentem dicens, neque sciens, se esse ærumnosum, & miserum, & pauperem, & cœcum, & nudum. *Moralem* nominamus eam *sui deceptionem*, ubi homo ex defectu cognitionis sui ipsius, virtutibus se excellentiorem existimat, sicque in sapientiæ studio virtutumque non progreditur, sed retrogreditur. Quod stultum genus hominum ubique deprehendas; & qui hac periuasione ducuntur juvenes, nihil proficiunt neque in litteris, neque in bonis moribus. *Politica sui ipsius deceptio* est frustratio consiliorum suorum, ex intermissione debitæ comparationis virium, circumstantiarum & causarum orta: ita vel intentioni ac spei haud respondeat eventus. Cujus deceptionis exemplum satis illustre dabat Absalon, Hufæi, Aragitæ, consilium sequens, Ahiophelis sententia repudiata, II. Sam. XVII. Atque historia tam sacra, quam profana eorum similibus exemplorum est refertissima. *Deceptio logica* est hallucinatio in argumentando, quam *Paralogismum* adpellant. *Naturalis* denique *deceptio*, quæ omnia humanorum sensuum organa adficit, quin immo per hæc ad sensum internum, in cerebro residentem, defertur, est ea, qua homo sibi videtur aliquid sentire sub hac vel illa ratione, quod tamen se non habet sic, idque vel propter corporis, potissimum organi, aut mentis morbum, vel ob impressionem vehementiorem antea factam, vel aliarum extrinsecus accedentium circumstantiarum causa. Tametsi vero hæc deceptio naturalis per omnes sensus se diffundit: nulla tamen frequentior ac notior est *deceptione optica*, utpote cujus in opticis frequens fit mentio, quamque tam multi, tamque varii casus & exempla exhibent.

bent. Atque hæc eadem est, quam dignam habemus, de qua fufius nunc agamus; non ea de caufa, ut nobiliffimæ huic difciplinæ maculam adfpergamus ignominia, eamque deceptionum effe plenam demonftremus, fed ut ex ea pateat facilius, eas in rerum opticarum ignaro exiftere: hincque mentem inftruamus, quo tales evitare poffint facilius. Tantum enim abeft, ut optica deceptionum fit plena, ut potius, quia vifus folus & fibi relictus facile a vero aberrat, hæc viam monftret ejusmodi erroribus occurrendi, mentemque a falſis opinionibus ex vifû ortis, purgandi. Sibi vero habeant opticarum rerum ofores, aut hujus ſcientiæ negligentibus, ſi innumeris erroribus implicati, nunquam, aut aliquamdiu detenti, fero ſapiunt, ut Phryges.

Cæterum inficias ire haud poſſumus, tantum harum deceptionum effe numerum, ut eum hic inire exacte, aut penitus exhaurire velle, plus audaciæ foret, quam facultatis. Sufficiat ergo nobis potiora genera, & quoad ſpatium chartæ concedet, adducere.

Deceptionem opticam, ſi ſtrictè loqui velimus, adpellamus *operationem ſanæ alius mentis per vifum ſanum factam*. Hincque non omnes mentis aberrationes in rebus opticis, hic intelligi, facile adparet, fed eas ſolum, quæ ſoli vifui ſano occurrunt: & tales quoque deceptiones non niſi latiori ſenſu opticas adpellari, quæ vel ex tubi optici nævo, vel ex aciei oculorum defectu, vel non ſufficienti industria adhibita contingunt, Qualis v. c. deceptio erat illa SCHYRLÆI præter Galilæanos alios quinque Jovis ſatellites exteriores, ac multo majores, novo teleſcopio obſervatos adferentis, & in honorem Pontificis maximi, ſidera Urban-Oſtaviana nuncupantis; qui fixæ poſtea ſtel-

læ sunt deprehensi. Vid. *RICCIOLI Almag. nov. p. 489.* & ex hoc *STURMII Phys. Elect. Tom. II. p. 540. sq.* Excluduntur hic quoque illæ visiones spectrorum, quæ vel imaginationi depravatæ, vel corruptis oculorum humoribus, aqueo præsertim, quales illustris olim THOMASIVS depinxit, tribui possent. Nec quoque nobis res erit cum ea deceptione, cujus meminit *SENECA, epistolarum quinquagesima*, de uxoris suæ ancilla, Harpaste, quæ cum visum inopinato amisisset, quæsta esset de conclavium obscuritate.

Propius autem ut ad scopum accedamus: liceat has a nobis indicandas deceptiones, per omnes quippe Opticæ partes sese diffundentes, secundum easdem partes ordine considerare, Atque ita, quæ ad partem primam de visione directâ spectant, præmittere: Hæque sunt varii generis, & vel ad *numerum*, vel *distantiam*, vel *motum*, vel *magnitudinem*, vel *figuram*, vel *situm*, vel *lucem*, *colorem*, ac *umbra* referri possunt.

De *numero* initium facientes hoc primo loco notamus: haud raro usu venire, ut homines unam ordinarie rem binis oculis videntes, eandem cernant geminam, ita, ut nisi mens bene advertat, aut experientia aliunde constet, res in duplo vere adesse videatur. Atque hoc varia accidere potest ratione. Quodsi enim oculos uterque non ad idem objecti punctum dirigitur, tum radii mediæ & perpendiculares, qui *axes oculorum* audiunt, retro acti, mentem non ad eundem ducunt locum, adeoque alteruter oculos ejusdem rei imaginem non in medio oculi, sive retinæ excipiens, etiam non ad idem punctum extra oculum refert, quo refertur ab altero. Cujus rei variæ existere possunt causæ quæ tamen omnes in hoc congruunt, quod oculorum mu-

sculi

sculi ejusdem nominis suo non satisfaciant æqualiter officio in dirigendis iis ad idem objectum. Id quod fit vel oculariter utrius suppressione, conf. *AGUJLONIUS Opt. p. 346.* vel terrore aliquo panico, vel ira vehementiori, vel ebrietate, vel tumore quodam. Hincque non statim incantamento, aut artibus illicitis est adscribendum, cum duplex aut triplex etiam damnati caput videt carnifex. Nimirum inconstans musculorum oculos trahentium operatio ex terrore orta, modo unum & verum quidem, modo duo simul falsa exhibet capita, inter quæ itaque medius locus electus carnificem non facile fallit. Vel, si oculis obversantur duo objecta æque clara, alterum quidem propius, alterum remotius; axes autem oculorum, sive lineæ rectæ ex oculorum centris ad objectum ductæ, ad propius collineant: tunc remotius geminum adparet, ita, ut oculo dextro dextram, sinistro sinistram videas imaginem. Contra, utroque oculo directo ad remotius, videbis objecti propioris geminatam quidem imaginem, sed dextro oculo sinistram & sinistro dextram. Cujus phænomeni curiosi causa in Optica schematismo declaratur uberius, & disputatione quoque publica ab illustri *Joh. Adolph. WEDELIO*, Consiliario aulico & Jenensium Hippocrate est exposita.

E contrario autem plura objecta, præsertim remotiora, attamen a se disjuncta, magno etiam intervallo, sed ita posita, ut eorum extremitatum radii coincidant, sicque in oculis connexas imagines gignant, videntur conjuncta. Atque ita lunæ ac stellarum concipiendæ sunt conjunctiones, in oculis nimirum hominum solum contingentium, quas Astronomi in bonum, Astrologi vero in malum observare solent

solent finem. Similiter lunam & stellas orientes aut occidentes cum montium cacuminibus aut extremitatibus horizontis nostri connectimus, nisi aliunde melius edocti. Et sol quoque, ut & stellæ omnes orientes ex mari adfurgere, & occidentes eidem immergi videntur mare præsertim adcolentibus. Ad quod deceptionis genus Poëtæ se accommodantes de solis occasu dicere amant: *Solem occiduas subire aquas, & de oriente: qua alto se gurgite tollere solis equi solent;* ut & de plaga utraque:

*Qua patent ortus, & qua fluitantibus undis
Solis anhelantes abluit amnis equos.*

Et de Veneris ortu.

Qua vigil eoīs Lucifer exit aquis.

Atque ex hac connexionē optica orta est praxis illa circa tabulas striatas, ut vocant, occupata, qua in planis intercis, striatis, sive scalaribus, plures imaginis alicujus partes separatas, sed e certo puncto oculi spectatoris conjunctas, sicque redintegratam exhibentes imaginem videmus. Quod lepidum spectaculum ita potest adornari ac perfici, ut tres spectatorum eodem tempore in eademque tabula, ut adparet, ex locis tamen diversis diversas cernere picturas possint, id quod in opticis demonstratur ad oculum. Sunt autem ejusmodi tabulæ vel *immobiles* inter se, vel *versatiles*, quarum illæ vel unam solum, vel simul ex diversis locis binas, vel tres, vel etiam 4. 5. aut 6. imagines exhibent; sed versatiles, etsi pauciores quoque imagines sistere possint, tamen in eum componuntur finem, ut vel tres ex uno loco, vel 4, 6, 8, 10, vel plures etiam imagines ex duobus locis oppositis successive repræsentent; de quibus, ut & de prioris generis speciebus ultimis, nemo adhuc Opticorum, quod

quod sciam, nequelitteris aliquid commendavit, neque inter curiosa optica spectandum exhibuit; uberius autem & ex instituto aliquando, Deo volente, & cum otium mihi fuerit, explicabitur. Quod vero ad priores species attinet; unam solum picturæ tabulam aut imaginem uno tempore atque ex uno loco sistunt conspiciendam prismata triangularia lignea, maxime illa, quibus imago aëre compressa ita adglutinata est, ut unam singulorum superficiem omnem imaginis unius pars occupet. Talia enim in plana aliqua superficie disponi aliter non possunt, nisi ut oculo spectatoris propiora propius, & remotiora remotius a se distent: Adeoque a regione spectator alius aliam ita adglutinatam imaginem recte connexam conspiciere haud potest: cum aliam requirat prismatum distantiam; nisi alia ratione ac majori diligentia pictura vel imago superficiebus adversis sit inducta. Quod idem etiam de laminis erectis & earum utrisque superficiebus est dicendum. Atque huc referri meretur cista illa artificialis oblonga, in qua imagunculæ, arte perspectiva depictæ & chartæ spissiori adglutinatæ atque diligenter cultro excisæ, post se invicem locantur ac firmantur, ut per foramen perspicillo instructum & speculum planum oblique ad 45 gradus oppositum introspectentibus regio longissime extensa & variis effigiebus plena repræsentetur. Quod si vero eadem ubique laminarum erectarum est intercapedo, & superiores earum partes ex uno puncto visibiles debitis inducuntur imaginis unius partibus: ex altera quoque parte superficies alia pictura, eademque partium ejus ratione infici possunt. Imo tertia quoque accedere potest imago in fundo, aut intercapedine inter laminas ex tertio loco conspicienda, ita ut ex tribus locis tres simul imagines diversæ videantur. Quale artificium cernitur in æde primaria Suenofurtensi, in una tabula, e regione

ne suggestus suspensa, ubi tribus ex diversis locis singulæ divinitatis personæ ita adparent depictæ, ut inter suggestum & altare, sive ad dextram, intuentibus patris cœlestis super nube cyanea sedentis sola objiciatur imago, progredientibus autem hæc evanescat, & columbæ forma prodeat inter suggestum & tabulam hancce unice conspicua, quæ similiter ac patris imago oculis sensim subducitur pedem finistrorsum promoventibus, donec in eadem tabula Salvatoris nostri super eadem nube sedentis ac dextra manu crucem tenentis compareat figura.

Unum adhuc experimentum ad numerum spectans hic liceat proferre, quò videlicet unius & simul illustris ac minuti objecti duplicem speciem nostris sistere oculis valeamus. Instruamus chartam spissiore, aut laminam quamdam binis foraminulis non longius a se distantibus, quam binorum hominis oculorum pupillæ; ponatur ista lamina vel charta inter oculos & objectum illustre & parum remotum, ut quilibet oculus per foramen sibi proximum prospiciat; & adparebit illud objectum ita geminatum, ut oculo dextro sinistra & sinistro dextra exhibeatur imago. Cujus rei causa non alia esse videtur, quam, quod hæc duo foramina illustres excipientia & reddentia radios splendore suo ad se oculos faciunt intentos & dirigunt, cum tamen tantum distent, ut radii ex oculis per illa ducti in linea recta, post objectum illud lucidum demum concurrant. Itaque idem accidit oculis, ac si longius etiam distans objectum illis cum propiori simul objiceretur. Hincque eadem ratio quam in proxime præcedentibus paginis attulimus, hic obtinebit.

Missis deceptionibus numeri ad fallacias progredimur *distantiæ*: Ubi quidem evitare haud poterimus, quin simul magnitudinis & figuræ quædam occurrant considerandæ; quare

quare easdem ut jungamus ipsa rei ratio suadet. Nimirum prout distantia est vel major, vel minor, res visibilis quoque major vel minor adparet: ut difficile sit, absolutam rerum magnitudinem, sive quantæ in se sint, dijudicare. De corporibus quidem lucidis constat experientia, ea è longinquo noctu nudis videri oculis majora, quam per chartæ aut laminæ exiguum foramen visa. Quia radii lucidi, longiori aëris illuminati columnæ circumspersi, ob reflexionem levissimam in particulis aëris, aut aqueis, in aëre volitantibus, factam, ad oculum simul pertingunt: hoc autem foraminulo radii spurii, objectum alias majus justo præsentantes, arcentur. Idem autem medium non sufficit ad veram Veneris radiantis, vel Mercurii, figuram cognoscendam, mentisque circa illam errorem per visum seductæ corrigendum. Cum enim duo hi Phœbi satellites intimi dimidia sui parte luminosos ad nos repellunt radios, (ceu astrorum scrutatores per tubos vident) si in maxima fere a sole absunt elongatione, quin & cum cornua monstrant telescopia introsipientibus: rotunda adparent visui inermi, aut nudo foramine instructo, perinde ut stellæ fixæ & faces nocturnæ eminus conspectæ. Cujus causa non oculi pupillæ rotunditas, ut STURMIO & ei succinentibus aliis visum est; sic enim objecta omnia rotunda ut adparent, esset necesse: Sed potius nimia ab oculo distantia, qua figuras haud amplius distincte dignoscere valemus. Neque tamen Venerem omnesque sive fixas, sive erraticas stellas ut prorsus rotundas nudis utentes oculis cognoscimus, sed radiis circumcirca e medio excurrentibus, rotularum instar dentibus longioribus aut scythalis cuspidatis instructarum, cinctas. Quæ figura adparens & nata exinde opinio tam altas in hominum animis radices egit, ut,

astra absque radiofa illa figura ne pingi quidem unquam sciamus. Cum tamen, si per tubos cognoscantur, nulli radii tales, quaquaversum dispersi adpareant, qui alioquin, si illis competerent, multo magis oculis conspicerentur armatis. Unde haud difficulter intelligitur, illam radorum adparentiam ex deceptione quadam provenire: id quod inde firmatur, quod etiam alia fortia lamina, ast exigua, v. g. gemmæ probe politæ, oculo in obscuris locato, aut etiam faces eminus noctu conspectæ, ejusmodi radios spargunt, de quarum tamen figura satis nobis constat. Causa igitur hujus deceptionis in oculo est quærenda, & recte a SCHEINERO ac STURMIO tribuitur processui ciliari ac pupillæ amplitudini, cujus quippe dilatatione fit, ut radii per processum ciliarem lapsi imagini in retina ejusmodi quasi scytalas acuminatas adnectant.

Faces tamen ex remoto loco visæ etiam hac de causa noctu simul majores sistuntur oculis, suamque figuram pyramidalem, qua in vicinia præditæ cognoscuntur, deponunt: quod ær illas proxime ambiens nimium illuminatus radios itidem de se spargit, ut e longinquo ab ipsa luce discerni haud queat. Alias vero eadem res in propinquis adparent & majores & clariores, quam in remotis, & quo sunt remotiores, eo minores pariter & obscuriores se exhibent. Et idcirco luna plena vulgi opinione, aut errore potius, orbiculo plano, quo in mensa utuntur, aut ad summum aratri rotæ habetur æqualis, cujus tamen latitudo transversa a 494. milliaribus germanicis non multum discrepet: utpote quæ mensura Astronomorum regulis convenire, demonstrari Astrophilis facile potest, ac in Astronomia ex principiis geometricis solet.

Exiande quoque est, quod ob nimiam ab oculo distantiam

siam objectum in se opacum, ut ut radiis solaribus satis collustratum, vel quoad figuram suam, vel quoad colorum diversitatem haud satis distincte cognoscamus. Hinc ex luna rotunda maculis tam antiquis, quam novis conspersa, ab imperita multitudine formatur discus planus cui insedit, nescio, quis virunculus fasciculum tenens sarmentorum. Nec arcem e longinquo in unius vel plurium milliarium distantia visam discernere recte valemus, anguloso an rotundo circumdata sit muro. Hancque deceptionem boni imitantur pictores, res tamquam e longinquo spectandas non minori solum forma, sed obscurioribus etiam coloribus depingentes. Atque ex eo erat, quod Gaala Sebulo, Judic. IV. 36. persuaderi sibi patiebatur, ut milites cum Abimelecho contra se adventantes initio aliquamdiu opinatus sit, montium esse umbras. Cujus phaenomeni uberiolem dedit explicationem celeberr. Jo. Bernh. WIDEBURGIUS in *Mathes. bibl. Specim. III. p. 22. sqq.*

Aliud ad *distantiae fallacias* spectans phaenomenon, hic omittendum haud est: ex diversis scilicet observantium locis idem objectum ad longe distita relatum non cernitur eodem loco, sed ad diversa refertur a diversis, & quo propius est objectum, eo major erit istorum locorum, quo refertur, differentia. Atque huc referenda est scala illa praecleara Astronomorum, *parallaxis* dicta, qua caelum adscendunt, h. e. planetarum a terra & inter se distantias inveniunt, ex quibus eorumque diametris adparentibus veram porro eorum eliciunt magnitudinem.

Ad eandem classem & hoc pertinet, quod longissime remota compluria, quamquam aequalem a nobis distantiam non habeant, tamen aequaliter abesse videantur. Quia oculus in eis videndis singulis non aliam sui requirit dispositionem

tionem, sed singulorum objectorum æque clara in retina datur imago. Inde est, quod stellæ cum planetis in eadem cœli superficie hæerere vulgo creduntur, & soli in eclipsibus ab imperitis tribuitur obscuratio, cum luna eum nobis abripiens ac intercipiens longe satis ab eo sit remota.

Plura de hoc deceptionis genere non adderemus, nisi & hunc mentis errorem hic recordaremur, quo lunæ & solis discum orientem aut occidentem multo esse majorem, arbitramur, quam cum eadem luminaria supra horizontem adscenderunt altius. Idemque de integris etiam asterismis est observandum. Sic adscendens vel descendens pulcrum Leonis vel Orionis situs non procul a finitore multo distractius adparet, quam circa meridianum spectatum. Quod quidem Opticorum doctrinæ è diametro adversari videtur, qua res eadem minores visæ remotiores esse censentur & majores contra judicantur propiores. Stellæ enim in horizontis margine visas revera a nobis abesse longius secundum rigorem geometricum, quam cum in medio cœlo sunt conspicandæ, extra omne est dubium. Accedit quod propter refractionem horizontalem majorem ac successive, quo altiores fiunt, decreascentem, quoad elevationes saltem propiores potius sibi adparenter reddantur. Unde etiam ellipticam figuram referentia hæc luminaria oriuntur & occidunt. Quæ igitur hujus phœnomeni causa sit, præ cæteris omnium proxime videtur attigisse *STURMIUS in Phys. elect. Tom. II. p. 817.* rationem ex eo petens: *Quod spheræ valde humilis non nisi parvum segmentum in hac terræ superficie conspicuum habeamus, & species cœlestium per illud in oculos nostros transmissas recipiamus, quæ cum circa horizontem majorem multo segmenti illius partem, quam circa verticem occupent, (id quod schematismo reddit magis perspicu-*

spicuum) cum ipsæ in cælis eandem habeant magnitudinem, similiterque eadem (ad sensum) distantie stellarum circa horizontem arcum multo majorem, quam prope verticem comprehendant. Quo eodem nititur fundamento hujus paradoxi veritas: *Quo stella est a nobis remotior, hoc adparet major.* Conf. *DEYLINGII* Diff. de mente visu errante. §. X.

Denique longe a nobis distans & potissimum majoris molis objectum, v.g. luna, adparet nobiscum in eandem plagam progredi, cum illud præterire ac a latere relinquere nitamur: qui motus adpellatur *translationis*. Sic longe quoque a nobis distatæ arbores, (maxime, si plures adfuerint intermediæ nobis multo propiores,) aliquamdiu nobiscum via parallela progredi videntur. Quod lineæ rectæ a nobis ad objecta remota ductæ pro parallelis ad sensum habentur. Sed hoc idem phænomenon pari jure ad deceptiones *motus* referri quoque posset: de quibus ut nunc etiam porro agamus, strictim tamen, instituti ratio postulat. Hæ, quo frequentius observatu sunt proclives, eo majorem, detecta earum ratione, progignunt utilitatem maxime in Astronomia longius progressuris.

Casus autem potiores sint sequentes: Si quis navi, traha, curru fertur, & magis ad littora vel viæ marginem aliasve res adstantes, quam ad se ipsum attendit; multo autem potius, si vel placide, vel inscius movetur: is tribuet motum littori, viæ, aut rebus occurrentibus, quibus obviam provehitur, plane adversum, ita, ut etiamsi longe aliter mente sit persuasus, sermone certe plerumque utatur ad istam adparentiam adcommodato. Sicuti nautæ de urbibus, promontoriis, aliisve rebus, quibus in occursum ferun-

feruntur, aut quas prætervehentur, loqui communiter amant: istas sibi venire obviam. Cujus phænomeni ratio non nisi in mutatione imaginis in oculi fundo successive facta, cui mens non debita diligentia attendit, consistit. Qua ex ratione motus cœli diurnus, sive communis a Copernicanis & Cartesianis telluri tributus intelligitur quam facillime. Vulgus quippe motum terræ vorticosum & æquabilem, intra viginti quatuor horas primi mobilis circa centrum suum ab occasu in ortum peractum, non advertens, attribuit stellis, ut sibi ab ortu versus occasum moveri videantur.

Nec raro accidit, ut lunæ per nubes transparenti motus nubibus contrarius ac velocissimus quidem adsignetur, si quis magis ad nubes oculos dirigit, quam ad lunam, videtque hanc successive alium atque alium in nubibus locum occupare: quod tamen attendens animum penitius corrigit facillime.

Alius circa motum casus esto hic: Si quis immotus attendit ad motum duorum inæqualiter distantium objectorum, at æqualiter tamen motorum: tum propiori celeriores tribuet progressum, remotiori tardiores. Id quod ex distantiarum fallacia, qua remotiora spatia adparent minora, facile intelligitur. Quod si quis vero plura simul objecta prætervehitur, v. c. arbores in eadem linea, at inæqualiter a se distantes, & attendit ad longissime distantem.

Omnes præter hanc adparebunt retroire ab hac & eo quidem minora retrogradationis spatia conficere, quo sunt a spectatore remotiores. Idem fere, ast minori gradu, obtinebitur,

si quis res etiam ad eandem plagam, sed tardius motas, prætervehitur: tunc enim illæ ad extremum quoddam punctum relatæ retroire videntur, nisi motorum objectorum spatia ad singulorum ab extremo distantiam eandem habeant rationem. Nam hoc in casu objecta illa intermedia stetitisse iudicabuntur a mente non satis attendente, sicuti & stare adparent ea, quæ ex loco valde remoto directe ad nos propius adcedunt, ita, ut nihil aliud visibile intercedat, quod præterire videatur, & tunc talia magnitudine sua adparente augentur, quemadmodum ea, quæ recta linea circiter a nobis magis magisque recedunt, minui videntur, nisi simul crescente magnitudine, lumine ad nos converso decrescant, aut decrescante illa, hoc augeantur. Id quod ad planetarum motum facilius probandum & ad magnitudinis adparentis varietatem feliciter explicandam multum præstabit utilitatis. Siquidem & hæc ad præcedentia phænomena ad coeli & planetarum systemata adplicata multum luminis conferunt & argumenta subministrabunt inquisitionis, a quorum hypothesium astronomicarum partibus magis stet veritas ac evidentia. Maxime autem Copernicano systemati additi planetarum motum inæqualem, *directionis* nimirum, *stationis* & *retrogradationis*, (quem Tychonici haud quidem inficiari, neque tamen ex principiis naturalibus deducere ac solvere valent,) adeo feliciter ac summa cum evidentia ex istis motus phænomenis expediunt, tamque apte ac congruenter ad oculum monstrant, ut summum probabilitatis gradum obtinuerit hæc hypothesis, quam invisis etiam oculis eam adspiciant adversarii.

Ad motus quoque *fallacias stellarum cadentium*, ut vocantur, phænomena liceat referre. Quamquam enim verum hic adesse motum non negamus: talis tamen non est, qualis adparet, nec ibi locorum, quo vulgus eum exoriri credit. Etenim hæc ita dictæ stellæ cadentes, aut potius fu-

mus oblongus in superiori parte motu vel calore accensus etiam si ad inferiora, oblique quidem, vergat, tamen in caelo promoveri, & longissima spatia uno temporis momento & oculi ictu emetiri videtur. Atque ejusmodi trajectionem, aut motum, oblique a spectatoribus visam oculus stellis tribuit, cum sit in aëre nostro ejusque regione fere infima. Sed quia ab oculis nostris satis longe adhuc remotus, nec illum inter & stellas aliud visibile intercedit, discernere sensu a stellarum fixarum loco haud valemus.

Eodem loco reponendum & hoc (quod classi quoque *fallaciarum situs* adcommodari posset) si quis, per exiguum chartæ aut laminæ, oculo proxime admotæ, foramen prospiciens, aliam, oculum inter & foramen, laminam sursum, deorsum, dextrorsum, vel sinistrorsum lento motu obducatur: videbuntur objecta per foramen visâ motu contrario regi. Quod si vero laminam illam extrinsecus foramen præterire facias, eodem motu eandem videbis promoveri, quod fertur. Cujus rei ratio est hæc: Quod radii ab objectorum extremitatibus illapsi in foramine se mutuo secantes invertuntur, sicque illi, qui ante laminam perforatam erant superiores, post transitum fiunt inferiores, quique a dextris venerunt partibus, nunc sinistri evadunt, & vice versa: adeoque inter foramen & oculum inversi isti radii primum ac sensim subsequentes a lamina intrinsecus promota interceptiuntur, & oculus ad objectum extrorsum directus, non potest non, inverso modo objectum successive regi, deprehendere: Id quod vero extra laminam perforatam ideo non obtinebit, quod ibi radii nondum sunt inversi.

Quoniam autem præcedens phænomenon ad situs quoque fallacias referri posse dixi, cum laminæ interioris & motum & situm inversum exhibeat: igitur ad *situs fallacias* jam adpulsi de iis uberius inquirere haud pigramur; ubi

ubi tamen figurarum simul fallaces repræsentationes non excludemus. Atque huc spectat sequens experientia constans: quod oblique ante oculos posita sistantur oculis abbreviata, & eo quidem magis, quo maior est obliquitas; idque ob minorem angulum visorium, minoremque in oculi fundo natam imaginem. Exinde igitur est, quod circulus, aut annulus oblique ad oculos positus adpareat ellipticus, & ellipsis oblique juxta longitudinem spectata exhibere possit figuram circuli; Quadratam figuram dabit trapezii, & trapezium, certo situ debitaque longitudine præditum, figuram refert quadrati; & quæ sunt hujus generis figurarum commutationes aliæ quamplurimæ. Ex quibus facile intelligitur ratio, cur annulus Saturni nunc magis, nunc minus ellipticus cernatur, & tamen habeatur perfecte circularis: quia situs ejus ad spectatoris oculum, ob orbitarum Saturni ac Telluris ad se invicem obliquitatem est diversus. Quod autem nonnunquam sine annulo adparet, exinde est: quia visui nostro annuli margo, radiis solaribus haud satis distinctus, obvertitur. Corpora tamen cœlestia omnia lumine plena ideo semper rotundam exhibent figuram, quia non disci plani forma prædita, sed sphærica, h. e. talia corpora sunt, quæ, quacunq; parte adspicias, circumlarem objiciunt ambitum.

Sed ut ad obliquum superficiærum planarum aspectum redeamus: imagines rerum vehementer, attamen secundum proportionem debitam, distractæ e certo puncto, oblique ad picturam adsumto, consueta figura adparent. Cui fundamento anamorphoses optiæ, sive in plano, sive in conorum, sive in pyramidum, vel interna, vel externa superficie distractæ & e certo oculi puncto restituendæ, nituntur.

Ad eandem fallaciarum classem referri & hoc potest: quod plana horizontalia, oculo altiora, quo longius sunt

extensa, quoque magis a nobis recedunt, eo depressiore situ incurrunt in oculos. Contra, quæ infra nos horizonti parallela, & quo longiora, eo altius adfurgere videntur. Consimili quoque ratione parietes erecti & æqualiter ubique a se distantes, sed oblique oculis oppositi, quo magis elongantur, eo propius ad se accedere adparent oculis circa medium introspicientibus, & ita quidem, ut in infinitum continuati e regione oculi spectatoris sint concursuri. Quæ & similia boni pictores in arte perspectiva probe observare & imitari didicerunt, qua in superficiebus non solum planis, sed quacunque etiam forma præditis, res ita delineant ac adumbrent, ut mentem non advertentes vere adesse credant. Nimirum, quæ tamquam magis remota sunt exhibenda simulque altiora, ista inferiore quidem loco, at supra oculi punctum locata delineant, ac, pro distantia, forma etiam minore: quæ vero infra oculum & in horizontali superficie longius a nobis abesse credenda sunt, altiore paulo, attamen infra oculi punctum, simulque minore & contractiore forma, depingunt, suisque coloribus ac umbris, pro luminis ratione locoque distinguunt.

Quemadmodum vero circa rerum situm dijudicandum visus noster multipliciter hallucinatur: ita hoc idem observari meretur in adparentia *iridis*, utpote quæ cum ad nubes referatur, non tamen in nubibus ipsis & qua talibus, sed in nube quadam rorante guttulasque per aërem lente demittente, vel potius in aëre roscido, multisque guttulis repleto excipi & intuentibus ostendi, satis inde videtur, immo evidenter evincitur, quod vel alterutro, vel utroque etiam sæpius crure in terræ planitiem usque extendatur, & ante montes, turres, arbores, in aëre spectetur. Nec leviter impingit imperita multitudo, quæ putat, unam eandemque iridem ab omnibus spectari observatoribus: cum dextrorsum vel sinistrorsum progredientes, alio plane a priori loco

loco iridem conspiciant. Plura hac de re hic proferre nihil attinet; cum in hoc meteoro emphatico considerando eruditorum complurium, *Sturmiorum* scilicet, *Hambergerorum*, *Schmidiorum* aliorumque studia in promptu sint, & infra quoque circa fallacias dioptricas uberior sit occursum mentio.

Nobis properandum potius est ad deceptionis genus aliud, quod in *coloribus* se exerit, quodque ægerrime omnium evitatur, idque vel ideo, quia mens sibi non facile videtur decipi, sed istud pro vere existente agnoscit. Nimirum nigrum colorem videre nobis videmur, cum nihil prorsus adest neque ob oculos, neque in oculis positum. Sicuti enim maxima radiorum lucidorum copia summam gignit albedinem, ita e contrario omnis radiorum defectus non nisi tenebras densissimas, nigredinem repræsentantes, tamquam oppositum albedinis, præducit. Color quoque cæli cœruleus, interdum, cum sordidum est, ab omnibus sanis conspicitur oculis. Quid vero est, quod hoc colore sapphirino tingitur? non cælum supra aërem expansum; cujus subtilissima ac pellucidissima aura nullos excipiens, nec repellens radios ad oculos nostros, nigrum nobis sistat colorem, necesse est: non aër ipse, qui quantum radiorum solis recipit, in tantum nanciscitur alborem, sed tamen pellucidum. Adeoque hocce lumen debile cum transparente cæli nigredine visum in oculis cœruleum gignit colorem, per se quidem minime existentem. Atque eodem referri omnis meretur reliquus in nubibus color adparens, quem *emphaticum* adpellant a materiali vulgo diversum habitum, sive rubens iste sit, sive flavus, sive quem iridis quoque arcus elegantissimus exhibet diversim. Quos singulos ex diversa lucis & tenebrarum mixtura majorique vel minori radiorum lucidorum in oculos nostros missorum fortitudine aut debilitate oriri, Mathematicorum pariter ac

Physicorum probabilior, & experimentis non veterum solum, sed & recentiorum, horumque quam maxime nobilium, quos inter *Robertum BOTLEUM* præsertim nominare liceat, comprobata est sententia.

Neque etiam colores materiales & corporei, quibus corpora naturalia & vegetabilia induuntur, omni semper deceptione vacant, sed juxta se invicem positi alius alium sæpe vincit, ut è longinquo spectati non omnes ac singuli simul, sed unus solum ac potior adpareat, aut mixtura colorum fere æqualiter facta, tertius ac intermedius quidam gignatur. Nimirum, quemadmodum lumen majus officit minori, ut hoc vel plane non, vel non satis distincte cernatur: color quoque potior, magis quippe movens retinam, majori radiorum copia distinctiorem gignit imaginem, ad quam sensus internus maxime sit intentus. Hinc pratorum non nimium floribus ornatorum, è longinquo spectatorum, color, nisi nimius solis splendor albedinem monstret, viridis cernitur, & ager rapicio semine frequens, dum floret, flavum induit colorem. Atque exinde regio Alstadiensis in palatinatu Saxonico *aurei tractus* nomen (*der güldnen Aue*) obtinuisse creditur, quod campus ibidem floribus ejus seminis quotannis inprimis videtur ornatus.

Quo spectat etiam omne circa umbram, quo ignari falluntur, ludicrum, dum ei figuram pariter ac motum corporis sui, cui adhærere, quodque comitari creditur, tribunt. Cum tamen umbra nihil sit aliud, quam absentia, seu *privatio* luminis. Quis vero rei absentis præsentis adfectiones veras tribuat? Umbra certe vere non habet figuram, sed circumstans lumen in umbræ termino illam efficit. Nec etiam movetur, sed aliud atque aliud successive spatium, a tergo corporis luci opposito, ad planitiem, aut terram, in qua umbra terminatur, extensum, lumine privatur.

Umbrae opponitur *lumen* & *lux*, circa quae non raro oritur unum alterumve phaenomenon, quod opticarum rerum, & oculi potissimum fabricae ignaros detinet suspensos, cui maxime causae istud attribuunt. V. c. obvium est iis quotidie, qui luce diurna cellas intrant, & initio crassas subire tenebras sibi videntur, aliquantulum vero temporis in cella commorati, omnia discretim cognoscere occipiunt. At vero ex eo loco, praesertim subito, se conferentes, tanto lumine se circumfusos vident, ut ipsorum oculi ferendo non sint, sed nisi manibus regantur, aut subinde claudantur, dolorem sentiant non levem. Cujus rei causam ZAHNIUS (x) adfert satis obscuram, retinae spiritus, nescio quos, supponens, qui imbuti dicuntur lucis specie, dum quis cellam ingreditur. At, ut sine ambage veram adducamus causam, ea in nostra pupilla est quaerenda, quae fortiori lumine sensim in minorem contrahitur aperturam circularem, debiliori autem dilatatur. Oculus igitur ex lumine diurno, quo is pupillam habet contractam, translatus in locum minus illuminatum, initio non capit radios sufficientes, in retina sensum ac nervum opticum, ut antea factum, afficientes, donec dilatetur successive. Ubi tunc per majorem radiorum illabentium copiam omnia, quae circumstant, in retina pinguntur distinctius, ut a se invicem discerni possint quam facillime. At vero eadem pupilla nunc distracta, & ex tenebris in diem translata, nimis magnam jam recipit radiorum luminis copiam, quae subtilia retinae filamenta nimium collustrat ac vehementius movet, pari ratione, qua lumen fortius solet: hincque aer, etsi a sole directe non illustratus, magis tamen habetur luminosus, donec pupilla rursus sensim contracta lumen de novo immittat moderatum.

Aliud

(x) Ocul. artif. Fund. I. Syntagm. II. qu. 12. pag. 144.

Aliud vero quosdam vexat phænomenon, qui a candelâ, aut lampadè, vel alio puncto fortiter radiante longius absunt, & oculis conniventibus dimidiumque clausis, vel somno plenis, flammam intuentur: his videntur aliquot radii luminosi sursum & deorsum in magnam longitudinem se extendentes ex luce erumpere, & vel ad ipsos usque pervenire: oculis autem omnino apertis hi radii plane cessant, ut nihil amplius adpareat. Atque hoc maxime simul attendendum est in hac experientia: quod si palpebras superiores removeas sursum, radii evanescent deorsum extensi, si inferiores palpebras deprimas, sursum protracti abeunt in nihilum. Cujus phænomeni causa unde derivari commodissime possit, ex *DECHALIO* & *ZAHNIO* addiscere licebit. Et si *BRIGGIUS* in *Ophthalmographia* cap. 3. aliam, sed non tam congruam, adferat rationem, quam & *ZAHNIUS* adducit, neque tamen suam facit. Vera autem causa huc redeat: Dum, pupilla existente ampliore, palpebræ tantisper connivent, cilia, præsertim somno magis madida, pupillæ adplicantur, ut per reflexionem in ciliis factam videatur fax, aut punctum radians, radios ad oculum projicere, quæ reflexio cum fiat in pilis, nullam fere latitudinem obtinentibus, necessarium est, ut fiat tantum in longitudinem. Quod autem radii sursum extensi evanescent, palpebra inferiore depressa, & deorsum propagati longius, cessant, elevata palpebra superiore, inde est: Quod cilia superiora deorsum inclinata radios reflexos sursum projiciunt in oculos, & cilia inferiora adducta reflectunt radios deorsum, ut sic lucida pilorum imago, aut potius radii lucidi inverso modo in oculi fundo pingantur, quos radios inversos mens prosequi solet extrorsum, & sic faculæ aut puncto lucenti perverso modo tribuit.

Aliud adhuc, quamvis in vulgus quoque notum, phænomenon intactum heic relinquere haud possum, dum lucis commemoro deceptiones. Experientia nimirum testatur,

tur, oculum concussum sibi videri scintillas emittere. Cui addere liceat, quod *CLAUBERGIUS*, *Operum philosoph.* Part. II. *Exercit. LXXXVI.* de oculo vulnerato, pag. 740. scribit: *Cujus oculus, inquiens, vulnere leditur, is videtur sibi infinitas ignium & fulgurum vibrationes cernere, licet oculos clausos habeat, aut in obscuro conclavi commoretur.* Hujus autem experientiae causam non celat, sed statim, quæ sentiat cum *CARTESIO* suo, subnectit: *Sensum illum non alii rei, quam agitationis vehementiæ, capillamenta nervi optici, (addere nobis liceat, tunicæ tenuissimæ, retinæ,) violenti luminis instar, moventis, esse imputandum.* Adhæc addit etiam *CLAUBERGIUS*: *si solem aliudve lumen valde fulgidum obstinati contuemur, illa impressio etiam aliquando post in oculis perdurat, adeo, ut licet postea claudantur; varios tamen colores nobis videamur videre: quod non aliunde est, quam quod capillamenta nervi optici, (quæ vero in retinæ fibris subtilissimis jam radices egerunt, ibique diffusa sunt,) solito magis concussa, non tam subito recidant, quam alias, verum post oculos clausos adhuc palpitent & quasi contremiscant.*

Attamen, quod ad illud, de scintillis in oculo percussione excitatis, experimentum attinet: de ratione, *CARTESIO* & ejus defensori *CLAUBERGIO* probata, quæ *PLEMBIO* in *Ophthalmogr.* ridiculo est, etiam *ZAHNIUS* contentus haud est, adeoque aliam, & eam suo judicio meliorem, adfert: Ejusmodi lucularum ignearum adparitionem ex spirituum, potissimum qui ad iridem tunicam, per ciliares processus devehuntur, excitato per violentam percussione disturbio, originem trahere. Cujus rationis explicationem uberius prosequitur in suo *Oculo artif.* (*). Quam equidem non improbo, cum priori tamen stare posse, facile concedo: Tametsi genuinum scintillationes istas excitandi modum,

Aetor. Med. Vol. VII.

Uu

quem

(*) Fundamenti I. Syntagm. II. Cap. XV. Quæst. IV. pag. 139. seq.

quem *Jo. KEPLERUS* (***) describit, iridis tamquam tunicæ lævis & rigidæ, attritu illas excitari, plene ut felium hirsuta terga atque etiam hominum capilli secti attritu scintillare soleant, non æque omnes mente satis concipere possint; cum oculorum scintillationes sint internæ ac in humoribus, præsertim aqueo, ut *KEPLERUS* sentit, contingentes, hæ autem externæ & in aliorum visum incurrentes.

Ex hac tamen quæstione in aliam incidimus de scintillatione stellarum tam fixarum, quam erraticarum, quæ licet omnes, præter lunam, utut non uno modo, scintillent, tamen scintillationes fixarum esse vivaciores, ex ipsa experientia constat. Quemadmodum & hic ad experientiam provocare liceat, quod etiam inter stellas fixas scintillationis differentia observabilis sit. Rationem ab *ARISTOTELE* adductam non moramur, cum ob debilitatem visus in remotis, non dari causa posset, cur non omnes stellæ fixæ æque cernerentur titubare. Neque etiam *CARDANO* in totum subscribimus, de subtilit. lib. 3. p. 129. Qui sicut lapilli in imo fontis tremere videntur, ob motum fluentis aquæ, ita illæ titubare videantur, ob id cum aër moveatur. Aura nimirum illa subtilis non efficiet ullam scintillationem, cum nullos excipiat radios, sed liberrimum sinat transitum: ærem autem nostrum aliquam, sed non omnem, efficere posse, vel ideo credimus, quod alias nulla adferri ratio posset, cur huic plus, isti autem minus scintillationis competat. Interim tamen & *Jul. Caf. SCALIGER. de subtilit. exercit. LXIII.* non habet, cur tantula in re tam immensum iudicium suum suæ oblitum esse magnitudinis, dicat, quod ipse motum primi mobilis, sub quo ferantur omnes fixæ, & planetarum magis tremulum, compositum ex motibus duobus

(***) Paralipom. in Vitell. Cap. V. pag. 165.

„tione perpetua & continenti, quam quasi paroxysmos di-
 „xeris, vel ab externa corporis convolutione, quæ Tycho-
 „ni in progymnasmatibus placuit, partiumque & superficiei-
 „rum, aliarum post alias explicatione proveniens.

Denique & irides sive coronæ, quæ circa candelas ar-
 dentes & lucernas observantur, in censum opticorum ve-
 nire solent, unde nimirum proveniant? An in oculis solum
 hæc contingant ludificationes, an vero ipsam flammam am-
 biant revera aliquid tale, quod iridem, sive coronam efficiat,
 aut exhibeat. Ultimum hocce vel ideo creditur, quod aer
 humidus eo tempore esse soleat, ideoque & *ARISTOTELEM*
 & *Annaum SENECAM* easdem coronas in vapido balneorum
 aëre adparere attestatum, adquisivit patronum. Alii autem
 e contrario adferunt, in ipsis oculis gigni has coronas lu-
 cernarum, quod ii huiusmodi frequentius videant, qui re-
 center a somno surgere soleant, & suffusos oculos habeant;
 deterfis etenim oculis, eas coronas cernere amplius haud
 possint. Id quod tamen non ubique obtinet, dum etiam
 oculis deterfis aliquando corona adpareat; hinc utrumque
 simul stare posse judicamus, nimirum & aëri vapido, & ocu-
 lis ipsis, simul est adscribendum & maxime aëri vapido.
 Nam ita advertere licet, cum aer valde est vapidus & cras-
 sus, præsertim flante per hiemem vento quodam meridio-
 nali, quod tunc coronas illas luculentiores cernere liceat,
 & certum etiam humiditatis in aëre signum tunc habend-
 um, nec oculis deterfis eodem tempore coronæ istæ eva-
 nuerant.

Cæterum lumen forte, e. g. solis in retina aliquamdiu
 retinetur, & oculis etiam a sole averfis non statim evanescit
 iterum, immo si diutius justo intuiti simus solem, unam vel
 plures imagines, aut potius nigricantes in pariete observa-
 mus maculas, quæ, si nondum prorsus nigras deprehendi-
 mus, tandem ægre quidem evanescunt, Neque enim hæc

macula, aut hæ maculæ plures, sunt in objecto, sed in oculo, nimium isto exquisito lumine diutius spectato, labefactato, ita ut in retina sit motu fortiori impressa & per motum hunc organo sensorio, sive retinæ macula inusta, quæ vel plane non, vel tandem successu temporis rursus evanescet.

Sed hæc sunt, quæ de deceptionibus opticis huc usque tradere decreveramus. Si quæ restant, siquidem adhuc restare non negamus, eæ forte non tam ad ipsas deceptiones, quam ad veras oculorum aut objectorum structuras pertinebunt, adeoque proprie nomen deceptionis non mereantur. Et quia etiam non pauca sunt, quæ ad partem secundam Opticæ referenda veniunt, igitur & de illis proxima occasione data erimus solliciti.

(Coburgo Erfordiam missa
d. 15. Decemb. 1742.)

OBSERVATIO XCIV.

Dn. D. FRANCISC. ERNEST. BRUCKMANNI.

Lapides columnares, seu mathematici.

DEnominationem hancce obtinuerunt lapides isti, figuram rhomboidis, seu *quadrati oblongi*, exhibentes, propterea, quoniam plures eorum inter se conjuncti, columnæ quadratæ formam quadantenus referunt. Tanta in copia occurrunt prope pagum *Rüdigsdorff*, non procul a Nordhusa distantem, ut etiam integra plaustra iisdem onerari queant. Primam illorum mentionem fecit, insimulque complures benevole mihi transmisit, maxime Reverend. Dn. *Frid. Christ. LESSERUS*, verbi divini apud Nordhusanos minister vigilantissimus in Epistola de Lapidibus curiosis, qui circa Nordhusam ejusque confinia inveniuntur. Colliguntur imprimis in monte quodam, in vicinia dicti istius pagi

sito, nulla vero continent corpora petrefacta, nec etiam ipsi hi lapides illis accensendi sunt, sed peculiaria tantum constituunt strata, singulari quodam lusu figuram hanc nacta, unde merito ad lapides sic dictos mathematicos referendi sunt. Longitudo eorum plus vel minus ad quartam ulnæ vulgaris partem accedit, latitudo vero pollicem æquat, & quidem ex omni latere; proinde etiam angulos quatuor acutos regulares monstrant, qui in utraque regione, tam inferiore, quam superiore, adeo exquisite inter se conveniunt, ac si mathematicè delineati essent, prout *ex Fig. 5. Tab. VIII.* adparet.

OBSERVATIO XCV.

Dn. D. FRANCISC. ERNEST. BRÜCKMANNI.

Lapides Olivares.

HI lapides circa pagum & castellum antiquum *Wintzenburg* Gandersheimio vicinum, itemque prope pagum *Gros-Fahlberg*, qui a Guelferbyto nostro unum lapidem distat, copiose occurrunt. Non sunt lapides Judaici, qui alias quoque sub nomine lapidum olivarium veniunt, sed potius lusum quemdam naturæ produnt, atque non nisi fortuito ex argilla tenaci, in hanc figuram, Olivis non plane absimilem, coaluisse, atque dein calore Solis in lapideam consistentiam mutati ac ita indurati fuisse videntur, indeque hanc denominationem obtinuerunt. Complures illorum referunt etiam excrementa ovium oblongo-rotunda, eorumque simul colorem exhibent, interdum vero etiam ad cinereum, albicantem, flavescentem, pro diversitate coloris argillæ, ex qua formati sunt, vergere deprehenduntur. Præterea etiam in eo differunt a lapidibus Judaicis, quod nullo præditi sint petio-

petioló, sed ex omni parte quasi lævigati, prout ex Fig. 7. & 8. Tab. IX. patet.

(*Guelpherbyto Erfordiam missa*
d. 19. Decemb. 1742.)

OBSERVATIO XCVI.

Dn. D. CHRISTIAN. GOTTLIEB. FREGE.

de

Luxatione femoris sinistri, ejusque peculiari restitutione.

QUam fallax pariter, atque difficilis sit perfecta femoris luxatio, satis jam abunde notum est peritis Medicis atque Chirurgis, quia fractum ejusdem ac subtractum collum quam sæpissime ab imperitis pro luxatione solet venditari. Interim tamen & casus & causas luxationis perfectæ nonnunquam occurrere, curiosiores artis nostræ magistri itidem non ignorant, quorum certas & fide dignas observationes jam non repetere præstat, quam Illustris *HEISTERUS* præ aliis id solide satis & perspicue jam jam demonstraverit. Licebit modo Excellentissimum nostrum *PLATNERUM*, tam honoris, quam pietatis causa adhuc nominare, quem similem luxationem ex laceratione ligamenti teretis, a casu ab alto ortam, in Lectionibus suis publicis aliquando adduxisse, recordor. Sed quemadmodum tam fracti quam luxati femoris diagnosin difficilem; sic & difficiliorem fere curationem ejus esse, ad unum omnes quoque consententur. Immo testes habemus eum in finem multo ingenio ac labore excogitatas machinas, tam veterum, quam recentiorum, quorum equidem multis encomiis dignam industriam tantum abest, ut ego, ad tanta artificia minus natus, carpere aliquo modo audeam, ut potius istam
magno

magnopere laudandam, ac ulterius continuandam existimem; siquidem natura ipsa ac experientia, optimæ eæque fœcundæ artium genitrices ac magistræ, a variis & parvis semper initiis ad gradum tendunt perfectiorem. Qua propter meum esse duxi, maxima cum attentione & debita cum perspicuitate (id quod prudentissimi viri (*) suadent,) cunctas res, quotidie obvias, immo & artificum & empiricorum experimenta, instrumenta, machinas, molimina, probe perquirere & pensitare, & in usum medicum, vel physicum ulteriorem, pro concessis a natura viribus, convertere. A natura enim artifex generatur, doctrinâ perficitur, eundem in modum, sicuti *CELSUS* in præfatione sua in *Lib. de re medica*, ex anatomia Medicum non quidem medicinæ perfectum, attamen aptiorem reddi adserit. Hinc dudum jam consuetudine obsoletum est, ut cujuscunque fere scientiæ magistros vel naturales, vel artificiales, seu usu maxime perfectos nuncupemus. Idem (ne longius aberrem) in medicina valere, vel inter lippos constat. Nocent enim empirici sæpius, profunt vero etiam interdum experimentis suis, a natura quasi, ordinario sæpe Medico deficiente, ad sublevandum in necessitate ægrum constituti, præsertim si cæteroquin boni viri sunt, nec temere agunt, id quod ordinarii & sagaciores Medici, ceu eruditi naturæ speculatores venatoresque, (sicuti a *CICERONE* vocantur,) & tolerare & ulterius admittere possunt. Interim tamen differentia omnino inter illos manet, & quilibet suos habet gradus atque

(*) Conf. *MORHOFII Polyhist. Tom. I. Lib. III. cap. XIII. §. 49.* Talibus experimentis, insidiæ struendæ sunt a Medico, & quacunque fieri potest arte, quocunque pretio comparanda. His principiis primum crevit medicina, quibus si adcedat usus & judicium Medici, in principiis artis suæ probe subacti, rectius ille applicabit, quam plebeji homines, qui causas rerum non æque scrutantur. Videtis *Tom. II, Lib. II. cap. I. §. 4. p. m. 131.*

atque limites perfectionis, quemadmodum natura & doctrina inter se differunt, ea nimirum ratione, ut natura artem simplicitate, hæc vero illam usu ac ornatu sæpe antecellat, qua ipsa etiam ratione & Medicina & Chirurgia sua cœperunt incrementa. Sed revertendum nunc est ad scopum primarium, seu ad femoris luxationem perfectam, ab empirico quodam rite non solum indagatam, sed & optime restitutam, cujus singularem medendi methodum, forte quoque adhuc emendandam, secundum omnes diligentius a me exploratas circumstantias, candide nunc exponam. Fungitur in præsentiarum adhuc officio ludimoderatoris in pago *Portitz*, prope oppidulum *Taucham*, Lipsiæ nostræ vicinum, vir quidam, *Sefner* dictus, olim castra sequutus, qui natura, usu & avita doctrina incitatus, valetudine adflictis interdum succurrit, nec admodum rudis, præcipue in externis læsionibus, quæ manualibus curantur operationibus, in quibus administrandis debitam semper prudentiam cum solertia conjungit. Hic vocatur haud ita pridem ad puerum bubulcum, XV. annorum, qui armenta ibi pascere vel abigere solebat, ex juvenili vero petulantia ducem gregis istius bovem sæpius vexat, caudam ejus semper arripiendo & sic bovem in gyrum agendo, ita, ut hic tandem ira incitatus, gyrantem & caudæ tenaciter adhærentem puerum tanto impetu in longinquum projiceret, ut pes, seu femur sinistrum ex acetabulo suo postea manifesto evulsum deprehenderetur. Præter enim sublatam ambulandi facultatem, non solum caput femoris aliquo modo in natibus digitorum ope palpari potuit, sed pes inferior etiam, seu metatarsus, introrsum inclinatus, sicque extra & sursum versus luxatio facta erat, siquidem etiam symptomata haud ita gravia insequuta, una cum restitutione satis facili, nullam adfuisse fracturam, abunde declararunt; id quod insuper quoque tum ex laxo ætatis istius habitu, tum ex

motus gyratorii violentia pariter concludere licuit. Interim tamen ligamentum teres semper fere in tali luxatione disruptum esse, & naturæ dein benignitate vel restitui, vel in profunda illa articulationis cavea facilius retineri existimo, alias enim ex profundo isto acetabulo vix, nisi ad oram ejus extorqueri, nec restitutum commode in eodem retineri posset caput ossis femoris. Ipse vero æger per tres dies ita decumbere & auxilium expectare cogebatur, utpote quod vix in promptu erat, quoniam artifex ille, cui similis nondum obvenerat casus, quid faceret, quidve tentaret, dubius hærebat, adeoque tantum sacculi roborantes & paregorici interdum imponebantur. Vulgaris enim manu tentata extensio nihil proficiebat, & puero dolorum augmentum creabat. Quemadmodum autem inopinatum sæpe occurrit auxilium, ita & hoc in casu contingebat: Dum enim æger ingemit & ludimoderator meditatatur, ex Chirurgia Illustris *HEISTERI*, quam interdum voluebat & perlegebat, jam aliqua ratione instructus; machinam statim mente quasi arripit, a vitriario, vel ni fallor, scriniario, (utrique enim illa utuntur,) sibi aliquando donatam, quam brevibus nunc delineabo, priusquam ejus usum ostendam. Solent nempe & scriniarii & vitriarii fenestrarum jugamenta, seu crates fenestrales, illi includere, pro ulteriori deasciacione & perfectione, unde etiam aliquam hinc inde varietatem deprehendi. Scriniarii tantum simplicem, hoc est, sine trochlea, talem machinam adhibent, pro includendis variis rebus. Vitriarii vero inprimis trochleam adjungunt, itemque foramina illa, litteris *cccc.* in *Tab. IX. Fig. 5. & 6.* præsentis Volum. notata, quibus ferrum aliquod, sive obicem trajiciunt, ut mox arctius, mox longius inclusa ligna servare possint, hinc etiam germanice vocant *eine Schrauben-Zwinge*. Hæc vero ad usum chirurgicum nihil faciunt, trochlea tamen maxime necessaria est, & tunc, me quidem judi-

judice, *PETITI* machinam, in Tabulæ X. Fig. 6. *Chirurgiæ Heisterianæ* delineatam, quam ideo adjunxi, maxime huic similem deprehendi. Illa tantum artificiosior & prolixior, hæc vero simplicior & parum mihi emendanda videtur. Longa erat duas ulnas & quartam partem, porro quartam solummodo partem lata, cum spatio illo, quod tigna, seu, si mavis, orthostatae duæ *ABCD.* utrinque comprehendunt. Sic enim altitudo (non longitudo) tam machinæ, quam tignorū habebat dimidium partis quartæ ulnæ Lipsiensis; crassities cujuslibet tigni erat unius vel duorum pollicum; & inclusum spatium ulnæ partis quartæ quoque fere dimidium, vel paulo plus capiebat. Tandem orthostatae illæ superius & inferius brevi quadam trabe, seu obice transverso *ABCD.* jungebantur, cujus extremi inferius partem *CD.* pavimento insistentem trochlea *g.* transibat, cum vecte seu manubrio versatili *dd.* versus *e.* extorquenda. Supra *AB.* apud *f.* cornua *bb.* eminebant, quæ vero alibi non reperi, sed quasi resecta erant, quia isthæc opificibus nihil, Chirurgis vero magis prodesse possunt, & de quibus mox plura dicam. Sic quoque nec laqueo illo, vel fune *a.* vitriarii, nec alii utuntur, quem circa trochleam *g.* trajetum apud ludimoderatorem vidi. Huic funi enim complicato, quasi duplici, & vix ulnæ longitudinem referenti, mantile quoddam jungit eadem ratione, ac *PETITUS* habenam illam Tab. X. fig. 8., quam funis quoque talis ibidem in fig. 6. litt. *dd.* notatus capit, ut nimirum ibi circa cubitum, hic vero circa femur supra genu, injiciendum mantile, seu habena, per funem *dd.* vel hic per *a.* ope trochleæ versus *e.* rotandæ, quantum opus est, humerum vel femur luxatum extendat, quem etiam in finem prius machina modo descripta eadem fere ratione ab empirico supra nominato adplicata fuit, ac machina *PETITI.* Imposuit enim lateri sano ægrum, ut femur luxatum sursum respice-

ret, deinde machinam intra femora collocavit, sic, ut pes luxatus sinister machinæ incumberet, cornua vero *bb.*, spleniis crassis apud *f.* interjectis, ne quid fricando lædatur, inguen sinistrum caperent; tum mantile tamquam habenam laqueo *a.* adjunctam, ut paulo ante dixi, supra genu adplicavit, & a ministro denique aliquo in inferiori parte trochleam ope vectis *dd.* versus *e.* & simul pedem sic jussit intendi, donec ipse manibus suis in ischiadica regione externa femur satis extensum esse cognosceret. Tunc enim, & minis & precibus puerum interea compescens, statim femur in sedem suam compulit, & puerum bene exclamantem & ambulanti extemplo, tamquam sanum dimisit, nullaque externa remedia, post peractam hanc restitutionem, subjunxit, præter unguentum nervinum, quod semel adplicavit, & dein Reginae Hungariæ sic dictam aquam, vel spiritum vini simplicem, pro roborandis musculis luxati femoris aliquoties adhibitum.

Nihil vero habeo, quod in emendatione hujus machinæ addendum mihi videretur, præter cornuum *bb.* aliquam mutationem, ita quidem, ut partim illorum ad instar, quæ in figura 6. a. a. Tab. X. Chirurgiæ Heisterianæ delineata sunt, efficiantur, partim cum illis in figura 9. augeantur, qua ratione, meo quidem judicio idem in omnibus ista machina, quod machina *PETITI*, præstare posset, id est, tam ad humerum luxatum cum retinaculo fig. 7., quam ad femoris luxationem internam cum cornubus & retinaculo fig. 9. 10. forte accommodata esset, ubi insuper & hoc perquam commodum est, quod in necessario casu, facilius vel celerius ad manum esse queat descripta hæc machina, præ machinam *PETITI* magis artificiosam. Trochlea tantum in *PETITI* machina aptior videtur, dum ita cum manubrio in latere constituta est, ut peculiari matrice circumvoluatur, quo fit, ut funis non ita, ut in priori fit, intor-

queri

queri & hinc extensio aliquo possit modo impediri. Sed hoc arti a natura & artifice medico ab opifice relictum est. At tamen nihil interest, utrum cornua hic adsint, an vero resecta, quorum loco extremum istud *f.* si lunæ in modum quasi excavatum esset, forte idem præstaret, quia spleniis interiectis obfirmatio obtineri, omnisque læsio evitari potest, cornua vero in vitriariorum machina nimis brevia sunt & angusta ibidemque ex incuria tantum resecta. Sic enim si ægro jacenti volumus succurrere & commodum situm imperamus, necessitatis tempore nec in trochlea, nec in machina quidquam mutandum videtur. Comparisonem sic tantum institui cum celeberrimi *PETITI* machina, nec propterea hanc casu tantum inventam pro nova haberi posse judico, vel persuadere alicui conabor, quum & artificium, & vis illa extendendi per trochleam, vel etiam polyspastum, in mechanicis æque ac medico-chirurgicis operibus satis superque probata sint, atque insuper plura & similia magnorum ingeniorum prostant instrumenta, ab Illustri *HEISTERO* recensita atque correcta, immo rite optimeque dijudicanda & secundum artis regulas eligenda, in Chirurgiæ suæ opere novo & perfecto inveniantur, ex quo nuperrime adhuc multum emolumenti in me redundasse profiteor, dum Excellentis. Dn. Auctor benevole mihi concessit, ut in germanicam linguam ex latina illam translata de novo Chirurgorum maxime in usum prelo committerem. Limites vel leges observationis excedere viderer, (utpote qua Doctorum cogitata roborare tantum volui,) si omnem machinarum tractoriarum usum exponere, earum differentias indicare, vel etiam luxationum doctrinis superflua addere vellem, de quibus integrum tractatum facile quis conscribere posset, unde pauca modo adhuc adjiciam. Antiquissimos Chirurgos jam in uno scopo convenire, & in inventionum modo tantum hinc inde variare deprehendi. Omnes enim

extensionem sibi oppositam, quam *Contra-extensionem* vocant, valentem & necessariam judicarunt. Hinc (omissis reliquis) per laqueos satis firmos & trochleas adnexas commodissime intentionem hanc adsequuti sunt, quemadmodum *PARÆUS* in operibus suis indicat, qualis methodus cum ratione a *JUNCKENIO* præscripta fere convenit, ubi laqueum brachio vel femori adligatum ab aliquo adstante super mensam protrahere & ope trochleæ extendere jubet. Idem fere *BRAUNSCHWEIGIUS* in fine Chirurgiæ suæ ex *AVICENNA* & *ALBUCASI* repetit, sed absque figuris describit, quod & vulgarissimum & antiquissimum, ac tempore necessitatis optimum quoque videtur, ut nimirum tales laquei, supra genu vel ulnam injecti, trochleæ, seu mensæ tractoriæ scriniariorum adligentur, & sic juxta commodum ægri situm sufficiens & tuta fiat extensio. *PURMANNI* vero machina in *Chirurgia sua curiosa* cum illa in *Actis Eruditorum* anni 1683. maximam similitudinem habet, nec a nostra & *PETITI* machina adeo eximie differt. Extensio tamen opposita, quæ fit objecta seu *opposita* quadam quasi trochleæ *mora* (mit einem Wiederhalt) ut *CELSUS* ait *Lib. VIII. Sect. XX.* tali machina, qualis *PETITI*, vel *PURMANNI*, vel nostra est, omnium optime perficitur, ita, ut hæc tam in brachio, quam in pede præ aliis facilius adplicari auxiliumque certum semper obtineri queat, non nisi paucis quibusdam interdum mutatis, utpote in quibus exiguis sæpe mutationibus omnes istarum machinarum differentias unice positas esse deprehendimus.

*Explicatio figure 5. & 6. Tabule IX. quibus machina
hæc in perpendiculari & horizontali situ sistitur.*

a. designat funem.

ABCD - - orthostatas.

ccc. - - foramina vitriariis proficua.

- d. d.* manubrium trochleæ.
e. locum, versus quem trochlea movetur.
f. locum intra cornua.
g. trochleam.
bb. cornua.

OBSERVATIO XCVII.

Dn. D. CHRISTIAN. GOTTLIEB FREGE.

de

Restitutione luxati cubiti.

CAsum hunc pariter ac ipsum modum restitutionis paucis tantum indicare lubet. Cubitus nempe *in posteriore partem*, ut plerumque fieri solet, versus humerum luxatus erat, in foemina, quæ rapas vi extrahere volebat, easque terræ firmius impactas vincere non poterat. Accedebat illa post alterum jam diem ad empiricum *Sefner*, ejus inventiones in observatione præcedente jam laudavi. Hic brevi instituta deliberatione ipse solus optimo artificio mechanico restitutionem perficit tali ratione, qualem *CELSUS Lib. VIII. cap. 16. de cubiti luxati curatione* fere describit. Omnia enim in extensione sic dicta & contra-extensione posita sunt. Ita vero *contra-extensionem* laqueo præstitit, ut iste nodo in utroque extremo constrictus, altero extremo, quod lit. *a. Fig. 6. Tab. IX.* monstrat, in flexura cubiti, altero autem *b.* circa pedem Chirurgi contineretur. Talis erat justa laquei quasi duplicis i. e. nodo conjuncti, longitudo, ut a cubito ægræ ad pedem Chirurgi penderet. Sedebat vera ægra in sella versus parietem inclinata, & tunc Chirurgus manu sua brachium ægræ antè supra laqueum repente aliquoties versus humerum ægræ impellit, dum firmus interea in inferiori stat laquei parte, simillimo plane modo,

modo, ad quem *CELSUS* ait: *Deinde rotundum aliquid a lateri parte ponendum est, & super id repente cubitus ad humerum impellendus est.* Sic ergo protinus omnia in pristinum statum restituta sunt, absque ullo, alias absolute necessario, auxilio atque adparatu.

OBSERVATIO XCVIII.

Dn. D. CHRISTIAN. GOTTLIEB FREGE.

de

Inflammatione tonsillarum catarrhali, & præsertim de efficaci in ea remedio gargarisationis.

CUM satis notus sit hic adfectus, uña cum omnibus symptomatibus suis, hinc vulgaria repetere supersedeo, & singularia hic tantum recensero, idque propterea imprimis, quoniam *morbi Medicorum*, notantibus celeberrimis *Viris, DETHARDINGIO & FURSTENAU*, adhuc in desideratis habentur. Ipse enim ego anno præterito 1742. medio mense Junii, temperata tempestate, tali adfectu corripiebar: Intumescabant paulatim glandulæ, vel potius tonsillæ sinistri lateris, quod ab initio parum curabam; subito vero vini potu paulo largiori alioque diætæ errore in aliquam exæstuationem abripiebar, ita, ut tumor & dolor glandularum istarum intra aliquot horarum spatium notabiliter auferetur. Sublevabar subinde potu Thee crebriori; sacculos calidos ex floribus Chamomillæ & emplastrum de Melilotto imponebam, parabam pediluvia, pulverem vesperi adsumebam bezoardicum salinum, omnia tamen incassum, ad tertium usque diem, quo ipso deglutitio summe dolorifica evadebat, ita, ut nec Thee infusum sine summo dolore & non nisi maxima cum difficultate deglutire possem. Vulga-

ria remedia, tam externa, quam interna, scilicet Essentia Pimpinellæ cum Liquore terr. fol. Tart. & Syrupo Violarum &c. nihil proficiebant. Interim tamen animadvertēbam, calorem tam lecti, quam potus, item suctionem Tabaci ex floribus Cyani & Sambuci, cum pediluviiis, aliquod, maximum verò calidam aquam in ore detentam auxilium interdum attulisse. Notandum autem hic est, sanguinem meum semper valde *spissum, tenacem & sulphureum*, atque idcirco non solum ad catarrhales adfectus maxime dispositum fuisse, sed & eandem ob causam inprimis *diluentia calida & resolventia temperatiora* multum omnino proficere potuisse. Hinc omnibus aliis sepositis, tantum *Infusum herbe Thee* probe *calidum*, continuo fere in ore detinebam, modoque quantum ferre poteram, pro Gargarismate adhibebam, idque primum hora prima post meridiem usque ad horam quartam continuavi. Inde sudorem & notabile quoddam levamen sentiens, placidum somnum, per integram horam durantem, capiebam. Postea ab hora quinta vespertina, usque ad horam quartam matutinam sequentis diei indesinenter infusi istius usum ita admisi, singulisque horis resolutionem manifestam pituitæ glandulis infarctæ, observavi. Tandem fatigatus in lectum me recipiebam, somnoque tranquillo iterum recreatus, in tantum me levatum sentiebam, ut perfecte iterum & absque dolore liquida deglutire potuerim. Reiterata dein gargarisatione (postquam intra 12. horas ad minimum 20. mensuras aquæ calidæ ita consumseram,) uno quasi momento punctum, seu principium primum obstructionis & inflammationis glandulæ referatum, maximo cum foetore erumpebat, unde altero jam die bene valens, nil nisi Theæ potum & gargarisationem crebriorem, una cum mixtura illa ex Essent. Pimpinellæ per aliquot dies adhuc in usum vocavi. Accidebant tum & compluribus aliis similes adfectus catarrha-

les glandularum & faucium, quibus nunc citius atque facilius hacce in me ipso observata methodo, nimirum *gargarisatione continua* & emplastro de Melil. externe imposito, auxilium ferebam. Nolo jam ulterius opportunam hanc gargarisationis formulam præ aliis heic loci extollere, quoniam eximius ejus effectus abunde jam patet, eaque in aliis grauioribus adfectibus faucium, speciatim in Angina, additione Nitri aliorumque facile in virtute sua exaltari poterit: Omnes enim reliquæ medicamentorum topicorum formulæ, e. g. cataplasmata tam promptum & efficacem vix unquam monstrabunt effectum.

(*Lipsia Erfordiam misse*
d. 12. Februar. 1743.)

OBSERVATIO XCIX.

Dn. D. JOANN. STORCHII.

de

Passione iliaca ex Hernia incarcerata.

Vir LIV. annorum, temperamenti cholericus, à multis jam annis herniam, ut opinor, omentalem celavit, præcipue quoniam nihil vel parum incommodi ex ea percepit. Die 1. mensis Octobris anni præterlapsi, doloribus colicis, qui dorsum & coxam in consensum trahebant, corripiebatur: mitigabantur quidem usû Tinct. Cort. Cascarill. & Rhabarb. sed brevi recrudescabant, maxime post haustum vini. Alium obstructam clysteribus emollientibus referavi & dein Pilulis Becher. subjuncto sale amaro in aqua soluto, apertam servavi. Die 3. tormina revertebantur cum singultu, usum Pilular. diarrhoea excipiebat, sine torminibus, & quoniam die 5. cum adpetitu cibos iterum

iterum adsumere poterat, hinc morbum profligatum esse credebat. At, elapso vix biduo, nocturno tempore ex improviso dolores vehementiores a flatibus incarceratis iterum excitabantur, quorum sævitia infringebatur per vomitum laboriosum: Obambulabat & functioni suæ tam meditando, quam scribendo vacabat, unde ad solvendam aluum ordinabam potiunculam ex aqu. flor. Chamom. cum Manna & Crystall. Tart., ante cujus adsumptionem non solum bis, sed etiam post illam iterum binis vicibus, excrementa dejiciebat; cum vero die 7. tormina periodicè urgerent, de Hernia hæctenus occulta me pariter, ac Chirurghum, certiores reddebat, quapropter statim fœtus emollientes adplicari & clysteres continuari jussi, omisso interim usu medicamentorum internorum.

Die 8. adsumta eructabat sine vomitu: Scrotum quidem, quoties manu Chirurghi comprimèbatur, detumebat, mox vero, a relapsu excrementorum liquidorum, iterum intumescèbat: Clysteres itidem excrementa quidem adliciebant, incarceratio vero in eodem persistebat, & singultus, anxietate præcordiali complicatus, sæpius audiebatur. Quæ eructabat, colore bilioso tincta erant. Singultus post adsumtam Tinct. Cinnamomi aquosam cum Liqu. terr. fol. Tart. mitigabatur quidem, sed brevi recrudescèbat. Die 9. Clyster foetida quædam proliciebat. Intestinum incarceratum vero regressum & repositionem denegabat, usque in diem 14. Interim extrema frigeabant, sitis urgebat & concussiones singultuosæ tanta cum vehementia fiebant, ut earum sonus in platea audiretur; hinc sacræ cœnæ usu ad mortem sese præparabat. Hoc factò & adsumta dein priori Mixtura, singultus mitior evadèbat, scrotum detumescèbat, & hora 6. vespertina per manum Chirurghi contenta reprimebantur, cum insequente diarrhœa foetidissima, quæ sæpius repetebat. Repositis intestinis per ligaculum con-

veniens reditus in scrotum præcludebatur, sicque alius dein 14. vicibus evacuabatur sine tamen manifesta detumescencia abdominis & virium restitutione. Die 17. sudores erumpebant, mitescente diarrhœa: somnus nunc vires refarciebat, ut die 24. primum pedibus ægrotus iterum insistere potuerit. Sæpius quidem intestina scrotum de novo occupabant, quoniam vero nil nisi liquida continebant, & viæ satis patulæ erant, haud difficulter retrudebantur. Scrotum per aliquot dies a nimia distensione tumidum, per epithemata sabadstringentia iterum roborabatur, & tandem ligaculum adcommodatum parabatur, quod sufficiebat pro exitu denegando & ulteriori prolapsu inhibendo.

In hoc casu intersceniolum quoddam silentio haud prætereundum esse existimo: Si unquam facilioris cognitionis & evidentioris diagnoseos est morbus, hic certe præ aliis pluribus exempli instar inservit; interim cui fortuna favet, ille etiam per contraria, mediante dono contradicendi, inclarescere studet. Die 9. ni fallor, per aliquot horas peregre proficisci & ægrotam quandam visitare necessum mihi erat, hinc, vacillante in me fiducia, commoda occasione vocabatur alius, cœca magis fortuna, quam experientia elatus Medicus, qui fugitivo scrotum & herniam intuens oculo, sedem morbi primariam in induratione, vel infarctu hepatis quærit, & herniam vilipendere suadet, simulque præscribit Empl. saponat. camph. & interne exhibet pulveres temperantes, rejiciendo insuper fotuum & clysterum usum. Paulo post vocatur non infimæ sortis Chirurgus, qui explorata conditione adfectus, laudat methodum meam & juxta hanc omnino procedendum esse perhibet, atque hinc fots clysteresque sæpius repetere & adplicare commendat; hinc ergo majori exponebatur risui nasutulus interveniens, qui etiam consultationes dein subterfugebat

& visitationes desideratas, cum primis nocturnas, diaphoresi simulata, pro more, recusabat.

Quo levior interim hic adfectus quoad Diagnosin, eo gravior quoad medelam est: frustra enim pleraque interna exhibentur, & quo efficaciora illa sunt, eo periculosiorem edunt effectum, quoniam ea, quæ in canali intestinorum præcluso ad exitum pertingere nequeunt, non sine angore regurgitant, fermentescunt & per vomitum ejiciuntur: Unica, quæ restat medela, est frequens & sæpius repetita applicatio clysterum & fotuum emollientium, sed quis ægrotorum ejusmodi extraordinaria conamina patienter per plures dies perferre potest? raro diu fidem servant & fiducia constans anili sæpius oblocutione vacillans redditur, immo plane pervertitur. Quantum vero aliàs anus garrula perdit, tantum in nostro casu vetula, similem adfectum perpessa proficua erat & animum ægroti solatio erigebat, clysterumque repetitam adplicationem maxime commendabat. Sed proh dolor! quæ jam tam Medico, quam ægro pro fulcro erat, semestri haud præterlapsò ex hoc malo prostrata in mortis prædam cedebat, cujus idcirco historiam sequente observatione sistere lubet.

OBSERVATIO C.

[Dn. D. JOANN. STORCHII.

de

Passione iliaca a calculo intestinali inducta,
eaque lethali.

Mulier 73. annorum, quæ ante quatuor lustra jam jam passione iliaca ex hernia incarcerata laboravit, de qua etiam casus in Observationibus meis clinicis Parte I. p. 256, extat, ab eo tempore, ex adfecto simul femore &

crure, ulcus antiquum & inveteratum retinuit; sanato vero hoc ulcere aliquoties Peripneumonia satis periculosa afflicta fuit. Anno proxime elapso, vere adulto, consolidatio dictorum ulcerum Chirurgo otia fecit, lætaque nostra de dolorum & status morboſi induciis gloriabatur, quæ tamen infidioſæ & infidæ erant: Die 3. enim mensis Junii vomitu corripiebatur bilioſo, ex viridi nigricante, cujus cauſa conjiciebatur in acetaria ex lactuca hætenus sæpius comesta & placentam ex pane fermentato paratam, matutinis horis minus masticatam & frustulatim deglutitam. Obstructio alvi & dolores colici comites erant hujus adfectus; interim tamen symptomata hæc compeſcebantur Mixture ex Tinct. Cort. Cascarill. & Rhabarb. simulque beneficio clysteris educabantur scybala indurata mucosa. Herniæ locus, quem memori mente voluebam, jam immunis a doloribus erat, hinc omnem suspicionem de ejus incarceratione abjiciebam, minime tamen idcirco desistebam alvum per clysteres sollicitare. Die 6. vomitus redibat, sed non bilioſus, præter potulenta enim nil rejiciebat. Die 7. noctu denuo nigricantia & gustui adverſa evomebat, & eductis in intestino colo hætenus inclusis excrementis, clysteres frustra applicabantur: Spasmus intestina per intervalla torquebat, hætenus tamen per duas noctes placide dormivit. Die 9. vero post anxietatem per aliquot horas perpeſſam, in largiori copia foetida, iliacæ passionis certiora indicia, per vomitum rejiciebat: Vesperam versus exoriebatur dolor in latere sinistro circa flexuram Coli, insuperque abdomen magis intumeſcebat, unde circumferentia ejus inungebatur, fottus ex lacte applicabantur & clysteres sæpius repetebantur.

Die 10. Junii, qui septimus erat morbi, flatus aliquoties erumpebant, pulsus intermittens & durus observabatur cum notabili virium decremento. Exhibui hinc Pilulas

ex saponem Veneto confectas, quibus adsumtis etiam dolores remittebant, & ægra per aliquot horas placido fruebatur somno, postea multa foetida per alvum exercebat simulque vomitus induciis gaudebat, unde etiam pulsus iterum regularis observabatur. Die octavo morbi nox fuit quieta, pulsus regularis subsistebat, alvus vero denuo obstructa clysterum continuationem postulabat: Post meridiem per vomitum foetida, non vero admodum copiose, rejecit. Commendabam iterum Pilulas saponaceas, quæ binis etiam vicibus excrementa foetida una cum frustulis argillaceis exturbabant. Die 9. per noctem quiete dormivit, alvus detumuit, diarrhœa vero denuo subsistente ordinabam Unguentum Popul. cum Ungu. de Arthanita mixtum, pro inunctione abdominis. Circa meridiem tormina exasperabantur, clysteres sine operatione injiciebantur, & crepusculum versus, paroxysmi hætenus per aliquot dies recurrentis incrementum majus sentiebat. Durante hoc paroxysmo pulsus erat febrilis, membra frigeabant, anxietate adficiabatur, sed alvus sæpius foetidissima eructabat, cum detumescencia abdominis & levamine dolorum. Die 10. morbi mane de obstructione urinæ conquerebatur, unde fœtus ex lacte paratos commendabam. Hora 12. vero cum fragore explodebat per anum calculum, magnitudinem nucis juglandis grandioris referentem, & pondere drachmas VI. æquantem, qui ante sui exclusionem, urethram comprimendo, obstructionis urinæ auctor fuit. Hoc enim remoto statim ægra magnam copiam urinæ emisit, & multa liquida, sed foetidissima, per alvum dejecit, his tamen non obstantibus, post breve intervallum dolorem ardentem in hypochondrio dextro, cum frigore extremorum, persentiscebatur, & diarrhœa subsistente anxietatem & sitim inextinguibilem experiebatur.

Die 11. alvus quidem sæpius respondebat, abdomen vero, cum dolorum augmento, magis magisque intumescibat, pulsus evanescebat, & post meridiem ægra vitam cum morte commutabat.

Sectionem anatomicam ab agnatis dein denegatam fuisse, valdopere doleo; suspicor enim plures ejusdem conditionis calculos adhuc restitasse, ille vero excretus mihi videbatur de genere biliosorum fuisse, qui in cellula quadam Coli crustam argillaceam conceperit, siquidem sub lamina calculosa in loco quodam soluta, biliosi coloris erat, & aquam ad elutriendum adhibitam bile tingebat, ac insuper in respectu ad magnitudinem admodum levis erat. Ratione figuræ etiam non obscure prodebat hospitium, quod videlicet cellula quædam Coli illud præbuerit.

OBSERVATIO CI.

Dn. D. JOANN. STORCHIL

de

Hernia incarcerata lethali.

Vir 39. annorum, in infantia pro monorchide falsè habitus, quoniam scrotum in dextro latere quadantenus tumidum ei erat, anno ætatis vigesimo quarto circiter herniam incarceratam animadvertit, a prudente autem Chirurgo cataplasmatibus, fotibus & clysteribus dextre tractatus, brevi temporis spatio restituitur, & ab illo tempore ligaculo adcommodato ulteriorem prolapsum præoccupavit. A die 13. Junii 1741. iter 8. milliarium, equo vetus profequitur, & inter ascendendum & descendendum crura inconsueto more divaricans, incommodum aliquod circa scrotum sentit, quod a scabie, qua toto corpore scatebat, sensibilius reddebatur, quapropter ligaculum remo-

vet.

vet. In hoc itinere constitutus per 2. dies nil nisi crudis, fumoque induratis cibus, lucanicis & caseo cum pane vescitur, diversæque consistentiæ cerevisiam bibit. Statim post reditum suum in urbem nostram ad virum in officio sibi præpositum adcedit, & ligaculo destitutus, inter sermocinationes observat subitanæ intestinorum in scrotum irruptionem, indeque mox percipit dolores colicos & anxietatem præcordialem, ut incurvatus incedere & hospitium quærere necessum haberet.

Adfectus ante 15. annos perpeffi non immemor, clysterem statim præparari sibi que applicari jubet, ast sine levamine; hinc post 12. horarum decursum consilium & auxilium meum desiderat. Commendo repetitionem clysterum, ex lacte, sapone Veneto & oleo Lini paratorum, adplicationem fotuum ex emollientibus cum lacte decoctis, ac tandem abdominis inunctionem cum oleo flor. Chamomill. & carminat. quorum assiduo usu die 16. dolores quidem remittebant, ast vomitus tam potulentorum, quam alimentorum, ex intestinis regurgitantium, & cum bile ac pancreatico succo mixtorum, prævio singultu, dein superveniens, statim indicabat, haud ita procul nunc abesse passionem iliacam. Præscribebam ergo Mixturam ex Tinct. Cort. Cascarill. Cinnam. & Liqu. terr. fol. Tart. post cujus usum vomitus & singultus cessabant, somnøque per 2. noctes placido æger fruebatur. Die 18. de novo sentiebat dolorem in hypochondrio sinistro, cum concussionibus singultuosis. Ossam sine subsequente vomitu adsumsit, flatus emisit, ast hernia immobilis erat; pomeridie vero per potum cerevisiæ proritabat non solum vomitum male coloratum, sed exasperabat quoque singultum, quæ symptomata, quamquam alter vocaretur Chirurgus, priorem experientia superans, qui manuum operatione ea, quæ necessaria erant, præstabat, continuo urgebant usque in diem 20.

quo ambæ manus in dorso frigidæ, in vola autem æstuan-
tes deprehendebantur, æger anxie spirabat, mente vero ad-
huc sana & erecta loquebatur. Sed die 21. post mediam
noctem evigilans, delira proferebat, extrema algebant; sic-
que post usum S. coenæ placide animam efflabat.

Agnati, funus in diem 24. differentes, petebant exente-
rationem, qua instituta, occasionem nanciscebar inquirendi
in causam præcipuam denegati effectus remediorum & sub-
sequutæ mortis. Aperto itaque abdomine in conspectum
statim prodibat Hernia sic dicta omentalis: Scrotum enim
continebat omenti partem induratum, ad libræ unius pon-
dus adcedentem, quæ tamen non ita novissime scrotum in-
traverat, sed a multis jam annis in eo delituerat. Intestino-
rum fere totus canalis impletus erat chymo, tetro foetore
infecto & puri plane æmulo. Omenti contiguitas ventricu-
lum longum & quasi saccatum trahendo reddiderat, & inte-
stina in latere sinistro cuncta partim omento, partim vero
peritonæo adnata erant, hæcque firmior cohæsiō in causa
fuit, quod pars intestini coli, unacum omento eidem ad-
hærente, in scrotum intraverit. Annulum peritonæi nimis
constrictum inveniebam, quæ strictura non permittebat, ut
vel omentum, vel Coli pars retrahi potuerit, siquidem dis-
secto jam annulo non sine magno labore demum reduce-
bantur. Proinde etiam in cellula intestini præclusa delitesc-
bat frustulum lucanicæ fumo induratae, quod retrogressum
itidem impediverat. Intestinum colon non solum quoad
partem inclusam, sed etiam in abdomine ad ulnæ dimidiæ
longitudinem, nigrum, friabile & putridum erat, immo &
scroti pars illa, ubi delituerat, putrida ac nigra, foetorem
spargebat sphacelosum: Hinc causa mortis certe in scroti &
intestini coli sphacelo quærenda.

(*Gotba Erfordiam missæ*
d. 7. Mart. 1743.)

OBSERVATIO CII.

Dn. D. JOAN. SEBAST. ALBRECHT.

de

Agno cyclope, seu monoculo monstroso.

Non desunt inter Anatomicos & Medicos, qui novissime temporibus nostris, industriam suam in indagandis monstrorum veris ac genuinis causis denuo laudabiliter posuerunt, ex quibus jam primarios tantum nominare licebit. Dn. *WINSLOW* in *Hist. Acad. Reg. Scient. Paris. Annis 1733. & 34.* occasione duorum monstrorum, binas dissertationes *de Monstris*, cum adnotationibus scripsit, ubi ad varias classes illa reducit. (a) Sic etiam D. *J. G. DUVERNOI* in *Commentar. Acad. Scient. Petropolitane Tom. VI. Class. phys. Artic. I.* de generatione seu causa efficiente monstrorum erudite ac copiose egit. (b) Addo etiam celeberr. D. *Alb. HALLERUM*, qui ex principiis anatomicis in causas monstrorum inquisivit diligentissime, in peculiari scripto, quod occasione foetus bicipitis, ad pectora connati, docte elucubravit, (c) quamque disquisitionem ulterius prosequutus est, in Dissertatione academica, anatomico-medica, qua duorum Monstrorum anatomen descripsit. (d) His adnumerare quoque liceat Dn. *LEMERT, Nicolai fil.*, cujus rationes, modo laudatus *HALLERUS* in dicta sua Dissert. & retulit & æqua lance ponderavit, (e) itemque doctiff.

Lz 2

Jo.

(a) Vid. *Commerc. litter. Norimb. Ann. 1739. hebd. XXXI. p. 243.*

& *Ann. 1740. hebd. XXX. seq. p. 235. 244. 260.*

(b) *Ibid. Ann. 1742. hebd. XV. p. 114. 121.*

(c) *Impressa est Hannoveræ 1739. in 4to.*

(d) *Predidit Gœttingæ 1742.*

(e) *p. 18. seqq. in nota.*

Jo. Phil. BURGGRAVIUM juniorem, (f) ut alios nunc eo lubentius taceam, cum mentionem eorum uberiolem fecerit HALLERUS.

Quoniam autem celeberr: hī viri, in anatomicis verfatissimi, non æque adhuc inter se conveniunt, in adsignandis causis, (uti & inter antiquiores de eadem re his fuit,) sed alii systema *accidentium* agnoscunt, alii vero *præexistentia*, seu *prædelineationis* tuentur, quorum utrorumque argumenta studiosè collecta ordine recenset HALLERUS, insimul vero constat, quod ad ejusmodi lites dirimendas nihil magis juvet, quam observationum accuratiorum copia: Operæ hinc pretium esse judicavi, novo & rariori exemplo, illam in specie classẽ, ubi *capitis partes numero imminutas, transpositas, distortas coalitasque* videmus, augere. Jussu & mandato *Sereniss. Princip. FRANCISCI JOSIÆ, Duc. Saxon. & reb. Domini mei clementiss.* pro eo, quo pollet in Musas nostras Calimiriãanas amore & gratia, mensẽ Martio anni præteriti 1742. ad me deferebatur agnellus, in vicina urbe & præfectura Rodachiensi recens natus, post paucas vero horas, ob nutrimenti defectum, quia superioris maxillæ brevitatis non admittebat uberis adprehensionem, mortuus, ut illum in studiosorum nostri Gymnasii academici corona secarem & in anomalam structuram curatius inquirerem, quod & statim, convocatis civibus, factum est. Præter caput nihil monstrabat agnellus, (g) in hoc vero *media sub fastigiata fronte oculus unicus, duplici pupilla instructus* reperiebatur, circa quem

(f) In dem Bedencken von dem Beschäfte der Erzeugung, insonderheit einer Frucht in der andern, in dem dreyfachen Reich der Natur: Franckf. am Mayn 1737. Part. III. cap. 3. pag. 47. seqq.

(g) De alio agnello Cyclope, monstroso capite vid: Joan. CourPEYERi observat. in Ephemerid. N. C. Dec. II. Ann. II. Num. CLXIII. p. 319

quem palpebra superior unica arcuata & paulo inversa jungebatur lateraliter utrinque cum inferiori duplici in angulum quasi obtusorem inferius coalita, canthum domesticum communem formante, utraque palpebra nodulo, seu globulo quasi contracta & connexa, ubi *caruncula* duplo major adparebat, (h) uti ex adposita capitis figura 1. Tab. IX. clarius patet, quam verbis exprimi potest. Narium loco aderant bina tantum parva foramina, per quæ spiritus vix duci poterat, & *labium superius*, molle, pendulum, sine renitentia, ossæ substantiæ maxillæ superioris, *lingua* simul sinistrorsum exertâ, *inferius* vero *labium* cum maxilla etiam sinistrorsum flexum erat.

Detrahenda nunc erat cutis, eximendus oculus, sed interiorem membranarum & cerebri structuram examinare non potui, quia ex mandato parcendum erat cranio.

Oculus exemptus magnus *tunicam unicam albugineam unicamque* habebat *corneam, duplicem* vero *uveam* cum *pupilla duplici* & *iride geminata*, & præter magnam humorum *aquæ & vitreæ* copiam, *duos* continebat *crystallinos*. *Retina duplicis* fibræ inter se implicatæ terminabantur in *duos nervos opticos* coalitos, per magnum foramen *recta & brevissima* via ad cerebrum abeuntes. Musculi oculorum ita erant inter se se intricati, ut ob teneritudinem fibrarum nihil potuerit certi de numero eorum determinari. *Cranium*, ut adjecta ejus delineatio Tab. IX. Fig. 2. & 3. docet, valde difforme erat, ex varie distortis ossibus, male conformatum. Ex *offis frontis* fastigiati parte inferiore, concurrentibus utrinque *zygomati-*

Zz 3. cis

(h) Analogam conformationem, ex concursu palpebrarum inferiorum natam, satis exacte delineatam exhibet D. Benj. SCHARFFIUS Observ. CII. Dec. II. Ann. II. Ephemerid. N. C. p. 274. Non minus etiam in illa puella monstrofa, quam descripsit D. Ern. Fridem. St. HELHASIUS similis observatur Dec. II. Ann. III. observ. CLVI. Ephem. N. C.

cis & *parietalibus*, absentibus plane *lacrymalibus* ossibus, in cranio agnino aliàs sat magnis & conspicuis, conformata erat *orbis* magna, in postica parte minus arcuata, sed planior, magno foramine pervia. Inter bina *bregmatis* ossa in vertice, breviori futura, quam *sagittalem* nominant anatomici, juncta, & simul inter *os occipitis* interposita erant duo *alia ossicula triangularia*, per continuatam *sagittalem* futuram inter se & cum *osse occipitis tenuissimo*, transparente, immo parvis foraminulis pertuso, mediante *lamboidea* connexa. *Maxillaria ossa*, molaribus dentibus instructa, truncata, lata & narium loco utrinque foraminulis parvis erant instructa. *Os sphenoides* deprehendebatur plane anomalum, compressum & distortum, nec sinus, aut foraminis, quo in nates naturaliter transit, ullum alebat manifestum indicium. *Inferior maxilla*, longior, ad sinistrum latus retorta, dentes alebat tam *incisores*, quam *molares*. Lateris dextri ossa cranii omnia erant majora, sinistri vero minora & quasi compressa, uno verbo, omnium anomalia tanta, quanta aliàs a violentia compressionis & minori mollium partium renitentia inæquali expectari potest.

Si itaque quis hanc ossium compagem intuetur, facile is sibi persuadere possit, ex accidentalibus causis eandem natam esse; quod si vero oculum ejusdemque repertam structuram curatori meditatione prosequimur, difficile erit judicatu, qua ratione, vi aliqua externa, bini bulbi oculi, dissi, interpositis ossibus, vel horum rudimentis superatis, mutata sede utriusque, se ipsos quasi subintrare poterint. Cuius itaque, rationes partis seu systematis utriusque à celeb. HALLERO ordine recensitas, sine partium studio ponderanti & deductas inde conclusiones (i) examinandi facultate pollenti, facile erit judicatu, perquam difficile, si non

(i) Descript. fœtus bicipitis p. 37. seqq.

non impossibile, fore, ut ex accidentibus illa oculi structura potuerit oriri; si vero ratione cranii ipsius, illarum vim admittamus, utrasque rationes respectu diversarum partium locum habere posse credimus, quod sagaciorum judicio relinquimus.

Explicatio Figurarum Tab. IX. ad hanc Observatione spectantium.

- Fig. 1. Externam capitís & partium ejus conformationem ponit ante oculos.
 Fig. 2. Osseam structuram, seu Cranii anomalam sistit.
 Fig. 3. Cranium inversum exhibet.

OBSERVATIO CIII.

Dn. D. JOAN. SEBAST. ALBRECHT.

Ovis πολυτοκος.

Quamquam oves maxima ex parte singulos tantum parere foetus observentur, tamen pabuli beneficio, aut si pater, aut mater vim geminandi per naturam habeat, aliquando binos, ternos, quaternos generare & uno partu successive eniti, ex ARISTOTELE observavit *Comr. GESNERUS Hist. Animal. Libr. 1. de Quadrupedibus viviparis p. m. 778.* In Orchadibus pene omnes geminos, immo plerosque tergeminos edere partus, idem ex BOETHIO tradidit. Nostri in regionibus idem rarissime contingit, adeoque tanto majori cum diligentia ejusmodi observationes notari merentur. Die 23. Martii anni elapsi 1742. scripsit ad me verbi divini minister & Pastor *Effelderæ, J. H. Kænig, νῦν ἐν ἀγίοις,* sequentia: Quod rarissimum & ultra omnium, etiam senectute

Autē confectorum hominum, hujus vicinitatis, memoriam accidit, refero exemplum. *Georgii Fischeri*, rustici Dohlavien-
sis, ovis gemellos peperit, mox ubi, vah! serius paulo ve-
niunt sui visitaturi, num ovis admittat agnellos ad sugenda
ubera, en! inveniunt tertium recenti partu enixum, aut mor-
tuum, interim, dum curam natorum gerunt, quartum quo-
que eadem parit ovis. Quæ omnes, ut aleret diu, cum
non sufficeret mater, tertium nutrici supposuerunt, & sic tres
illi agnelli cum matre superstite læte adhuc vivunt.

OBSERVATIO CIV.

Dn. D. JOAN. SEBAST. ALBRECHT.

Motus spasmodici vagi, vulgo *die Kriebel- und
Krabel-Kranckheit*, observati in puero X. an-
norum a verribus.

RArior apud nos est morbus, qui *Tumao* à GULDENKLEE
Libr. I. Epist. IX. *Epilepsia mira*, aliis *motuum spasmodico-
rum vagorum*, aliis aliis, nobis Germano plerumque
der Kriebel- und Krabel-Kranckheit nomine venit, & a me post
25. annorum praxin nunc prima vice apud nos in puero X.
annorum observatus est. Adeo mira sunt hujus morbi pe-
culiaris phænomena & symptomata, ut stolidæ plebi,
quæ ob causarum naturalium ignorantiam, ejusmodi
effectus raro contingentes statim ad fascina refert, hæc
falsa erronea præconcepta opinio vix ac ne vix quidem
ex animis eradicari queat. Id quod & factum esse no-
vimus, ubi peculiaris hic morbus ab anno 1713. us-
que 1719. multos homines, sine discrimine vel sexus,
vel ætatis, Annæbergæ misere afflixit, multisque tam
scribendi quam judicandi ansam, impari licet conatu,
dedit. Fusio rem jam recensio variorum hac occasio-
ne publicam in lucem editorum scriptorum heic exhibere
aut

aut iudicium de iis ferre tanto minus placet, quo maiorem operam jam huic rei dedit Cl. *Theodorus ARNOLDUS*. (a) Addere tamen illis ibi neglecta quædam fas esse iudico, scilicet Cl. Dn. *Christiani HÖEPNERI* Acta privata, betreffend diejenige Krankheit, womit Personen unterschiedlichen Geschlechts und Alters zu St. Annenberg vom Jahr 1713. bis 1719. überfallen worden. (b) Porro etiam D. *Jo. Christ. WOLFFII* inaugural. Differt. de morbo spasmodico epidemico maligno, in Saxonia, Lusatia, vicinisque locis grassato huc pertinet. (c) In Annalibus quoque Uratislaviensibus plures elegantes & doctæ observationes de hoc morbo subinde leguntur. (d) Quemadmodum vero causa hujus morbi & tot tristium ejus symptomatum, eo tempore plerumque in nociva tempestatis intemperie & frumentis inde corruptis rubiginosis & loliaceis, alimentisque ex illis confectis posita fuit, ita diri æque ac miri hujus mali causam nonnunquam vermes, seu lumbricos esse posse, observarunt viri celeberrimi, ex quibus virum in observandis & indagandis morborum genuinis causis sagacissimum & experientissimum, illustrem quondam & in ornamentum Germaniæ, incrementumque artis salutaris natum, *Frider. HOFFMANNUM*, nominasse *Actor. Med. Physf. Vol. VII,* A a a nobis

-
- (a) In Præfatione propria ad *Francisci HUTCHINSON* Tentamen historicum de Magia germanice redditum, quod prodiit Lipsæ 1726. 4to.
  - (b) Prodiit sine loco & anno impressionis, & quoad relationem historicam aliis palmam dubiam reddit.
  - (c) Prodiit illa sub præsidio, magni, dum viveret, B. nunc G. W. *WEDELII*, 1717. & in compendio multa de hac re lectu dignissima refert.
  - (d) vid. Illustr. nostri Præsidis, D. *Andr. El. BÜCHNERI*, Indicem universalem Sect. II. Num. XIX. p. 371. tit. Kriebel und Krabbel-Krankheit.

nobis sufficiet, qui in *Medicina systematica* (*) hunc adfectum a verminosa colluvie generari posse, experientia, optima rerum magistra, comprobatum dedit, idque fieri scribit, non solum rosione intestinorum a vermibus vivis, & acrimonia, sed quandoque etiam a vaporibus putridis, causticis, ex verminosa sentina mortuorum corrupta & putrefacta, hujusque exhalationibus in massam sanguineam abreptis. Cum itaque in nostro puero faciem pallidam observarem, & querelas de capitis dolore tensivo audirem, quem miræ artuum distorsiones, motus opisthotoni, per paroxysmos matutino plerumque tempore, post noctem tranquillam, semper excipiebant, & subito gravissime eum adfligebant, cum phantasiæ turbationibus, quibus porro adcedebant queruli clamores de dolore rosivo in sinistro hypochondrio, adpetitus inordinatus, horrores febriles cum calore præternaturali vago, statim hinc mihi orta est de verminosa latente spurcicie suspicio, inprimis cum omnem conjecturam de corrupto alimento abesse diligenti scrutinio explorassem. Anthelminticis itaque externe umbilico adplicatis & interne quoque exhibitis, hostes nocivos adgredi non dubitavi, adplicatis simul, ad deorsum adliciendos inimicos, clysteribus, ex lacte cum melle confectis. Primis quidem diebus atrociores observabantur cruciatus, quod parentes facile deterruisset ab ulteriori salutarium medicamentorum continuatione, nisi aliquot magnis lumbricis teretibus, veritatis testibus, excretis, convicti acquiescere fuissent coacti, & sic bono esse illos animo jussissem. Tandem Mercurii dulc. rite ppt. & resin. Jalapp. ana gr. IV. cum Amygdal. dul. excort. num. 2. & Sacchari Canar. scrup. I. in pulverem subactis & exhibitis, magna humoris visciidi, lenti, crudi, corrupti copia, cum reliquiis putridorum lumbricorum, fuit excreta, & ab eo tempore, sub continuato balsamicorum usu, a miris jectigationibus dolo-

doloribusque octiduum immunis vixit. Ast commissis, ex parentum indulgentia, in diæta erroribus, concessio usu placentæ recenter coctæ & cupediarum ex amygdalis cum saccharo paratarum, insuper mane jejuno ventriculo concessa cerevisia non optimæ notæ, neglecta simul aëris temperie, statim antiqua fabula ad terrorem ludi cœpit. Denuo itaque illo pulvere primas vias absterfi, subjuncta Mixtura ex Ess. Lumbr. anodyn. & Liqu. C. C. succin. unde omnia consopita iterum sunt ita, ut nunc optime vivat & hilaris ad scholas suas reversus sit.

*(Coburgo Erfordiam missa
d. 10. April. 1743.)*

OBSERVATIO CV.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

Retentio urinæ lethalis a paralyfi particulari,

Virgo 59. annorum per totam vitam satis prospera valetudine gaudens, sub initium præteriti anni, abscessum passa est in manu, qui difficulter admittebat medellam, tandem vero Chirurghi solertia optime consolidabatur. Hunc sequebatur scabies, & mense Aprili dolor urgens versus vesicam observabatur. In latere lumborum dextro dolor levis & obtusus sentiebatur, qui se, secundum situm musculi psoas, ad femur usque extendebat. Urina quandoque adeo saturata profluebat, ac si sanguine tincta esset. Scabiei opponebantur medicamenta sanguinem corrigentia & calculo forsan latenti lenia lithontriptica. Scabies successive imminuebatur; totalem vero illius profligationem dissuadebat tumor in dextro pede obortus, & abscessum minitans, cujus tamen discussio, præter spem & opinionem, sacculis calidis

calidis siccis promovebatur, dolor etiam *urgens* versus vesicam non redibat, ille vero obtusus in lumbis permanebat, qui etiam, quia parum incommodi creabat, æquo animo tollerabatur. Urina in debita quantitate & qualitate interim prodibat, nihilque sabulosi aut calculosi continebat. Mense Majo bis dolores experiebatur exquisitos ægra, descendebant illi e regione renum secundum ductum ureterum in vesicam, urina simul saturate prodeunte. Post hæc adparebat inferior abdominis pars paulo tumidior, licet quantitas urinæ excretæ quantitati liquidorum adsumptorum responderet, nec ulla respirationis difficultas, aut etiam oedema pedum observaretur. Dolor pristinus in lumbis continuabat. Sub initium mensis Julii doloribus magnis ægra corripiebatur aliquot vicibus, qui tamen brevi, oppositis carminativis, cessabant. Antequam mensis hic finiebatur, ægra de lassitudine periodica, adpetitu decrescente & nausea, præcipue vero panis, conquerebatur, & inferior abdominis pars tumidula manebat, quæ dolorem tensionum excitabat, si ægra in lecto ex uno latere in alterum decumberet. Porrigebantur aperientia, visceralia, anticachectica, immo aliquot rad. Squillæ doses, præcipue dum facies pallida & tumida adparebat, & cachectici quid suspicabatur. Superveniebat levis horror & vomitus, quare reliquis medicamentis Effent. Cort. Cascarill. & Cort. Peruv. jungebantur eo cum successu, ut symptomata cessarent, adpetitus rediret, & vires iterum colligerentur. Inferior abdominis pars semper eandem magnitudinem servabat, & dolor lumborum manebat idem. Hæc relatio ad XIII. Augusti diem usque se extendit, quo die ægra optima spe sanitatis brevi recuperandæ tenebatur, sed novo superveniente malo terrefacta, meam iterum implorabat opem. Nam urina, quæ hætenus debita quantitate prodiit, subsistebat simul inopinato, & nullus ad eam excernendam sentiebatur stimulus, nec quoque ob remanentiam aliqualis dolor. Omnis etiam evanescebat adpeti-

tus ciborum, cujus loco nausea & vomitus, cum siti & magna virium prostratione, adcedebant, sine notabili æstu, pulsus manebat tardus, & abdominis expansio nullo modo imminuebatur, prodeuntibus interim per alvum excrementis liquidis. Quoniam igitur hæc urinæ obstructio plenaria confestim orta fuit, & nullus dolor, nullusque æstus eam comitabatur, qui alias suspicionem de inflammatione sphincteris vesicæ movere potuisset, ideo adfectum hunc pro paralyfi particulari organorum ad urinæ secretionem spectantium, declarare nullus dubitavi. Interne ergo nervina, junctis lenibus diureticis & analepticis, externe vero epithemata & cataplasmata regioni pubis, vertebrique lumbaribus nervina adplicabantur, ast irritato plane cum successu, siquidem ægra, quæ in dies magis viribus destituebatur, & cujus hypocaustum urinosum spirabat odorem, inter preces, ratione ad ultimum usque optima manente, inopinato circa meridiem diei 24. Augusti vitam cum morte commutabat. Cæterum notatu dignum est, quod ultimis vitæ diebus punctula variæ magnitudinis, tartarum urinæ vasis adhærentem referentia, obsederint pinnas narium & extrema articulorum, ut &, quod die ante obitum sanguis e genitalibus excretus fuerit.

SCHOLION.

Morbum virginis hujus complicatum fuisse, nemo negabit, licet primo intuitu illius causa levioris momenti esse videretur. Humores vitales heterogeneis acris partibus inquinati, deponebant proprio motu peregrina in extremis, & ita in manu excitabant abscessum, ægre sanabilem. Sanatum hunc excipiebat scabies. Massa enim sanguinea per abscessum ab impuritatibus suis nondum satis liberata, acrimoniam ad peripheriam propellebat. Quamquam autem sanguinem depurantia adhibebantur & scabies fe-

re auferebatur; attamen tumor de novo in pede ortus & abscessum minitans, suadebat, ut scabies potius toleraretur in eo gradu, quam ut, ea sublata, graviori modo ansa præberetur. Commendavi tunc excitationem fonticuli, præsertim quoniam medicamentorum usum averfabatur, sed eundem adeo abhorrebat ægra, ut mortem mallet, quam eligere hoc remedium sibi infensissimum. Equidem dein metus abscessus cum tumore evanescebat, sed impuritates dein varia gravia inducebant symptomata. Præcipuum erat cachexiæ initium, quod ex abdominis aliqua intumescencia, quæ etiam in facie cum pallore observabatur, itemque ex nausea & motibus febrilibus conjiciebatur, quæ incommoda vero, si abdomen paulo tumidulum excipias, adhibitis anticachecticis & antifebrilibus obtemperabant; omne tamen, quod intimius latebat, malum, tollere non valebant, dispositionem nempe ad calculi generationem & impuritatem illam humorum acrem, a qua natura abscessu & scabie liberare se annisa fuit. Quoniam vero necessarius & sufficiens medicamentorum usus intermittebatur, atque exitus illis impuritatibus non parabatur, hæ nervos ad urinæ secretionis organa tendentes, obstruxerunt, & sic paralyin particularem, lethalem tandem exitum accelerantem, induxerunt. Merito autem ipse hic adfectus lethalis est dicendus, quia nulla spes adfulget, ut intra spatium 7. 9. vel II. dierum paralyticum malum tollatur, adeoque tanto certius tali tempore, ob urinæ regurgitationem ad massam sanguineam, æger moritur. Videmus in aliis membris paralyticis, quantum temporis requiratur, donec ad pristinum robur iisdem ita restituatur, ut officio suo fungi iterum valeant. Rarissimus utique erit dicendus casus, ubi spatio paucorum dierum paralytis resolvitur, qualem in operario quodam vidi, qui post casum ab alto per aliquot dies nec alvum deponere, nec urinam emittere poterat, donec adhibitis nervinis,

in partibus inferioribus motus, & sic etiam in nervis ad intestinum rectum & urinæ organa abeuntibus tonus naturalis redierit. In parocho quodam podagrico 60. annorum notavi paralyfin etiam particularem a podagra retrogressa ortam, qui septimo ab eo, quo urina fluere cessaverat, die moriebatur.

OBSERVATIO CVI.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

Fistula ani ex hæmorrhoidum tumore male tractato.

VIr quidam 50. annorum, sanguineo-cholericus, per plures annos hæmorrhoidum fluxum regularem expertus, ab æstu & equitatione fatigatus aliquando domum reversus, hæmorrhoides cœcas observabat. Tumor successive augetur cum doloribus, æger vero malum ex intempestivo pudore dissimulat, donec cruciatus nimii hunc superaverint, ut primum Pharmacopœo, & dein Medico ordinario rem totam aperire coactus fuerit. Tumor tandem sua sponte rumpebatur, & post copiosi puris, cum sanguine remixti, excretionem, dolor quoque remittebat. Neglectum post hæc ulcus in fistulam abiit, quæ varia incommoda produxit, ita, ut æger illorum pertæsus, tandem sectioni se submittere constitueret, eumque in finem jamjam Chirurgum quendam celebrem & hujus operationis bene gnarum accersere decreverat; ast variis intervenientibus impedimentis res protracta fuit, donec sua sponte coalita apertura minima fistulæ in limbo ani, ægro persuaserit, sanationem ab ipsa natura factam esse, præcipue, dum nihil incommodi amplius sentiebat. Transierunt sic anni 12. & quod excurrit, absque molestia ulla a fistula derivanda, nisi quod æger raro referret,

ret, aliquid purulenti se observare post excrementorum exclusionem, si charta impuritates ab ano detergeret. Hæmorrhoidum fluxus etiam quandoque, licet rarissime & parca quantitate, redibat. Interea arthriticis & calculi doloribus sæpius infestabatur, atque insuper diversæ magnitudinis calculi per vices prodibant. Tandem cruciatus, qui primario adfligebant, & calculo adscribebantur, continue fere torquebant ægrum, ita, ut stranguria paucis admodum horis aliquam quietem concederet. Consilia & Responso Medicoꝝ celeberrimorum conquisivit, sed omnia commendata remedia contra calculum & stranguriam directa, irrita fuerunt. Miseram hanc vitam duxit fere per biennium, cum febris catarrhalis superveniret, quæ inflammatione faucium & raucedine initium faciebat. Has excepiebat dein tussis & expectoratio, ac postmodum materia catarrhalis, deorsum magis vergens, varia in abdomine incommoda excitabat, donec eadem ad locum adfectum fistularem delata, inflammationem ibi excitaret, ut æger tandem, morbo confectus, doloribus ad ultimum usque durantibus, vitam finiret.

SCHOLION.

Negotium hæmorrhoidale, quod olim tamquam res vilioris momenti consideratum, & negligentius tractatum fuit, hodie perspicue satis dilucidatum quidem est, sed multos dein in eo deliquisse constat, quod omnes fere morbos a causa hæmorrhoidali quasi universali derivaverint, non sine ægrotantium complurium damno. Novimus enim exempla, ubi prolixæ medicationes institutæ fuerunt ad fluxum hæmorrhoidalem provocandum, licet natura invita, quæ nullo unquam motu eandem indicaverat viam. Immo tristes nobis innotuerunt casus, ubi ejusmodi intempestivis curationibus sanitas debilitata & depravata fuit, ut dein per
totam

totam vitam valetudinarii permanferint, aut ipfa mors præmatura inducta fuerit. Monendi igitur sunt juniores Practici, ne in speciosis illis demonstrationibus theoreticis nimiam ponant fiduciam, sed potius illas cum genuina veteranorum Practicorum experientia conferant, & quod maximum est, cognitionem morbi per signa propria eorundemque causas sedulo acquirere nunquam intermittant, qua via, si ordine processerint, errorem omnem certissime evitabunt. Negandum quidem non est, quod in iis morbis, ubi molimina hæmorrhoidalia manifesto occurrunt, illorum etiam ratio sit habenda; his vero deficientibus absurdum etiam foret, si eadem urgere vellemus. Si ergo fluxui huic adfuetum fuerit subiectum, circumspecte de illo conservando cogitandum & eo omnino invigilandum erit, ne intempestive subsistat, aut incongrua medicatione turbetur. Redditur inde massa sanguinea vel mucida, ut cachexia oriatur, uti a mensium obstructione in foeminis chlorosis; vel eadem in orgasmo constituta impetuofas dein congestiones ad alia nobiliora viscera excitat, ut hæmoptysis, apoplexia, aliique graviore morbi inde orientur, nisi tempestive referentur viæ, & fluxus debite restituatur. Hæc breviter adducta ante resolutionem nostri casus sufficiant. Fatali casu factum est, ut æger hæmorrhoidarius malum, quod sibi equitatione & æstu contraxerat, ob pudorem intempestivum celaverit, & ex nimia fiducia erga Pharmacopœum ignorantem, Medici experti consilium quærere neglexerit, unde factum est, ut hæmorrhoidum tumor indolens, suppuratione facta sua sponte apertus fuerit, & ex negligentia in fistulam degeneraverit. Necessitas inprimis postulasset apertionem tempestivam tumoris illius hæmorrhoidalis, & quidem vel per applicationem hirudinum, vel mediante scalpello chirurgico, quemadmodum hoc in compluribus aliis feliciter factum fuisse constat, ita, ut statim omnis dolor simul cum exulce-

rationis metu evanuerit. Deinde etiam ex parte Chirurgorum necessaria fuisset tempeſtiva repurgatio ipſius ulceris, itemque conveniens dilatatio arctioris aperturæ mediamentibus turundis, quia ratione facilius exoptata potuiſſet obtineri consolidatio. Mirandum ergo non eſt, quod omnia remedia ab exteris commendata fuerint fruſtranea, quia calculoſo adfectui & calculis ipſis aliquoties excretis causa omnium dolorum & cruciatuum adſcribenda eſſe videbatur, fiſtulæ autem latentis nulla potuit haberi ratio, quamquam equidem negandum non ſit, quod omnis etiam erga fiſtulam directa medela, quæ omnium optime in primo ejus initio inſtitui potuiſſet, optatum tamen vix adſequuta fuiffet effectum. Valet enim & hic vulgatiffima illa regula: Principiis obſta, ſero medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras. Si in tempore ſectio locum inveniffet, malum etiam funditus eradicari potuiſſet. Erat etiam idcirco ad eam ſuſtinendam tunc æger ipſe jam paratus, animum vero dein mutabat, poſtquam illam coaluiſſe putavit, nullumque evidens incommodum exinde obſervavit. Firmiter enim credebat plenarie consolidatum eſſe hoc ulcus, licet contrarium ſtatuere & demonſtraverint periti & experti Chirurgi, haſque inducias admodum infidas eſſe declaraverint, quia ob externam hanc tantum adparentem consolidationem, fiſtulæ indolem nondum depoſuerit, quin potius plures cuniculos interius agendo, majores adhuc progressus clandestino faceret modo: quam diu igitur ſufficeret pinguedo, inteſtinum rectum obſidens, & ſic in maſſam inſenſilem unice ſe diffunderet, tam diu etiam nullum incommodum, nullumque dolorem metuendum eſſe; ſimulac vero extremitas aliqua fiſtulæ inteſtinum rectum, vel ipſi adjacentem veſicam urinariam attingeret, & pus acre rodendo vim ſuam ibi exereret, tunc omnino ſtatim dolorem continuum & intolerabilem ſuſtinendum fore. Prognosticon hoc confirma-

firmavit eventus. Sero nimis doluit æger, quod monitis fatalibus non statim auscultaverit : Nam post decursum 12. annorum fistula ad vesicam propius accedebat, unde dolor primo levis, dein continuus, & tandem intolerabilis fere oriebatur, qui ad instar stranguriæ ægrum ad ultimum usque vitæ halitum excruciebat. Novimus alia exempla, ubi fistula vesicam urinariam & intestinum rectum perforaverat, ut per hoc urina, per illam feces alvinæ, transferint.

OBSERVATIO CVII.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

*Fractura Cranii cum læsione & deperditione
portionis cerebri.*

Puer 4. annorum ex alto deciderat in caput, quod lapidi acuto impogit ita, ut instar mortui domum deferretur, ubi per horæ quadrantem omni sensu privatus jacuit. Redibat dein ad se iterum, satis vegetus videbatur, & ad interrogata bene respondebat. In osse bregmatis dextri vulnusculum conspiciebatur. Exploratione debite facta deprehendebatur cranii fractura triangularis, per medium ossis bregmatis dicti facta, & ad futuram usque sagittalem & coronalem excurrans. Brachium atque pes sinistri lateris paralyti laborant. Puerulus nihilominus nucleum pruni ficcati dentibus frangere valebat. Denti ligaturis & remoto linteo carpto e vulnusculo proveniebant densæ albæ fibrosæ materiæ cochlearia duo, subsequente dein sanguine lymphæ diluto. Densa illa alba materia nihil aliud erat, quam ipsa cerebri substantia. Incisio itaque instituebatur secundum fracturæ ductum, ubi iterum aliqua cerebri portio prorumperebat

bat, cujus etiam sequentibus diebus complures minores particulæ extrahebantur, puerulo interim per 18. dies in statu satis tranquillo constituto. Proinde etiam in paralyticis artubus motus & sensus successive redibant, vulnus optimum tandem reddebat pus, & novo pericranio os fractum denudatum obducabatur. Sed die ipso 18. tumor acuminatus in parte fracturæ majori conspectui se se dabat, qui primo durus erat, dein fomentationibus emollebatur. Inciso hoc tumore effluebat liquor aqueus, cum paucis sanguine mixtus. Sub hac apertura magna latebat cavitas. Injectionibus & ligaturis debite adplicatis tumor evanescebat, & incisio facta pariter consolidabatur. Brevi post alius tumor in parte anteriore fracti cranii circa futuram coronalem oriebatur, qui tamen paucorum dierum intervallo iterum subsidebat. Post septimanæ octavæ decursum prior tumor iterum redibat, & in dies incrementum majus capiebat, ita, ut circa medium sequentis septimanæ crassitie pugnum & longitudine manum æquaret in dextro bregmatis offe. Æger hinc magis magisque contabescebat & debilior reddebatur. Vulnus colorem mutabat, & pericranium novum cum carne denuo generata evanescebat, & carnem muria conditam referebat. Cranium denudatum insuper nigrescebat, & vulnus loco costi puris hætenus redditi, liquidam saniem excernebat, immo ultimis diebus humor limpidus copiosus promanabat, qui splenia, ligaturas & stragula insigniter madefaciebat. Sub initium decimæ septimanæ supervenientes convulsiones, vomitus & deliria instantis mortis indicia præbebant, quæ etiam elapso biduo sequebatur. Sectione tumoris facta, quia ulteriorem reliqui capitis parentes superstitioni non concedebant, substantia cerebri altitudine trium digitorum transversorum & longitudine dimidiæ manus extra cranium propulsa, & a lymphæ

phæ copioso adfluxu admodum rarefacta & expansa conspiciebatur.

SCHOLION.

Apoplexiæ secundi gradus imaginem exhibuit puer hic post casum ab alto perpeffum : nam sensu & motu privatus erat primum, & ad se dum rediit, paralysis remanebat in sinistro latere.

Refutantur hac observatione illi, qui negant, hominem vitam protrahere posse, si meninges cerebri ruptæ fuerint, aut cerebrum ita læsum sit, ut de ejusdem substantia portio aliqua separetur, & per vulnus prodeat.

Indicium illud, quo illæsum cranium esse conjicitur, si durum corpus dentibus frangere æger possit, infidum esse, nostra docet observatio.

Cæterum etiamsi pars cranii fracti triangularis separari & eximi potuisset, nulla tamen curatio speranda fuisset, quoniam læsum cerebrum tanto minus cohiberi & retineri in loco debito potuisset. Adfluxerunt successive humores ad cerebrum læsum, ejusque substantiam hinc inde in tumorem elevarunt, qui tandem mole auctus, nec fasciis, nec ulla alia arte retineri potuit. Adfluxus hic humorum contingit etiam sæpius in aliis partibus læsis, & hic in nostro casu admodum copiosus fuit, ita, ut reliquum corpus succo nutritio destitutum, & in dies magis emaciatum fuerit. A seroso hoc humore adfluente etiam integræ partes, cerebro læso subjacentes, successive corruptæ fuerunt, unde deliria & convulsiones ortum duxerunt, & mortem brevi secuturam adnunciaverunt.

Mirum videri posset, quod paralyti tactum brachium cum pede sinistri lateris restitutum in integrum fuerit, cum tamen cerebri læsa pars non admiserit sanationem, sed potius alias adjacentes partes simul in corruptionem traxerit.

Conjicimus itaque, paralyfin illam a concuffione cerebri tantum, à casu ab aïto induc̃ta, & non ab ipsa ejus læsione ortum duxisse. A concuffione hac etiam derivandum est, quod puer statim sensu & motu privatus instar apoplectici per aliquod tempus jacuerit.

OBSERVATIO CVIII.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

Notabilia quædam circa Apoplecticos
observata.

Matrona quædam 76. annum & vitam satis ordinatam agens, diætamque optime observans, doloribus arthriticis semel vel bis per anni spatium obnoxia, ante 16. annos jam apoplexiam passa est, & plures dies sine sensu & loquela transegit. Rediit tandem ad se, medicamentis congruis adhibitis, & succedentibus doloribus arthriticis loquela restituta fuit. Ab eo tempore præter insultus consuetos articularis morbi, sana vixit. Ante biennium apoplexia denuo correpta, iterumque ab ea, sicuti prima vice, feliciter liberata fuit. Mensibus abhinc duobus tertia vice apoplectica evasit. Per 24. fere horas motu, sensu & loquela destituta mansit. Exhibui liquorem C. C. succinum Essent. Castor. mixtum interne., externe vero adplicantur excitantia spirituosa, vesicatoria, V. S. quibus tandem obtinui, ut ægra ad se redierit, se crexerit & dixerit: Heu! quid mecum agitis? digitos intendens ad vesicas, quarum excitatio dolorem pariebat. Surrexit deinde e lecto sua sponte & in fellam proximam se contulit, sed ab eo tempore ne verbulum proferre amplius potuit per aliquot dies, tandem vero nomen ancillæ pronuntiare tentavit. Post
decur-

decursum aliquot mensium plura verba componere didicit, quorum elocutionem interdum intelligere possunt adstantes domestici, interdum vero non, si nempe in sermone formando verbum deficit, quod, dum quærere adnititur balbutiens, omnium illorum, quæ indicare volebat, interim obliviscitur.

Hunc casum ideo communicatione dignum judicavi,

1. Quia hæc ægra in senio constituta sæpius ab apoplexia iterum liberata fuit;
2. Quia apoplexia semper eundem gradum, nempe primum, in ea retinuit, & sequentes insultus, qui alias prioribus graviores esse solent, mitiores semper fuerunt;
3. Quia post aliquot paroxysmos apoplecticos nunquam paralysis in aliquo latere observata fuit.

Casui præcedenti alium, apoplecticæ 60. annorum, junngo. Hæc consuetos calculi dolores experiebatur, qui semper vomitibus, obstructione alui, & motibus febrilibus stipati erant. His opponerentur remedia eadem, quæ in illo ipso malo huic ægræ contra calculum proficua fuerant, junctis simul antispasmodicis alvum aperientibus, & clysteribus lenientibus. Doloribus quoad maximam partem cessantibus ægra, quæ spem convalescentiæ concipiebat, in somnum profundum incidebat, & expergefacta e lecto properabat, sed inter manus auxiliatrices circumstantium corruebat, atque aphona, itemque sensu ac motu destituta deprehendebatur. Licet igitur eadem, quæ in præcedente casu jam enumeravi, exhiberentur medicamenta, irritus tamen erat eorum usus, siquidem post decursum 48. horarum placide ægra expiravit. Quemadmodum autem in prognosi caute semper procedendum est, ita & hoc in casu parum spei pro vita servanda superesse statim pronunciaui, licet

- 1.) Hæc ægra 16. annos ratione ætatis inferior esset præcedente ;
  - 2.) In hac pulsus æqualis & ordinatus esset, quem in illa summe inæqualem & variantem observavi ;
  - 3.) Hæc respiratione liberiori fruëretur, priori cum ronchis respirante, præsertim, si lateri sinistro incumberet.
- Præterea hoc quoque adhuc notari meretur,
- a) Quod hæc intra 48. horas mortua sit, dum prior intra 24. horas ad se rediit, insuperque
  - b) Hæc calculi, illa arthriticis doloribus adflicta fuerit.

OBSERVATIO CIX.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

Salivatio spontanea.

Vir 46. annorum, habitus corporis macilenti, ante 20. añis morbo articulari laboravit, unde motus extremorum difficilis & dolorosus redditus fuit, qui tandem medicamentis multis in cassum adhibitis, usu balnei mineralis in integrum restituebatur. Ultimis añis sæpius febribus pectoralibus, pleuriticæ plerumque indolis, correptus fuit, quam ob causam aquas Selteranas cum lacte bibit, eo cum successu, ut per totum annum ne minimum quidem incommodi in pectore amplius senserit. Consultum ergo fore videbatur, ut usus dictarum aquarum repeteretur, quem in finem laxans præmittebatur, quod ante meridiem consuetum edebat effectum. Nocte sequente vomitus, dolores abdominis, & diarrhoea insequabantur, magnamque debilitatem inducebant, quare intermisso usu aquarum Selteranarum, ad corrigendam acrimoniam lymphæ interim exhibebantur sulphur antimonii auratum, Essent. Lignor. & Decoctum e radic. & lignis anticatarrhalibus, cum rasur. C. C. His per ali-

aliquot dies adhibitis, tumor in facie adparebat, palpebræ inflatæ videbantur, & in oculis rubor conspiciebatur. Continuabatur usus Essentiæ & salivatio ipsa copiosa sequebatur. Cum sæpius observaverim in hoc ægro magnam salivæ secretionem ab exhibitis in Pleuritide sulphureis, cum successu optato evenisse, sperabam brevi hujus excretionis finem, ast hujus loco eadem augebatur, & copiosissima erat, junctis doloribus oris, qui increbescebant in dies, ut adfluxum acrimoniæ laxante derivare necessitas postularet. Scopum hunc obtinebam quidem, sed brevi post succedebat in articulis motus difficilis & dolorosus. Instituebantur frictions, adhibebantur decocta lignorum, & antarthritica per 3. septimanas, sed absque effectu sperato, nam difficilis & dolorosus articulorum motus immutabilis persistebat, tumor etiam hinc inde in illis adparebat, videlicet in genu dextro, & præcipue in talo pedis sinistri, quibus accedebat dolor perquam vehemens brachii, cum aliquali inflammatione. Præscribebam hinc antimonium crudum in pulvere, unde primum levamen sentiebat quoad motum articulorum, efflorescente simul purpura scorbutica cum multo sudore, ita, ut æger absque adminiculo obambulare potuerit, sicque in dies major convalescentiæ spes adfulgeret; sed præter omnem expectationem signa salivationis denuo se manifestabant, quæ etiam sequentibus diebus adeo copiosa reddebatur, ut per noctes diesque saliva magna cum molestia & doloribus faucium continue proflueret. Licet ergo nulla mihi innotesceret causa, quæ salivationem hanc spontaneam excitare potuisset, siquidem nec mihi, nec ægro de sumto vel præscripto medicamento mercuriali quidquam constabat; consultum tamen esse duxi, ut salivationi nulla poneretur remora, inprimis quoniam ægrotus adserebat, quod, simulac saliva iterum fluere inceperit, ipsi visum fuerit, ac si oculis velamentum obnubilans detraheretur, & articuli paulo mo-

biliores redditi essent. Salivatio itaque hæc durabat per 14. dies copiosa, miltior dein parciorque per 6. dies, continuatis interim per totum salivationis tempus pulveribus antimoniatis. Cessante salivæ fluxu, æger motum articularum difficiliorem statim iterum sentiebat, quare ope spiritus vini accensi sudor provocabatur cum effectu variante. Superius dictum est, quod natura per purpuram scorbuticam humores ab acrimonia nimia liberaverit, hæc vero excretionem non sufficiente, tumores duri copiosi, in corpore & extremis partibus aborti, partim ad suppurationem sponte deducti fuerunt, partim sine hac iterum evanuerunt. Balnea ex acidulis calefactis parata itidem quoque in usum vocata fuerunt, sed sine notabili effectu. Aliorum Medicorum remedia etiam adhibebantur, cum vero & hæc effectu optato destituerentur, naturæ viribus malum reliquum permissum fuit per anni dimidium, intra quod tempus motus & robur articularum rediit in tantum, ut iis melius uti, & in publicum prodire potuerit æger. Nullum superest dubium, quin Thermæ, quas nunc adire decrevit, omnia in integrum restitaturæ sint.

SCHOLION.

De salivatione spontanea complures quidem observationes passim apud Practicos occurrunt, sed hoc peculiare habere videtur casus hic modo descriptus, quod omnia conjuncta habuerit symptomata, quæ salivationi per mercurialia excitatæ solennia sunt, nempe cephalalgiam, anhelitum foetidissimum, dolores gingivarum earumque tumorem, &c. Similis mihi casus ante 12. annos in Chirurgo sene obtigit, cui sine adsumto, vel externe adplicato tunc temporis mercuriali medicamento, spontanea ejusmodi salivatio occurrebat, omniaque signa ordinariæ talis per mercurialia provocatæ excretionis conjuncta habebat, quorum intuitu etiam vix ac ne vix quidem persuadere mihi possum, eandem in
utroque

utroque subjecto ab alia causa, quam a mercurio, excitatum fuisse; cum vero neuter horum ejusmodi remedium mercuriale brevi ante ipsam salivationem adsumferit, hinc quaestio oritur: An mercurius olim in corpus delatus, & non per viam consuetam, glandulas scilicet salivales, aut alia excretoria rite evacuatus, sed in corpore relictus, successu temporis, & post multos annos activam quandam vim exercere & salivationem inducere possit? Prior ex his negare non potuit, se in juventute a Chirurgo quodam Pilulas aliaque medicamenta pro sanguine depurando accepisse, a quorum usu dein dolorosam illam movendi difficultatem in brachiis & pedibus successive inductam fuisse observaverit; non minus etiam modo dictus Chirurgus senex de se ipso fassus est, se eo tempore, quo castra sequutus, ante 20. annos & quod excurrit, plus simplici vice mercurialia adsumsisse, absque tamen tunc insequuta salivatione. Rebus sic stantibus, non adeo absurdum erit, si statuam, mercurium olim adhibitum nunc sub peculiari sanguinis constitutione excitatum, & ad glandulas salivales delatum, effectum consuetum, nempe salivationem, produxisse, quam sententiam confirmat speciale illud in nostro simul occurrens symptoma, quod in articulis se manifestabat, nempe motus eorum difficilis & dolorosus, si salivatio a laxante exhibitio imminuebatur, vel dein sponte cessabat. Quem enim latet, quod mercurius idem hoc praestet, si non ex corpore per vias ordinarias tempestive eliminatur?

OBSE RVATIO CX.

Dn. Lic. CHRISTIAN. FRIDER. JOERDENS.

Maculae sanguineae.

Puer 10. annorum, sat vegetus, morbillis correptus, brevi sine medicamento morbum hunc superaverat. Per

14. dies hinc fanitate optima fruebatur, dein absque errore notabili prægresso cruentatione gingivarum laborare cœpit cum fœtore, quam excipiebat hæmorrhagia narium vehemens, vomitusque cruentus, ita, ut vires omnes fere exhaustæ viderentur. Durante hoc fluxu prodierunt maculæ sanguinæ in tota corporis peripheria. Parentes pro nova morbillorum specie eas reputantes, opem meam implorabant, utque sanguinem copiose per vices profluentem sisterem, enixe rogabant, quia pallidus cæterum & exsanguis jaceret puerulus miser, & morti videretur proximus. Præscripsi statim mixturam ex aquis adpropriatis cum aceto vini destillato & Corall. pulverisat, itemque Tinctura syrupoque constantem, a cujus usu hæmorrhagia omnis plenarie cessavit, sed macularum sanguinearum copia increvit, puerque nullo frui somno potuit. Ordinavi dein Essent. Cortic. Peruv. & Cascarill. cum Laudano liqu. Sydenham. mixtam, quo remedio factum est, ut maculæ successive colorem mutarint, decreverint, & tandem penitus disparuerint, intra 5, dies, puerque pristinam feliciter recuperaverit sanitatem, qua etiam adhuc dum gaudet.

SCHOLION.

Rarus utique hic morbus est, mihi que ter non nisi occurrit in praxi. Puer & puella quædam post variolas superatas, simili fere modo eodem afflicti fuerunt. Tertia demum vice illum ante 16. annos in muliere 30. annorum observavi. Hæc quarta puerperii hebdomade hæmorrhagiis uteri & narium vehementibus correpta, omni fere vitali humore privabatur, juncto simul fœtore notabili. Maculæ sanguinæ totum corpus obsidebant. Domestici morbum hunc putrilaginosum esse ex eo pronuntiabant, quia obstetrix ex negligentia secundinas tempore æstivo in vase aqua reple-

repleto reliquisset per plures dies, a quibus putridis factis fermentum quoddam transiisset in corpus puerperæ. Ego interim nihil curans stolta ejusmodi judicia, primo malum urgens, hæmorrhagiam nempe, sistebam, dein subjungebam resolventia temperata & roborantia, unde sanguis stagnans successive dissolvebatur, maculæque omnes disparebant, muliere in hunc usque diem adhuc sanitate optima fruente.

Quidam morbum hunc scorbuticum esse pronuntiant, sed nulla in eo scorbuti signa vel in initio, vel in augmento adparent. Citius etiam, ex parte ægrotantium, vel sanitas restituitur, vel mors acceleratur, quam in scorbuticis adfectibus fieri solet, ita ut *LENTILIUS* miratus sit, puerum ægrotum, hæmorrhagia gingivarum & maculis ejusmodi laborantem, & pro scorbutico reputatum, sperato citius convaluisset. Certum est, sanguinis crasin hic ita attenuari, illumque adeo fluxilem reddi, ut non solum parietes vasorum penetrare, sed & data quacunq; porta prorumpere possit, prout vel orgasmus ejusdem accedens sursum aut deorsum urget, vel pars hæc vel illa debilior est, aut similibus congestionibus jam adsueta. Penetrat ita constitutus sanguis & transfudat per vasa minima, stagnatque sub cute, quem dein coagulatum ipse, remota cuticula, e macula tali protrahi, quare etiam maculas has *sanguineas* vocandas esse censui. Nunquam adfectum hunc maculosum sine hæmorrhagiis, sed sine febre eundem in muliere & puero ante dicto observavi. Negare vero nolo, morbum hunc maculosum etiam solum occurrere posse sine hæmorrhagia. Maculæ hæc plerumque nigrum, quandoque etiam purpureum & violaceum colorem primo in puncto monstrantes, augentur successive ad lentium magnitudinem, immo quandoque etiam majores evadunt, plurimæque earum rotundæ sunt figuræ, pauciores vero irregularem formam habent.

Secundum causam hujus morbi allegatam, facile adparet, ea remedia hic locum habere, quæ sanguinem nimis resolutum & rarefactum increassare & lentorem ipsi inducere valent. Conveniunt itaque acida, mucilaginosæ, tonica & roborantia. Inprimis autem malum urgens respiciendum est, nempe hæmorrhagia, si enim hæc non mitigatur, vel sistitur, lethalis semper metuendus est eventus; sopita vero hac, vitæ spem concipere possumus, cæteris paribus. Maculæ enim ipsæ cito fatis disparent, adhibitis resoluventibus cum tonicis remixtis, quæ sanguinem stagnantem incidunt, ut novo sanguini adfluente commisceatur, iterumque a peripheria auferatur, qua ratione facile simul ista stigmata evanescent.

(*Curia Variscorum Erfordiam
missa d. 17. Maji 1743.*)

OBSERVATIO CXI.

Dn. D. JOAN. HERMANN. FÜRSTENAU.

Scabies climacterica.

Non omnem, neque etiam nullam scabiem esse contagiosam, jamjam per experientiam constat, priorisque veritatem adfert, quidquid de ulceribus scholarum in opprobrium earum effutiat *HELMONTIUS*, exemplis, quæ scabies critica & senilis suggerunt, convictus pridem ostendi in ea, quæ de *Contagio & morbis contagiosis* exponit, dissertatione, qua vix typis evulgata, vocatus ad ægrum, fœda & universali scabie laborantem, obstupui, quod veram Lepræ ideam, quam toties hæctenus pro non ente, hodie nimirum & extra sacram Scripturam, publice declaravi, me conspicere, visus mihi sim, ulceribus fœdis serum acre plorantibus, & late serpentibus, simulque universum corporis habi-

habitum, capite vix excepto, depascentibus, quin & cutis duritie & tumore insigni, in artubus inprimis, suspicionem illam argentibus. Quæstionum, ægris primo saltem ingressu proponi solitarum, nullam intermisi, quo ad veram mali originem penetrarem. Erat 39. annorum vir, in coelibatu hætenus sed casto, quantum sollicita exploratione indagare licuit, vivens, sedentario vitæ generi, non tamen æque speculabundo, aut animi pathematibus turbato, addictus, hoc malo ab exordio hujus anni in quartum usque mensem misere adfligitur, & quamvis nihil eorum fecerit reliqui, quibus a molesto illo hospite cito, sed & tuto liberaretur, ab auxiliis tamen omnibus hætenus adhibitis nullum levamen expertus est. De virili rogatus membro, & idem similibus, quibus reliquum corpus, conspurcatum esse pustulis, adfirmat infirmus, Gonorrhæam autem vel simplicem, vel virulentam aut adesse, aut adfuisse identidem, ne quid dissimularet, admonitus, constanter negat; neque vero in faucibus, aut alibi ulla miasmatis venerei, quod Lepræ putatitiæ sub pallio delitescere solet, reperire licuit vestigia, ægro recte de reliquo valente; sobrie vivente; neque ullis indulgente causis, quibus scorbutus, ignotus nunc passim, generari vulgo creditur. Ad varia protracto sermone, dysentericiæ forte mentio incidit, qua præterito autumno epidemice hisce in regionibus grassante, noster non tam contagii, quam terroris occasione correptus, sed & brevi ab eadem iterum liberatus atque dein post exiguum intervallum malo præsentis correptus est, quam veram atque unicam causam esse morbi occasionalem, in ea causarum reliquarum absentia, non amplius dubito, quod vel naturæ pusillanimitate, vel incongruo medicamentorum usu, vel regimine perverso, materia peccans, per intestina minus sufficienti quantitate evacuata, ad massam sanguineam hinc iterum retrocedens, eadem mediante ad habitum corporis delata, eundem critica hac

scabie constanter & actis quasi radicibus infestaret. Quare curationem audacter adgressus, præter lignorum decocta & mercuriales pilulas, illa quidem assidue, hæc vero per vi- ces sumendas, antimonii & succini tincturas, pulveres quo- que absorbentes & diaphoreticos, æthiope minerali, & sul- phure antimonii animatos, per aliquot menses sedulo usur- patos neque effectu destitutos salutari, externe vero præter pediluvia & manuluvia ex furfure triticeo parata, semen in- primis Lycopodii cum Pompholyge permixtum & frequen- ter adpersum officium fecisse, optatus docuit eventus, æ- gro nunc recte iterum valente, ab omni scabie crustatim de- cidente libero, & sanitatem tenui pendentem filo post Dei O. M. gratiam auxiliis s. d. in acceptis ferente. Quibus ad- dendum est, quod æger hic V. Sni & scarificationi adfuetus, utrumque hoc medium hætenus neglexerit, posteriorem vero mature, & iterato, priorem vero serius aliquando ob nimium artuum tumorem, nec sine levamine repetierit.

Similia scabiei criticæ pariter valde refractariæ, sed fel- icem tandem eventum nactæ, exempla partim in virgine an- nosa, post superatam feliciter febrem petechialem, partim in vidua melancholica, in decremento morbi cum notabili sym- ptomatum remissione notare licuit.

OBSERVATIO CXII.

D. D. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAU,
Mortis subitanæ causæ variæ.

Morte si quis subita extinguitur, culpam vel in apople- xiam, vel in catarrhum suffocativum rejici, commu- niter audias. Ita vero sentientes frequenter falli, illustris *HEUCHERUS* in dissertatione, quæ de *erroribus cir- ca causas mortis subita* agit, præclare dudum ostendit, idem- que

que uno alteroque exemplo ex recenti memoria dilucidare juvabit. Virgo erat rustica, viginti annos nata, quæ sumto ab empirico emetico sub ejus manibus inque ejusdem domicilio subito fati cedens, justissimam excitavit suspicionem, causam in emeticum ipsum sive quantitate, sive qualitate excedens, conjiciendam esse. Facta auctoritate publica corporis exanimati sectione, ventriculi quidem pars extrema circa pylorum, & intestini duodeni initium sphacelatum, non tamen erosum, reliqua autem intestina vacua, totumque abdomen una cum ejusdem contentis omnis labis expertus fuit deprehensum; in cordis vero ventriculo dextro massâ quædam ad instar pinguedinis coagulatae occurrit, quæ orificium arteriæ pulmonalis claudens, pro vera mortis subitæ causâ merito fuit habita. Et massâ quidem ista exempta & exsiccata, gelatinosum quoddam & membranaceum retulit concrementum, quale genuinum veri polypi solet esse initium, quod alias veteribus procul dubio frequentius occurrit, atque *coaguli sebacei* nomine iisdem venit, cujusque in locum polypi nostra ætate frequentiores successisse videntur. Enim vero de causis insoliti hujus phænomeni sollicito, & varia roganti, qui sectioni judiciali aderat, Medico, propinqui responderunt adstantes: Defunctam hætenus utcunque sanam, plerumque *ὀρθοσάδιον*, nudius tertius labores rusticos, flagello frumentum e stramine excutiendo, exeruisse, a triennio vero anxietatibus præcordialibus fere perpetuis laborasse, indeque ad quærenda varia auxiliorum genera excitatam fuisse, recte cæteroquin valentem, bene ingentem, & nullis unquam anomaliis ratione menstrui fluxus obnoxiam. Uterius quærenti, quid ante triennium angustiis illis præcordialibus primam forsan originem & occasionem præbuerit? potus occurrit frigidus, post labores rurales æstivo & messis tempore corpori æstuanti affatim ingestus, infelix ille tot fonticorum malorum ipsiusque mortis subitæ au-

stor. De emetici indole rogatus empiricus, tartarum quidem emeticum se exhibuisse causatus est, cujus ingentem ostendit copiam, a seplasiario vicino acceptam, interim vero nec modum parandi, nec legitimam ejus noverat dosin, utpote quam non granis, sed ut rumor erat, avellanæ nucis pondere & magnitudine circiter, repetitis saltem vicibus, paucarum horarum intervallo, exhibuit, id quod etiam diffiteri non poterat, crassam ejusmodi ignorantiam in determinandis spiritus Vitrioli, Cornu Cervi, itemque Coralliorum præparator. & similium, dosibus ad stuporem usque adstantium, elata voce prodens. Causa itaque proxima mortis hujus subitæ concremento isti cordis gelatinoso merito fuit adscripta, ita tamen, ut emeticum imprudenter exhibitum & temere repetitum omnis culpæ minime expers fuisse, sed causæ occasionalis & antecedentis vicem gessisse, & coagulum istud in corde quiescens orificio arteriæ pulmonalis, conatum occasione ad vomitum necessariorum, firmius impigisse, mortemque adeo subitam in hoc subjecto valde promovisse, rationis ductu, quam rerum usus confirmat, judicatum est.

Sed longe alia erat conditio viri fere sexagenarii, qui juvenis quondam in Indiam orientalem profectus, inde vero redux vitam non quidem otiosam, sed tamen tranquillam, itineribus licet, litibus forensibus, indeque enatis tædiis distinctam hætenus vixerat, & habitum corporis cachecticum subtumidum diu ostenderat. Is per novem mensium spatium variis dolorificis & spasticis in infimo ventre adfectus symptomatibus, indeque vix eluctatus, medio Decembri, tempestate satis horrida, equo huc vectus prævia cœna frugali, cui unum alterumque vini haustum præmiserat, hora octava vespertina doloribus, ut putat, colicis, cum vomitu adsumtorum perpetuo, correptus, totam noctem insomnem traduxit, inque frumenti spiritu & similibus domesticis remediis

diis dolorum solatium frustra quæsiuit. Summo mane vocatus & faciem manusque frigidas, pulsumque nullum, ægrum vero ob dolorum atrociam perpetuo vociferantem offendens, & iliacam passionem metuens a diluculo ad meridiem fere perpetuo ægro suo adstitit Medicus, & selectissimis identidem præscriptis remediis temperantibus, nervinis, cinnabarinis, camphoratis, castorinis, anodynis, minus vero opiatibus, quæ tantopere efflagitaverat. Summis angustiis exagitatus æger, vomitum quidem tantisper remittentem, sitimque hæctenus clamorantem nonnihil placatam, & alvum a clystere mere oleoso, post potionem mannatam frustra exhibitam, tantisper referatam vidit, ægro prævio singultu perpetuos inter cruciatus & motus spasticos post meridiem fatis cedente, inque ipso mortis articulo materiam purulentam, sanguine permixtam, notabili in quantitate ex ore, faucibus & naribus excludente, qualem & summo mane vomitu excoeraverat, manifesto documento abscessus interni for- tean rupti, & suffocatione enecantis, cujus veram sedem & reliquas circumstantias, ob denegatam exanimati corporis sectionem, ignorare cogimur, exquisitis circa umbilicum doloribus ad ultimum vitæ halitum ægrum excruciantibus, vel intestina tenuia, vel mesenterii partem iisdem adnexam haud obscure denotantibus.

OBSERVATIO CXIII.

Dn. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAU.

Ïcterus annuo spatio molestus, tandemque feliciter curatus.

Fœmina fere quinquagenaria, menses hæctenus rite & copiose fluentes, itemque in puerperiis frequentioribus copiosum semper lochiorum fluxum experta, ab octo

retro annis tertia nunc vice Ictero correpta fuit, eadem nempe, ut in hisce Actis N. C. *Volum. V. Obs. 56. p. 233.* fufius est adnotatum, gravida quondam, variis & decretoriis symptomatibus, ipsi tamen matri & foetui innoxii, jamjam adflicta. Post æquinoctium ergo autumnale ægra hæc prævia animi commotione graviore & ira suppressa, alios inter diætæ errores, nausea primum, doloris & pressiois sensu in hypochondrio dextro, cum colore in habitu corporis flavescente, laborare cœpit, quibus, non obstante emetici, laxantium, aperientium, tonicorum, aliorumque congruorum remediorum usu, sensim auctis, ægra brevi ictero perfecto & universali correpta est cum febre quartana, vel etiam quintana, ciborum fastidio, vigiliis, siti, alvi adstrictione, doloribus dorsi, pruritu, & similibus symptomatibus, per totam deinceps hiemem modo plus, modo minus exacerbatis, medicamentis interea convenientibus, una cum V. Sne. & scarificatione, cui utrique adsueta est, assidue continuatis. Et morbus quidem gravis ac contumax, periculi tamen omnis expers videbatur, donec circa æquinoctium vernum, menses ex ordine hætenus fluentes emanere, & in abdomine, præsertim circa hypochondrium dextrum, durities quædam sensim observari & incrementum sumere videretur, colore flavescente constanter perseverante, quin in luridum & nigricantem vergente, ægra vero macie, facie cadaverosa & summa virium prostratione atque sudore nocturno, immo fere colliquativo vivam mortis ideam referente, adpetitu tamen integro, immo nimio interdum, spem vitæ, sed valde dubiam, faciente. Post varia tempore hoc vernali usurpata, succum Betulæ, aquas minerales Sedlicenses, serum lactis, medicamenta quoque Hallensia multiplicis generis, adest, qui motum corporis voluntarium suadet, quod consilium valde quippe ad palatum ægrotæ, ipsa avidis arripit auribus, ac lecti domusque pertæsa, quotidie deinceps etiam tempe-
state

Obs. CXIV. De Abscessu circa genu omiffa quædam. 397

state adverfa curru veâta est, fummo cum levamine, tandemque ad acidulas Pymontanas proprio magis aufu, quam Medici fuafu, ufurpandas animum adpulit, eo quidem effectu, ut juncto frequenti simul balneorum ufu, cum fanitate in gratiam perfecte rediiffe videretur, folo tamen flavefcente corporis colore conftanter perfeverante, qui tamen & ipfe anno vertente, æquinoctio nempe autumnali iterum adpropinquante, per quandam medicamentorum, & acidularum inprimis hylterergiam, vel gratiam potius & benedictionem divinam, prorfus evanuit, ægra hucusque conftanter, immo pancratice valente.

OBSERVATIO. CXIV.

Dn. D. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAU.

de

Abscessu circa genu omiffa quædam.

POsteaquam de Abscessibus circa genua notatu dignas & felici plerumque exitu terminatas, hisce Actis N. C. Vol. VI. obs. 9. pag. 30. insertas dedi observationes, viri primarii recordatus sum, qui in medio ætatis cursu, vegeto hæctenus vultu & florido corporis habitu præditus, sensim languere cœpit, & aucto morbi pruriginosi impetu, viribusque magis in dies prostratis, marasmo quasi senili, annos licet quinquaginta vix superaverit, tacite consumi visus est; donec exquisiti circa genu dextrum dolores spem inter metumque dubios detinerent adstantes; hisce vero adauctis & tumore suppurato maxima quidem puris copia excreta est, sed absque ullo levamine, ægro brevi deinceps vitam cum morte commutante. Similem fere eventum ejusdem causæ morbificæ in Programmate funebri illustris quondam BOHNI legere licet, qui marasmo vero confectus dolores

pariter exquisitos circa talum alterutrum expertus, locum & ipse adfectum, suppurationis signis adparentibus, incidi curavit, sed & brevi post naturæ debitum solvit. Utroque, ni fallor, exemplo, veritatem illius Hippocratici edocemur: *Occultos hepatis abscessus dolores in cruribus manifestant*, & quod vulgo nec immerito dici solet; abscessus nimirum externos, refractarios & rebelles, de abscessibus occultis internis, alicubi delitescentibus, haud fallax præbere indicium.

OBSERVATIO CXV.

Dn. D. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAU.
Phthiseos incerta Prognosis.

Phthisis vera pulmonalis, quæ labem aliquam notabilem hujus visceris nobilioris sequitur, ad lethum certo plerumque tramite decurrit. Ac licet ætas, sexus, excretionum solitarum suppressio & similes causæ occasionales haud mediocrem sæpe spem medentibus & languentibus suppeditent, fore, ut sublata causa, effectus quoque tollatur, nihil tamen aliud selectissimis præsiidiis & exquisitissima medendi methodo ut plurimum efficitur, quam ut ægroti intervallis modo longioribus, modo brevioribus periodum suam fatalem absolvant. Ut pulmonum, sic & viscerum reliquorum notabilis læsio omnem fere spem vitæ prorogandæ adimit, ipsiusque ventriculi tonus adeo plerumque dejectus est, ut constanti & diurno ciborum fastidio adfecti eo certius & citius fatalem consequantur terminum; alii non ab omni alimentorum usu prorsus alienis, aliquam, licet exiguam spem vitæ & valetudinis præbentibus. Vir erat quadragenarius, staturæ proceræ, habitus corporis strictioris, vasis majoribus gaudens, qui in juventute variis diætæ erroribus, peregrè profectus, indulserat; hinc maritatus
inordi-

inordinatum & perversum vitæ genus ſequutus, modo lacticiiniis, caſeo & ſimilibus, jejuno inprimis ventriculo, modo & Spirituum ardentium largiori uſu delectatus, ingens valetudini damnum intulerat. Laboravit ſemel atque iterum tuſſi & hæmoptyſi, quibus tamen congruis præſidiis obviam itum eſt cum optato ægroti levamine. Circa æqui-noctium autumnale anni proxime elapſi, occasione motus animi & corporis fortioris, aliorumque in diætâ errorum, æger largam & aliquot menſuras excedentem hæmoptyſin expertus, languere, cibos omnes averſari, ſenſim contabefcere, difficulter ſpirare, tuſſique modo ſicca, modo humida, nunquam tamen valde purulenta adfligi cœpit. Adhibita mox omnis generis remedia, infuſa inprimis theeformia, ex Veronica, Millefolio, Hyperico & ſimilibus constantia, pulveres temperantes leniter nitroſi, quos ad ultimum uſque vitæ halitum laudavit, aliaque ex Gummi ammoniaco, ſpermate Ceti, Caſcarilla, Pimpinella, ſimilibusque pectoralibus parata remedia, non omiſſis ob nauleam & ſaporem oris peregrinum, quoque blandioribus emeticis & catharticis ipſaque V. Sne mox in initio adminiſtrata, ne tantillum quidem levaminis ægro adferre voluerunt, quia ille paucorum ſpatio menſium conſectus, adcedente ad ultimum febre inflammatoria cum interpolatis deliriis, ad finem Januarii menſis, nullo neque pedum tumore, neque ſudore colliquativo, neque alui fluxu notabili, vitam cum morte commutaret. Fœmina pariter triginta aliquot annorum, per aliquot annos maritata, & nonnullorum liberorum mater, abortum quondam paſſa, tempore menſtrui fluxus conſueti hæmoptyſin pariter largam & aliquot menſuras excedentem vidit, hinc vero aliquamdiu fluxum menſium ex ordine vidit, quo tandem ceſſante, citato quaſi curſu, cum plenario ciborum ſtudio, tuſſi clangoſa & ferina, reſpiratione anxia & tremula, adcedente ad ultimum levi mentis alienatione, pulſuque inter-

intermittente, paucorum pariter menſium ſpatio ad vitæ exitum contendit, qui circa ſolſtitium æſtivum contigit. Remedia varii generis, V. S. ſcarificatio, pediluvia, pulveres temperantes nitroſi, pectoralia ſelecta, & magis reſolventia ac diſcutientia, quam expectorantia, ad ultimum adhibita, vix memoratu dignum attulere levamen; quæ vero initio morbi adhibita ſunt, medicamenta chinata, occaſione inſultus febrilis ſimul adcedentis, omnem & febrem & hæmoptyiſin & alvi ſucceſſum & menſium fluxum peſſimis ægrotæ rebus ſufflaminarunt. Sed melius fatum expertus eſt vir quadraginta fere annorum, qui ulcuſculis pedum laborans, in cella ſubterranea, aëre gelidiſſimo exiſtente, circa ſolſtitium hiemale a. p. diutius verſatus, iisdem partim a frigore, partim incongrua medicatione & repellentium adplicatione retropulſis, male habere & prævia leniori licet hæmoptyiſi, anhelare, tuſſire & æſtuare cœpit, hinc & diarrhœa correptus, ab Auliatro quodam celebri varia, inprimis ſulphurata medicamenta, ipſum nimirum ſulphuris baſamum cum oleo Amygdalarum dulcium, lac chalybeatum & ſimilia baſamica accepit remedia; ſed iisdem uſurpatis in deterius ſemper lapſus, tuſſique, æſtu, ſiti, virium defectu, ſenſim auctis, aliorum magis temperantium, blande laxantium, inprimisque pediluviorum, & V. S. niſis & ſcarificationis uſu repetito & aliquamdiu continuato, & ulcuſcula pedum repullulantia, & priſtinum vigorem, ac floridum faciei colorem, cum tuſſis & omnium ſymptomatum plenaria remiſſione, brevi recuperavit.

OBSERVATIO CXVI.

Dn. D. JOAN. HERMANNI FÜRSTENAU.

Alui pertinax adstrictio.

Bonarum artium Studiosus, more in Academiis solito, neque tamen licenter nimis vivens, neque erroribus diætæ valde indulgens, nisi quod præterito autumnum juglandium largiori usû delectatus fuerit, mense Januario male habens, catharticum a Pharmacopœo vicino exhibitum adsumsit cum effectu, inde autem nondum restitutus, aliud ingessit, sed frustra, accedente hæmoptysi, languore totius corporis, doloribus punctoriis in pectore & hypochondriis, & pertinaci alui adstrictione, vomituque adsumptorum perpetuo. Rogatus idcirco Medicus præter reliqua hæmoptysi dicata remedia, ad pertinacem alui adstrictionem vomitumque adsumptorum, initio potiunculam Sydenhamii ex Rhabarbaro, Tamarindis, Manna & foliis Sennæ constantem, hinc sal catharticum anglicum, demum refinam Jalappæ solutam ad grana octo, justis intervallis, interpositis aliquoties clysteribus, præbuit, foliaque Tabaci in aqua macerata bibenda, & fumum Tabaci deglutiendum suasit; sed his omnibus frustra fere usurpatis, pulvis tandem ex Arcano duplicato & paucis massæ pilularis granis, in qua Trochisci alhandal inprimis eminent, officium fecit, alvumque quatuor dierum spatio pertinaciter clausam semel referavit, manifesto documento, mitiora laxantia non semper sufficere, & fortiora interdum purgantia in simplici quoque alui adstrictione subinde requiri, tantum abest, ut e præxi selecta prorsus sint ejicienda. Sed cum res omnis videretur esse in vado, aluo sensim iterum adstricta, & doloribus punctoriis in pectore & hypochondriis iterum exacerbatis, folia quidem Sennæ cum CrySTALLIS Tartari primum, hinc

pilulæ balsamicæ, demum refina Jalappæ ad gr. X. iterum, sed frustra, sunt exhibita. Hinc mercurius vivus ad uncias 4. cum olei Amygdal. dulc. uncia 1. & dimid. haustus, vomitum quidem materiæ sebaceæ & caseosæ tenacissimæ, sed *καίτω* nihil, promovit. Adplicatus porro clyster ex Ol. Olivarum & Amygd. dulcium, cum Trochisc. alhandal drachma semis, sed ut reliqua omnia, frustraneo fere successu, donec ab adsumto iterum pulvere superiori ex Arcano dupl. cum pilularum massa, in qua Trochisci alhandal eminent ad gr. V. aluum aliquoties cum levamine solutam, & mercurium simul foras exclusum animadverteret, brevique levamen expertus cum valetudine in gratiam rediret.

(*Rintelio Erfordiam missa*
d. 29. Maji 1743.)

OBSERVATIO CXVII.

Dn. D. PAUL. GERARD. HENR.
MOEHRINGII.

Hypericum floribus trigynis, caule quadrato, annuo. LINN. *Hort. Cliff.* 380. ROY. *Prodr. Leid.* 473.

Hypericum caule quadrangulo, foliis perforatis, flore non punctato. HALLER, *Enum. stirp. Helv.* 362.

Hypericum caule quadrangulo, glabro. WEINM. *Phyt. Tab.* 590. fig. est mala & superficialia.

CAULES erecti, firmi, altitudine 1. vel 2. pedum, quotannis e radice perennante protruduntur. *Ala caulis ad*
fum-

summos usque ramos manifeste exstant, ut quadranguli hinc evadant caules. *Rami secundarii* breves, & multo rariores, (*) quam in *Hyperico officin.*

FOLIA ovalia longitudinaliter nervosa, sessilia, semiamplexicaulia, basi parum hamata, &c. ut *HALLER. Enum. stirp. Helv. l. c.* Color saturate viridis, post ea ex flavescente viridans. Vix autem in nostris omnibus puncta minutissima, perforantia, adeo visui patent, ut cognosci sine armato oculo valeant. Ad marginem in multis foliis, præsertim adultis & vetustioribus, linea punctorum nigrorum est.

FLORES in ramis terminatrices, fasciculati, specie umbellæ, fere ut in *Ruta*. Flores quadruplo certe minores, quam in *Hyperico officin.*

CALIX purus; *foliis* lineari-lanceolatis, acutis; $\frac{1}{4}$. brevioribus, quam petala; non subulatis, uti *LINN. Hort. Cliff. 380.* habet.

PETALA ovato-elliptica, alterno limbo parum latiore, non perforata, citrea, punctis rarioribus ex ruffo nigris ad marginem adpersa.

STAMINA manifeste simillima iis in *Hyperico Officin.* sed pauciora, 25. ad 30. circiter; *antheris* didymis, globosis, punctatis.

GERMEN ovatum. *Styli* tres, distantes, longitudine staminum. *Stigmata* parva, subglobosa, ruffa.

CAPSULÆ SEMINALES, flore delapso, mox intense rufescunt.

Observ. 1. Amicissimus *HALLERUS l. c.* flores non punctatos observavit: ego heic terrarum, & alibi, punctatos, quam-

---

(*) Id obtinet in omnibus specimenibus, quæ circa *Jeveram*, & in monticulis subudis ad *scaturigines* prope *Gedanum* olim, legi.

quamvis rarius, ac in Hyperico Officin. conspersos in oris. Sit hæc differentia foli, aut locorum; exulare tamen e nomine specifico debet.

2. In Dynastia Jeverana ad agros subpaludosos & ejusdem indolis fossas Aug. Septemb. & Octob. floret.

OBSERVATIO CXVIII.

Dn. D. PAULI GERARD. HENR.
MOEHRINGII.

Hypericum floribus trigynis, caule annuo, foliis punctatis obtusis. LINN. ROT. HALLER.
Enum. stirp. Helv. 360.

CAULIS teres, parum compressus, alis brevissimis duabus.
FOLIA, *rami & flores*, uti HALLER. *l. c.* sed

CALIX in nostris omnibus satis distincte perforatus est, uti quoque in plantis vivis, Jena adlatis.

FOLIA ovato-oblonga, versus basin angustiora, neque angulis exstantibus ampliata denuo, ut in Hyperico caule quadrangulo.

PETALA $\frac{7}{5}$, foliis calicis longiora. *Puncta* in ambitu petalorum. Petala in margine supremo sæpe lacera.

Observ. Crescit in vallibus & sepibus Jeveranis prope vicos *Kleverens, Dose, Accum* & alibi, itemque in extremo suburbii prope molendinum posterius. Floret cum præcedenti.

Reliqua, quæ ad descriptionem pertinent, ex HALLERO petantur.

OBSERVATIO CXIX.

Dn. D. PAULI GERARDI HENR.
MOEHRINGII.

Hypericum humifusum villosum, floribus laterali-
bus trigynis, pedunculis nudis.

Caryophyllus holosteus palustris, foliis subrotundis incanis,
(tomentosis *MENTZ. Ind. 65.*) floribus aureis.
MENTZ. pag. descr. brev. cum enarratione periculi
vitæ, in quod incurrit, quum plantam hanc lecturus
esset; *Tab. 7. ic. mediocr. quoad unum caulem, flo-*
rum fasciculo terminatrice onustum, & petala emar-
ginata, falsa. Primus iconem dedit, & plantæ inven-
tor est, si Clusiana species huc non pertineat.

An? *Ascyrum supinum villosum palustre. BAUH. pin.*
280. Videtur ex nomine. Sed certo determinare ne-
queo, quia *CLUSII Append. alt. auctar.* ad manus non
est.

PLANTA dodrantali vel pedali raro altitudine, extra aquam
exporrecta, valde cespitosa, aquis innatans, ramis quam
plurimis unam plantæ congeriem repræsentantibus.

RADIX filiformis & capillaris, longissima, argenteo splen-
dore alba, paucissimis & brevissimis fibrillis, mox in-
fra exortum cujuslibet fibræ donata, in reliquo ambitu
nulla; e corpore radicali cespitosa, & geniculis cau-
lium, quo usque sub aqua hi serpunt, oriunda.

CAULES copiosi, teretes, infirmi & vario situ flexiles, su-
prema fere dimidia parte extra aquam surgentes, &
villosi (quum pars eorum, sub aquis latens, glabra eva-
dat,) nunc simplices, nunc ramosi. *Rami inferiores*
plerumque opposito situ e sinibus foliorum emergunt,

& sibi invicem æque longi ; superiores nunc alterni, nunc oppositi, & primariis ramis multo breviores. Longitudo eorum pedem rhenanum plus minusve adæquat.

FOLIA semper opposita, plerumque tamen cruciatio ordine ; cordata, obtusa, integerrima, sessilia, amplexicaulia, non tamen connata, quinquenervia, nervis parte inferiore prominulis, interdum subdivisis ; dense villosa, e viridi cinereo-albicantia. Latitudo medii folii $\frac{1}{2}$, longitudo $\frac{2}{3}$ dig. rhen. Folia sub aqua sita statim marcescunt.

PEDUNCULUS *communis* nudus, villosus, aut inter binos ramos caulis intermedius, aut ex alterutro foliorum sinu oriundus, filiformiter subulatus. modo simplex, modoque divisus, plerumque ejusdem cum caulium summo altitudinis, aut brevior.

Proprius brevis, filiformis, vix villosus, indiscriminatim e communi pedunculo egrediens, primum erectus, absoluta florescentia nunc recurvus, nunc vario situ inflexus.

FLORES fasciculati primum laxam umbellam, dein spicam constituunt, singulis tantum diebus unico flore in quolibet pedunculo, lucente sole, aperto.

CALIX *Perianthium* pentaphyllum, corolla $\frac{1}{3}$ brevius : *foliolis* subovatis, concavis, persistentibus, laxis, erectis, in ambitu brevissime hirsutis, subobtusis.

COROLL. *Petala* quinque, oblonga, apice obtuso, latiore, erecto-patula, marcescentia, secundum motum solis directa. Marcescentia in spiram subulatam convolvuntur.

STAMINA. Filamenta numerosa, petalis $\frac{1}{4}$ breviora, calice $\frac{2}{3}$ longiora, erecta, capillaria, basi in tria corpora distincta coalita, quorum quodlibet nunc trifariam, nunc quinquefariam divisum. *Antbera* parvæ, rotundulæ, incumbentes.

PISTIL.

PISTILLUS. *Germen* oblongum, in acumen desinens, trifariam sulcatum. *Styli* tres, capillares, distantes, cum germine staminum altitudinem æquantes, marcescentes. *Stigmata* totidem obtusa, turgidula.

PERICARP. *Capsula* oblonga, subacuta, trifurcata, calice dimidio fere longior, unilocularis, trivalvis.

SEMINA numerosa, parva, ovato-subrotunda, *pedicellis* brevibus capillaribus perpendiculariter *receptaculo* columnari adhærentia.

Observ. 1. Flores flavi. Floret Aug. & Septembr. *Semina* perficit Septembri & Octobri; fructibus sæpe aquis immerfis.

2. Raro sex petala, eidemque totidem foliis respondens perianthium. Sex tamen petalis calicem etiam quinque partitum subjunctum fuisse vidi.

3. Plerumque filamenta duo trifida, & tertium quinquefidum, sæpe etiam duo quinquefida, & tertium trifidum: raro unum sexfidum reperitur.

4. Folia & calix neque perforata sunt, neque punctata; flos purus.

5. Ut in horto aliquamdiu colorem, vasis, subjecto alio vase, aqua semper pleno, aliquot plantas indidi, quæ satis bene se conservarunt, sed ramuli novelli faciem glabram acti sunt: at quoties aqua vel modice destituebantur, perierunt plantæ; quemadmodum etiam fit in loco natali, ubi per noviter effossos aquæ ductus paludosa aqua ad canales marinos derivatur; hinc plantæ jam raræ apud nos.

6. Locus natalis unicus in Dynastia Jeverana est, quantum ego vidi; in fossa nempe paludosa sinistrorsum viæ, *Poggeveg* dictæ; dimidium fere lapidem ab urbe Jevera,

(*Jevera Erfordiam misse*

d. 20. Jun. 1743.)

OBSERVATIO CXX.

Dn. D. JOANNIS GRASHUIS.

De

Natura & Ortu Hydatidum.

Pars prima.

§. 1.

ANtequam proprias de natura & ortu *Hydatidum* commentationes proponam, præcipuas, quæ extant, clarissimorum Virorum de earum indole cogitationes & conjecturas, in epitomen redactas, in medium proferre volui: ut, quid de themate hoc, in Medicina celebri, vel affirmatum fuerit unquam, vel negatum, unico quasi intuitu patefceret. Ex Veteribus neque *HIPPOCRATES*, neque *GALENUS*, ubi de *Hydatidibus* observatis mentionem faciunt, quidquam de earum vel indole, vel ortu speciatim monent. *ARETÆUS* vesiculas aquosas, i. e. *Hydatides*, elegantissime quidem descripsit, genuinam tamen earundem vel originem, vel causam se ignorare fatetur. (a)

§. 2. Fuerunt inter posteriorum seculorum Scriptores, qui a concretionem pituitæ lentæ *Hydatides* oriri existimarunt; inter quos *Carolus PISO*, qui de *Hydatidum* in pulmonibus repertarum causa agens, sequentia protulit: *Non est profecto difficilis inquisitio Hydatidum, qua medio in pulmone mihi observata. Nam quid mirum, serum tantillo muco, vel potius purulenta materia exquisite permixtum. alicubi colligi, & ejus puris, sive pituita lenta partem, concrecere in Vesicam, sive cystin, ut in abscessibus satis frequentibus, Atheromate, Steatomate, & Meliceride? (b) Cum ista PISONIS opinione congruant, quæ,*

(a) De Caus. & sig. Morb. diurn. Lib. II. cap. I.

(b) Observat. Sect. III, cap. VII.

quæ, ex *Commentariis Academia Scientiarum Petropolitana, Commercio litterario Norimb.* inserta leguntur; *Viscas* nempe *aquosas* ex bullis humorum vitiosorum magis, quam organicarum partium fragmentis, originem trahere: (c) & a clariss. MALOET in *Observation. Academia Regia Parisina* tradita inveniuntur. (d)

§. 3. Alii statuerunt glandulas eas esse humore intus infarto tumentes, & e situ naturali delapsas. Pro hac sententia stetit olim RUISCHIUS. licet ignorantiam antea ingenue fuisset professus. (e) Magnus BOERHAAVIUS hanc opinionem acriter defendit, & quidem contra RUISCHIUM (f) aliter postea sentientem. (g) Cui adjungendus præclarissimus SCHREIBERUS, qui in mediis RUISCHII laudibus a se celebratis, in Auctoris sui sententiam acerbe fatis invehitur. (h)

§. 4. Alii demum *Hydatides* oriri statuerunt ex distensione præternaturali vasorum lymphaticorum ab aqua intus occlusa. Ea quidem opinio multis egregiis in arte Viris admodum placuit, & maxime recepta videtur, inter quos Jacobus SPONIUS, qui *Hydatides* nihil aliud esse declarat, quam lymphaticorum vasorum Varices, seu dilatationes, a Lymphæ in corpore restagnantis copia productas. (i) Egregius WARTHONUS *Hydatidum* ortum sequenti modo explicuit: *Si contingat lymphæ ductus in mesenterio obstrui, quia valde fractor. Med. Phys. Vol. VII.* Fff *giles*

(c) *Comm. Litter. 1731. pag. 272.*

(d) *Mem. de l'Acad. Roy. 1732. p. 258.*

(e) *De Valvul. Obs. XXV.*

(f) *Opusc. Anat. de Fabr. Gland. p. 18.*

(g) *Observ. Anat. Chir. XLVI.*

(h) *Hist. Vita ruisch. p. 9.*

(i) *BONEIUS Sepulchr. anat. Tom. II. pag. 530.*

giles sunt, facile rumpuntur, & aquas suas in abdominis cavitatem exspuunt -- -- Sin vero vasorum horum membranula tenaciores fuerint, ita, ut distensionem notabilem absque laceratione ferant, in vesiculas quasdam aqua turgidas attolluntur, quas Hydatides vocant, & peculiarem Ascitis speciem constituunt: quamlibet autem vesiculam inter binas dictorum vasorum valvulas quam proximas efformari contingit. Quia vero aqua nec prorsum propter obstructionem, nec retrorsum fluere potest, ob valvularum interceptionem, interstitia intumescunt in figuram orbicularem, utpote capacissimam, qua figura in Hydatidibus vulgo cernitur. (k) Michaelis ETTMÜLLERI sententia cum hac SPØNII descriptione fere coincidit; (l) sic etiam Goth. BIDLOI (m) & Jac. KEILII. (n) Frid. RUISCHIUS olim quoque hæsitantem quasi adsensum huic opinioni tribuit. (o) Fr. HOFFMANNUS partim ad hanc, dein etiam ad aliam sententiam adcessisse videtur. Hydatides enim ori posse existimat, dum remissæ lymphaticorum fibrillæ, a concluso inter binas valvulas humore, exterius urgentur, sensimque amplicatæ facculos & vesicas efformant. (p) Celebris MORANDUS hanc præ omnibus aliis adsumendam esse, aperte testatus, & multis argumentis probare annisus est. (q)

§. 5. Pro vasis sanguiferis præternaturaliter mutatis recipiuntur tandem a RUISCHIO: Ego vero censeo, inquit, Hyda-

(k) BONETUS Sepulchr. anat. Tom. II. pag. 430.

(l) Colleg. Pract. Sect. XXI. Cap. III.

(m) Exercit. Anatom. chirurg. de Hydatid.

(n) Tentam. pag. 26.

(o) Observ. anat. Chir. XLVI.

(p) Opusc. pathologico-pract. Dec. II. Diss. VIII. §. 22.

(q) Hist. de l'Acad. Royale 1723. pag. 33.

Hydatides esse extremitates vasorum sanguiferorum, qua priorem suam mutaverunt naturam, atque in vitiosam degeneraverunt fabricam. Id didici maxime ex eo, quod placentas, in quibus nulli lymphæ ductus inveniuntur, aliquoties spectaverim uterinas, immo & inter mea adferuem huc usque, quæ unam partem omnino in Hydatides conversa sunt, aliam vero partem sanæ, quin immo habeo alias, quarum tota fere in Hydatides permutata cernitur. (r) Alio loco hanc opinionem suam paulo fufius explicat. Vasa nempe sanguinea in *Hydatides* posse mutari, quia inter vasorum horum tunicas *tunica cellulosa* reperiatur, cujus cellulæ in statu præternaturali si repleantur latice aquoso, cavitas vasorum ita premitur, ut nihil cavitatis super maneat, & sic obliterantur non solum minora, verum etiam majora vasa. (s) Adsentitur *RUISCHIO* clarissimus *ALBINUS*, Leidenfis Professor, easdem ob rationes a *RUISCHIO* adlatas, quoniam placentas uterinas, in quibus nulla vasa lymphatica detexit Anatome, sæpe mutatas vidit in *Hydatides*. Ille enim coram Auditoribus aliquando sic rem explicat: *Hydatides* oriri videntur ex transmutatiis Arteriis & venis. Canales enim arteriosi & venosi per intervalla constringuntur & laxantur, & per consequens vel in filamenta concrefcunt, vel in *vesiculas* intumescunt.

§. 6. Fuisse quoque & alios, qui ex effusione humoris lymphatici, inter vicinas membranas, *Hydatides* oriri statuerunt, paucis solummodo locis adductis liquido patebit. Ex A. *SPIGELIO* sequentia protulit *BONETUS*: Tegitur (Hepar) membrana tenuissima & simplici a ligamenti hepatis enata, quæ arctissime parenchymati jungitur. Quodsi separetur alicubi, excedente e vasis aquosa materia, & collecta inter ipsam & carnem

Fff 2

nem

(r) *Advers. anatom.* Dec. I.(s) *Thef. anatom.* VI. No. CIV.

nem $\sigma\sigma\lambda\tau\iota\delta$ *Græcis dicta*, generantur, quibus ruptis, effusaque in abdominis cavitatem aqua, *Hydrops Ascites nascitur.* (t) Eadem fere sententia stetit *Thom. BARTHOLINVS*, (u) ut ex loco citato videri potest. *GLASERVS* ubi membranam pinguedini substratam *Hydatidibus* scatentem viderat, eas in *membrana adiposa* oriri statuit. Sero pelliculas a subjecta pinguedine divellente, quod si diutius immoretur, tandem subtilioribus partibus dissipatis in gelatinam concrescit. Adfentitur hinc *Viris J. de DIEMERBROEK.* (x) Sic etiam grandiores *vesiculas aquosas* produci censet laudatus antea *ETTMÜLLERVS*, (y) *Joann. FONTANVS* (z) & *Laur. BELLINVS.* (aa) Quin & eadem hæc sententia a celeberrimo *Fr. HOFFMANNO*, æque ac alia de vasorum lymphaticorum mutatione admittitur. (bb)

§. 7. Unicus tandem *Edm. TYLO* singularem de *Hydatidibus* condidit hypothesin, eas nimirum peculiare insectorum, seu vermium, genus esse, in animalium corporibus genitum. Varias quidem, ad hypothesin stabiliendam, considerationes adduxit auctor; ast quoniam omnia tentaminis gratia tantum exhibere voluit, (cc) neque adsensorem, quantum liquet, habuit ullum, huic exponendæ opinioni, neque aliis, quæ levioris momenti reperiuntur, immorabor.

Pars

(t) *Sepulchr. anatom.* Tom. II. p. 434.

(u) l. c.

(x) *Anat. corp. hum.* Lib. I. cap. XII.

(y) Loco antea citato.

(z) *Observ. med. & anat.* Obs. XII.

(aa) *De Urin. & Puls.* pag. 170.

(bb) l. c.

(cc) *BONET. Sepulchr.* T. II. p. 508.

Pars secunda.

§. 8. Ad eruendam *Hydatidum* naturam necesse erit ipsa *Vesicularum* phænomena penitus rimari. Agedum, intueamur sedulo, quæ ab Auctoribus fide dignis tradita, vel propria demum experientia detecta novimus. Occurrit primo generalis *Hydatidum* in omni corporis loco exortus. Nulla datur in corpore humano pars, sive cavitas sit, sive in ea contentum viscus, quin *Hydatidibus* aliquando scatuerit. Exterior corporis superficies, strata inter musculos, æque ac aliæ partes profundius sitæ, idem omnino commonstrant, ut ex infinitis observationibus notissimum est. Ad hanc *Hydatidum* proprietatem si attendamus, vix aliqua in corpore humano pars reperitur, huic phænomeno explicando magis idonea, quam *cellulosa* vel *pinguedinosa membrana*. Hæc enim ubique locorum, tam interne, quam externe adest, hac nulla magis universalis, cum vel ipsis vasis sanguiferis æqualis sit, vel ea superet. Neque quisquam dubitat in intima viscerum substantia *cellulosam* inveniri, cum ex anatomicis jam satis superque demonstratum sit, eam omnia ambire vasa, omnes partes, quæ sibi mutuo cohærent, connectere, proin & inter omnia viscerum constituenta vasa adeste; & morbis sat multis, forsan & *Hydatidibus* producendis aptam natam esse. Ne ipsum quidem cerebrum eximi debet: Hujus enim visceris nobilissimi vasa, non minus quam aliorum, *membrana cellulosa* investiuntur; proinde & ubique in encephali substantia æque ac alibi necessario adest; licet summa Dei providentia cautum sit, ne facile, ob ingens cerebri periculum, *pinguedo* abundet, vel *membrana* nimis intumescat. Credunt præterea Anatomici, tunicam cerebri arachnoideam *cellulosam*, vel *pinguedinosam* membranam esse, ut in valde

obefis & leucophlegmaticis observatum fuit. (a) Quin & piam matrem in variis subjectis humanis *pinguedine* diversis locis ditatam se invenisse refert *RVISCHIVS*. (b) Nemo itaque dubitare poterit, vasa plexus choroidei a *cellulosa* circum ambiri, investiri que *membrana*, quibus adeo frequenter *hydatides* adhærent. Si igitur *hydatides* in *membrana cellulosa* stabulari adsumam, quod in sequentibus vero admodum simile reddere conabor, ratio reddi potest, cur ubivis in corpore observentur.

§. 9. Accedit, *hydatides* in ipsa *cellulosa* oclusas sæpius reperiri. Quæ in puero circa temporales arterias reperiuntur apud *BONETVM* (c) in *membrana cellulosa* sedem habuisse, vero quam simillimum videtur. Ex tumore in viro nobili, sub cartilagine ensiformi profilientes *hydatides* vix alibi latere potuerunt, nisi in ipsa *pinguedinosa membrana*. (d) Ipse ego ex abcessu purulento externo, in hypochondrio dextro *hydatides* excretas cum viderim, ex *cellulosa* provenisse dubitare non potui. Idem procul dubio de corporibus glandulosis & vesicularibus e tumoribus externis proidentibus, quorum apud *SCHENCKIVM*, (e) *SCVLTE-TVM*, (f) *SCHOVTENVM*, (g) *BIDLOVM*, (h) aliosque mentio

(a) *KAAU* Perspirat. Cap. XXXII. §. 177.

(b) *Theor.* V. Aff. I. No. XIII.

(c) *Sepulchr.* Tom. I. pag. 31.

(d) Tom. III. p. 270.

(e) *Observat Med.* Lib. V. pag. 682. 676.

(f) *Armament. Chirurg.* P. II. pag. 676.

(g) *Van de Gouvell.* II. D. pag. 537.

(h) *Exercitat. de Hydatid.* pag. 14.

mentio fit, statuendum erit. Verosimile itaque videtur, *cellulosam*, seu *adiposam membranam hydatidibus* producendis, vel ad minimum condendis, aptissimam esse.

§. 10. Aliquando medias inter *hydatides* globuli quidam pinguedinosi, seu corpora sebaceam substantiam æmulantia, simul excernuntur. Multa millena millia glandularum diversæ magnitudinis, sevi ad instar, in Omento militis cujusdam hydropici inventa fuisse, ex Ephemeridibus Academicæ nostræ refert *BONETUS*. (i) In mesenterio mulieris sexagenariæ infiniti detecti sunt abscessus, sua quique cysti inclusi, alii quidem oleoso, melleo alii, alii *sebaceo*, alii albugineo, alii aquoso humore referti. (k) De ingenti numero *Hydatidum* simul cum sebacea substantia descriptionem dedit clariss. D. *CAMERARIUS*. (l) Corpuscula rotundo-plana, sevo indurato quoad substantiam valde similia cum *vesiculis aquosis* una pariter erumpere vidi in casu antea memorato. (m) De exiguis abscessibus, infinito numero in corpore interno observatis, in quibus sebum contentum conspiciebatur, mentio fit apud sæpius citatum *BONETUM*. (n) Celebris Anatomæ Professor A. *MONRO* sebaceum & vesiculare corpus, ex vesiculis aquosis, mucosis, & steatomatosis constans, in dissecta hydropica se observasse testatur. (o) Ex quibus omnibus aliqua saltem, ut mihi videtur, suspicio nascitur, *Hydatides* ex eodem fonte, in iisdem casibus originem

(i) *Sepulchr.* Tom. II. pag. 520.

(k) Idem ibid. pag. 450.

(l) *Act. Physico-med.* Vol. III. Obs. 120.

(m) *Supra* §. 9.

(n) *Sepulchr.* Tom. II. p. 435.

(o) *Medic. Eff.* Vol. IV. pag. 439.

nem traxisse, ex quo corpora isthæc solidiora, quæ cum iisdem conjuncta prodierunt, exorta fuisse credimus. Hæc vero *membrana pinguedinosa* producta fuisse, ipsa horum substantia & indoles significare videntur. Nulla etenim pars corporis, quin sua natura de *pinguedine* participet, præter naturam in *pinguedinem* mutabitur. Quoniam itaque ab omnibus fere Scriptõribus ejusmodi corpora adipi comparantur, extra omne dubium censeo, ex ipsa *pinguedine*, vel membranoso corpore, in statu sano *pinguedinem* continente, provenire. Quam ob causam & *Hydatides* ipsas eidem membranæ ortum debere, summo jure, ut puto, concludo.

§. II. Materies in vesiculis contenta, aqua est, vel serum limpidum, citrinum, turbidum, limosum : alio tempore humor quidam pituitosus, viscosus, gelatinosus, pultaceus, caseosus, & quæ similis generis plura apud Observatores inveniuntur. Omnia hæc diversæ naturæ contenta ex mutata *pinguedine* ortum sumere, quam probabilissimum mihi quidem videtur. Notum quippe est, quam facile & varie mutabilis sit *pinguedo*. In eodem homine jam *cellulosam* implens, eum obesum torosumque reddit ; brevi autem post, interveniente causa morbosa, humor suboleosus, tenuis, vel aquosus cellularum cava replet ; dum æque cito dein œconomia animalis vitio sublato, verum oleum, seu *pingue* ejus locum occupat. Proinde autem *pinguedo* spontanea corruptione, variis modis quoque mutari in *cellulosa* membrana posse videtur. Vidit *Jac. DENYS*, Leidensis, dum viveret, Chirurgus, sectionem cæsaream instituens, ut vivum fœtum ex matre subito mortua in lucem protraheret, in *membrana cellulosa* materiem mediæ inter *pinguedinem* & aquam naturæ. Multum enim

enim flavi & suboleosi humoris ex dissecta *cellulosa* effluebat. Ipsa quæ aderat *pinguedo* flavi admodum erat coloris, & congeriem vesicularum, seu sacculorum, fluctuante & vix cohærente materia suboleosa repletorum, & mirifice ad invicem coadunatorum, monstrabat. (p) Idem quoque laudatus Auctor in alia quadam muliere gravida, sub aquis suffocata, observavit. (q) Sic in *Actis* hisce *Physico-Medicis* casus extat dissecti cadaveris, in quo externe in capite, pectore & brachiis *pinguedo* plane absumpta videbatur, ut sola fere cute tecta essent ossa, insimulque a scrobiculo cordis usque ad femora liquor lymphaticoferosus, coagulatus instar gelatinæ albicantis, vel inspissati lactis, musculos ita tegebat, ut frustulatim auferri potuerit, parumque vel nihil digiti ab eo madefierent; in abdomine vero sacculus ingens, aqua plenus ab utero pende-
debat. (r) Patet ergo, me iudice, satis sufficienter, miras in corpore mutationes *pinguedinem* subire posse, sola observatione detectas, ulteriusque detegendas. Ponamus igitur, *pinguedinosam* quandam materiem in *cellulosa* stagnare, retineri, minimeque retroire, illa mutabitur, prout in hanc aliamve indolem, coagulationis in humorem tenuem magis minusve prona est. Adcedente dein causa tali, qua *cellulosa* compages in *vesiculas* vel corpora globosa separata permutatur, quod fieri posse antea adsumsi, facile comprehendi potest, diversam in *Hydatidibus* contentam materiem, vel aquosam, vel gelatinosam, vel caseosam,
Ggg vel

p) *Ampt der Proedur.* p. 58.

q) pag. 54.

r) *Vol. VI.* pag. 331.

vel sebaceam ex mutata *pinguedine* in *cellulosa* membrana oriri potuisse.

§. 12. Videmus ex observationibus variorum Auctorum, *vesiculas* quamplurimas sacco majori haud raro includi, immo & easdem inclusas alias quoque minores tres quatuorve liberas, neque inter se, neque cum aliis majoribus cohærentes intus continere sæpissime. (s) Mirabile istud phænomenon quomodo per ullam ex adlatis antea conjecturis, vel suppositionibus explicari possit, ego plane non percipio.

Ast si attendamus ad ea, quæ magni nominis Anatomicus B. S. ALBINUS de *membrana cellulosa*, musculi partem efficiente, disertis verbis protulit, aliquid forte lucis huic difficultati adfulgebit. Sic ille: *Ubi densior, ibi & è membranis insignioribus composita, cellulas satis magnas efficientibus, in quibus quam plurimæ esse solent minores, interstinctæ membranulis subtilioribus, omnesque contextu fibrarum subtiliore refertæ, quem rursus interstinguunt fibræ ejus crassiores.* (t) Videtur itaque *membrana cellulosa* sic esse disposita, ut è membranulis, inter alias seclusis, novæ ubique cellulæ possint efformari, & simul præternaturali quacunque mutatione, v. g. induratione in *pinguedine* oborta, membranas hæc ad invicem compingi, & in unam crassam tunicam abire posse. Supponamus, ex quacunque etiam causa stagnationem oriri in materia in cellulis contenta; illa materies suam ubique cellulam singularem replebit, expandet, & in tumorem elevabit: Dum ipsa eadem

causa

s) *Commerc. litter.* 1731. p. 271. *Acta physico-med.* Vol. III. Obs. CXX.

t) *Hist. muscul.* Lib. I. cap. I. p. 9.

causa, ex qua stagnatio hæc producta fuit, verosimiliter communicationem cellularum inter se invicem quoque abruptet. Mutuo autem transitu ex aliis in alias denegato, humor ad secretionem affatim adlatus in cellulam depluens, illam magis magisque implebit, & excitabitur tumor major minorve, prout natura causæ, vel ipsa cellulæ natura permiserit. Idem si in interioribus, quæ in externis continentur cellulis, contingat, similis quoque in iisdem orietur permutatio. Mirum igitur non est, quia omnia hæc separatim agunt, hæc cellulas, *vesiculas aquosas* nunc, vel *Hydatides* dicendas, sæpenumero nullo modo inter se connexas, immo & alias aliis demum inclusas reperiri. Ad damus, quod observavit laudatus antea *MORANDUS versicularum* membranas ex variis, ut plurimum tribus quatuorve & quandoque pluribus, lamellis constare. (u) Veluti de cysticis tumoribus aquosis in pulmonum lobis etiam dixit MALOET (x) eandem *membrana cellulosa* structuram quasi inventes. In statu naturali, ut communicatio, sic etiam mutua cellularum cohæsiō locum quidem habet; partes vero connectentes, sive membranosa fuerint, sive fibrosa, teneræ admodum sunt & fragiles, & propterea ad rupturam, aliqua in cellula facta expansione, aptæ & pronæ. Eadem quoque facilis ruptura efficiet, ut humores, sive crudi pinguedinosi, sive aquosi, in cavitates factas effundantur, quibus tractu temporis magis magisque a statu naturali secedentibus innatantes inveniuntur vesiculæ minores, cum ipsis humoribus haud raro facco majori inclusæ. Magna quippe cellula, ex membranis crassioribus

Ggg 2

ribus

u) *Hist. de l' Acad. Royal.* 1723. pag. 31.x) *Mem. de l' Acad. Royal.* 1532. pag. 353.

ribus composita, saccum facile efformabit ad minores includendos aptissimum. Ex hac denique perlustrata cellularum fabrica concipi facile potest, *vesiculas aquosas* haud minus frequenter in cavo quodam corporis libere fluctuantes, quam aliis partibus adfixas reperiri. Si ergo prædicta phænomena nullo modo explicari possint, nisi *membranae cellulosa* ope, ut profecto videtur, & mediante hac omnia facillime negotio se extricent, magnum exinde & gravissimum argumentum exsurgere puto: *Hydatides* ex *cellulosa* membrana efformari.

§. 13. *Hydatides* sæpissime variis in locis in eodem subjecto simul existentes, in extrema corporis superficie, & hepatis aliarumve partium absconditarum intimo parenchymate, quin & in omnibus sæpenumero visceribus una pariter inveniri, docuerunt observationes doctorum virorum ubivis obviam. (y) Docemur inde, partem adfectam ubique locorum præsentem esse non tantum, sed & causam, ex qua *Hydatides* oriri possunt, vel ubivis adesse, vel quam facillime de loco in locum propagari posse. Sed quamnam quæso quispiam in corpore humano partem indicare poterit, omni in loco æque frequentem, & per quam causa quævis morbose tam facile ad remotiora loca dispergi potest præter nominatam jam sæpius *membranam cellulosam*. Hæc per totum corpus ad minima pererrat; per hanc mutua contentæ materiæ communicatio datur, ut antea dictum: quæ si morbose adficiatur sic, ut *Hydatidibus* producendis occasio nascatur, facile in permultis locis eadem mala, iidem *tumores vesiculosi* excitari pote-

y) Volck. COITER. Tab. Anatom. in Observationibus, p. 116.
BONET Sepulchr. Tom. II. p. 431.

poterunt. Adeoque & hæcce *Hydatidum* circumstantia pro *membrana cellulosa* maximopere militare mihi videtur.

§. 14. Ingens *Hydatidum* numerus, centenarium immo & millenarium quandoque superans, si obseruatoribus fides sit habenda, & faccorum peculiarium stupenda magnitudo, cavitatem v. g. quadraginta & plurium mensurarum excedens, (z) unde procedere possit difficillimum explicatu mihi videtur, nisi eadem mediante *adiposa membrana*. Hæc ex cellulis infinitis maioribus atque minoribus constans, mirifice mutabilis non tantum, sed ad imensam quoque magnitudinem extensilis est. Orta itaque causa quacunque *Hydatides* gignente, pars illa *cellulosaque Hydatidibus* jam factis vicina est, eodem modo ac prior degenerabit, hancque rursus alia, quæ proxime adiacet, sequetur, unde tum *Hydatides* crescunt numero fere infinito. Cum vero in parte quadam ampullosus productus fuerit tumor, aqua repletus, hic ultra imaginationem continuo crescet, & quoniam pressioni illabentis aquæ non resistere potest tenera *cellulosa* fabrica, quaquaversum expandetur & erumpet. Neque aliqua pars in corpore humano mihi nota est, quæ mutationibus hisce subeundis ullo modo apta haberi queat.

§. 15. Quædam *vesiculae* teneræ sunt, levissima de causa fragiles, & leviori tantum digitorum compressione in gelatinosam quasi substantiam abeuntes, adeo quidem, ut citatus antea *MALOET* argumentum haud infirmum exin desumi posse existimet pro demonstranda *Hydatidum*

Ggg 3

gene-

(z) *BONETI Sepulchr.* Tom. II. pag. 520. *Commerc. litter. Norimb.* 1731. pag. 271. *KULISCHII Adversar. anat.* 1.

genesi ex concretione humoris lymphatici gelatinosa. Aliæ contra, inprimis maiores vel solitariae, tunicis gaudent satis crassis, solidis firmisque. Utraque hæc, nisi vehementer fallor, diversitas ex contemplatione *membranae cellulosa* sola facile dissolvitur & illustratur. Quam dissimilis sibi sit in variis locis hæcce dicta *membrana*, docuerunt Anatomici. *Hydatides* itaque ex quam parte orientur, ratione ad illam habita, vel crassiores erunt & firmiores, vel teneriores & valde fragiles. Docent itidem quotidianæ observationes, *cellulosam* crassam, multo pingui farcitam, interveniente prava corporis constitutione, ita permutari posse, ut in subtilissimam membranam, minima vi rumpendam, & mucum quasi gelatinosum abiisse videatur. Eandem contra tenuissimam membranam *pingui* denuo infarciri & in amplum crassumque & firmum corpus transire posse, singulæ harum dissimilitudinum rationes ex mutabili *cellulosa* fabrica petendæ, *Hydatidum*, varietates itidem demonstrant. Neque etiam causæ *Hydatides* efficientes semper sibi similes sunt. Nunc etenim una tantum alterave *cellula* comprimitur, in qua *pinguedinis* motus retrogradus impeditur; alio tempore magna aquosi humoris copia ad hanc vel illam *cellulosa* partem adfertur. Sequitur itaque necessario, *Hydatides*, dum singulæ singulari modo increscant, alias aliis minores maioresve non tantum, verum etiam membranulas investientes vel solidiores & crassiores, vel subtiliores & laxè cohærentes exituras. Adcedit, quod *cellulare* dictum corpus tam inferne, quam superne, tenui quidem, ipsis tamen *cellulis* multo fortiori membrana tectum sit; (aa) quæ si *vesicula*

scula aquosa tunicam efformaverit, hanc crassam reddet firmamque. *Cellulae* autem inter hancce duplicaturam locatae, in *Hydatides* transmutatae, e contrario subtiles erunt & flaccidae. Eadem quoque ratione facile erit intelligere, alias invicem adnexas, alias a reliquis separatas in cavitate singulari deciduas observari; prout nimirum vel moles sive pondus, vel causa quævis cum impetu disrumpens, vel horum nihil intercesserit.

§. 16. An quidem de rotunda *Hydatidum* figura verba facere operæ sit pretium, valde dubito. *Cellulae*, vel inter lamellas membranaceas relictæ areæ, sua natura in quamcunque figuram facile mutantur. Fluida quævis coërcita versus omnes plagas æqualiter premunt, quod ex physicis notissimum est. Corpora membranacea cava flexibilia cum sint, a liquoribus intus contentis in rotundam extendi figuram necesse est, nisi causa quædam externa impediverit. Variorum generum in *pinguedinosa membrana* oriundi tumores ampullosi, vel sebacei, magis minusve rotundi sunt, & argumenti loco huic propositioni demonstrandæ inservire possunt.

§. 17. Ex hætenus demonstratis facile percipitur, integras humani corporis partes, viscera puta, aliasve in *Hydatides* converti posse, vix ullo vel vasorum, vel visceris remanente vestigio, quod magnopere miratus est **RUISCHIUS** (bb). Neque etenim id magis mirandum, quam quod erumpente & divagante *membrana cellulosa*, in Sarcoma vel Fungum permutata, partes non tantum molles, sed solidissima etiam ossa oblitterentur penitus: (cc)

Quam

(bb) *Theaur.* I. No. XII. Aff. II. *Theaur.* VI. Nro. XI.

(cc) Videatur *Exercitat. mea de Scirrho* Cap. VI. §. 8.

Quam ob causam ipsa corporis ossa in carnosam, vel carni similem substantiam transiisse dixit celeberrimus inter Chirurgo Parisinos *PETITUS*. Simile quid in hepate aliisque partibus *hydatidibus* refertis, dum tota quæ per intimam viscerum substantiam perambulat *cellulosa*, eandem ubique passa fuerit metamorphosin, contingere posse nemo negabit. Ad veritatem igitur post varias fluctuationes quam proxime adcessisse videtur *RUISCHIUS*, cum ad constituendas *Hydatides*, sive integra viscerum parenchymata in *Hydatides* transmutanda, *cellulosam* concurrere existimavit. (dd) Longissime vero eum aberrasse credo, quum ob *Hydatides* in placenta uterina observatas, earum sedem vasis tantum sanguiferis addixerit. Hæc etenim pars, lymphaticis licet vasis destituta videatur, *cellulosa* tamen etiam gaudet *membrana*, quæ in hac æque ac aliis quibusvis partibus easdem subire potest & sæpe subit mutationes morbosas. Possunt itaque in omni parte placentæ uterinæ, quin & in tenerrimo pusilli embryonis umbilicali funiculo eadem de causa exsurgere, prout a *RUISCHIO* (ee) aliisque observatæ fuerunt.

(*Amstelodamo Erfordiam missa*
d. 28. Jun. 1743.)

OBSER-

(dd) *Theaur.* VI. No. XI.

(ee) *Theaur.* VI. Nr. XLV. *Observat. anatom. chir.* XIV.

OBSERVATIO CXXI.

Dn. JOANN. GODOF. BÜCHNERI.

De

Aloe Americana majori aculeata, Anno
1742. in Voigtlandia florente.

CUM in omni vastissimo plantarum genere nulla hactenus, præter Aloën Americanam majorem, observata sit species, quæ post longiorem moram tam subito protruderet, tamque brevi remporis intervallo amplissimum perficeret caulem, in tot prolixos abeuntem ramos, ac tot millia sustinentes florum, Voigtlandiæ nostræ inde aliqua sane debetur laus & gloria, dum An. 1742. post reditum Celsissimi Comitissæ ac Domini Dn. HENRICI XI. Rutheni in Ober-Greiz ex itineribus, naturæ istud contemplandum primo nobis, in signum florentissimi futuri Ejus regiminis datum erat miraculum, ad quod videndum ingens sane non modo ex vicinia, sed & è longinquo factus est cursus: Etenim

Non semper violæ, non semper lilia florent,

Flos Aloes fato subiacet ipse pari.

Proindeque non sine ratione istud etiam totius Provinciæ nostræ coronam, hortique Greizensis superioris compluribus exoticis stirpibus instructi ornamentum merito nominaveris singulare.

Die autem 1. Jul. An. 1742. caulis noctu cum leni fragore foliorum percurrere cuspides, ac parturiens veluti primosedere gemitus coepit, unde spem omnino concipi-

H h h

pere

pere licebat, fore, ut brevi temporis spatio egregios atque amœnissimos produceret flores. Aetas ejus tunc 28. erat annorum, foliisque gaudebat plus quam centum, quæ circumferentiam $26\frac{1}{2}$ ulnarum æquabant Lipsiensium. Die vero 20. Jun. altitudo caulis 6. constituebat ulnas, & crassities $1\frac{1}{4}$ uln. quam in libero aëre, absque ullo arris adminiculo, cura *Tobiæ Gebhardi*, hortulani aulici, erat adeptæ, siquidem is eam quasi in tutelam sibi traditam matris instar fidissimæ a teneris diligentissime observavit annis; hincque die 6. Novembris tandem rami inferiores obstetricante ejus adcedente opera suos tanquam foetus dabant flores, licet tempestas per totam æstatem admodum humida, fuerit atque frigida.

Folia tunc temporis spatium 30. occupabant ulnarum, longitudo vero caulis ad 30. sese extendebat pedes, & 84. ramis, foliis hinc inde ornatis brevioribus ac in sumitate coronam, ceu regium inter plantas ipsi debitum diadema, repræsentantibus, erat stipata. Inque his numerosissimis in cunis quasi conspiciebatur proles, 14264. scilicet flores auro fulgentes radiante, ex quibus liquor stillabat dulciter amarus, cujus flos quilibet 30. circiter continebat guttas, hicque ab Indis ad conficiendam adhiberi solet intritam. Vid. *Philosophical Transactions for the Months of January, Febr. and March 1732. No. III.* Floruit autem inde cum ista foecunditatis ubertate ad 6. Nov. usque ad verem anni præsentis per integros sex menses, quo tempore capsulas femine plenas produxisse videbatur, qualis florum diurnitas & Ann. 1734. in Viridario pariter observata est Servestano. Vid. *Commerc. litter. Norimb. Ann. 1734. p. 25.* Cumque hæc ipsa in isto vegetabilium genere

nere nunquam ante animadversa fit, ita vel inprimis digna judicatur, de qua gravissimi naturæ scrutatores reique hortenſis certiores ſiant amatores. De fœcunditate vero feminis nihil certe olim erat pronuntiatum, niſi quod hortulani non alium propagandi cognoverint modum, quam per ſtolonem, ſive ſobolem pone radices pullulantem avulſam & in idoneum ſolum tranſlatam, donec tandem Ann. 1730. Francofurti ad Moenum prima Aloës fœcunda obtenta fuerit fatio, quod rei antea nunquam obſervatæ novum idcirco oculis curioſis præbuit ſpecimen, hincque eandem per ſuum ſemen propagationem pari virtute & apud nos futuram non ſine ratione ſuſpicari fas eſt. Vid. *Actor. Academ. noſtræ Volum. II, pag. 408.* Cæterum tota iſta arbor quoad longitudinem ac proceritatem Pinastro perquam eſt ſimilis, & externe viriditate imbuta eſt marina, ab inferioribus procul dubio foliis perquam pinguibus ac in modicam latitudinem ſe diffudentibus contracta. Jacent hæc arcuatim radici impendentia, & in extremitatibus in ſpinulas retuſas deſinunt, ut ita videantur in cuſtodiam quaſi arboris gyrum formare, haſtis atque veruculis munitum; prætereaque filis conſtant admodum ductilibus & levioribus, nec ad texendum ineptis & æque ut rami tanti utique ſunt roboris, ut pondere viri ibidem conſiſtentis erecti, minime confringantur. Alias vero de uſu eorum *Nard. Ant. teſtatur RECCHUS Lib. VIII, cap. 12. pag. 270.* his verbis: *Innumeri pene ſunt uſus, qui ab Aloe deſumuntur. Tota enim illa lignorum ſepiendorumque agrorum uſum præſtat, caules tignorum, folia vero teſta tegendi, imbricum, lancium, papyri, filique, ex quo calcei, lintea & alia veſtium genera, quæ apud nos lino,*

cannabe, gossipio, aliisque hujusmodi parari solent. Herba autem vermibus resistit & putredini, ac visui utilis esse dicitur; cumque amarissimi sit succi, inde apud PLAUTUM alicubi legitur: *Vitam hominis plus Aloes, quam mellis habere.*

Flores ejusdem fere figuræ ac formæ sunt ut Lilia, odorem spirantes subdulcem, atque 6. constant foliis, quæ singula ab aliis sunt fissa, aquilo & flavo colore paulatim infecta, ac superius acuminata, inque caliculum infra coeunt 6. sulcis instructum. Inde 6. pariter prodeunt baculi virides ac rotundi, in cochleæ formam superius tornati & foliis inferius firmiter cohærentes, ex quorum cuspidibus calathi longitudine surgunt digiti, super folia farinam spargentes flavam. Ex hisce denique baculis in medio calicis succrescit pistillum cum nodo rotundo. Dum autem folia marcescunt ac decidunt, siliquæ prodeunt fementescentes, quæ coctæ saporem exhibent asparagi. Tentavimus etiam saccharo eas condire, atque tragematum loco mensis adponere, quæ omnia uberius longe exponuntur in der Beschreibung der Americanischen Aloë zu Ober-Greiz, quam Schleizæ nuper typis vidimus prodeuntem.

Quæ vero foecundissime hætenus parturivit planta, floribusque lætissimæ nituit, pallido nunc folio moriens languescit, ut omnia, quæ subito casu cum valuere, ruunt. Nec tamen ut aliæ plantæ caput ista demittit marcidum, sed cacumine potius, viribus licet destituta, cœlum versus sese dirigit. Devotissimas igitur hæcce considerans inde

conceptit cogitationes Dn. BROCKES im irrdischen Vergnügen *P. III. p. 401.* ita canens:

Raum sah ich dieß, so dacht ich, liebste Blume,
Du blühetest nicht nur zu deines Schöpfers Ruhme,
Du blühetest auch nicht für mich vergebens,
Du solt am Ende meines Lebens,
Mit Gottes Hülffe mir selbst in der Todes-Wein,
Auch ein belehrend Lehr-Bild seyn;
Ich will mich dann, wie du, bestreben,
Mich von der Erde zu erheben,
Und sonder mehr an das, was Irdisch, zu gedanken,
Mich von der Welt empor und Himmelwärts zu len-
cken.

(*Greiza Variscorum Erfordiam*
missa d. 12. Jul. 1743.)

OBSERVATIO CXXII.

Dn. D. JOAN. CHRISTIAN. KUND-
MANNI.

Vitis ad ingentem magnitudinem & fertilitatem stercoratione excrementorum columbinorum producta.

In *Decurie secundæ Anno I. & II. Ephemeridum Academ. nostræ pag. 12.* refertur: Vitem, furno pistoris quotidie calefacto adpositam, iam circa festum S. Joannis maturas uvas protulisse, quæ Electori Saxonix dono fuerunt oblatae. Huiusmodi præcocem maturationem celeberrimus Regis Gallix Archiater *Guido PATINUS*, stercoratione calcis vivæ effecit, ipse vero vites, item alias arbores, postea plerumque emortuas fuisse fatetur.

Quod autem fœcunditatem vitium attinet, An. 1730. *Francofurto ad Mœnum* nunciabatur, prope horreum occidentem versus situm, in platea Beckenheimensi, quod Domini Scabini *Barthels* proprium est, vitem 377. maturas uvas tulisse, quemadmodum etiam Ann. 1728. nunciabatur in *dem Hamburgischen Correspondenten*, Num. 175. vitem in loco quodam *Volckstadt*, haud longe a sede Ducali *Schvvartzenburgica Rudolphopoli* dissito, extitisse, quæ a parte orientali 588, a meridionali 360. ab occidentali

109. a septentrionali 162. ac proinde in universum 1219. uvas tulit: Hæc vitis in fissura petræ radices egit, atque intra multos annos nec amputata, & ab ipso possessore parum curata; unde latius profusa, vepribus & arboribus adstantibus implicata, in altum evasit.

Hicce autem omnibus longe præferenda est vitis, quæ hic *Vratislaviæ* in sic dicta civitate nova, ad pontem aureum; circa domum quamdam proxime fluvium *Olam* sitam, adhuc hodie conspicitur, cuius ambitus in parte stirpis inferiori tres ulnæ quadrantes cum tribus digitis complectitur. Hanc possessor An. 1726. supplantavit in terram; ex quo tempore illa totam domum a parte anteriori, seu orientali, & a latere meridiem versus omnino obtexit, & in altitudinem plus quam XXVI. ulnarum excrevit, & inprimis An. 1739. ultra 3000. uvas cœruleas protulit; quarum altera pars dimidia eaque vilissima, XVIII. Thalerorum pretio divendita fuit, altera vero dilargitione facta amicis cessit. Atque hoc incrementum & fertilitas ex continua excrementorum columbinorum stercoratione provenire dicitur; dum possessor ideo institorem, qui ingentem columbarum venalium alit numerum, pro exiguo locationis pretio in ædes recepit, ut stercore columbino perpetuo uti possit. Hæc vitis, quia contegi non potuit, in illa frigidissima hieme An. 1740. frigore radicitus exusta fuit; attamen sequenti æstate denuo gemmas protrusit, & cum ista stercoatio, præsertim tempore verno & autumnali assidue continuaretur, per sequentem licet frigidiusculam æstatem & autumnum, nihilominus ultra XIV. ulnas in altum excrevit, nullas tamen uvas protulit, sed sequenti hieme rursus quan-

quantumvis contacta, quia nondum sarmenta habuit, frigore adusta est; quæ noc ipso anno 1743. denuo primas uvas ostendit.

OBSERVATIO CXXIII.

Dn. D. JOAN. CHRISTIAN. KUNDMANNI.

De

Ruptura vesicæ urinariæ a calculo.

IN *Rarioribus meis Naturæ & Artis item in re medica, Sect. III. Artic. XV. pag. 894. seqq.* inter alias mirabiles historias, de calculis vesicæ, etiam sequentem Casum singularem attuli: Scilicet virgini cuidam XXI. annorum filiæ coloni pauperioris, in pago *Neudorff* prope *Cantium*, qui quinque milliaria *Vratislavia* abest, calculum 22. Lothorum pondere, ex vagina uteri, præsentente Dn. *Andrea Kælichen*, postea Proto-Physico *Vratislaviensi*, exsectum fuisse. Hunc calculum in vesica urinaria coaluisse, & vrethram in regione inferiori dirupisse, exinde omnino adparet, quoniam post ejus Anno 1701. d. 16. Septembr. factam extractionem, urina per hanc aperturam copiose profluxit; id quod vero, facta convenientium medicamentorum balsamicorum adplicatione, paulatim cessavit, atque urina deinceps, per meatum urinarium iterum prodiit, cujusmodi Casus etiam in *BARTHOLINI Obs. Med.* extat.

Cum

Cum igitur ante paucos annos hic *Uratistavia* puella XVII. annorum, & juveni rustico in pago *Rucks*, haud longe ab urbe nostra in Ducatu Olsnensi sito, idem fere acciderit, utique hinc & hos casus rariores ei, quem paulo ante commemoravi, adjungere nunc volui.

Prior illa puella, quum a frequentibus calculi doloribus, & retentione urinæ, magnas molestias sensisset, fallente in lubrica glacie vestigio, vacillat, ut vix a lapsu se se retineret. Illico vehementem hinc dolorem & gravem pressionem persentiscit, perinde, ac si ex genitalibus aliquid procidisset; quem locum ubi tangit, ex uno pudendorum labio ingentem tumorem exortum esse comperit. Consultus ergo de hac re Archiater Cæsareus hic degens, Dn. D. KLAUNIGIUS, instituta una cum Chirurgo quodam visitatione, uterque tactu manifesto deprehendit adesse calculum, qui per vim vacillationis vesicam urinariam diruperat, & sectione idcirco instituta, statim ovi anserini dimidii magnitudine extractus est; quo facto per vulnus illud primum quidem continuo urina profluxit, sed sensim sensimque minori copia, donec tandem plenarie subsisteret & ordinariam viam repeteret. Facta igitur frequenti injectione balsami cujusdam vulnerarii, mediante siphone, in cavitatem istam, non solum hoc vulnus, sed etiam vesica ipsa, feliciter consolidabantur, ut puella nunc, instar aliorum sanorum hominum urinam emittere possit, nec amplius quidquam de prioribus symptomatibus persentiscat.

Alter erat juvenis rusticus XXIV. annorum, multa sæpe ex doloribus calculi passus, cujus etiam vesicam urinariam calculus disruperat, unde ingens tumor in inguine obortus fuit, quem mox vehemens excepit inflammatio. Tumor cum a balneatore pro bubone venereo haberetur, & medicamentis emollientibus tractaretur, denique facta maturatione & apertione insignem copiam puris præbuit, & cum eo insimul calculus arenosus XIII. semi-unciarum pondere (quem inter rariora mea adservo,) ante oras vulneris conspectui se se obtulit. Pater ægroti idcirco oleo olivarum vulnus sæpe inunxit, tandemque calculum ipsum, vulnere ita dilatato, vi extraxit, subsequente dein fluxu urinæ continuo, cui post dimidium annum retentio urinæ plenaria successit, ægrumque e vis vis sustulit.

OBSERVATIO CXXIV.

DN. D. JOANN. CHRISTIAN.
KUNDMANNI.

Resuscitatio hominum in aquas delapsorum & pene suffocatorum.

URinatores pro arbitrio suo, si spiritum diu comprimant, foramen ovale, sicut animalia aquatilia, e. gr. anates, cygni, buriones, castores faciunt, aperire posse, & deinde ad instar embryonum respiratione non indigere, fundamento omnino caret, quum unice tantum

tum id agant, ut quotidiano fere exercitio diuturniori compressioni spiritus in- & extra aquam adflescere nitantur, ac eo usque tandem deveniant, ut per quadrantem horæ, vel etiam diutius, absque respiratione delitescere queant. Clariff. Dn. *Mich. Bernh. VALENTINI*, in *Museo Museorum Tom. I. Lib. IV. Cap. XXXVI. pag. 497.* rationem margaritas piscandi ex multis Itinerariis describit, sistitque etiam in effigie ejusmodi urinatorum, quomodo lapide pedibus adligato, fune dimittatur, & alio signum det temporis, quo, respirationis grãtia, rursus extrahi debeat; cum si paulo diutius in aqua moretur, postea sanguis ex ore, naribus & auribus ejus erumperet; quam ob rem alibi margaritarii caput muniunt cucullo, cui adfixus est prælongus canalis, per quem spiritum attrahunt.

Jam equidem in *Ephemeridibus Academ. nostra Dec. I. Ann. IV. & V. Observ. XX. pag. 30.* viri cujusdam mentio fit, qui per XVI. horas, item mulieris, quæ per tres dies, nec non alterius cujusdam viri, qui per septem hebdomades sub aqua jacuerit. Pariter etiam *Decur. III. Ann. V. & VI. pag. 137.* iterum producit homo, qui post octo dies demum ex aqua extractus, & (quemadmodum etiam supra dicti,) tamen in vitam revocatus fuit, ut plures, apud alios scriptores occurrentes taceamus historias eorum, qui post dimidium anni demum extracti, ad se redierint.

Cum autem difficile sit conceptu, qua ratione fieri possit, ut homines multarum hebdomadam, immo &

mensium quorundam spatio, careant respiratione; cum hac suppressa circulationem sanguinis prorsus quoque cessare necesse sit, præsertim cum hoc in aqua frigida fiat, ubi ob stagnationem sanguinis & rigorem partium brevi tempore mors insequi debet: Hinc ego ipse, quoniam hic fluvium Olæ ultra 50. annos adcolo, atque in eodem fluvio sæpe homines fortuito merguntur, casus sequentes communicabo, ex quibus patebit, quod, quando homines quidam per quadratem, vel ad summum per dimidium horæ sub aqua delituerunt, difficillime tales dein ad vitam revocari potuerint, insimulque gravissimis symptomatibus dein adstricti fuerint.

Vir quidam quadragenario maior, vino adusto ita inebriatus, ut pedes ægre officium facerent, juxta ponticulum S. Christophori ex rate in Olam prolabitur, & prope murum cœmeterii, tarde admodum, languente ibi alveo, per 400. ulnas defluit, quo ipso fere quadrans horæ præterit. Infelix ille, neque circa illapsum, neque toto tempore natationis ullo modo se movebat, sed exigua dorsi ejus pars supra aquam eminebat: cum extractus esset, ex vulgari superstitione corpus ejus ita componebatur, ut caput deorsum, pedes sursum verterentur, eo fine, ut aqua ex corpore efflueret; at nihil aquæ effluebat, vnde tamquam mortuus domum deferebatur. In auxilium ego vocatus, cum celerissime eo properarem, offendebam eum in hypocausto suo humi jacentem; nullum vitæ signum exhibentem,

liquidem etiam nullus in eo calor, nullaque arteriarum vibratio sentiebatur, sed totus rigeat. Hinc e vestigio jubebam adferri labrum, & cum circa meridiem ubique calida aqua offenderetur, talem e vicinia confestim adportari curabam, nec jam quadrans horæ præterierat, cum in labrum eadem repletum immitteretur. Jussu meo tum adstantes plantas pedum asperioribus peniculis setaceis, corpus vero ipsum linteis vehementer fricabant; naribus interim, cum nihil aliud ad manum esset, sulphur accensum admovebatur, ori autem aqua Cinnamomi successive infundebatur, eademque naribus & oculis illinebatur. Hoc facto, prima vice post 10. fere minuta, motus aliquis percipiebatur, dum nempe æger oculos sibi fricare incipiebat, additis his verbis: Vrit & pungit. Major de hinc eidem copia prædictæ aquæ instillabatur, atque medicamenta sanguinem resolventia & discutientia exhibebantur; ipse vero æger post unius horæ spatium ex balneo suo elatus, in lectum calefactum deferebatur, in quo plane quietus jacebat, pauca loquens, unde nondum eundem ad plenam sobrietatem rediisse adparebat; interdum etiam paululum obdormiscebat, qui somnus vero ob continuam tussim sæpius interruptumpebatur, quemadmodum etiam sub vehementiori hac concussionem, sæpe sanguis grumosus ex pulmonibus prodibat. Cum ergo dubia adhuc maneret spes vitæ conservandæ, hinc Confessionarius accersebatur, qui prævia seria admonitione intuitu peccatorum hæctenus

commifforum, & obfervata etiam ægri contritione, tandem facra Synaxi animam ejus reficiebat. Ita per noctem inter continuam tuffim & fanguinis excreationem decubebat, donec mane, fuffocatione circa horam quintam fuperveniente, poft horam feptimam exspiraret.

Antehac etiam contingebat, ut puer quidam novem annorum in nova civitate, prope turrim novam, in vigilia pafchali ex rate in Olam prolaberetur. Illi, qui non tia procul aberant, referebant, eundem ftatim aquis fubmerfum, nec amplius confpectum fuiffe; defluit autem interim capite inferius, & pedibus fuperius converfis fecundo flumine, ita vt nil nifi poftica pars calceorum confpici potverit, cumque tandem ufque ad pontem cervi, in cujus vicinia domicilium meum fitum eft, provolvitur, rumor de puero in aquam illapfo eo jam delatus erat. E veftigio hinc opificis cujusdam fervus de ponte descendit in navem aliquam, puerum extrahit, eum ita componit, vt caput deorfum, pedes furfum verterentur, & tandem ipfum corpus in pontis crepidine volutat, fed nulla inde profluit aqua. Cum ergo in proxime adiacente ergaftulo illa ipfa hora captivi quidam balneis uterentur, puer juffu meo ftatim ibi in aquam calidam immittitur, & brevi tempore, conjuncto aquæ Cinnamomi ufu, iterum excitatur, quamvis ultra 1000. vlnas ita nataffet, & inprimis caput ejus fere per dimidium horæ fub aqua delituiſſet. Eo ipfo vero momento, quo prima vitæ figna adparebant, ftatim quoque vehementiffima, maximo cum clamore

clamore, corripiebatur Epilepsia, hacque iterum mitigata, mater filium mente captum, & memoria prorsus destitutum esse, animadvertit. Sequentibus dein temporibus toties recurrebat Epilepsia, quoties vel terrore, vel iracundia, etiam leviori, commovebatur, ut raro per integram septimanam cessaverit hic adfectus, tandemque, exacto sic biennii spatio, in ipso paroxysmo epileptico extinctus fuerit.

Eodem circiter tempore ante portam, quæ a molen-
dinis nomen habet, cum in horto quodam obambularem,
piscatoris filius VI. annorum incidit in Oderam. Ignora-
bant equidem parentes, quam diu is in aqua delituerit,
ope tamen balnei, ex aqua calida parati, similiter intra
breve tempus excitabatur, sed eodem quoque modo, uti
de præcedente puero notatum fuit, Epilepsia corripieba-
tur, quæ nulla arte coërceri potuit, omnemque simul in-
ter norum sensuum usum sustulit. Ad ætatem XX. anno-
rum tandem progressus, cum in altiori Viadri ripa sede-
ret, eodem tempore ipsum invadebat epilepsia, cujus im-
petu in aquam præcipitatus, periit, & post aliquot demum
dies detectus, exinde extrahi potuit.

Cur autem pueri isti per omnem vitam epileptici per-
manerint, quod tamen in adultioribus non ita facile eve-
nit, id abinde procul dubio dependet, quoniam infantes
præ adultioribus ad Epilepsiam magis sunt dispositi, & na-
tura ipsa in tenera ætate omnia obstacula magis per ve-
hementissimos motus removere conatur, quamquam &
aliæ

aliæ hic non excludendæ sint causæ. Cæterum hac occasione etiam in memoriam revocare lubet circum spectam illam methodum, quam b. Dn. D. SPENERUS circa ejusmodi subjecta observandam commendat, dum Disputationi suæ inaugurali, Gießæ Hassorum ann. 1699. ventilatæ, de *febre maligna Phthisi complicata*, sequens adjecit Corollarium: *Si aqua quis suffocetur & extrahatur, non statim inhumetur, ni homicidium patrare velis, sed ejus cura habenda, juxta informationem, quam ex propria & crebra experientia tradit Pastor quidam, ALBINUS nomine in Tractatu: Kurtzer Handgriff, wie die Versoffenen bey dem Leben zu erhalten.* Quoniam vero celeberrimus Dn. D. Jo. Dan. GOHLIUS in *Act. Medicor. Berolinens. Decad. II. Volum. III. pag. 40.* hunc Tr. nunquam se vidisse testatur, neque etiam is mihi unquam obtigit, hinc plura ex eo heic adducere non licet. Interim modo allegatus vir doctissimus simul subiungit, ope excutiæ ventriculi, in apoplectico quodam motum, loquelam & usum rationis restituta fuisse, eamque ob causam, quia in suffocatis etiam species aliqua apoplexiæ occurreret, istam excutiam sine mora adhibendam esse censet, quia per hanc paulo vehementiorem irritationem in viscere satis sensibili, ventriculo nimirum, excitatam, tales in aqua demersi citius atque facilius, quam aliis mediis in vitam revocari possent, ut ita periculosa illa *Laryngotomia*, quam commendare placet, superfedere queamus. Quod autem commune & vulgatissimum illud in similibus subjectis usu receptum ad-

niculum,

niculum, corporis nempe inversio & volutatio, pro exturbanda aqua deglutita suscepta, nullius fere utilitatis sit, jam dudum fufius demonstravit Jo. Conrad. BECKERUS in Tract. medico-legali. Gießæ 1704. edito, de *submerforum morte sine pota aqua*, idemque etiam confirmatur in *Ephemerid. Academ. nostra Dec. II. Ann. VI pag. 31.* & quidem sequentibus verbis: Hactenus creditum fuit, aquis submersos multum aquæ deglutire, eamque per tracheam quoque admittere, atque tales ex repletione mori, cum tamen ob aëris defectum extinguantur: Nam cessante respiratione cessat sanguinis in circulum itus, ipsa autem respiratio vel in momento sufflaminatur, cum nec aër egredi, nec aqua ingredi possit, hinc in submersis ne guttulam quidem aquæ in ventriculo aut in thorace reperire unquam licuit.

OBSERVATIO CXXV.

DN. D. JOAN. CHRISTIAN.
KUNDMANNI.

Quomodo vehementiam frigoris unius hiemis,
in comparatione cum altera, experiri liceat.

Per Thermometra dijudicare solemus gradus caloris & frigoris aëris; cognoscere etiam illorum ope licet, an præsens, an proxime præcedens, an vero remotior aliqua hiems, frigidior mitiorve fuerit, minime tamen id exquisite & perfecte obtineri & demonstrari potest. Nam intra aliquot annorum spatium liquor in Thermometris contentus insensibili quodam modo quadantenus imminuitur, adeoque sin frigus hiemis maximum annorum 1648. & 1709. cum frigore
Kkk
hiemis

hiemis nuperrimæ ann. 1740 comparatum dijudicare ex thermometris velimus, calculus nequaquam erit accuratus, quia hac ratione intra 30. immo 90. annos insignis utique mutatio, intuitu liquoris in ejusmodi thermometro contenti, evenire debuit.

Hanc igitur ob causam curiosi naturæ scrutatores de aliis experimentis solliciti fuerunt, & imprimis quæque ex crassitie glaciæ in fluviis frigoris vehementiam dimetiri, & ita comparisonem unius hiemis cum altera instituere voluerunt, quamquam nec hac ratione certa quædam institui possit observatio. Plurimum enim discriminis interest, si fluvius aliquis ex mediocri frigore glaciæ inferna (quam *Grund Eisz* vocamus,) impletur, quæ ingravescente gelu congelascit; & si, vehementi frigore subito ingruente, sine glaciæ tali inferna concrescit: In priori casu glaciæ uno simul impetu crassescit, minus tamen firmam, sed spongiosam exhibet substantiam; in posteriori autem compactior illa evadit, simul vero multo est tenuior. Quando ergo fluvius aliquis ita obductus est glaciæ, tunc quoad hujus crassitiam facile quoque ingens consequitur augmentum, & quidem hoc modo, dum scilicet fluvius ipse sub glaciæ paululum accrescere incipit, nec semper glaciæ inde attollitur, sed aqua per excisa foramina, vel circa gurgites, ubi non est congelata, vel circa subleas fistula adactas, vel etiam ubi arbores prope aquam sunt plantatæ aliisque ex aperturis supra glaciem ascendit, & frigore continuante ibidem congelascit, atque ideo crassitiam glaciæ eximie auget; id quod in hieme diu durante sæpissime contingere potest, quemadmodum etiam, ob majorem minoremve impetum aquæ

profluentis, uno in loco fluminis cujusdam glacies multo crassior, quam in altero deprehenditur; quæ omnia similiter in aquis stagnantibus, extra glaciem infernam sic evenire queunt. Proinde etiam ego ipse in diversis fluidis, sæviente frigore hiemis Ann. 1740. observavi, quantum temporis requiratur, donec illa congelare inciperent, itemque donec eadem tota, ab intimius penetrante frigoris vehementia prorsus indurata fuerint, quæ experimenta si post integri seculi decursum repetantur, sub eadem frigoris vehementia in iisdem fluidis simili modo succedent, sicuti id mecum & alii observarunt.

Sic quando uncia quatuor salis Halensis cum libra una aquæ nivalis commiscebantur, hæcque peracta solutione frigori exponebatur, tunc intra unius horæ spatium eadem in superficie quadantenus obrigescebat: Quando autem una tantum uncia cum dimidia in simili quantitate aquæ dissolvebatur, tunc ea demum spatio VI. horarum penitus à frigore indurata erat. Lixivium ex cinerum clavellatorum quatuor unciis & libra una aquæ paratum, eodem spatio temporis leviter in superficie congelatum deprehendebatur. Aqua fervida libero aëri exposita, indurata erat.

Aquæ in vitro contentæ oleum Caryinum altitudine duarum tertiarum digiti adfundebam, id quod fluidum & plane immutatum manebat; intra spatium vero 19. minutorum, aqua sub oleo congelascebat, & mox tota in glaciem convertebatur. Cerevisia Uratislaviensis intra unam horam & 25. minuta congelabat. Vinum vero rubrum Budense intra duas demum horas & 45. minuta.

Similiter etiam quartarium vini generosi, ex superiori Hungaria, per noctem totam ante fenestram, septentrionem versus, collocabam, idque altero mane usque ad quar-

tam partem in glaciem conversum deprehendebam, quæ, cum rursus liquæfacta esset, omnem fere saporem vini amisisse videbatur, dum interim restitans adhuc vinum summe concentratum & spirituofo liquori perquam simile erat. Sic quoque spiritus ordinarius ex vino Gallico paratus, per totam noctem libero aëri expositus, mane sequenti in superficie leviter congelatus, sub hac vero crusta paululum spissus tantum, instar fluentis olei, erat.

Porro si contusa glacies cum sale in poculo vitreo probe commiscebatur, ut infra hanc mixturam paululum aquæ conspiceretur, tunc in thermometro eidem immisso spiritus ad 10. usque gradus retrocedebat; si, ablata hac aqua sal ammoniacum minute contusum addebatur, tunc ulterius per 4. adhuc gradus ille descendebat; tandem si de optimo spiritu N tri quarta pars ponderis glaciei adfundebatur, tunc in Thermometro, per quadrantem circiter horæ in hac mixtura relicto, spiritus adhuc 8. gradus subsidebat, separato vero dein fluido, interim a resoluta glacie collecto, additaque simili quantitate spiritus Nitri, per unum adhuc gradum cum di midio retrocedebat, nec ulla arte, ut profundius descenderet, dein effici poterat. Hac etiam ratione ipsum argentum vivum, sub extremo hoc frigoris gradu, ordinariam suam aliquo modo amittere videbatur fluiditatem, ita ut instar liquidioris cujusdam amalgamatis adpareret, vel, ac si quarta fere pars plumbi, vel stanni, commixta illi fuisset. Atque hic ipse dicitur extremus fuisse gradus frigoris, qui ann. 1709. in Islandia fuerit observatus.

OBSERVATIO CXXVI.

Dn. D. JOAN. CHRISTIAN. KUNDMANNI.

Domus perquam mirabilis, cum circumpositis tormentis bellicis, omni simul suppellectile instructa, Pétropoli undique ex glacie formata.

Quod frigus acerrimum sævientis extra ordinem hiemis ann. 1740. ejusque stupendi effectus, magnam utique partem hominum vel ad incitas redegerint, vel ad morbos gravissimos disposuerint, fusius jam in Tractatu illo, qui *Visitationes iræ divinæ super Ducatum Silesia in nummis explanatas sistit*, pag. 238. - 328. demonstravi; quod vero illa ipsa hiems etiam singularibus quibusdam oblectationibus ansam præbuerit, ex sequentibus facile patebit.

Cum eodem hoc anno Jubilæum Typographicum incidisset, ejus intuitu Typographi Londinenses in *Tamesi* fluvio, firmiter per vim frigoris indurato, prelum constituerunt, & varia scripta Jubilæa, inter sonitum tubarum & tympanorum, interque alia hilaria, typis exscripserunt; non minus etiam eodem modo, sicuti in nundinis, super illo flumine tabernæ & tentoria multa exstructa erant, inque his varia esculenta, potulenta, & aliæ res, ad cultum & mollitiem pertinentes, divendebantur, immo & bos integer super eodem affatus fuit. *Heidelbergæ* magistri artis pistoriæ super *Neckeram* fluvium congelatum, in perpetuam hujus frigidissimæ hiemis memoriam, furnum construi curaverunt, inque eo panem atrum & album, nec non placentas coxerunt, de quibus primo *Electori Serenissimo* donum obtulerunt, quod vero reliquum fuit, pauperibus distribuerunt. *Franco-*

centus musicos, tribus choris dispositos, atque saltationes per circulos & alia oblectamenta, prægrande dolum unius diei spatio confecerunt, quod sex culeos vini capiebat, ex quo postea vinum rubrum & album divenditum fuit.

Singulare quippiam quoque *Lubeca* nuntiabatur, quod scilicet Dn. Locum tenens a *Meynerss*, durante hoc gravi frigore ante portam Holsaticam ingentem Leonem, 7 pedes altum, ex glacie tam affabre formaverit, ut vix statuarius similem ex lapide venustius effingere potuerit. Prope Leonem istum propugnaculum quoddam extruxit, in quo quinque tormenta majora bellica, unacum milite & specula, quæ singula ex glacie parata erant, conspiciantur. Maximam autem admirationem undique excitabat id, quod *Petropoli* referebatur, quodque postea doctiss. Dn. *Jo. Wolffg. KRAFFT*, Academiae Imperialis Scientiarum Sodalis & Professor Physices ibidem in peculiari Commentatione fufius descripsit, sub titulo: *Wahrhafte und umständliche Beschreibung und Abbildung des im Monat Januario 1740. in St. Petersburg aufgerichteten merkwürdigen Hausses von Eiß, mit dem in demselben befindlich gewesenen Hausgeräthe.* Ex hoc ergo Schediasmate præcipua momenta *Actis* hisce pro conservanda hujus rei prorsus insolitæ & ante hac inauditæ, memoria, non immerito inferenda esse judicavi, quæ in sequentibus consistunt:

Augustissima Rufforum *Imperatrice*, ANNA, gratissime permittente, & sumtus haud exiguos suppeditante, occasionemque hinc præbente. Ejusdem Cubiculario, *Alexio Danielowitcz Tatisschev*, inter castellum rei navalis ab Imperatore PETRO I. ædificatum & novum palatium

tium hiemale ab *Imperatrice*, ANNA, erectum, domus quædam tota ex glacie constans, exstructa fuit. Primo glacies limpîdissima in quadrata veluti faxa cædebatur, serrabaturque, ornamentis architectonicis instruebatur, circino & regula mensurabatur, vestibis sibi invicem superimponebatur, & quævis commissura aqua perfundebatur, quæ confestim congelabat, & calcis loco inserviebat. Brevi tempore summa cum admiratione ædificium spectabatur erectum, octo Russicos cubitos (vulgo *Sachen*) seu 56. pedes Londinenses longum, duos cum dimidio cubitos latum, & cum tecto supra 3. cubitos altum. Hoc artificiosum ædificium speciem multo splendidiorem præ se ferebat, quam si ex pulcherrimo marmore constructum fuisset, dum totum ex unica quasi mole elaboratum esse videbatur, & propter pelluciditatem glaciei, item propter colorem subcoeruleum ad similitudinem lapidis longe nobilioris, quam marmoris adcedebat. Ante ædificium VI. tormenta bellica majora ex glacie torno facta, erant disposita, quæ rotas & pedamenta habebant itidem ex glacie formata. Hæc tormenta ad proportionem & magnitudinem æreorum facta erant & terebrata, quæ tribus libris pulveris pyrii onerantur. Displodebantur illa sæpenumero, pulveris pyrii quarta libræ parte fundo fistulæ injecta, & globo vel stupeo vel ferreo superimposito. Ejusmodi globus in conspectu totius aulæ Imperialis intervallo LV. passuum emissus, asserem 2. digitos crassum, perforabat: Dehinc duo mortaria conspiciebantur similiter ex glacie confecta: horum magnitudo illis æreis mortariis æqualis erat, quæ pyropolos LXXX. librarum jaciunt; ex iis sæpius ejiciebantur pyroboli quorum factura erat libra dimidia pulveris pyrii.

Tandem

Tandem in eadem serie juxta primum domus introitum positi erant duo Delphini, ita adaptati, ut ope quorundam siphonum Naphtha incensa ex illorum faucibus emitti posset. Pone hanc seriem lorica ducta erat, perticis e glacie factis constans, inter quas quadratæ pilæ erant interpositæ. His proxime adstabant duo arcus triumphales, super quibus testæ florum, arbores Aurasionenses, juxtaque arbores vulgares, omnes ex glacie cum foliis, frondibus & insidentibus avibus, positæ erant. Supra hanc domum in tecto porticus conspiciebatur, columnis quadratis, & tornatis pupis instructa; & supra introitum frontispicium magnificum staturis passim exornatum, adparebat. Domus ipsa non solum januam atque margines fenestrarum, itemque pilas, colore viridi, marmoris ad instar, tinctas, sed & scalas necessarias, duosque introitus monstrabat. Inferius statim conspiciebatur spatiosum atrium & utrinque conclave, cui nullum lacunar erat super impositum. Atrium habebat 4. & quodvis conclave 5. fenestras, quarum & jugamenta & orbes ex tenui glacie constabant. Noctu fenestræ istæ lampadibus pulchro ordine positis ornabantur, & in qualibet fere fenestra jocosa quædam imago in linteo depicta collocabatur. In una parte dimidia conclavis ejusque sinistra regione, comparebat abacus, in quo aliquot candelabra cum inditis candelis, ope illitæ Naphthæ ardentibus, itemque horologium portatile, & vasa varia visibantur; parietibus vero adfixa erant specula haud exiguæ magnitudinis. In altera parte dimidia hujus conclavis stabat lectus elegans cum velis, culcitris, pulvinaribus & stragulis, duo paria solarum, duo cuculli nocturni, sella sine acclinatorio; Similiter etiam ibi conspiciebatur caminus elegans, in quo ligna ficta jacebant, quæ aliquoties ope Naphthæ ardebant. Alterum conclave in una dimidia parte fini-

sinistrorsum iterum monstrabat mensam, cui horologium paulo grandius impositum erat, in quo rotas insertas per glaciem pellucidam exacte cernere licebat, in mensa hinc inde jacebant chartæ lusoriæ frigore adfixæ & signa pignoratitia ludentium. Juxta mensam positæ erant sellæ longiores cum opere sculptili, & in angulis duæ statuæ: In altera parte dimidia hujus conclavis occurrebat armarium cibus reponendis aptum, cum variis icunculis, intus collocata erant vasa tornata, pro hauriendo infuso Thee destinata, nec non pocula, & patinæ cum eduliis, omnia ex glacie efficta, & coloribus naturæ convenientibus picta.

Opera externa & ornamenta secundaria hujus ædificii erant sequentia: Primo ab uno quoque latere stabat pyramis quadrata super arcopodio cum frontispiciis. Hæ pyramides erant cavæ & habebant introitum; a quovis latere fenestra erat rotunda, circa quam picta horologii tabula conspiciebatur: Intus suspensa erat laterna chartacea octangula, variis picturis jocosis exornata, in qua noctu candelæ accendebantur, quam postea homo aliquis, in abscondito loco latitans, circumagitabat, ut una post alteram effigies, per fenestras transparere posset.

In dextro latere positus erat Elephas justæ magnitudinis, ex glacie formatus, cui insidebat miles Persicus cum securi, juxtaque alii duo Persæ justæ staturæ. Elephas intus erat excavatus, & tam artificiose paratus, ut interdiu aquam altitudine XXIV. pedum, & noctu incensam Naphtham evomeret, edebat quoque ope quorundam tuborum, similem fere sonum, qualis viventibus hisce belluis proprius est.

In sinistro latere erat Balneum more septentrionali comparatum, ex glacie ita exquisitissime constructum, ac si ex meris trabibus rotundis compaginatum fuisset. Calefactum hoc fuit aliquoties, & fuerunt, qui revera in illo sese lavarunt. Talis igitur fuit facies hujus artificiosi ædificii, atque illud ipsum ab initio Januarii usque in Martium fere in tali statu immutatum perseveravit, quo quidem tempore, ob ingruentem mitiorem tempestatem, sensim sensimque diffluit.

Præter oblectationem, quam ædificium hoc præbuit spectatoribus, simul exinde cognoscere licet, quod acri frigore vigente glacies tornari, terebrari, cædendo lævigari coloribusque tingi queat; immo, quod etiam ex tormentis, ex glacie paratis, mediante pulvere pyrio globi projici possint, id quod ob minorem renisum, quem ipsa glacies exhibet, omnemque humiditatis defectum, in solide congelata tali glacie occurrentem, facili utique negotio fieri potest.

(*Vratislavia Erfordiam missa*

d. 29. Jul. 1743.)

OBSERVATIO CXXVII.

Dn. D. JOANN. ADAMI KULMUS.

De,

Spasmo validissimo, ossa femorum prorsus diffringente; itemque de arteriis in osseam substantiam degenerantibus.

Virgo quædam 32. annorum, mercatoris notissimi filia, tenerrimæ ac macilentæ corporis structuræ, temperamenti pnegmatico-melancholici, a parentibus podagrico malo adfectis fuit generata. Hanc puellam avus jam a prima ætate,

De Spasmo validissimo, ossa femorum prorsus &c. 451

ætate, ob nimium amorem, frequentissime in lecto suo detinuit, eo etiam tempore, quò adfectu podagrico intensissime decubuit. Cum illa postmodum vix decimum ætatis annum attigisset, mox prima indicia morbi arthritici in apricum veniebant, qui morbus vel ab hæreditaria dispositione, vel a contagio in lecto avi, vel ab utraque causa deducendus erat. Nihilominus tamen postea justo pæbertatis tempore fluxus menstruus rite adparuit & per quinque annos debito modo continuavit; postmodum vero per annum spatium naturales leges non solum quoad copiam, sed etiam quoad intervalla valde mutabat, donec tandem penitus cessaret: ob nimium autem virginis pudorem remedia ad menstrua restituenda plane nulla fuerunt adhibita, unde procul dudio adfectus arthriticus identidem reversus altiores semper egit radices, qui ante aliquot annos corporis artus adeo valde jam occupavit, ut in digitis manuum insignes tophi, in juncturis vero pedum summa debilitas existeret, quam ob causam etiam gressus pedum admodum difficilis reddebatur. Malum istud mox a tenerissima ætate inveteratum omnino sanguini & reliquis corporis humoribus nutrientibus gravissimam contraxit labem, eosque semper impuros servavit, quare totum corpus debile & emaciatum, viscera invalida, & ipsa quoque ossa minus firma, sed potius fragilia evaserunt, unde etiam casus noster recensendus facile evenire potuit.

Anno 1741. mense Martii novus paroxysmus arthriticus manus pariter ac pedes hujus puellæ graviter occupabat, ita, ut in lecto plane decumbere cogeretur. Post aliquot dies, trigesimo scilicet Martii subito corripiebatur virgo ista in ipso lecto

atrocissimo dolore spastico, per univcrsum quidem corpus diffuso, maximum tamen dolorem in sinistro sentiebat pede, ubi in femoris latere externo superius confestim ingens tumor durus (secundum ejus opinionem) elevari visus fuit.

Postquam deinde has circumstantias audiveram, ordinaui quædam remedia antispasmodica & analeptica interna; tumorem vero subito enatum curæ chirurgi ordinarii commisi, cui tamen nec ocularis istius tumoris inspectio, neque manualis exploratio, ob nimiam virginis verecundiam, concedebatur, quare Chirurgus tantum adstantibus commendavit, ut fomentationes resolventes & emollientes per vices adponerent. Gravissima incommoda, doloresque intensissimos sentiebat ægra, quoties ex lecto deferri, aut situs corporis mutari cogebatur: præterea quoque semper pes sinister in situ erecto utrinque firmari debuit, qui secus facile sua sponte inrorsum flectebatur, quæ circumstantia ab initio summæ debilitati pedis tribuenda videbatur. Quia autem vires hujus ægrotae a longo tempore per frequentes gravissimos morbos penitus erant exhaustæ, appetitus quoque & somnus deficiebant, sanguis etiam, ac reliqui corporis humores plane corrupti existebant, ideo eventus hujus morbi mihi videbatur periculosissimus & incurabilis, inprimis quia pulsus admodum debilis & frequens atque calor præternaturalis cum sudore subinde copioso hæcticam febrem mentiebatur.

Nihilominus post breve tempus ægra variis adhibitis remediis ad statum morbi idoneis præter omnem spem meliorem valetudine frui incipiebat: somnus enim noctu dieque per nonnullas horas revertebatur, ventriculus iterum alimenta citra nauseam adpetebat, motus febriles minuebantur, graves do-

De Spasmo validissimo, ossa femorum prorsus &c. 453

lores pedis infirmi sensim remittebant, & animus mœrere antea prostratus denuo ad optatam tranquillitatem componebatur. Tali statu morbi in melius mutato suadebam, ut ægrota per vices surgere & quadantenus pedis robur explorare conaretur, quia de recuperanda valetudine optima spes evidentissime adfulgeret. Illa vero mente contristata respondebat, se quidem corporis sui valetudinem adpropinquantem jam ipsamet sentire, attamen claudicationis metum verendum esse, quia pes sinister multo esset brevior dextro: se quidem hanc deformitatem antea validæ tendinum constrictioni, sed perperam, tribuisse; nunc enim palam constare, quod vel luxatio quxdam, vel alia gravis causa subesse debeat.

Ad hujus circumstantiæ hæcenus me latentis effectum ego attonitus plane obstupui. Ut autem de pedis vera constitutione certior fierem, omni, quo valui, suasu expetebam necessariam mali explorationem, quam Chirurgus huc usque obmodestiam erga sexum sequiorem, in hoc casu fere noxiam, pervestigare intermiserat, ea solummodo relatione contentus, quod in femore tumor existeret. Postquam vero ego pariter atque Chirurgus partem læsam penitus indagavimus, adparuit confestim pes sinister ad palmæ latitudinem brevior dextro, & quoniam genua similem differentiam monstrabant, hinc ischia pariter explorabantur, an forsân os femoris propter defluxiones humorum ex acetabulo suo fuerit depulsum? qualem morbum aliquoties antea observaveram: putabam enim, eundem adfectum in hoc casu eo faciliorem, quia ista virgo gibbosa, quoad plurima membra admodum deformis & ratione humorum impurorum valde morbosa existeret. Attamen deprehendimus etiam hanc articulationem femoris rite comparatam,

quapropter nullam aliam pedis abbreviati causam suspicari licuit quam fracturam ossis femoris a validissimo spasmo factam.

Quamprimum tandem ipsa pars femoris tumida attingebatur mox evidenter adparuit os femoris diffractum, sub carne valde emaciata & laxa tactu luculenter distinguendum, cujus ossis femoris pars superior a parte inferiori validissimo spasmo avulsa et extrorsum eminens, illum supra memoratum tumorem mentiebatur. Hujus adserti veritas adhuc certior fuit redita, cum postea hujus femoris partem superiorem deprimerem, inferiorem vero tibiæ adfixam elevarem, quo motu præternaturalis flexura ibidem deprehensa jam præsentem fracturam luculentissime indicabat.

Facta fuit hæc exploratio demum decimo sexto die post prædicti potentissimi spasmi paroxysmum, quo momento femur omnino jam diffractum fuit, quia eodem tempore tumor ibidem subito elevari videbatur. Facile autem quilibet colligere valet, quales dolores gravissimos misera hæc puella per hoc temporis intervallum perpeffa sit, dum inferior femoris pars abrupta intra pedis musculos introrsum, versus genitalia & perinæum potenter attracta, ibidem in partibus carnosis & tendinosi acuminata sua extremitate intensissimos dolores excitavit, potissimum quoties pes fuit commotus aut elevatus.

His circumstantiis observatis illico fracti pedis repositio ac deligatio citra moram suscipiebatur: extensio membri disrupti in hoc negotio admodum erat facilis, quia muscoli femoris valde flaccidi & emaciati haud adeo fortiter renitebantur. Ægra deinde post hanc operationem præter omnem spem sensim meliori fruebatur valetudine. Ut autem corporis humores corrupti iterum quam citissime in meliorem statum redi-

De Spasmo validissimo, ossa femorum prorsus &c. 455

redigerentur, insimul præscripti Decocta atque infusa, cum aliis remediis ad hanc indicationem spectantibus, per aliquod tempus continuanda, quibus ita debite adsumtis callus opinionione citius fracturæ adcrescens tactu jam evidenter dignosci potuit; attamen consolidationem satis firmam post idem temporis intervallum, quo alias evenit, in hoc casu, ob nimiam humorum dyscrasiam vix sperare potui, hincque sollicitè prohibui, ne justo citius cum incessu pedis læsi periculum fieret, quod tamen post dimidii anni decursum tandem feliciter factum fuit.

Quemadmodum vero haud raro infortunium novum priori vix remoto citatis passibus occurrit, ita quoque contigit, ut virgo nostra calamitosa sequenti Anno 1742. die 21. Januarii ex improvise per scalam decideret, quo lapsu os humeri in brachio dextro prope superiorem condylum frangebatur. Fractura ista mox debito modo conjuncta, fasciis rite deligata fuit. Quia vero sub isto inopinato casu non solum animus insigniter fuit perturbatus, totumque corpus valde concussum, sed imprimis in pede vix sanato magna iterum debilitas, novi spasmi, atque insultus podagrici supervenerunt, ideo remedia analeptica, antispasmodica & roborantia per vices fuerunt præscripta, immo majoris securitatis causa consultius judicavi, ut totum crus antea fractum novis fasciis firmaretur.

Fractura ista humeri duorum mensium intervallo iterum fuit consolidata, ita, ut brachii motus ex voluntate ad negotia peragenda satis valeret: interea tamen inveteratum malum arthriticum, ob tempestatem per aliquot menses inconstantem ac valde rigidam, novo insultu artus occupabat diuturna mora, donec ab initio mensis Julii idem morbus podagricus majori sævicia extremitates corripuit.

Cum

Cum itaque infelix nostrā ægrota per aliquot dies iterum lecto perpetuo adfixa, tranquillum animum exactamque diætā servaret, novus denuo ex improvise spasmus per totum corpus singulasque extremitates subito vim potentissimam excitabat: spasmus autem iste potentissimus adcessit die sexto Julii, hora quinta pomeridiana, cum sequentibus circumstantiis. Cum nempe virgo nostrā cum parente suo tum temporis de rebus domesticis loqueretur, sentiebat illa uno impetu nauseam, postea fulgorem in oculis vibrantem ac vertiginem, quæ symptomata subsequens spasmus concomitabatur, quo spasmo utrumque brachium graviter introrsum contorquebatur, caput vero simul retrorsum flectebatur, oculi insimul erant rigidi & ex ore profluebat sputum copioso sanguine commixtum, qui tamen sanguis, ut postea innotuit, ex lingua & buccis, morsu dentium ab inscia ægra læsis, recessit. Postea conquerebatur illa de dolore vehementissimo in pede dextro hucusque sano, & in scapula sinistra sese exerente.

Postquam deinde ad eandem adcessi, dictasque circumstantias audivi, statim verebar, ne fractura quædam in pede dextro esset facta, quam quidem patiens se sentire negabat: cum vero egomet ipse dextrum crus palparem, mox manibus & oculis evidenter adparuit vera fractura, in medio loco femoris dextri oborta. Confestim igitur Chirurgus requirebatur, qui, me præsentē, ossis diffracti partes apte sociavit, femurque rite deligavit. Cum autem crus istud deligatum alteri pedi sinistro adponeretur, evidenter adparuit ingens horum pedum differentia, qua videlicet pes dexter sinistro multo longior videbatur, unde mox judicabam, sinistram pedem ab isto spasmo pariter fuisse læsum, quamquam patiens nullum

De Spasmo v alidissimo, ossa femorum prorsus &c. 457

in hoc pede dolorem observaverit: quam ob causam debita peragebatur exploratio, qua constabat, quod femur sinistrum revera denuo sit diffractum, non tamen in eo loco, ubi prior fractura contigit, sed paulo magis deorsum, quapropter etiam ista fractura similem repositionem ac deligationem tempestivam omnino requirebat.

Quanto terrore non solum infelicissima ægrotæ, sed omnes quoque cognati & adstantes propter hunc inopinatum calamitosumque eventum perculsi fuerint, quilibet facile perpendere valet. At tamen illa gravissimam hanc calamitatem æquo semper & patienti ferebat animo, utpote cujus naturalis indoles quieta placidam tranquillitatem in morborum diuturnis doloribus per vitæ suæ decursum sufficienter comprobaverat.

Postquam antea prima femoris sinistri fractura restituta & deligata fuit, tunc post quorundam remediorum cordialium ac antispasmodicorum usum, mox cessabant dolores vehementiores; post has autem fracturas novas, secunda vice factas, intensissimi dolores spasmodici indefinenter fere perseverarunt, ita, ut ægra propterea die noctuque nulla plane quiete frueretur. Et quamquam varia medicamenta antispasmodica fuerunt adhibita, persistebat tamen spasmus in utroque pede fracto adeo validus per vices, ut impositi asserculi fasciis firmati, identidem reciproco motu elevarentur, & stridulus fractorum ossium adstrictus, sub tali motu spasmodico excitatus, admodum distincte perciperetur. Hæ tam perversæ morbi circumstantiæ omnem præripuerunt spem futuræ consolidationis fracturarum recuperandæque valetudinis.

Aliud præterea adhuc, illudque rarum omnino observabatur in hac virgine, quod sanguinem ac reliquos humores

valde impuros, partiumque solidarum structuram perquam corruptam esse testabatur. Etenim jam ante tres menses monstrabat mihi illa duros nodulos atque tuberculos lenticulares in temporibus & occipite, quos (uti adferebat) jam pridem, sed minoris molis, observaverat, eosque gravissimæ cephalalgæ, a longo tempore perpessæ, causam crediderat. Ego postmodum non tantum in dictis locis, sed etiam in brachiis similes nodulos ubique secundum arteriarum tractum manifesto distinguere potui: ex qua circumstantia probabiliter conjiciebam, hos nodulos, hinc inde justa ferie sociatos, nihil aliud esse, quam ipsas arterias in osseam substantiam mutatas. Quæ conjectura, eo tempore præsentibus cognatis a me prædicta, tandem post mortem, quæ die 21. Julii eveniebat, verissima fuit observata.

Post mortem deinde mihi & Chirurgo membra in utroque pede læsa concedebantur pervestiganda. Hac occasione in sinistro femore utraque fracturæ diverso tempore facta evidentissime invicem distingui potuit: prior etenim fractura, quæ anno præcedente contigit, firmissime consolidata conspiciebatur, callus namque amplus ac validus paulo infra trochanterem minorem latiori suo ambitu a reliqua femoris diaphysi optime poterat dignosci, quia Chirurgus, me suadente, fascias ossi tum temporis fracto justo laxius adaptaverat, eum in finem, ut callus largiter accrescens membrum, cæteroquin debite, eo majori tandem robore firmaret. Sub isto callo adeo manifesto occurrebat altera fractura nova, ad dimensionem unius & dimidii pollicis remotior versus tibiam, a priori fractura luculenter discernenda, ubi plane nullum consolidationis vestigium adparuit, sed extremitates partium ossis fracti valde acuminatæ, ca-
rie

De Spasmo validissimo, ossa femorum prorsus &c. 459

rie correptæ, atque periostio suo denudatæ conspiciebantur. Multæ præterea in hoc femore diffractæ obveniebant hinc inde foveæ, a carie plus minusque profunde excavatæ, quarum una, haud procul a fractura, per omnem ossis substantiam in ipsum meatum internum tendebat, quæ simul tam late patebat, ut quilibet adstantium per eam digito immisso medullam reconditam attingeret. Cum autem extremitates hujus ossis fracti invicem adaptarem, tunc magna profecto pars in ipsa commissura omnino deficere videbatur, procul dubio a carie penitus exesa, quare etiam os in hoc loco facillime a spasmo frangi potuit.

Dextri deinde femoris fractura a carnibus denudata ultra medium ossis paulo declivius versus genu facta obveniebat: extremitates partium separatorum pariter carie corrosæ atque adeo porosæ & fragiles existebant, ut levi vi quædam frustra, veluti de ligno putrido, abriperentur: præterea etiam in hoc femore periostium variis in locis desiderabatur; foveæ quoque & foramina in ossis superficie permulta reperiebantur. Ex his ergo circumstantiis satis evidenter concludendum erat, impuros potissimum & acres humores scorbuticos, a longo jam tempore in corpore generatos, ossa diuturna mora tandem adeo spongiosa & fragilia reddidisse.

Lubentissime simul scapulam sinistram debito modo explorassem, ut (quemadmodum hariolabar,) certior fierem, an in hac quoque scapula caries, aut forsân quædam fractura extitisset, quia defuncta in hac corporis parte de eodem gravissime dolore, similique spasmo vehementissimo, uti in femore dextro, semper conquesta fuit; ast hujus membri perlustratio ad voluntatem nostram nequaquam concedebatur.

Hac occasione, qua femora post mortem dissectui, simul arterias ibidem obvias paulo curatius peruestigavi, quas singulas, tam ramos majores, quam surculos minores, ubique induratas, atque in ossæam substantiam redactas observavi, aliisque adstantibus commonstravi. Harum arteriarum ramum quendam insignem tum temporis resecai, in cujus exsiccati & diffilli cavo postea copiosæ squamulæ ac lamellæ, tunicæ internæ ubique adnatæ, adparuerunt. Probabile omnino est, hanc arteriarum ossificationem ulterius per aortæ tractum protensam fuisse, quoniam in temporibus & in brachiis pariter ossæam indurationes arteriarum jam sentiri potuerunt, dum virgo hæc adhuc viveret. Similes arteriarum degeneraciones antea aliquoties in diversis hominibus post mortem observare mihi contigit.

Hanc equidem ossificationem, multo tamen adhuc magis illas fracturas ossium a solo spasmo productas, atque in primis priorem fracturam femoris sinistri, post 16. demum dies uniti in corpore adeo morbofo tandem feliciter consolidatam, quilibet mecum magnopere mirabitur.

OBSERVATIO CXXVIII.

Dn. D. JOANN. ADAMI KULMUS.

De

Infantis post matris obitum partu.

Militis cujusdam gregarii, nostræ civitatis, *Jo. Henrici Mülleri*, uxor, foemina 28. annorum, floridi ac spongiosi habitus corporis, hoc anno tertia vice erat gravida. Hæc instantem partum die 23. Maji tempore meridiano ex conatibus sibi jam cognitis sentiens, confestim obstetricem accersere jussit: quæ quum foetum situ minus congruo insistentem explo-

exploraret, adeoque partum hunc admodum difficilem sibi conciperet, mox inversionem foetus in utero suscipere tentavit: verum ad hoc negotium plane imperita, ut eventus docuit. Ea namque puerperam transversim in lectum ita reposuit declivem, ut prono capite, scilicet facie deorsum spectante, multo profundius, quam reliquo corpore decumberet, sicque capiti inniteretur: pedes autem illius imposuit humeris aliarum mulierum adstantium, eosque tali modo divaricatos firmiter tenere jussit immotos, quo foetus proprio pondere recedens facilius inverteretur.

Sub hoc tamen miro & inusitato parturientis situ plane nihil efficere valuit obstetrix, licet per aliquod horas cum ingentibus puerperæ doloribus laborem continuasset, donec maritus adveniens ab uxoris gemitu, clamore & querelis commotus obstetrici omnem ulteriorem opem ferendam interdiceret: quare circa vesperam parturiens ordinario modo in lectum reponebatur, a quo demum tempore omnes dolores partus penitus cessarunt, relictis tamen aliis doloribus gravissimis in abdominis partibus internis, quos ab incauta obstetricis manu cum læsione interna productos constanter adseruit parturiens. Sequentem noctem misera ista mulier plane inquietam transegit, quæ altero deinde die 24. Maji, circa meridiem frigidum horrorem per universum corpus diffusum sentiebat, subsequente demum calore intensissimo, pulsu celerrimo, tandemque sudore colliquativo, ipsaque morte, quæ hora 7. vespertina ingruit.

Post obitum jam corpus more solito lavatum tandem, sequente die, 25. Maji, mane adportato sarcophago immittebatur. Multæ tum temporis aderant foeminæ agnatæ & vicinæ,

na, deinde quoque diversis vicibus, ante & post meridiem adcesserunt alia, quæ omnes mulieris mortuæ corpus insigniter distensum, partesque genitales admodum deformes & contritas vel novitatis causa, (ut mos est,) vel misericordia commotæ sollicitè explorarunt, nullo tamen adhuc adparente fœtu. Tandem postea hora 8. vespertina mater defunctæ adveniens, filiam, ejusque ventrem, quem insigniter læsum percepit, adhuc adspicere cupiebat, quæ cum adstante marito mox aperto loculo infantem jam natum intra pedes matris cum adnexis secundinis attonita conspexit. Confestim aliæ mulierculæ plures, quibus hæc res plane insolita denunciabatur, accelerarunt & veritatem istius partus mirabilis propriis oculis explorarunt. Fœtus autem reperiebatur prono capite antrorsum usque ad furas matris extenso procumbens, pedibus intra matris femora relictis, cum adhærentibus secundinis pariter exclusis. Quam primum postea infans fuit protractus, conspexerunt omnes caput eius penitus diffractum, & corpusculum variis in locis euidenter læsum, unde obstetricis violentas contrectationes facile augurari potuerunt. quare maritus defunctæ hoc factum in foro competenti explorandum denunciavit.

Facta deinde legali inspectione, in præsentia quorundam Medicorum & Chirurgorum, universum corpus matris observabatur quaquaversum insigniter tumidum, ita, ut quoque abdomen adeo distensum cerneretur, ac si nullus adhuc contigisset partus: per genitalia vero externa valde contrita ac inflammata effluebat putridus humor sat copiosus: præterea totum corpus iam sphacelo erat correptum, splendidoque colore plumbeo, & vesiculis ichore turgidissimis adeo defœdatum,

tum, ut odor graveolentus eius sectionem plane impossibilem redderet. Fœtus tandem sexus sequioris, vere posthumus, considerabatur quoad corporis atque membrorum magnitudinem satis perfectus. Ossa cranii & maxillarum penitus erant in parva frustula comminuta, & a cute sua plane separata: adeoque frustula calvariæ intra cutem flaccidam contenta perinde ac pecunia in marsupio quaquaversum commoveri potuerunt, eoque facilius, quam substantia cerebri iam putrida per nares & palatum diffractum leni commotione diffluet. Præterea in humero dextro, itemque in thorace & abdomine variis in locis versus idem latus dextrum cutis valde erat dilacerata, ut etiam muscoli conspicerentur nudi. Quæ circumstantiæ nimis rudem obstetricis tractationem luculenter ostendunt.

Non desunt aliæ quoque observationes fœtuum post mortem matris demum ex ergastulo suo liberatorum, qualem etiam ante aliquod tempus nova publica Berolinensia adnuntiavit: desiderantur tamen in omnibus, quas videre nobis contigit, necessariæ circumstantiæ concurrentes, ex quibus vera partus ejusmodi mirandi causa erui ac innotescere posset. Præterea nosmet ipsi in praxi clinica duabus vicibus observavimus fœtus mortuos sub agone parturientium, ab obstetricibus imperitis nimis defatigatarum, exclusos: quorum partum dolores antea insistentes promoverunt, valida vero & profunda morientium inspiratio repetita eum tandem absolvit.

Duo adhuc notari merentur exempla, memoratu dignissima, a quibusdam fautoribus honoratissimis nobiscum nuper communicata, quorum alterum refertur in *CKAMERI Pommerischen Kirchen-Historie* inter res anno 1567. gestas, pag. 180. sequen-

sequentis tenoris : In diesem Jahre ist etwas denkwürdiges in dem Lande zu Cleven zwischen Daventer und Suthan geschehen. Es haben die Spanier den 15. Junii einen Mann und seine Frau , welche grob schwanger gewesen ist , wegen des Bekänntniß des Evangelii aufgehengt. Nachdem aber das Weib schon 4. Stunden todt gehangen , sind 2. lebendige Söhne von ihr auf die Welt gebohren worden.

Alterum casum commemorat M. Jo. Matthias GROSS, im andern Theile des Historischen *Lexici Evangelischer Jubel-Priester und Theologorum*, pag. 79. sequentibus verbis: Von dieses Joh. Hartranffts (eines Pastoris zu Greiffenberg in Schlessien,) Tochter führet Herr EBERT in *Leorino erudito* p. 18. aus *Heinr. GROSSENS Sideribus Silesiæ & Lusatia manuscriptis*, einen denkwürdigen casum an, daß sie, Namens Anna, mit Herrn Tobias Herfarten, einem Handelsmanne zu Greiffenberg verheyrathet gewesen, und im 4ten Jahre ihres Ehestandes sich mit Leibes-Frucht gesegnet befunden; da sie nun bey herannahender Geburths-Zeit, mit den Wehen angegriffen worden, kamen dieselbe so geschwinde und hefftig, daß sie darob in ein Fraisch (epilepsiam) gerathen, welches bis 9. Uhr Abends continuirte, darüber sie ihren Geist mit verschlossen gebliebener Geburth und Leibes-Frucht aufgegeben. Worauf der verbliehene Leichnam in einen Sarg gebracht, und in einem Gewölbe bis zur Begräbniß bewahret wurde, welches am 4ten Tag, nemlich Sonntag Reminiscere, angestellet gewesen; als man aber früh um 8. Uhr, da man zur Amts-Predigt geläutet, den Sarg eröffnet, hat man zwey wohlgestaltete todte Leibes-Früchte, ein Söhnlein und ein Töchterlein gefun-

gefunden, die von dem eingefargten todten Leichnam, und zwar bisß nach Verfertigung des Sargß wenigstens erst nach 24. Stunden, oder noch länger nach dem Tode der Mutter, waren zur Welt gebohren worden, welche die Hebamme von ihr genommen, gesäubert und der Mutter jedes in einen Arm gelegt. Dergleichen 2. solche partus post mortem sind auch vor wenig Jahren in dieser Gegend zu Neuhoff und N. überberge geschehen, darü über sufficientes rationes zu vernehmen wohl zu wünschen wäre, wie ein solch schon so lange todter Leib noch zugebähren, und todte Geburthen von sich zu treiben, Krafft haben könne?

Quoniam in utroque casu adducto pariter desunt circumstantiæ antecedentes, & ex adlatis saltem causæ probabilis & conjecturales erui possunt: nos igitur, sola durtaxat observatione nostra fufius jam enarrata contenti, ex ipsis circumstantiis mox enucleandis veram demum causam perspicuam reddere conabimur.

Insignem sane præstant utilitatem veræ observationes omnibus scientiis, potissimum autem Medicinæ. Quum enim Medicina duobus nitatur fundamentis, videlicet *ratione* & *experientia*, hæc autem ex variis & repetitis observationibus, cum omnibus circumstantiis concurrentibus notatis acquiratur, quilibet facile hujus adfert veritatem agnoscit. Multum tamen omnino interest, ut in observationibus comparandis singulæ circumstantiæ & causæ concurrentes probe notentur; quodsi enim quædam harum vel negliguntur, vel falsæ veris substituuntur, talis certe experientia nullius erit valoris, & ad novas veritates eruendas, inutilis, immo plane noxia, quia falsa hypothesis nullas veritates, sed lubricas saltem conjecturas, meras opiniones & figmenta producere valet. Ut itaque ex circumstantiis in hac observatione occurrentibus vera ratio mirandi partus pateat, ideo non acquievimus in ea relatione sola, quam maritus defunctæ statim ab initio protulit, cum inspectionem uxoris

ris atque filiolæ a nobis expeteret ; sed postea in ædibus ejus omnes circumstantias historiæ, modo memoratas uberius percepimus ex relatione matris puerperæ, ipsius obstetricis, aliarumque mulierem, quæ in hoc partu & post eum fuerunt præsentis. Et quoniam omnes testes in dictis circumstantiis uno ore observabantur consentientes, jam eas paulo uberius considerabimus.

Partum nostrum fuisse inter difficiles numerandum facile concedimus, licet obstetrix veram difficultatis causam aut propriam uteri constitutionem, verumque situm hujus foetus in utero nobis rite describere nesciverit : alias enim puerpera hæc, non primipara, naturali partu fuisset restituta. Attamen infantis situm perversum existisse vix adparet, quoniam postmodum foetus capite antrosum protenso, eoque prono in situ plane naturali exclusus reperiebatur. Frequenter autem observamus, quod capita foetuum ossibus pubis puerperarum innixa imperitis obstetricibus facile imponant, & plane perversum infantis situm mentiantur, quæ tamen capita certa *ἐν τῆσεισθερίᾳ* haud difficulter reponuntur in situm plane naturalem. Similis fortassis in casu nostro contigit allisio capitis, quæ tandem post moram diuturniorem a doloribus continuo insistentibus, foetumque undiquaque prementibus iterum mutata situm infantis reddidit naturalem : quod tamen certo adfirmare non licet.

Infantes in utero perverse positi inversionem omnino requirunt : quam in nostro casu obstetrix pariter, sed præter necessitatem, tentare studuit. Verum modus ejus procedendi fuit contra omnem rationem susceptus, adeoque frustratentatus. Etenim plane inverso ordine negotium hoc suscipere voluit, dum puerperam pronam, i. e. in ventrem reclinavit, cum tamen eam supinam, scilicet dorso imponere debuisset parum declivem, ut taceamus reliquas inconvenientias susceptas : multum autem abest, ut sub tali situ prono

prono caput infantis vel ossi pubis vel iliis insistens removeatur, ut potius validus adhuc his partibus infigatur, omnemque opem ferendam penitus eludat, atque gravissimos dolores inducat. Non autem solum obstetricis ignorantia in arte sua ex his satis elucescit, quia præter necessitatem inversionem foetus, & quidem præpostera methodo tentavit: Sed nefanda ejus audacia est quoque notanda, dum qualemcunque inversionem annisa rigida & incauta manu cranium infantis arreptum penitus comminuit, adeoque foetum ipsum peremit, præterea corpusculum tenellum variis in locis vulneravit, ipsique matri gravissimos dolores procreavit.

Frigidum parturientis horrorem per totum corpus diffusum excitaverat potissimum foetus ab improvida obstetrice peremptus: talis enim horror gravidarum semper est signum diagnosticum foetus in utero jam mortui: postquam enim obstetrix negotium suum adeo audacter subiit, & caput infantis tam potenter conquassavit, ut cranium ejus in frustula minutissima diffringeretur, & cerebrum deinde ex naribus atque palato diffunderet, sane infans ab hac rudi pressura & violenta contrectatione necessario mori debuit.

Foetu autem mortuo & in utero remanente mater quoque ab humoribus embryonis putridis, in massam sanguineam regressis omnino inflammationis labem contrahere debuit; & quoniam illa adhuc in partu constituta de gravissimis doloribus in latere dextro abdominis conquesta fuit, eosque ab incauta obstetricis manu productos constanter adseruit, facile colligere licet, quod ab obstetrice imperita sub rudi foetus attractione matris quoque uterus insigniter compressus & quocunque modo læsus sit, unde nova atque ingens inflammationis causa oborta, quam postea sphacelus, ipsaque mors, fidelissimi ejus comites, subito exceperunt. Universum autem corpus insigniter tumidum & abdomen mirifice distensum causam habent in humoribus post mor-

tem putridis, in motu intestino constitutis & sphacelosa inflammatione, in continuam fermentationem concitatis, quemadmodum inferius luculentius patebit.

Tandem etiam circumstantias ipsius partus considerabimus: postquam extincto jam foetu puerpera crudelissimos dolores ab obstetrice suscitatos amplius perferre noluit, & in lectum ordinario modo collecta fuit, ab eo tempore omnes cessarunt jam dolores partus; contigit hoc die 23. Maii circa vesperam. Altera deinde die, hora 7. vespertina, moriebatur parturiens, gravida adhuc relicta. Postea corpus ejus lavatum sarcophago fuit immissum; hoc tamen membrorum motu & corporis agitatione nulla facta fuit foetus exclusio, quam nonnullae mulieres agnae & vicinae tum temporis praesentes facile observassent. Tandem 25. Maii hora 8. vespertina adparuit foetus enatus, qui per *viginti quinque horas* post matris suae mortem in utero adhuc detentus fuit. Quare necesse est, ut veras partus hujus insoliti causas naturales etiam perquiramus.

Quemadmodum omnis effectus naturalis varias agnoscit causas efficientes, invicem concurrentes, sic variae quoque sunt *causae naturales*, quae partum faciunt & absolvunt. In *omni partu naturali* causa principalis, eaque proxima est *uterus*, qui ob structuram, qua gaudet, musculosam propria ac reiterata constrictione, saepe validissima, foetum in se contentum expellere conatur. Alia causa particularis est ipse *foetus*, ab utero coarctato per vices fortiter compulsus, cujus caput orificio uteri insistens, & versus illud a partibus vicinis post tergum prementibus identidem adactum vias angustas, potissimum si vivit, aperire, sibi que exitum quaerere nititur. Causam minus principalem dant *musculi abdominis cum diaphragmate*, quorum potentia auxiliatrice cavitas abdominis coarctatur, uterusque simul cum contento foetu comprimitur, quorum vires hac ratione fortiores redduntur.

Sic etiam *Pulmones* causam constituunt particularem, qui sub doloribus partus fortiter inflati valido conatu diaphragma & omnia viscera in abdomine contenta potentissime deorsum premunt, talique renifu uteri potentiam ad modum adaugent. Alium renifum præbent quoque utero ejus *ligamenta lata & rotunda*, quæ valida sua tensione uterum ad novos conatus per vices fuscitandos sollicitant. Idem facere videntur *vasa arteriosa* in utero & partibus vicinis existentia, quæ pulsû ac vibratione oscillatoria novum subinde robur utero conciliant. *In partu tamen difficili* nonnunquam accedunt aliæ adhuc causæ externæ, vel singularis *obstetricis dexteritas*, vel *instrumenta idonea*.

Singulæ hæc causæ agunt in partu communibus ac repetitis viribus, donec infans excludendus removeatur. Contingunt tamen ordinario modo plerumque *tres gradus laborum*, seu conatum, ab uteri fundo versus orificium ejus prementium. Primi labores sunt leviores naturæ conatus, adeoque saltem *motus partum præparantes*, quibus sensim fœtus ad legitimum situm componitur: postea quiescit quasi natura per aliquam moram, donec alii conatus fortiores subsequantur, qui *motus referantes* paulatim uteri orificium atque reliquas vias distendunt: hos iterum nova excipit requies ad refocillandam puerperam destinata, & tandem accedunt conatus validissimi, *motus expellentes*, quorum beneficio fœtus ex vinculis suis disruptis jam in apricum progreditur.

Aliæ autem causæ & alius plane ordo jam requirebantur ad partum nostrum adeo insolitum excludendum, quia in corporibus mortuis vires naturales deficiunt, & elastica agendi potentia fibrarum musculosarum penitus cessat. Ab initio quidem omnes illæ causæ adductæ fuerunt ad hoc negotium impensæ, quarum ope motus referantes vias jam adeo patulas reddiderunt, ut obstetrix manum utero immitteret,

teret, extractionemque foetus moliretur, & demum infans præternaturali modo progredetur. Attamen debitos motus expellentes absolvere non potuerunt causæ illæ naturales: procul dubio, quia puerpera ab obstetrice injusto modo defatigata, immo violenter læsa, & omnibus viribus ad hunc actum necessariis orbata fuit. Non quidem negamus, ipsum foetum ab initio aliquam remoram injecisse, forsitan ob causam adductam, quod tamen obstaculum obstetricis manus facile remove potuisset. Sic magis accusanda est obstetricis ignorantia, quæ remoram hanc prævenire nescivit, quam tamen postea temporis mora & novi naturæ conatus supervenientes adeo feliciter sustulerunt, ut non solum caput, sed totus foetus, quasi sponte, prodiret.

Postquam autem foetus & post eum etiam ipsa mater extincti fuerunt, eorumque partium vires naturales cum agendi potentia cessarunt, jam ultimi motus, qui infantem naturaliter expellunt, non amplius ab iis expectari poterunt: quare etiam puerpera loculo fuit immissa, mox sepelienda. Cum vero præter spem & opinionem factum sit, ut viginti quinque post matris obitum horis foetus ex utero egressus conspiceretur, sane nova adfuit potentia in corpore mortuo ex causis præternaturalibus generata, quæ hunc effectum præstitit mirandum, & quæ cum suis causis concurrentibus jam erit perpendenda.

Quoniam universum corpus puerperæ post mortem undiquaque in externa superficie colore plumbeo splendente, atque vesiculis ichore turgidis defœdatum fuit, facile exinde percipimus, foeminam hanc ex sphacelo fuisse mortuam, quia talis corporis constitutio est infallibile sphaceli signum, quod etiam odor graveolens, sectionem impediens, satis superque testatur. Et quoniam simul putridus humor ex genitalibus externis valde læsis effluxit, puerpera quoque de gravissimis doloribus internis in abdominis latere dextro,

ab obstetricis incauta manu productis conquesta fuit, sic palam liquet, sphacelum prius in internis partibus corporis fuisse generatum, sensimque reliquum externum corporis habitum occupasse. Oritur autem sphacelus ab inflammatione: omnis enim inflammatio, quæ non resolvitur, aut indurescit in tumorem scirrhosum, aut convertitur in purulentam materiam sub nomine abscessus, aut in gangrænam, & tandem in sphacelum abit. Ergo inflammatio, gangræna & sphacelus solo gradu inter se differunt.

Humor ille putridus, nauseosus, ex genitalibus sat copiosus profluens; itemque totum corpus, secunda jam post mortem die insigniter tumidum, evidenter commonstrant, sphacelum in visceribus internis jam produxisse fermentationem humorum, qua aër in istis humoribus contentus vehementer incaluit, & hac ratione vi sua elastica partes corporis externas flaccidas validissime distendit, illamque corporis turgescentiam produxit. *Fermentatio* autem est motus intestinus humorum stagnantium, quo aër in iis contentus incalcescit, & vi sua elastica ipsos humores viscidos resolvit, valideque distendit, ut jam sensim majus spatium occupare nitantur. Sic frequentissime observamus, cerevisiam lagenas, & vinum dolia diffringere, quando in fermentatione sunt constituta.

Facilis nunc erit ratio, qua veræ causæ partus nostri insoliti eruantur. Puerpera, dum adhuc viveret, jam subiit inflammationem, partim a doloribus partus gravioribus, partim ab aliis, quas cum læsionibus obstetrix imperita ei induxerat, generatam: hanc inflammationem sensim magis auctam excepit gangræna & subsequens sphacelus, quo etiam extincta fuit. Sphacelus deinde produxit fermentationem humoribus putridis, stagnantibus; qua fermentatione vis elastica aëris in humoribus contenti adeo fuit attenuata atque distensa, ut universum corpus admodum elevaret ac tumidum

midum redderet : & quoniam hæc vis aëris elastica pariter abdomen, adhuc post exclusionem fœtus, adeo vehementer distensum reddidit, ac si nullus nec dum contigisset partus, facile quoque ista potentia validissima tam fortiter uterum comprimere potuit, ut contentus in eo fœtus per vias successive relaxatas & jam patentes tandem post matris obitum expelleretur : quia humores in fermentatione constituti ea gaudent potentia, ut etiam lagenas & dolia diffingere valeant.

Sic valida potentia aëris elastici in humoribus fermentantibus sensim aucta, fuit causa principalis & proxima hujus partus insoliti : *inflammatio* vero *gangrana* & *sphacelus* sunt causæ antecedentes : *obstetricis* autem *præpostera tractatio*, quæ dolores, læsiones & subsequenter inflammationem induxit, erit causa magis remota : aliæ denique causæ minus principales, attamen pariter efficientes, sunt *musculi abdominis* atque *diaphragma*, quæ, corporis partes abdomen undiquaque cingentes, valido suo renisu vi aëris elasticæ obicem posuerunt, ne illa ventrem distensum penitus dirumperet, sed fœtum per viam ordinariam, jam apertam, facilius propelleret. Hæc dum perpendimus, venerabimur benignissimum Creatorem, qui partum nobis feliciorum constituit.

(*Gedano Erfordiam missa*
d. 3. August. 1743.)

OBSERVATIO CXXIX.

Dn. D. JOANN. MARTINI WOLFFII.

De

Abscessu in inguine rupto, indeque prode-
untibus lumbricis, flatibus & cibus
semicrudis.

Sutoris cujusdam atque civis Suinfurtensis uxor XLII. annorum, quatuor liberorum mater, nonnunquam passione hysterica se adfligi putabat, cujus passionis paroxysmus cum anno 1741. mense Aprili recurrere videretur, ego hinc die 14. dicti mensis in consilium vocatus fui. Adivi ægrotam, eamque maxime debilem, ast non passione hysterica, sed potius iliaca laborantem deprehendi. Dolores enim sævissimi tyrannidem in abdomen exercebant, per os flatus foetidi nauseosique eructabantur, quin immo vomitus non solum contentorum ventriculi, sed & fecum alvinarum insequabantur. In horum symptomatum causas inquirens, an hernia adsit? interrøgavi, quod negabatur, & tantum obstructio alui pertinacissima in quartum usque diem durans, incusabatur. Clysteres itaque emollientes frequenter applicari & abdomini externe pinguedinem anserinam inungi jussi, hisque aliquoties repetitis, aluus quidem soluta fuit, sed vomitus cum doloribus abdominis continuaverunt; hinc scrobiculo cordis Empl. de crusta panis cum anatica quantitate Empl. de baccis Lauri, imponendum, & interne potionem ex aqua Cinnamomi cydoniata, Menthæ leniter spirituosa, Nitr. depur. & Syrup. cort. aurant. cochleatim singulis horis porrigendam, suasi, sub quorum remediorum usu duo lumbrici per vomitum ejiciebantur, vomitu ipso

non multo post cessante. Octavo ab invasione morbi die iterum conatus ad vomitum & dolores abdominis oriebantur, quo tempore ægrota ea, quæ hætenus celaverat, mihi aperuit, tumorem nempe ovi gallinacei magnitudinem æquantem, in inguine dextro jam dudum exortum, nunc vero ex cujusdam obstetricis consilio cataplasmatibus emollientibus & maturantibus adplicatis ruptum esse. Hunc ergo abscessum propriis oculis inspiciens, gangrænosum cadaverosumque odorem expirantem deprehendi, simulque observavi ex illo tres lumbricos viventes, longitudine ad dimidium ulnæ adcedentes, provenire, quos flatus, materia foetidissima, cibi semicrudi, videlicet membranæ prunorum Damascenorum, unacum pisces antea adsumtis, sequebantur, quin immo clysteres per anum injecti aliquam partem exinde effluebant. Statim itaque mixturam balsamicam ex spiritu Mastichis, Therebinth. spir. vini camphorat. Essent. Myrrh. & balsami Peruviani paratam pro injectione præscripti, interne vero amaricantia aliaque anthelmintica adhibui, simulque auctor fui, ut ægrota per aliquod tempus abstineret a cibis solidis & tantum ova forbilia cum jusculis adsumeret, tranquillumque regimen ratione animi æque ac corporis servaret, nec non interdum clysmata ex lacte & melle tam ad alvum obstructam referendam, quam ad vermes eliciendos, injicerentur. His ita observatis gangræna tandem mitigata & vulnus angustius redditum fuit. Speravi itaque fore, ut hoc ipsum intra breve temporis spatium plenarie consolidetur; licet enim interdum adhuc ichor quidam flavus & foetidus exigua in quantitate effluerit, feces tamen & omnia solida remanebant, & per ordinariam viam rite excernebantur. Dolendam autem omnino fuit, quod ægrota præscriptum illud regimen tam facile neglexerit, siquidem, cum intestinum perforatum vix coalescere inciperet, illa iterum solida & duriora alimenta ingestit, corpusque crebrioribus motibus

tibus exagitavit, unde vulnus iterum dilatabatur & exinde de-
nuo solida prodibant. Nulla arte postea ulcus sanari potuit,
& ad hunc usque diem apertum manet, ita quidem, ut quo-
tidie aliquid fecum alvinarum per illud, reliquum vero per
aluum exeat, ægrota tamen negotia sua domestica sine no-
tabili incommodo peragente.

OBSERVATIO CXXX.

Dn. D. JOANN. MARTINI WOLFFII.

De

Cœcitate ex mensium obstructione & per-
versa hujus curatione.

Virgo quædam XXII. annorum, temperamenti sangui-
neo-cholerici, gracilioris corporis constitutionis, circa
decimum quartum ætatis suæ annum Ophthalmia hu-
mida in utroque oculo corripiebatur. Postea quolibet fere
mense per aliquot dies in capite aliquo adfectu, & quidem
aut otalgia, aut odontalgia, aut cephalalgia, aut erysipelate
faciei, aut ophthalmia, laborabat, quæ vero pathemata, cum
decimo nono ætatis anno fluxus menstruus prima vice erum-
peret & typum legitimo modo per duos annos servaret, cessa-
runt quidem, sed etiam recurrerunt, cum vigesimo primo an-
no, mense Aprili, menstrui fluxus obstructionem eadem pate-
retur. Quoties enim purgatio menstrua recurrere debuit,
toties unus vel alter ex antea adductis adfectibus rediit.
Tandem mense Octobri ophthalmia gravis oculum dextrum
occupavit & brevi tempore ita exacerbata fuit, ut humores
oculi turbarentur, cornea tunica corrumperetur & visus pla-
ne periret. Temerarius quidam in consilium vocatus Chi-
rurgus cataplasma calidum, ex variis herbis cum vino coctis
paratum, oculo imposuit, adeo sinistro vero cum effectu, ut

statim dolor & inflammatio in morboſo oculo incrementum majus ſumeret, & alter quoque oculus ſiniſter omnibus numeris ſanus, rubore & dolore pariter adſiceretur. Nihilo minus & huic oculo admovit Chirurgus idem illud cataplaſma & interne exhibuit Tincturam quandam ſudoriferam, itemque pilulas Francofurtenſes, quibus omnia in pejorem ſtatum mutavit. Ad alia hinc confugiebat remedia, inungebat oculo unguentum quoddam, nuchæ multa veſicatoria adplicabat, bis venam pedis ſecabat, fonticulum in brachio dextro excitabat, dentes aliquot evellebat, oculo varia cataplaſmata & epithemata admovebat, interne vero decoctis aliisque ſanguinem exagitantia medicamenta adhibebat, quæ omnia tamen plus damni quam levaminis adferebant. Dexter enim oculus manſit deſtructus & ſiniſter quotidie ad deſtructionem magis magisque inclinare deprehendebatur. Chirurgus hæc conſiderans, ad ſacram ſuam anchoram, eſſentiam nempe quandam emmenagogam, confugiebat, cujus uſu intra 48. horarum ſpatium fluxum menſtruum (quem tandem ipſe pro cauſa hujus mali agnovit,) in ordinem ſe redacturum pollicitus fuit. Porrexit igitur hoc ſuum ſummopere deprædicatum ſpecificum, quo guttatim adſumpto ægrotæ tantis doloribus capitis & inprimis oculorum adſiſgebatur, ut iisdem ferendis vix par eſſet. Attamen Chirurgus, optima quæque ſpondens, ægrotæ perſuaſit, ut ſecunda, tertia & quarta vice eſſentiæ iſtius uſum repeteret, utut ſemper doloribus acerbiffimis, ebullitione ſanguinis aliisque malis toties excrucietur, quoties illam adſuſerit. Emanſit vero ſalutaris ille menſtruus fluxus, & loco ſperatæ hujus excretionis in oculo ſiniſtro, antea bene conſtituto, viſus quotidie imminuebatur, & tandem Eſſentia ultima vice adhibita, quod decima ſeptimana ab incepta Chirurgi curatione eveniebat, proſus ille peribat. In his ergo anguſtiis conſtituta ægrotæ meum tandem implorabat auxilium, mihi

que

que ostendebat oculos valde inflammatos, tumidos, largo simul stillicidio humoris acris, turbatione humorum, & ruptura corneæ adfectos. In sinistri oculi cornea, versus angulum majorem, tumor adparuit instar pisi, ex quibus manifeste adparebat, cœcitatem oculi dextri ex obstructione mensium, oculi vero sinistri partim ex illa, partim ex Chirurghi perversa curatione, inductam fuisse. Cum vero structura oculorum nimium quantum jam corrupta mihi videretur, ut verum fatear, de visus recuperatione plane dubitavi, interim tamen fluxum catameniorum, quam primum illud fieri posset, in ordinem redigendum esse duxi, quem in finem decoctum emmenagogum, pilulas ad instar Beccherianarum paratas, & pulverem ex Sacch. Canar. Cort. Cinamom. & æthiope minerali præscripsi, simulque pediluviorum usum frequentissimum commendavi, quibus remediis adhibitis duodecimo die catamenia prodibant, & per trium dierum spatium continuabant, in simulque, quod notatu omnino dignum est, omnes dolores capitis, aurium oculorumque, sub usu horum remediorum, evanescebant. Licet autem virgo hæc postea singulis vicibus, sub continuato usu horum remediorum, debito tempore fluxum menstruum redire observaret, toties tamen oculi inflammabantur paululum, quoties adpropinquabat ordinarius hujus excretionis terminus, sub cujus dein successu inflammatio unacum dolore & tumore facile iterum evanescebat. Quoniam vero humores turbidi manebant, & ægrota vix lucem a tenebris distinguere valebat, tandem ad mercurialem salivationem confugiendum esse statui, revocans in memoriam observationes Ill. b. m. *Frider. HOFFMANNI* in variis ejusdem scriptis adnotatas. Elegi autem tutissimam æque ac jucundissimam methodum salivandi Excell. Dn. D. *TREW* in *Commerc. litter. Norimb. Ann, 1731. p. 410.* descriptam, qua quidem humores

res oculorum magis pellucidi reddebantur, visus vero restitui nequaquam potuit, ut hinc virgo ista cœca miserrimam vitam adhuc ducat,

OBSERVATIO CXXXI.

Dn. D. JOANN. MARTINI WOLFFII

de

Hæmorrhagia gingivarum cum maculis sanguinis subcutaneis.

Puer decem annorum, prægresso frigore & subsequente æstu in hæmorrhagiam gingivarum incidit. Ex alveorum singulis interstitiis utriusque maxillæ sanguis floridus magna in copia proveniebat, id quod cibi, potus medicamentorumque adsumtionem plane impedivit, nec sanguinis ille fluxus ullis externis adstringentibus, per XII. horas continuo adhibitis, sisti potuit. Proveniebant simul in labio utroque vesicæ sanguine repletæ, sub cute vero totius corporis hinc & inde maculæ rubræ instar petechiarum, ex quibus nimiam quandam sanguinis resolutionem & rarefactionem suspicari licuit. De effectu igitur aquæ frigidæ in hæmorrhagiis jam olim certior redditus, auctor hinc fui, ut aqua frigidissima cum Clyffo Antimon. Sulphurato remixta sæpissime in ore contineretur, ac postmodum expuere-
tur, interdum vero talis aquæ haustus sine mora degluti-
retur, quod, cum vix sexies factum esset, paulatim fluxus sanguinis imminutus tandem plane cessabat. Vix autem sopita erat hæc hæmorrhagia, cum maculæ istæ rubræ sub cute magna copia in omnibus fere corporis partibus prodirent, redeunte simul adpetitu & somno, & subsequente tandem plenaria orthostadia. Continuatus itaque ex meo consilio fuit usus aquæ frigidæ cum prædicto Clyffo Antimon.

acidulatæ, tam prospero & salutari cum effectu, ut die morbi quarto vesicæ sanguineæ in labiis, successive exsiccatae abinde secederent, maculæ autem post sex dies omnes profus evanescerent.

(*Suevoforto Erfordiam missa
d. 19, August. 1743.*)

OB SERVATIO CXXXII.

Dn. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI.

Febris biliosa ardens lethalis.

Virgo quædam jam adulta honesti ac opulenti civis hujus loci filia, anno hujus seculi XXXIX. VII. Idus Maji hora matutina decima prima vice, nec non hora tertia pomerdiana, altera vice, a redituum regionum collectore quodam, in loco publico, in conspectu multorum aliorum hominum, verbis durioribus & contumeliosis, præter meritum, ut adferebat, excepta, tanta ideo excanduit ira, ut locum hunc publicum deferenti pudore toti suffusæ, atque altum corde dolorem prementi, parentemque in foro ex taberna merces suas vendentem, adcedenti, quæ erat alias rosei coloris, nunc demortuæ instar pallidæ, vox faucibus hæreret. Signa hæc maximæ excandescentiæ animi extra se positi, mox corpori damnum inferebant, periculumque minitabantur. Conqueritur enim virgo hæc, eodem adhuc die circa vesperam, de doloribus capitis & frigore, quorum illi de die in diem augebantur, somno interea singulis noctibus magis ac magis evanescente. His incommodis tamen non obstantibus per integrum fere octiduum rebus œconomicis peragendis adhuc præest; die vero Veneris de amisso penitus somno, de augmento cephalalgiaë & lassitudine gravativa totius corporis, ac si membra plumbo repleta

pleta essent, continuo conqueritur, cumque per hoc octiduum menstrua ipsi bene repondissent, his finitis sanitatis quidem sperat reditum, sed frustra, quare proprio motu, nullo Medici utens consilio, feria prima pentecostali, incisa dextri vena brachii sanguinem mittit, quo facto illico, vena nondum deligata, mucum, a bile intermixta viridescentem, vomitu ejicit. Mox omnia ruunt in deterius. Symptomata febris biliosæ ardentis hucusque latentis prorumpunt, ægramque lecto tenent adfixam, quem ipsa cum prognostico funesto eodem die concendit, uti ex relatione adstantium intellexi. Advocantur successive duo Medici, qui ægræ ad VIII. usque Calendarum Junii diem remedia, nescio quæ, exhibuerunt, nullo vero inde secuto morbi levamine. Tandem ego vicinus die nominato in consilium vocor, diebus jam ab initio morbi sedecim elapsis. Invenio ægram calore interno ardente fere exustam. Summa adest prostratio virium, præsensque delirium confusi & sine connexione prolati sermones indicant. Pulsus est debilis, sed celerrimus, urina semper flammea & coloris aurantii absque sedimento, sitis ab initio vehementissima, nunc vero penitus sublata, fastidium ciborum & nausea, unacum continuo pervigilio. Morbo atrocissimo, totque symptomatibus gravissimis stipato oppono quidem, sed fere sine omni spe consequendæ salutis, nisi quam juvenus præ se ferebat, remedia selectissima, quæ ars medica & prudens circumspectio suadent, sed proh dolor! incassum. Sequentibus enim diebus ægra oculis multoties ad unum ferme locum longissime defixis, vel plane nihil, vel inepte ad interrogata respondet, & ultimis diebus per intervalla mentis compos, de summo interno ardore in regione ventriculi conqueritur, id quod, teste *HIPPOCRATE*, in febribus continuis, si incendio alvus conflagrat cum stomachi morsu, malum, *Aphor. 65. Sect. IV.* notat enim inflammationem ventriculi & copiam

piam humorum acrium biliosorum. Mox alvum aliquoties cum foetore intolerabili deponit, quod juxta eundem *HIPPOCRATEM Aphor. 47. Sect. IV.* calamitosum. Sequuntur vomitus spontanei materiae biliosae concretæ, tristissimi inflammatarum primarum viarum indices, quos die III. Cal. Junii (qui post venæsectionem decimus quartus, & post bilem ab ira commotam vigesimus primus erat,) critico, refrigeratio extremorum cum colore cœruleo excipit, citissima insimul & difficillima respiratione proxime instantem terminum vitæ fatalem luculenter fati indicante. Vid. *HIPPOCRATES, Sect. IV. Aph. 43. & Sect. VII. Aphor. 1.* Tandem eadem vespera mors placidissima omnibus his calamitatibus finem imponit.

Movebatur autem post obitum hujus virginis quæstio sequens haud levis momenti: An vena intempestive secta pro causa morbi hujus efficiente primaria & principali habenda sit, an vero potius, qua defuncta excanduit, ira, & quæ hanc commovit durior illa in loco publico, audientibus aliis hominibus, perpeffa contumelia?

Ubi quidem negari non potest, Medicum Argentoratensium celebrem, *Georgium Philippum NENTERUM*, ad quæstionem: An venæsectio hic (scil. in febre biliosa ardente) aliquem habeat usum? negando respondisse, atque illam jure dissuasisse in verbis: *Cum ad totum cursum febris ea directe prorsus nil conferat, immo potius damna certissima circa dies criticos inferat, satius est, ab ea abstinere.* Vid. Ejusdem *Fundamenta Med. theoret. pract. Tab. 134. pag. 509.* Facile igitur quilibet intelliget, intempestivam venæsectionem ægræ nostræ plus damni, quam emolumenti attulisse, nequaquam vero pro causa morbum efficiente primaria & principali

App. Act. Med. Phys. Vol. VII. Ppp

pali eam habendam esse, cum ante venam sectam ægra jam per octiduum ægrotaverit, atque, vana spe sanitatis recuperandæ inducta, venam incidi curaverit. Quid? quod historiam morbi hujus exactius ponderanti, statim manifesto adparebit, iram hic primario in culpa fuisse, eamque unacum bile nimium commota pro causa morbi efficiente habendam esse. Quotidiana enim docet experientia, cui nec obloquitur sana ratio,

1.) quod is, qui durioribus verbis vel factis, præsentibus aliis hominibus, contumeliose ab aliis excipitur, pro varia qualitate perceptionis, qua adficitur, plus vel minus ira soleat excandescere;

2.) quod, quo vehementior ira fuerit, & quo magis aliquis illatam injuriam & hinc obortam iracundiam suppressimere coactus fuerit, inprimis paulo ante vel post cibos sumtos, eo majus inde damnum emergat, cum bilis effusa illico cum alimentis permisceatur & fermentet, ex qua commixtione tanta progignitur acrimonia, quæ arrosionem causticam ventriculi, duodeni & pylori inducit;

3.) quod, quo citius mala sequuntur symptomata, eo certius hæc prægressam vehementem excandescentiam, & quæ hanc produxerat, causam moralem pro causa efficiente agnoscant;

4.) quod, quo minus Natura materiam peccantem vomitu ejiciat, & quo tardius illud fiat, quin immo, quo Natura ad evacuandum per alvum materiam peccantem sit proclivior, eo periculosius hoc fit, & quod motus febriles multo vehementiores tum observentur.

Cum itaque in præfenti casu.

1.) Ægra nostra, ut supra diximus duplicem graviter irascendi causam naçta, atque inprimis a meridie de contumelia sibi illata maxime conquesta fuerit, illa quoque

2.) ut circumstantiæ superius indicatæ docent, ira gravissima, & quidem post elapsas a sumto prandio aliquot tantum horas, excanduerit, quam nocentissima bilis cum alimentis commixtio secuta fuit; cumque

3.) statim dolores capitis, frigus, defectum somni & lassitudinem totius corporis senserit, ac tandem

4.) neque vomitus, neque diarrhoea primis octo diebus subsequuta fuerit, sicque materia biliosa acris non sat cito & ab initio morbi sursum ejecta fuerit, sed potius canalem intestinorum impleverit, atque exitum per alvum quaesiverit, eaque ratione febris biliosa periculosissima orta fuerit: Quilibet hinc, vel me tacente, videt, iram & bilem, & quæ hanc commovit, duriozem illam in loco publico perpessam contumeliam, pro causa morbi hujus efficiente & principali merito habendam esse.

(*Zittavia Erfordiam missa*
d. 21. Augusti. 1743.)

OBSERVATIO CXXXIII.

Dn. D. CHRISTIANI GOTTLIEB FREGE.

de

Faciliori atque tutiori præparatione Mercurii vitæ.

Vulgaris præparatio Mercurii vitæ fatis nota est, quemadmodum etiam varii eundem corrigendi modi hinc inde demonstrantur a *SCHROEDERO*, & quidem per salia, vel per detonationem cum Nitro, qui tamen admodum diffusi & pretiosi sunt. Proinde etiam abunde jam butyrum antimonii constare ex salis communis acido & parte regulina, seu arsenicali Antimonii, quæ omnem vim vomitoriam & drasticam in se continet. Hanc ergo quomodo optime & securissime corrigere atque immutare queamus, physicis quibusdam rationibus nunc demonstraturus sum. Primam occasionem mihi suppeditabat præparatio liquoris salini medii, ex spirituacido concentrato, præsertim vitrioli & oleo tartari, vel alio alcalico, per saturationem parandi, qualis liquor modo antiquariorum *Riverii* vocatur, & ab illustri b. m. *HOFFMANNO* in *Medic. systemat. Tom. IV. de febribus cap. I. pag. 28.* eximie commendatur, modo alio nomine ab Auctoribus insignitur. Magni omnino usus est concentratus hic liquor salinus in variis morbis, ubi salia media, seu resolventia efficaciora requiruntur, veluti in febribus intermittentibus & compluribus adfectibus chronicis: Est

Est enim medicamentum saponaceum, præsertim si durante effervescentia dictorum spirituum guttula aliquot olei cujusdam destillati admiscantur, quale & in usus physicos maxime opere quoque laudatur a BECCHERO in *Physica subterræn. supplem. II. p. m. 88.* ubi speciatim monstrat, quomodo ex variis liquoribus & solutionibus, v. gr. ex acido vitriolico & urina, ex oleo Tartari & solutione aluminis, ex borrace & urina ejusmodi salia media parari queant.

Simile quid hinc etiam tentare mihi placuit cum butyro antimonii, cum quo alcali quidem primo satis vehementer effervescebat, quum vero dein sedimentum atque flocculi adparerent, mox aliam hujus butyri partem, nempe regulinam, separari judicabam, siquidem similes quoque flocculi præcipitantur, si spiritus vini butyro huic additur. Absolvebam tamen saturationem cum solutione cinerum clavellatorum cum aqua florum Sambuci facta; adjiciebam quoque in principio hujus experimenti portionem quandam Concharum ustarum, quæ itidem in butyro antimonii cum effervescentia solvebantur; Spiritus autem vini cum butyro parum imbutus, si solutio alcalica aquosa addebatur, primum fere ut *offa Helmontiana* concresebat, tandem vero solutio alcalica aquosa superabat, tam acidum butyri, quam offæ formam in spiritu, ita, ut spiritus aquosus alcalicus supra nataret, & odorem spiraret gratum, colorem vero citrinum, & saporem alcalicum concentratum monstraret, relicto in fundo sedimento gravi, albo, saporeque alcalico imbuto.

Liquorem istum priorem filtratum saturabam rursus oleo Vitrioli, & pro usibus medicis adservabam; præcipitatum autem antimoniale falsum, aqua edulcoratum dein siccabam.

Prædictus ille liquor dum oleo Vitrioli saturabatur, sedimentum quoddam cineritium falsum rursus præbebat, dein vero iterum filtratus & cum alio liquore falso, ex aqua forti & alcali quodam parato commixtus, nescio quam ex ratione sale adhuc album purumque medium deponebat.

Præcipitati prioris, sale adhuc imbuti, grana 5 - 10. album leviter movebant, edulcoratum vero similem purgantem virtutem cum aliqua nausea exerebat, immo paulo diutius adservatum, post tres horas semper vomitum aliquem leviolem facilemque provocabat; exhibebam autem pro dosi dimidiam drachmam.

Siccum itaque hoc præcipitatum & a sale liberatum adhuc est emeticum, quamvis lenius, simul tamen quoque catharticum, & quidem satis blandum, insuper etiam demonstrat, tali præcipitatione non plane corrigi vim regulinam, igne vero fortiori, seu detonatione cum salibus, vim laxantem omnem adimi, ut in antimonio diaphoretico, quod cæteroquin quoad externam conditionem huic remedio non plane dissimile est. Extat autem de ejusmodi correctione
inpri-

inprimis eximium encomium in Commentariis *AGRICOLÆ* ad *POPPIVM Parte I. p. m. 208.* Monstrat quidem in proximè præcedentibus ejusmodi mercurii purgantis præparationem per modum sublimationis cum acido vitrioli & nitri, qui idcirco ordinario mercurio dulci fere similis est; aſt loco jam citato præcipitationem butyri Antimonii cum oleo Tartari per deliquium, immo tantum triturationem vulgaris mercurii vitæ cum fale communi adducit, multisque laudibus hanc correctionem extollit, denuoque eandem in *P. II. de Antimonio p. 70. ſqq.* repetit.

Eandem quoque ſententiam fovere poſtmodum deprehendi celeberr. Dn. D. *POTT*, qui in adnotationibus manuſcriptis ad *BOERHAAVII Chemiam*, & quidem ſpeciatiim ad proceſſum de butyro Antimonii, expreſſe refert, quod hoc ipſum, ſi cum oleo Tartari præcipitetur, præbeat pulverem per inferiora commode purgantem, quemque *Glauberi panaceam ſolarem diaphoreticam* quidam adpellent, nec non quod idem illud butyrum, cum fale ammoniaco per aliquot ſeptimanas digeſtum, ſiſtat oleum quoddam antifebrile arcanum & rubicundum. Confer. etiam *Illuſtr. HOFFMANNI Tr. de Cinnabari Antimonii*, ubi hanc correctionem cum oleo Tart. per deliquium, ita tamen, ut alcalicum ſal abundet, ſimiliter *p. 52.* commendat.

Facile ergo exinde nunc concludere licet, quomodo etiam correctio partis regulinæ arſenicalis ſuſcipienda ſit, ut-
pote

Pote cui speciatim drastica & emetica vis adscribitur, quoniam inprimis ex sale minerali acido-volatili, sicut & ipsum arsenicum, constat. Per se enim jam liquet, quod acida corrosiva, corpori nostro per se inimica, optime mitigentur alcalicis, quorum ope etiam volatilia figuntur, adeoque tali ratione ex venenis sæpe efficacissima producuntur medicamenta. Optima autem mihi videtur illa correctio, quam *PARACELSVS* in *Chirurgia p. m. 389.* cum sale urinæ fuscipere jubet, quemadmodum etiam non immerito huc referenda sunt ea, quæ doctiss. *KRAMERVS* in *Commerc. litterar. Norimberg. ann. 1735, p. 237.* refert, quod nimirum symptomata gravissima, ab adsumto Mercurio sublimato excitata, decocto albo Sydenhami, aquis destillatis anodynis, cum oleo Tartari mixtis, aliisque hujus commatis, intra breve temporis spatium sublata fuerint.

(Lipsia Erfordiam missa
d. 7. Sept. 1743.)

APPENDIX

AD

VOLUMEN SEPTIMUM

ACTORUM

PHYSICO-MEDICORUM

ACADEMIÆ CÆSAREÆ LEOPOLDINO-
CAROLINÆ NATURÆ CURIOSORUM IN
GERMANIA.

APPENDIX

AD

VOLUMEN SEPTIMUM

ACTORUM

PHYSICO-MEDICORUM

ACADEMIAE CAESARIS AUSTRIACAE
SCIENTIARUM HISTORIAE ET
TECHNICAE IN
VIENNA

CONTENTA APPENDICIS.

- I. Dn. *Joan. Matolai de* ZOLNA Disquisitio physico - medica, de Vini Tokaiensis cultura, indole, præstantia & qualitatibus. pag. 1.
- II. Dn. D. *Joan. Conradi* TRUMPHII Historia naturalis urbis Verdæ, juxta omnes eo pertinentes circumstantias, sub assidua & diuturniori observatione debite indagatas, breviter delineata. pag. 25.
- III. Dn. *Alberti* RITTER Specimen I. Oryctographiæ Calenbergicæ. pag. 49.
- IV. Ejusdem Specimen II. Oryctographiæ Calenbergicæ, adjecto simul Indice Lapidum quorundam figuratorum, reliquarum Provinciarum Hannoveranarum. pag. 67.
- V. Dn. D. *Caroli Frid.* HUNDERTMARK, de Sacchari Saturni usu interno salutari Exercitatio Academica, in qua simul varia Chemiæ capita illustrantur. pag. 95.
- VI. Dn. D. *Pauli Henr. Gerard* MOEHRINGII Epistola de Mytolorum quorundam Veneno, & ab eo natis papulis cuticularibus, ad Illustrem Dn. D. *Paul. Gottlieb.* WERLHOFF. pag. 113.
- VII. Dn. D. *Joan. Gerardi* WAGNER Dissertatio de Hæmoptoës, inprimis vero habitualis, seu phthificæ, expeditiori quadam efficaciorique curatione, ad inclytam amplissimamque Naturæ Curiosorum Academiam Leopoldino - Carolino - Cæsaream scripta. pag. 141.
- VIII. Ejusdem Epistola, de Medicamento quodam ad puerperarum febres mali moris, inprimis sic dictam purpu-

purpuratam, specifico, ad Inclytum, Spectabilem amplissimumque experientissimorum Medicorum Mœno - Francofurtensium Ordinem scripta. pag. 193.

IX. Dn. D. *Mariani* SEGUER, Valentini, Med. Doct. & in Patria Academ. Prof. Publ. & Censoris, nec non Reg. Acad. Madrit. & Hispalensis Sodalit. Declaratio uberior quoad Præparationem pulveris ad Jusculum Pulli Lienteriæ specificum pertinentis, in Epistola ad Modernum Academiæ nostræ Dn. Præsidem facta. pag. 209.

X. Historia morbi, mortis & dehinc factæ sectionis Serenissimi cujusdam Principis subito extincti, eo, quo decet, animi candore exposita, & adnotationibus quibusdam illustrata. pag. 217.

XI. Dn. D. J. H. C. H. Mercurius sophericus delarvatus, ex Philalethæ Introitu Aperto ad Occlusum Regis Palatium prodiens in conspectum Chymiatrorum, qui in auro & argento vivo humanæ felicitatis apicem ad vitam longam unicum culmen spei ponunt. p. 233.

XII. Memoria Dn. D. *Friderici* HOFFMANNI, pag. 269.

XIII. Laudatio funebris Dn. D. *Georg. Sigismundi* LIEBEZEIT, pag. 303.

DISQUISITIO PHYSICO-MEDICA
DE
VINI TOKAIENSIS

CULTURA, INDOLE, PRÆSTANTIA ET
QUALITATIBUS,

CONSCRIPTA

A

DN. JOANNE MATOLAI
DE ZOLNA, Hungaro,

ET COMMUNICATA

A

DN. JOANNE JACOBO NEUHOLD,
PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTO-
RE, CIVITATIS SOPRONIENSIS PHYSICO ORDI-
NARIO, ET ACADEM. NAT. CURIOSOR.
ADJUNCTO.

App. Act. Med. Phys. Vol. VII.

DISCUTTO DALLA SOCIETA' DI SCIENZE LETTERE E BELLE LETTERE

VINI TORALIS

CULTURA VITICOLA E ENOLOGICA
IN ITALIA

CONFERENZE

DEI VIGNAI TORALI

DEI VIGNAI TORALI

ET ENOLOGICA

DR. JOHANN FRIEDRICH WILHELM

PHILSOPIE UND PÄDAGOGIK

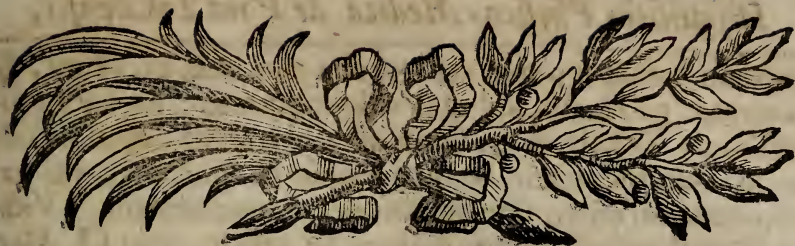
LEHRBUCH FÜR GYMNASIEN UND UNIVERSITÄTEN

NEUNTE AUFLAGE

1890

LEIPZIG

VIRO

PRÆNOBILISSIMO, EXPERIENTISSIMO ATQUE
DOCTISSIMO,

DN. JOANNI JACOBO NEUHOLDO,

PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ DOCTORI, CIVITA-
TIS SOPRONIENSIS PHYSICO ORDINARIO,
ET ACADEM. NAT. CURIOSOR.
ADJUNCTO,

JOANNES MATOLAI DE ZOLNA,

S. P. D.

---

§. I.

Recte mones, clarissime mi NEUHOLDE, ut ea, quæ
de *vino Tokaiensi*, in nupera totius illius orae lustratio-
ne observavi & consignavi, clarius nunc exponam.
Magna utique hujus fama est; plures illorum sunt, qui id
bibunt & laudant, quam qui indolem & culturam
ejus norunt; neque deerant, qui litteris id monstrare co-
narentur, a nemine vero horum adeo exacte id factum est,
ut scire possis, quæ vina eo nomine, quove ordine veniant,

4 *Disquisitio Physico-Medica de Vini Tokaiensis,*

quomodo colantur, qua ratione alia præ aliis excellent, & qua virtute gaudeant, aut quo vitio laborent. Ex hac ignorantia vinis Tokaianis ea sæpe adnumerantur, quæ locum inter illa non merentur, & quæ reapse eo spectant, vel excluduntur, vel etiam sine discrimine commendantur. Vidimus id nosmet ipsi, quum ibidem, ex officio, quo Cl. *Matthia BELIO* juncti sumus, scrutandæ ejusdem regionis gratia, viveremus. Ea propter, cum dolore, ob tantum circa tam celebrem potum occurrentem errorem, tum monitis incolarum instigati, peculiari libello paulo fufius de hac materia, *ἐπὶ τῷ οὐρανοῦ θελήσει, καὶ ζήσωμεν*, commentari constituimus. Nunc vero, ut officio in Te nostro fiat satis, præmittemus breviter, quæ prolixius postmodum tractemus.

§. II.

Quod ad nomen vini hujus attinet, dicitur id a *Tokais*, castro olim in insula confluentis Bodrogi & Tibisci celebri, nunc oppido solummodo, quum illud solo æquatum sit, satis vili in ripa dictorum fluviorum, famaue sua minore. Adfurgit ab hoc oppido in occasum mons eximius, & ob fructus nobilitatem, pulchritudinemque formæ in toto hoc regno suavissimus, amœnissimusque. Nam uti ex plano solus, extra aliorum nexum, in altum se erigit; ita in longitudinem magis, quam latitudinem, ab oriente in occidentem panditur, & hinc *Tarczalum*, illinc *Tokai* oppida in radice sua tenet, totoque ambitu milliare fere unum completitur. Is quum primus fortean ex ea parte, qua Tokaium situm est, in conspectum prodeat, vinum ejus ante omnia *Tokianum* vocari cœpit: sed postquam ejusdem vitis plantatio longius quoque processit, montiumque vicinorum latera & radices occupavit, *submontani* nomen sensim acquirerebat; adpellaturque hodiernum incolis *Hegyallyai bor, vi-*

num submontanum, licet, ob discrimen vini, quod inferiore in Hungaria gignitur, *Felseldi bor, der Ober-Unger-Wein*, vinum superioris Hungaria vocitetur.

§. III.

Alioquin ob parem fructus colorem, saporem, atque virtutem, *Tokaiantum* omne illud, quod submontanum, quodve in vicinis his clivis genitum, nominatur. Nam quemadmodum mons ille Tokaianus solus inter oppida, quæ diximus Tokainum & Tarezalum, metæ instar eminent: ita parva planitie interjecta, alii se, sed paulo humiliores, æquali vini feracitate erigunt, & primo quidem anguste, ad *Keresztur* oppidum, cuneum veluti formant; deinde semper latius diffunduntur, & illinc orientem versus, hinc recta inter occidentem & septentrionem decurrunt, pariaque ex utraque parte latera ponendae viti exponunt. Sed quo longius in utramque plagam discedunt, eo magis fructus quoque nobilitatem amittunt.

§. IV.

Gaudens tamen eadem fama, eodemque nomine, quæ illinc versus *Ujhelyinum*, tribus fere milliaribus, hinc duobus versus *Szantò* oppida porriguntur, nominaque singularia ab oppidis atque vicis, illic *Szegi, Bènye, Liska, Toltsva, Vámos, Ujfala, Zsadanj, Olassi & Sarospatak*; heic *Zombor, Mada, Radka & Tallya* fortuntur. Multi quidem vina illa, quæ in *Ujhely, Szantò, Olassi & Sarospatak* gignuntur, nomine vini Tokaiani indigna putant; neque perperam, si partem eorum potiolem, quæ vilior est, aestimes: sed quia effundunt quoque nonnihil meliusculi, idcirco id, quidquid est, aude ejus nominis nequit defraudari, tametsi neque com-

6 *Disquisitio Physico-Medica de Vini Tokaiensis,*

parari possit cum illis, quæ eodem nomine præcipuo quodam jure & prærogativa gaudent.

§. V.

Uti enim inter clivos, qui principes vocari possunt, miscentur alii, partim, qui mediâ laudem meruerunt, partim vero, qui posterioris notæ sunt: ita locis quoque vilioribus & abstrusis intersunt clivuli quidam meliores, qui, licet illos, qui alibi antecellunt, generositate haud exæquent; poterunt tamen posterioribus illis aliqua minimum ex parte comparari. Nam pari sub cœlo siti sunt, neque solo differunt multum, ac de reliquo eadem ibi vites plantantur, eademque culturæ ratio observatur.

§. VI

Subsunt autem omnium istorum montium clivi & latera directe Austro, & quemadmodum septentrionem versus in horridos abeunt montes, ita ad meridiem abruptis quasi montium ripis in planitiem descendunt, & late patentes campos amœna quadam elatione despiciunt, perpetuisque æstibus expositi, vitem quasi materno sinu & hospitio exceptam fouent. Intersunt quidem, qui heic quoque, partim in ortum, partim occasum, partim vero septentrionem obvertuntur: sed ii vel perdepressa tantum latera, vel a tergo simul occurrunt, ideoque viliozem fructum præbent. Frigidiuscula enim ob Carpatum regio, plagam vinearum, si utiles esse debent, meridianam (a) exposcit.

§. VII.

(a) Conf. *Tremellius SCROPHA* apud *COLUMELLAM* Lib. III. §. XII. p. 102. item *PALLADIUS* in *Januar.* §. XIII. & *VIRGILIUS* *Georg.* II, v. 188.

§. VII.

Sed quocunque terræ hæ respiciant, solo sunt ubivis vario diversoque. Tokaianum enim Clarif. Dn. D. *Daniel FISCHER* (b) album, rufum, nigrum, rubricum, pingue, gelatinosum, densum, sed resolutum, nimiumque friabile deprehendit, id quod nosmet ipsi quoque observavimus. Sed si totum montem illum respicias, qui inter Tarczalum & Tokainum attollitur, per latera tegitur solo albicante & resolutum, instar cineris, quod neque purum fabulum, vel etiam argilla, aut creta est, magis tamen cretosum quiddam dici potest, qualem terram *COLUMELLA* quoque iudicat (c) *utilem haberi viti*. Ceterum uti in suprema montis superficie, ita & interius petra est & saxum perpetuum, nigrum externe, interne albidum humidumque, a quo humectari solum & imbui virtute tam generosa credunt multi, quod & nobis haud displicet. Sed vinitores illud heic optimum existimant, quod lapillis e saxo decussis, vel etiam glarea minutiore permistum est. Alibi diversum pene videtur, ut in districtu Toltsvensi, Tallyensi, Madensi, Bényersi & reliquis vicis oppidisque. Heic enim id placet maxime, quod densum, quod spissum, quodve ita glutinosum est, ut suffossum bipaliis adhæreat, & difficulter queat abstergi. Id incolæ *Nyirok* adpellant, estque duplicis generis, nigrum aliud, aliud rubellum, utrumque pingue & ferax, sed hoc præ illo gratius meliusque. De reliquo occurrit & solum aliud, quod partim in glaream, partim calculum, partim lapidem mobilem, mistum gleba pingui, partim silicem, amicum etiam viti (d) resolvitur, disparisque virtutis

---

(b) In Dissert. de Terra Tokaiensi §. XXVII. seq. p. 53. seq.

(c) De re rust. Lib. III. §. XI. p. 102.

(d) Idem ibidem.

8 *Disquisitio Physico-Medica de Vini Tokaiensis,*

virtutis vinum progignit. Non desunt qui solo regionis hujus aurum innasce autumant. (e) Certum est, repertas esse virgulas aureas, vitibus adnatas, partim Tallyæ, qualis Viennæ in Cæsareo Gazophylacio adseruatur, partim Madæ, qualem se habere refert *D. Dan. FISCHERUS*, (f) partim acinos, uvasque & racemos aureos Tokaini, uti infra testabimur. Clariss. Dn. *Io. Georg. SIEGESBECKIUS* addit, terram se habere, e districtu Tokaiensi allatam, fuscam, lapillisque mistam, & repletam aureis quibusdam flammulis: (g) cuius tamen opinionem refellit *FISCHERUS* idem. (h) Illud nemo negare potest, qui hanc regionem novit, reperiri passim lapillos pretiosos, quemadmodum nosmet ipsi in Toltsvensi agro Iaspidem & Hyacinthum deteximus.

§. VIII.

Et si vero in tanta soli disparitate, subinde, vel quod bonum est, imbribus & torrentibus eluitur, vel, quod iniquum, sterilescit; tamen utrimque succurrere norunt submontani; quod elutum est, aggerunt nova terra, alte e vinea eadem sæpe effossa; stercorent contra, quod sterile est & effoetum. Qua nigrescit ager, non stercoretur, sed solummodo perspergitur sabulone, aut lapide mobili & albicante.

§. IX.

Sed quia hæc regio haud procul abest a Tattris, seu Carpatho, hinc non parum etiam incommodi sustinet ab eisdem

---

(e) In Annalibus med. physicis Wratislau. an. 1721. Mens. Novembr. Class. IV. Art. XV. & passim,

(f) l. c. §. XXXVI, p. 62.

(g) l. c.

(h) l. c.

dem tempestate. Quidquid ille adflat frigoris, grandinis & Aquilonum, in vineas istas fertur, nocetque viti, nisi contrariis Austris & Favoniis repellatur. Sed dum hinc æstus, illinc frigus contrarie concurrentes inter se quasi dimicant & digladiantur, pariunt sæpe grandines, vel carbunculos, a quorum malo raro tuta esse possunt vineta hæc submontana. Accedit, quod mox pluviis, mox siccitate præpediantur, ne gignant.

§. X.

Si quid gignitur, quo melius est, hoc pluribus admodumque diversis injuriis & periculis succumbit. Quam primum vernat, volucris roditur, exclusas gemmas dispungit bruchus & alia ejus generis insecta, quorum noxam etsi crebra convolvulorum detractioe & ipsius foli pastinatione amovere studeant nostri, nequeunt tamen impedire, quin postea, quod maturuit, depascantur vespæ, sturni, turdi, graculi, psittaci, picæ, canes, etsi quæ sunt alia animalia & volucres viti nociva. Omni quidem modo student accolæ, ut constitutis passim custodiis, clamore & strepitu, aut jactibus, crepitaculisque, abigant aves, sed subinde tam parum proficiunt, ut desistere cogantur, multitudine & copia avium, omnem vim clamoris & strepitus eludente. Vidi ego in districtu Zomboriensi diffugisse, relicto agro, custodes, cum non sufficerent abigendis sturnis.

§. XI.

Tot & tantis injuriis exposita regio, sæpe, quod profert, magna sui parte amittit; interdum & temporum revolutionibus impeditur, quo minus vel progeneret quidquam, vel progeneratum maturet & perficiat. Certe quum nuper Clariss. Dn. *Jo. Adamus RAYMANN* in *Annalibus App. Act. Med. Phys. Vol. VII.* b *Uratis-*

IO *Disquisitio Physico-Medica de Vini Tokaiensis*

Uratislaviensibus, ab anno 1717. usque huc; quotannis quædam de vindemia Tokaiensis regionis enarraret, nullius tamen anni fructus commendavit, quin vel de nimii æstus, (i) vel grandinis & volucrum, vel pluviarum injuriis, (k) defectuque vini melioris conquereretur. Parem sortem ante *RAYMANNUM* majores jam observarunt, præsertim dum malis his domesticis accederent infortunia externa, a bellis & motibus orta. Non recensebo nunc præscorum temporum casus, tacente historia. Neque enim vini hujus fama increbuit prius, quam ubi Reges Hungari deficere jam cœperunt. Olim enim Sirmiensi unice tota laus & gloria deferebatur, sive, quod omnium primo auctoritate *PROBI* Imperatoris plantatum erat, sive ob virtutem quoque in alio vino ignotam. Ei licet Tokaianum præcellat, serius tamen feri cœpit, imitatione Romanorum. Qui nam vero primi ejus plantatores fuerint, ignoratur; sed, sive jam Jazyges ipsi, sive Gothi, sive Hunni conferuerint, subinde tamen pari cum aecolis mutationi, periculo & vexationi fuit obnoxium. Mox advolarunt Tartari, mox Turcæ, mox ipsi etiam Hungari & Germani, qui ibidem belligerantes, vineis quoque bellum indixerunt. De *ALBERTO* diserte tradit *IS-THUANFFIUS*, (l) eum nempe, quum *ULADISLAO* fratri, foedere rupto, arma inferret, totam hanc oram rapinis & prædis exagitasse, vindemiamque in Poloniam transtulisse. Parem ejus calamitatem adscribit idem *TELEKESSIO* & *DESSFFIO* ad annum MDLIX. Altero anno ad Nonas Majas vitem, pruinis frigidioribus justo, adustam dicit.

(i) Ad ann. 1717. Mens. Octobr. Class. III. Art. I.

(k) Ad ann. 1718. Octobr. Class. IV. Art. III. IV. p. 1716. sqq. item ad ann. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. Class. III. Art. 3. 4. p. 403. 388 398.

(l) Lib. II. f. 12.

dicit. (m) Rurfus annis MDLXVI. & MDLXVII. Sigismundi Transylvanià vastatoribus vindemiam destructam addit, (n) ut reliquas vastationes, quæ annis MDCV. XIX. XLIV. LXI. LXXII. LXXXV. XCVII. & MDCCIII. incidere, taceamus. Nostra ætate anno hoc 1733. mense Majo frigus & gelu ex insperatō obortum spem vindemiæ propemodum totam dejecit, præsertim in vineis, quæ in planioribus clivis sitæ erant.

§. XII.

Eam ob rem, quod crebro disjiciebantur accolæ, pauci ipsorum poterant ad aliquam saltem modicam possessionem aspirare, inprimis cum aliarum urbium & Comitatum optimates quævis melioris conditionis vineta coëmerent. Itaque nunc etiam optimis horum dominantur vel ipse Cæsar, vel alii viri nobiles, domesticis propemodum ad custodiam & culturam vinearum alienarum restrictis, parumque, & non nisi, quod vilis est, possidentibus.

§. XIII.

Hi vero quum Hungari potiori parte sint, Slavos etiam, Ruthenosque & Polonos ad societatem vini culturæ admittunt, mixtimque operas omnes persequuntur. Inter has vero præcipua est vitium consilio, quæ heic fit per taleas, dum detractæ inter putandum virgæ meliores vel illico deponuntur, vel conservantur in terra, donec florente siligine deponi possint. Deponuntur autem in sulcis bipedali altitudine & obruuntur primum fimo, si solum sterilius fuerit,

b 2

post-

(m) Lib. XX. f. 253. & 258.

(n) Lib. XXIII. f. 311. & 328.

postmodum terra ita obteguntur, ut una saltem gemma super eandem emineat. Species vitis heic etiam diversa est, & infinita.

*Quam qui scire velit, Libyci velit aq̄oris idem
Discere, quam multa Zephyro turbentur arena,
Aut ubi navigiis violentior incidit Euris,
Nosse, quot Jonii veniant ad littora fluctus.*

Sed quæ ad fructum faciant, & maxime ab omnibus conferuntur, duæ sunt tantum, eademque præcipuæ. Unam vocant Hungari *Formint*, quam nos alias (o) diximus *tumidulam*. Genus est vitis optimum, materia crebra, rubeo cortice, pampinis latis & mediocriter scissis, uvis neque spissis adeo, neque raris, uberibus tamen & tumidi acini, gustusque gulam ob dulcedinem jucunde exasperantis, fortis vini & generosi, præsertim dum passulis exuberat; nam hæc ante alias pro vino præstanti maturescit, & æstu contrahitur, fitque passa. Altera est *albula*, non tantum ob fructus, sed etiam materiæ & pampinorum colorem: Albicat enim tota fere sua forma, ideoque Hungaris *Fejér Szölö* appellatur; sed acino rariore est rotundioreque, & flaccido magis, quam dapsili, succo vero gaudet quasi aqueo & liquido, ideoque laxandæ alvo apprime idoneo, alioqui ita dulci, ut priori etiam eam ob rem præferatur, in passas tamen non abit, nisi æstu profus inusitato contracta, quod rarius fit. Certe in vinea nostri Augustissimi, *Szarvas* nomine, quæ in monte Tokaiano, Tarczaliano districtu, reliquis omnibus clivis amplitudine, & benignitate foli cœlique antecellit,

potio-

(o) in Prodr. Belliani Operis de Vino Sempronienſi Lib. III. memb. II. §. V. f. 171.

potiorem vitium partem in *albulis* vidimus; in reliquis paucissimæ erant *tumidula*. Caussam subesse hanc credimus, quod aliæ vineæ, vicinæ huic, *tumidulis* magis abundant, quibuscum has *albulas* miscere decet, quamvis quælibet vinea seorsim vindemiari, neque aliis misceri consueverit. De reliquo, uti *tumidulæ* vino virtutem, ita dulcedinem *albulæ* conciliant, ideoque maxime ab omnibus adprobantur, & ubique, quanta possunt copia, conferuntur. Immiscentur his tamen plures, præsertim quæ proventu, & ubertate priores subsequuntur, qualis est *Harslevelö*, aliis *Jahsark*, Græcis *προβυτόνυρος*, qualis *Gyöngy-Fejér*, latinis *Gemmea*, qualis *Portsen*, *Gerfet*, *Rosa-Szölö*, *Bakator* & reliquæ. Hæ enim & fructu affluunt, & benignitate prioribus prope accedunt. *Polybos* & *Boros-Bial* amplitudine uvarum, & acini præstant omnibus, tum etiam materia, quippe multum convalescunt, sed quod succo tenui & aqueo sunt, vini gloria privantur. His addunt quasdam ad escam, ut *Thureas*, ut *Apianas*, seu *Moschatas*, ut *Aegomastos*, *Bumastosque*, & quæ primum locum meruit, *Augustas*, *Die Augster*, *Góher Szölö*. Ita enim has in prodromo Beliani operis nominavimus. Sed quum illic *Augustas* parvi usus diximus; hæc in ora in passas quoque contrahuntur, vinumque, quod generosissimum, augment. Reliquas uvarum, quæ addi possent, species omitto.

§. XIV.

Has ergo, & istarum similes, ubi consistæ in vinea adhuc novella convaluerunt, vel etiam veterana, ac vere novo iterum detectæ sunt, deputant nostri vel ad vnum oculum, vel ad duos pluresve, si robusta sit ad fructum, & solo insistat macro, contra in pinguiori etiam paucissimis nodulis submittitur, si infirma & macilenta fuerit. Ubi autem cum fructu in plures ramos excrevit, & brachia firma ostendit,

14 *Disquisitio Physico-Medica de Vini Tokaiensis.*

dit, propagatur, ita, ut in putatione submissæ virgæ ternæ, quaternæ & quinæ, in oculos denos, duodenos, scrobe pro singulis circa matrem ipsarum facto, in diversas partes deprimantur prosternanturque, & fimo pinguique terra obruantur, relictis binis tantummodo gemmis super eminentibus. Exinde dein quot virgulæ, tot fiunt vites, quæ seorsim germinant, donec rursus, ubi excreverunt, pari modo prostratis & obrutis ramis propagentur. Id operæ genus nostri *Homiletas* vocant, quasi dicas *humiliationem vitis*.

§. XV.

Postquam autem vitis sic & putata & propagata est, pastinatur. Pastinationem vero hanc binis ad summum hebdomadis ante festivitatem D. Georgii fieri debere ajunt submontani universim. Pastinant autem ligonibus in monte Tokaiano; in reliquis, præsertim ubi solum durius, tenax, filiceum, & glareosum, saxosumque est, bipaliis, seu bidentibus fere sesquipedalibus, ut in tractu Benyensi, Tallyensi, Lisztienfi aliisque observavimus. In prima hac pastinatione id requirunt, ut quam alte fieri poterit, humus perfringatur, materque vitis ad furculos usque terra adoperiatur.

§. XVI.

Peracta vineæ prima pastinatione, sequitur & heic pedandæ cura. In ejusmodi opéra, pali, seu ridicæ viti dantur quercinæ, longitudinis pro vitium varietate diversæ, potissimum, quæ palmos VII. exæquent. His vites, seu palmites, adnectuntur junco, aut ulna, quod fieri consuevit passim post ferias Pentecostes. Circa D. Joannis Baptistæ festivitatem, prope initia messis, vinea, dum grandiores evaserunt uvæ & colorari incipiunt, convertitur altera vice, ita
ut

ut apertis truncis abradi possint radiculæ, ne iterum progerminent, & vitibus debitum succum suffurentur. Deinde, quidquid ex pedamentis concidit in terram, elevatur & erigitur, vitibusque & earum luxurie detruncatis, vineæ quasi denuo repurgantur. Et ubi cœperunt uvæ emolliri, tertia vice hæc repetuntur, ablaqueatis iterum truncis, caudicibusque refertis a codice, ut sursum versus succum queant propellere, uvasque veluti fœcundare.

§. XVII.

Post has, quæcunque erant, operas, restat nihil aliud, quam ut autumnò maturanti relinquuntur. Ad uvarum vero maturitatem necesse est, ut jam mense Julio incipiant emolliri, maturescere Augusto & reliquis mensibus dulcedinem acquirant. Huc vero requirunt nostri, ut æstatem fervidam & affatim humidam, calidus æque ac siccus autumnus comitetur, noctibus interdum frigidis gelidisque intercedentibus. Credunt enim nocturno algore uvas contrahi & edulcorari. Idem Clariss. *RAYMANNVS* quoque requirit. (p) Signa vero maturitatis ostendit partim uvarum pellucidus & flavus color, partim vero passerum copia. Interdum & punctula speciei aureæ folliculis, dum uvæ maturuerunt, adhærere observantur, quæ maturitatem arguunt. Sunt, qui grana, acinos, immo integros racemos aureos vidisse & eruisse se adfirmant; certo sacerdos Tokaiensis, octogenario major, asseveravit nobis, in vinea ejus oppidi, quam *Aranjos* nominant, repertum fuisse acinum aureum, eumque se *Francisco Rakotzio*, anno circiter MDCCIV. ibidem grassanti obtulisse, qui dein ab hoc *PETRO*

16 *Disquisitiono Physico-Medica, de Vini Tokajensis*

TRO I. Rufforum Imperatori transmissus esset, magnamque in ea regione admirationem excitasset. Ejusmodi plura aliis etiam nota sunt exempla, quæ alibi recenserentur debent. Utrum vero revera aurum, an auro simile quiddam fuerit, disquirat fat erudite D. *RAYMANNVS* noster, (q) ait ubi in igne probari eos advertit, negat esse aureos, quamvis ipsi in eo contradicant D. *FISCHERVS* (r) adductis virorum aliorum documentis.

§. XVIII.

Ubi autem uvæ sic maturuerunt, ut non tantum dulcedine exuberent, sed & pastæ in majori copia adsint, tandem more consueto colliguntur. Incipit autem vindemia circa finem Octobris, aut initium Novembris, modo ante, modo post diem D. Apostolis *Simoni & Judæ* sacrum. Anno MDCCXXXII. quum nos ipsi adessemus, die XIII. Octobris publicata fuit vindemia. Quoniam enim regio diversis Dominis subiecta est, hinc nemini licet vindemiæ immittere manus ante, quam permissum sit ab horum præfectis, nisi forte possessio sit libera, quæ præceptis Dominiorum non subest.

§. XIX.

Fit autem vindemia bipartito, per classes vindemiatorum duas, quarum una demit recentes, pastas altera, quælibet in diversos cados. Recentes conquassantur ibidem, ad calcem vineæ, palis, demptoque succo devehuntur ad torcular,

---

(q) l. c. ad ann. 1718. mens. Octobr. Class. IV. Art. 3. p. 1734.

(r) De Terra medicin. Tokajens. §. XXXVI. p. 62. 63.

cular, & ibi ab aliis semel, ab aliis bis premitur. Qui semel tantum exprimunt, ii dein expressos uvarum folliculos, una cum scapis & vinaceis, conjiciunt in unum locum, & aquam iisdem superfundunt, mixta dein simul fermentescere permittunt eo usque, donec subsidente liquore, vinacea descendant fursum. Tum vicissim exprimuntur & quod effluit, vocatur *Lora*. (s) Qui vero tam hujus, quam vini, malunt copiam, altera etiam vice addunt aquam, & ubi conferbuit, exprimunt rursus. Contra quibus *Lora* displicet, bis torculari subdunt vinacea. Itaque ex uvis recentibus mustum fit duplex, aliud excussum palis, quod Hungaris vocatur *Szin-bor*, Germanis *Schein-Wein*, aliud expressum prelo, *Sajtold-bor* illis, his der *Preß-Wein*. Utrumque est nobile & generosum, sed pro diversa temporum qualitate æque diversum. Dum favet annus, expressum prelo est melius, contra, quod palis excutitur, præstat anni tempestate viliore. (t) Utrumque tamen infunditur doliis recentibus, seu novis, non plus, nec minus, quam CLXXX. heminas, vulgo medias, amplis, quæ heic loci non fumo illo sulphureo, neque myristica nuce præparantur, sed saltem eluuntur aqua munda fervida, interdum etiam cocto musto, aut pampinis.

c

§. XX.

(s) Ita etiam *VARRONI* Lib. I. §. LIV. *PALLADIO* lib. XII. §. XL. vocatur.

(t) conf. *RAYMANNVS* l. c.

§. XX.

Uvarum passarum acini detrahuntur e scapis profusus, detractique conjiciuntur in œnophorum. Ejusmodi alii singula, alii bina, terna alii, & plura, qui pinguius malunt passum pro singulis vasculis, XC. heminas capientibus, quæ ipsis *altabag* vocantur, destinant. Id ubi fecerunt, congerunt in unum locum, & quod suapte sponte emanat, nominant *essentiam*, reliqua conquassant & conculcant pedibus eousque, donec comminuta corpori adhæreant, deinde adfundunt succum, quem optimo ex uvarum genere excusserunt. Hæc probe invicem mixta operculantur & obteguntur, donec ipsis sic simul fermentantibus, succus subsideat & vinacea efferantur: tunc eximunt iterum & liquorem transmittunt per cribrum, volis autem manuum vinacea exprimunt, & rursus conculcant, rursusque adjecto succo finunt fermentare, dein altera vice per cribrum transcolant & exprimunt, quod postea passum fit notæ secundæ.

§. XXI.

Utriusque generis productum *mustum* vocatur, donec fermentescat. Id nunc citius, nunc tardius fieri solet. Sæpe intra unius mensis spatium penitus eliquatur, si aër fuerit temperatus, interdum prius, quando calidus, ferius autem, si frigidus existat. Quo magis lenta contingit fermentatio,

tatio, eo majoris valoris est. (u) Ea vero ut opportune retardetur, communiter vasa musto repleta extra vinarias cellas in cameris torculariis relinquuntur, quippe quæ auræ frigidiori liberius patent, vnde fermentationis actus protrahitur. Deinde, ubi penitus sunt eliquata, reconduntur in cellaria, quæ hac regione in tenaci & petroso excavata sunt solo, & cuniculorum formam referunt, ideoque per æstatem frigida, calida contra per hiemem hospitia vinis præbent. In ejusmodi cellis vina ista per decem & viginti pluresque annos conservari possent, nisi venderentur, & quoniam possessores vini curas suscipere sive nolunt, sive ignorant, sive etiam coacti necessitate & petitionibus emptorum, eadem, quam primum possunt, divendere solent, hinc nesciunt definire, quam diu adservari illa queant.

*Heret adhuc vitis pretiosior uva sub umbris
Nec cumulant altos fervida musta lacus,
Jam currit vario numerosus questor ab orbe
Et pergit nostrum sollicitare merum.*

Sic ergo ad Polonos potissima pars ejus divehitur, qui dein id per triginta, quadraginta, imo & plures annos conservant. Quid? quod, Polonorum quemdam principem centum annorum vinum convivis suis exhibere consuevisse,

c 2

Polo-

(u) Annal. Wratislav. Ann. 1718. Mens. Nov. Class. IV. Ann. 3.
p. 1855.

Polonus haud parvæ fidei nobis nuper adfirmavit. Propterea etiam id, quod melioris est notæ, potissimum exportatur, viliora vero domi solent distrahi, raroque attingit fructum novum anniculus, nisi fortean in cellis adservatus deterioribus.

§. XXII.

Fit autem vinum ex musto durable, dum abundat *spiritu*, ut vocare solent, *ardente* (v) Is autem nil est aliud, quam vis quædam ex attritione partium oleosarum, salinarum aquearumque & terrearum, quæ vinum formant in fermentatione perfecta. Quo pinguius igitur mustum est, eo fortiores spiritum gignit; qui postea salis instar vino est, ne putrescat. Etsi autem ejusmodi spiritu ~~vina~~ gaudeant omnia, tamen præcipue nostras, quod oleo & pinguedine abundat. Nam & tunc soli & cœli annorumque diversitas, de qua supra locuti sumus, eam vini efficit disparitatem, ut alterum altero sit fortius, nobilius generosiusque. Certe, quod fit annis fervidis, quod sub Austro, quodve in solo resoluta, pingui, fertili gignitur, exsuperat illud, quod duro, macro, versus occasum & Septentrionem sito provenit, præsertim, si anni accedit asperitas & nimia tempestatis inclementia. Itaque & heic reperies vina macra, austera, elumbia, & quæ vix unius anni spatio durant, quin vel acorem,

---

(v) Conf. clariss. *BELII* Prodrômus Lib. III. cap. X. memb. III. §. 1. f. 187. & *Annal. Wratisl.* I. c.

rem, vel lentorem contrahant & corrumpantur. Sed quæ annorum cœlique & foli gaudent benignitate, non modo non laborant his vitiis, sed omnibus, quæ alibi meliora haberi possunt, palmam relinquunt dubiam. Multum dixero, si cum Poëta, Tokajensium encomiaste, adfirmavero:

Palmitibus cedit qualibet uva meis.

Sed si expendatur ut res est, nescio, an aberarim.

§. XXXIII.

Si cui vino alii, *Cos* illud, quod a quolibet nobiliore vino requiritur, competit, nostro ita competit, ut præcipua quadam prærogativa lætetur. Color ei aureus, & qui nescio, quem alium superet. Odore autem tam grato, tamque penetrabili est, ut cum fragrantissimo quovis certare possit.

Non redolens similem Pheacia spargit odorem,

Nec quem progenerat fertilis Hybla thymus:

Sic nec Niliacum sudans opobalsama lignum,

Sic nec Arabs olidis aëra mulcet aquis.

Non ita Cretæo demissa cydonia ramo,

Floque Therapneus, vel melilotus olent.

Accedit dulcedo & suauitas, quæ saporem addit maximum.

*Hæc si vina simul biberis, vinumque Falernum
Is simplex dices est liquor, illa favus.*

*Erravi, quid dico favus? dulcissima divum
Pocula, vel si quid suavius esse potest.*

Conciliat autem ei hanc laudem pinguedo illa, cujus mentionem fecimus, falis incomparabili mixtione temperata, non sine aquæ melioris & fragrantioris terræ nexu.

§. XXIV.

Itaque quum vinum nostras tanta gaudeat virtute, non potest non vitæ mortalium esse, nisi cum abusu bibatur, emolumento. Primum in illis, qui integra valetudine gaudent, concoctionem egregie adjuvat, dum calore suo adfluit, deinde digerit, quæ cocta sunt, dispertitoque per corpus meliori sanguine, reliqua extrudit foras, præsertim quibus benignior natura est & temperata. Etsi namque nec illis noceat, qui bile exæstuant, tamen magis prodest frigidis, ob calorem, quo ipso, frigore superato dilutoque & resoluta sanguine atro, etiam qui luridus & macer est, pinguescit quasi, vividumque colorem induit. Non dicam, quantopere exhilaret, quippe hoc vinorum omnium est proprium:

*Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturque mero. (*)*

Sed

(*) *OVIDIUS* de Arte amandi I. 238.

Sed quod alia efficiunt potu largo, hoc parcite etiam compenfat nostrum :

*Nam modice sumtum mox dispensatur in artus,
Cordeque letitias prodit & ore sales.*

Itaque illis maxime, qui ad mœrorem inclinant, prodest plurimum, si moderate bibatur. Impinguat vero sanguineos, ferventiores inflammat. Hi si in excessu eodem utuntur, facillime abinde enecantur; siquidem iis præcipue immoderata ejus ingurgitatio adfert capitis dolores, viscerum inflammationes, creat hecticas, phthises, febres malignas, apoplexias, podagram, & si qui sunt morbi ejus generis alii.

§. XXV.

Contra vini hujus temperatus usus roborat ventriculum debiliorem, mitigatque dolores capitis, ex vitiis diætæ primarumque viarum obortos, juxta versus :

*Disjicit insanos stomachi bis mille dolores,
Et totidem capitis pessima damna fugat :
Immo scit exanguis depellere corpore morbos,
Aegraque Pæoniis ora levare modis.*

Noti mihi sunt homines haud postremi subsellii, qui vino Tokajano, velut optimo antidoto, ad præservandos varios morbos utebantur. Notæ etiam sunt feminae, quæ sui sexus dolores atque morbos crebro, sed modico, potu vini Tokaiiani

cura-

2A, *Disquisitio Physico-Medica, de Vini Tokajensis*

curabant. Sed de his & aliis dicemus, si Deus vitam viresque largietur, in peculiari libello, prolixius. Hæc interea placuit prælibare, ut petitis voluntatique Tuæ, *optime NEV-HOLDE*, fieret fatis. Tui erit arbitrii, æstimesne, an contemnas, utrumque feremus animo aequo ac patienti : hoc, Quoniam fugitivo calamo & sine cura conscriptum esse negare non possumus, illud, quoniam constat, Tuam esse humanitatem, rebus nostris largius, quam meruerunt, blandiri. Itaque cape & vale. Dabam Pofonii d. XXII. Maj. c1o 1o cc XLI.

HISTORIA
NATURALIS
URBIS VERDAE

JUXTA OMNES EO PERTINENTES
CIRCUMSTANTIAS, SUB ASSIDUA ET DIU-
TURNIORI OBSERVATIONE DEBITE INDAGA-
TAS, BREVITER DELINEATA

A

JOANNE CONRADO TRUMPHIO,
MED. DOCT.

OPERAR. METALLICAR. SYLVÆ
HERCYNIÆ INFERIORIS, QUÆ SERENIS-
SIMÆ DOMUI BRUNSVICENSI SUBEST, ME-
DICO ORDINARIO, ET ACADEM.
NAT. CURIOSOR.
COLLEGA.

PROOEMIUM.

B Revem Historiam naturalem urbis *Verda* tradituri, in limine statim indicamus, quod tractationem istam in tria dividere placeat capita, secundum inscriptionem nempe libri *HIPPOCRATIS*: *περὶ ἀέρος, ὑδάτων καὶ τόπων*. Caput igitur primum aget de *aëre*, & atmosphaeræ conditione, varietate ejus secundum anni tempora, & de ejus commotione, quæ *ventorum* nomine venit. Secundo capite tractabitur de *aquis*, nec non de potus generibus, quorum quippe potio rem partem aqua constituit. Pro tertio capite reservabimus ea, quæ supersunt de historia naturali dicenda, uti terræ vel soli conditio, incolarum diætæ, habitacula, frequentiores morbi & alia nonnulla, quæ juxta mentem *HIPPOCRATIS*, *REINESII* & *BAGLIVII* ad cognoscendam regionis cujusdam naturam requiruntur. Opus sane adgredimur, quod, si juste perageretur & ad perfectionis gradum, quantum hominum imbecillitas permittit, perduceretur, non parvi existimaretur a rerum harum peritis; ast tale nos daturus esse non promittimus, tenuitatis & imbecillitatis nostræ bene conscii. Parvam itaque tantum opellam sumus præstituri, idque & ob hanc rationem, quod primi talem laborem susceperimus. Equidem relatum persuasumque nobis fuit, proflare jam opusculum, olim a Physico hujus loci, *D. Læbero*, ante 70, circiter annos elaboratum editumque, in quo Historia naturalis *Verdensis* satis exactè descripta extaret; verum, quamvis omnem moverimus lapidem, quo dicto illo libro potiremur, tamen ne titulum quidem genuinum explorare potuimus, dum ille, qui possessorem ejus se esse jactitabat, nullo tamen modo in scripiis suis eundem reperire poterat. Qua propter, si sterilis fuerit nostra tractatio, aut & aliquid dicatur, quod jam dictum sit prius, si nimirum revera publicatum esset prædictum opusculum, excusatione tamen dignos fore nos speramus, ob rationes hæctenus adductas, quas etiam Lectorem benevolum non penitus improbatum esse confidimus.

CAPUT I.
DE AERÉ.

A Cruri nunc de *Aeré*, in ipso statim limine notamus, quod hoc nomine nobis minime veniat illud fluidum, quod à compluribus pro elemento

mento corporum naturalium una cum terra, aqua & igne, accipitur ejusque natura & indoles nondum exacte satis est demonstrata; sed quod potius, dum in notioribus subsistere lubet, per aërem unice intelligamus *atmosphæram*, seu eam regionem, quæ proxime globum nostrum terraqueum ambit.

Atmosphæra autem, dum vi vocis, quæ græca est, proprie regionem, sive globum effluviarum denotat, facile inde patet, quod ejusmodi regio varia esse possit, secundum loca nempe globi terraquei, ex quibus effluvia prodeunt, & in sublime feruntur.

Per barometrum, instrumentum satis notum, explicatione hinc non indigens, qualitas aëris, sive atmosphære, in tantum cognoscitur, ut ejus diversa pressio ad minimum per illud indagari queat. Quoniam autem hoc parum facit ad cognoscendas reliquas atmosphære proprietates, & in medendo minorem adhuc usum præbet, hinc non solliciti erimus de illo, sed externos saltem sensus in subsidium vocabimus, qui sufficienter quoque qualitates atmosphære Verdensis demonstrare valent. Neque etiam longinquius petita & deprompta experimenta adducemus, qualia suppeditant *HIPPOCRATES*, *REINESIUS* & alii, sed talia saltem, quæ undique ac creberrime occurrunt & cujuslibet incolæ suffragio corroborari possunt.

Pronunciamus autem nostrum aërem humidum, hoc est, multis effluviis aquosis repletum, id quod ab experientia nunc probandum erit. Vasa stannea maculis vix delendis conspurcantur; vestes in cistis & scriniis fiunt mucosi, lintea humida; libri in repositoio mucidum squalorem concipiunt; signa, quibus hypocaula facta & decorata sunt, albicantem mucorem in superficie monstrant, situque obducuntur, qui etiam non tantum in inferna domus parteprehenditur, sed & in superioribus observatur. Existimaret forsitan aliquis, hæc tantum animadverti in partibus urbis inferioribus, sciendum autem est, etiam in edicioribus idem hoc evenire, & ita promiscue in quacunque urbis regione talem mucorem in utensilibus deprehendi.

Insignis autem hæc aëris humiditas à variis provenit causis & primo quidem multum huc conferunt fluvii magni: Allera nempe, non adeo exiguus fluvius, mœnia urbis alluit; Visurgis in vicinia alveum varie inflexum absolvit, qui ex majoribus Germaniæ est fluviiis. Quantam vero aquarum copiam hi vehunt! Hæcce quantitas immaniter crescit, quando nives liquefcentes ita eos adaugent, ut, alveis relictis & per-

ruptis aggeribus, totam undis tegant regionem hi ipsi fluvii. Ista aquae dein neque omnes defluunt, neque a terra absorbentur, sed hic illic stagnant, ut & parvi lacus aestatis tempore relinquuntur, qui raro toti exsiccantur. Conferre porro ad aëris humiditatem, quod & regio sabulosa aquis seateat; in aliquibus enim locis sabulosis vix ad aliquot pedes terra removeretur, quin statim aquarum venæ reperiantur. Non dubitandum ergo est, quin per terras etiam arenosas effluvia aquosa eleventur. Augere denique potest aëris humiditatem in ædibus nimia & arcta nimis harum inter se conexio; Ita enim sunt ædificatae, ut omnes contiguæ sint, fronte versus occidentalem vel orientalem regionem directæ. Veni igitur pluviosi orientales & occidentales (quorum uterque hic locorum non raro pluviam inferre solet) in spatiis ædibus interjectis quasi colliguntur, sicque aër humidus ibi detineretur. Accedit, quod etiam magna fatis depluentium aquarum quantitas in interstitiis colligatur, nisi promte & cito defluant. Hæ ergo potiores sunt causæ, quantum perspicere possumus, humiditatis aëris Verdensis.

Humidus aër sanus dici haud potest, sana enim sunt temperata; hinc hieme non sine ratione eum diceres insalubrem. Interim tamen etiam pro sano haberi potest, & quidem æstivo tempore, quoniam ob terras circumjacentes sabulosas calor tunc nimis foret fervidus, nisi aëris humiditate quadantenus temperareretur.

Nunc vero considerandum etiam venit, quæ ratione aëris vicissitudo secundum anni tempora heic loci sit constituta. Enarrabimus itaque historice conditionem anni, rationes horum effectuum non addentes, utpote aliunde, ex scientia nempe physica generaliori, repetendas.

Ver ab *HIPPOCRATE* Sect. III. Aphor. 9. saluberrimum vocatur anni tempus, quod tamen potissimum de terris meridionalioribus, quas ipse inhabitabat, intelligendum. In multis enim Germaniæ oris pro salubri non potest venditari, neque etiam nostro in loco. Notum enim est, quod morbi in illo non deficiant; ægroti autem morbis chronicis detenti, eo tempore plerumque finem suæ vitæ inveniant. Æstas salubrior est, nisi nimis sit sicca, quippe quæ & febres malignas & dysenteriam inducit. Autumnus frequentiores habet morbos, siquidem statim circa ejus initium, mense nimirum Septembri, Dysenteria homines invadere & quandoque per totum Octobrem atque Novembrem stragem suam edere solet. Tempore enim messis multi sibi fomitem hujus morbi adsciscunt, tum nimio labore, tum potu frigidiore, corpore calente

lenre adsumto. Forte etiam comestationes in nuptiis, quæ tunc temporis instituuntur frequentius, causam huic aliisque morbis suppeditant. Hiems non minus morborum est ferax, præsertim si tempestas vel nimis frigida, vel plus justo tepida est. Tali tempore pleuritis admodum frequens est, imò sæpe epidemice grassatur. Hæc vero omnia in plerisque Germaniæ locis ita accidunt, ut ideo ratione anni temporum locus non præ aliis nequaquam insalubrior vocari queat.

Superest ergo, ut de ventis quædam addamus. Ventus ab oriente spirans, *Eurus* alias dictus, vernali & æstivo tempore siccus est & calidus ut plurimum. Interim tamen in regione Verdensi eum frequentius deprehendi pluviosum, quam Goslariæ, & quidem non tam æstivo, quam hiemali tempore, quo ipso non solum notabile frigoris augmentum, sed & multas insuper nives adfert, quæ imprimis Anno 1736, in quo sæpius ille spirabat, copiosissimæ erant. An autem erucas inferat, aut sustentet, Verdensibus quidem magis ignotum est, quam Goslariensibus, observari tamen omnino, quod æstate anni 1735, in qua itidem satis frequenter recurrebat, erucas magis proficiuus, quam insensus fuerit. Meridionalis, seu *Auster*, calidus est & humidus, non quidem quod pluvias pariat, sed humiditatem insensibiliter secum vehat, quæ tamen in parietibus & corpore humano satis exacte percipi potest. Est quidem ventus hicce incolis regionum septentrionalium minus salubris, sed rarius & communiter non admodum diu spirare solet. Ventus occidentalis, seu *Zephyrus*, plerumque quidem siccus, heic tamen loci frequentius pluviosus est, quam Goslariæ, ubi rarissime pluvias infert. De aquilonari tandem vento per se abunde jam constat, quod siccus & frigidus sit, quemadmodum etiam ab *HIPPOCRATE* ille talis jam olim declaratus fuit *Scit. III. Aphor. 17.*

Hi itaque sunt venti cardinales; qui vero medii interiacent, eorum nonnulli peculiâres habent proprietates. Sic qui inter Eorum & Austrum sunt, (*Sud-Ost*) magis ad Euri qualitatem accedunt, nempe rigidi sunt & sicci; inter Eorum & Boream (*Nord Ost*) rigidi & magis humidî. Medius inter Austrum & Zephyrum (*Sud-West*) *Africus* aliquibus vocatus, est calidus & pluviosus; inter Zephyrum & Boream (*Nord-West*) *VERULAMIO* *Circius* vocatus, est frigidus & pluviosus.

Quod ad meteora attinet, de iis nihil peculiare notavi, siquidem eodem plane modo adparent, sicuti in tota Germaniâ inferiore. Sic to-

nitru hic loci æque, ac circa sylvam Hercyniam hieme auditur, idque non leve. Lumen boreale equidem Goslariæ etiam non infrequens est; num autem adeo frequens sit uti in Verdensi regione, ex defectu observationum eodem tempore institutarum mihi non constat, probabile tamen, quod adhuc frequentius ibi occurrat. Non minus etiam reliqua phænomena ab aëre dependentia in omnibus fere conveniunt cum illis, quæ reliquis in locis hujus climatis in Germania occurrunt, nisi quod regio sylvæ Hercyniæ uno gradu cum tribus milliariibus ab hocce loco distans, non parum differat. In Verdensi enim tractu horrida tempestas plerumque desinit circa veris initium, quando sol signum arietis intravit, circa Sylvam autem Hercyniam tunc temporis per integrum fere mensem illa adhuc continuat, imo in intimioris hujus sylvæ regione adhuc diutius durat, & citius iterum ingruit, ut rarissime avena ad messis perfectionem perveniat. Nives quoque atque glacies multo majori ibi sunt in copia. Est insuper differentia in ventis: Eurus enim atque Zephyrus Verdæ frequentius sunt pluviosi, quam Goslariæ. Procella crebrius oritur hic loci ex vento Circio (*Nord. West*) uti & fit in oris Maris Baltici, quam ex Africo, ex quo ea plerumque Goslariæ consurgit.

Peculiares ventorum effectus, præter jam notos, quod nempe austrinus dolorem capitis inferat, & aquilonaris fructibus horæis insensus sit, &c. non observavi; neque etiam innotuit mihi, quod aquilonaris atque Circius asthmaticis adeo noxius sit, uti Goslariæ, paucos enim asthmaticos hucusque hic deprehendi. Ex his ergo patet, aërem Verdensem satis esse salubrem, quoniam juxta criteria a *Thoma REINESIO* in *Schola Juridicorum medica* jam olim suppeditata, hæc urbs sita est in regione elatiore, venti ibi sunt boni; gaudet etiam eodem Solis adspectu, dum nec in valle, nec in nemore est extructa; adsunt ibi opportunitas aquarum, solum non nimis sabulosum, nemora & sylvæ proceras arbores alentes, ut idcirco sola tantum humiditate, quæ morborum causas aliquas suppeditare potest, quadantenus inculpandus sit aër Verdensis, hujusque tantummodo intuitu quadam correctione indigeat.

CAPUT II. DE AQUA.

A Quis utuntur Verdenes quoad maximam partem putealibus; pluviales non nisi quidam artifices alique ad quosdam saltem usus culin-

finarios adhibent; possunt enim nec commode colligi, nec etiam puras obtineri. Fontana non nisi unica datur, quæ vero solitarie usui medico inservit, prout inferius monstrabitur. Neque etiam opus habent incolæ, ut pluvialem colligant & fontanam desiderent aquam; quoniam ea, quæ ex puteis hauritur, abunde sufficit, & optimæ notæ est, quod & incolæ bene norunt, & exteri fatentur. Originem autem illa ducit ex venis, quæ terras sabulosas percurrunt, quod vel exinde probabile satis est, quoniam non nisi unicus in tota civitate deprehenditur puteus, cujus aquæ cum aquis Alleræ vel detumescunt, vel augentur. Quamvis autem regio, in qua urbs hæc sita est, in se spectata elatior sit, tamen respectu reliquarum, orientem versus sitarum, declivior est. Hinc aquæ versus eandem copiosius ruunt, indeque fit, ut satis magna earum copia putei abundant. Est tamen quædam differentia inter has aquas, ita, ut interdum in una domo duplex occurrat, ex quo inferitur, quod procul dubio venæ per diversas terrarum species transeant.

Aqua ex puteis haulta colore & sapore est gratissima. Quædam tamen excipienda venit, quæ respectu aliarum in exteris terris, satis grata est, sed nostrarum intuitu sapore minus est accepto. Taliusmodi & in celsiore urbis parte, auf dem Sandberge, & in depressiori, in der Fischer-Strasse, deprehenditur. In genere autem, quæ salibus scatet, gratioris semper solet esse saporis, qualis imprimis in media urbe & septentrionali ejus parte hinc inde occurrit.

Hydrometrum ei ad gradum quintum, imò sextum immergitur, id quod vix in pluviali contingit, & idcirco non contemnendum bonitatis signum præbet. Huc accedit, quod a frigore vix alteretur, siquidem sub eodem commode adsumi & in ore detineri potest, absque tamen ulla perquam molesta frigida sensatione. Putarunt equidem aliqui, differre aquas nostras secundum diei tempora; nos autem neque anni, neque diei tempora diversitatem qualemcunque inferre deprehendimus.

Examinavimus porro aquas hæcæ per sic dicta reagentia, indeque sequentia observavimus: Gallæ pluvifatae injectæ colorem earum non alterant, manifesto indicio, nullum ibi latitare vitriolum, aut spiritum propiæ vitriolicæ. Neque etiam spiritus vitrioli mutationem qualemcunque iis inducit, quod indicat, non adesse merum & purum quoddam alcali, aut terram alcalinam. Nonnullæ neque a syrupo violarum, neque a sale tartari per deliquium soluto, quod oleum nominatur, in colore mutantur. Quædam autem, & quidem plurimæ earum, quibus cum investigationem talem instituere potuimus, ab hoc oleo tartari per deliquium evadunt

evadunt turbidæ ; ex quo satis patet, easdem continere terrestres & salinas quasdam subriles particulas. Aliquæ quoque a Syrupo Violarum in superficie levem concipiunt viridem colorem. Hoc phænomenon quidem, secundum hæctenus receptam plurimorum opinionem, principium alcalicum in aquis latens prodere debet ; quoniam vero ante plures jam annos contrarium edocti sumus, atque præcipue alii viri celeberrimi, uti *HENCKELIUS*, *NEUMANNIUS* atque in Suecia Dn. *HIÆRNE* demonstrarunt, non indicari proprie per viridem colorem a Syrupo Violarum aquis inductum, particulas alcalicas, sed in nonnullis terrestres quoque ac sal culinarium ; difficulter autem indicari potest, a quoniam principio viridescens hic color in aquis Verdensibus proveniat, utpote quæ omnino quidem particulas terrestres, non vero sal culinare in sinu suo foveat ; interim tamen ex aliis tentaminibus clarius adparebit, quidnam hoc proprie sit.

Certi enim ex hisce experimentis redditi, quod aqua in multis talibus puteis sit prosapiæ mineralis, euaporationem quoque ejus instituimus, quo ex remanentia pateret, quidnam speciatim ea contineat. Hæc igitur facta deprehendimus, quod quædam in libra una medica saltem tria grana habeat intimius immixta ; quædam etiam quatuor. Durante hac evaporatione nihil aqua mutatur ; si autem illæ evaporantur, quæ quinque aut sex continent grana, tunc, si ad dimidiam usque partem peracta fuerit evaporatio, sal in superficie jam fit conspicuum. Illa tandem, quæ decem grana contentorum salina-terrestrium postmodum præbet, statim post incalescentiam monstrat in superficie cuticulam variegatam, salis manifestum indicium, quod magis adhuc conspicuum est in illa, quæ una in libra sedecim grana abscondita habet. Hæc enim earum, quas investigavimus, maxima est quantitas.

Residuum hocce est quoad maximam partem salinum ; & quoniam in minoribus illis portionibus separatio a terra non commode fieri poterat, hinc majores pro hoc scopo adsumimus, atque in residuo sedecim granorum, salium grana duodecim, terræ autem quatuor, & in illo, quod decem erat granorum, salium octo & terræ duo obtinimus grana. Ipsum vero hoc sal ita separatum diversæ dein indolis, tum ex sapore, tum etiam sub injectione in carbones deprehendimus. Quoddam enim magis alcalinum saporem monstrabat, non tamen purum ; atque tale imprimis occurrebat in illis aquis, quæ parviori in quantitate id continent, & idcirco puriores reputantur. Proximus ergo accedit ad indolem salis cujusdam medii, v. g. Tartari vitriolati, aut arcani duplicati. Proinde etiam facile solvitur hocce

ce sal, non tamen totum deliquescit, sed quædam pars remanet, saporem non admodum salinum exhibens. Inde adparet, sal alcali facile secedere a terra, siquidem alcalica salia citius solvuntur, quam media. Ad servavimus dein hæc salia itemque residua nondum separata in capsulis chartaceis, in quibus scriptura atramento facta mutata quidem fuit, ratione coloris, non tamen profus deleta, quod ab acidis alias evenire solet.

Certum hinc est, spiritum quemdam acidum non contineri in hisce aquis, cum insuper neque per saporem, neque per injectas gallas sese prodatur. Interim tamen in sale absconditum adhuc esse quoddam acidum, exinde elucescit, quoniam non est purum alcalicum, sed potius medium, & insimul indolis adhuc peculiaris: Salia enim media, uti sal commune, tartarus vitriolatus, &c. prunis candentibus injecta crepitant, & quædam illorum plane immutata persistunt; nostrum autem sal similiter carbonibus impositum statim, prævio emissio fumo, vel fluit, vel accenditur cum aliquo fulgore. Sunt equidem nonnulli, qui ad cognoscendum nitrum in aquis contentum requirunt, ut Spiritus nitri inde queat destillari, quos inter imprimis Celeberr. SEIPIUS referri meretur. Illustris autem HOFFMANNUS in totum plane negat, dari nitrum in aquis mineralibus, & hinc saltem nitrum illud vocat calcarium, in quo etiam LISTERUM, WEDELIUM & BERGERUM consentientes habet; interim tamen Dn. Hiærne dudum pronuntiavit, aliquas aquas puteales esse nitrosas. Vulgo quoque nostræ aquæ, quæ præ aliis sunt minerales, a vulgo vocantur nitrosæ, forte a quodam docto viro ita edocto. Cur igitur sal illud non adpellabimus nitrum, seu nitrosum, cum proprietatem inflammabilitatis habeat. Quoad saporem quidem magis cum nitro antimoniato convenit; sed hoc carbonibus injectum non deflagrat, unde nostrum peculiare adhuc prædicatum meretur, & hinc cum prædictis celeberrimis Viris etiam nominari poterit *Nitrum calcarium*.

Nihil tamen refert, quo nomine veniat; satis est illud descripsisse. Restat ergo nunc terra examinanda. Hæc plerumque alba & alcalina est. Magnes ex ea martiales quasdam particulas attrahit, sed in minori saltem quantitate. Terra cum sale juncta saporem exhibet magis adhuc alcalicum, quam si sal ab ea separatum est. Proinde etiam a minerali hæc qualitate dictarum aquarum procul dubio dependet, quod quædam ex illis sub coctione turbulentæ evadant, unde etiam plebei tales pro cibis parandis non adhibent, sed puriores seligunt, quibus etiam non destituuntur. Perspici hoc quoque inde potest, quod quædam cerevisia lac coagulet, si id cum ea coquatur, nec minus quod ova non satis dissolvi in ea possint,

quod omnino aquæ adscribi debet, quoniam aliæ cerevisiæ tale quid non monstrant. Quamvis autem Verdenes incolæ ejusmodi nitrosas aquas non adhibeant ad coctionem tamen innoxias eas esse judicamus, quoniam nihil continent, quod qualecunque inferre queat damnum. Interim ad consueta infusa & decocta herbæ theæ & fabarum Coffee puriores adhiberi omnino possunt. Illæ autem, quarum libra una tantum grana sex salis & terræ continet, absque noxa & saporis depravatione culinaribus usibus generaliter inserviunt.

Salubribus igitur gaudere aquis Verdenes cives, ex hætenus adductis satis superque patet. Notum enim est, quod aquæ qualitercunque minerales tum sanis, tum ægrotis conducant. Vehiculum quippe partium mineralium, aquæ elementum levissimum & purissimum est, talesque aquæ dein facile per corpus transeunt. Nitrum calcarium virtutem habet viscidos humores dissolvendi. Terra alcalina, una cum exiguis martialibus particulis humores acidos absorbet, quæ virtutes in aliis aquis mineralibus maxime extolluntur. Illæ vero, quæ parum salis continent, ob solam puritatem & levitatem se jam satis commendant. Loquitur proinde ipsa experientia, quod ordinarie bonus effectus virtutem aquarum excipiat. Qui enim homines aliunde adveniunt, & retentione urinæ interdum laborant, si per aliquot dies hiccæ degunt, infusum theæ & cerevisiam secundariam bibentes, copiosam inde obtinent urinæ excretionem. Sic etiam nullum nobis innotuit exemplum de calculo vesicæ grandiori in quopiam subiecto invento, vel observato, qualia tamen exempla Bremæ non admodum rara sunt. Exinde ergo per rationem & experientiam sufficienter confirmatur, quod aquæ, quibus Verdenes utuntur, omnino inter saluberrimas sint numerandæ.

Putealis itaque, uti jam monuimus, communiter in usum vocatur; interdum tamen expedit fluvialem Allera adhibere, quoniam fluviales molliores & tepidiores sunt, præsertim æstate, hinc ad emolliendos cibos quosdam, uti pisa, pisces marinos, &c. præferendæ sunt tales putealibus. Refertur autem Allera inter Germaniæ fluvios, qui mediæ sunt magnitudinis. Prima ejus origo, quantum quidem novimus, est incerta & solum in genere Ducatus Magdeburgensi adscribitur. Præter usum, quem navigatione præstat, insignem quoque præbet ob pisces, quos magna in copia fovet. Alveus ejus tortuose fleclitur, ad instar Havelæ. Quantum de ea innotescit, quousque navigabilis est, non flui per petrosa, sed sabulosa & juncosa loca, & quamvis serpentino ductu progrediatur, tamen motus aquarum non est rapidus, sed lentior, id quod ad alendos pisces multum omnino

nino facit. Color aquarum ad fuscum vergit, plerumque tamen simul satis sunt claræ, nisi diutius pluvix terram inundaverint, aut Leina limum suum illis insinuaverit, tunc enim turbidæ sunt & straminei coloris, ad instar Visurgis.

Allera quando alveum suum excedit, agros non fecundat, quoniam non secum vehit ejusmodi limum, qui ob salia & qualitatem unctuosam fertilitatem adferat, uti Visurgis, quæ copiosa animalium stercorea absorpsisse creditur, quorum intuitu multum ad fecunditatem confert. Interim vix vero est simile, quod Allera fecunditatem prorsus auferat, nisi eo sensu, quod arenis terras tegat. Interim quamvis hæc aqua Allera non adeo pellucida sit, tamen hydrometrum admittit usque ad gradum quintum. Spiritus vitrioli, nec non oleum tartari per deliquium eandem plane non mutant, sufficienti indicio, non adesse in ea sal aliquod alcali, neque terrestres particulas intimius ipsi nuptas; quoniam, quæ turbidam eam faciunt, aliunde saltem sunt admixta. Sympus violarum è contrario in superficie aquæ vitro exceptæ levem producit viridem colorem. Indicavimus vero jam superius, incertos nos esse, quidnam proprie hoc designet, quapropter etiam ad hoc jam attendere non lubet. Patet interim ex hisce productis, quod aqua sit levis, ideoque ad emolliendum & lavanda lineæ apprime utilis. Est quoque plerumque pellucida, & quoniam anguillis scatet, hinc etiam propterea, judicio *PLINII Lib. XXXI. cap. 3.* salubris est reputanda. Id interim adhuc addimus, aquas nivales Hercyniæ, quæ mediante Okera & Leina Allera infunduntur, tertio demum die, quando a montibus Hercyniæ delapsæ sunt, urbem hanc præterlabi. Alveus vero Allera non procul ab urbe terminum suum habet, dum nimirum parallelo fere ductu initio Visurgi jungitur, ita, ut utriusque aqua prope se invicem fluat, neque statim commisceatur: Dicunt enim nonnulli, quod interdum etiam adhuc prope Bremam utraque aqua adhuc a se invicem queat discerni. Illo certe in loco, quo junguntur, satis aperte distinctio talis patet. Hæc de Allera.

Secundus fluvius, qui Verdensem districtum transit est Visurgis. Usus hujus, quem incolis nostris præstat, in eo potissimum consistit, quod nonnullos agros exundatione fecundet, pisces præbeat & navibus cursum præstet; ad culinarem autem usum non adhibetur, etiam vix a rusticis prope ipsum hunc fluvium habitantibus. Origo ejus eisdem hæc loci non satis est nota, generaliter saltem constat, quod in confiniis Hassiæ atque Franconiæ oriatur. Per satis magnum terrarum tractum alveum suum ille perducit, ut hinc inter fluvios Germaniæ majores locum obtinuerit.

Color aquarum ejusdem est plerumque flavus, ipse vero fluvius admodum turbidus, quoniam rapido suo cursu terram argillosam absorbet, quam in agris deponit, iisque sic fertilitatem conciliat. Ex quibusnam autem terris argillam istam ordinarie abradat, huc usque non constat. Interdum tempestate serena, per plusculos dies durante, aquam vehit similiter pellucidam, sicuti Allera. Quemadmodum autem aqua Visurgis neque ad ciborum coctionem, neque ad lotionem apta est, ita & putei nonnulli fluvio huic propinquiores ad ejusmodi usum similiter sunt inepti; ut hinc rustici, qui ex fertilitate agrorum, a Visurgi proveniente, pinguiores dicuntur, *Dicke sette Masch* & *Bauren*, plerumque salubri non gaudeant aqua. Pisces in Visurgi capti non tam grati sunt saporis, quam illi, qui ex Allera obtinentur, quoniam hæc puriorem vehit aquam. Plura de hoc fluvio adducere non possumus, quoniam ob ejus distantiam reliqua indagare non licuit. Hinc etiam nos latet, an in sabulo micæ aureas contineat, quæ in nonnullis Germaniæ fluviiis, per montosas regiones fluentibus, deprehenduntur.

Præter hos fluvios magnos regio civitati Verdensi propinqua non caret rivulis & fluviiis minoribus, qui non minus, ac majores, pisces alunt non contemnendos, minori tamen in copia, sicuti etiam nec Visurgis eis abundat, utpote quod magis & proprie Allera tribuitur. Hi rivi non fluunt per loca petrosa, quamvis nonnulli per colles delabantur. Primus ex illis est rivulus molendinorum, *der Mühlens-Bach*, ab ortu versus occasum vergens, paucosque pisces continens. Oritur hic prope pagum *Scharenberst*, qui milliare circiter ab urbe est remotus. Multiplici sui collectione illum præstat usum, ut aliquas molendinarum rotas agat, dein serpentino ductu Allera infunditur. Rivulus inter pagos *Eitzen* & *Boste* occurrens, vix memoratu est dignus, quoniam parvulus tantum est; exoneratur idem in Allera, fluens a septentrione versus meridiem. Ille autem, qui oritur in præfectura Rehtenbürgensi, cursumque suum versus pagos, *Speckel*, *Kerckintel*, dirigit, dein molendinum *Weiden* vel *Weißer Mühle* dictum, circumagat, ac tandem prope *Eitzen* Allera se insinuat, non adeo est parvus. Fluit idem per declivia, sed solum non valde est petrosus, interim tamen truces majores & minores boni saporis alit, quamvis non copiose; quoniam non semper in alveo suo naturali, sed ductibus arte factis vehitur. Tandem rivus adest pone *Abnbergen* & *Wahnbergen*, qui, per varios anfractus in planitie ista decurrens, statim Allera miscetur, vernoque tempore aquis magis abundat, quam ætivo. Hæc de fluviiis & rivis. Superest tandem unicus fons, de quo exillimo, quod

quod sponte non profiliisset, nisi fossa ibi facta fuisset. Ea enim in regione statim sub crusta terræ aqua invenitur. Quidquid interim sit, quoniam sub valle in fossa provenit non procul a porta orientali, hinc fontis titulum obtinuit, atque aqua ejus, dum fontana communiter salubrior reputatur puteali; idcirco hic quoque sanitati magis convenire creditur, quam alia; licet de reliquo nulla alia gaudeat prærogativa, nisi quod puritate, subtilitate atque levitate præ nonnullis putealibus, quæ salinas atque terrestres continent particulas, se commendet. Nihil enim hæc aqua mutatur a reagentibus; Syrupus violarum leviter tantum in superficie eam reddit viridem; post evaporationem unius libræ remanent duo tantum grana salis: cujusdam saporis fere nitrosi, parum tantum amariusculi, quod carbonibus injectum statim Nitri instar deflagat. Exinde facile patet, convenire contenta hujus aquæ cum illis, quæ in putealibus inveniuntur, atque ob minorem horum quantitatem saltem iis puriorem esse.

Aquis hætenus enumeratis merito nunc subjungimus descriptionem *Cerevisiæ*, de qua similiter, quoniam aqua multum ad ejus proprietates confert, aptus hic agendi est locus. Ejus quidem conficiendi ratio nobis exacte non est nota, certum tamen est. polentam ex solo hordeo paratam, ad eandem capi, quod non, uti Goslaricæ moris est, in tabulato quodam tepido superiori ad germinationem disponitur, sed in cella subterranea, uti & *Walsrode* in usu est. Polenta hæc torretur dein mediante igne & fumo, sed maxime fumo, neque tamen fumum sapit cerevisia, uti *Gardelegiensis* & alia. Lupuli majorem ordinarie quantitatem sub coctione addunt, quam Goslaricæ, species vero cerevisiæ tres tantum per reiteratam polentæ cum aqua coctionem, parare solent, nempe primam, seu *primariam*, simpliciter *Bier* dictam, secundam, aut *secundariam*, quæ *Halb-Bier*, & tertiam, quæ *Trinken* vocatur. Nullum autem est dubium, quin cerevisiæ coctores artificium noverint, cerevisiam melioris notæ, quam quidem ordinaria est sibi comparandi & adservandi, quemadmodum etiam quilibet incolarum primam & secundam speciem ita miscere potest, prout palato & sanitati suæ id convenire autumat; publice autem ex ædibus non nisi una species venditur, quæ insuper etiam non adeo magni est pretii, dum e contrario *Bremensis* atque *Goslaricæ* varii sunt pretii.

Quamvis autem cerevisia hæc *Verdensis*, diversa aliquatenus sit tum ratione modi conficiendi, tum intuitu aquæ & per consequens etiam saporis & virtutis, ea tamen indifferere coloris est fusci, sæpe quoque non admodum clara, saporis plus vel minus amari, & idcirco plerisque peregrinis est nauseosi, præsertim, si non in ampullis vitreis, aut lapideis, su-

bere obturatis adservata fuerit, utpote quæ semper gratioris est saporis. Habet proinde illa virtutem nutriendi, insimulque non admodum flatulenta est, ob lupuli flores, in satis magna quantitate additos. Constat quoque per experientiam, non retardari urinam in his, qui cerevisiam hanc bibunt, siue incolæ fuerint, siue advenæ. Notandum vero insimul est, speciem quandam (forte & plures, quæ mihi nondum cognitæ sunt,) hujus cerevisiæ lac coagulare, quando cum illa coquitur, & ova, si eadem pro jusculo conficiendo adhibetur, non satis in ipsa dissolvi, id quod a sale nitroso provenire deprehendi, siquidem aquam, ex qua hæc cerevisia coquitur, illius grana novem in qualibet libra continere, evaporatione eductus sui.

Ceterum negandum haud est, cerevisiam hanc, speciatim primariam admodum saturatam spissamque esse, & hinc litteratis minus convenire, quoniam in iis citius, quam aliis robustis, caput & ventriculum gravat. Virtutem enim inebriandi eidem inesse facile ex eo liquet, quod libræ duæ ejus a rusticis haustæ, spiritus excitent, plures autem, quatuor nempe vel quinque adsumtæ, illos titubantes reddant, etiamsi satis robustæ fuerint constitutionis. Qualitatem autem hanc eidem potissimum a Lupulo conciliari existimo, utpote qui secundum diversitatem ætatis, aut loci, in quo prognatus fuit, magis vel minus sulphure vaporoso & narcotico abundat. Id enim cerevisiæ coctoribus ita simpliciter imputare nequaquam audeo, quod vulgari circumfertur rumore, eos nempe præter Lupulum insimul quoque addere herbam *Post* dictam, quæ hic loci est *Cistus Ledon, foliis laurinis*, (quam in aliis locis etiam *Rorismatini* foliis vidi) hæc enim, quemadmodum & absinthites cerevisia, nisi corrigentia addantur, ob conjunctum tale sulphur stupefaciens, capiti perquam est noxia. Patet hinc, cerevisiam *Verdensem* communem etiam minus convenire febricitantibus, calculo vexatis, scorbuticis, hypocondriacis, cholericis, dysentericis, corpore teneriore capiteque debili præditis, itemque frequentioribus cephalalgis obnoxiiis. Interim tamen in plerisque his affectibus (sola dysenteria excepta, quæ optimam etiam cerevisiam non facile admittit,) absque ulla metuenda noxa, admitti potest cerevisia secundaria, dummodo sufficienter illa fuerit cocta & defecata, quod vero cum rarius fiat, hinc etiam eadem tunc rarius in usum trahitur, sed ditiores plerumque aquam cum vino mixtam, & reliqui triticeam illam, quæ vulgo *Breyhana* vocatur & aliunde huc defertur, substituere solent, licet hanc ultimam iis, qui semel *Verdensi* cerevisiæ adsueti sunt, minus adhuc convenire deprehendamus.

Ultimo tandem loco, antequam tractationi huic de Verdensibus aquis finem impono, mentio etiam facienda erit fontis cujusdam medicati, de quo ultimis ante discessum meum temporibus fortuito referebatur, quod ejusdem virtus ante aliquot annos quidem innouerit, dein vero iterum neglecta fuerit. Idcirco igitur mearum esse partium duxi, ut paulo exactius fontem istum examinarem, an ea adhuc gaudeat virtute, quæ antea ipsi adscripta fuit, an vero eandem amiserit, hacque occasione talem illum inveni, qualem nunc sum descripturus.

Est vallis quædam prope Verdam, quam rivulus perluit, cujus jam supra mentionem feci, qui molendinorum nonnullorum rotas circumagitat, hincque nominatur *der Mühlen Bach*, vallis vero ipsa inde *der Mühlen Thal* adpellatur. Prope ergo unum horum molendinorum, quod *die neue Mühle* vocant, scaturigō medicatæ hujus aquæ deprehenditur. Profluit autem illa ex colle, non exiguo, arenoso, orientem versus, & quidem interdum non uno ex loco, unde dein varii exinde consurgunt rivuli; tunc vero temporis uno saltem in loco ad digitum circiter altitudinem prorumpbat, dubitandum tamen haud est, quin pluribus in locis exitum invenisset, si terra remota fuisset. Mineralem autem profapiam hujus aquæ, statim indicat ocfira, quæ in rivulis ad lapides & gramina deponitur, atque coloris flavi & saporis terrei parum adstringentis est. Ulterius vero eandem qualitatem confirmant sequentia: Aqua non ita est pellucida, uti pluvialis, sed albida; sapor ejus aperte convenit cum illo Pyrmontanæ, in qua tamen major percipitur aciditas, quam in nostra, interim tamen quilibet gustu statim percipit vitriolicum quendam acorem. Gallæ injectæ prope fontem illico rubrum aquæ induxerunt colorem, ast non plane puniceum; permansit tamen color iste satis diu absque immutatione. Cum vero aquam hanc domum ferri curarem in vitro, ob suberis defectum saltem charta obturato, ibidemque post unicam circiter horam idem hoc experimentum repeterem, ruber ejusmodi color in ea non adparuit. Solutio vitrioli nullam in ea producebat mutationem. Ab admixto Syrupō violarum saturate viridis emergebat color. Oleum tartari per deliquium pelluciditatem leviter tantum immutabat; spiritui autem vitrioli nullam mutationem inferebat. Hydrometrum aquæ recenter haustæ immissum primo non multum mergebatur, post aliquam vero moram sensim usque ad gradum quintum descendebat. Mercurio sublimato, itemque etiam Saccharo Saturni adfusa aqua non mutabatur, quod similiter post adfusionem spiritus salis ammoniaci vinosi contingebat; ast Lacca musca injecta illico

purpu-

purpureo rubellum induebat colorem, Conchæ inditæ nullam efficiant effervescentiam, quemadmodum etiam aqua calcis vivæ admixta pelluciditatem hujus aquæ non turbabat.

His peractis etiam evaporationi eandem subjeci, utque tanto citius hujus ope finem meum adsequeretur, sumsi aquæ tantum uncias sex, quas fornaci imposui, & sic humidum omne lenissime secedebat. Quamquam autem jubente & suadente Dn. D. *Kuntzio*, in dem Bericht von dem Nelberschen Brunnen, tribus vicibus non mutaverim vasa, tamen lenta hacce & cauta evaporatione contenta æque accurate obtinui, quam secundum illius procedendi modum, siquidem etiam alias sæpe in evaporatione aquarum observavi, salia & partes terreas seorsim aut ad fundum, aut ad latus secessisse. Sub hac itaque evaporatione non statim in superficie cuticula adparebat, uti in putealibus quibusdam aquis Verdensium, sed abacta demum parte dimidia. Sedimentum exsiccatum miculas splendentes monstrabat, coloremque obscure albicantem; pondus ejus duorum tantum granorum, & sapor terreus ac leviter amaricans erat. An miculæ istæ splendentes martialis aut salinæ fuerint indolis, determinare non audeo; hoc vero affirmare possum, magnetem ex hoc sedimento aliquid attraxisse, quod similiter fuit pellucidum, ad instar materiæ seleniticæ, cum qua etiam universum sedimentum microscopio subiectum conveniebat. Interim, licet in hoc sedimento unico tali experimento ferrum non potuerit exacte demonstrari, inesse tamen aquæ illud exinde luculenter adparet, quia ex ochra aquæ magnes aperte miculas ferri attrahit. Remanentia ista porro carbonibus candentibus injecta, sine fluore aut crepitatione in nigrum mutatur pulverem. Porro etiam institui comparationem dictæ ochræ cum croco martis, mediante calcinatione parato, & cum conchis, adfundendo singulis his spiritum Vitrioli, qui neque cum ochra, neque cum croco martis effervescebat, sed solummodo cum conchis aceto saturatis. Interim tamen hanc inter crocum illum & ochram deprehendi differentiam, quod spiritus vitrioli hanc solvat, odoremque suum acidum quoad maximam partem retineat, crocum vero intactum relinquat, & simul fectorem, qualis in cavernis metallicis observatur, adsumat, qui vero successive evanescit.

Ex omnibus hisce allatis merito nunc concludere licet, aquam hanc esse minerales, ususque non plane contemnendi, licet Dn. D. *Steigerthal*, autumat, eam tantum de genere illarum esse, quas *Moor-Wasser* vocant. Verum equidem est, dari talem aquam in udis & paludosis locis, quæ cuticulam variegatam monstrant, ac saporis sunt adstringentis &

& ingrati, neque etiam negandum est, hæc aquas esse mineralis profusæ, seu ad minimum aliquantum martiales, quoniam ex Turfis consuegunt, qui sine dubio aliquid de minera martis interdum continent, quamvis per experimenta exacte id probari non queat. Obstat autem imprimis adductæ sententiæ Dn. D. *Steigertbalii*, quod nostra aqua non proveniat ex locis paludosis, quæ simul Turfis sunt referta, sed quod ex arenoso colle scaturiat, insuperque quoad plurima requisita cum aliis aquis mineralibus conveniat. Posset etiam aliquis eam pro simpliciter martiali venditare, ad instar Lauchstadiensis, sed præferenda tamen est huic, quoniam color Syrupi violarum inde in viridem mutatur, quod non æque fit a puris martiatis. Convenit igitur magis cum Pymontana, ita tamen, ut eadem, longe debilior sit, ob minorem contentorum copiam. Subtile vitriolum illi inesse probant gallæ, hocque ex sententia Dn. D. *Lehmanni* martiale magis est, quoniam color a gallis inductus non ater est, sed ruber; vitriolum autem tale mox disparere, spiritumque illum acidum facile in auras abire, exinde patet, quoniam post unam alteramve horam color talis non amplius a gallis producitur. Tandem etiam, cum referente Dn. D. *Hærne*, aqua calcis vivæ omnes alias aquas turbidas reddat, præter solutionem Veneris, ac illas, quæ sal calcarium continent, exinde, quod hæc nostra non fuerit inde turbata, sequitur, sal ejusdem etiam esse calcarium, sive seleniticum, ut a quibusdam vocatur.

Nunc ab experientia etiam demonstrari deberet, quibusnam in morbis utilis fuerit hæc aqua; hæc vero, quantum quidem constat, adhuc deficit, quoniam illorum nullus indagari a me potuit, qui ante aliquot annos salutari cum effectu aquis hisce usi fuerunt. Quod si tamen experimenta repeterentur, dubitandum utique non esset, quin aqua hæc similem cum alia martiali, imo adhuc majorem præstatura sit usum, quoniam cum Pymontana proximius convenit, & per subjuncta alia congrua auxilia effectus ejus quadantenus debilior facillime exaltari potest.

CAPUT III.

DE LOCIS.

TRactanda nunc sunt in ultimo hoc capite ea, quæ de Historia naturali Verdensi adhuc dicenda restant, videlicet situs regionis, terræ conditio, victus ratio, incolarum domicilia, ætas, morbi & alia, quæ idcirco etiam, in quantum nobis innotuerunt, subjungemus.

Urbs Verda sita est in gradu 53. & minuto 13. latitudinis, longitudinis autem 28. 54'. Cincta olim fuit terris ejus Episcopo subjacentibus, sed postquam præfectura Wehstensis inde separata fuit, hanc habuit vicinam, & per consequens ditionem Sereniss. Ducis Cellensis in regione meridionali & occidentali; ad orientem vero & septentrionem sita est præfectura Verdensis, sicuti hæc ex mappa geographica cuilibet fiunt perspicua. Extructa est dicta hæc urbs ita, ut longitudo ejus extendatur a meridie ad septentrionem, latitudo autem, quæ multo minor est longitudine ad regionem occidentalem & orientalem vergat. Circa latus occidentale præterfluit fluvius Allera, quem excipit terra pinguis, *Masch* dicta, ad quartam usque miliaris partem extensa. Vilargis hanc dividit, & trans illam iterum plerisque in locis est terra pinguis, præcipue in præfectura *Hoyensi* & *Tedinghusana*. Alterum latus ad orientem & septentrionem cingitur illa regione, quæ *Geest* nostratibus audit. Est vero *Geest*, quasi dicas *Gist*, h. e. sterile. Constat enim hæc regio vel ex ericetis, vel sabulosis terris, inter quæ hic illic interjacet terra quædam humidior & sulphurea, ex qua Turfi eruuntur. Tales regionum constitutiones, quamvis in Ducatu Brunsvicensi & aliis elatioribus terris Saxonix inferioris non conspiciantur, in septentrionalibus tamen ejus circuli satis sunt notæ.

Ericeta maximam partem hujus tractus tegunt. Est vero Erica nunc humilior, nunc etiam altior, secundum soli, uti mihi videtur, differentiam. Nullum est dubium, quin & Ericeta coli possint; constat vero etiam, quod quædam terra fertilior sit præ alia, quæ forte laborum sumtus non ferret, qualis mihi videtur fusca illa, in qua quasi flos virriolicus, aut aluminosus conspicitur. Quod interim ita inculta jaceant Ericeta, dependet a causis tum physicis modo adductis, quibus accedit, quod solum nimis interdum fit saxosum; tum etiam ab aliis politicis & economicis. Hoc tamen non obstante omni utilitate non plane destituitur hæc terra Ericis adeo repleta, siquidem & ovibus & apibus alimentum præbet, hisce tamen copiosius, quam ovibus, quod ex ipsa tum habitu factis est conspicuum, quoniam gramen, quod inter Ericam crecit tenuius est, neque eam alimentosam virtutem habet, qua illud in sylvis & montosis locis proveniens gaudet. Effluvia tamen ex Ericetis provenientia non possunt esse insalubria, id quod vel ex ipso melle lævulenter adparet, utpote quod copiose ex iis colligunt apes, manifesto sane testimonio, quod etiam aër, similibus effluviis refectus, nequaquam damnandus sit.

Succedit his porro sabulum, cujus intuitu incertum utique est, an ea regio semper ita constituta fuerit, an vero olim itidem quoque Ericam protulerit. Dantur enim quædam loca, quæ & hodie non nisi sabulum monstrant, & tamen culturam admittunt, si stercoreatio simul in subsidium trahitur. Inprimis autem hoc singulare videtur circa hanc urbem, quod regio ista arenosa, æstivo tempore valde exsiccata, tamen si ad duos tantum digitos transversos arena removeatur, humida colorisque suscipit, quod ab exhalationibus aquæ, qua hæc regio abundat, absque dubio dependet. Hujus rei ignarus merito miratur, arenam quasi exstam, tamen fructus horæos & olera ferre. Non minus etiam singularem meretur attentionem, quod hæc regio, *Geeft diËta*, bis in anno fertilis sit: Quando enim peracta est messis, tunc varia genera graminis illa profert, quæ pascua constituunt; quod alias nequidem in terris pinguioribus Ducatus Halberstadiensis, Brunsvicensis, &c. ita deprehenditur. Sunt tamen grana frugum utique minoris bonitatis, quam quæ in modo dictis regionibus progerminant.

Porro etiam circa urbem hanc varii occurrunt colles minores, ex quibus patet dari & in hac regione strata quædam terræ, quæ autem, quoniam profundiores putei, uti in montibus pro eruendis metallis fieri solet, non excavantur, idcirco etiam ratione qualitatis & numeri ignota manent; occurrere tamen hinc inde stratum saxosum, cui fundamenta nonnullarum ædium majorum superstructa sunt, hæ ipsæ domus probant. In ipsis illis minoribus collibus conspicitur terra fusca, nigra, solidior, vel dehiscens, cum flore nonnunquam albo, quam idcirco martialis & simul vel aluminosæ, vel vitriolicæ prosapix esse, probabiliter judicamus, quamvis specialius eandem examinare non placuerit, ob parciorum inde expectandum usum. Conspicitur quoque proinde in summitatibus horum collium juncus, qui alias paludosa amat loca, unde non absque omni rationis fundamento suspicari licet, strata hæc per inundationem illam primam & universalem, in sacris litteris indicatam, producta esse, sub qua dein terra lutosa in suprema superficie remansit. Interim tamen nihil in illis deprehenditur de marinis petrefactis. De cætero terra sabulosa circa Verdam non ubique ita est sterilis, ut nihil, præter Ericam, proferat, sed alit quoque alias herbas, & inter eas quædam alexipharmacas, uti Serpillum, idque copiose, Scabiosam, Hypericum, Melilotum, Barbam caprinam, seu Ulmariam, circa loca aquosa, Valerianam, Millefolium, &c. Et quamvis etiam hæc terra minoris sit fer-

cilitatis, tamen cum in arando ibidem laborem minorem requirat, utique hac ratione aliquatenus compensat lucrum, quod alias fertilior, majori cum labore præparanda, adfert.

Iis in locis, quæ decliviora sunt, & ubi aquæ magis confluunt, pinguedo quædam colligitur intermixta cum sulphure, quod cum terra & radicibus ericetorum variisque herbis, foliis, ramusculis & musco combinatum constituit Turfos. Hi proprie nihil aliud sunt, quam cespites bituminosi, si per cespitem intelligitur non tantum superficies terræ gramine recta & in forma quadrata exacta, sed & aliud corpus terræ quadrangulum profundius erutum, substantiæ præ illis magis bituminosæ. Ejusmodi regiones humidæ dicuntur *Moor*, per quas nulla peregrinantibus patet via, nisi quando ætas easdem exsiccavit. Differentia est inter has terras tum intuitu sulphuris, cujus nunc plus, nunc minus continent, tum etiam respectu ipsius substantiæ, quæ magis vel minus lutosa, aut ob radices perreptantes porosa est. Quoddam etiam illorum sulphur magis præ alio est fœtidum, uti in pago *Campen*. Optimi cespites existimantur, qui in pago *Holtzen* reperiuntur, quippe qui & compacti sunt, neque tamen cinerem terreum relinquunt, neque fœtent, & quorum carbones diu ignem fovent. Interim vero dicta hæc regio sanas exhalationes edere non potest, siquidem experientia confirmat, quod in quibuslibet terris udosis nunquam salubris aër deprehendatur.

Superest nunc tertia soli species, quæ vocatur *Masch*, vel *Masch-Land*. Nominis hujus etymologiam ipsè etiam celebris ille Jurisconsultus *HAKMANNUS* invenire haud potuit, uti fatetur in opere suo de *Aggeribus*, adeoque de illa in præsentiarum nihil monere possumus. Denotat autem *Masch* terram pinguem & fertilem, lutosam simul interdum, & quidem, quantum huc usque observavi, quæ facta ab aquis inundatione, fertilitatem accepit, unde etiam ea tantummodo circa flumina majora reperitur, & quidem heic loci intra Alleram & Visurgim. Multo est fertilior præ terra, quæ *Geesf* dicitur, simul vero etiam frigidior & humidior, neque facile fert siccitatem & æstum aëris, quoniam lutum inde redditur compactum, ut humiditatem dein non facile recipiat. Multas interim illa protrudit herbas, hinc pingua præbet pascua pro ovibus, porcis, bobus & equis; exhalationes vero ejusdem, & pingue illud, quod hominibus æque, ac brutis, præbet pabulum, procul dubio sunt in cæusa, quod frequentius senes reperiuntur in sterili illa *Geesf*, quam in hac opima, id quod ex relatione viri spectabilis, in id olim inquirentis, mihi innotuit.

Circumdatur igitur est Verda solo non plane eodem, id ipsum vero non parum ad salubritatem aëris facere, palam est, quoniam quæ unus ventus forte adfert heterogenea & noxia, illa alter iterum corrigit. Siligo, qui in terra, quam *Masch* vocant, deficit, & triticum, quo regio *Geest* caret, aliunde importatur. Exhalationes ex terris siccis & sabulosis emendantur iis, quas pinguis terra præbet. Situs urbis est elatus, omnesque venti eam perflant, unde ille omnino salubris esse judicatur; quod etiam ad solem ea sit extracta itidem jam patet, adeoque & iis, quæ in vallibus densorum sylvarum sitæ sunt, merito præferenda erit. *GALENUS* quidem dum hortorum aërem damnat, regionem circa urbem nostram quæ hortis non destituta est, pro minus salubri declararet, sed absque sufficienti fundamento, cum præter innocentem illam ex hortis capiendam voluptatem, plura omnino ex herbis & floribus odoriferis, quam ex putrescentibus proveniunt effluvia.

Domicilia in urbe magnificentiæ nomen tueri nequeunt, sunt tamen hodierno tempore ad vitæ commoditatem satis apta reddita, secundum cuiusvis nempe conditionem. Hypocausta prope terram exstructa communiter inhabitare solent incolæ totius Saxonie inferioris; cubicula tamen ita adornata non adeo sunt salubria, ob effluvia terræ ibidem copiosiora & humidiora, quam in superioribus contignationibus. Proinde etiam non pauci, ex infima inprimis plebe in ipsa area somnum capere solent, id quod, licet alias majorem adhuc sanitati offensam pariat, hyemali inprimis tempore, huic tamen hominum generi, utpote duriori vitæ adæcto, vix unquam obest, nisi forte sub intentioni frigoris gradu. Inprimis vero sanitas quam maxime læditur, vel ad minimum eximie retardatur, quando ægroti in præfectura Rotenburgensi, ob plenarium hypocaustorum defectum, in area decumbere coguntur: quamvis enim lecti afferibus undique sint muniti, nequaquam tamen præcaveri potest, quominus aër frigidior intra illos penetret. Pro calefaciendis autem hypocaustis præcipue in usu sunt Turfi, qui etiam non adeo sunt noxii, nisi sulphur foetidum expirent. Interim tamen iisdem præferenda sunt ligna, utpote quæ non tam copiosum, nec etiam adeo noxium emittunt fumum, sicuti Turfi, quorum fumus ordinarie gravior est, atque, nisi aër sit frigidior, in auras plane non elevatur, sed potius in cavernas se abscondit, insuperque plane ineptus est ad carnes & farcimina exsiccanda & condienda, quin potius iisdem saporem admodum ingratum & fauces moleste adficiendam imprimit.

Victus incolarum Verdensium, quoad plurima convenit cum eo, qui in reliquis Saxoniae inferioris regionibus usitatus est; magis vero differt ab eo, qui circa sylvam Hercyniam observatur. Sic v. g. fabae minoresibi frequenti sunt in usu, quas alibi non nisi porcis projiciunt, quibus acceptissimus est cibus. Maxima autem intuitu panis observatur differentia, siquidem heic loci mere Westphalicus est, ibi autem juxta morem in superiori Saxonia receptum, confectus, nempe fermentatus deprehenditur. Licet autem per experientiam abunde constet, quod grossior & nigricans talis panis nullum sanitati detrimentum adferat, negandum tamen non est, quod stomachi delicatiores eum non ferant; hinc Verdenses ipsi infantibus ante quintum annum eum non praebent, nisi forsitan pauperculi fuerint. Non minus etiam hoc peculiare in hisce & Westphalicis observatur terris, quod inferioris sortis homines lac frequentissimo habeant in usu, idque coagulatum & cremore orbatum, non coctum, & quidem absque ulla noxa, licet alias aestivo tempore, in tanta copia adsumtum, facile diarrhoeas & dysenterias accelerare queat. Fortassis etiam crebrior hic usus in causa est, quod rustici raro rufos & fuscios, sed plerumque albos & flavos capillos in capite monstrant, lac enim sanguinem non reddit calidum, sed magis temperat, quorsum etiam accedit, quod in planioribus locis plerumque homines magis albicantis sint coloris, quam in montosis, ubi ascendendo & descendendo sanguinem nimium exagitant, sudoresque copiosiores eliciunt.

Porro etiam incolis nostris pro victu sunt olera, quae nunc quoque Verdae diligentius coluntur, quam olim, inprimis Brassica rubra, quae magna in copia ibi occurrit, quam adeo sanitati conducere quidam autumant, ut etiam non indigere Medico talem regionem judicent, ubi illa frequentiori est in usu. Brassica vero capitata alba, vel murjatica infrequens magis est plebeisque plane inusitata, id quod etiam sanitati magis conducit, quam nocet. Ex animalibus pleraque, quae in victum cedunt, ipsis suppetunt; notandum tamen est, quod ut plurimum vitulina caro non tam grati sit saporis, sicuti in aliis locis, quoniam lacte dulci non nutriuntur, id quod etiam vel exinde facile confirmatur, dum nempe, si vitulus sponte id sugat in pascuis, magis etiam sapida tunc ejus deprehenditur caro. E contrario vero ovilla caro melioris heic loci est conditionis, quam circa sylvam Hercyniam, quoniam Verdenses lac omne agnis pro nutrimento concedunt, nescientes forsitan, quod tanta in copia emulgeri queat, ut butyrum & casei inde conficiantur, vel id ipsum etiam

ovibus ipsis noxium fore reputantes. Desunt hinc Verdensibus casei ovilli, itemque caprilli, quoniam capræ saltem paucissimæ aluntur, & quidem non nisi pro valetudinariis lacte earum sanitatis gratia utentibus: Pauci igitur sunt, qui pretium statuere valent istis caseis. Quoad reliquos cibos haud adeo magnus observatur defectus, dum pisces marini aliunde in copia adferuntur, cervi vero Zellis mittuntur; soli tantum cancri paulo carioris sunt pretii. Ceterum adsunt gallinæ, pulli, anates, anseres, domestici ac rurales, columbæ, palumbi, attagenes, perdices, lepores, avium nonnulla genera, non tamen tot, quot circa sylvam Hercyniam occurrunt. Inprimis autem fluviatilibus piscibus abundat regio Verdensis, id quod & exteris non ignotum est, utpote ad quos modernis hisce temporibus magna in copia mittuntur, ut & sæpe indigenis vel deficient, vel tamen majori in pretio veneant. Sunt vero piscium tot genera, ut in quolibet fere mense novum quoddam adponi possit: Hieme enim præsto sunt Mustelæ, *Quappen*, Carpiones, vel alii his similes, *Aland-Fische* dicti, itemque *Saperda*; Vernali tempore frequentiores sunt Gobii, Alburni, Erythrini, *Roth-Federn* dicti, Barbones & Soleæ; durante æstate Anguillæ, Lucii & Percæ; autumnoque autem alii, quos *Brassen*, *Rund-Fische*, *Radau*, &c. vocant, & per integrum annum minores quidam, *Bläcken* dicti. Proinde etiam in rivulis interdum Trutæ, & in Allera Salmones, aut non prope Verdã, capiuntur; Carpiones autem, vel cyprini in piscinis aluntur. Lucii plerumque mediæ tantum magnitudinis sunt. Percæ vero & gobii ab ægrotis aut delicatulis inprimis comeduntur; alburnus denique & minores illi, *Bläcken* nominati, pro utilissimis habentur, quamvis & hi non admodum mali sint saporis. Nullus ex omnibus his piscibus insalubre præbet nutrimentum, nisi forsitan excessus committatur, quo respectu in genere etiam frequentior piscium usus nocet.

Considerato nunc victu ordinario Verdensium, superest adhuc eorum constitutio, tam ratione sanitatis, quam morborum iisdem magis familiarium.

De naturali ipsorum statu vix quidquam dicendum restat, præterquam quod plerique corpore satis robusto gaudeant, & ad omnis generis injurias sustinendas satis dispositi & firmi existant. Hoc tamen non obstante variis quoque pro diverso vitæ genere subinde obnoxii redduntur morbis. Hos inter inprimis frequentius occurrit *Phthisis*, maxime in juvenili & virili ætate, ad quam excitandam inter alia forsitan etiam Tur-

forum

forum fumus multum conferre potest. Occurrunt etiam inter illos non pauci calculosi, speciatim vero *renum calculo* laborantes, cui procul dubio copiosus lacticiniorum usus, cerevisia crassior, & in quibusdam aquæ lutosæ favent. Non raro etiam observatur *Scorbutus*, qui, cum navigantibus inprimis quasi proprius sit, & heic loci ab aëre humido & victu crassiore originem trahere potest, id quod vel exinde confirmari videtur, quoniam anno 1735. & 1736. non inter plebejos tantum, sed & inter complures melioris conditionis deprehendebatur, atque tunc tempestas humida magis, & ipso hiemis initio tepidior erat. Porro etiam *febres intermittentes* satis copiose, sed magis inter rusticos, quam civitatis incolas observavi, unde probabile est, ut plurimum ad eas conferre lactinia, diætam inordinatam & planitiem udosam, quæ similiter etiam in causa est, quod Guelferbyti eadem valde sint frequentes. Tandem quoque multi hic deprehenduntur *gibbosi*, aut aliis *conformationis vitiiis* laborantes, quæ tamen potius negligentia matrum circa fasciationem infantum commissæ, quam aliis causis adscribi debet. *Struma* vero, quæ incolis Hercyniæ sylvæ maxime sunt familiares, inter Verdenfes rarissime conspiciuntur.

Hæc ergo sunt, quæ de statu naturali urbis & regionis Verdenfis observare & adnotare mihi licuit. Aequum nunc esset, ut coronidis loco ea adhuc adjicerentur, quæ quoad tria Naturæ regna curiosa æque, ac utilia ibidem occurrunt; ast cum ratione vegetabilium & animalium præ aliis regionibus nihil plane peculiare habeat hæc nostra, de minerali pauca tantum adduci possunt, cum illud exiguas heic loci præbeat divitias. Lapidés figurati & marina petrefacta prope Verdã non inveniuntur, in præfectura vero Tedinghusana hinc & inde colligi possunt. De aliis quoque lapidibus, pro extruendis ædificiis necessariis, tantum haud suppedit, quantum requiritur, lapides vero calcarii & ad gypsum coquendum idonei prorsus deficient, ac aliunde adportari debent. Limus quidem in sufficienti præsto est quantitate, argilla autem minoris est bonitatis. Silices non nisi pauciores & minores, itemque lapides cornei, variorum colorum, seleniticus lapis, seu Spatum & exigua marmoris frusta undique quidem occurrunt, exiguum vero usum præstant. Omnium vero jam enumeratarum rerum defectus, cum ex vicinis locis facile & non adeo magnis sumtibus resarciantur, satis hinc patet, quod de felici suo statu nihil fere decedat laudatæ huic Verdenfi regioni.

TANTUM.

ALBERTI RITTER

GYMNASII REGIO-ILFELDIACI
PRO-RECTORIS ET SENIORIS, NEC NON
ACADEMIAE IMPERIALIS NATURAE CURIO-
SORUM MEMBRI

SPECIMEN I.

ORYCTOGRAPHIAE
CALENBERGICAE

SIVE

RERUM FOSSILIIUM

QUAE SUB ADPELLATIONE RE-
RUM NATURALIUM PLERUMQUE
VENIUNT,

ET IN DUCATU ELECTORALI BRUNSVI-
CO-LUNEBURGICO CALENBERG ERUUNTUR,
HISTORICO-PHYSICAE DELINEA-
TIONIS.

Gregorius Moral. LXXVI. cap. 8.

Vestigia creatoris per hæc, quæ ab ipso sunt,
sequendo, imus ad ipsum.

§. I.

STatutum cum animo nostro deliberatumque habemus, rogatu atque instinctu quorundam amicorum nobis honoratissimorum & amicissimorum, studio naturali potissimum, nostrisque in hoc conaminibus, cum Naturæ Curiosis hætenus communicatis, faventium, describere lapides figuratos, & quæ insuper memorabilia & notabilia in Terra Hannoverano-Calenbergica occurrunt; quo magis nunc ad hocce humanitatis officium nos devinctos putavimus, propter plurima optimaque bona, quibus frui sumus per ipsos triginta annos, quos his in terris Brunsvicentibus commoramur, tandemque in illis, provida summi benignissimique Dei directione singulari, præter opinionem spemque nostram, stationem firmam invenimus, eo lubentius, ad testificandum animum nostrum gratum, id quaecunque officii in nos sumimus. Insistemus vero eadem nostra vestigia, quæ in superioribus Scriptis a nobis publicatis pressimus, videlicet secundum ordinem geographicum recensebimus omnia, præcognitis quibusdam præmissis, ad majorem rerum intelligentiam facientibus.

§. II.

Ducatus Calenberg jacet intra & circa duo flumina notiora Saxonix inferioris, *Visurgim* & *Leinam*. Hanc regionem, cum aliis proximis, prisca temporibus incoluerunt Cherulci, (a) gens omnium Germanorum veterum validissima, bellicosissima, famigeratissima, quorum Dux Arminius, vir fortis ac strenuus, tres legiones Quintilii Vari (b) ducis Romani fortissimas A. M. 3959, vel A. C. 10. in saltu Teutoburgensi interfecit, quare ipse pectus suum ex desperatione gladio transfixit; etiam hoc nuncium fatale & triste Romam perlatum, cum pervenisset ad aures Cæsaris Augusti, sic eum commovit, ut per continuos menses barba capilloque submisso incederet, caput interdum foribus includeret, vociferans: *Quintili Vari Legiones redde!* diemque cladis quotannis mœstum haberet ac lugubrem. Rudera satis ampla & conspicua arcis sedisque Arminii

g 2

adhuc

(a) CLUVERII Germania Antiqua libr. III. cap. 19.

(b) Cognomen *Varus* Romanæ nobili familiæ Quintilianæ propter naturæ vitium, quia plures in ea curvis contractisque cruribus, vel obtortis plantis, tollisusq, solâmsusq, fuerint, auctor est PLINIUS libr. II. cap. 45.

adhuc hodie supersunt in monte, qui hinc audit *die Hermannsburg*, in ipsis finibus Pymontano - Lippensibus ad fluvium *Emmer*, haud procul Pymonto, quam Carolus M. vastasse fertur. (c) Confines habet hodie-
no die ab Oriente Episcopatum Hildesensem, a Meridie Ducatum Brun-
svicensem & Comitatum Pymontanum, ab Occidente Comitatus Lip-
pensium & Schaumburgicum, a Septentrione Comitatum Hoyensem &
Ducatum Lüneburgicum. In hoc Ducatu, Calenberg, sunt Abbatia Im-
perialis libera *Loccum*, cujus Abbas Primarius Provincialis status est; por-
ro Monasteria Virginum religionis Protestantium, quæ simul tot Præfe-
cturæ monasteriales, pro foro suo agnoscentes Cameram-monasterialem
Hannoveranam, nominatim Marienvverder, Wunstorf, Mariensee, Bar-
singhausen Wennigsen & Wülfingshausen. (d) His præfuerunt quon-
dam *Dominæ*, quibus vero Rex Angliæ & Elector Brunsvico-Lüneburgi-
cus, Georgius I. clementissime adscripsit titulum *Abbatissarum*, sub cujus
felici regimine etiam pleraque dicta cœnobia novissime & splendide sunt
exstructa; præterea habet Præfecturas Electorales, nimirum Calenberg,
Coldingen, Ricklingen, Blumenau, Grossen Munzel, Neustad am Ru-
benberg, Wœlpe, Rehburg, Lavenau, Hallerspring, Wittenburg, Lauen-
stein, Haftenbeck, Oehsen, Gronde, Bodenvverder, Polle, Ertzen, deni-
que Præiuram, vulgo *die Vogtey Lichen*, & Præturam præfecturalem,
die Amts- Vogtey Langenhagen, ultima est sub mandato & ditione
Magni Prætoris, communiter *Groß- Vogt*, munus certe in Ducatu Lü-
nebur-

(c) TACITUS libr. I. Annal. cap. 55. 65. idem Libr. II. Annal. cap. 45. FLORUS
libr. IV. cap. 12. SÆTONIUS in Vita Octavii Augusti cap. 23.

(d) Adducta monasteria & Abbatias fundaverunt:

Loccum, Wulbrand, Comes Hallermundanus, A. C. MCLXIII. vel ut alii vo-
lunt MCLXVII regnante Cæsare Friderico Barbarossa.

Marienvverder, Conradus, Comes Rhodensis & Wunsdorpiensis, A. C. MLXIV.

Wunstorf, Dietericus, Episcopus Mindensis A. C. DCCCLXXVI.

Mariensee, Bernhardus, Comes Wœlpensis A. C. MCCLV.

Barsinghausen, Widekindus, Comes Schvvalenbergensis & Gottschalcus, Comes
Pymontanus A. C. MCCIII.

Wennigsen, cuius fundator incertus, itemque annus foundationis; monaste-
rium virginum 2. mill. Hannov. distans; in veteri quodam diplomate
adpellatur *Wennessen & Wevelsen*, conf. *Polyc. LEYSER* Hist. Comitum
Wünstorpiensium, Edit. recentior. p. 50.

Wülfingshausen, Eques Oddieroda A. C. MCCXXXV.

neburgico magnificentum & utile, quippe cui parent duodecim Prætores Nobiles, totque Præfecturæ quæstuosæ; Burg-Vogtia autem est in urbe Cella, flumini Alleræ adlita.

§. III.

Terra hujus regionis multiplex & varia, plerumque limosa & pinguis, segetibus idonea, quodammodo humida, præcipue quæ fluminibus adjacet, quæ facile magna fiunt & vehementia, ripasque superant suas, quando imbres maximi, aquæve e multa nive dilutæ defluunt, (e) hinc prata sunt fertilissima, quæ pecoribus pabula benignissime subministrant, nonnulla terra arenosa, apta culturæ hortorum, modo plana, modo montosa & sylvestris. Ex sylvis præcipuæ sunt der Deister, der Linds-Burger Wald, propter venationes & lignationes; insuper ad alendum ignem a rusticis proximis Lüneburgicis multa Turfa, itemque pro fabris ferrariis carbones fossiles ex comitatu Schaumburgico importantur; caret quidem cultura vini atque metallis nobilioribus & utilibus, verum enim vero primam inopiam duo emporia florentissima, Hamburgum & Brema, alteram fodinæ metallicæ Hercynicæ ditissimæ compensant.

§. IV.

Aquæ notabiliores erunt das Steinhuter Meer, cui adjacet oppidulum *Steinhute*, & est lacus cœnoscus, aliquot horas circuitu emetiens, qui abundat varii generis piscibus, præcipue in illo, ni fallimur, pisciculi minores, qui raro digiti longitudinem superant, dicti *Stinte*, (f) rectius *Stincke* nominares, propter odorem minus svavem & jucundum, quem late spargunt, copiose capiuntur; hi sale cenditi, recentesque farina involuti & butyro colti, bonum & titillantem præstant saporem.

- (e) Hoc malum omnino universæ Europæ, etiam his terris fatale, triste, lugubre, notavit notabitque seros ad posteros annum præteritum MDCCXL, quo inundationibus fluminum antea inauditis, tempestatibus procellosis horribilibus innumere milliones damni sunt factæ, multa centena navium in mari & fluminibus fracta, submersa, multa millia hominum, pecorum fluctibus obruta, miserrime vita privata, totæ regiones everse, plures urbes, oppida, pagi vastati, dejecti, deleti.
- (f) Hi pisciculi non commiscendi cum animalculo vix ab simili lacertæ ejusdem nominis, *Sec-Stint*, *Stincus marinus* dictum, quod est amphibium, & incola maris Tusci, carens odore, inserviens stimulationibus.

Fluvius *Visurgis*, qui ex confluentia *Fuldæ* & *Werræ* ad urbem nobilem florentemque mercatura Ducatus *Gættingensis*, *Mindam*, ortum sumit, seque exonerat in mare Germanicum, commodissimus navigationi, etiam piscatu nobilis, inprimis captura *Esocis* delicatioris ad *Hamelam*, munitionibus fortissimis, officinis variis præclaram urbem,

Linus fluvius, qui oritur in provincia *Thuringica*, quæ audit *das Eichsfeld*, prope oppidum hujus primarium, *Heiligenstadt*, seque effundit in fluvium *Alleram*, piscibus variis suavibus dives, ripas habet demissas, hinc sæpius inundatione sua agris & pratis adjacentibus damnum adfert; hunc navigabilem reddi posse, docuit navicularius *Bremensis*, qui nave cibariis onerata. præsentè aula regia, *MDCCLX*. *Hannoveræ* adparuit,

Rivus, *die Aue*, fontes habens suos ad oppidulum præfecturale *Lunau*, & rivus *die Haller*, ad oppidulum præfecturale *Haller Spring*, vel simpliciter dictum *Spring*, scaturiens, sese infundunt in flumen *Leinam*.

Rivus, *die Hamel*, ad præfecturale oppidum *Hamel Spring* oriens, & rivus, *die Humme*, ex Comitatu *Lippensi* profluens, sese conjungunt cum *Visurgi* flumine.

Aquæ medicinales heic loci nullæ. etiam si aquæ salubres *Pyrmon-tanæ*, fama satis celebratæ, (g) scaturiant in ipsis finibus *Calenbergicis* meridionalibus.

Fontes salinarii, in oppidulo nomen inde gerente *Saltzhemmendorf*, Præfecturæ *Lauenstein*. Hi quando incœperint scaturire, vel quo tempore sint detecti, plane non constat, quæstuosi pro Camera Electorali & incolis oppiduli, quibus potissimum aluntur & sustinentur.

Liquidum denique in nigro rufum effluit e fonte, qui est in radice montis *Desteri*, distantis ab *Hannovera* circiter quindecim millia passuum versus meridiem, non recta, sed ad occasum, quod bitumen clarissimæ fontis aquæ innatat; sunt verba *AGRICOLÆ* libr. 1. *Fossil*.

§. V.

Hæc præfati rem ipsam nunc adgredimur, & ut supra demonstratum est, observabimus ordinem geographicum nobis hætenus consuevum in *Oryctographiis*, quas jam publici juris fecimus, initium igitur faciet,

Hannovera, urbs totius Electoratus *Brunsvico-Lüneburgici* primaria, nobilissima, optime ædificata, flumini *Leinæ* adlita, antiqua, a Duce

Sa-

(g) De his legi meretur Excellent. D. *Job. Phil. SEIP*, Consiliarii Aulici & Archiatri *Waldeccensis* *Pyrmonische Mineral Wasser*, *Hannov.* 1740. forma octava.

Saxonix, Alberto 1371. muro septa & privilegiis exquisitis donata, ut & ab Ottone Puero, Duce Brunsvicensi, quondam Hanseatica, a brachio fluminis disti in urbem veterem & novam divisa, quæ altera 1714. ab Electore Georgio Ludovico accepit jura urbana, vallo valido, fossa aliisque munitionibus necessariis cincta, jacet in plano, & in amoenitatibus orarum, inprimis tibi dabunt maximam voluptatem horti ad urbem cultissimi, & sylvula jucunda proximaque, proceris arboribus & fructibus confita, nominata *die Ellgerie*; superbit ædificiis publicis magnifice exstructis, nimirum arce satis ampla, supellectili pretiosa ornata, cum templo suo, (b) amphitheatro, gazophylacio ditissimo, vere regio; (hæc cum jam scripsissemus & prelo typico subjicere constituissemus, fama tristissima per omnes finitimas & longinquas terras percrebuit, de fatali incendio die X. Apr. anni currentis 1741. facto, quo repentino & crudeli Cancellaria civilis & militaris, Camera Electoralis, aliqua etiam arcis pars, unacum omnibus scriptis, irrecoverabile certe damnum, sunt consumptæ,) porro Cancellaria nova, domo procerum provincialium, curia urbana, armamentario instructissimo, palæstra equestri, stabulo aulico equestri; adhuc templis St. Georgii, St. Crucis, St. Aegidii, Neostadiensi, itemque reformato, & catholico; Bibliotheca regia, a B. *Leibnitio* undiquaque & studiose acquisita, in qua rara historiæ Brunsvicensis monumenta adservantur, (i) huic inserta bibliotheca B. *Molani*, Abbatis Loccumensis, egregia & præclara, octo millibus thalerorum emta, Bibliotheca vero Magni Prætoris *de Billovu*, ultra 40000. Voluminibus constans, post hujus mortem novissime institutæ Academiæ Göttingensi 1734. donata. Olim hæc quoque in Aula Loccumana non sine animi delectatione lustrabamus B. Abbatis *Molani* Collectionem raram, sumtuosam, ad quindecim milia thalerorum æstimatam, monetarum antiquarum, mode narum, præcipue historiæ domus Brunsvicensis concern-

(b) In hoc adservantur antiquitates Romano-catholicæ, pretiosæ, ex Terra sancta ab Henrico Leone 1172 Brunsvigam, inde vero huc translata 1671. a Duce Johanne Friderico; vide *MOLANI Lipsanographiam, sive Theaurum reliquiarum Electoralem Brunsvico Lüneburgicum*, qui prodit Hanoveræ 1713. Exemplar hujus, pergamenis membranâ nitide inscriptum, ab Auditore Clementi XI. Papæ Romano oblatum, & bibliothecæ Vaticanæ illatum.

(i) De hoc testantur *Godofr. Guil. LEIBNITII* Tomi tres scriptorum Historiam Brunsvicensem illustrantium, Hannoveræ 1707. publicati.

nentium, (k) itemque ejus Technophylacium, variis artificiis & naturæ singularibus referunt; attamen etiam nunc videri utique meretur Collectio lapidum figuratorum, rerumque naturalium plurimarum, Excellentissimi Domini D. de Hugo, Consiliarii Aulici & Archiatri Anglicano-Regii, singularis & eximia. Huic loco debemus primam inventionem potus incolis Saxonæ inferioris gratissimi & communissimi, a suo inventore, Cord Broihan, Zythopæo, nomen gerentis Breyhan, vulgo Weisbier, 1526. primum cocti, de quo Poëta:

Grandia si summo ferent convivia cœlo,
Breyhanam superis Jupiter ipse daret,

& alius de tempore, quando Breyhana optimi est saporis:

Mensibus erratis cancrum o mensæ fugiatis,
Mensibus erratis chara Brühana sapis;
Brühän cum crescis, cancrorum cauda vilescis,
Cancros dum haud capis, en chara Brühana sapis. (l)

Ad latus septentrionale fluminis Leinæ, cui impositus est pons lapideus, pagus Linden situs, ab urbe dicto flumine sejunctus, in quo Palatium magnificum Comitum de Platen, cum horto suo spatiosissimo & amœnissimo, (m) post hunc vero lapidina utilissima, ex qua caduntur pro erigendis in urbe ædificiis cæmenta, lapidesque calcarii, pro calce ex iis coquenda; varia offendimus in illa strata, in quibus & reperiuntur lapides figurati multiplicis generis, videlicet

Cochlea marinæ majores tortiles petrefactæ, communiter *Strombites*, coloris cinerei, elegantissimæ, non vulgari modo tortæ, sed figuram habentes cylindricam, sive conoideam gracilem, cui spiræ sunt circumvolutæ. (n) Vid. Tab. I. Fig. I.

Cochlitæ minimi, vix acus globulum superantes, grysei, brunni, lutei coloris.

Lapides

(k) vid. Commentatio nostra Epistol. de Fossilibus & Naturæ mirabilibus Osterodanis 1734. publicata pag. 7. seq.

(l) Conf. D. BRUCKMANNI Catalogus omnium Potus generum, p. 8. &c.

(m) vide sis Oryctographiam nostram Goslarientem, pag. 16.

(n) quales LACHMUND in Oryctographia Hildesienſi pag. 46. describit de-pingitque.

Lapides lynceis vulgares & parvi.

Asteria bene radiatæ, copiose adsunt.

Lapides Judaici, a patria dicti, vel Melones petrefacti habiti, elegantes, rariores, ab apice versus pediculum striis articulatis ornati, magnitudine vix ac ne vix quidem semi pollicem transversum emetientes, plerumque carent caulibus, rari cum illis occurrunt.

Ostrea minores petrefactæ copiosiores.

Selenites rhomboidalis, a figura dictus, quam retinet, etiamsi in particulas minutissimas diffrangantur, cujus color est splendens & vel perlucidus, instar glaciæ Mariæ, vel ut plurimum lacteus, obscurus, nec perlucidus; ultus convertitur in Gypsum optimæ notæ: Hunc transeunt venæ luteæ pulverulentæ, instar *ochræ*, forsan pictoribus usui esset, si lavaretur, a quisquiliisque purgaretur suis. (o)

In agro Lindenensi 1736., non minorem in admirationem, fluere incipit *Oleum terra*, quod adversus varia externa mala & ulcera perniciosæ efficacæ remedium adhibitum, quæ res mirabilis schedula publica ad notitiam pervenit omnium, (p) verum enim vero, parvo temporis spatio præterlapso, exaruit iterum.

In agris ad urbem vomere a rusticis eruuntur *Lapides lynceis* admodum copiosi, nonnulli habent cavitates conicas, marga alba repletas, quam margam mulierculæ rusticæ secundo rei eventu adhibent tanquam medicinam, quando vaccæ sanguinem pro lacte reddunt.

Item *Echini* pileati, rotundi, aculeis suis privati, petrefacti, coloris albicantis, diversæ magnitudinis, in tota superficie punctulis & pelcis nudo oculo vix conspicuis, quibus inhæserunt aculei, animal cum vivet, notati.

In ripis Leinæ fluminis maxima copia leguntur *Lapides Lynceis* plerumque truncati; in iisdem quoque reperiuntur *particulæ* minores *Succini*, minus perlucidi, coloris albi, flavi, fusci, nec dubitamus, quin majores ibi latitent, quando ejus venæ forte fortuna & cum tempore ma-

App. Art. Med. Phys. Vol. VII.

h

gie

(o) Excellentissimus D. BRUCKMANN, acutissimus rerum naturalium interpres, in Epist. Itinerar. VII. Epist. Itin. XLVII. p. 8.

(p) Nachricht von der wunderbahren Del-Quelle bey Linden, und derselben Wirkung.

gis aperientur; & *AGRICOLA lib. IV. Fossil.* scribit: Succinum e Dextero monte effoditur.

Herrnhausen, secessus pro aula sane amœnissimus, unica horula ab urbe Hannovera distans, & versus occidentem situs, quo ducit via jucundissima, ad utrumque latus populis altissimis confita, quæ nocturno & obscuro tempore, præsentè aula regia, lucernis ardentibus illuminatur, palatium est magnificum, optima ac elegantiori suppellectile exornatum, cum horto spatiosissimo, amœnissimo, lætis viridariis, flexibus, xystis, casis frondeis, theatro artificioso ex sepibus vivis, pomis aurasionensibus, ad quas arbores recipiendas hiberno frigidiorè tempore duæ magnæ domus splendide exstructæ, arboribus aliis exoticis, floribus rarioribus suavissimis, tulipis lectissimis, præcipite aquæ lapsu jucundo, fontibus salientibus artefactis instructissimo, præ omnibus fons major omnino mirabilis, qui eructat aquam in altum ad centum & quinquaginta pedes, latitudinem diametralem trium pedum emittentem, opus molitoris Anglicani sane stupendum, antea inauditum, sumtuosissimum, plus namque tonna auri in eo est consumpta, artificium vero constat in machina pressoria, vulgo ein *Druckwerck*, ad brachium fluminis Leinæ ædificata, qua aqua propellitur in tubis plumbeis majoribus, ferrei enim sunt rupti, & pressioni aquæ vehementiori resistere nequiverunt; hortus est circumdatus alta latæque fossa, aqua & delicatis piscibus plena, cui innatant Cygni plures, qui tuentur & aluntur, cui etiam impositæ sunt naviculæ in aula delectationem. Hoc in paradiso terreno ambulans more sucto magna doctissimaque Princeps, hæres legitima coronæ Anglicanæ, *Sophia*, ex improvise, placide tamen, in sinu carissimæ suæ *Carolina*, nurus ipsius, quiescens, animam efflavit, inque paradysum cœlestem migravit; Magnus quoque Imperator Russiæ Magnæ, *Petrus I.* in itinere ad aquas salubres Pyrmontanas bis heic diversatus, & captus mirifica loci suavitate, per aliquot dies heic commoratus est.

Inter lapides, arenas, sabulum & terram, quæ ex fossis pro aqua ad machinas hydraulicas ducenda factis, effossa & ejecta, ipsi 1721. præsentés reperimus:

Lapides lycis minores.

Asterias radiosos pentagonos pulcerrimos.

Echinitas. Particulas testarum echinorum dilaceratarum.

Corallia marina varia petrefacta, in lapidibus corneis diffractis.

Lapides mathematicos, læves, politos, figura rotunda, ovali, triangulari, multangulari, reliqua (g)

Neostadium ad montem raparum, cognominatum, Neustadt aut Rübenberg, oppidum cum arce in plano situm, quod præterfluit flumen Leina, tam urbem, quam arcem Dux Brunsvicensis Ericus Junior 1573. vallo peculiari valido, lataque fossa, non minus aliis munitionibus cinxit, nomenque huic novo munimento indidit *Landestrost*, sed nominatio hæc jam diu in oblivionem venit, etiam munitiones in singulos annos vetustate dilabuntur.

Ad hanc urbem in strato lutofo, argillaceo, nigroci, nereo, tenaci, latent *Ostrea* petrefactæ, coloris cæsi, majores minoresve, maximam priorum in nostris seriniis adseruamus, quæ ad manus nostras pervenit, & emetitur longitudine septem fere pollices, latitudine quatuor pollices transversos, in cujus superficie externa rugosa, hærent fragmenta adglutinata parvarum ostrearum.

In alio strato latent *Belemnita*, alias lapides lycis, Germanis *Donnerstrahl*, *Zeufelsfinger*, graciliores, plerumque fracti, duo ex his exemplaria possidemus adhuc integra, id quod rarissime evenit, in quorum extremitate parva cavitas conspicitur, qua inhæserunt corpori, videlicet echino marino, cujus aculei quondam fuerunt.

In alio, *Turbines* minimi naturales, formosissimi, quorum nonnulli propter parvitatem suam visum nostrum fugiunt, & vix nisi armato oculo capiuntur; jacent in superficie lapidis scissilis cani, admodum friabilis.

Turbines adhuc alii majores in lapidem conversi, eidem lapidi scissili friabili involuti.

Adhuc massa elegans ex meris *Turbinitis* petrefactis, variæ magnitudinis, constans, qui succo lapidifico & indurato coaluerunt in unum corpus; satis grandes tabulæ hujus ex insula, quam flumen Leina ad oppidum format, extrahuntur. Monuimus jam alio tempore data occasione, & in alio scripto, (r) crusta exterior minime formosa horum turbinum abrafa, seu potius vi remota, (vix namque hic labor facile & sine læsione peragitur,) turbinem multo formosissimum & splendidissimum adparere,

h 2

qualia

(g) Celeberrimi D. BRUCKMANNI Epist. Itiner. VII.

(r) Nimirum in Oryctographia nostra Goslariensi pag. 26. not. ff.

qualia petrefacta Bononia Italorum adlata solent esse, quæ nuper demum in manus nostras pervenerunt, & in scriniis nostris reposuimus. (r)

In alio, *globuli* cani, non admodum duri, in quibus, quando franguntur, adparet corpus quoddam rude, informe, splendentibus squamis nigris, piscium instar, tectum.

In alio renes, lapidei oblongi & crassi, coloris brunni, qui malleo dissecti continent integrum *gammarum marinum*, cum crusta, chelis & pedibus. In Museo Excellentissimi D. de Hugo, Archiatri regii, instructissimo supra laudato, aliquot harum exemplaria adservantur. Vid. *Tab. I. Fig. II.*

In alio, *Concha* bivalves minores, læves, partim testa sua privata, partim testa sua gaudentes, & quidem vel alba, vel nigra, vel lutea, vel brunna, vel ruffa, vel denique variegata, quales videntur in conchis marinis ad littora Hollandica, vulgo an den Schevelinger Muscheln, partim in matrice adhuc hærentes, partim quassatæ, partim testam confractam exhibentes, quæ tanta adsunt copia, ut currum quadrijugem illis onerare possis.

In alio, *Cornua Ammonis*, spiris intortis; ad instar cornu arietini.

In alio, insulæ in Leina flumine ad latus dextrum pontis sitæ, *Belennita*, seu radii echinorum marinorum integri, & fracti; priores occurrunt rariores, posteriores vero frequentiores.

In alio, *lapides peculiare*s albidi coloris, qui, quo nomine adpellandi sint, nos cum aliis, qui illos viderunt, ignoramus, ex meris parvis pyramidibus compositi, quarum unius basis apici alterius firmiter adglutinata.

In alio tandem strato *lapides* argillacei, politi, lævigati, perforati, *caveis rotundis & oblongis*, quos putes domicilia insectorum. (r)

Immo nullo non tempore aquarum impetus & inundationes aliarum naturalium, antea incognitarum strata detegunt.

Calenberg, in monte sita, (u) ad cujus radices flumen Leina præterla-

(r) Elegantiora horum exemplaria ære nitide excusa nobis dederunt Venerand. D. *BYTMEISTER*, in Catalogo suo Apparatus Curiosorum, pag. 51. tab. 24. & Excellent. D. *BRÜCKMANN*, in Thesaurio suo subterraneo. Ducat. Brunsv. pag. 124. tab. 24. qui & specimen quoddam possidet, in quo singulorum Turbinitarum cavitates pyrite aureo splendente repletæ, seu quorum nuclei sunt pyriticosi.

(s) Excellentissimus D. *BRÜCKMANN* Episc. Itiner. VII.

(u) De hac *BERIAN* in Topographia Brunsvic. pag. 65. scribit: *Calenberg* tin walttes Fürstl. Braunschweig-Lüneburgisches herrliches, und unter allen des

terlabitur, arx antiqua, quondam munitissima, muris, turribus validis, atque fossa, pro veterum muniendi more, cincta, tempore belli tricennalis pestilentissimi quidem ad aliquod tempus domui Brunsvicensi vi armorum erepta, sed simili jure a Duce Friderico Ulrico 1633. recuperata, & a Duce Georgio Wilhelmo optime renovata; priscis temporibus sedes quorundam Ducum Brunsvicensium, nominatim Wilhelmi Senioris, Friderici, Erici I. & Erici II. qui hinc Duces Calenbergici dicti; sub regimine Electoris Brunsvicensis Georgii Ludovici ob certam rationem status ad solum diruta, cujus ex ruderibus in valle sub monte jucundissima nova domus prætoria, cum ceteris ædificiis æconomicis, horreis, stabulis, aliis, splendide exstructa.

Hujus in agris leguntur:

Turbines majores, ex lapide calcario albicante constantes, quos delineatos videre poteris in celeberrimi D. BRUCKMANNI Epist. Itiner. (vv)

Belemnitæ, sive radii echini marini frequentiores. (x)

In lapidina, domum inter prætoriam & arcem vastatam, prope flumen Leinam reperiuntur *globi marcasitacei*, lapidi durissimo cano inclusi, nonnulli horum gibbosi, alii quasi torno facti, communiter ponderant sex vel octo semuncias.

Chama læves ex marga crebræ, in quibus laminas testaceas sibi invicem superimpositas, quarum successiva adpositione grandiores quondam factæ fuerunt conchæ illæ, oculis distincte cernere, immo, si lubet, facili etiam a se invicem licet separare negotio. (y)

Dens maxillaris major 1740. ex fodina argillacea erutus, ponderans quinque libras. (z)

In hac præfectura Calenberg jacent pagi sequentes:

Abnfen, ubi in lapide calcario reperiuntur *Globi marcasitacei*, alias *Ova philosophica* dicti, læves ac rotundi, quasi torno facti, diversæ magnitudinis, interdum quoque duo sibi invicem cohærent; malleo diffracti splendent, color internus est argenteus, externus vero martialis, qui satis

h 3

indicat,

Fürstenthum Calenberg das vornehmste Amt; die Felder da herum sind an Acker und Wiesen sehr fruchtbar, mangelt ihm auch sonst an Fischerey und Holzungen gar nicht.

(vv) Epist. Itinerar. VI. tab. 1.

(x) Celeberr. D. BRUCKMANN Epist. Itiner. LXV. pag. 4. 5.

(y) D. ROSINUS de Lithozois & Lithophytis pag. 8.

(z) Dr. KETSLER's Neueste Reisen Tom. I. pag. 128.

indicat, pyritem esse ferreum & durabilem, nullum enim continet vitriolum. (aa)

Hallerburg, arce quondam munita famigeratissimus, quam permisso Ducis Brunsvicensis Wilhelmi Victoriosi, cives Hannoverani, Pattenses & Eldagsenses, multa mala inde perpeffi, 1435. fregerunt atque fundamentis proruerunt.

In huic proximo colliculo, *der Abrahams Hügel* dicto, ipsi prætereuntes collegimus quondam *Trochos*, *Käder Spengensteine*, albissimos, elegantissimos, itemque *Asterias* formosissimas & singulares, acuminibus subrotundis, in superficie quoque stelia, cælo quasi insculpta, conspicitur.

Altenstein, ubi inveniuntur *Terebratula striata* formosæ, majores minoresve, valua inferiore in oppositam partem reflexa. (bb)

Bandeln, in hoc nobiles de Bennigsen habent possessiones utiles. Cum horum domus nobilis ante aliquot annos noviter exstructæ fundamenta effoderentur, simul eruebantur duo *Ammonis cornua* majora *marcastacea* elegantiora, latitudinem diametralem trium transversorum digitorum cum dimidio habentia. (cc)

Brügge, ipsi flumini Leinæ aditum, in quo sunt prædia Nobilium de Steinberg egregia, saxa vultissima, ex meris *Trochis* conflata, ex hujus loci lapidina exciduntur, quibus domos ædificare possis.

Landvoehrshencke, in agris finitimis *Lapides Lyncis* coloris lucido-cineracei, maxima copia inveniuntur. *Lauenstein*, arx in monte præalto exstructa, his nostris temporibus diruta & deserta, cujus rudera residua admodum conspicua supersunt, quæ priscis temporibus ad comitatum Homburg antiquissimum & celeberrimum pertinuit; ad montis radices jacet oppidulum præfecturale ejusdem nominis *Lauenstein*, in regione fecundissima & uberrima, quæ ab incolis adpellatur *die Lauensteiner Börde*. (dd)

In hac præfectura hinc sunt pagi:

Marienhagen, ubi in area communi villæ rusticæ rivulus oritur, qui simul, præsertim quando cælum tonitrua & fulgura emittit horribilia, evomit

(aa) Curiosiss. D. BRUCKMANN Epist. Itiner. XXXVII. pag. 11.

(bb) quales describit depingitque LANGIUS de Lapid. figur. Helvetiæ pag. 161. SCHEUCHZER in Oryctogr. Helvet. pag. 299. seqq. Oryctogr. nostra Goslar. pag. 15.

(cc) Excellent. D. BRUCKMANN Epist. Itiner. VII. Tab. II.

(dd) MERLANI Topograph. Brunsvic. pag. 137.

evomit varia figurata marcasitacea elegantissima; quæ ipsi præsentem ex indicato rivulo extraximus, ordine nunc recensemus, & sunt:

Cornu diversi generis atque variæ magnitudinis, ultimum tamen vix in diametro excedit duos digitos transversos, nimirum:

Cornu Ammonis eleganter striatum & verrucosum, cum ornamentis foliaceis & dorso lævi. Vid. *Tab. I. Fig. III.*

Cornu Ammonis minus, superficie plane lævi.

Cornu Ammonis, superficie lævi, lineolis foliaceis plane ut dendrites pictum, quæ ramificationes nihil aliud sunt, quam vestigia articulationum cornu externa.

Cornu Ammonis, lineis simplicibus elatis & rectis, versus dorsum curvatis præditum, cum dorso lævi, quodammodo acuto.

Cornu Ammonis, lineis furcatis signatum, cum dorso vel acuto, vel lato.

Cornu Ammonis, integris, seu per dorsum continuis striis, iisdemque simplicibus & densis instructum, in medio perforatum.

Cornu Ammonis, lineis furcatis & dorso lævi atque lato præditum, insuper per omnem volutæ ambitum gemina tuberculorum, aut verrucarum serie ornatum.

Cornu Ammonis, striis elatioribus & undulosis, habens spinam dorsu extantem articulatamque.

Cornu Ammonis subtiliter striatum, armatumque pyrite splendente sulphureo. (cc)

Lapides stellares minores, quinquangulares omnes, singulares & rarissime occurrentes, nonnulli gaudent acuminibus præ. acutis, nonnulli subrotundis, etiam in utraque superficie adparet stella articulata & elate signata. Vid. *Tab. I. Fig. IV.*

Alveolus Luidii rarissimus, marcasitaceus, admodum splendens. *Ibid. Fig. V.*

Concha bivalvis, striata, formosa.

Concha bufonia, vel fluviatiles, vel *Musculita*, vel *Mytulita* bivalves.

Concha veneræ minores, elegantissimæ, rarissimæ, aliæ crusta marcasitacea involvitæ, aliæ naturales, sed in lapidem conversæ, aliæ integræ & pulcherrimæ, aliæ compressæ, fractæ & inordinatæ.

Articuli

(cc) Horum delineatorum Cornuum Ammonis ætÿpa, æri eleganter & distincte incisa, videre licet in Veneri D. BYTMEISTER *Catal. Cur. tab. XXII. fig. 268. seqq.* Excell. D. BRUCKMANN in *Epist. Uiner. XLIII. tab. 1. & II.*

Articuli frequentiores cornuum Ammonis elegantissimi, cum ornamentis foliaceis, vel etiam sine his.

Massa marcasitacea adhuc inconditæ & imperfectæ, modo cornu, modo conchæ similitudinem habentes.

Descripta figurata marcasitacea carent vitriolo, hinc in perpetuum durant, nec ulli corruptioni obnoxia, ac illa solent, quæ Vitriolo imprægnata sunt, & hinc facile ab aëre ambiente in pulverem rediguntur.

Troschi minores, Daëtyli Diabolici, seu lapides lyncis nigri, in proximis agris leguntur copiosi, alter horum, quos possidemus, grandior, medium diffusus, includit minorem daëtylum coloris badii & perlucidi, alter extrinsecus cavitate admodum conspicua a vertice ad calcem præditus.

Saltzhemmendorf, oppidulum ad rivum Saale jam supra descriptum, ubi inveniuntur:

Concha laves, sinuoso margine præditæ.

Concha Venerea. Ostrea minores, minimæ, argillæ inclusæ.

Massa lapidea, cui matrices concharum striatarum minimarum eleganter & distincte impressæ.

Supra hoc oppidulo jacet sylva, nominata der Oster-Wald, in qua offenduntur:

Myculita nitidi, *Lapides lyncis* coloris cinerei & badii.

Turbinita minores striati, formosissimi.

Cornua parva marcasitacea, foliis eleganter picta, alia nodosa; adhuc parva *cornua* lapidea, furcatis striis notata.

Turbo etiam hinc nobis transmissus integer, sane formosissimus, helicibus distinctissimis præditus, longus est tres pollices & dimidium, latus in parte superiore pollicem unum cum dimidio, jacet denudatus, utroque lapidis latere aperto, in matrice sua, lapide nimirum calcario cinereo. Vid. Tab. I. Fig. 6.

Sulphur nativum formosissimum, in lapide arenoso albissimo latitans, coloris flavidissimi, sæpius Succini instar perlucidum, hoc omnibus reliquis, quæ in nostris scriniis adservamus, vel umquam vidimus, optimo jure anteponimus; convenit prorsus cum sulphure Bacciaco Helvetiæ.

Carbones fossiles optimi. Ex horum fœdinis Camerae Electorali quotannis redeunt aliquot millia thalerorum; juxta hæc officina vitriaria exstructa

exstructa, atque cognominata die Lauensteiner Glashütte, cum domicilio bono, & aliis ædificiis ad usum necessariis, quæ propria & hæreditaria familiæ Bremerianæ; in hac paratur vitrum optimum, quod albedine & gravitate vitro Anglicano æquiparatur. Benevolus Lector nobis ignoscet, si hac optata occasione simul commemoramus, nos præsentem hæc observasse vehiculum curiosum, cui loco rotarum applicati conii decurtati, quod currebat inter positas duas trabes, hoc modo unicus vir, facili negotio & sine omni molestia, aliquot centumpondia ante se protrudere poterat. Hanc machinam debemus B. Abbati *Schmidio*, cujus fidelissimi quondam in Alma Julia Præceptoris nostri & hospitis, patroni non minus summi, cineres adhuc debite veneramus, quam monstravit auditoribus in Collegio suo Curioso, sibi que primam ejus inventionem attribuit.

Pagus *Levedagsen*, ubi reperiuntur:

Lapides Judaici majores, minores, minimi, cum & sine petiolis, nomen gerunt a patria sua, Judæa, ubi in monte Carmel Syriæ, prope monasterium Brocardi, cujus cadaver modo his nostris diebus superest, ostenditur dictus campus melonum, in quo conspiciebantur quondam maxima copia, hodie sunt rariores, melones petrefacti, diversæ magnitudinis, qua de re mirabili fabula circumfertur, Prophetam Eliam suo tempore ab hortulano ejusdem loci rogasse melonem, qui, non melones, sed lapides esse, quos videret, Prophetæ frivole respondit, factum autem, ut omnes melones statim in genuinos lapides mutati sint. (ff) A *PLINIO* hic lapis nominatur *Tecolithos*, *Steinschmelzer*, a Medicis enim efficax remedium habetur contra lithiasin.

Meimbrexen, ad hunc pagum inveniuntur:

Globi intus *crystallisati* in fossa argillacea, ejusdem fere generis, quales reperiuntur in fluvio Mulda Saxoniz. (gg)

Mehlen, ad hunc leguntur:

Cornua marcastitacea minora, striis furcatis & verrucis eleganter ornata.

Cornua lapidea parva, foliata, lævia, nodosa, splendentia.

App. Aët. Med. Phys. Vol. VII.

i

Con.

(ff) von *TROILO* Orientalische Reisebeschreibung, pag. 68. seq.

(gg) *MHLLII* Saxoniz subterranea Part. II. pag. 4. seq.

Conchula lapideæ anomia, veneræ, minimæ, splendentes.

Conchula bufonum & rugosæ, nitidæ.

Marriceæ cornuum parvorum, lapis est siliceus.

Arenfeld, hoc loco inveniuntur:

Asterita quinquangulares & columnares elegantes.

Tarbinita minimi, pulcherrimi.

Ertzen, oppidulum præfecturale, ad rivum Greisheim situm, cum domo prætoriana & reliquis ædificiis æconomicis ex lapidibus novissime & bellissime extructa; ad hoc sunt fodinæ margacæ optimæ, qua marga rustici agros suos loco fimi refovent, & agri hac redduntur fertilissimi; in his fodinis quoque offenditur stratum ochræ, quæ continet frequentiores globos marcasitaceos, aculeatos, læves, cetera, a plebeis Mergel-Nisse adpellatos, itemque crystallos elegantissimas, splendidissimas, (bb) quales & in finitimo Comitatu Pymontano, lapidi calcario cano, globoso inclusæ, reperiuntur, (ii) inque agris ad oppidum Lude, & ad Arminii montem aratro eructæ, vel m. b. n. nudatæ leguntur.

Ast pedem heic figimus, nec ulterius progredimur, brevior quum via delectet, longior sit omnino molesta, & quæ adhuc supersunt, conservamus in aliud iter curiosum, hunc in finem bono cum Deo suscipiendum. De reliquo omnes atque singulos in terra Hanoverana rerum naturalium studiosos & amatores ea, qua decet, observantia vehementer etiam atque etiam oramus & obsecramus, velint nostrum propositum benevole juvare, ac nobiscum ea liberaliter communicare, quæ pertinent ad Historiam naturalem Ducatus Calenbergici supplendam, eamque plenior

rem conferendam, nostra vicissim illis officia qualiacunque offerimus,

sancleque promittimus, nostris Hercynicis rebus naturalibus,
sane non vulgaribus, ipsa quidem re debite
remunerare omnia.

AL-

(bb) De his vide sis Schediasma nostrum de Nucibus Margaceis 1740. publicatum.

(ii) Excellent, D, SEIPIUS 1, c. pag. 253.

ALBERTI RITTER
GYMNASII REGIO - ILFELDIACI
PRO-RECTORIS ET SENIORIS, NEC NON
ACADEMIAE IMPERIALIS NATURAE CURIO-
SORUM MEMBRI

SPECIMEN II.

ORYCTOGRAPHIAE
CALEMBERGICAE

SIVE

RERUM FOSSILIVM

QUAE SUB ADPELLATIONE RE-
RUM NATURALIVM VULGO
VENIUNT,

ET IN DUCATU ELECTORALI BRUNSVI-
CO-LUNEBURGICO CALEMBERG ERUUNTUR,
HISTORICO - PHYSICAE DELINEA-
TIONIS,

ADJECTO SIMUL

INDICE

LAPIDUM QUORUNDAM FIGURATORUM
RELIQUARUM PROVINCiarUM HAN-
NOVERANARUM

CURIOSIS HACTENUS PLERUMQUE INCOGNITO-
RUM, QUI AD NOSTRAM PERVENERUNT
NOTITIAM.

St. Ambrosius Præf. in Psalmos :

**In scopulis quoque ipsis & lapidibus reperit
natura, in quo delectet.**

FXsolvimus hoc ipso scripto parvo, qua hactenus tenemur, nostram si dem, quæ est ser vanda, quam dedimus, quum superioribus annis in lucem ederemus publicam *Specimen I. Orplographie Calenbergica*, simulque circa ejusdem finem promitteremus historiam naturalem Ducatus Calenbergici planius pleniusque describere; & cum nostra serinia non sufficerent ad propositum nostrum explendum, igitur in subsidium sumebamus, nobisque officiose expetebamus benevolentiam curiosorum Calenbergensium, qui benigne adjuvarent nostra in historia naturali patria conamina, & amice nobiscum communicarent, quæ haberent ad illam amplificandam, absolvendam, quare etiam, quum officia sint remuneranda, offerebamus ad illos alliciendos nostra vicissim Hercynica curiosa, sane non spernenda; ast dolemus, ex multis vix unum & alterum extitisse, qui nostris petitionibus demissis aures præbuerunt benevolas, dum non responsoria solum suis litteris gratiose & humaniter nos beaverunt, iisque varia & multa antea nobis ignota curiosa detexerunt, sed etiam varia Calenbergico Lüneburgica fossilia & alia liberaliter transmiserunt, quo in eorum descriptione eo minus offenderemus, id quod alias facile accidere potest, quam certe singularem benevolentiam, humanitatem atque liberalitatem gratissimo, obstrictissimo agnoscimus animo, debitisque heic prædicamus & celebramus laudibus.

Enim vero qui possumus reticere nomina Fautorum nostrorum, a quibus tantis ornati cumulatiq; beneficiis, inique omnino faceremus, si nostrum hac ex parte intermitteremus officium. & nonne hoc neglecto in aliquam ingratitude suspicionem, turpissimum illud, ipsis Ethnicis sanioribus detestabile vitium, incideremus? quare bona cum illorum pace publice & libere profiteamur id, quod tacere nefas ducimus.

Primus itaque est noster Patronus gratiofus, generosissimus Dn. *Anton Adam de Mannsberg*, Dominus hæreditarius in Maimbrixen, Regio Anglicanus & Electoralis Bruusvico-Lüneburgicus Capitaneus supremus, vulgo *Ober-Hauptmann*, præfecturarum Grohnde & Oehsen Ducatus Calenberg. Scimus Te esse præcipuum studii naturalis amatorem, & possidere optimam rerum naturalium, tam patriarum, quam exoticarum, collectionem, inque hac a Te simul adseruari Fossilia Calenbergica plurima, & potiora a Dn. *Bierdemann*, infelici S. Ministerii Candidato, mente quippe capto, multa diligentia & multo labore lecta, post hujus mortem ab ejus unico fratre, Pastore Saltzhemmendorfiensi, ami-

co quondam nostro in Academia Julia integerrimo, ex hæreditate accepta, hoc autem demortuo ab ejus relicta vidua pro numerata pecunia a Te acquisita, quorum catalogum nobis gratiose misisti, pro qua benevolentia gratias Tibi persolvimus quas, debemus, maximas.

Alter noster fautor est prænobilissimus Dominus *Joannes Georgius Keyser*, Societatis Regio-Anglicanæ membrum dignissimum, Liberos Baronum *de Bernsdorff* antea studiorum & morum moderator, inque eorum itineribus longinquis dux, jam vero svaviter vitam degens in litteris, & ipse suus dominus, regulam sequens prudentium: Non sit alterius, qui suus esse potest. Hic satis inclaruit hæctenus in orbe erudito scriptis suis eruditissimis, limatissimis, videlicet Antiquitatibus suis selectis Septentrionalibus & Celticis, 1726. publicatis, itemque Itineribus suis novissimis germanice conscriptis, 1740. & 1741. duobus Tomis evulgatis. In ultimis imprimis Te præstas peritum studii naturalis æstimatorum, non minus in illis ostendis, quod etiam literæ Tuæ mihi satis superque indicarunt, quem æstimabilem thesaurum (a) lapidum figuratorum, petrefactorum, mineralium, aliorum in multis Tuis itineribus, multa cura multoque sumtu conquisiveris; gratulamur præterea studio geographico, cui primus, id quod diu optavimus, præter eas, quas huc usque habuit varietates, svavitatesque, pro communi iuventutis studiosæ utilitate, jucunditate, tamquam summam addidisti & studium naturæ, his nostris temporibus summopere gratum acceptumque, ac ad summum fastigium a Societatibus variarum gentium eruditis evectum.

Non intermittite, enixe rogamus, Viri, generosissime, prænobilissime, nos ulterius dignari vestro præclaro favore, vestro commercio epistolarum, nobis admodum jucundo, vestraque benevolentia pro augmenta-

---

(a) Hoc in Thesauro latebat etiam elegans & unicum, quantum nos quidem scimus, exemplar rarissimi fossilis, *Capitis Medusæ Württembergicæ* petrefacti, lapidi fissili impressi, prope pagum Ombdam extracti, quod pluribus descripsit in peculiari Dissertatiuncula Epistolari, typum quoque ejus adjecit accuratum B. Doct. *Hiemer*, Concionator & Confessionarius aulicus Stutgardienfis, ab hujus hæredibus emtum pro præsentibus quinquaginta thaleris, dono dein oblatum Excellentissimo Dn. D. *de Hugo*, Consiliario aulico & Archiatro Anglicano Regio, qui illud in suo instructissimo *Technophylacio* inter alia rariora & selectiora adhuc adservat. Vide *Commentat. nostram II. de Zoolitho-Dendroidis*, pag. 6.

mentatione & exornatione scriniorum nostrorum, omnia enim collocabitur apud animum gratum atque memorem.

Quatuor autem membris Lectoribus nostris benevolis Naturæ Curiosis forsitan sumus satisfacturi, nimirum I.) *addendo*, II.) *supplendo*, III.) *corrigeno*, denique coronidis loco his IV.) *adnectendo* indicem generalem rerum naturalium, in reliquis terris Lüneburgicis reperientiarum.

Membrum I. *Addimus* in Specimine I. Oryctographiæ nostræ Calenbergicæ jam indicatis & quidem

Pagina 54. *Salzhemmendorf*, de hujus loci & in illo salinarum origine ideo nihil certi constat, quamvis certum sit, ultimas ad extruendum oppidum occasionem dedisse, quia sapius calamitosa perpessus incendia, quibus scripturæ publicæ sunt concremata; interim docuit nos celeberrimus Dn. *Baring*, Bibliothecarius Anglicano-Regius & Electoralis Lüneburgicus, in litteris suis ad nos humanissime exaratis, ex sua *Descriptione Salinarum Ducatus Calenbergici locorumque adjacentium MSS.* quæ mox, secundum præclarissimi Auctoris opinionem, lucem adspiciet publicam, Salinas Salzhemmendorfenses jam anno 1130. scaturisse, salemque coctum esse. Salinaria sunt nostro tempore duodecim, ex quibus tria ad Regem, cetera ad Senatum oppidanum & privatos pertinent; aqua falsa, communiter die *Söle*, ætate ac tempestate sicca ponderat octo semuncias, tempestate vero humida, & quando aquæ pluviales; vel spuria, vulgo *wilde Wasser*, interveniunt, sex, ad minimum quatuor semuncias; ad coquendam illam, in cacabos salinarios quando est admittitur, adhibentur ligna, plerumque carbones fossiles, qui in vicinia maxima copia eruuntur.

Pag. 54. & 56. *Hannovera*, & pagus *Linden*:

In proximis collibus arenosis reperiuntur *pyrites* globosi, heic dicuntur *Schwefel-Nüsse*, sulphure enim prægnantes sunt; item quoque *osteocolla*; alios *pyrites* cupri globosos, virides, saxo insidentes, commemorat *GRONOVIVS*, in *Indice Supellectilis sua lapidea*, pag. 5.

Bitumen liquidum fuscum; *idem ibidem*.

Bitumen liquido-tenax cum matrice, sive Schisto; *GRONOVIVS* loc. cit.

Echini-

Echinites semi ovati & convexi ; *Echinites* galeatus vulgaris, seu clatus, galeam referens. *id. ibid.*

Concha venerea formosæ, in ripis fluminis Leinæ.

Terra fossilis, vulgo Torf ; *LACHMUNDI Oryctogr. Hildesheim. pag. 9.*

Ostrea minores, prope urbem maxima copia ; *AGRICOLA Libr. Fossil.*

Amniculus, qui perfluit sylvam, *die Ellgerie*, dictam, suo loco descriptam, habet plurima *Cornua Ammonis* minora, superficie lævi, vel *Nautilus* naturales non petrefactos, testa sua naturali adhuc præditos.

Haud procul ab urbe, versus Solis occasum, genus gemmæ *Sarda*, *carniol*, invenitur.

Selenites Lindensis formæ rhomboidalis, in pulverem redactus, & ferro candenti injectus emittit nitorem splendidissimum, quemadmodum *amethystus* Saxonica nitorem cæruleum emittit. Plebs infima adhibet in febribus *Seleniten*, medicinam probatam usu, est enim præcipitans quoddam, sed multas particulas impuras adhuc continens.

Dens caninus, vel *incisorius*, secundum opinionem præclarissimi Dni *Keyseri*, qui ipse vero nescit, cujus animalis, badii ac splendentis coloris, subtiliter striatus, ipsos duos pollices longus, & ipsum semi pollicem crassus, ex lapicidina Lindensi, qui durissimo lapidi fuit inclusus ; nos potius putamus, cum pace tamen nostri Fautoris æstumatissimi, dentale esse marinum petrefactum, his potissimum inducti rationibus, I.) propter rotunditatem anteriorem, II.) propter strias, III.) propter gracilitatem testæ, vix namque crassitiem testudinis *tenellæ* adæquat, IV.) quia præterea effarcitur terra argillacea friabili, quæ omnia in dentis substantiam non quadrant. Vid. *Tab. II. Fig. I.*

Oculus cancri marini majoris, ut opinatur Dn. *Keyser*, Lindensis, unam eandemque habuit matricem cum antea descripto dente, ejusdem est magnitudinis, coloris, formæ, ut ovum ovo similis vix possit esse, ac faba dimidiata hortensis cærulea major, hoc tamen discrimine, ut unum latus convexum sit coloris cærulei, alterum excavatum albidum coloris ; quid si habeamus pro faba petrefacta ? ceterum de *Fabis lapideis* evolvendus *HELWING* in sua *Lithe-*

Lithographia Angerburgica, p. 38. VOLCKMANN in *Silesia Subterranea*, p. 120. 131. 136. Excellentissimus D. BRUCKMANN in *Epistola Itineraria LXIV.* de Lapidibus figuratis rarioribus nondum descriptis & delineatis, pag. 11. de lapide simili ita scribit: Est lapis durissimus, intus cavus, reniformem *phaseolum levem*, a natura politum, brunnum, ex omni parte & exactissime referens, quæ patriam Silesiam agnoscit. Recentiores Lithophili hos phaseolos ad dentes piscium ac animalium maxinorum quorundam molares petrefactos, non sine fundamento, recte referunt; iconem hujus dedit in Tab. IV. fig. 4.

Belemnita e pratis ad urbem copiose eruuntur, ex agris aratro proferruntur, inque ripis fluminis Leinæ leguntur, quædam ex his tamquam *Electrum flavidæ & pellucidæ*, hinc adpellantur *Belemnita electrini*, & hi Succini instar paleas, aliaque res minutas attrahunt. Vide celeberrimi D. BRUCKMANNI *Epistolam itinerariam LXV.* pag. 5. & LACHMUNDI *Oryctographiam Hildesheimensem*, p. 25.

Ex litteris prænobiliff. Dn. *Baring*, Bibliothecarii Anglicano-Regii, benigne ad nos nuper datis, Fossilibus Lindenfibis indicatis adjicimus *scapulam* naturalem minorem, *Dendrites* elegantes, sed rariores. etiam *Dentem hippopotami*, vel alius animalis marini, majorem rarissimum, quem possedit Dn. *Eccard*, quondam Prof. Hist. Academ. Julizæ, dein Bibliothecar. Angl. regius, tandemque Consil. Moguntinus intimus.

Pag. 58. *Herrnhausen*, heic quoque reperiuntur *Ostrea* diversæ magnitudinis, *tubuli vermiculares*, atque *cochlea terrestres*.

Pag. 59. *Neustadt am Rügenberg*, *Conchites* major bivaluis & rotundus, striis transversalibus semicircularibus ornatus, similis *Bovanni* nûm. 354. qui ultimus tamen striis præditus est oblongis.

Alius similis, cui adhæret tubulus vermicularis, & in uno latere quodammodo compressus.

Adhuc alius similis, cum duabus auribus patentibus, cujus posterior pars prominet e matrice, quo in lapide simul videntur plurimi singulares tubuli vermiculares.

Asteria formosissimæ, harumque columellæ in silice.

Pag. 60. *Bandeln*, præter *Cornua* commemorata pyritosa, aliud *petrefactum* pulcherrimum e terra effossum, cujus diameter ipsos tres *ditos*
App. Art. Med. Phys. Vol. VII. k

gitos emetitur, striis altissimis & latioribus continuis, dorsum versus sese magis magisque aperientibus & incurvantibus, paulatimque in ipso dorso sese contrahentibus ornatum, bis non incuriose fractum, tunc enim adparebant internæ cavitates, vel concamerationes nautili perspicuæ, minutis crystallulis albidis, rubicundis, cæruleis exornatæ. sane jucundissimum spectaculum, vid. *Oryctograph. nostræ Goslarisns. editio altera pag. 30. tab. II. fig. 2.* simile habet *LANGIUS in Histor. Lapid. figur. Helvetia pag. 20. tab. XXII. fig. 2.*

Pag. 62. *Brügge*, pagus, in hoc arx nobilium *de Steinberg*, & reliqua ædificia ad œconomiam pertinentia, ex meris fere lapidibus trochaceis exstructa; in lapidina proxima non nunquam *columnæ trochorum* eodem ordine ac panes similaginei super impositorum, majores minoresve offenduntur, rarissime *stella marina* integra reperitur, hujus elegantissimum exemplar, quæ adhuc gaudet pediculo suo perlongo & inhæret matrici suæ oblitæ quasi multis trochis formosis, ante oculos ponit Tab. II. Fig. II. & aliam stellam optime expressam sine pediculo representat eadem Tab. Fig. III. *Eucrinum monstrosum*, quem dicimus rariorem, vide in eadem Tab. Fig. IV. *ROSINIUS* in *Disquisitione de Stellis marinis* nominat hunc *Radium stellarum* separatum, audiamus ipsissima ejus verba, quæ huc transferbere licebit, ob scripti raritatem: Radius stellarum separatus cum adnatis ab utroque latere exiguorum articularum senibus, quæ videlicet illa ipsa videntur esse membra a *RUMPHIO Babren*, vocabulo belgico, nominata, quibus nempe animantia talia marina pedum brachiorumque uti solent loco. Hæc ipsæ vero appendiculares articularum series in illo demum loco, quo radius stellæ bifariam fissus duplicem postea articularum ordinem emittit, primum comparere incipiunt; ubi ad radii divisi utramque partem nova illa articulata membra propullulant.

Quam proinde bifidos ejusmodi stellares radios non in extrema solum, sed intima etiam superficie a se invicem plane diremptos, atque præterea quælibet ex illis propriis suis adnatis articularibus pedibus instructum esse conspicerem, in causâ hæc mihi fuerunt, quare separato illos radios pro talibus singularibus agnoscerem, atque cum numero decem essent, stellam, cui adhærent, hinc decem radorum appellarem. *ROSINIUS l. 6. pag. 34. tab. III. fig. 7.*

In agris proximis leguntur *echini*, *concha striata*, sed admodum plerumque deformes, & minus bene expressæ. In sylva autem, das Sölsper Holz cognominata, reperiuntur *Ammonis Cornua* striis distinctissimis signata, in matrice & extra illam.

Pag. 62. Landwehrschencke, *Ichtyospondyli* piscium majorum vertebræ, nigro colore, de quibus videri poterit *LUIDIUS* in *Lithophylac. Ichnograph. pag. 83. seq. BAIERUS* in *Oryctograph. Norica pag. 55. Britann. Tab. VI. fig. 32.*

Pag. 62. *Lauenstein*, hujus arcis in monte locatæ vastationem exploratam non habemus, interim communis est narratio, in hunc usque diem propagata, & in seros posteros sine omni dubio propaganda, olim fuisse duos fratres Comites de *Spiegelberg*, horum unum possedisse arcem, *Spiegelberg*, alterum arcem, *Lauenstein*, illum sæpius sollicitasse hunc fratrem suum, ut sibi cederet arcem suam *Lauenstein*, qua pro domo venatoria uti velit; cum vero noluerit obsequi voluntati suæ, clandestinum atque detestandum consilium cepisse, fratrem suum e medio tollendi, & arcem incendio delendi, quod etiam effecerit, & quidem hoc modo, ut sequitur: Quodam tempore lautum convivium comparare jussisse, in quo fratrem suum adhibuerit principem, quod inter pocula hilaria sit celebratum læticia omnium præsentium convivarum, hoc finito, adstitisse duos fratres ad fenestram sermocinantes, ipso momento arcem *Lauenstein* exarsisse non fortuito, sed oblato incendio, quam flammam furibundam Comites fenestris apertis videre potuissent, illo ipso tempore etiam adparuisse quosdam electos, instructos & subornatos, cum audacissimos, tum viribus maximos, qui infelicem fratrem, metu exsanguem, cum ferro invasissent & misere crudelissimeque trucidassent; arcem vero, flammis exustam & crematam, non fuisse posthac exstructam, & idcirco adhuc hodie ejus cadavera modo ante oculos nostros jacere.

Ex hoc arcis monte cæduntur lapides durissimi, coloris cani, *Bucardites*, vid. *Tab. II. Fig. V.*, formosissimi, majores, minoresve; *concha veneræ* elegantissimæ majores, minoresque in his latent, non minus *Filix*, tophe distincte impressa, in illo reperitur, *Lithographis Filicites* dicitur.

His adjungimus insuper *Belemnitarum* species varias, plerumque singulares, in Præfectura *Lauenstein* lectas, quæ erunt:

Belemnitzæ flavi, pellucidi, instar fuccini, alias *Lyncurii* dicti.

Belemnitzæ fusci & subfusci.

Belemnitzæ subcinerei, quibus adhærent minores nigri belemnitzæ.

Belemnitzæ canaliculati nigri, per mediam longitudinem insigniti crena vel æquali, vel simplici, vel duplicata.

Belemnitzæ apicem versus striis, vel sulcis signiti.

Belemnitzæ cum alveolis, instar medullæ ipsis inhærentibus.

Belemnitzæ cum alveolis, materia selenitica albescente repletis.

Belemnitzæ nigri rotundi, alii compressi, prægrandes, trium ferme, vel quatuor digitorum longi.

Naturalia curiosa Lauensteinensia singula possidemus, ex liberali donatione Dni, *Christiani Eberhardi Niemeier*, Præfecti Lauensteinensis, qui his in terris propter suas divitias sane opimas, magna felicitate, majore diligentia, maxima prudentia æconomica paratas, propterque singularem beneficentiam non in cognatos solum, vel aliqua necessitate sibi conjunctos sed etiam in omnes utique pauperes & fortuna læsos, notus quam qui notissimus, pro qua humanitate ac benevolentia illi hac oprata occasione publicas & debitas gratias persolvere liceat.

Marienhagen, pag. 62.

Concha læves & striatæ; alia sinuosæ elegantissimæ, lapidi cano duriori inclusæ, nonnullæ albo quasi alumine plumoso, splendente potius testa sua naturali perlata semi-calcinata involutæ, hinc argenteas, vel filamentis argenteis obductas putes; similes habes in *Oryctographia* nostra Goslariensi, edit. alter. pag. 15. itemque lapides fibulares loc. citat.

Ligni petrefacti frustula.

Astroica pentagoni, & *Pentaphylloides lapidei*, coloris pallidi, similes *BAIERI* *asteris*, tab. I. num. 14. *Oryct. Nor.* & *ROSINI* l. c. tab. V. lit. B. num. 3. delineatis.

Columella Astroitarum pyritosæ.

Canceri brachium pyritosum, vid. *Tab. II. Fig. VI.* Cum *Carcinolithi*, five partes cancerorum marinorum & fluviatilium petrefactæ admodum sint raræ, in mineram vero metallicam transformatæ adhuc multo rariores, non injucundum ac ingratum erit Lectori, heic in *Figura IX. Tab. II.* adpenere *Chelam canceri marini* vulgo *Zaschens* *Rebs* dicti, in marcasitam mutatam, quam apud amicum nostrum

integerrimum, constantissimum Dn. D. BRUCKMANN, Wolffensbüttelæ ante quatuor, & quod excurrit, annos præsentis illustravimus, qui istam cum variis aliis rebus, in dictam mineram mutatis, ex Insula sancta, sive *Heiligeland*, quæ pyrite maxime abundat, transmissam accepit & adservat. Amicus nos certiores facit litteris, asterias pyritofas, cornua Ammonis pyritofa, & alia curiosa Marten-hagensia his temporibus vel plane non, vel rarissime admodum inveniri.

Saltz-hemmendorf, p. 64.

Astroites, seu Corallion orientale albidum, perdurum et perelegans, vid. BUTTNERI *Coralliograph. tab. I. num. 7. pag. 19.*

Ostracites, seu Concha rugosa, seu imbricata, aliquo modo similis *BAIERI*, l. c. *tab. V. num. 1.*

Conchitæ bivalves, nuci maris a *BONANNI* sub num. 100. effigiatæ non absimiles, majores tamen strias habent, valde spissas, & cordis figuram fere imitantur.

Lapis, cui impressa matrix *pektinita* majoris, similem habet *BAIER.* in *Oryctogr. Nor. tab. V. num. 3.* insuper in eo conspiciuntur *BONANNI Balani* plures.

Adhuc alius cum matrice. *Pektinita*, sed striis angustioribus, qualem depingit *BAIER l. c. tab. V. num. 2.* *BONANNI Class. num. 5.*

Cornu Ammonis majus lapideum in campis reperiuntur, cujus diameter ferme emensus est septem digitos.

Buccinita longi & læves, in matrice & extra illam; in his unus decem gyris constat, admodum elegans, in matrice jacens, similis est *Buccinitæ BAIERI* in *Oryct. Nor. tab. III. fig. 22.*

Ostervuald, pag. 64.

Sulphur nativum pulcherrimum potissimum in latoniis gypseis, quæ adpellantur, der *Wenzens Bruch*, reperitur, & hujus venæ ipsum Gypsum permeant.

Venæ *Carbonum fossilium* adductorum, primum inventæ 1561. Horum duo sunt genera, unum nominatur *Schmiede Kohlen*, quibus fabri ferrarii utuntur, quia minus gaudent sulphure, & quadrigis curribus deportantur in finitimas provincias, Ducatum Calenberg, episcopatum Hildesheim, principatum Grubenhagen; alterum genus multo sulphure prægnans, adpellatur *Brand-Kohlen*, & adhibentur ad sal coquendum & ad vitrum conflandum. Operarii

in fodinis carbonariis multa patiuntur incommoda, dum vernali atque autumnali tempore, & aër quando est crassior, vix libere possunt respirare, & lapsant quasi graves e cerevisia, vel vino adulto, pleurumque laborant morbo althmatico, Hercynici vocant die Hüttens Raß / quadragesimum, vel quinquagesimum ad summum, raro attingunt annum, insuper celeberrimus Dn. KEYSLER in Itineribus suis novissimis Tom. II, pag. 345. scribit: In his fodinis sclopetum brevioris modi explodi non posse, id quod ipsi praesentes & illas investigantes & perscrutantes quondam fumus experti, in causa omnino erunt quam maxime exhalationes nocivæ sulphureæ, metallici dicunt die Witterung. De carbonibus fossilibus Salzhemmendorfensibus & Osterwaldensibus etiam agit LAHMUND in Oryctographia Hildesheimensi pag. 9.

Officinam vitriariam 1701. primum exædificavit Praefectus Lauensteinensis supremus, nominatim Wedemejer, quæ jam est communis & hæreditaria duabus familiis Wedemeyerianæ & Bremerianæ.

• Pag. 65. *Lefedagfen*, *Cochlea* nitidæ; *Concha* bivalves lapideæ longiores, graciliores, quæ fere conveniunt cum BONANNI Dactylis, quos vide num. 28. 29. 30.

Mehlen, pag. 65.

Glossopetra. potius dentes piscis *Carcharia*, subtiles, coloris cineracei. (b)

Turbinita cum quinque, vel pluribus helicibus, ex ampliori basi, vel orificio, in apicem tenuem fastigiatis, majores, minoresve, in matrice & extra illam.

Cochlita majores, minores, minimi, quorum nonnulli crusta, sive testa naturali adhuc circumdati.

Asteria quinquangulares, argillæ involutæ, similes vide in ROSINI c. tab. V. lit. B. num. 2.

Columella harum graciliores. *Terebratula* elegantiores.

Conchita, striis transversalibus.

Coch-

(b) ISIDORUS libr. XVI. c. 14. de hoc lapide scribit: *Glossopetra*, γλωσσοπετρα, gemma, similis linguæ humanæ, vnde & nomen sumsit. Fertur autem, deficiente luna cælo cadere, cui non modicam Magi tribuunt potestatem, nam ex eo lunæ motus excitari putant.

Cochlea gyris extantioribus, similes *BONANNI Strombis*, vid. *Class.*
III. num. 89.

Concha minores canæ, quas *BAIERUS Buccinitas superficiei exasperata*, & *tuberculis vel punctis notatas* dicit l. c. tab. III. num. 20.
21. 22. Jacent in argilla nigra.

Cornua lævigata petrefacta.

Cornua pyritosa, foliis quasi picta.

Cornu lævigatum, pyritosum, adhærens lapidi cæsis.

Cornuum Ammonis fragmenta, sua adhuc naturali concha vestita.

Musculita fluviatiles, majores atque minores, quales vide apud *BAIERUM* l. c. tab. IV. num. 11.

Horum aliud genus, quod in hoc discrepat, quia in utraque valva striis notabilibus transversalibus ornantur, color est badius.

Conchites rarior, quem *LUIDIUS* nominat *Curvirostram* non clavatam colore nigricante.

Lignum petrificatum, minera marcasitacea prægnans.

Belemnite cum alveolis. *Lyncurii*.

Belemnite nigri majores, ex fodinis carbonum fossilium, inde fossitan harum nigredo, vulgus hinc nomen ei indidit *der Raben-Stein*, & *Lithographi LACHMUNDUS* in *Oryctogr. Hildesheim. pag. 25.* ac *HELWING* in *Lithograph. Angerburgica pag. 30.* adpellant illam *Coraciam*, vel lapidem corvinum; plebs simplex & credula, cui se adsociant vetulæ supersticiosæ, plerumque firmiter sibi persuadent, eum esse invisibilem, qui hunc lapidem secum in sacciperio gerat, querendum tamen esse peculiari modo & supersticioso, vid. *Celeberr. D. BRUCKMANN Epist. Itiner. LXV. pag. 4.* & quem adducit libellum, cujus titulus: *Banz neuentdeckte Geheimnisse, oder sonderbare Secrete pag. 93.* Valeat ergo ille famosus pastor Gyges, regis Lydiorum *Candaules* domini sui interfector, & reginæ dominæ suæ *Sthrapator*, regni vero Lydici dominator cum annulo suo aureo, magico, rarissimo, cujus versatione solum istum modo visibilem, modo invisibilem fuisse communiter narratur, (c) quem

res

(c) Hanc Gygis fabulam ex *PLATONIS libr. II. de Republica* commemorat *CICERO de Officiis libr. III. cap. 9.* concinne autem & accurate explanavit Vir summe venerabilis, *D. Ern. Sal. CIPRIANUS*, Consiliarius Ecclesiarum Gothanus, præceptor quondam noster in illustri Gymnasio Casimiliano,

res longe viliores, & cuivis obviæ eandem nobis præstent artem; sed habeant avari arcas suas divites, honestæ matronæ, castæque virgines januas suas hanc eandem ob causam firmiter clausas & obferatas, ne quid sibi æstimabile, amabile, irrecuperabile furtive auferatur.

Abrenfeld, pag. 66.

Tophus, in quo hærent testæ parvæ concharum; adhuc aliæ latent in terra margacea.

Asteria cuspidatæ. vid. *ROSINUS*, l. 6, Tab. I. lit. B, num. 8.

Columella asteriarum hujusmodi.

Entalii. *Fungita*.

Echinita papillares. *Turbinitæ*.

Astropodium, huic simile *BUTTNER* in *Cerastograph.* Tab. I. fig. 7. delineat.

Turbines frequenter in agris occurrunt.

Ertzen, pag. 66.

Terra margacea indicata non agros solum reddit fertiles, sed etiam ab omni lolio purgat. De *Nucibus margaceis*, communiter *Mets gel - Nüsse*, potius *Marcasiten* / ibi commemoratis, itemque splendidissimis crystallis, Dn. Præfectus supremus *Ertzensis Voigt*, qui anno præterlapso spiritum, quem naturæ debuit, reddidit, cui nostro quondam Fautori beate defuncto placidam quietem precamur, nobis magnam partem paullo ante mortem suam iterum transmisit: In his erant globi aculeati, lævesque majores, qui duas libras fere ponderabant, alii sibi invicem adnati, item cubi majores, minores, exacte plani, reliqua; (d) inter crystallos albissimas, per-

---

riano, quod *Goburgi floret*, cui tunc temporis Director præcerat, quem ad cineres usque summa venerabimur observantia, ob fidem ejus institutionem, in peculiari Dissertatiuncula, de *Annulo Gygis*, 1703. divulgata.

(d) Usus medicum pyritarum præstantissimum per litteras nobiscum benigne communicavit D. *Spangenberg* Medicinæ Practicæ *Walckenridensis* celeberrimus, sequentem, & quidem his verbis: Ich habe vor dem Jahre im Closter Gerrode auf dem Eichsfelde gesehen, daß ein damals anwesender vornehmer Gast einen seiner Bedienten fast augenblicklich

lucidissimas, purissimas, singulares quasdam, instar piri parvi cum suo pediculo formatas, sed angulares, sane elegantissimas & pulcherrimas inveniebamus, quæ nobis aliàs nunquam occurrerunt, nescio an ulli, quas pictas vide sis in *Tab. II. Fig. VII.*

Membrum II. *Supplemus Specimen nostrum I. Oryctographiæ Calenbergicæ, dum nova superioribus addimus sequentia:*

Linsburg, arx venatoria in media sylva amœnissima exstructa, a militibus invalidis custodita, ubi Rex Angliæ Georgius II., regiones suas hæreditarias invisens, anno MDCCXLI. aliquamdiu moratus, venationibus se delectavit; eodem tempore, in proximitate nempe ad urbem munitam Visurgi adjacentem, *Nienburg*, parva castra, alia ad urbem validissimis munimentis cinctam *Hameliam*, ad machinationes Gallorum, qui exercitum in circulum Westphalicum duxerant, frangendas posita.

Hic loci *pseudo-adamantes* reperiuntur durissimi, splendissimi, hinc facile etiam lapidum pretiosorum periti, quid dicamus ignorantes, decipi possunt, factum quippe est, ut *Electrix Sophia*, beatissimæ memoriæ, felicissima coronæ Anglicanæ hæres, princeps doctissima, divina mente & virtutibus maximis incredibilibusque prædita, quæ habebat adamantem *Linsburgensem* arte paratum, auro inclusum, tentaret gemmarium aulicum, quidnam sibi videatur de hoc lapide, & quanti æstimaret? Judæus hunc probum adamantem reputans, licitabatur eum quatuor millibus thalerorum, & quamvis huic aperte significaretur, etiam vera & certa indicia darentur, pseudo-adamantem esse, tamen ab emtione & licitatione abire noluit, sed Princeps sancta atque justa, ne Judæus alios deciperet, vel damno adficeret, anulum suum sustulit, ac sibi habuit.

Saltze, pagus haud procul a fluvio *Leina* situs, ad hunc, orientem versus, proxime videtur pyramis quadrata, & lapidibus ad normam aptatis, in basi sua innitens, in media via regia constructa, a rusticis corrupte dicta *Abendroths Thurn*; est vero monumen-

App. Act. Med. Phys. Vol. VII.

1

tum

von der Colique befreyet, da er einen teutschen Flintenstein glüend gemacht, in Wein gelöscht, und dem Patienten solchen zu trincken gegeben; monet vero simul, der Stein mus nicht corrosivisch, oder arsenicalisch seyn, sonst kan die Gur unglücklich ausfallen.

tum sepulchrale ducis ejusdam militum, cujus corpus quoque sub hoc quiescit, qui una cum quingentis militibus gregariis bello trecentali funesto occisus, dum vellet hostem explorare & cognoscere, id quod adparet ex lapidi insculpta inscriptione, in qua hæc est sententia: *Hoc monumentum intrepido ac nobilissimo heroi domino Johann Michael Obentraut, equitum Reg. Dan. Majest Christiani IV. locum tenenti Generali, qui hic die Martis XXV. Octobris MDCXXV. fortiter pro patria & libertate pugnans occubuit. F. F.*

Fluvius Leina heic eicit belemnitas plurimos, quidam ex his sunt læves, alii in superficie impressa habent conchularum formamenta.

Der Wallenberg, mons in præfectura *Lavenstein*, ex hoc cæditur lapis canus, & perdurus, quo in frequentius offendimus *Turbinitas* petrefactos, tres quatuorve digitos transversos longos.

Der Kanstein, mons præaltus in eadem præfectura ad oppidulum *Saltzhemmendorf*, in quo legere poteris:

Turbinitas lævigatos, fere similes turbini *BONANNI* num. 33. vide *VOLCKMANNI* *Silos. subterr. pag. 175. tab. 29. fig. 5.* quem adpellat *Buccinum lava minus rostratum.*

Turbinitam trium modo gyrorum.

Cochleas læves claviculatas.

Neritas in matrice & extra matricem. *BAIER. l. c. tab. 3. num. 27.*

Conchas læves varias, majores, minoresque, partim claviculatas.

Buccinitas. Cochlitas.

Bufo nitentem oblongum, parvum, elegantem, a rusticis nominatum ein *Fisch = Aug.*

Ichthyospondylos coloris albedo-flavidi, *BAIER. l. c. pag. 55.*

Osteosolkam. Glossopetras minores.

Tubulos vermiculares, coloris nigricantis, majores, minores, quales describit *BAIER, l. c. pag. 72. tab. 6. fig. 13.*

Alios lapidi flavido inhærentes.

*Tubulum vermiculare*m, cujus alteri lateri adhæret valva minoris conchitæ, striis transversalibus ornata.

Hameliâ, urbs quondam Hanseatica & *Visurgi* fluminis navigabili adjacentis, operibus munitionibusque fortissimis septa, mercatura atque variis officinis florens, captura Salmonum, præcis temporibus cataracta periculosa, die *Dämelsche Schlacht* dicta, jam sumptuosus aquarum emissario, tandemque fabula veteri & omni quod

MCCLXXXIV. a glirium venatore centum & triginta liberorum Hamelenſium fuerint civitate educta, & a monte dem Keppelberg abſorpta, fama celebratiſſima. (e)

Ad hanc in lapicidina calcaria veteri ante aliquot annos præclariffimus Dn. *Baring* reperit *Stellam marinam*, tempeſtatum injuria quodammodo deformatam, quam dono obtulit Dn. D. *Rofino*, tunc vivo, nunc beato.

Foſſilia ad ripas Viſurgis boreales, pagos inter Viſen & Baden reperta:

Echinita papillares albi & elegantes, in matrice & extra matricem.

Aſteriae, item *columnula* albæ *aſteriarum*.

Spongites, vel potius *Fungites*.

12

Arom-

(e) Vide ſchediaſma noſtrum de *Nucibus margaceis* pag. 7. Præterea Hamelenſium verſibus elegiacis eleganter deſcribit *Herr. MULLERUS*, quos nondum impreſſos adponere licebit:

Ad ripam dextram ſtat ſtructa Hameloa Viſurgis,

Moenibus ac vallis, milite, cive valens.

Turribus excelſis ſunt hic duo templa tonantis,

In queis præcones dogmata ſacra docent.

Dignaque ſpectatu ſunt curia, Pharmacopœon,

Et ſchola, ponsque tegens longus & altus aquas.

Artes mechanicas hic ſedulus incola tractat,

Palladis & Phœbi ſacra frequensque colit.

Piſcibus interdum fallentia retia tendit,

Navibus & flumen, vomere ſcindit humum.

Urbs Hameloa nitens, tremor hoſti, gloria civi,

Te tegat is, qui regit aſtra poli.

Funeſtam vero et tragicam hiftoriam abductorum liberorum Hamelenſium *Hannib. NULLEIUS* ſequenti modo:

Urbs Hameloa ſuos gemitu gemibunda requirit,

Abduxit quondam quos lacrymoſa dies.

Centum & triginta ſorſit ceu vaſta vorago

Vna dies, ſed non reddidit ulla dies.

Romæ olim bello, ſed aperto Marte cruentos,

Ter centum Fabios abſtulit una dies.

Hos autem pueros miſſim parvaſque puellas

Bello non aptos abſtulit una dies.

Quam gravis ergo fuit Romana per atria lætus,

Tam gravis hic dolor eſt urbs Hameloa tuus. reliqua.

Arombyli minores fossiles.

Tubuli vermiculares minores albi.

Lapides Judaici albi; quidam flavescentes & pellucidi; alii minus pellucidi, horum nonnulli calce, seu albore calciformi vestiti.

Fragmenta Entaliorum alborum.

Nucis myristica duo exemplaria, alterum maius, alterum minus.
VOLCKMANN Silesia subterr. pag. 129.

Musculura striati, viridis coloris, in matrice & extra matricem.

Dendrita subtiles, eleganter picti, lapis est corneus.

Conchites rostro sebeterei & insigniter adunco donatus *Bonanni*.

Acrita rotundi, angulares, coloris albidii.

Turbinites angulosus candidus, transversis lineis leviter crispatus, persimilis *Bonanni* turbini *Class. III. num. 104.*

Lapides cornei colorati, pellucidi, obscuro, cum venis interdum coloratis.

Thedinghausen, pagus Visurgi proximus, ubi:

Alveoli virides lapidei; alii in lapide viridi hærentes.

Acrita angulares, rotundi, coloris albidii; alii coloris ex flavo fusci, quidam horum ob arenam inclusam sonum reddunt.

Achim, eidem fluvio adjacens, heic:

Asteria in medio perforata.

Asteria quinquangulares cuspidatae, itemque rotundae.

Asteriarum columellae rariores

Asteria in lapide corneo, *ROSINUS l. c. tab. IX. lit. A. num. 2;*

Matrices Belemnitarum in silice perduro, *HELWING Lithogr. Angerburg. pag. 49.*

Lapis corneus; quodam asteriarum genere signatus, similibus calculis aleatoris, nemine adhuc, quantum recordamur, adnotatus.

Lapides albi cum venis corallicis, quæ in harum sine, vel cuspidibus asteriæ adparent.

Lapides cornei, in horum superficie corallia subtilissima, & ramuli corallini partim punctati, partim porosi, ut & placenta corallina adparent; similes *BUTTNER* in *Coralliographia* pag. 28. describit & *tab. IV. num. 1.* delineat.

Alcyonia minora, vel fragmenta corallini densioris, striati & gyra-

gyrati, effigiem vide sis in *Ceralliogr. BUTTNERI, tab. II num. 19. et 10.*

Fungites albi & porosi, infra locus conspicitur, ubi caulis adhæsit. Albi *globuli* rotundi, porosi, nonnulli perforati, ut filamento, instar coralliorum, subduci possint.

Pseudo-Chelidonium.

Fragmenta ligni petrefacti, in his unum coloris albidum cum medulla nigra.

Lapides coloris cinerei. striati instar nucum moschatarum, quidam illorum quoque harum formam habent.

Silices colore amethystino tincti.

Donsen, vel *Dünsen*, pagus, ad quem leguntur:

Asteria singulares formosæ.

Eadem in lapide corneo.

Columnella Asteriarum quinquangularium, cuspidatarum nigri coloris ex fodinis argillaceis.

Astropodium, vel *Madrepora* maior, cuius superficies asteriis radiosus, a centro versus peripheriam extantioribus consita, coloris flavido fusci.

Cornu lapideum, jacens in lapide rubro.

Lapis, qui continet *cornua* parva lævigata, *belemnitas* parvos nigros, *alveolos*, atque *conchulas*.

Cornua lapidea undosa. *BAIER. l. c. pag. 61.*

Lapis, in cuius superficie videntur *cornua* *Ammonis*, *spina dorsis* eminentiori, *belemnita*, *musculi* minores.

Turbines in agris leguntur variæ magnitudinis. læves, striati, tuberculis vel punctis notati; etiam ex faxis cæduntur simul cum *pectunculis*.

Musculita fluviatiles.

Harderode pagus, heic inveniuntur:

Columnella Asteriarum, lapidi duriori inclusa.

Pectinites bivalvis, in utraque parte striis majoribus signatus.

Conchites bivalvis oblongus, & ubi vertices valvarum coeunt, vertices paupers sunt contorti, striis insuper transversalibus, exacte convenit cum concha *Bonanni* num. 380. depicta, in rivo pagum perfluente repertus.

Conchæ terra margacea oclusæ,

Wenssen pagus, alii scribunt *Wentzen*.

In proxima sylva ejusque fodina arenaria reperiuntur putatae *micula argentea*, similiter *sulphur nativum* perelegans.

Bremke pagus, ubi:

Cornu Ammonis cum articulata spina dorfi & striis obliquis.

Cornu Ammonis lapideum, cum dorso sulcato, *BAIER*, l. c. tab. III. num. 10.

Grohnde, pagus præfectoralis, ubi ad pagum *Lüntorf*, rarius quamvis, genus *crystallorum Pyrmontanarum* elegantissimarum invenitur; ex litteris *Generos*, Dn. *de Mannsberg* ad nos gratiose exaratis.

Oehsen, pagus præfectoralis, ad hunc mons *der Hagenberg* *Asteria* elegantes copiose occurrunt, non minus tabulae lapidis calcarii, iisdem asteriis confertæ; ex ejusdem litteris.

Walkensen pagus,

in hujus & vicinis montanis *Testacea petrefacta* copiosissime leguntur; ex iisdem litteris,

Denique Historiæ nostræ naturali Calenbergicæ subnectere lubet monasterium & Abbatiam Ordinis Cisterciensis *Marienrothe*, extra fines quamvis positam, nempe propter urbem *Hildesheimium*, quia Abbas *Marienrothensis* unus ex præcipuis Ducatus *Calenberg* proceribus est, horumque in conventu sessionem & votum habet.

Ad hoc monasterium, & ad vicinum pagum

Dickholzzen inveniuntur *Pectinites* formosissimi, quorum testæ adhuc sunt integræ & illæsæ; porro *farrago concharum lævium*, imprimis striatarum; præterea *Concha venerea* maximæ atque pulcerrimæ, quales tanta magnitudine, tanta expressione, tantaque elegantia haud scio, anullus unquam *Lithographus* descripserit, emetiuntur quippe plerumque longitudine quatuor pollices, interdum ultra, latitudine tres pollices, lapis est arena flava; ad ultimum exemplar *Eebini* integri, utique rarissimi, formosissimi, singularissimi, hoc ipso loco forte fortuna in itinere, & in ipsa via regia reperit prænobiliss. Dn. *Keyser*, cujus hanc descriptionem in litteris nobis dedit: *Eebinus* excavatus, diameter eius pollices duo cum dimidio, altitudo unus pollex, crassities octava pollicis pars, parvis subtilioribus que pectunculis, cum striis transversalibus, obtectus, in basi sua habet duo foraminula, quibus pectunculi nonnulli sese insinuant; ubi

ubi similis? Dn. *Keyser* in itineribus bene multumque versatus, plura quam centum Lithophylacia instructissima Regum, Ducum, aliorum perlustratus, addidit, se nullibi locorum talem vidisse.
Tab. II. Fig. VIII.

Membrum III. *Corrigimus* melius edocti, qui in Specimine I, nostræ Oryctograph. Calenberg. nobis insciis irrepserunt errores lev's, & speramus fore, ut Lectores benevoli eo facilius nobis sint condonaturi, ac errare humanum est.

Pag. 52. Ex numero Præfecturarum Calenbergensium duæ habitæ præfecturæ, *Grossen-Muntzel & Rodenoverder*, segregandæ.

Ibid. pto *Lichen lege Lachem*, hæc præcura olim pertinebat ad finitimum Comitatum Schaumburg, sed ab Amalia Elisabetha Landgraviva Hassiæ, Principe vidua regnante, & a Philippo, Comite Schaumburgico, Duci Brunsvico-Lüneburgico, *Christiano Ludovico*, MDCXLVI. tradita, quod pactum & conventum pace Weltphalica est confirmatum, post id factum illa cum Ducatu Calenberg incorporata.

Pag. 53. Das *Steinhuter Meer*, proprie pertinet ad vicinum Comitatum Schaumburg, & modo leviter tangit versus septentrionem fines Calenbergicæ. Ex hoc genus piscium, *die Bleke*, vulgo *Gunck* nominatum, maxima copia certo anni tempore capitur, & Hannoveram adfertur; *Stime* vero est piscis marinus, & Hamburgo venit.

Pag. 55. Collectionis numismaticæ omnino perraræ & sumtuosæ, pro quindecim millibus thalerorum æstimatæ pretium B. Abbas *Molanus* ipse constituit sexaginta milliathalerorum, dum aurum solummodo secundum pondus suum æstimatum quindecim millia thalerorum faciat summam, argentum vero viginti quinque millia thalerorum; inter numismata aurea plura sunt, quæ pendent triginta, sexaginta, octoginta ducatos; nummos aureos majores, undecim numero, quos numismatarius celeberrimus *Carlstein* cudit, & qui representatione expriment res immanes a *Carolo XII.* Rege Sueciæ fortissimo gestas, Beatus Abbas commutavit cum B. Præside Camera Hanoveranæ *de Garitz*, pro mille & quadringentis thaleris, quod horum nummorum pretium erat internum. Hujus Musæi numismatici, non minus Technophylaci & Bibliothecæ, reliquorum, hæredes fuerunt familiae *Hattorfiana & Boehmeriana*, propter propinquam cognationem,

Pag. 58. Via ducens ad secessum Regio - Electoralem bellissimum *Herrnbausen*, iam consitatiliis umbrosis, nostro autem tempore, quamdiu Hanoveræ commorabamur, populis altissimis.

Pag. 62. *Brügge*, pagus iudicialis Nobilium *de Steinberg*, jacet in Episcopatu Hildesheimensi ad ipsas fines Calenbergicas & fluvium Leinam, qui Ducatum Calenberg & Episcopatum Hildesheim heic se jungit.

Pag. 65. *Meimbrexen*, pagus iudicialis Nobilium *de Mannsberg*, situs in præfectura Fürstenberg, confini Ducatui Calenberg; præterea possessiones in hoc Dn. de Mannsberg satis utiles sunt feudum Ducum Calenbergensium.

Membrum IV. *Adnectimus* scriptis Indicem generalem rerum naturalium, quæ in reliquis terris Brunsvico - Lüneburgicis reperiuntur, & quas usque huc Curiosus plerumque ignorarunt, ac illas potissimum ex literis Celeberr. Dn. *Keyseri*, aliorumque excerpimus, id quod gratum acceptumque naturæ amatoribus & scrutatoribus futurum, nequaquam dubitamus.

A. Ducatus *Lauenburg*, in hoc

Wotersen, ubi

Lapis Corallinus, in quo simul adparent *echinus* parvus elegans, & parvus *radius* echini.

Alius, in quo videntur *matrices aculeorum echini* tenuiorum & formosorum, vid. *BUTTNERI Coralliogr. tab. I. num. 15.*

Pyrites, qui includit *concham* oblongam, rugosam majorem, naturali sua testa vestitam; itemque partem *stellæ marinæ*.

Pyrites cum inclusis *echinis* majoribus, minoribus, eorumque fragmentis.

Amygdala petrificata major elegans, pyriti matrici adhuc adhærens, quam lusum naturæ putamus.

Pyrites, cui impressa matrix *concha* parvæ eleganter striatæ. *BUTTNER. l. c. tab. IV. num. 8.*

Concha rotunda major, transversim rugosa; alia alteri quasi superimposita, in pyrite cano duriore videnda.

Lapis mammillaris dictus, nihil vero aliud sunt *mammæ*, quam *echini* scutula. *BUTTNER l. c. pag. 30. num. 11.*

Corallia subtilissima in pyrite, vid. *BUTTNER. l. c. pag. 28. tab. IV. num. 1.*

Lapis arenosus ex albo canus, cum inclusis *conchis anonitis lævibus.*

Echinus major, coloris lucido - punicei, lapis est corneus.

Belemnita electricæ. Farrago concharum.

Matrix *concha lævis* formosæ & majoris in lapide calcatio.

Stellarum marinarum fragmenta.

Lapides *Judaici. Fungitæ. Pectunculi.*

Lapides *vermiculares. Concha* singulares.

Chelonites. Madrepora. Hammites.

Denique singulare quoddam exemplar lapidis cornei, in quo latent aliquot radii integri *echinini*, magnitudine quatuor, immo sex pollicum.

Lancken, ubi

Echini plerumque minus eleganter notati.

Echini elegantes, rariores, in his, liceat ita nominare, *reticulares*; similes vide in Tract. Dn. a *Melle de Lap. Figur. Agri Litorisque Lünebecensis, tab. IV, num. 1, 4, 7.*

Echini dimidiati.

Fragmentum *echini reticularis* majoris in pyrite, vid. utique *BUTNERI Coralliograph. subterræ. pag. 30. tab. IV. n. 14.* ubi de hoc scribit: *Echinina impressio convexa in lapide corneo.*

Echinus corrosus, marga alba effartus.

Terra splendens coloris lucido - punicei, *Glinzter*, metallici vocant *Blende*, hujus maxima, immo incredibilis copia, quam diu sub terra latet, mollis est & friabilis, quamprimum vero aër illam circumfundit, fit durior, & degenerat in lapidem; Præclar. Dn. *Keyser* hanc dicit materiam primam, ex qua lapides silices formantur.

Concha, *Echini* & alia communiter includuntur a lapidibus corneis, quorum heic copia tanta est, ut illis ipsi campi obtegantur, & agri prætæque iis quasi muris lapideis septi.

Elmenborst, ubi

Echini dimidiati, ac si cultro essent divisi, ceterum eleganter expressi, quos, quantum nos quidem scimus, nullus adhuc Lithographus adnotavit.

Saëms, ubi

Echini in pyrite.

B. Ducatus *Lüneburg*, in hoc Urbs *Lüneburg*, ubi

Glossopetra, Stein, Zungen, Natter, Zungen, rectius dentes Carchariæ, aut App. Act. Med. Phys. Vol. VII. m

Li,

Lamiæ piscis, reperiuntur in fodinis argillaceis versus orientem, cui monti latericiam officinam superstructam cernere licet, plerumque sunt triangulares, modo incurvæ, quales nemo alius Oryctographus commemorat, modo rectæ, modo caeliæ, modo nigricantes, sive luteæ albicantesque; adhuc in eadem fodina occurrunt *Conchites*, *Conchylia unicornu* aut ebur, *lignum fossile*, *turbines*, *brontia*, *trochoides*. REISKIUS de *Glossopetris Lüneburgicis* pag. 8. 19. 20.

Dentalia striata naturalia, Dn. KEYSLER neueste Reisen. Tom. II. pag. 541.

Succinum fossile diversis in locis Lüneburgicis.

Glacies Maria, vel spatium album, hujus venæ permeant lapidem calcarium; igne ustum & in pulverem redactum, inseruit ad depurganda vasa aurea, argentea, itemque limbos aureos & argenteos,

Hitzacker, ubi

Conchites, qui constat ex *Turbinitis*, *conchis lævibus*, *ostreis minoribus*, cui nomen *Polymorphum* Lithographi indiderunt.

Echini formosi in lapide corneo.

In monte oppido proximo leguntur *Concha*, *Cochlea*, *Turbinita*, *Dentalis*, *Concha venerea*, *Belemnita*, *Pectines*, *echini* in *pyrite*, *farragines Concharum*, cetera; inde etiam est lusus naturæ, nempe *ovum gallinaceum*, naturali in omnibus simillimum.

Danneberg, in hujus vicinia, in primis ad pagum *Langendorp*, *Albi* flumini finitimum, fodiuntur, vel aratro eruuntur, immo ventis sævis sæpius deteguntur, dum haud raro unum pedem sub terra latent, & terra est arenosa, *urna sepulcrales* frequentiores, harum materia, magnitudo, forma varia est; in illis pluries, præter cineres, ossicula, partes armorum, nummi antiquiores, *ceraunitæ*, alia, posita fuerunt. In sylva proxima effoditur *alumen plumosum* ex monte, qui audit *der Aunberg*.

Schnackenburg ad *Albim*, ubi

Succinum fossile; præterea fluvius *Albis* diversis in locis *succinum* ejicit, præsertim ad pagum *Vietze*.

Lüchau, ubi

Lignum petrificatum.

Luckau, ubi

Lignum fagineum petrificatum magna copia offenditur.

Gartow, finibus *Marchicis* adsitum, ubi

Nautili naturales, in rivulo die Seege dicto, pagum perfluente. In monte dem Hobecker Berg *Silices dendritei*, similes in aliis Albi adjacentibus collibus, ut & in ripis fluminis; talem elegantissimum possidet Dn. *Keyser*, in ripa Albis ad Boitzenburg inventum; porro *Concha*, *Radii Echini*, *Pectinites*, cetera.

Lapides ferri prægnantes vitriolo, hinc admodum friabiles, sub terra sunt albißimi, in aëre libero autem acquirebant colorem cœruleum.

Urna sepulcrales, in his nominati *Ceraunæ*, vel *Seceßpita*, tam ex lapide, quam metallo arte confecti.

Ad prædium imprimis, *Wirl* nominatum, ex loco palustri effodiuntur tria potissimum *Succini* genera, 1.) album, tamen nebulosum quodammodo, vel nubilum, 2.) flavum ac pellucidum, 3.) nigrum, alias *Gagates* dictum, ultimi fumus male olet, contra primi & secundi odor est suavis atque jucundus. Succinum nigrum sæpe lignum imprægnat; album & flavum habet omnem bonitatem atque qualitatem succini Prussici, & involvitur arena, intermistis fibris nigris radicum. *Rarissimum* hujus *Succini exemplar*, cui impressum erat folium piri, quo detracto tamen ejus imago remansit integra & optime expressa, Dn. *Keyser* dono obtulit magno illi Naturæ æstimatori & scrutatori Londinensi, Hans *SLOANE*, vid. Dn. *Keyser* als *lerneueste Reisen*, Tom. II. pag. 559.

Wizen, ad hoc oppidum fluit rivus die Gertau adpellatus, in quo *marginata* reperiuntur magnitudine lentis.

In viciniate oppidi inveniuntur *Pseudo-adamantes*, qui habent ignem majorem quam Linsburgenses supra descripti.

Adhuc *Echini formosi*

Oldensadt, ubi

Echinorum varia genera, & dum heic quondam puteus fodiebatur, simul *succinum* erutum, magnitudine & ipsa forma simile cæræ, qua litteras obsignamus, extractum ad pedes viginti altitudinis.

Celle, oppidum, in Alleræ margine repertum *Corallium*, quod fluvius ejecit.

In agris leguntur *Pseudo-adamantes* rariores, *Echinites*.

Bodendick, ubi

Echini formosi in lapide corneo latitantes.

Burgdorf, ubi

Liquidum nigrum in palustribus locis, aquæ innatans, a rusticis depletur, & loco azungæ ab illis adhibetur ad linendum currus suos

LACHMUND Oryctograph, Hildesheim, pag. 9.

Ablten, ubi

Multa *Turfa* effoditur; & ipsi cum præfessimus nobilibus filiis generosissimi Liberi Baronis *de Bülowu*, supremi saltuum Lüneburgensium Præfecti, qui possessiones sat commodas heic habet, in agris collegimus complures modios *Belemnitarum*; in horto autem *Echinos* rariores, tenuissima crusta, parvis gibbis ornata, inductos, margaque alba effartos. vid. Excellent. D. BRUCKMANNI *Epist. Itiner. VII. pag. 5. Epist. Itiner. XXXII. pag. 6.*

C.) Ducatus *Grubenhagen*, in hoc

Eimbeck, ubi

in monte, cui nomen inditum *der Huf*, septentrionem versus, in itinere ipsi legimus *Cornua Ammonis* petrefacta majora minoraque.

Asteria cuspidata in lapide calcario.

Actita coloris albi majores, minoresve, nonnulli similes sunt magnitudine capiti infantuli recens nati, sonum reddunt propter inclusos lapillos.

Ceraunites major, foramine præditus, in eodem monte vomere denudatus, coloris nigro-cæsi, longus unum pedem & fert sex pollices, ponderat octo libras, adservatur in Pharmacopolio oppidano.

Osteroda urbs ipsis radicibus, montium Hercynicorum meridionalium ad sita, ubi

Alabastra varia & elegantiora.

Lapides similes nigri, in quibus figuræ *piscium*, & quorundam *insectorum* eleganter expressæ conspiciuntur. vid. *comment. nostra Epistolar. I. de Fossilibus & Natura mirabilibus Osterodanis pag. 11. & pag. 16. Celebrat. D. BRUCKMANNI Epist. Itiner. XXVI. pag. 5. seq.*

Miscellan Berolinens. pag. 119.

Glossopetra, videatur Excellentiss. D. BRUCKMANNI *Epistola Itiner. XXIX. pag. 4.*

Not. *Mineralia Hercynica* pluribus commemorare super sedemus, quia, si tibi volupe, illa omnia ordine recensita legere poteris in pretioso & multo labore germanice conscripto opere, cujus titulus est: D. Franc. Ern. BRUCKMANNI *Magnalia Dei in locis subterraneis Parte I. pag. 100. seqq. Parte. II. pag. 234. seqq.*

Hertzberg, ubi

Alabastra perpulcra, bey der *Aschen-Hütte*.

Scharzfeld, arx rupi præcipiti inædificata, huic vicinum antrum *Scharzfeld-*

feldianum, ex quo eruitur *unicornu fossile*; *integrum caput* cum omnibus suis dentibus naturale, sed calcinatum, quondam monstravit nobis antrum perscrutantibus, Dn. *Fanus*, Præfectus arcis, specimen capitis ursi exactissime præbens; & simile ante aliquot annos Coburgi vidimus, ex hoc ipso antro, cum Museum instructissimum B. *Verpoorten* iustraremus. vid. *Curiosiss. D. BRÜCKMANNI Epist. Itiner. XXXIV. Bernhard. de ROHR Merckwürdigkeiten des Ober-Harzes pag. 305.* qui Polyhistor, vt scripta ejus plurimæ testantur, fautor & amicus noster verus, præterito anno vitam suam cum morte commutavit, cui itaque placidissimam quietem ex intimo animo optamus. *LACHMUND* commemorat de *Cranio ingente hominis*, prope arcem *Schartzfeld* reperto, in *Oryctogr. Hildesheim, pag. 68.*

Alabastra bey der *Rauhe-Hütte*. Excellent. D. *BRÜCKMANNI Epist. Itiner. XXVI. pag. 18.*

In proximo *Antro*, das *Weingarten-Loch* / nominato, quod jacet inter pagum *Osterhagen*, & tabernam diversoriam *die Nixsey*, statim juxta viam regiam, quoque *unicornu fossile* foditur, inprimis ab ita creditis *Venetis* pro communi opinione *terra auri pregnans*; partem hujus antri ipsi perscrutati sumus *MDCCLXXI.* quamvis maximo nostro incommodo, propter angustos aditus, & tam in vestibulo, quam in cavernis ipsis vestigia in solo lutoso atque humido novissime pressa eorum videnda erant, qui illo die, vel nocte præcedente ante nos antrum intraverant, cujus descriptionem habemus accuratam in editione altera *BEHRENS Hercynia curiosa* statim ab initio.

Elligerode oppidum, ubi

in agris legitur *Fassis* ruberrimus, cum venis albis atque cæruleis, sane formosissimus, qui admittit polituram optimam propter duriciem, subtilitatem particularum lapidem constituentium, harumque mixtionem compactiorem; conficiuntur ex illo tabellæ ad capsulas sternutatorias construendas & minuta alia.

Kothehütte, officina ferraria, fluvio *Budæ* frigidæ adsitæ, ubi

Marmora versicoloria detecta omnino pulcherrima, durissima, splendidissima, quare etiam *Camera Regio* Electoralis dicto flumini 1739. molendinum ferratorium adstrui curavit, in quo *marmora* secantur.

D.) Ducatus *Goettingen*, in hoc

Goettingen, urbs ad fluvium *Leinam*, ubi

& qui-

94 *Oryctogr. Calenb. sive Rerum Fossilium, &c.*

& quidem in monte, dem Haynberg, hujusque lapacidinis.

Concha marinæ lapideæ simplices & duplicatæ.

Cornua Ammonis, horumque varia genera.

Stella maxima copia. *Turbinita* rariores.

Concha læves, itemque *striatæ*.

Pectines formosi.

Concha sinuosa incredibili copia.

Concha læves dendriticæ pictæ. *Gryphya*.

Tophus, qui includit arundinem, cochleas subtilissimas naturales.

vid. Göttingische wöchentliche Nachrichten XVIII. Stück 1735.

Achates & *Pectines* in monte, dem Schneberg.

Wehnde, monasterium, ad quod MDCCXXXVIII. duæ urnæ sepulcrales sunt effossæ.

Rostorff.

Hoc loco d. 3. Junii, anni 1686. *Betula* & *Abies* viginti & quatuor

pedum altitudine sub terra repertæ. vid. *Petr. Valent. BERCKEL-*

MANNI Relatio de illis eodem anno promulgata, & *Joh. Henr.*

STUSSII, Collegæ quondam nostri honoratissimi, jam Rectoris Il-

lustris Gymnasii Gothani celeberrimi *Memoria B. Theodor. Berckel-*

manni, Abbatis Amelungsbornensis 1733. edita, pag. 135.

Münden, oppidum in confluenta Fuldæ & Werræ, ubi

Echinite, *Concha*,

Cochleæ, cornuum *Ammonis* ad instar intortæ e marga erutæ.

Buccina fossilia ventricosiora, trium vel quatuor gyrorum.

Cornu Ammonis majus *Nautiloideum*. *Lithoxylum*.

Carbones fossiles, denique *Creta alba*.

Ollendorf, inde est *Cornu Ammonis* majus, cujus diameter octo pollices,

cum vertebris & interstitiis distinctissimis.

Quod adhuc reliquum, ne patientia benevolorum nostrorum Lectorum

abutamur, dum præstitimus, ut opinamur, quæ debebamus & poteramus,

hoc potissimum erit ut illis felicia quæque ex intimo corde adprecemur, eos-

que vehementer etiam atque etiam rogemus, velint nobis, nostrisque ingenii

monumentis in posterum quoque tempus favere, ac hætenus fecerunt, quo

studium nostrum hoc modo incitetur & inflammetur, ad alia, si Deus clemen-

tissimus vitam insuper concedet, tendere. Valete igitur quam oprime, atque

prosperissime semper agite.

Galenus;

Ἀπαντα θαυμάσια τῆς φύσεως ἔργα.

Omnia Naturæ opera sunt admiranda.

CAROLI FRID. HUNDERTMARK,
D. MEDICI LIPSIENSIS

ACADEMIAE CAESAREAE LEOPOLDINO-CARO-
LINAE NATURAE CURIOSORUM COLLEGAE

DE

SACCHARI
SATURNI

USU INTERNO

SALUTARI

EXERCITATIO ACADEMICA

IN QUA

SIMUL VARIA CHEMIAE CAPITA
ILLUSTRANTUR,

Arduum sane opus, quæ medicinæ in corpore animato effecta sint, diligentius inquirere, & quidem usque eo, quid certi hac de re constituere atque definire, difficile est, ut ab hac potissimum argumenti difficultate profectum esse videatur, optimam illam, summoque opere necessariam, artis medicæ partem, qua eadem docemur, adeo mancam esse adhuc tam debilem, & tantummodo inchoatam. Hinc operam qualemcunque nostram quam optime confidimus iri collocatam, si quædam illuc pertinentia iamiam fufius paulo disputaverimus. Et cum de *Sacchari Saturni usu interno salutari* in præsentia agere certum sit, ejusmodi, quod quidem videtur, diligimus scribendi argumentum, quod fortassis quam plurimis haud adeo displiceret, neque omni omnino careret utilitate, si modo res a Medico decrepito, & veteroso senæ perageretur. Nulli tamen dubitamus, levissimum hunc laborem ab iis gratiam esse aliquam initurum, qui nullis præconceptis opinionibus perturbati, plus rei dignitati, veritatisque ejusdem, quam scribentis auctoritati cuidam imaginariæ, satis omnino speciosæ, concedendum esse, arbitrentur. Si de medicamentorum effectis in corpore humano verba facimus, eadem plerumque ex partium quibus componuntur, *structura, sale, sulphure*, earundem *resina, mucos* & *gelatina*, (a) derivata demonstrare adnitimur. Hæc ad expositionem, quæ medicamentorum simpliciorum, Galenicorumque vulgo quæ vocant, sit insita efficacia & propria virtus, saltim sufficient; (b) eorum

ve-

(a) De principiis medicamentorum simplicissimis & primis hoc loco non loquimur, sed potius de magis jam compositis, quæ sensibus explorata corporibus inesse experimur, quippe de quorum prioribus nondum adeo effectum esse atque transactum nobis videtur, ut eadem certo quodam numero definire, eorundemque explicare indolem, quod nonnulli confidentius faciunt, audeamus. Tunc enim in nostra dicta optime quadrant illa *Roberti BOYLE*: *How can that facilitate the understanding of an obscure quality or phaenomenon, Which is it self scarcely intelligible, or at least needs almost as much explanation as the thing is designet & pretended to explicate?* in libro, qui inscribitur: *Of the imperfection of the chymist's doctrine of qualities* C. I. p. 4.

(b) Vide *Georgii Wolffgangi WEDELII Amentis, mater. med. lib. 1. Sect. 1. cap. 5. § 6, de cognoscendis medicamentorum facultatibus ex odore atque sapore pag. 21. seq.*

vero, quæ ignis vi, arteque chemica perficiuntur, longe alia est ratio, & horum virtutem tactu, odoratu & gustu semper explorare, id, quod in illis prioris generis meliori consilio, constantiorique eventu fieri, certum est, nec utile esse neque satistutum, videretur. In utriusque generis medicamentis eorum maximam confidimus esse virtutem, quorum odorem fragrantem, acrioremque saporem esse, animadvertimus. Ita, exempli causa, ab herba origani, salvia, pulegii, melissa, radice angelica, levistici, ireos Florentina & pimpinella alba, item liquore ex oleo vitrioli anodyno, essentia martis helleborata, spiritu calcis viva & spiritu salis ammoniaci cum calce viva, quid expectare quis debeat? nullo negotio, maximam sane partem, cognoscet, qui eadem cumque olfaciendo de consilio examinata degustaverit. Sed quamquam quæso ratione sumus explicaturi ea, quorum deprehendimus nec ullum odorem esse, neque saporem, & quorum tamen optima, & haud raro stupenda esse effecta, cognoscimus? Rem paulo diligentius, illustratam, considerasse, operæ pretium erit. Primum nos conferamus ad *magnesium albam*, simplicissimum illud medicamentum, vixque dignum, (c) quæ quidem plurimorum est sententia, quod hoc loco commemoretur. Hæc ex Nitri li-

App. Act. Med. Phys. Vol. VII.

n

xivio

seq. & ejusdem, de medicamentorum facultatibus cognoscendis & adplicandis, L. I. Sect. I. C. 3. de cognoscendis facultatibus in specie ex sapore p. seq. & illustris Friderici HOFFMANNI Opusc. physic. medic. Tom. I. p. 9. *Idem methodo compendiosa, plantarum vires & virtutes in medendo indagandi*, p. 467. seq.

(c) In hac medicina laudanda alii summi viri, alii reprehendenda, omnem collocarunt operam, ita, ut non, nisi experientia ipse confirmatus quis, habeat, quorum partes jure quodam suo sequatur. ZWINGERUS in Fasciculo disput. med. select. dissert. VI. p. 221. Michael Bernardus VALENTINUS, in Polychrestorum exoticorum supplemento primo de Magnesia alba ad Illustrum LEIBNIZIUM, quod ejusdem Praxi Medicina infallibili, p. 710. sequ. adjunctum invenies, & Joannes Baptista WERLOSCHNIG in libro, qui inscribitur: Curationis verno autumnalis, purgationi, venesctioni, vomitioni, innitentis abusui, & huic adnexis, Epistolis ad diversos eruditos ubi vis ferelocorum hanc Panaccam solutivam, quam vocant, iis extollunt laudibus, ut in omnium curatione morborum haud aliis medicamentis, quam Magnesia alba, horum auctoritate fulti, opus habere videamur. Alii vero, & in his inprimis celeberrimus Berolinensium Caspar NEUMANNUS, in Praelectionibus chemicis, Magnesia alba omnem fere derogare virtutem atque efficacitatem adnititur. Ibidem scilicet P. V. Regn. mineral cap. 27. de nitro p. 1659. seq. Post quam acrius, minusque decenter in eandem, eiusque utrum, invecus fuit: diese prachtigste magnesia, inquit, man mag auch noch so viel Geprable und ungegründes Rühmen davon machen, als man immer will, ist vuciter nichts, als ein gemeiner ausgeger-

gel-

xivio præparata calx albissima, (d) cretæ similis, ejus est naturæ, ut neque saporem ullum in ea animadvertamus, neque odorem, tamen serum corporis humani ab eadem egregie moveri, lymphamque solvi, cognitum habeamus atque perspectum. Si eadem à ℥j. ad ℥ij. vel ℥℞. usus fueris, humores, a cruditate oriundos, acidos, acres, salfos, biliosos, mucosos tenuiores, a natura corporis nostri alienos, ejusdemque sanitati officientes, deleniri, & sine omni molestia per alvum ejici, experientia docemur. Sin eadem per aliquot dies, immo hebdomadas, ita utaris, ut singulis diebus ter ejus ℥i. ore adsumas, non eadem iam enumerata, per alvum tantum, sed sudorem etiam simul, atque urinam, quippe quæ ab ejus usu cientur, emitti, lulentento indicio comperies. Ex quo vero, hæc ita fieri, eluceat, certissimum testimonium hoc est, illos ægrotos, qui insigni humorum laborant acrimonia, post continuatum non nihil *alba magnesia* usum, de eximio ejus, quod alvo, urina & sudore excernitur, ardore prurituque in cute plane singulari, vehementius conqueri. Undenam gentium hæc ita fieri demonstramus? a salis illius minima portione fortassis, quæ in *magnesia alba* adhuc restat? minime profecto crediderim, cum ne ab ipso quidem nitri sale, quomodocunque fuerit præparatus, omnia hæc ita fieri, experi-

*gelter Mauer-Kalk, darinnen, wenn es ja noch was würrckendes besitzt, nur etwas vveniges vom ☉ und ☽ steckenblieben. Licet ipse antea longe aliam fovorit sententiam libr. cit. p. II. cap. 15. de usu medico productorum chemicorum p. 109. ubi hæc magnesia alba prædicat esse effecta: Sie ist überhaupt ein absorbens, und diureticum, hat ihren Nutzen die Säure in primis viis zu absorbiren, und die intestina zu stimuliren, wovon ihre vis laxans kömmt. Cum vero quam plurima in jam commemorato libro se ostendant, minus accurate omniq; experientia haud raro contrarie dicta, & quæ ita comparata sunt, ut injuriam omnino vel cineribus magni viri, & in arte exercitissimi facere videremur, si hæc cum aliis vitiis ab eodem ipso profecta esse, nobis persuaderi pateremur: tam hæc, quam alia ejusmodi complura, aliena potius inscitia, nescio, an negligentia irrepsisse, cognitum habemus atque perspectum. Sed neque his omni ex parte fides habenda est, neque illis quod scilicet *magnesia alba* quidem egregiam quamdam insitam habeat efficacitatem, & omnino omnem acrimoniam humorum, bilem abundantem, mucum tenorem, sensim paulatimque per alvum, urinam & sudorem, sine virium debilitatione, ejiciat, non tamen bilem tenaciorem, porraceam, æruginosam, crassio-remque pituitam, movere, iisdemque corpus humanum liberare, valeat, & propter ea etiam aliis adhuc medicamentis, paulo magis, & fortius alvum ducentibus, opus habeamus, quidquid etiam VALENTINUS in lib. cit. p. 129. rei novitate atque insolentia captus, atque delectatus contradicat.*

(2) Terram calcariam vocat Joannes Andreas GRAMBRUS in Elementis artis dosima-

perimur. Si porro nos ad ea conferamus medicamenta contem-
planda, quae ex mercurio, vel tantum, vel cum aliis rebus arte
commixto, proueniunt, mens merito obstupescit, eorundemque
effectis diuinum sere quidquam inesse, quod ne cogitari quidem
satis digne, nedum explicari verbis possit, fateamur, necesse erit.
Unde mercurii cum aqua cocti, vis anthelmintica? (e) unde mer-
curii dulcis usus parcus alvum solvit? frequentior salivam mo-
uet? idem saepius sublimatus sudorem ciet? (f) undenam eius-
dem, cum antimonio vi ignis permutati, tam stupendae et vere
innumeræ virtutes, ex quibus illam, quae dolores lenit, & nervo-
rum tremori medetur, nominasse sufficiet? (g) Quam plurima ad-
huc hunc in censum referenda de opio, (h) antimonio, (i) vi-
trio-

n 2

trio-

fica P. II, practica ejusdemque naturam ibidem diligentius definit, p. 303. seq.

(e) Vide Joannis PECHLINI de purgantium medicamentorum facultatibus exer-
citas, nov. p. 152.

(f) Vide Hermanni BOERHAAVE element. chem. T. II. operat. chem. part. 3. in
fossil. p. 418. proc. 197. sq.

(g) Confer, HOFFMANNI exercitationis medico-chemicae de cinnabari anti-
monii, ejusque eximiis viribus usuque in morbis secretiori &c. cap. X. de modo
agendi ac viribus generalibus cinnabaris & cap. XI. de viribus specialibus, va-
riis medicamentis internis & externis, cautelis.

(h) Vide WEDELIi amanitates materia medica, p. 144. 326. 440. 506. Ejus-
demque de medicamentorum facultatibus cognoscendis & applicandis p. 204. sq.
immo imprimis Opiologiam speciatim editam, item Michaëlis ETTMULLE-
RI opp. med. theoreti. pract. Tom. I. p. 589. seq. Addi poterunt, quae de Opio
ejusdemque partium superficiebus resinosis, filamentosis & hamatis, in-
deque, si Diis placet, provenientibus effectis in corpore humano, mira
litterarum monumentis consignavit Joannes Baptista MAZINUS in mecha-
nica medicamentorum dissertatione X. de medicamentis opiatiss. p. 94. seq. quem
omnem librum si diligentius perlegeris, diu sane dubius hærebis, voluerit ne
seria & vera experimentisque comprobata, explicare, atque excutere medi-
camentorum effecta, horumque demonstrare rationem, vel potius satis jo-
cosam de eisdem agere fabulam mathematicam.

(i) De antimonio ejusque virtutibus hoc loco fusus ut agamus non erit, quippe
in quo laudando, quicumque summi viri de medicamentorum effectis dispu-
taverunt, iam omnem collocarunt operam & ipse exercitissimus in arte
BASILIUS VALENTINUS librum, qui inscribitur: *Currus antimonii triumphalis*,
reliquit. Pauca tamen de ejusdem usu, fortassis haud adeo nota, quin
addamus, vix continemur. Medici ab omni olim usu antimonii crudi inter-
no abstinerunt, sed ars tandem ea cepit incrementa, ut haud raro summo
cum emolumento iis utamur iam medicamentis, ad sanandos morbos vere
desperatos, quæ a veteribus venena habita fuerunt. Illuc referendum anti-
monium crudum, de cuius usu interno est apud NEUMANNUM in *pralectio-
nibus chemicis, part. V. regn. mineral. cap. 3. de antimonio*, p. 1461. quibusque ibi
ab eodem dictis, hæc in primis addenda restant, antimonii crudi in curanda
arthritide, si corpus bene preparatum fuerit, stupendam quandam, & quædam

triolo, (k) eiusmodique compluribus aliis, disputare possemus,

fi

vix quis nisi ipse sapius expertus, crederet, esse vim atque efficacitatem, præcipue, si idem cum calce certa quadam conjunxeris, eiusdemque per aliquod tempus continuaveris vsum. Sed alii adhuc medicinæ, quæ ex antimonio ducit originem, bezoardico scilicet minerali, veram suam reddamus dignitatem, et gloriam, idemque ab injuriis summorum virorum librum præstemus, in præsentia omnino oportebit. Ab excellentissimis in arte viris PECHLINO in *exercitatione de purg. med. facult. p. 162. seq.* HOFFMANNNO in *exercitatione de cinnabari, pag. 55.* BOERHAAVE in *elementis chemia, Tom. II. oper. chem. part. 3. in fossil. proc. 224. p. 457.* NEUMANNNO in *prælect. chem. part. V. regn. min. cap. 3. de antimonio, pag. 1:64.* facile nobis persuaderi patitur, butyrum antimonii, inde progredientem vite mercurium, & ex hoc præparatum bezoardicum minerale, tantum ex antimonio ducere originem neque ulla ex parte mercurii quid admixtum habere, tamen scrupulus quidam nobis hac de re eximendus restat, a bezoardico mineralis effecto quodam satis digno, quod omni diligentia observetur, proveniens. Præter effecta eius insignia, quæ Fridericus HOFFMANNUS pater, in opere de *methodo medendi juxta scriem Wallajanam, l. I. cap. p. 240.* generatim, singillatim vero summus in arte vir Fridericus DEKKERS, in ducenda per sudorem aqua intercute & curando capitis erysipelate, in *exercitationibus practicis, p. 482. 489.* celebravit, peregregiam cognoscimus ejusdem, singulari quadam ratione commixti atque adhibiti, esse in doloribus arthriticis atque podagricis sopiendis deliniendisque virtutem. Nunc in antimonio diaphoretico, quod non minorem, quam bezoardicum minerale in corpore humano habere vim inter alios complures, summi viri WEDELIUS in *pharmacia acroamatica lib. II. sect. 1. cap. 5. de calcibus p. 256.* idem in *pharmacia in artis formam redacta lib. I. sect. 3. c. 5. de cobobatione & circulatione, p. 38.* & NEUMANNUS lib. cit. p. 1466. seq. satis acriter contendunt, minime eandem vim animadvertimus anodynam, quam in bezoardico minerali jam demonstravimus, in cinnabari vero, quæ & antimonii & mercurii est particeps, luculentis eadem docemur exemplis, omnino hæremus ancipites, debeamusne omni ex parte negare, in bezoardico minerali subtilissimum aliquid inesse mercurii, vel eidem non nihil concedere? sed id aliis efficiendum relinquimus, neque in præsentia nostri judicii res est. At confidentius quidem butyro antimonii particulas mercurii liquido adserit, summus, rerumque naturalium peritissimus, BOYLE, in libro: *Of the determinate nature of effluviiums, cap. III. p. 13. seq. Nay though a body be not by nature, but art compounded of such differing bodies as a metal and another mineral, and two or three salts; yet, if upon purification of the mixture from its grosser parts, the remaining and finer parts be minute enough and fitly shap'd the whole liquor will ascend, and yet in the receiver altogether recover its pristine form of a transparent fluid, composed of differing saline and mineral parts. This is evident in the distillation of what chymists call butter, or oyl of antimony, very well rectified. For this liquor will pass into the receiver diaphanous and fluid, though, besides the particles of the sublimate, (which is self a factitious compounded body) it abounds with antimonial corpuscles, carried over and kept invisible by the crooking salts, what ever Angelus Sala, and those Chymists that follow him, have affirm'd tho the contrary; as might be easily be proved, if this were a fit place to do it in.*

(k) Præter ANGELI SALAE anatomen vitrioli & tractatum de natura & proprietate vitri-

si id quidem instituti ferret ratio; cum vero jam iusto paullo longius ab eodem sit oratio digressa, merito illuc revertimur, qui id saltem hac usque demonstratis clarum esse volumus, nos in cognoscenda medicamentorum plurimorum vi, eaque definienda, nondum eo usque esse progressos, ut jure quodam nostro veterum qualitatibus oculcris, quas ad exponenda medicamentorum effecta, in auxilium vocarunt, irridere valeamus, cum nobis ipsis, nisi eorundem explanationem, a figura partium, superficie, & elatere, nescio quibus, ridicula quadam ratione derivare velimus, haud raro eo confugiendum sit, vt non possimus non ingenue confiteri, varia a quam plurimis medicamentis in corpore humano singulari plane modo fieri, iisdemque insitum atque innatum esse *sal et sulphur sui generis*, (1) ignotum scilicet nobis, atque penitus absconditum, de cuius natura et indole experientia nos tantum, licet obscurius, doceat. Sed iam de iis exponere adgrediamur, quorum causa potissimum omnis instituta est disputatio. Nullius medicamenti, ore adsumti, effectus in partes corporis nostri solidas poterit intelligi, cuiusmodi sit, et vnde oriatur? ante, quam idem in humores et partes fluidas demonstratus fuerit. Exemplo nobis in praesentia sint adstringentia medicamenta, quorum facile princeps potissimumque, *Saccharum* scilicet *Saturni*, data opera jamjam pertractamus, quippe quæ præ reliquis omnibus in primis proxime in solidas partes agere videntur. Ita ab eorundem iusto atque opportuno usu in alvo nimium soluta, intestinorum lævitate, deiectione sanguine et sanie referta, nimio, et naturae humorum contrario, sanguinis, lymphæ, seminis profluvio, fibræ partium solidarum ad pristinum officium exsequendum, sine alius interventu, continuo revocari videntur, id quod tamen vix ulla ratione fieri posse cognoscimus, nisi prius humores, iusto magis superfluentes, adstringentis cujusdam medicinæ usu abige-

vitrioli, quæ in ejusdem *opp. med. chem. Francof. 1680.* edit. X. XI. inveniuntur, digni sunt, qui conferantur *Matthiæ TILINGII observ. de arcano vitrioli*, quæ in *Theophibi BONETI medicina septentrionalis collatitia* p. II. lib. 8. p. 1. sect. 5. *mineralogica* cap. 72. p. 899 inveniunt. *Danielis LUDOVICI pharmacia dissert. I. de aperient. mineral.* p. 451 seq. edit. tert. *Wedelii. DEKKERS lib. cit.* p. 535. *BOERHAAVE l. cit.* p. 43. seq. it. *Gottfried ROTHENS Anhang zu seiner chymie, handelnd von denen metallischen Salzen; und dem schmerzstillenden Schwefel des Vitriols.* p. 63. seq.

(1) Cont. *HOFFMANNI exercitationem acroamaticam de acidis & viscidis, pro stabilendis omnium morborum causis, & alcali fluidi, pro iisdem debellandis insufficientia,* cap. X. pag. 49. & XI. p. 59.

rentur, atque exsiccarentur, eorundem nimia acrimonia deleniretur, salium, a natura corporis alienorum, abundantium copia nocens, atque humores justo magis resolvens atque in motum agens, eji- ceretur, & rapidissimus æstuantis sanguinis motus irretientibus eundem, contrahentibusque medicamentis, sufflaminaretur, ut tandem, his omnibus impedimentis rite sublatis, fibræ motrices sibi ipsæ relicte, pristino robore sponte restituto, naturali mune- nere valeant perfungi, neque fluida continenda præter modum, quem natura sapientissima constituit lege, dimittant. Tum tan- dem, omnia hæc ita si prius in humoribus peracta fuerint, intel- ligitur adstringentium medicamentorum ad principia & latera va- sorum, adplicatorum, actio mechanica in eadem, quæ stringen- do fibras diametrum vasorum diminuit, comprimit, contrahitque humores inclusos, eorundem motui citatiori officit, & quæ ejus- modi plura sunt reliqua. Ex his huc usque demonstratis com- mode eorum peti poterit expositio, quæ ab adstringentibus medica- mentis, corporis cujusdam parti externe applicatis, efficiantur? omnia scilicet eadem ab iis hic peragi videbis, quæ ante paulo de ore adsumtis diximus, modo tunc, inversam esse effectuum rati- onem, intelligas, ut scilicet prius ab ejusmodi medicamentis fibras affici cognoscas, quam ad ante exposita, in humoribus perficienda (m) adgrediantur. Nunc fiat periculum, possimus- ne ex hucusque explicatis nobis eorum parare cognitionem, quæ

a SAC-

(m) Non tantum in ea, quæ proxime sub cute inveniuntur collocata, egregia sunt externe adplicatorum effecta, sed altius penetrant in corpus, et haud raro ad ma- xime distitas remotasque ejusdem partes transferuntur, ita, ut miranda qua- dam ratione, imposito quodam emplastro, illitoque unguento, alvum duci, ad- plicato linimento mercuriali, salivam vehementius cieri, ut complura ejus- modi alia taceam, animadvertamus. Vide BOYLE tentamen porologicum, sive ad porositatem corporum tum animalium, tum solidorum detegendam cap. III. p. 8. seq. His digna sunt, quæ addantur, quæ ipse hic summus vir in se est expertus, quo- rumque facit mentionem in libro, qui inscribitur: *Essay of the strange subtilty of effluvioms cap. IV. p. 35. And first, it is deliver'd, by Writers of good credit, that se- veral persons (for the experiment does not hold in all) by barely holding for some time dryed cantharides in their hands, have been put to much pain at the neck of the bladder, and have had some other parts ministring to the secretion of urine sensibly injured. That this is true, I am induc'd to believe, by what I have elsewhere related to you of the un- welcome experiment I had of the effect of cantharides applied but outwardly to my neck, and that unknown to me, upon the urinary passages; and that these operations are due to material effluxes, which, to get into the mass of blood, must pass through the pores of the skin, you will not, I presume, put me to prove,*

a Sacchari Saturni usu externo & interno in corpore humano fieri posse, veri est simile. Saccharum vero Saturni est plumbi vitriolum, vel sal hujus metalli, vi menstrui cujusdam solutum atque extractum, (n) saporis dulcis & adstringentis. (o) Hujus in artis medicæ parte, quæ manu medetur, tantus, tamque insignis est usus, ut in purganda cute a maculis, ulcusculisque varii generis abigendis, (p) tollenda partium inflammatione, (q) inprimis ophthalmia, (r) in leniendo dolore ab ambustione, (s) curandis ulceribus vetustis, sordidis atque can-

crofis

(n) BOYLE in a discovery of the perviousness of glass to ponderable parts of flame with some reflexions on it by way of corollary. coroll. II. proposing a paradox about calcination and calces p. 77. ipse disertis verbis vocat: the sweet vitriol of lead, vobich they call saccharum saturni.

(o) Non hic loquimur de alia Sacchari Saturni specie, quæ ex plumbo, vel ejusdem calce quadam, cerussa vel litharg. rio. vel minio cum spiritu Nitri conficitur, de quo BOYLE eleganter differit in the experiments and observations, about the mechanical production of tastes p. 15. exper. VI. of and insipid body and a highly corrosive one. to make a substance as sweet as sugar.

(p) BOERHAAVE in Element. Chem. operat. chemie p. II. in fossilia proc. 173. seq. p. 395. seq. adde Nouveau recueil des secrets & curiosités par le Sr. D' Emery, Tom. II. p. 311. seq. lait virginal.

(q) Exemplo esse poterit pulvis erysipelatodes Mynsichti in pharmacopœia Argentoratensi p. 139. descriptus. Non vero tantum in partium externarum, sed internarum etiam inflammatione, cuti applicatum insignem profecto præstat usum, id quod in pleuræ, pulmonumque inflammatione vehementiori, post quam, artis leges, quæ tunc fieri jubent, rite peracta fuerant, summi Boerhaave exemplum imitati, optimo eventu ipsi edocti fuimus, cum hoc frequentius uteremur linimento: Rec. Acet. rutacci, olei infus. rosar. lilior. albor. ana

ʒj. Sacchari Saturni ʒij. M. F. Linimentum, quam calidissime potest applicandum, & tunc pannis laneis, vel tegulis calefactis locus dolens diligentius contendus, adde, quæ habet speciatim de hujus singulari præstantia MICHAELIS lib. cit. C. 25. de inflammatione renum p. 187. et de vesica inflammatione, cap. 39 p. 104. & generatim BOERHAAVE in lib. sæpius citato, p. 39. seq.

(r) In hujus curatione ab omnibus fere communi laudatur suffragio. Ut enim in præsentia taceam unguentum illud ophthalmicum rubrum Beza, in pharmacopœia Argentoratensi p. 215. descriptum, a Gallorum Medico oculo DE SAINT-YES, qui oculorum morbos, & quæ illis optime medeantur, data opera fusius discutavit, ubi visus locorum ejus usus summis extollitur laudibus. Vide ejusdem Nouveau traité des maladies des yeux part. II chap. 6. article 2. de la guerison de l'ophthalmie humide p. 43. & article 4. de la guerison de l'ophthalmie avec chassie; adde quæ Hermannus Nicolaus GRIMM de usu sacchari saturni, cum quibusdam lapidibus medicinalibus commixti, ad oculorum inflammationes cum destuxu acriorum humorum prædicat in Bonneti medicîne septentrional. collatit. part. II lib. VIII. pag. 4. sect. 5. mineralog. c. 3. p. 888. seq.

(s) Hic eadem ratione eius usus salutaris esse consuevit, quo idem modo pro-

desse

crofis, (t) in *scirrbo vetere maligno arcendo*, ne abeat in *carcinoma*, (u) & quæ sunt eiusmodi reliqua complura, (x) primas omnino partes occupare videatur, quippe quibus omnibus fordes putridas abstergendo, exsiccando, refrigerando, extinguendoque calorem nimium & fibris pristinum restituendo robur, omnium commodissime mederi obseruetur. Quo vero frequentius *Sacchari Saturni* usum externum ab omnibus artis peritis commendari animadvertimus, hoc magis ab eodem, interne in corpus invehendo, ad unum sane omnes hodie summo opere abhorreere videntur. Aliatamen medicorum, haud ita longe ante temporibus viventium, fuit de usu interno *Sacchari Saturni*, quam hodiernorum, sententia,

Illi

desse observatur in inflammatione generatim, refrigerando scilicet, atque calorem extinguendo, cuiusmodi est unguentum ad ambusta Augustanorum, in *Pharmacop. Argentor. p. 206.* definitum. Commendat hic etiam exercitissimus Medicus, Joannes MICHAELIS, medicamenta ex Saturno parata, in *Opp. medico-Chirurgicis, prax. clin. general. part. II. Chirurg. cap. 13. de ambustionibus p. 338. & seq.* ubi: *In principio emplastrum saturninum Mynsichti divinum auxilium adferre, confirmat.*

(t) Huc referendum est *Emplastrum de minio* in *pharmacop. mox cit. p. 81. et Oleum Saturni*, ibidem p. 121. *plumbi balsamus cum oleis expressis vegetabilibus, et idem cum oleo stillatitio vegetabili a BOERHAAVE lib. sæpius citat. proc. 177. seq. p. 470. seq. delineatus*; adde, quæ admodum egregia de *balsamo saturni therebinthinato* litteris consignata reliquit ETMULLERUS in *Colleg. Pharmaceut.*, in *Schroederum*, quod in *opp. Tom. I. p. 765.* invenitur, et JUNGKEN in *Chemia experimentalis sect. V. cap. 3. p. 315.* Immo ipsi experientia fuimus edocti, linimentum ex melle Hispanico, cum *saccharo saturni* commixtum, nonnunquam cancro aperto, interne simul præcipue adhibitis medicamentis, singulari quadam profuisse ratione,

(u) Vide BOERHAAVE *Aphorism. de cognoscendis morbis, de scirrbo, sect. 490. 4 p. m. 102.* et eiusdem *libellum de materie medica, his aphorismis inseruentem, p. 109. seq.* adde quæ habet HEISTERUS in *Chirurg. part. 1. lib. 4. cap. 16. s. 14. p. 30. seq. & cap. 17. §. 12. p. 346.*

(x) His adhuc accensere commodum admodum videretur, illum usum ex *Saturno* provenientium medicamentorum externum, quo lumbis, vel alii cuidam corporis parti, laminæ impostitæ ipsius *plumbi* nimiam libidinem extinguere a WEDELIO de medicamentorum facultatibus cognoscendis et applicandis, *Lib. II. sect. 1. cap. 4. de anti venereis p. 227 & furori uterino mederi*, a RIVERIO *Prax. med. lib. XV. cap. 5 p. 50.* item cancro nondum exulcerato egregie prodesse, a Joanne DOLÆO in *Encyclopædia chirurg. rational. lib. V. cap. 4. de cancro, p. 169.* laudantur; sed cum hæc obsoleta sint, quæ magis antiquam illam sapiunt superstitionem, quam, ut hæc prædicata eorumdem vis certo quodam nititur fundamento, lubentius ea, ne quid temere egisse videamur, in præsentia tacemus.

Illi scilicet hoc medicamentum inter alia, variis consiliis applicata, innoxia recensuerunt, cum hi contra acrius in idem invehantur, & dirum confiteantur esse venenum. Ita WEDELIUS Sacchari Saturni, ore adsumti, virtutem Phthisi medentem (y) & antaphrodisiacam, (z) inprimis celebravit. MICHAELIS eodem in cujuscunque partis internæ inflammatione promiscue usus fuit (a) & Ioannes Helfricus JÜNGKEN, qui, quæ nostra quidem est sententia, proxime ad rei veritatem accessisse videtur, ejus vires insignes esse, tam interne, quam externe, ubi acrimonia biliosa, & spirituum exultans motus inflammationem, calorem & dolorem inducat, adfirmat; (b) & paulo inferius de saccharo saturni, cum spiritu vini rectificato digesto, verba faciens, vires hujus spiritus cum saccharo saturni communes nisi, quod hic interne melius exhiberi possit, in febribus ardentibus, erysipelate, & aliis spirituum exorbitantiis, & acida acrimonia biliosa, maximi effectus, (c) contendit, vt taceam, Saccharum Saturni olim generatim in adstringentium, (d) & absorbentium (e) medicamentorum, quæ ore

y) Amanit. mater med. Lib. I. Sect. 3. cap. 6. p. 162. MICHAELIS opp. med. Chirurg. prax. clin. general. p. I. lib. 3. de affectibus thoracis p. 113. Hujusmodi est medicamentum notissima illa tinctura antiphthifica a JÜNGKEN l. c. p. 314. & in Pharmacop. Argent. p. 193, descripta.

z) Lib. cit. lib. II. Sect. 2. cap. 18. de antaphrodisiacis p. 489. idem de medicamentorum facultatibus cognoscendis & applicandis lib. II. Sect. 2. cap. 14. de antiveneris, p. 227.

a) Exempli gratia: In inflammatione ventriculi, lib. cit. part. gen. I. lib. 4. cap. I. p. 129. renum, ibid. cap. 35. p. 189.

b) In Chemia experimentalis curiosa Sect. V. cap. 31 p. 313.

c) Lib. cit. p. 314.

d) Vide FULLERI Pharmacopœiam extemporaneam p. m. 158. 164. 168. 177. &c. & Joann. DOLAEI Encyclopædiam medicam dogmaticam, lib. III. de morb. abdom. cap. 5.

ore adsumuntur, numero principem occupasse locum? Sed quo major ejusdem quondam fuit auctoritas, hoc minus his nostris temporibus salutari illius tribuitur virtuti, immo potius a fummis, & singulari experientia conspicuis viris, teterrimum confirmatur esse venenum. (f) Ex his duumviros in arte chemica maximos, BOERHAAVE atque NEUMANNUM, nominasse sufficet, quorum ille, (g) *interne*, inquit, saccharum scilicet saturni, commendatur pro remedio salubri contra hæmoptoën, hæmorrhagiam, mictum sanguinis, gonorrhæas, fluores albos & similia, tum etiam pro mitificante remedio contra acria sanguinis. Sed nunquam ausus fui facere periculum, quia felices successus haud vidi, ab aliis adhibentibus natos, & quoniam novi, vix dolosius haberi, tetrumque magis venenum, quam ab hoc plumbo, statim in cerussam redituro,

ac

---

cap. 5. de dysenteria p. 497. ubi Saccharum Saturni, inquit. egregium est remedium in dysenteria.

- c) Vide eundem ibidem lib. IV. de morb. abdom. cap. II. de affectu hypochondriaco p. 622. a. ubi, conferunt hic saturnina, inquit, aliaque absorbentia, quatenus acidum minus symbolizans absorbent, ut sic spiritus quieti conferrentur, ut Saccharum Saturni, & ex eo parata tinctura antiptbifica; & lib. V. de morb. mulier. cap. 2. suffocatione hysterica p. 229. b. in passione hysterica, ait, ad convulsivos istos motus sedandos & simul austerum absorbendum, Jovialia, Saturnina, anodyna, castorina, cinnabarina, omne absolvent medendi punctum.
- f) Omnia ex Saturno parata, in corpus nostrum frequentius copiosiusque ingesta, quam inimica sint ejus naturæ, quidque ad idem debilitandum, immo penitus destruendum, valeant? vel inde luculento patet indicio, quod illi, qui in arte sua exercenda plumbo soluto opus habent ut utantur, ita ejus vapores ore hauriunt, figuli exempli causa, auri, argenticque depuratores, asthmate plerumque laborare, membra soluta habere, edentuli esse, observentur. Confer. Bern. RAMAZZINI, de morbis artificum diatriba, cap. V. de figulorum morbis.
- g) Lib. sæp. citat. proc. 173. p. 398.

ac acidum ab occurrente quacumque re inde absorbetur. Hinc lethale, nec facile postea sanandum, venenum corpori inducitur. Hic vero NEUMANNUS: (h) Innerlich, ait, rathe ich vom Gebrauch des Sacchari Saturni gänzlich zu abstrahiren, und es als ein unausbleibliches Gift zu consideriren, vvdurch, vvo nicht gar der Tod, doch paralytische, mörderliche Zufälle zuwege gebracht vverden, und vverden daraus die subtilsten Gifte præpariret. (i) Erimusne propterea oscitantiāe cujusdam reprehendendæ arguendi, cum tantorum virorum testimoniis contradicentes, salutarem usum internum Sacchari Saturni esse, adfirmare audeamus? Non vero ea nostra est confidentia, ut temere, rerumque novarum tantummodo studio, nimioque oblatrandi pruritu, laceffiti, aliquam foueamus sententiam; hujus igitur in præsentia erit reddenda ratio, ut pateat, quibus potissimum argumentis muniti illam amplecti non dubitemus? Si ad morbum quemdam abigendum, trita illa, usuque frequentiori satis comprobata medicamenta sufficiunt,

O 2

unt,

h) Lib. cit. p. V. regn. mineral. c. 28. de plumbo p. 1676. seq.

i) Idem lib. cit. p. 113. Innerlich, inquit, vvirtd es zuvar zur Hemmung des fluxus albi, gonorrhœæ, hæmorrhagiarum, &c. gebraucht, es bringt aber bey sensiblen subjectis insgemein, und vielmahls, unheilbaren Schaden, indem alle Saturnina heimliche Gifte sind, und das poudre de la succession daraus bestehet. Cui sententiāe, medicamenta scilicet ex Saturno præparata, inprimisque Saccharum ejusdem, sæpius copiosiusque usitatum, homines lento occidere veneno, ut subscribamus, nullo nobis persuadebitur negotio. Dum enim hæc vehementius exsiccant humores, contrahunt & eosdem, & vasa, motui eorum officiant, obstruunt viscera, gignuntur scirrhi, firin vasis minimis fecernendorum, quæ ad sensum & nutrimentum faciunt, perturbatio, & ad hoc illud CELSI dictum lib. V. cap. 27. maximam partem venenorum frigore interimere, quam optime quadrat. Hinc malus corporis habitus, atrophia, tabes, mors; nec tamen ullius accepti veneni post mortem certum indicium.

unt, omnemque salutis spem inde petere licet, ad minus consueta, & haud adeo omni ex parte tuta confugere, absurdum est, verumque proruptæ cujusdam audaciæ testimonium. Sin vero morbus ita fuerit comparatus, ut ex optimis medicamentis, quæ alias insigni plane modo salutaria esse observantur, nullum solatium, nulla spes curandæ valetudinis adferatur, sed potius in dies omnia deteriora fiant & de ægroto actum, eundemque in summo discrimine vitæ constitutum, immo penitus conclamatum esse, omnes existiment, tunc profecto in maximo morbo, etiam vehementiori, & dubia ut medicina utamur, non licebit modo, sed etiam oportebit. Ita in quocumque humorum nostrorum profluvio, præter naturæ leges nimio, in delenienda eorundem acrimonia, inde proueniente sanguinis æstu, & hunc sequente partium fluidarum resolutione, excretionequæ justo magis adaucta, si hæc omnia haud summum consecuta fuerint gradum, & febris supervenerit vehementior, commode a *sacchari saturni* usu interno abstinere poterimus, cum scilicet non desint alia media potentissima, & in primis adstringentia medicamenta, spectatæ sæpius, experientiaque frequentissima confirmatæ utilitatis, quibus eadem tuto, certiorique & optimo eventu perficere valeamus. In febribus vero acutis malignis, a putredine atque acrimonia humorum, partiumque nobiliorum internarum inflammatione, oriundis, delirio cum & sine feбри, *saccharum saturni* salutari consilio in usum interdum vocari, postea, quam corpus optime secundum artis leges purgatum fuerit atque præparatum, neque amplius venæ sectio, medicamenta ex *nitro*, *vitriolo*, *camphora*, *spiritus acidi*, & illa, quæ corpori externe adplicantur varii generis, quid utilitatis atque leuaminis attulerint, certum est. Quod vero non rationis, eleganti serie inter se connexis, sed experimentis potius,

tius, ſaluti ægrotorum conſulere poſſimus, exempla in medium proferenda erunt, quibus a nobis hucusque pluribus expoſita validius confirmentur. Cum ex hac Academia in patriam re- verſus, patrem, adhuc dum artem exercentem, ad lectos ægrotorum comitarer, offerebatur inter complures ægotantes ſub initium anni MDCCXXXVIII. mulier quædam, annos cir- citer XXXVI. nata, robuſta ſatis & lacertoſa, inflammatione internarum thoracis partium & inde proueniente feбри vehe- mentiori, correpta. Hæc, largius miſſo ſanguine, adhibitis- que & interne & externe medicamentis, quæ leges artis ad- aplicare jubent, melius ſe habere, morbuſque per ſputum pi- tuitæ, cum ſanguine commixtæ, frequentius, ſudorem male olentem, urinamque turbidam, haud ita longe poſt interuallo ſolvi videbatur. Cum vero de ejuſdem convaleſcentia ſecurio- res eſſemus, cito, & præter omnem ſpem atque opinionem, vicesimo circiter die, omnia mutabantur, atque deteriora fie- bant. Calor ſummo opere auctus, vehementiſſimus, iſque tremulus admodum atque inæqualis, pulſus, genæ rubicun- diores, oculi ſcintillantes, ſpiritus frequentius quidem, anhe- lus tamen ductus, delirium cum riſu perpetuum, & vigiliæ per octiduum ita corpus macerabant, ut ne quartam quidem horæ partem per hoc tempus dormierit ægrota, aut fuerit modo quieta. His tot tantisque morbis labefaſtata ægrota decimo tandem die optimis fortiſſimiſque incaſſum adhibitis medica- mentis, ultimum vitæ finem jam attigſſe videbatur. Nares enim acutæ, tempora collapſa, oculi concaui, faciem offere- bant Hippocraticam, manus cum pedibus erant languidæ frigi- dæque, & ſudor frigidus largius omne corpus perfundens, ſpi- rituſque ſummo cum ſtertore atque commotione pectoris vehe-

mentiori, ductus, mortem quam proxime subesse, certissima signa suppeditabant. Rebus ita constitutis a patre consilium petebam, quid faciendum putaret, qui, huic fere depositæ ægrotae, amplius quid medicinæ adplicandum esse, omnino negabat. Tum tandem forte fortuna libellum ALBINI elegantissimum, quo in RIVERII *Praxin commentatus est*, quemque pater ex Belgio manu exaratum secum adportaverat, evolvo, ibique, summum hunc in arte virum, in febribus inflammatoriis, etiam desperatis, singulari modo commendare pulverem sequentem, ejusdemque virtutem summis evehere laudibus video: (k) *Rec. Lap. prunell. ℥j. Cinnab. antim. ℥β. Camphoræ gr. V. Sacchari saturn. gr. j. ij. vel iv. vel Rec. Terr. sigillat, ℥i. Camphor. gr. v. Sach. Sat. gr. i. ij. vel iv.* Continuo periculum cum hoc pulvere facere in mentem veniebat, licet de *Sacchari Saturni* usu interno subdubitarem, dubium tamen medicamentum in ægrota, in summo vitæ discrimine constituta, adplicare, quam plane nullum, satius putabam.

Ejus-

- (k) Eadem methodo medendi, sed longe vehementius, usus fuit WER. LOSCHNIG, quam ipse in *Curationis verno - autumnalis, purgationi, venesectioni, vomitioni &c. inmitentis abusu, & huic adnexis epistolis, præcipue in responso ad Ep. 23. p. 167. de usu sacchari saturni interno in curandis febribus malignis, ita describere haud erubescit: Omnium primo, si nullum adsit contraindicans signum, vomitus proliciat, deinde singulis triboribus de sequenti propinetur aqua alexiterica: Rec. ▽ Scorzon. fl. papav. errat. de rub. ideo ana ℥iv. Syrup. rub. idæi ℥ij. sacchari saturni ℥iβ. ℥ diaphoret. ℥iβ. M. D. ad Vitrum, S. Krafft - Wasser, alle 3. Stunden bis 4. Löffel voll zu nehmen. Secundo Rec. pulv. cancer. crud. C. C. ust. Sacchari Saturn. ℥ diaph. Terr. sigillat. Nitri antimoniât. ℥ ppi. ana ℥ij. M. servetur ad usum, Dos. ℥j. S. Austreibende Pulver, davon alle Morgen eines ex Syrupu Limonu zu geben. Quas medicamentorum formas hic recensuisse, quam unquam hoc modo compositas temere imitatum fuisse, omnino præstabit.*

Ejusmodi itaque pulvere ori per vim ingesto, novo paulo post furore agitari, omniaque pejora fieri, videbantur, post alterum vero acceptum pulverem, melius se habere, & non nihil ad se redire cœpit, post tertium rectæ rationis usu reddito, pulsu æqualiori facto, omnia generatim symptomata meliora erant, post quartum tandem de insigni omnis corporis lassitudine conquesta, placido obrepente somno, arctiori quidem illo per tres dies sopiebatur, unde expergefacta, insigni se molestia esse levatam prædicabat, & ita in dies viribus magis magisque confirmatis, tandem penitus convaluit, & integra hucusque fruitur valetudine. Eodem tempore ibidem in viro quodam LVI. annorum, pueroque XIV. annorum, utroque Febri ardenti maligna correpto, immo adolescente viginti annorum, vehementissimum in furorem acto, (1) de quorum omnes desperabant salute, summo cum emolumento, stupendisque effectis, eadem usum medicina. Nihil itaque amplius exponendum de hoc argumento restat, quàm, ut paucissimis adhuc explicemus, quam cautionem, & diligentiam adhibendam esse arbitremur, in usu *Sacchari Saturni* interno. Nunquam ad ejus usum temere, nec nisi summa coacti necessitate, confugere audeamus. Si semel eodem utimur, portio ejusdem haud magna sit, & numquam sola sine alio medicamento, *camphoræ*, *nitri depurati*, *cinnabaris*, admixtione adplicetur, nec usus ejusdem per aliquod temporis spatium continuetur, neque frequentius iteretur. In ægrotis

-
- 1) Postquam sanguis copiosius missus, & omne corpus satis purgatum præparatumque fuerat, verticem capitis radendum, eidemque, cum aliis præcipue internis adhibitis, sequens unguentum frequentius adplicandum curavi, & ægroto peregre levatum fuisse, lætus continuo animadverti: *Rec. Unguent. alabastrin. ℥ij. Nucl. persic. contus. No. X. Acet. rutac. ℥j. Sacchari Saturni ℥ij. Camphoræ ℥j.*

ægotis, ubi malus corporis habitus, & suspicio viscerum obstructorum, atque scirrhorum, est, omnino ab eodem abstinendum, item ubi vel in robustissimis, qui Febri acuta laborant, solutio morbi per crisin, quam vocant, subesse videtur, uti per hæmorrhagiam, sudorem, urinam, aluum fusam, sputum, licet de his nostra haud raro minime certa sit divinatio. Hæc igitur hucusque disputata jam jam sufficiant. Quæ, si veris & justis rerum arbitris haud omni ex parte displicuisse intelligamus, mox fidem, quam publice nos obstrinxisse recordamur, item exsolutori sumus, alteram *de singulari usu frictionis & unktionis in curatione morborum in lucem edentes dissertationem*. His vero, quos in præsentia damus, qualibuscunque tenuiorum studiorum conatibus, elegantissima illa coronidis loco imposuisse nobis liceat CICERONIS verba: (m) *Nos ipsos redargui, refellique patiamur. Quod si hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi addicti & consecrati sunt, eaque necessitate constricti, ut etiam, quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere: nos, qui sequimur probabilia, nec ultra, quam id, quod veri simile occurrit, progredi possumus, & refelli sine pertinacia, & refellere sine iracundia, parati sumus.*

MYTU-

---

m) Tuscul. disp. lib. II, cap. 2.

MYTULORUM QUORUMDAM
VENENUM

ET
AB EO NATAS PAPULAS
CUTICULARES

EPISTOLA

AD
VIRUM ILLUSTREM
FELICIS INGENII JUDICII EXPERIENTIÆ
MEDICUM

DOMINUM
D. PAUL. GOTTLIEB
WERLHOF

SACR. REG. MAJEST. MAGN. BRIT. ET
PRINC. ELECT. HANNOVER. ARCHIATRUM
DIVERSARUM SOCIET. SCIENTIAR.
SODALEM

ILLUSTRAT
ET
UTRIUSQUE RATIONEM DEFINIT
PAUL. HENR. GERARD.
MOEHRING.

LOMMIUS.

Cum omnes artium Professores liberalium has ipsas pro virili quisque sua diligenter versare, & in usus accommodare hominum, tum precipue Medici debent. Hi enim salutarem illam ac prope divinam agitant artem, præsidem sanitatis humana, sine qua nihil in vita suave, ne magnis quidem esse Regibus potest.

Integerrimo Viro
Fautori ac Amico optumo

PAULO GOTTLIEB
WERLHOFIO

S.

P. H. G. MOEHRING, D.

Naturæ Curiosorum Diocles II.

Quod dudum consilii cum animo meo statueram, Ornatissime WERLHOFI, variarum autem rerum continua fere interpositione neglexeram, ei in novissimo conventu nostro novum calcar addidisti. Tantopere siquidem affabili sermonum Tuorum elegantia, singularique prorsus in tenuitatem meam humanitate Tibi me devinxisti, ut nisi propius ad rem expediendam ipsam me jam componerem, officio mihi defuisse viderer. Suavi olim cum voluptate eruditissimam D.D. Rud. Augusti BEHRENS ad Te conscriptam dissertationem epistolarem, de adfectionibus a comestis mytilis, disquisitioni Tue medicæ & philologicæ de variolis & anthracibus (a) subnexam,

p 2

perle-

a) Hannover. 1735. in 4.

perlegens, cuncta profecto assidue investigata, morbi porro singularis, & haud ita multis in regionibus frequentis, indolem atque historiam curate satis memoriæ proditam, variaque tandem, de causa inopinato assurgentis mali, & mytuli veneno, ab aliis aliisque prolata, ingenuo iudicii acumine examinata inveni. Non tamen adeo ex haustam rem agnovit doctissimus auctor, quin potius uberiori experientiæ (b) rem decidendam dederit, atque hæc prope finem eruditæ epistolæ (c) ultro confessus sit: „Ubi ubi autem venenata illa mytulorum „ indoles lateat, operæ sane pretium foret, & ejus rei paulo „ exploratio ratio esset, quamquam eam iniri posse, vix ego „ sperem.„ Et ipse, mi WERLHOFFI, jam antea in *præfationis* (d) *ultima pagina* sapienter monueras, inquiri ulterius ab aliis observatoribus, medicisque naturæ & artis curiosis, in tam notabilis rei causas mereri. Quamvis autem infirmitatis meæ probe conscius sim, neque plane omnem ita rem, quæ longioris utique moræ est, explanare valeam, quædam tamen ad historiam morbi plenioram reddendam proponere, atque deinceps aliqua, ad mytuli venenum attinentia, propitio ÆSCULAPIO, conjectura augurari conabor. Atque hanc quidem, nisi me omnia fallunt, ita comparatam fore opinor, ut, si non universalem morbi causam, quod alii deinceps judicent, suppeditaverim, certe a specialium numero causarum excludi illa nequeat: quum tales observationes in terris, oceano vicinis, ubi mytulorum vivorum frequens & numerus & usus cibarius est, opportunum inveniant locum. Prius vero, quam de hac sollicitus

---

b) l. c. p. 24.

c) p. 25.

d) Ad D. D. BEHRENS dissert. laudat.

citus sim, unam alteramve mirabilis morbi historiam referam, cui ipse adfui, & medicinam feci. Bini priores casus euenerunt anno 1740. mensis Aprilis fine, tempore scilicet, quod ob gravissimi gelu prægressi insolitam vim in omnium recenti adhuc memoria versatur.

Ægrotus I.

Uxori, tres supra annos triginta natæ, macilentæ, mediocris staturæ, prandio in vicina domo, colloquii familiaris gratia adstanti, offeruntur ab hera aliquot mytuli recentes, ad aperturam usque valuarum sine alio liquido, ut mos heic terrarum valet, cocti. Quamvis autem nostra vix iis alias delectaretur, iteratis tamen heræ persuasionibus morem gerens, sex illorum sine ullo condimento comedit. Elapsa nondum semi-hora, domum propriam, mox apud amicam reversura, repetens, in conclavi frustum lintei de mensa adreptura, subito, ante id tempus prospera admodum valetudine functa, vix ipso eodem momento angustiarum in pectore fit conscia, quum humi concidit; paucorum vero horæ minutorum, quæ vocant, spatium, confortii & auxiliorum egena, suapte sponte ad se redit. Consilii & querelarum ergo ad pristinam se conferens amicam, paucis inopinatam adstrictionem relaturo, sensuum usu denuo privatur, artubus rigide extensis. Eo in statu domum transportata, lectoque commissa, consilium meum exposcitur. Visa ægrota, anteaactorum nescius, novaque re perterritus, in ingestorum venenatam indolem movebam suspicionem, præsertim quia morbi facies nil cum aliis commune fovere videbatur. Scire namque licet, mox ab immisione in lectum, corpus totum ægrotantis & vultum adparuisse lividum, qualis fere color

fornacibus ferreis esse suevit; qui post horæ quadrantem in fuscum, & ex brunno in obsolete rubescentem commutatus, intensiorem sensim colorem rubicundum, macularum in petechiis benignioribus æmulum, induebat, donec tandem, post horæ ferme decursum, vividior rubescens, purpureis alias papulis solemnibus, in conspectum prodiret. Sub habitu hocce versicolori cutis quoque fatis manifeste attollebatur, & tumidam præ se ferebat faciem. Inter hæc observatu valde digna reliquarum circumstantiarum series erat. Rigida, vti superius dictum est, membra excipiebant murmura primum in ventre; hinc septi transversæ constrictio, & spiritus fauciumque præclusio; sensibus semper abolitis; neque motu valde conspicuo, nisi artuum raro & involuntario. Sed ita tandem præstrictis faucibus, ut ob viæ spiritalis angustiam nimium coactus aër, stertentis sonum ederet, multum ruboris faciei conciliabatur, & cunctæ partes tremiscebant. Tum subito alterutrius brachii & ex opposito siti femoris motus convulsivi, satis manifesti, per aliquot minuta sese exerentes, brevi post alterius oppositi brachii & decussatim sumti femoris motus convulsivos comites habebant individuos. Quibus haud ita multo post relaxatis iterum, corporis per tantillum temporis spatium quies sequebatur, & apertis palpebris, oculorum adspectus timidus ac erroneus, abalienatæ adhuc mentis argumento, adparebat. Mox eadem denuo scena ludebatur, & pristini motus convulsivi, in dextro femore & pede, sinistroque una brachio initium, & hinc ad oppositos artus transitum facientes, repetebantur eadem vi, eademque contractionis velocitate. Mutato autem, quem supra commemoravi, colore corporis in rubentem, purpuræ similem tantum decresebat morbi vehementia, ut per intervalla quæta, modo narrata; rationis usu potiretur. Lingua tamen adhuc

tensa,

tenfa, folis manuum gestibus, & præcipue juguli crebris comprehenfionibus de coarctatione harum partium naufeofa, aliis præter ea colli & oris commotionibus fastidiosis indicata, con- jicere nos oportebat. Ceterum pulfus æqualis, durus, ac natu- rali parum tardior. Quibus perpenfis, in memoriam redibat illud concinni LOMMII(e) de nervorum diftentionibus effatum, „fcire autem licet, inquietis, „fæpe hunc morbum febrici- „tantibus fubito, fine ullis præcurrentibus fignis, accidere, fa- „ctoque bilis vomitu protinus conquiefcere: proin ejus caufa „ad ftomachi adfectum, non ad febrem referenda eft., Sic & ego, mutata morbi caufarumque proportione, caufam ad ven- triculi adfectionem referens, facta lædentium cruditatum vo- mitione, nervorum compagem mitigatum iri confidebam. Præ- fcripto igitur vulgari vomitorio, quod habebat Rad. Ypeca- cuanh. ferup. I. tartar. emet. gr. I. c. dimid. & Syr. rofat. fo- lut. drachm. III. aliquoties magnam ingefforum & pituitæ vim per os reddebat. Rem feliciter geftam confestim excipiebat lo- quela. Tum vero mens tota erat in querelis. Ex iis, quæ e- vomuerat, reliquias, ori, faucibus, œfophago, paffim adhæ- rentes, totam ardore acerrimo regionem, & quidquid partium contiguarum fit, vellicare, rodere; eadem ventriculum mole- ftia conturbari; huic velut prunam candentem inefle; effluvia ardentia perpetuo & igniculos exhalare canalem alimentofum; abdominis interiora (quid aliud, quam inteftinorum feorfim tractus?) feruido pruritu cieri; eundem pruritam jam totam corporis fuperficiem occupare, referebat. Adaucta vero extra modum prurigine intra abdominis vifcera, breviffimo tramite in fenfuum & loquelæ abolitionem; verbo me expediam, in priftina

(e) Medicinal, obfervat. p. 76, edit. Francof. de ann. 1722. in 8.

pristina mala recurrebat. Sensim tamen sub hisce accessionibus motus convulsivi mitiores & breviores evadebant; at vox rauca & artuum dolores rheumatici succedebant. Post tertiam vomitionem misturam ordinabam, quæ ex Fullerianæ expressio- nis millep. S. unciis ternis, spir. C. C. drachmis totidem & Syrupi ribesior. uncia I. componebatur. Vfus ejus quavis ho- ra vnciæ dimidiæ quantitate, interposito eidem infusi theæ re- petito sæpius potu. Ante vero quam hæc omnia agerentur, ad refocillandas paululum vires spirituosum liquorem, e spir. ros- marin. drachm. VI. spir. sal. ammon. simpl. scrup. unico & bal- sam. vit. liquid. drachma I. constantem, commendaram, qui naribus sæpe obuenteretur, & fronti subinde, ac cervici adfri- caretur. Quorum quidem remediorum actione salutari fiebat, ut laxata cuti arida, alternati artuum oblique oppositorum mo- tus convulsivi, & fauces præstrictæ, & spiritus difficultas, & angustia cordis, & sensuum imbecillitas, & ductus alimentarii ardor, pedepressim mitigarentur, ac interposito alio trihorii intervallo, papulæ urticatæ quaquaverfum in cute universa di- stributæ emergerent. Nihilo tamen secius idem perdurans om- nium membrorum ardor pruriens, quid? quod, facta papu- larum eruptione, concitatus pene fervens, & *per totam noctem* infirmiores & breviores, quam antea, motuum convulsivorum & animi deliquorum reversiones efficiebant, obscura spe & ex- spectatione uti penderem, cessaturane symptomatum series po- stero esset die, reliquorum, a D. D. BEHRENS (f) litteris man- datorum exemplorum instar, an longius duratura? *Altero au- tem mane* quum ad ægrotam accederem, motibus convulsivis fugæ

(f) Vid. inprimis ipsum auctorem ægrotum p. 13. seqq. & MENTZELII ægro- tum ex *Epbemerid. Nat. Cur.* huc translatum, p. 111. seqq.

fugæ datis, nullius rei, hesternæ vesperæ gestæ, reminiscebatur, excepto solo partium externarum & viæ stomachalis ardore pruriente, cujus adhuc reliquiæ, debiliori quamvis gradu, cum vesiculis urticatis, & pallidius rubente cute, una superstites erant. Sed nihil amplius rotam fortunæ heic pertimescendam arbitrabar, quin continuatis potius medicamentorum, ultimo commendatorum, generibus, rem brevi ex voto cessuram præviderem. Cui etiam iudicio fors ita fauebat, ut subducentibus sese de cute vesiculis urticatis, quæ sine suppuratione, sola cute aspera & squamosa relicta, abibant, ejusdem diei pomeridianis horis lectum ægrota deserere posset, beneque cibos adpeteret. Id demum meminisse juvabit, obscurum quendam dolorem, a laceratis quasi in alimentorum canale fibrillis derivandum, non nisi post aliquot dierum intercapedinem desisse.

Ægrotus II.

Triduo post, alia mytulorum cohorte venum exposita, mercator quidam, quadragenarius fere, admodum lacertosus, & eximiæ proceritatis vir, civitatem nostram transiturus, in diverforio ad mytulorum prandium invitatur, quod initio, quia negotia ad aliam domum ipsum vocabant, declinabat, repetitis tamen hospitis & convivarum precibus adnuens, mytulorum magnitudine & pulcra bonitate permotus, stando aliquot comedit, ad summum sex octove. Quibus deglutitis, omni festinatione ad domum sibi propositam venire properat, sed absolutis fere centenis passibus, in via impeditus subita pectoris anxietate spirituque brevi, ac nausea ructibusque, suadente comite, diverforium repetit. Debili pede intranti, vix am-

plius mentis compoti, ingeritur largus spiritus vini gallici haustus, ut vel ad se rediret, vel aliqua vomitione adlevatus liberiores spiritum duceret. Tantum vero aberat, ut ea re mitigaretur malum, ut potius amissis penitus sensibus, corruendo in parietem impingens, ad lectum deportari deberet. Tumque confestim livido totus colore imbutus, adaucta sensim cordis anxietate, sine sensu & motu jacebat, quum exoptata hora maritus ægrotae prioris adueniens, audita rei novitate, de mytilorum veneno suspicatus, ad opem ferendam me arcessendum curaret. Viso igitur ægroto, idem plane spectaculum triste oculis offerebatur, quod in uxore modo memorata expertus fueram: idem varians cutis color & tumor, iidem nauseosi gestus, iidem motus artuum convulsivi, vices alternantes, idem demum pulsus, quamvis ob lacertosum corporis habitum plenior paulo. Ratione ad differentiam corporis habita, eadem propemodum medela utebar: Rec. Rad. Ypecacuanh. drachm. dimid., tartar. emet. gr. un. c. dimid., syr. rosat. solutiu. unc. fem. M. ut statim linctum lambat, superbibendo infusum theæ. Rec. Spir. rosmarini, & lavendul. cujusvis unc. fem. spir. sal. ammon. simpl. scrup. duos, balsam. vit. liquid. scrup. quatuor M. ut sit liquor odorus, naribus sæpe obvertendus, & cervici ac fronti sæpius adfricandus. Rec. Express. millep. simpl. Full. unc. duæ, acet. prophylact. Sylv. unc. una, mistur. simpl. unc. fem. Syr. papav. alb. q. s. vel unc. una M. hujus omni hora unciam dimidiam, peracta vomitione, hauriat. Ex his medicamentis, deglutito primum vomitorio, ternas habuit copiosas vomitiones, quibus bono statim omine loquela exceptis, de eodem primarum ardore exurente viarum conquestus est, qualem miserrimum altera gemuerat ægrota. Ita quoque alterius in superficie cutis prurientis doloris inpatiens, in illarum partium

tium frictione solatium quærens, ex scylla in charybdim incidebat: hunc namque locum, mox multum elevatum, & papulis urticatis undique conspersum impatibilis occupabat dolor ardens, diu perseverans. Sed reliquæ cutis ruber erat eo tempore color. *Sub noctem* motibus convulsivis & gulæ vinculo laxatis; papulæ urticatæ, initio lactei coloris, sed posthac pellucidæ, & aquæ gutta refertæ, undecunque emergebant, lenito, aut, si mavis, sopito ad tempus pruritu, per crebram ad somnum inclinationem. Nullum tamen eodem tempore iudicium, obscura præsentium repræsentatio, peneque nulla præteritorum recordatio: statum diceres comati vigili non deliro simillimum. Huic tandem rei *summo mane* lenis, & reficiens, & quietus somnus medebatur; quo scilicet, compositis ad roscidam perspirationem membris, vesiculæ a cutis eminentia dispellebantur, recuperatoque sensu ac motu, quæ præsto fuerant, reliqua symptomata in fugam conjiciebantur. Cæterum omnia in nostro adfuerant symptomata, quæ uxorem superius adductam vexaverant. Ille autem post meridiem, superstite aliqua virium infirmitate, iter suum prosequabatur, tertio abhinc die, illæsis iterum viribus gaudens.

Illud etiam novisse oportet, reliquos convivas in utroque prandio omnes a relato morbo immunes permansisse, quamvis largam satis copiam mytulorum comedissent. Necessè igitur est, latuisse venenum in uno tantum alterove mytulorum: quum uterque nostrorum ægrotorum sex, ad summum octo ingessisset. Octo etiam vel decem laudatus amicus Tuus, D. D. BEHRENS (g) edit, neque forte plures alii manducarunt, qui tamen adversa exinde cum valetudine conflictati sunt. Sed ut subtilis

q 2

veneni

(g) *De affection. a mytulis p. 13. & seorsim p. 25.*

veneni hujus, vigore quodam igneo plerosque repente & inopinato rapiens, acrimonia in apricum magis deducatur, & quam parva ejus copia ad molestissimum illum morbum excitandum sufficiat, perspicua ratio sit: nihil equidem mea opinione significantius totam rem explanabit, ac sequens historia, ex uno mytulo, ne quidem deglutito, sed manducato tantum, & post paulo exspuitione rejecto, eundem morbum, pari fere vehementia celeriter enatum, docens.

Ægrotus III.

Aheno, flammis imposito, adstat uxor quædam honesta, macilenta, quinquagenaria, nervorum magna gaudens agilitate sensuque, ac mytulos, testis inhærentes, vivos, coquendos dicis causa quandoque agitatur. Inter hæc ut percontaretur, an probe cocti forent mytuli, & apti, qui ad cœnam statim adferrentur, unum de aheno, testa diducta hiantem, depromit, illumque manducatum, matura coctione, vultuque, ac gustu placentem adprobat; quia vero numquam alias per totam vitam iis delectata fuerat, leni hujus unius masticatione contenta, succum vix cum saliva deglutit, totam vero carnem rursus exspuit. Dum hæc aguntur, exorto in platea prope ædes inexpectato sine capite rumore, nostra, quid rei esset, visura adcurrens, subito magna pectoris anxietate, quasi spiritus ipsi præcluderetur, faucesque præstringerentur, corripitur. Simul quoque eodem, in stomachi regione, ardoris sensu exquisitissimo tacta, qualem D. D. BEHRENS (h) in se observavit, ac pluribus memoriæ prodidit, eundem, motu fibrarum œsophagi inverso, sursum ad pharyngem, flammæ fugacissimæ specie, ad-

scen-

(h) l.c. p. 14. sq. Conf. *ægratum meum*. I. § 2; supra.

scendentem, narratamque faucium coarctationem gignentem, percipit. Insigni tamen eo coloris variante livore, qualem ægroti superius descripti in universa corporis superficie experti fuerant, carebat nostra, cui cutis subtumida elevabatur, & purpureo-rubente colore splendebat. Inusitato rei spectaculo perterrita nostra, conservatis sensibus atque motuum illæso vigore, e me, ad auxilium ipsi ferendum adcersito, quærit, qualis morbi genius foret, qualeque discrimen esset. Addit præter ea, frequentem adfurgere ad fauces & os pituitam, mirum parca suaj mole ardentem, & perpetuam nauseam creantem. Quibus auditis, mytuli manducati venenum, extra omnem aleam positum, facile suadebat largam lactis tepidi eamque sæpe repetitam potationem, cujus suaviter lenisque demulcens copia, primarum viarum parietibus jugi adfluxu adfusa, superatis, mox ab initio eratis, vomitionibus materiæ acerrimæ, ardentissimæ, dolores ita leniebat, vt noctem placidam transigeret. Altero tamen mane totum pectus, & abdomen, & brachia, & collum, papulis urticatis obsita conspiciebantur, quæ noctu efflorescere jam cœperant, quarumque beneficio corpus pariter, ac animus adeo levabatur, ut lecto egredi potuisset, ni lenem roscidumque cutis madorem conservare paulisper voluisset. His autem versus horam decimam antemeridianam de visu sese subducentibus, rei iterum domesticæ præesse poterat. Neque heic reliqui conuivæ ullum à mytutorum illorum usu incommodum sentiebant.

E tribus his a me propositis ægrotis, nullus alium cibum, eodem prandio cœnave, comedit; ergo celeri veneno subito se prodens adfectio, ingestis brevi ante mytulis. (i) solis adscri-

q. 3

benda

i). Satis notum mytuli nomen. Qui tamen plura de eo scire cupit, adeat
SCHOENE-

benda est. Hinc etiam ab exemplis nostris tale robur BEHRENSIANIS ægrotis, qui aliis una cibus usi fuerant, adcedit, ut & illorum adversæ valetudines certo mytulis tribuendæ sint unicæ. Quid? quod re curatius considerata, seorsim adparet, in ipso D. D. BEHRENS aliorum ciborum admisionem diluisse, vel retardasse mytulorum venenum adeo, ut vel bihorii tandem, (k) aut trihorii intervallo vim suam exerere inciperet, quum ternis meis ægrotis vix horæ quadrans a morbi violentia relinqueretur. Maxima vero præ reliquis admiratione digna est vivida & præsentissima veneni actio in ægrota mea tertia, quæ licet non convelleretur, neque insolito illo cutis livore tingetur, quo reliqui duo, atque ut plurimum mentis aciem conservaret; cunctorum tamen reliquorum symptomatum vim atque furorem in se experta est, post tam parcam succi ex uno mytulo quantitatem, salivæ potissimum vehiculo in ventriculum delatam. Nec enim colli & pectoris angustis, neque fervidissimo primarum viarum ardore, neque nausea, neque vomitionibus, neque levi subinde mentis abalienatione, neque papulis denique urticatis erat immunis,

Cæterum eodem anni, 1740. vere, quo ægroti duo priores decubuerant, complures alii aliis in locis vicinis eo quidem modo

---

SCHOENEVELD. *Ichtyol* p. 54. & alios piscium & aquatilium descriptores. Speciem nostram mytulum RONDELETII, ALDROV. MERRET. & plerorumque auctorum, seorsim nominat LISTER. *Exercit. Conchyl.* 3. p. 30. musculum vulgarem marinum subcæruleum fere virgatum, aut nigricantem; & PETIV. *Mus.* p. 84. musculum maritimum vulgatissimum edulem. LINN. tandem *Syst. Nat. edit. 2.* p. 64. sub concharum genere, quarum animal Tethys est, recenset. k) l. c. p. 13.

modo a mytulis lædebantur, & ventriculo potissimum & intestinis vitiatis, in copiosam & acrem diarrhœam, ventrisque tormina lacerantia incurrerent, exactis autem 6. 8. ad 10. horis, integra demum sanitate fruerentur. His autem omnibus nullæ neque convulsiones, neque vesiculæ urticatæ, neque alia symptomata, quorum supra memini, fiebant. Unde conjiciamus licet, primarum hæc viarum turbas ab hiberna potissimum anni 1740. constitutione derivandas esse, dum ex prægresso gelu intensissimo, superius enarrato, permulti pisces oceani septentrionalis littorales cum reliquis (1) crustaceis pariter, ac testaceis animalculis marinis pereuntes, insignem aquæ putredinem halituosam, animalibus propriam, admiscuere. Ab hac vero putridorum piscium exhalatione superstites incolæ maris inquinati majorem adhuc acredinem consequuti sunt, ac illis naturâ a sale marino inhæret; atque hinc in cibum paulo post hominum cedentes, sale suo purgante marino & nitroso volatili, noviter iis insinuat, dolores ventris & laxam aluum fecerunt. Quod ipsum minus nos in admirationem rapere potest, quo pluribus & evidentioribus quotidie exemplis constat, permultos homines ab usu marinorum quorundam piscium & mytulorum sanorum citam habere aluum.

Hæc

1) Illud quoque aliis in oceani tractibus eo temporis decursu evenisse, nova publica e Galliæ, Angliæ, Belgii locis maritimis A. 1740. initio docuerunt. Ac nostro quidem in littore complures pisces littorales adeo imminuti sunt, ut ex asellis (Gadis ARTED. *Ichthyol.*) osmeri spec. I. ARTED. l. c. pleuronectis ARTED. &c.; neque minus e cancris LINN. *Syst. nat. ed. 2. p. 62.* stellis & echinis marinis; mytulis & ostreis pauci supersint, & juniores tantum capiuntur. Ut adeo credere fas sit, juniores profundius in mari latitantes, adultis littoralibus,

Hæc autem modo exposita falis marini & halituum putridorum a mortuis piscibus & insectis exhalantium acrimonia ad mytulorum non sufficit venenum adeo acuendum, ut morbos, quorum insultus tres mei ægroti & *Behrenſianorum* aliqui sustinere debuerunt, tam celeriter, tantaque symptomatum sævitia, gigneret; quum plurimi, nullum alui profluvium perpeſſi, foliſ papularum eruptionibus judicarentur. Neque diu hæ aquarum littoralium impuritates perſtare valent, quoniam perennis fluxus & refluxus maris undas ita commovet, & cum alia aliisque jugiter permixtam, ac dilutam, tam late quaquaverſum diffundit, ut idem ſemper recens odor in oceano noſtro ſentiat: contra ac in mari Baltico &c. ſub menſium æſtivorum ardore fieri ſuevit. Quamquam itaque corruptam hanc aquam littoralem & putridam, in conchyliorum aliorumque piſcium alimentum cedentem, per breve temporis intervallum ita eos vitare poſſe, lubens Tecum (m) ſentiam, ut levem illa nauſeam, vel tormina ventris, & laxamenta copioſiora, quorum mentionem feci, cieat: majora tamen mala vix eadem hæc producet, ponderata parca impuritatatum vulgariū quantitate, quæ a mytulis adſumta, & in iis cum aqua marina perfuſa, hinc tandem ad humanum corpus deſertur. Quanta enim non requiritur per tot sæpe menſium, quid? quod annorum decurſum hauſta affluviū marinorum impurorum moles, ut hæc memoratarum EUGALENI adſiſtionum auctor in nobis euadat? Adhæc ab illuvie tali littorali univerſus mytulorum, in ea maris regione ſibi adcumbentium acervus, aut ſaltem eorum plurimi, eadem

---

bus, a frigoris sævitia neci datis, hodie tantum eſui nobis eſſe, donec hi quoque paulo plus adoleverint & genus ſuum multiplicaverint.

m) Pref. ad D. D. BEHRENS *diff. cit. pag. ult.*

dem labæ venenata inquinarentur, non unus, aut alter, ac ideo complures eodem tempore, eodemque prandio infestarentur. Sed certo constat ex omnibus aliorum, & meis exemplis, unum semper convivam tantum decubuisse, reliquis ab eadem mensa illæsis discedentibus, id quod & Tu, humanissime WERLHOFFI, (n) una cum D. D. BEHRENS, perhibes; luculento testimonio, singulare esse venenum uni tantum mytulo infusum, vix pluribus eodem tempore. Putredini mytulorum emortuali, quam idem D. D. BEHRENS (o) pulcre confutavit, adfines est figmentum aliud, veneni causis, in quas inquirendum porro est, adensum, quod ab Ill. Jcto Kiloniensi, Franc. Ern. VOGT (p) hisce relatum legitur: „b. D. D. „ WALDSCHMIDIUS adfirmabat, si mytuli, postquam capti „ sint, tempestate præcipue tepidiori, per aliquot dies non „ comesti manerent, talia fieri posse, & quidem ideo, quod „ recens nutrimentum, & naturalis expurgatio deficiat, quam, „ quovis *νυκθημερα* semel in aqua marina sese aperientes, aquam, „ que recentem adfumentes, conciliare sibi soleant. Atque „ hoc mihi, „ addit Ill. VOGTIUS, „valde fit verosimile, „ quia exemplum novi nullum, quo constat, a recens captis „ mytulis, eodemque aut proxime sequenti die comestis, quem, „ quam talia symptomata passum.„ In quibus licet vera sint, quæ de aquæ marinæ necessitate, cujus sensim adfluentis copia mytuli successiue reficiantur oportet, eruditi viri litteris mandarunt, longior tamen eorum extra aquam mora non reddit illos

---

n) *Præfationis p. c.*

o) *pag. 18.*

p) *in Comm. litt. Nor. 1735. hebdom. 31. p. 242.*

illos venenatos, sed infirmiores tantum & macilentos, quamdiu vita gaudent. Proinde multis in usu esse sœvit, ut mytulis, quos in domo per aliquot dies conservare volunt, sæpe aliquam Zythi copiam adspargant, qua nutriantur, quin haud raro pinguescant. At sicuti merito piscis nequam, nisi recens, compluribus censetur, ita terni mei ægroti mytulos comedunt intra *νυκθημερα* spatium captos, &, quod amplius eorum bonitatem comprobat, navicula, cui sufficiens aquæ marinæ pro nutrimento quantitas, per rimulas adfluens, inest, ante bihorium vix exemptos. Hinc longior mytulorum extra aquam mora nulli eorum putredini, multo minus acrimoniæ virulentæ, ansam dare potest, præcipue quum mytuli inter ea mortui, sponte testam aperiant, neque hiatum umquam occludant, quales nulla vel leviter prudens ancilla coquit, sed rejicit. Mea igitur exempla, velut totidem argumentis, laudatissimum D. D. VOGTIUM evidenter coarguunt, posse recentes mytulos longe graviores morbos inducere, ac a plerisque antea scriptoribus adnumerata iis sunt morbi *Φαινομενα*, posseque subtile venenum ab uno mytulo proficiscens, plura dolorum & anxietatum genera in scenam producere, ac vulgares littorales sordes per levia unius alteriusve horæ tormina ventris, aut laxatam aluum exercere sueverunt.

Neque sane video, quid Martius mensis, solus e reliquis, peccaverit, ut mala sua fortuna, veneni, mytulis adplicandi, ferax perhibeatur, qualibus eum sermonibus hominum vapulare, D. D. BEHRENS, (q) juncta nugarum confutatione, adferit. Quos ego casus observavi, ii in illud potissimum tempus vernum inciderunt, quo mox a finito gelu, radii solares

per

per aliquot dies mari suavem vegetumque calorem concitaverant. Auctumno vix ullam a mytulis ægritudinem obortam audivi; æstate vero vix heic terrarum in escam cedunt.

Missa namque de varia, pro vario lunæ motu, situque variante, pinguedine fabula, ab aliis dudum destructa, eos quidem mytulos a prudentioribus præstantiores reliquis haberi, scire licet, qui primo vere, seroque auctumno capiuntur, sive, uti de cancrorum familia vetus dictum valet, iis mensibus, quibus littera r inest, comeduntur; quoniam ætatis diuturno calore pinguedo plurima consumitur, ac vernis præter ea, & auctumnalibus mensibus permulti pisces, ac insecta alia marina, generationis negotio absoluto, juniorum tenera carne vesci & saginari consueverunt.

Neque firmo adeo talo stant, quæ diligentissimus ceteroquin *Anton. de HEIDEN* (r) & cum eo, atque post eum, fere omnes alii, de majori suavitate, & pinguiori turgiditate albidorum mytulorum, cæca forte experientia seducti, docuere, quibus macriores, citrinos, omnium vero plurimum macilentos opposuere aurantios, & ad rubrum colorem vergentes. Quodsi enim adsertionis hujus rationem scire velimus, vix graviorem, quam credulam patrum e vulgo traditionem reperimus. Complures profecto mecum alii quotidie observarunt, eodem v. gr. verno tempore collectos optimos sapidosque mytulos sæpe albos esse, sæpeque aurantios, eodem tamen gradu turgidos, nihilque sæpe flavos ab albidis, saporis teneritate,

r 2

aut

r) In libro, cui titulus: *Experimenta circa sanguinis missionem, &c. urticam marinam, &c. cum anatome mytuli.* Amstelod. 1686. in 12. Et ex eo **LISTER** Exercit. cit. p. 37. & alibi.

aut suavitate, superari; neque ætate ab invicem differunt, quum utriusque coloris, reperiatur pari fere copia minimi, & maximi; testa pariter tenuiore, parva, striata, ac crassiore, maxuma, & opaca. Ac quamvis flavi mytuli sæpe sicciore gustu offendantur, fit tamen idem quoque cum albidis. Quid? quod oblatum quondam unum e maxumis illis mytulis, ad litus Norvegicum (s) sub marinis rupibus adfixis, cujus testæ longitudo palmum transversum excedebat, quum aperuissem, bene multa carne præditum, & mollissime turgidum cognovi, flavo licet colore gauderet. Ad longe aliud igitur examen progrediendum erit, si veram utrorumque differentiam investigare velimus, in sola forte specierum diversitate quærendam, non autem in diversis anni tempestatibus, in quibus perpetuo, & albi, & flavi, eadem bonitate sunt obviæ; nec in alia rerum causarumque varietate, incauto observatori facile imponente. Etiam si vero duum horum generum macerrimos comedimus; nullum tamen exinde majus incommodum percipimus, ac tardio rem illorum forte in ventriculo digestionem; quem ad modum pluries in me ipse expertus fui. His itaque macies mytulorum, veneni putatitia causa, exul esto.

Majori imagine veri, morbosum quid heic adcuravit aliquoties jam laudatus D. D. BEHRENS, (t) quoniam ea sententia cum raritate ægrotorum, a mytulis post idem prandium decumbentium, uti in antecedentibus ostensum pluribus est, pulcre conspirat. Cum enim ex superioribus, tum per se satis evictum est, nihil ipsis in mytulis sanis, quod hominum prosperæ

s) Vid. *Ol. WORM, Mu.* p. 256. His tamen, nimis dura substantia gaudentibus, minores præferuntur.

t) pag. 21, seqq.

speræ valetudini adversaretur , latere : Ergo veneni causâ vel in mytolorum morbo aliquo , vel alia in re damnosa , iis forinsecus adplicata , quærenda est. De prima re vix indubium quid ab historiæ naturalis scriptoribus memoriæ proditum reperiri credo , nisi celebris **POUPARTII** (u) observatam in testis adfectionem pustularem , scabiei æmulam. Ego quoque in insula Wangerogensi , ad ditionem nostram pertinente , testam aliquando , ab animali suo relictam inveni , cujus altera valvula , olim transversim fissa , succum exsudaverat in interiorem valvulæ partem concavam , unde callus , ejusdem cum testâ substantiæ , dimidiam cavitatem explens , & superficie sua asper & rugosus , erat exortus. Sed hæc & talia testarum vitia vix ac ne vix quidem animalculum ipsum depravare ita possunt , ut venenati quid cum homine communicet , tam celeriter , tamque atrociter sæpe furens.

A testarum itaque morbosa indole ad ipsas animalis ægritudines veniam , quarum nulla plane signa ullibi existant. Quid enim de vesiculis illis aquosis , post coctionem ab elevata mytuli epidermide formatis , a credulis quibusdam narratum est , tam exigua probabilitatis specie gaudet , ut per illud nihil dictum videatur , & vix tam clara ejus confutatione opus fuerit , qua ad opinionem hanc evertendam usus est optumus **D. D. BEHRENS.** (x) Et quoniam ab experientia juvantium nocentiumque luculentissima testimonia merito petuntur , solus ejusmodi mytolorum , vesiculis in superficie turgidorum , frequens & innoxius usus cibarius **b. D. D. WALDSCHMIDIUM** , (y)

F 3

ut

u) *In Act. Acad. Paris.* 1706. vid. **BEHRENS** p. 22.

x) P. 22. § 23.

y) Referente illud **Ill. D. D. VOGT.** *Comm. litt. Norimb.* 1735. hebdom. 31. p. 242.

ut quotidianam meam, & aliorum hæc terrarum experientiam fileam, a multis annis argumenti levitatem docuit.

Latente vero debilibus nostris oculis morborum, quibus mytuli vexantur, numero pariter, ac indole, in iis jam investigandis operam navemus, quæ extrinsecus in illos incidere possunt, ut veneni causam eruamus. Posse cum cibo quædam, corporibus deinde nostris inimica futura, in hiantem mytulotum testam irrepere, aut ab iisdem attrahi, bene cum aliis monuit D. D. BEHRENS, (z) cujus verba legi merentur: „Verum „enim vero,, ait ille, „non penitus quoque negaverim, contin- „gere etiam posse, ut hæc bestiolæ noxium quemdam cibum in- „terdum capiant, & in ventriculo, & anfractuoso intestinulo re- „conditum habeant, qui, si majori præsto sit copia, tales mo- „lestias excitare potis sit., Et paulo post (aa) insecti, limacum hospitis, e Perill. REAUMURIO (bb) mentionem fecit. In Anglia porro & Belgio insectum marinum, ex araneorum genere, in testas mytulorum diductas sese insinuans, & hisce acrimoniam suam venenatam conferens, adcurari vulgo, ipse Tu, amantissime WERLHOFFI, (cc) exposuisti; cui observationi posthac D. D. STOCKHAUSEN in litteris, (dd) ad Te exaratis, propria vsus experientia, suffragatus est. Clariori res hæc luci redderetur, si insectum illud specie sua ad leges historiæ naturalis determinatum fuisset; quo facto, illius proprietates & affectus aliunde melius forte paterent.

Inter

z) Pag. 23.

aa) Pag. cit.

bb) Comment. Acad. Scient. Paris 1710.

cc) Præfat. superius cit. pag. ult.

dd) Vid. Comm. litt. Norimb. 1735. bebd. 31. p. 241.

Inter hæc meminisse quoque juvabit, minus quidem at-
tente STOCKHAUSII verba perpendisse D. D. TRUMPHIUM,
(ee) per corpus illud, aranæ simile, quod modo memoravi-
mus, intelligentem setas mytutorum criniformes, (ff) qua-
rum ii ope aliis rebus extraneis firmissime adhærent. Quam-
vis autem hæ communiter jam ante coctionem ab ancillis vi
evellantur, neque ob habitum crinitum ad palatum sint: fieri
tamen sæpius solet, ut mytuli, præsertim si aliquamdiu extra
aquam jacuerunt, earum partem præcipue inferiorem, ocllusis
arctissime valuis, detineant, eisque totis, prout e testa exi-
muntur, minus delicati sine ullo incommodo vescantur. Vix
itaque crediderim, vel Bremenses, (gg) vel alios quoscunque
populos, setarum illarum similitudine, quam cum araneis ha-
bere videntur, fraudatos, eam iis tribuere vim venenatam
posse, quam alteri infecto marino, ex araneorum sodalitia, haud
prorsus negaverim, quodsi clarior ejus notitia suppeditata fuerit.
Neque corpus illud linguæforme, (hh) licet una cum tendini-
bus reliqua mytuli parte (ii) durius & concoctu parum diffi-
cilius sit, infestum adeo salutis nostræ existimaverim, ut sine a-
liquo exinde subsequuturo morbo in cibum adsumi nequiret:
quotidie namque ac innocue (kk) a compluribus heic locorum
deglutitur.

Expensis

ee) Vid. *idem* *Commerc.* 1736. *bebd.* 26. p. 204. *seq.*

ff) Vid. LISTER. *Conchyl. bivalv. utr. aqu. Exercit.* 3. p. 43. t. 4. f. 5. & 8.

gg) Referente eodem D. D. TRUMPHIO *loc. cit.*

hh) Vel penis LISTERO *l.c.* p. 47. f. 5. & sub *microscop. pict. fig.* 3.

ii) Præcipue ovario labiato. LISTER. *ibid.* p. 37.

kk) Ceterum non est mihi stomachi, ut ad multorum persuasionem, commu-
nemque fere ac cœcum usum, comestis vix mytulis spiritus vini hau-
stum,

Expensis jam aliis de mytulorum veneno venenique causa diversa iudicii, superest, ut & meas super hac re meditationes proponam; quarum probabilitate, a Te, Vir illustris, iudicanda, commotus, ad castra mea, nisi mihi ipse nimium blandior, transeas, vel via minimum ad invictam rei certitudinem explorandam sternatur. Uti vero similibus par ratio esse solet: ita & ego, effectuum, ab aliis in aliis corporibus productorum, *αναλογια* fretus, in causam mox nuncupandam adductus sum.

Sale acri, & plerumque volatili, ac alcalino, hominibus &c. inimico, complura insecta & amphibia referta esse, post alios venenorum explicatores, apud Celeb. D. D. STENZELIUM (11) adnotatum invenimus. Et bene adhuc recordor lepidæ historiæ, cani meo ante aliquot annos cum scarabæis majalibus (mm) vulgo dictis evenienti. Quorum quum ingentem copiam, falicibus insidentem, conspicerem, & agitatibus arboribus humi prosternerem, adstans canis, prout successive decidebant, vivos 50. vel 60. pluresve magna aviditate deglutiebat. Sed hostis intra mœnia inclusus male rem vertebat: elapsis enim paucis horis, tanto alvi profluvio canis torquebatur, ut ex misero ob tormina edito ejulatu mortem oppetiturum crederem. Hausto tamen multo lacte, a malo alterius diei mane liberabatur.

Huc

---

stum, mellioris, ut opinio est, concoctionis gratia, superbiberem: quis enim nescit, quanta eis, & aliis multis piscibus, præsertim marinis in ventriculo duritia, digestu multo difficilior, ac linguæforme mytulorum corpus, spiritus illius ardore exsiccante concilietur? Prudentius agunt, qui Zytho, aliove potu aquoso, mytulos in stomacho diluunt.

11) *Diss. de Venenis acutis*, §. 46. sqq.

mm) E pilulariorum genere,

Huc quoque historias Tuas cum asellis (nn) & osmeri specie prima (oo) trahere liceat. Propiora sunt, quæ de lepore marino (pp) laudatus STENZELIUS (qq) litteris mandavit.

Et exemplorum in hisce regionibus maritimis magna est multitudo, quod piscatores, & alii homines, rei navali operam dantes, nudatis quandoque pedibus, tempore decrementi maris, in vado illo, oceanum inter septentrionalem & terram continentem sito, WADT (rr) sermone patrio adcolæ adpellant, aliquam diu commorati, sæpe tibiis suis urticam marinam pertinaciter inhærentem percipiunt, qua sponte dimissa, aut vi avulsa, haud ita multo post in toto pede pruritus ardentissimus, & rubor, & aliqualis tumor, & papulæ tandem urticatæ exoriuntur, non nisi horis quibusdam exactis abeuntes.

Hujusmodi quoque ardentem ab urticis marinis effectum cum Græci, tum Latini antiqui relatu jam dignum censuerunt. Et e BELLONIO GESNERUS (ss) „Vis quidem in his mordax, eundemque fere, quem terrestres urticæ, pruritus excitant.” In tanta igitur symptomatum, mutua similitudine sese profus exscribentium, claritate non possum, quin ab urticis

---

nn) In *præfat. ad Behrens de adfection. a mytulis, pag. ult.*

oo) ARTED. *Ichthyol. Synonym. pisc. p. 21. cujus Tu in Comm. litter. Norimb. alii cubi, (locus non succurrit) mentionem injecisti.*

pp) Conf. GESNER. *Hist. aquatil. p. 561. sqq.*

qq) *Diff. cit. §. 49.*

rr) Vocis origo a Germanorum Waden, quia totum refluxus marini tempore pervadi potest.

ss) *Hist. aquatil. p. 1239.*

ticis (tt) marinis venenatam illam indolem, in mytulis enascentem, & inde ad hominem delatam, derivem.

Fieri autem sæpissime potest, ut urticæ marinæ mytulis alimento sint. Sive enim hiemali potissimum aura frigida venti orientales constanti per aliquot dies directione flarint, aquæ incrementum vix tantum est, ut navibus per vadum iter liberum pateat; hinc subsidentes sensim cum aquarum decremento urticæ, mytulis libero tum aëri acervatim expositis, inhærescunt, a quarum deinde testis diductis relaxata urticarum tentacula potissimum filiformia, quibus maxuma urentis ardoris vis inest, amplectuntur: Sive eadem undarum superficiiei, durante gelu, innatantes, in mytulorum acervum una cum glacie demittantur, perinde valebit mytulis oblata esca.

Ex hisce vero simul patet, quam pauci mytuli nutrimento huic pernicioso obnoxii evadant, vix millesimâ urticâ, semel in mytulorum acervum deposita, ibidem relicta; quoniam successively adluentes, & vi sua modo majore, modoque minore & inæquali reuersæ undæ, magnum earum numerum in oceani torrentem secum reducunt. Neque clare scimus, quantum temporis spatium apud mytulos veneni efficacia perduret, ac numne continua aquæ adfluentis falsedine brevi illud dissipetur, quod magnæ probabilitatis est. Præter ea quoque mytulorum plurimi durante refluxu maris apud nos capiuntur. Ergo ii tantum mytuli damno esse nobis queunt, quibus urtica paucis horis ante adhæsit, & qui eodem die ad nos advehuntur, quorum perraro, relatis ex causis, est occasio.

Solli-

(tt) Vel ab omnibus medusæ speciebus; vid. LINN. *Syst. Nat. edit. 2. p. 63.* Frequenter hisce in oris species est, ad GESNER. *Hist. aquatil. p. 1239.* figuram accedens, quæ maris adcolis apud vos *Glarre*, vel *Glagge* vocatur.

Sollicite quoque inter graviorem illam & leviozem, a mytilis obortam valetudinem distinguendum esse arbitror: quo facto, alui profluvia, esum eorum sequuta, & similia mitiora symptomata, impuritatibus aquæ littoralis; graviora autem, puto motus convulsivos, vehementissimum ardoris in alimenterum canale sensum, nauseam, vomitiones, papulas urticatas &c. Urticarum marinarum, aut similibus insectorum, virulentæ indoli adscribemus.

Parca vero spes est, fore ut sanos a venenatis mytilis dignoscamus. Sapor quidem, teste D. D. BEHRENS; & meis ægrotis, improbari nequit: & externus color idem his ac illis visus est naturalis. Veneni quoque subtilis per mytilum distributio, & actio paucarum horarum, vix suadet externum venenatorum signum. Id unum forte inquisitione indiget, annon parvæ pustulæ, illis *Poupartianis* similes, in cute ipsorum detegiqueant.

Exposita jam veneni indole & causa, superesset, ut signum morbi explicationem exhiberem. His autem ex aliorum meisque historiis facile manifestis, monuisse tantum sufficiat, vix quemquam, quantum nostra quidem memoria constat, eo morbo e vivis sublatum esse; neque funestum videri eum, nisi tristi forte hora in plures simul mytilos venenatos aliquis inciderit. Quamdiu itaque exemplis eventus ab hoc morbo mortiferi destituimur: (uu) tamdiu minus periculosum, at bene agentem, pronunciamus eundem.

S 2

Curam

(uu) Ab ostreo tali in vicinia uxor quædam animam olim effasse perhibetur: sed de fide rei gestæ minus respondeo. Neque ullo facile argumento

Curam fatis enodavit D. D. BEHRENS; cujus summa, ut brevissime me expediam, est, mox ab initio excitasse vomitionem, subjunxisse cum lenientibus & lubricantibus oleosis, aut lacticiniis, pauca quædam, membrorum rigorem laxantia, & papularum eruptionem adlevantia: opiata vero vix prodesse; e quorum numero theriaca est; quæ si juvat, id omne sudorem pellendo ac leniendo dolorem facit; hinc primis viis a veneno vacuatis, demum addenda, si cui placuerit.

Jam Tu porro, animo exoptate WERLHOFFI, fati nominis famæque Tuæ celebritati age. Nosti, quanto Te fervore colam; Tuorum vero in me officiorum uberrima testimonia sunt. Illustrem HUGONEM, aulæ vestræ & rei medicæ magnum decus & ornamentum, cujus sinceram humanitatem ac liberalitatem corporum naturalium collectio mea læto calculo notat, plurimum salvere jubeas velim. Tu vero iterum iterumque vale, meque redamare perge. Scrib. Jeveræ, a. d. XXVIII. Mart. MDCCXLII.

DE

---

mento evinci potest, virum illum, cujus VALENTINI *Pand. med. legal.* part. I. *Secl.* 3. *cas.* 27. p. 385. *sq.* & AMMANNUS in *Hen.* p. 213. *sq.* meminerunt, aliquam ab ingestis mytulis ægritudinem, præter primam vomitionem perpeffum, multo minus neci datum fuisse: quoniam causa mortis apud eum in humoribus corruptis biliosis, magna veri speciei judicantibus Lugdunensibus & Lipsiensibus, latuisse videtur; vix in alio veneno etiam exhibitio, suspicio licet contra defuncti uxorem mota fuerit.

DE

HÆMOPTOES,
INPRIMIS VERO HABI-
TUALIS, SEU PHTHISICÆ, EX-
PEDITIORI QUADAM EFFICA-
CIORIQUE CURATIONE
DISSERTATIO

AD

INCLYTAM AMPLISSIMAMQUE

NATURÆ CURIOSO-
RUM ACADEMIAM LEOPOL-
DINO - CAROLINO - CÆSA-
REAM,

QUUM LIBERALI ILLIUS MOTU PAU-
LO ANTE COLLATO IN RECEPTIONIS SYMBOLUM
SILIMACHI SECUNDI NOMINE
COOPTATUS ESSET,
GRATITUDINIS OBSERVANTIÆQUE ERGO
SCRIPTA

A

JOANN. GERARDO WAGNER D.
MEDICO LUBECENSI,

Ad
 Inclytæ Naturæ Curiosum Academiæ
 ILLUSTRES ATQUE EXPERIENTISSIMOS
 VIROS
 DN. PRÆSIDEM, DIRECTOREM,
 Adjunctos & Collegas
 reliquos
 Præfamen epistolare.

Prili jam mense *Vobis* debebatur, quod, Augusto demum præcipite, iter ad *Vos* ingreditur. Etenim, quum Martio mense mihi redditæ essent *Tua*, *Præses Illustris*, litteræ, plenæ humanitatis, plenæ in hominem immerentissimum favoris, quibus tabellas receptorias, *Tuo*, inclytæque, cui præfides, *Academia* nomine ad nos datas, comitabare; meum omnino fuisset, id serio agere, ut data facultate, quo possem specimine inaugurali, nomen meum novo Actorum Academiæ Volumini, tunc temporis ad finem properanti, insinuarem. Sed quod magis

gis honorificum mihi novum Academici nomen videretur, quam quod Observatiuncula tantum, seu historiola quadam, auspicarer; staturam aliquod dissertationis cujusdam practicae argumentum, ex Adversariis nostris de promptum, ampliori consummatissimorum Medicorum Societatis experientiae ulterius perficiendum tradere.

Venit hoc omine ad *Vos, Viri Illustres*, hoc quidquid est schediasmatii, quod neque ex intervallo temporis ipsius elaborationi dati, neque ex scripturae genere, sed ex solo, quo scriptum est animo, metiemini. Quod enim ad tempus ipsius elaborationis attinet, nae isthaec elaboratio in ejusmodi temporis incidebat periodum, qua praxis clinica non totis solum nos diebus exercendo, sed ne noctes quidem ab interpellationibus nobis vacuas linquendo, propriam non raro valetudinem in discrimen adducebat, lectoque nos interdum adfugebat. Patet hoc ipso, quid de stili orationisque genere futurum sit, manu nunc
a labo.

a laboribus, nunc ex morbo, languida stilum toties resumente. Solus itaque in justum schediasmatii nostri modulum supererit animus, quo hæc publici juris facimus, propensissimaque in artem mihi dilectissimam humanæque salutis obstetricantem, voluntas, qua quantulamcunque in hoc scientiæ genere, & imprimis ad medicinam certiolem efficaciolemque, accessiolem, longe maximi faciendam esse cum candidissimo *Sydenhamo* semper existimavi.

Ceterum, ut summum Numen *Vos*, magnos artis naturalisque scientiæ promotores & statores, incolumes ad seram senectutem fervare velit, enixe voveo, *Vestro* me favori etiam atque etiam commendans

*Illustrium Nominum
Vestrorum*

Dabam Lubecæ IV. Calendar.
Septembr. 1722 cc XLII,

Cultor observantissimus

Joann. Gerard. Wagner,

decertare audeamus. medicos doctos hæc ex arte imitatos, eosdem nobiscum, imo præstantiores non raro, curationis successus esse experturos. Et vero hoc studio, hac fiducia, factum est, ut non piguerit, historias curationum nostrarum, eo plane modo, quo illas in Adversaria nostra, in proprios usus, pleniori narratione, retuleramus, exhibere, non antecedentia solum horum morborum, quatenus illa innotuerant, sed sequelas etiam, & quomodo post curationes has valuerint nostri, notantes. Neque enim cæco methodi cujusdam amore, sive illa aliena sit, sive nostra, (si præsertim illa magnis utatur remediis, aut circa morbos facile recidivantes versetur,) ita ducimur, ut illa statim adplaudamus, si modo curatus sit pro tempore ægrotus, seu in vivis servatus. Ipsas adeo morborum sequelas sollicitè nobis notamus, quatenus illæ inprimis (non credulitate quadam proletaria, vel opinione forte nostra, sed mechanice, & secundum observationem œconomix naturæ) cum iis, quæ antecessere, cohærent. (**)

Hujusmodi vero rigorosiori etiam
examine

**). Exempli causa: Si post methodos medendi sanguinis nimis prodigas, in Hæmorrhagiis præsertim, illa mala, quæ ut plurimum omnem nimiam sanguinis proprio naturæ motu factam jacturam presso pede sequi solent, (v. gr. enormior, nec facile refocillanda vîrium jactura, sensuum debilitationes graviores, cachexiæ, œdemata, & quæ sunt hujus commatis,) sequantur, nemo, arbitror, vitio mihi verret,

examine adhibito quum sese nobis hucusque methodus hæc penitus probaverit, hysteregiaque adhuc semper felici sit gavisa, tanto rectius a nobis eandem ulteriori Medicorum sagacium perfectioni traditam arbitrabimur. Vale, Lector benevole, feliciterque age.

t 2

Con

tet, si ejusmodi curationem, licet succedentem, ægrosque in vivis servantem, posthabeam methodo, suos tam tristi ὑσπερργεια non mulctanti. Et sane amplissimus se hic nobis aperiret dicendi campus, si de ὑσπερργεια methodorum, magnis remediis (vtr hoc vocabulo SYDENHAMI in morem) nimis audacter, & ultra quam par est, aut necessitas exigit, peractarum, differere sustinerem, atque demonstrare, in ejusmodi casibus sæpe curatos dici vel haberi, qui tantum servati violento medelæ genere μετασωσιν solum, seu μεταβασιν νοση εις αλλο γενος. extorquente. Quod quemadmodum in casu penitus desperato semper licitum est; ita illud prostantibus methodis securioribus, & quæ ejusmodi manes non patiantur, illicitum, & egregio illo Medici caractere, puta Φιλανθρωπια, indignissimum arbitramur, solentque mihi in ejusmodi negotio atque nimio desperatorum, seu extremorum remediorum usu in mentem venire verba FREINDII, refrigerantium in acutis ab usum, seu nimum potius usum, taxantis, faceteque tandem, quasi vero, iniquentis, quia nefas sit ægrotum comburi, ideo protenus frigore enecare oporteat.

Conspectus contentorum Dissertationis.

- §. I. Hæmorrhagiæ per os fientes, morbi haud leve genus,
 II. Hæmoptoës, Hæmoptyses & Vomitus cruenti nominibus insignitum.
 III. Quæ vel *accidentales*, vel *habituales* scholis dictæ,
 IV. & medicamentis variè quidem debellatæ, rarius victæ.
 V. Desiderata Therapeutica circa Hæmoptyses, &
 VI. quatenus his in medicina satisfactum sit? nec ne? *Pulvis absorbens Wedelii* summum ad compescendas hæmorrhagias remedium internum; habitualibus tamen præcavendis non sufficit.
 VII. Quo casu corticem Peruvianum, ipsa hæmoptysi adhuc furente, tuto fructuoseque adhiberi didicerimus,
 VIII. & quomodo hanc experientiam desideratis Therapeuticis §. V. propositis, ulterius accommodare animum induxerimus.
 IX. Historia II. hæmoptoën habitualem, quater, imo quinquies, in eodem subiecto curatam, exhibens.
 X. In historiam antecedentem scholion & epicrisis.
 XI. Historia III. hæmoptoën habitualem gravissimam, percuratam ex methodo, exhibens.
 XII. Historia IV. antecedenti similis.
 XIII. Quatenus Corticis in Hæmoptoë usum, rarius celebratum, nulloque præter experientiam & casum, auctore, a nobis hucusque tentatum, *Mortoni, Hoffmanni & Helatii* calculi firmaverint.
 XIV. Quomodo his ducibus in faciendis periculis navius dein perexerimus, Historia Vta, hæmoptysin habitualem, haud levem, eamque percuratam, sistente, declaratur.
 XV. Historia VIta, hæmoptycicum itidem curatum sistens. NB. In hujus historię initio a nobis prætervisum notare, quod hic æger non solum ante hos quinque annos pleuritide exquisitissima, quaque ægre a nobis servaretur, decubuerit, sed etiam duobus jam inde ab annis tussi pulmonali gravissima, crebrius, idque integris mensibus, sanguinem simul tussiendo, laboraverit; sed quod is paucus esset, & cetera sub his mediocriter valeret ægrotus, non magnopere curasse hanc tussim, licet cruentam.
 XVI. Historia VII. Juvenem hæmoptycicum curatum exhibens, qua simul, an cortex solus hæmoptysi præsentis compescendæ sufficiat? sed irritato usu, tentatum, id quod etiam
 XVII. Historia VIII. vetulam vomitu cruento laborantem, & ex methodo curatam, exhibente, confirmatur.
 XVIII. Methodum nostram per Historias, seu Observationes speciales sparsim traditam, anacephalæosi succincta exhibet.

Elenchus Scholiorum ,

five

Notarum.

- Not. 1. Quid hæmoptoë *accidentalis* dicatur , quid *habitualis* , Mortoni verbis describitur.
2. Votum pro separatione medicinæ efficacis ab inertiori.
3. Pulveris absorbentis Wedeliani Descriptio ex Wedelio exhibetur , simul & illius, quo nos uti sumus.
4. Hujus pulveris laudes , seu virtutes ex Wedelio recensentur , simul tamen longe majores ipsi inesse a) ad sistendas efficaciter hæmorrhagias , (id quod Historia quadam insigni confirmatur), b) ad fluxus alui enormiores sistendos.
5. Hæmoptoës habitualis plenior ex Mortono descriptio , nec non
6. infida indoles , imperfectaque vulgaribus modis suscepta curatio , ex eodem.
7. Corticis usum ad hæmitritæam & epidemicas malignas Febres , item ad isteros , dudum quidem nobis , non vero ad hæmoptoën , innotuisse.
8. Phthises veras Lubecæ rariores esse , tabemque ex febre ventriculi lenta cum tussi (a Mortono non descriptam) frequenter pro phthisi haberi , pessimeque sic curari.
9. Pulvis Cornachini Infuso laxativo Managettæ remixtus , expeditum catharticum.
10. & 11. Levæa textus additamenta continent.
12. A sputorum conditione quomodo de statu ruptorum intus vasorum , seu vulneris interni , judicari possit , pleniori descriptione dignam rem in gratiam tironum omnino videri.
13. A sudore etiam in hæmorrhagiis internis præcipua quædam signa desumi posse , in vulgus minus nota res.

HIPPOCRATEM Sudores in Semeioticen jam invexisse, licet nullam minus rem, quam methodum diaphoreticam (id quod mascule $\text{\textcircled{S}}$ pro admirabili ingenii, lectionis, judicii, artisque facultate, post Sydenhamum, Freindius, in aureolis de Febris Commentariis, Commentario III. $\text{\textcircled{S}}$ curaverit,) curaverit. Sed post Hippocratem hanc Semeiotices partem, æque ac alias præstantiores, neglectius habitas fuisse.

Non vacare quidem nobis hoc loco hos defectus retarcire, nihilsecius *ως εν παροδω* lubere generalia quædam de his tradere, inprimis vero peculiarem aliquem, minusque celebratum boni sudoris characterem, cum lectore medico communicare.

Hujusmodi sudoris *μεχανικη*, ex doctrina motus sympathici membranarum membranarumque H. C. partium in motibus morboſis, inprimis explicanda, quæ doctrina illustratione adhuc dignissima.

Hæmorrhagarum internarum, inprimis habitualium, mechanicen (adde inprimis, *pervicaciam*,) e spasmo partium externarum sub his vigente, & periodice recurrente, præcipue pendere.

§. I.

Inter illas ægritudines, quæ ægrotos non minus, quam medicos, symptomatum atrociam, mortisque instantis metu, mirifice exercent, haud postremum locum occupant illæ hæmorrhagarum species, quibus vitalis latex ore, vel screando, vel tussiendo, vel vomendo ejicitur.

§. II.

Nemo forsan medicus est, quin perspiciat, nos hoc loco, neque gingivas cruentas, neque præternaturales quascunque totius oris cruentationes, morari, sed illas indigitare præternaturales sanguinis per os eructationes, quæ termino tecnico, *Hæmoptoës*, *Hæmoptyses*, *Vomitusque cruenti* nominibus veniunt.

§. III.

§. III.

Habes, Lector, tituli præfixi rationem ex parte, de quo etiam hoc paucis monendum, quod hæmoptoen simpliciter talem, (quam cum MORTONO non male forsan *accidentalem* adpellamus) dicamus illam, quæ ex ruptura vasorum pulmonalium, sine prævia pulmonum, imo & massæ sanguineæ notabili labe, quacunque demum ex causa, contingit; phthisicam vero illam, quæ ex pulmonibus & sanguine, chronico jam malo plus minus infectis proficiscitur, quam MORTONUS (1) *habitualis* hæmoptoës appellatione designat.

§. IV.

Atque horum quidem malorum ad curationes quod attinet, adeo infinitæ illæ numero sunt, ut sola earum recensione historica magnum fatis volumen concinnari posse videatur, quum nullum facile opus practicum, nullum consiliorum volumen, reperias, quin speciosis hæmoptoës remediis, curandique methodis adeo abundet, ut mireris, passim, nec rara esse ferri,

---

1) Rectissime his succinctam MORTONI, naturæ voce loqui soliti, explanationem jungimus, Phthisiologiæ Libr. III. cap. V. *Plurimum, inquitentis, hic refert inter hæmoptoën accidentalem & habitualem distinguere. Accidentalem eam voco, quæ mere ab accidenti aliquo procedit, uti a vociferatione nimia, exercitio, vel tussi vehementi, ab hæmorrhagiæ solite suppressione, a lapidibus eretaceis in ipsis pulmonibus generatis, vel ab aciculis atque aliis ab extra in eos demissis: Habitualem vero, quæ a vitiosa acri & fermentescente sanguinis diatresi dependet: ita ut penus & fomes morbi semper intus delitescat. Hæmoptoë ista accidentalis curationem non difficulter admittit &c. habitualis vero, si uti ab intestino sanguinis fermentescentis motu & ab aperientis vasa acrimonia dependet: ita etiam febrem cum accelerato pulsu, & urina subrubra, semper conjunctam habet, & post incerta intervalla itentidem solet recurrere.*

ferri ejusmodi malis defunctorum funera. Taceo dissertationes académicas & peculiáres de hæmoptoë & hæmoptysi, nec non de sputo vomituque cruento, commentationes; taceo tot schedulatim sub certissima salutis sponse in orbe circumuolitantibus hujusmodi malorum curationes; taceo arcanas medicamentorum ischæmorum artes, promptam securamque sanguinis cohibitionem, tantum non jurato, pollicentes, nihilo secius ægrotos haud raro artificemque turpiter destituentes.

§. V.

Ut vero nunc pressius indicemus; quidnam istud sit, quod in curatione hæmoptoës, vel hæmoptyseos, medicos æque ac ægrotos exerceat, certiorisque vel efficacioris medelæ desiderio torqueat: sunt illa, primo hæmorrhagiæ cita cohibitio; dein ut hæc cohibitio constans sit: tum ut illa tutis fiat modis, hoc est, ut ne ægrotus post cohibitum sanguinem in graviora mala incidat, graviusque ægrotet, quam quidem durante, vel per vices redeunte hæmorrhagia ægrotaverat. Nescio, annon triplici huic voto novum adjungam, nimirum, ut ante dictis indicationibus, non demum longa, tædii plena, facileque in prius ruente curatione, fatisfiat, sed quantum ejus fieri potest, curatione expedita efficaciterque ægrotos levante.

§. VI.

Tui nunc facio, Lector medice, & inprimis practice, judicii, quousque justissimis hisce desideriis, in curationibus summorum, præsentis æque ac præteritæ ætatis, medicorum fatisfactum sit? Jam quidem is ego nequaquam sum, qui neget, medicos in scriptis claros, æque ac alios, vate quidem sacro carentes, nihilosecius cordatos eruditosque medicos clinicos,

cura-

curatione cita non minus. quam tuta & constanti, hæmoptycos restituisse. An vero exinde id in communem publicamque utilitatem redundarit, ut methodus ejusmodi efficax, observationesque practicæ ipsi velificantes, præ reliquis (2) passim obviis, medentium quotidianis vsibus, & imprimis ad medicinam ituris universim in scholis, commendarentur, haud facile affirmaverim. Ego certe summorum præteritæ æque ac præsentis ætatis medicorum præceptis, interpretibus ad hanc rem viris doctissimis, & in omni artis medicæ, uti ambitu, ita exercitio, versatissimis, ignutritus, nihilo fecius quum ad medicinam faciendam me contulisssem, magno meo dolore comperiebam, nondum in præceptis faciendæ feliciter medicinæ eo ventum

2) *Præ reliquis*) Vehementer optandum esset, ut medici practici, tam viva voce in academiis medicinæ tirones artis principiis imbuentes, quam scriptis suis vtilissimas veritates medicas publici juris facientes medelas heroicas & præ ceteris expectationi & voto satisficientes, ipsarumque utendi modos, (si illæ præferim facile parabiles sint, nec magno apparatus stipentur,) præ aliis minus efficacibus, tironibus minusque expertis, commendarent. Incredibile enim dictu est, quanta medicinæ efficacis pars in Democriti puteo adhuc delitescat, non tam publicæ academiarum luci, quam, post medicos nosocomiis militaribus æque ac civilibus præfectos, isti medicorum generi, quod elatioris supercilii medicis practicorum urbicorum nomine, quasi per ludibrium, venit, introspectienda. Et sane disertus esse possem, si vel solo exemplo curationis februm sic dictarum acutarum exanthematicarum mali moris, demonstratum ire sustinerem, quantum discriminis inter efficaciam praxeos urbicæ & praxeos cathedralis (quam phrasin quo sensu accipi velimus, in schediasmatio, cui titulum fecimus: *Unvorgreifliche Gedanken, wie Medici Practici, besonders in grossen Städten, die, zum größten Schaden der Medicin, in Verfall gerathene Vortheile der Praxeos medicæ zu verbessern, und selbige vor fernerm Verfall zu bewahren, vermögend*, pag. 114. Not. 3. pluribus indicavimus,) ut ita dicam, non raro intercedat.

tum esse, ut desideratis, thesi antecedenti propositis, ut plurimum saltem, satisfaceret. Tametsi enim mature satis ischæmorum, & inprimis (præceptore venerando Parente meo, τῶν πρῶτων ἐπιπέποικτων, Pulveris absorbentis Wedeliani (3) internam ad sistendas
 -omnis

- 3) De pulveris hujus compositione celeberrimus suæ ætatis medicus, G. W. WEDELIUS in Opiologia Lib. 2. Sect. 2. cap. 3. hunc in modum scribit: *In usu nobis est, Pulvis absorbens distus, ex Vitriolo Martis, cum Antim. diaph. Conchis, Lap. cancror. Corallis & Cinnabari compositus, ita, ut singula dosis constet grano uno solum vel altero Vitrioli martis, & tota compositio recipiat simul opium: v. gr. Rec. Vitrioli Martis gr. vj. Conch. ppt., Lap. Cancror. ppt., Corallior. r. ppt., Antimonii diaph., Cinnab. nativ. ana ℥ss. Laud. opiat gr. j. M. f. pulvis.* Parum quidem, nonnihil tamen, ab hac compositione distat formula (ab ipsius, ni fallor celeberrimi auctoris filio, Medicinæ Doctore & Practico in hac quondam urbe inclyto, in nostra pharmacopolia introducta,) secundum quam dispensatum, eundem in nostris curationibus adhibuimus. Est vero sequens: Rec. Vitrioli Martis ℥v. Conch. ppt. Oc. cancr. ppt. Antimon. diaph. Cinnab. nativ. ppt. ana ℥j. & ℥i. Laudani opiat ℥i℥ss. M. f. pulv. Ex cujus compositionis, seu dispensandi modi calculis rite subductis, facile patet, quod cum in Wedeliana illa formula, quam ex Opiologia exhibuimus, Vitrioli Martis proportio ad massam quinque absorbentium, sit, quemadmodum 6. grana ad grana 50. seu uti 1. ad 8. circiter, & Laudani, uti 1. ad 50; tum in hac proportio Vitrioli Martis ad absorbentia sit uti 1. ad 5. Laudani vero, uti 1. ad 30. Verum enim vero, quemadmodum 5. gr. ex uno pulvere, antispasmodico Stahlî dicto, seu ex tribus illis constituentibus, Nitro nimirum, Tartaro vitriolato & Lapidibus cancrorum, adjuncta arbitraria Cinnabaris portione, diversa horum proportione ad invicem data, hic pulvis infinite modificari & præsentî rerum statui accommodari potest, (sic ut in acutis, v. gr. vomitu, dejectionibus alvinis, intestinorumque doloribus urgentioribus; major absorbentis, minor vero salis portio adhibeatur, & vice versa, si hæc non urgeant, sed in æstus mitigationem plenis passibus ire permittant;) ita etiam quivis artis peritus facile percipit, pro re nata anodynî & salis martialis portionem nunc augere, nunc

omnis generis hæmorrhagias efficaciam (4) insignem, creberimis exemplis didiciffem; tamen & infidas hujusmodi morborum subdolasque inducias, & faciles sub maxima etiam morbi

u 2

fereni-

nunc minuere, artifici integrum manere. Interim si quis experimenta nostris analogâ instituire suscipiat, facile patet, pulverem eo modo paratum, quo nos usi sumus, ad manus sumendum esse.

- 4) Audiamus de virtutibus hujus pulveris, ipsius auctorem felicissimum, quando in *Opiologia*, loco paulo ante citato, in ægris, inquit, *lipotbymia*, *syncope* & *cordis palpitatione* laborantibus, quæ symptomata sæpissime in *hypochondriacis* observavimus, cessantibus etiam in prioribus omnibus operationibus animalibus & vitalibus ad sensum, nil præsentius invenimus & consultius, quam *resolventia* & *præcipitantia* opiata per vices adbibita. Abegimus adfectum illum & præcavimus his solis. In usu nobis est eum in finem pulvis, absorbens diæta &c. Non possum satis deprædicare effectus, quos ab hoc uno pulvere vidi, quam cito omnia conquieverint inde symptomata, quam feliciter tono suo restitutus sanguis, quam optime etiam symptomata hysterica huic ipsi morem gesserint, subsequito sæpius vomitu cum maximo juramine, ceu ab ejusmodi solventibus novum non est in praxi, & alvum & vomitum quandoque cieri. Præferendus eo nomine hic merito tot Syrupis, speciebus & compositionibus cordialibus. Hactenus ille. Tantum autem abest, ut his omnes hujus pulveris laudes comprehendantur, ut potius maximas eorum adhuc intactas reliquerit. Vti enim dies diem docet, ita etiam in hoc pulvere majoris adhuc momenti virtutes delitescere, experientia docuit, in omnibus illis morbis, in quibus vel insignis in primis viis humorum acedo peccat, vel ubicumque fibra nimium, idque *ατακτως*, quacunquē demum ex causa, tensa, præcipua malorum causa est. Sic deprædicatam mihi olim a venerando parente meo virtutem hujus pulveris internam ad compescendas moderandasque hæmorrhagias, a causis internis oriundas, a quibus ne quidem abortum & hæmorrhagias post partum enormiores excipio, (modo insigniorum vasorum parietes putredine ita nondum exesa sint, ut nullus coalitioni vulneris locus relinquatur,) innumeris propemodum praxeos clinicæ suffragiis tantam reperi, ut quod candide scribo testorque, omnem interdum expectationem superaverit, fefellerit vix unquam. Quoties enim cunque mature satis ad-

hibitus

ferenitate, exiguoque vel nullo ægroti delicto, relapsus deprehendebam. Quid? quod etiam si effectus huius pulveris ischæmus

hibitus (quid enim post bellum machinæ?) hæmorrhagiæ cohibitionem indicari deprehendi, intrepido & per minuta horæ pro re nata continuato huius pulveris usu, tantum per Dei gratiam hoc profuimus, ut sexcentis aliis incassum adhibitis, hoc medicamentum cito palmam præripuerit, siue hæmorrhagia pulmonaris, seu uterina, seu hæmorrhoidalibus esset, siue ex ventriculi aut œsophagi, aut narium vasibus, proficisceretur. Et memini quidem, me in Hygeiæ castris admodum novitium adhuc, ad juvenem hæmorrhagia narium vehementissima, multasque horas durata, & ad quam iterata Venæ Sectio in pede, internaque, nescio quæ, remedia, ligaturæ itidem, & tandem incantatoriarum quoque pulveris sympathetici, nulli non hæmorrhagiæ sistendæ (si chirurgo ipsius possessori administratorique credere fas est), insufficientis, artes, frustra fuerant, prono semper flumine vel e naribus, vel in fauces defluente sanguine, accersitum, quum jam singultus, pulsus anomalus, tendinum subsultus, sudores frigidi, faciesque moribundo similis, mortem præ foribus nuntiarent, uno hoc pulvere, affatim parvis præbiis exhibito, subitaneam hæmorrhagiæ opem attulisse, hominemque, Deo benedicente, servasse, de cuius salute vel intrepidissimus in Hygeiæ castris veteranus desperasset. Et vivit quidem hic vir, (quum post hanc hæmorrhagiam cohibitam, curationi nostræ se totum commisisset,) ex illo tempore, valetque ita, ut effatum expertissimi MORTONI non raro in memoriam nobis revocet, *Æger, inquietus, per debitum regimen post hæmorrhagiam accidentalem liberatus, paulatim, sicut post fluxus menstruos immodicos, atque alios ejusmodi, fieri solet, fluxuos, atque evraçnos evadit.* Quod si nunc præter ischæmum hunc effectum, quantum pulvis hic Wedelianus ad sistendos fluxus alvinos, (si præsertim Vitrioli ♂ proportio non nihil imminuatur) valeat, edisserere sustineremus, vel effectus hœc ex mechanismo morborum C. H. & actione medicamentorum in illud, explicare studeremus, in primis vero de consensu & dissensu medicorum primi subsellii, circa tam theoriam, quam therapiam hæmorrhagiarum, præsertim hæmoptoes, disserere susciperemus, facile vides, lector benevole, integratum nobis

mus constans effret; nihilofecius ægrotos periodicis præcordiorum angustias, æstuque febrili, ipsa prope hæmoptysi pejoribus, illosque funesta pedetentim facie induentibus, mirifice exagitatōs (5) invenerim. Ad quam quidem periodicam exacerbationem, seu febrim, exquisitissima quævis alios æstus refrigerantia, aliasque præcordiorum angustias levantia, licet nec perfunctorie, nec sine selectu essent adhibita, vel penitus frustra erant, vel longa demum, tædiique & morarum plenissima curatione proderant. Accedit, quod maxima sanatorum pars minus firmiter convalescerent, (6) hoc est, quod valde causarii essent,

u 3

essent,

dissertationum materiem exsurgere. In qua digerenda & polienda quidem cum voluptate sane versaremur, nisi nostræ quoque essent, quæ quondam Guidonis PATINI, querelæ: *La vie, que nous menons, est trop agitée. L'exercice de notre profession nous ôte cette tranquillité qu'il faut avoir, quand on veut écrire pour l'éternité.*

- 5) Audiamus hæc iterum pulcre ex sua, seu quotidiana potius, experientia, explicantem MORTONUM: Vbi scilicet paroxysmus febrilis incertus, ita ille, a sanguinis adeo ferociter efferuescentis impetu recrudescent, tenera pulmonum vasa, cum motum hunc citatiorem ferre non possint, iterum atque iterum debescere solent, una cum magno purpurei liquoris dispendio, qui ut plurimum fluere non desinit, usque dum orgasmus febrilis, & motus sanguinis intestinalis inde dependens, vel artis ope, vel sponte sua, saltem a quantitate liquoris immunita, penitus cesset. Et tunc etiam infida tantum induciæ dantur, donec vasa iterum a præternaturali sanguinis motu in paroxysmo subsequenti nimis dispendi contingat. Et quidem hæc est fatalis illa hæmoptoe, quæ uti difficilem curationem admittit, atque ægro sæpius inexpectato supervenit, ita febrim primo putridam, dein hecticam conjunctam habet, quæ in phtbysin fatalem atque incurabilem sæpissime terminari solet.
- 6) Conspirat cum nostra hac observatione ΠΡΑΚΤΙΚΩΤΑΤΗΣ MORTONI descriptio, phtbisiologia lib. 3. cap. 5. Uti enim, inveniunt, aliquos phtbiscos, qui frequenti hæmoptoe, vel levissima de causa obnoxii fuerant, debita cura & regimine vitam suam per plures annos protraxisse vidi, solitis etiam munitibus fungentes, licet valetudinarie se haberent, cum tussi atque aliquo dyspnææ gradu, quoties

essent, & erroribus in diæta, ut ut illi leviores essent, facile in veterem morbum revolverentur, vel asthma deinceps, eoque non raro in veram phthisin desinente, tentarentur.

§. VII.

Edifferam nunc paucis, quid mihi in tanto solidioris methodi desiderio usu venerit. Decem propemodum nobis in artis exercitio anni effluerant, quum probatissimas quasque methodos, summis quos antea honoris causa nominavimus viris familiares, pro re nata, nec temere nec timide iterato adhibuissimus. Sed quum illæ tantum non omnes difficultatibus paulo ante commemoratis premerentur, diu animum meum sollicitum habebat methodi efficacioris desiderium, sic, ut nihil non cum ratione in hanc rem ulterius experiri statuerem. Adjuvabat institutum fortuna, vel casus. Vocabar, anno MDCCXL. exeunte, ad hominem 30. circiter annos natum, murariam exercentem, causariam corporis conditionem diæta pessima multis jam inde ab annis vel contrahentem, vel certe magnopere alentem. Invaserat hunc hæmoptoë violentissima, qua integras phialas sanguinis puri æque ac coagulati eructaverat. Chirurgus adhibitus, venæsectionem, & nescio quæ medicamenta interna, ministrat. Sed his parum proficientibus, & hæmoptoë post nychthemeron increbescente, in consilium adhibeor. Invenio hominem viribus & sanguine (is enim ad integras libras profusus in vase figulino servabatur,) prope
exhau-

---

quoties scilicet tubercula pulmonaria contigit esse pauca, minuta & putrefactioni inepta; vel quoties hæmoptoë, a lapidibus intus generatis, vel ab externo aliquo accidenti, magis quam a motu effervescentis sanguinis intestino hectico ortum suum duxit; ita alios morte præcipiti intra paucarum hebdomadarum spatium e vivis sublato observavi, quoties scilicet hæmorrhagia graves a sanguinis ferociter effervescentis motu in agrum frequenter reverterunt; vel tubercula alicujus maligni genii præcipitarunt, atque inde putrefactionem citam subierunt.

exhaustum; facie Hippocratica, lipothymiis affatim infestantibus; æstu nihilofecius urentem, tussisque succussationibus, novum semper sanguinem extorquentibus, misere adfectum. Præscribo quantocyus Mixturam temperantem ℥iv. leviterque analepticam, cui pro basi esset pulveris absorbentis Wedeliani drachma circiter una, a qua benedicente Deo, brevi hæmoptoë compescebatur, sic, ut, non obstante tussi, sanguis floridus emergere cessaret, atque intra nychthemeron signa coalitionis vasorum pulmonalium non leviter profectæ, sub quietissima ægroti, mortem metuentis, in lecto continentia, sese proderent. Adeo post epotam hanc potiunculam hæmoptoë sese in meliorem frugem receperat, ut die secunda curationis nostræ (quæ tertia ab invasione hæmoptoës erat,) simili potiunculæ pulveris Wedeliani ℥j. tantum, prophylaxeos ergo, adderemus, dieque tertia illum jam plane omitteremus; potiunculam ex terra fol. tartari, C. C. f. igne, Conch. citrat. & antimonii diaph. ana cum aquis temper. & leviter analeptics, cui pro agrypniis Extractum seminis papaveris albi ad aliquot scrupulos addebatur, ipsi succenturiantes. Morbus sub horum usu mirifice mitescibat, sudoribus æqualibus bonæ notæ, urinisque turbatissimis, prodeuntibus, &, quod præcipuum, expectoratione tali, qualem in legitima vasorum coalescentia esse oportet, cumque pro alui laxitate (nihil proficientibus tribus infusi lax. Mannag. unciis, die tertia & quarta κατ' ἐπίκρασιν datis,) die quinta curationis nostræ potiuncula laxans ex Infusi lax. M. ℥ij. cum totidem pulveris Cornachini scrupulis & Oxytelitis scillitici ℥j. conflata, cochleatimque exhibita aluum expeditisset; adeo sibi nobisque levatus pomeridie videbatur ægrötus, ut jam prope sperare inciperemus. Sed breve admodum hoc gaudium: versus vesperam enim illius diei, post prævias oscitationes & pandiculationes, frigore febrili, intermittentem plane refe-

referente, cum summis præcordiorum angustiis, (sub quibus etiam purus sanguis, licet is paucus esset, cum summo ægroti metu, tussiebatur,) corripitur. Jam tamen sanguinis meri excreatio Mixtura ejusmodi, qualem supra commemoravimus, cum pulveris absorbentis ℞j. facile sopiretur; tamen non poterat non morbus inde in novas turbas concitari, cumque similis paroxysmus alterius diei meridie ægrotum vehementer excuisset, imo excruciaffet, flebiliter ille, ut nihil adeo quam Febrem altero mane metuendam curare vellem, obsecrabat. Atque ipse quidem hoc mihi negotii dari, ægro vel non orante, intelligebam. Quodcunque enim de vita, vel viribus ipsius servatum aut recuperatum antecedenti quatruiduo fuerat, id omne bini paroxysmi abstulerant, tertio majores adhuc ruinas minitante. Quod interim, si non juvaret cortex, etiam nocere non posse videretur; (7) finito paroxysmo illum statim ad manus

- 7) Didiceram equidem, MORTONO præeunte, & experientia confirmante, quod non solis intermittentibus Cortex debeatur, sed multæ quoque acutarum eundem egregie ferant; neque hemitritæis solum illum frequenter fructuoseque, sed malignis etiam epidemicis, *πρακτικωτάτω* APINO magistro, imò & continuis lentis, isticis, & quæ sunt hujus commatis, adhibueramus. Verum an ad hæmoptyses secure adhibeatur, id me tunc temporis cum ignarissimis scivisse profiteor. Solet autem providis experimentatoribus in ejusmodi negotio usu venire, quod de primis nauticæ inventoribus eleganter, ut solet, CLAUDIANUS:

Inventa secuit primus qui nave profundum
 Et rudibus remis sollicitavit aquas,
 Qui dubiis ausus committere flatibus alnum,
 Quas natura negat præbuit arte vias.
 Tranquillis primum trepidus se credidit undis
 Littora securo tramite summa legens;
 Mox longos tentare sinus & linquere terras,
 Et leni cepit pandere vela noto;
 At ubi paulatim &c. &c.

manus sumebamus, electissimum eundem & alcoholifatam ad ℥j. omni bihorio exhibentes, interponendo unum alterumve cochleare Mixturæ supra commemoratæ, sic ut versus meridiem crastinæ diei duæ ad minimum corticis drachmæ absumerentur. Qua medicatione cum Deo benedicente tantum profectum esset, ut alterum mane, æque ac meridies, sine febre non solum abiret, sed ægrotus etiam mirifice sibi recreari videretur; æstu febris continuæ in pulsu & urina valde remittente, pureque albo coctissimo per expectorationem ex voto succedente: non dubitabam proximo nychthemero eidem methodo plane insistere; hoc tantum discrimine, ut Cortex (ægro bihoriam exhibitionem deprecante) per trihoria solum, & præter hunc nihil medicamentorum, sumeretur. Mirabile dictu, & incredibile forsan indignis Corticis osoribus (quos per *απειριαν*, aut certe *ἐμπειριαν* minus legitimam, ita judicare oportet,) est, quantum ab hæc methodo euphoriam sensibus suis ægrotus mecum usurpaverit omnibus, facileque existimabit lector benevolus, quanto jure eidem per proxima nychthemera insisterimus, ægroti siquidem inde rectissime convalescente. Judicabit tamen etiam exinde, quanta indignatione, quantoque dolore, post exactum prope hac tranquillitate integrum sextiduum; nostrum, post frivolas aliquot cum agnatis objurgationes & cerevisiæ meracioris ingurgitationem, natura usque recurrente, invenerimus tussicula valde vexatum, anhelosum, sputis non succedentibus, æstu intensissimo torrefactum, tussisque merum non raro sanguinem ex vasis pulmonum extorquente. Equidem nihil non pro hominis salute moliebar, temperantia selectissima, ischæmis & Cortici pro re nata maritans, nec analeptica necessaria omittens; attamen vires uno ictu quasi prostratæ, cum febre tantum non continente, intercurrente hæmoptoë, sanguinem purum, non minus quam coagulatum putridum foetidissimum

eructante, eo ipsum redigebant, ut vitam, cujus servandæ causa antea nihil non moliri statuebat, pœnæ loco amplius haberet, illamque cum morte commutare, siquidem fatis ita videretur, vehementer etiam atque etiam optaret. Adnuebant etiam voto fata, sic, ut, die ab invasione hæmoptoës vigesima tertia, morbo confectus expiraret. Jam quidem illi, qui curationes ex eventu magis, quam ex methodo, qua gestæ sunt, metiri solent, hanc circa usum Corticis experientiam parui facient. Secus autem, arbitror, justî rerum æstimatores stant, hancque historiam non plane insufficientem existimabunt, quin exinde legitimus a nobis ad nova tentamina factus fuerit in hæmoptoë phthisica transitus.

§. VIII.

Duplici hac itaque instructus experientia, nimirum, quantum pulvis ille Wedelianus ad compescendas hæmorrhagias, Cortex vero ad extinguendam flammam & motus febris phthisicæ, (novas uti in toto vasorum sanguiferorum systemate turbas, ita imprimis novas ad pectus congestiones, & cum his vasorum in pulmonibus rupturas, producentis) valeat; & imprimis, quod ille ad hanc secure adhibeatur: statuebamus pro methodo efficaciore in posterum egregia hæc duo medicamenta pro re nata jungere, unitique vires experiri, nihilque magis in votis habemus, quam ut primo quoque tempore tentaminis hujusmodi sese efferret occasio. Jam quidem duo prope menses abibant (8) antequam in hæmoptoë quadam graviore rem experiri

- 3) Phthises veras, una cum hæmoptysi, frequentiori phthisium causa procatartica, in his terris rariores esse, quam quidem in Germania mediterranea, observabile est. Tamen enim passim obvii sint, qui cum russi contabescant, & endemia loquendi formula, daß sie den Ziesch haben, (h. e. quod phthisici sint,) pronuntientur; tamen re penitus confide-

periri contingeret. Nihillo fecius hæc æqui bonique consulentes, experientiamque inde instaurantes, præmunitiores quodammodo nova pericula præstolabamur. Et vero hoc bimestri exacto voti nostri ita damnabamur, ut intra octimestre proximum anni superioris admodum insignes experiundi occasiones sese nobis in praxi nostra offerrent: quas nunc ita, quemadmodum illas, quum confierent, in adversaria nostra medica retulimus, cum benevolo Lectore communicabimus.

§. IX.

Cuprifaber XXXIV. circiter annos natus, parentibus editus phthisicis, & cujus soror æque ac germanus frater phthisi perierant: asthmatis tussisque humidæ, eique non raro sanguinolentæ, nec minus sudoribus nocturnis & decubitus verticaliori, obnoxius, ossibus cetera & fibris quidem gaudens satis robustis, toto nihilofecius externo habitu phthisicus, ingenium valde iracundi, mense Novembri MDCCXL. in hæmoptysin incidit, qua sanguinem nunc floridum, nunc coagulatum affatim eructaret. Quod interim non valde magnam cruoris jacturam fecisset, Venæsectioni protinus administratæ, Mixturas temperantes cum Pulvere absorbente Wedelii, advocatus iungebam, quarum ope, si a divina gratia discedas, meri sanguinis eructatio legitime compescebatur, vasaque rupta ad coalitionem

X 2

tionem

---

considerata, plurimi horum non phthisi pulmonali (ut ut illa interdum scenam claudat,) sed stomachica, seu potius tabe ex febre ventriculi lenta, (quam apud MORTONUM in *phthisiologia* non invenio,) laborant, Et mereretur sane hoc morbi genus hoc loco digressiunculam aliquam, quum methodi medendi ipsi ut plurimum adhiberi solitæ, tantum non omnes, si verum dicere velimus, id agere videantur, ut ægrotus citius certiusque pereat. Sed quum hoc tempore non vacet, debitam hujusmodi *παραβασει* adhibere operam, rectius illam, Deo vites otiumque largiente, in aliud tempus differimus.

tionem ejusmodi perducebantur, ut sub quietâ in lecto continentia, nullus (licet valde tussiret,) sputis, cetera recte succedentibus, interesset sanguis. Ast quum, his ita belle se habentibus, post aliquot dies non solum lecto se pro lubitu abdicare, sed in conclavi adeo frigido cubitum ire auderet: tussi vehementer concitata, denuo merum eructare sanguinem cum febre intensissima incipit. Advocatus denuo, methodum, quæ paulo ante profuerat, resumo, graviterque objurgata hominis levitate, prognosique periculosissima occentata, rectius valedudinem curare suadeo. Succedebat his observatis curatio denuo per Dei gratiam ex voto, nisi quod tussi ferinæ prope modum, & novas semper vasorum rupturas minanti, aliquot pro rei exigentia M. Pilular. de Styrace c. o. grana, (cui illa de Ammoniaco adjuncta esset,) opponerem. Qua methodo octo circiter dierum intervallo continuata, noster ad illum convalescentiæ gradum, quem intemperanter perdidit, reducitur, cautiusque mercari doctus, in conclavi calido, lecto relicto, degens, levioribus opificii laboribus manus admovere cum successu tentat, gradatimque durioribus sese accingens, obstante austera aëris constitutione, plane cum sanitate in gratiam redire incipit. Sed ne hoc quidem gaudium valde diuturnum. Vix enim integrum in hac serenitate mensem exegerat, quum quotidianis objurgationibus & rixis, tota veterum malorum acies, pulcre hucusque sopita, in novas turbas concitaretur. Denuo igitur accersor, utque suppetias, si possem, constantioris effectus adferrem, rogor. Ego vero, quam in tanta morum intemperantia nullum curationis genus constans futurum pronunciaissem; utque non tam curationem imperfectam, quam semetipsum accusaret, serio monuissem; ipseque nihil non in hanc rem, si modo aliqua inde spes salutis adfulgere posset, spondidisset; novam curationem exordior. Inci-

debant

debant hæc in illa tempora, quibus nuper admodum Corticis in hujusmodi negotio efficaciam didiceramus. Nulla proinde mora interjecta illum ad manus sumere statuebamus, sic, ut ipsius ℞iv. cum ℞ij. pulveris absorbentis Wedelii pro basi essent Mixturæ temperanti quinque circiter unciarum, ex aquis pectoralibus & analepticis conflata, quam ad cochleare unum omni hemihoriorum tam diu hauriret, donec symptomata notabiliter levari persentiret; dein quavis hora solum, imo bihoriorum elapso. Haurit avide noster, indeque intra unum nycthemeron adeo se levari sentit, ut ipsemet hanc medelam, gustu licet antecedentibus nauseosorem, efficacia tamen illis longe antecellere pronuntiaret, eandemque sibi denuo expeteret. In quo cum facile consentientes nos habuisset, (nisi quod solum per bihoriorum id admissemus,) cumque hanc potiunculam intra XL. horas proximas absumisset, incredibile est dictu, quam ad se redierit æger. Hæmoptoë enim hac ratione devicta non solum, sed & sputis vaforum legitimam sanationem, seu coalescentiam incipientem indicantibus, febre notabiliter, qua omnia sui signa, deflagrante, respiratione in dies liberiori evadente, agrypniis sudoribusque nocturnis mitescentibus, inde illorum locum succedentibus sudoribus bonæ notæ; (conf. Not. 13.) non poterat non ad se redire, cumque hac ratione morbus adeo notabiliter mitesceret, denuo parata similis potiuncula, per trihoriorum, imo quadrihoriorum solum, porrigebatur. Quid quod ex mero deinceps Cortice, cum dimidio Terræ fol. tartari probe subacta, addito tantillo pulveris absorbentis Wedeliani, pulverem deinceps paraverimus, quorum quotidie tres doses absumeret. Pro siti restinguenda ipsi cerevisia Razeburgensis sub his erat, & pro cibo carnes teneriores, ipsarumque juscula. Inprimis vero delectari solebat pulte fagopyri, aliisque farinosis in pulvem consistentiorem coctis, quibus cerevisiam Lubecen-

fem meraciorem (acutis alias morbis non valde amicam) parce superfunderet, aut bolos ejusmodi ipsi imbueret. Quemadmodum vero sub toto curationis decursu ad alvi laxitatem quotidianam (ob adpetitum inprimis ciborum haud levem, & quod pituitosus valde esset,) semper respexeramus; (9) ita praesertim sub morbi declinatione, & ægroto hac curatione intra dimidium mensem ad se mirifice redeunte, Decocto traumatico pectorali aperitivo, (cui pro basi esset Decoctum aperitivum majus Disp. Br.) ad libram j. quotidie, per tria præbia, potum, statum sanitatis firmare allaboramus; successu rerum per Dei gratiam adeo optato, ut ad opificium solitosque labores Februario mense, non obstante aëris constitutione austerrima, redire valeret, quem, unum alterumne mensem supervivere posse, amici omnes dubitarant, vel potius plane negarant. Suadebam, his adeo belle succedentibus, ut vere ejus anni exeunte, curatione quadam prophylactica, quaque morbi adeo alte insidentis radices plane præscinderentur, sese muniret; cujus quidem curationis omnem a nobis rationem, si luberet, expectaret. Sed quum etiam hac anni tempestate rectissime valeret, & ingenio præterea esset ad intempestivam frugalitatem, (quam, cum fortunis polleret, rectius avaritiam diceres) composito, de curatione prophylactica nihil admonebat. Ast enim vero gravibus haud ita multo post cum agnatis implicitus jurgiis, in quibus a verbis adeo ad verbera iretur; gravioribus inde adhuc litibus

-
- 9) Obtinebamus ut plurimum hanc alvi laxitatem parvo admodum adparatu, nimirum, specierum Decocti aperitivi minoris vnum alterumve pugillum aqua fervente insundendo; sed si febris intensior esset, non solum Infuso laxativo largiter opus habebamus, verum illo adeo, pulveris Cornachini additione (quæ admodum expedita alvum movendi methodus est,) acuato.

tibus forensibus enascentibus: Julio mense veteris mali novi insultibus tentatur. Quod tamen pro antecedenti cura, imo pro alia adhuc in uxore puerpera peracta, fostrum nondum solvisset, aliquot hebdomadas sanguinis sputum, cum tota veterum malorum acie increbescens, imo hæmoptoës adeo levioris gradus, sustinet, antequam ad nos mitteret. Nihilo fecius duro morbi vires sumentis telo adactus, quum integras pedentim sanguinis libras eructasset, semianimisque fere, cum li-pothymiis intercurrentibus & febre intensissima, decumberet, die 28. Augusti nos accersiri jubet. Adventans media circiter die, hominem invenio morbi rigore prope confectum, externa & vere Hippocratica facie moribundum referentem, quique continuo sanguinem coagulatum, florido multaque pituita mixtum, cum summo foetore eructaret. Tussis adeo intensa, ut vix singula verba sine vehementi ipsius concitatione eloqui valeret. Pulsus parvus, durus & celer, præcordiorum angustia summæ, urinæ sanguinis instar rubentes. Verbo, tantum non conclamatus jacebat. Nihilo fecius methodum, quæ antea ipsi profuerat, spe dubia experiri, quam nullam, statuebam, quanto-cyusque paratam Mixturam temperantem & analepticam quatuor circiter unciarum, (cui pro basi esset Cortex Peruvianus electissimus cum pulvere absorbente Wedelii,) per hemihoria ad cœchl. j. exhibendam præscribebam. Hauriebat hanc naviter ægrotus, id inde utilitatis referens, ut versus vesperam adventans, morbum mitescere incipientem reperirem, ægroto sputa liberius, & sine recenti sanguine, exscreante, minus anhelose respirante, pulsu molliori, nec adeo frequenti, adeo, ut ægrotus cum uxore tantas morbo inducias a se datas detestarentur, inque spem non mediocrem venire inciperent, curationem anno ineunte sibi proficuum etiam nunc salutariter evenire posse. Jam tametsi his non magnopere adstipulari præsens rerum facies

permitteret; tamen quum continuata per proximum sextiduum methodo supra descripta, ægrotus ultra quam sperare licuerat, ad se rediret, omnibus legitime ad sanationem pergentibus, sic, ut septima jam die pus laudabile; hoc est, quod sanguine nigro & fœtore vacuum esset, nec quantitate excederet, prodiret: ipsi non levem in spem adducebamur; adpetitu inprimis ciborum redeunte, redeuntibus etiam cum somno paulatim viribus, quum inprimis nihil ægro minus, quam a propria ipsius uxore, metueremus. Verum enimvero quum huic adeo difficile bilē tumeret jecur, ut non solum a rei familiaris tædiis viro non caveret, sed ipsamet illam (quod ab agnatis rescimus,) in misellum affatim eructaret, cum jam in vado omnia esse inciperent, nosque de hominis salute non sperantes amplius, sed adeo confidentes, illum jam rarius inviseremus; resuscitata febre, novisque insultibus hæmoptoicis emicantibus, in summis denuo angustiis hominem versari, nuntiatur. Adventans, methodum, quæ bis jam profuerat, resumo, nihilque non pro homine servando molior; successu curationis tali prorsus ab initio, qualis proxime antecedenti periodo fuerat. Sed spes jam nobis non amplius eadem; partim quod a perditissimis uxoris moribus, ingenii itidem iracundissimi homini, nihil non metueremus; partim quod novæ curatione exantlandæ, vulnerique pulmonum toties refricato persanando, vires ægroti vix pares deprehenderemus. Et peribat quidem noster nocte in tempesta diem Septembris XV. & XVI. intercedente, febre mitissima, expectoratione justissima, respiratione mediocriter constituta, urinis optimis, animo sibi plane constans, viribus exhaustis ducendoque amplius spiritui imparibus. Et vehementer quidem optassemus hujus defuncti pulmones lustrare; sed quum nostrates hujusmodi inspectiones cadaverum humanorum vix satis dignas ingenuis moribus censeant, etiam hic, ut sæpius antea, votis excidebamur justissimis.

§. X.

Ex hac historia, utut τῷ εὐδαίῳ terminaretur, facile adparet, quantæ utilitatis in morbo gravissimo, subjectoque causario, methodus esse potuisset, nisi perditissimis hominis moribus toties illuderetur. In illa enim, si rite supputemus, quintuplex ægroti convalescentia. Et duplex quidem per methodum sine Cortice, pulvere potissimum Wedeliano, peracta; triplex vero per Corticem pulveri Wedeliano junctum. Neque enim quod in quinta curatione, seu curationis periodo, perierit, tam morbo pulmonari, quam totali virium exhaustioni, tribuendum videtur. Quis? quod, cum media die XV. Septembris illum inviseremus, omnia ita comparata viderimus, ut non omnis plane spes evanesceret, & fide dignis testibus nunc resciamus, quod (cum antea crediderimus illum viribus exhaustis succubuisse) ipsa illa vespera gravi iracundia fuerit adfectus, paroxysmo suffocativo inde sub noctem resultante.

§. XI.

Transeamus nunc ad historias curationum, Deo benedicente, methodique ope, feliciter peractarum. Virgo sex circiter ætatis lustra emensa, honestis parentibus edita, molliter educata, habitus corporis tenelli & staturæ minoris, ex adversis parentum, sui que ipsius cum his, fatis, mœrore diu adfecta, in mensium ataxiam incidit, tandemque penitus sufflaminatis iisdem, incommodis ejusmodi emanationem presso pede sequi solitis adficitur; præ cæteris vero summa respirationis difficultate, sic, ut nec scalas adscendere, nec gressibus acceleratis incedere valeret, nec situm etiam in lecto horizontalem, aut qui huic proximus, perferret. Accedebat ad has ægritudines haud ita multo post tussicula, paulatim incrementa capiens, cum febre

lenta, viriumque decremento, ad quod ciborum adpetitus plus quam mediocriter vigenz nihil valebat; cumque tandem sanguinem tussiendo exscrearet, nihil oberat, quin uti aliis, ita & nobis pro phthifica haberetur. Increbescabant hæc, auctumno anni MDCCXXXVI. in hiemem vergente. At vero, quum omnem moverem lapidem, ut congestiones a pectore derivarentur, & imprimis natura ad persolvendum lunare tributum in viam reduceretur; non obstante austeriori anni tempestate, trium circiter mensium medicatione, Dei gratia ægrotaeque obsequio & fiducia adjutus, ægram tantum non omni morbi parte defunctam cernebam. Nam & catamenia rite fluebant, & febricula cessabat, & corporis motum æque ac situm in lecto decliviorum recte ferebat, sic, ut Februario mense exeunte præter tussiculam, ipsi habitualement fere, nullum morbi superesset vestigium; cumque tussicula hæc unius circiter mensis medicationi auscultaret, adeo belle annis proxime sequentibus valebat, ut æstate anni MDCCXXXIX. provinciam administrandæ rei œconomicæ non exiguæ mercatoris cujusdam primarii Lubecensis in se susciperet, & tota quoque sequente hieme rectissime gereret. Et vidi ego quidem toto hoc anno, ipsoque etiam brumali frigore rigente, recte valentem, rerumque suarum, nullis valetudinis incommodis interpellatam, satagere. Verum enim vero, quum gravissimis quibusdam animi commotionibus factum esset, ut novis tributi lunaris ataxiis adficeretur, veteris morbi novis nuntiis paulatim redeuntibus, respirationis novis tentabatur difficultatibus. Quod interim Lubeca discederet, & nullam per integrum fere annum morbi medelam a nobis reposceret, restitutam forsân naturæ autocratia sanitatis integritatem sperabamus. Sed ecce! tarditatem gravitate pensabat morbus. Etenim die XIV. Aprilis anni MDCCXLI. nuntius citato equo, quatuor inde ab urbe mili-

liaribus advolans, optimam virginem tanto hæmoptoës impetu adortam nuntiat, ut omnia domestica remedia frustra fuerint, & se discedente semianimis jacuerit. Præscribo quantocyus Mixturam ex methodo, (Rec. Cort. Per. Pulveris abs. Wed. Antisp. St. ana ℥ij. Antim. diaph. r. p. ʒß. M. bene tritis add. Aqu. Scabios. Millefol. Pap. rh. Cord. temp. ana ʒx. Conf. alk. inc. ʒij. M.) ad Cochleare i. per horæ quadrantes tam diu, donec impeditior sanguinis puri becchodes excretio persentisceretur, exhibendam, mitescente vero hoc impetu, per horas, imo bihoria. Redit die XVII. Aprilis nuntius, compositosque a medicamento morbi impetus eousque refert, ut sub tussis induciis & quieto decubitu silentioque ægrota, (quam, se a nobis redeunte, ad sequens nychthemeron supervivere posse omnes negarant,) nullum bronchia sanguinem eructent; saltem illum non eructari merum, ut antea, sed pituitæ mixtum. Adferuntur simul urinæ turbatissimæ. Præscribo similem antecedenti potiunculam, seu potius eandem, morbo urgente exhibendam. (10) Qua per Dei gratiam ita proficiente, ut die XX. Aprilis nuntiaretur, sputa excreta non nisi rarissime, idque striatim, sanguinis vestigia præ se ferre; sequentem concinno formulam: Rec. Pulveris abs. Wed. Antisp. Stahl. Cort. Peruu. electiss. & alcohol. ana ℥iv. M. fiant XII. dof. æqu. Horum pulverum ut quotidie tres, quo liberet vehiculo, (mane nimirum, pomeridie, & versus vesperam unum,) sumeret, sicque proximo quatrduo tam curative, quam præservative sibi prospiceret, suadeo, iisque absumtis ad nos de statu morbi prescribi curatet. Paret monitis ægrota, dieque

y 2

10) Interponebatur his (quum alui obstipatoris semper esset) statim ab initio Infusum laxativum Managettæ ac deinceps per totum morbi decursum, simulacque alius non largiter responderet, Infusum foliorum Sennæ cum floribus acaciarum tepide potum.

dieque XXIV. Aprilis ad me perscribi curat, hæmoptoës ne levissimum quidem vestigium supereffe, tussicula pus vasorum suppurantium recte expectorante, sic ut magnam in spem veniret, se compositis *λειψανοις* æstus interni; viribusque aliquantisper instauratis, brevi sanitatem sperare; si præsertim somnus in curationis partem veniat. Urinæ rursus crassissimæ. Præscribo his ita comparatis formulam sequentem: Rec. Cort. Peruv. Terræ fol. tartari opt. ana ℥ij. antimonii diaph. r. edulc. Pulveris absorb. Wed. ana ℥j. Extr. fem. Pap. albi ℥β. Conf. alk. inc. ℥j. M. bene tritis add. Aquæ Looch san. Rosar. Cinnam. ana ℥β. Millefol. ℥iij. M. detur per trihoria vel quadrihoria ad cochl. 1. Die XXIX. Aprilis omnia in vado esse nuntiantur, foliusque tussis siccæ medelam exorare ægrotam. Mitto pro his, Rec. MPil. de Styrac. cum & sine opio, MPil. soluti. nostr. ordinat. ana ℥β. M. f. c. Elect. pect. Wed. l. a. Pil. Nro XX. ex ℥β. deaur. S. Willen davon alle Morgen, item Nachmittags und Abends 3. Stück zu nehmen; donec nimirum vel tussis mitesceret, vel alvus inde nimis exsolvi videretur. Vix quadriduum ex hoc tempore effluxerat, quum amicus ægro-tæ Lubecam iter faciens, salute mihi nunciare rogatur cum plurima, ægrotam adeo belle valere, ut medicamentis uti jam desierit, quidque natura sine illis valeat, experiri statuerit; quidquid enim languoris adhuc supersit, illud per Dei gratiam, appetitu ciborum jam redeunte, facile victum iri. Nescio proinde, quonam factum fuerit delicto, ut die octava Maji denuo sanguis inter sputa conspiceretur, & ad nos de hoc statu referretur. In quam rem ipsi missa sequenti potiuncula: Rec. Cort. Peruu. ℥j. pulveris absorb. Wed. antispasm. St. ana ℥β. antimonii diaph. ℥j. Aquæ Scabios. Pœon. Flor. til. ana ℥x. Conf. alk. inc. ℥j. M. Novi motus adeo belle fuerant compositi, ut nihil deinceps auxilii, vel consilii a nobis reposceret, & die demum

demum prima Mensis Junii, de sanitatis suæ statu per litteras nuntiaret, se ita valere, ut tantum pro tussicula sub levi refrigeratione infestante, Pilulis antibeccicis a nobis sibi missis, idque non valde crebro, indigeret, quarum sibi novam portionem expeteret, nostri ceterum faciens judicii, an illis aliquid Infusi cujusdam pectoralis adjungere vellem. In quam rem quum ipsi sequentem formulam ordinassent, (una cum regulis diæteticis ipsius sanitati velificantibus,) Rec. Spec. pro Dec. flor. & fructuum, pro Decoct. ap. maj. ana ʒj. Hb. Millefol. ʒß. cujus quotidie aliquot pugillos aqua feruente infunderet, & ubi leviter bullivissent cum Saccharo canariensi biberet. Mense Julio per litteras significat, medicamenta sibi transmissa, per Dei gratiam egregia præstitisse, sic ut fostro soluto statuerit experi, quid natura regulis diætæ adjuta, contra morbum valeat? Et ex illo quidem tempore ad hanc usque, qua hæc scribimus horam, nihil amplius de ipsius statu, quam quod valeat, parentibusque grandævis a ministerio sit, rescio.

§. XII.

Antecedenti historia non minus memorabilis est, quam sequentibus verbis in adversariis nostris medicis, quum adhuc ageretur, consignavimus. Civis hujus urbis, octo circiter vitæ lustra emensus, corpore gracili & macro, genis intense rubentibus, tussicula prope continua laborans, asthmaticus sæpe (patre itidem satus asthmatico, & cui tres sunt iisdem satæ parentibus forores, una cum fratre natu majori asthmaticæ, & tussi, genisque intense rubentibus, pallente reliqua facie, dispositionem phthysicam præ se ferentes,) totaque externa facie ad phthysin (quam tamen summa vitæ temperantia semper hucusque eluserat,) pronus, quum sub ædium suarum à nive corruptarum hiberna instauratione corpus dju multumque aëri

brumali

brumali exposuisset, vere anni MDCCXXXIX. ineunte, asthmate humido cum tussicula corripitur, cumque hæ ægritudines non leve in dies incrementum fumerent, nostra ope adhibita, mensis circiter unius spatio iis feliciter defungitur. Inde ad auctumnum usque illius anni recte pro more suo valens, quum denuo sibi ab aëre austeriori non cavisset, iterum in similem ægritudinem incidit, hoc solum discrimine, ut tussis sicca jam gravius adfligeret. Vincebatur & hic morbus, Deo benedicente, nostra opera; sic, ut præcipite mense Octobri, nostro jam non amplius indigeret consilio, indeque ad medium usque ejusdem mensis anni sequentis MDCCXLI. belle valeret. Sed cum, veteris immemor in sanitatem delicti, denuo dimidios sub jove humido inter armenta veneuntia egisset dies, in ipso foro armentorum, die XVI. Octobris, hora antemeridiana decima, horrore totius corporis vago cum insultibus asthmaticis suffocativis & lipothymiis tantopere corripitur, ut duobus licet quadratissimis hominibus fultus; ægre tamen in domum suam deferretur, asthmate nunc in hæmoptysin transeunte, pulmonibusque integras floridi sanguinis uncias excutientibus; sic ut semianimis in lecto a suis componeretur. Uxor non leviter perterrefacta, me quantocyus accersiri jubet, cumque haud ita multo post adventarem, hominem reperio misere decumbentem, continua tussicula merum sanguinem (cujus libram ad minimum medicam pelui jam exceptam adstantes monstrabant, cum dolore exquisito sub mamma dextra, eructantem. Jam quidem an levi sanguinis e vena pertusa missione morbi furor minui posset, apud animum cogitabamus. Sed quum ægrotus, audito solum venæ sectionis nomine, contremisceret, & præterea non parum sanguinis jam profudisset, statuebam potiunculæ ischæmæ, derivationis ergo, laxans addere. Concinnatam igitur potiunculam sequentem: Rec. Pulveris absorb.

Wed.

Wed. ℥ij. antisp. St. ℥j. Cort. peruv. opt. ℥j. Inf. lax. M. ℥iβ. Aqu. Buglosf. Borrage. Cord. temp. ana ℥j. M. omni horæ quadrante ad cochl. i. exhiberi tam diu jubebam, donec sanguis subsisteret. Ceterum imperata quæta in lecto continentia & silentio, cerevisiaque tenuiori pro potu ordinata, me pomeridie rediturum polliceor. Versus vesperam rediens potiunculam vix dimidium absumentam invenio, nihilofecius morbi rigorem notabiliter sopiri coeptum, sic, ut jam non nisi integra vel sesqui hora elapsa eandem, idque tantum ad alui solutionem usque, exhiberi juberem. Paretur; alteroque mane rediens talia omnia invenio, qualia morbum ejusmodi in meliorem se frugem recipere indicant. Aluo aliquoties reddiderat, pulsus instaurator & mollis, urinæ turbare coeptæ, respiratio liberior, nec doloris punctorii ante commemorati sensus amplius, nisi forte sub respiratione graviore aut tussi fortiori: sputa, sanguine non nisi parce picta, libere exscreabantur, sudor calidus per totam corporis superficiem æqualiter prorumpere moliebatur. Præscribo pro curationis bene coeptæ continuatione: Rec. pulveris absorb. Wed. Cort. Per. opt. Salis viperar. fix. ana ℥ij. M. bene tritis add. Aqu. Cord. temp. Buglosf. Scabios. Borrage. ana ℥x. Syr. viol. ℥iij. M. Mirabile dictum est quam sub hujus potiunculæ usu bihorio vel trihorio ad cochl. i. morbus proximis duobus nycthemeris mitescere cœperit, vasorum ruptorum legitimæ sanationis, seu coalitionis signis sese rectissime prodentibus, sic, ut die XIX. Octobris non solum denuo eundem in modum confieret, sed etiam, cum proximo triduo absumentam esset, denuo iteraretur, ægroto inde ex voto sub quæta in lecto continentia non convalescente solum, sed aliquot jam extra lectum horas impune quotidie agente. Ut interim alui solutione novarum ad pectus congestionum materies subtraheretur, usui hujus Mixturæ quotidie per vices interpo-

terponebatur hemuncia potiunculæ laxantis ex Inf. lax. M. ℥ij. & Oxym. scillit. ℥ij. Elixiriique pret. rubri Hannekeniani (quod nihil aliud est, quam balsamum liquidum spirituofum, mitis gratissimæque indolis) ℥℔. His adeo ex voto succedentibus, ut die XXVI. Octobris nullum morbi, præter aliqualem languorem, superesset vestigium, cum ægrotum hoc die a medicatione feriari præcepissem, die sequenti Pulverem prophylacticum sequentem concinnabam: Rec. pulv. abs. Wed. ℥j. Cort. Peruv. electisf. & alcoholis. ℥iv. Nitri cryst. ℥j. M. F. pulv. D. ad scat. S. &c. &c. quem ad manus haberet, si veteris morbi motus denuo forte suscitarentur, vel sponte sua id eveniente, vel admissio in rebus non naturalibus errore. Ceterum Elixirii visceralis balsamici Hoffmanniani ℥j. per aliquot dies post prandium sumendam præscriberebam, hacque methodo percuratum calendis Nouembris dimittebam. Et vidi ego quidem hunc virum, quum hoc anno ineunte ipsius liberos variolis correptos curarem, licet tempestat austerrima phthificisque parum accommodata esset, nulla non ex parte valentem, remque familiarem & Zytopœicam, (est enim paterfamilias industrius) impune administrantem.

§. XIII.

Hæc sunt, quæ praxi medica, imo & necessitate magistra, *εωχασμῶ τεχνικῶ* principiisque artis filum ducentibus, didiceramus, illoque animo, ut nobis olim, aliisque prodesent, in Adversaria nostra retuleramus. Ut interim certiores evaderemus, annon aliquid de admirabili hoc curationis genere litterarum monumentis prostaret? varios omnino auctores, & inprimis illos, qui hodiernorum medicorum vel academicæ institutioni, vel privatæ deinceps industriæ præfici solent, excutiebamus; sed altum ubivis, de Cortice inprimis, silentium, si

Illustr,

Illustr. HOFFMANNUM excipias, Cap. de sanguinis fluxu ex pulmonibus, Med. rat. system. Tom. IV. parte 2. *China*, inquietem, MORTONUS in phthiologia, *Corticem*, in *Electuarium cum Syrupo rosarum redigendum*, mirifice commendat. Cui *Extractum Cascariæ aquosum*, *succinum* & *pulvis Nucistæ* commode adjiciuntur. *Hæc enim, dum partibus motricibus à robore defectis debitum tonum blande reddunt, ut sanguis per totum corpus promptius & expeditius cum omnibus succis circumeat, simulque cuticularis excretio libere succedat, faciunt, & sic utilitatem præstant.* Quibus verbis cum directe ad MORTONUM ablegati essemus, facile totius rei rationem perspiciebamus, non leviter mirati, memoria hæc nobis excidere, seu prætervideri potuisse, quum olim ex lectione hujus libri tantam percepissemus voluptatem, ut auctores extero cuidam, & ingenio & studiis, & praxi medica florentissimo Medico fuerimus, ut de Hydrope, ad exemplar MORTONI de Phthisi, commentarios pertexeret; quem quidem laborem uti nobis iterato rogantibus in se devolvi pro amicitia nostra tandem permiserat, ita certe in publicam vtilitatem eundem nominisque famam pertexuisset, nisi fata, vix ac ne vix quidem adfecto opusculo, eundem mortalibus exemissent. Quemadmodum vero ex lectione MORTONI non poteramus sine summa voluptate perspicere, virum *πρακτικωτατον*, iisdem ductum praxeos clinicæ indicationibus, medicationis genere non valde dissimili electo, similes nobiscum, eosque felicissimos successus fuisse expertum; ita non poterant non consilia nostra ulterius confirmari, quum Commentarios Amplissimæ N. Curiosorum Academiæ evolvens, celeberrimum experientissimumque D. D. *Gothofr. HELDIUM*, Cent. III. & IV. pag. 383. hunc in modum in *Observatione*, cui titulus: *Cortex Peruvianus polychrestum remedium*, commentari invenirem: Porro pro mulieribus ad nimium mensium fluxum & fluorem album, item ad hæmoptysin & vomitum

App. Act. Med. Phys. Vol. VII. z cru-

cruentum, & in genere ad omnes hæmorrhagias, Corticem instar arcani, experientia edoctus, commendo.

§. XIV.

His uti justum experiendi desiderium non poterat non magnopere inflammari, ita, casu adjuvante, paulo post novam experiendi occasionem denuo nanciscebamur, in Zytopœo isto, de quo §. XII. fumus loquuti. Is enim quum ita sibi valere videretur, ut qui ægrotare denuo non posset; hocque animo præter alios duriores, mense Februarii, in frigido aëre susceptos labores, sacco majores hordeo plenos (quorum quilibet septingentas libras pondere excederet,) trochlea in triclinium levaret, motus genere totum corpus varie vehementer exercente, & imprimis brachia super caput violentius levante & distorquente; die XXI. Februarii, post prævios horrores vagos & sensum punctorium pulmonum in sinistro latere, sanguinem merum floridumque tussire incipit. Curritur quantocyus ad me, cumque adventans, causas procatarticas externas magis, quam internas fuisse, reperirem, bono ipsum animo esse jubebam. Sanguis tussi rejectus duas vix excedebat uncias. Nihilo fecius quum V. Sionem & nunc, uti in antecedenti morbi stadio, vehementer deprecaretur, illa omissa, methodum antea salutarem resumere statuebam. Concinnata proin quantocyus sequenti formula: Rec. Cort. Peruv. Pulv. abs. Wed. ana ʒij. Antim. diaph. ʒj. Nitri cryst. Tartari vitriolati ana ʒß. M. bene tritis invicem add. Inf. lax. M. ʒiß. Aqu. Cord. temp. Scabios. ana ʒx. M. illam tamdiu quavis $\frac{1}{2}$. hora elapsa ad cochl. 1. offerre suadeo, donec in exscreatis sanguis notabiliter minui inciperet; dein hora integra elapsa solum, nisi forte confertior alvi laxatio usum ad trihoria restringere juberet. Paretur, & post nycthemeron rediens, nostrum sputa libere & sanguine non nisi levissimè

levissime tin̄cta, exscreantem reperio; respiratio non impedita; alvo confertius dejecerat; quapropter tertia potiunculæ pars adhuc supererat. Sudore madebat per universum corpus æqualiter diffuso; urina turbatissima cernebatur; pulsus mollis & æqualis, fauces humidæ; verbo, nulla non ex parte notabilis erat in melius mutatio. Quod interim ob laxans κατ' ἐπιπρασι^ν additum priori isti potiunculæ non amplius insistere possemus, ægrotusque de dolore tantum punctorio in regione mammæ sinistra quereretur; sequentem potiunculam præscribebamus: Rec. Pulveris abs. Wed. Cort. Per. el. ana ℥ij. Nitri cryst. ℥j. Extracti seminis papaveris albi ℥β. M. bene tritis add. Aquæ Scorzon. Tormentill. Papav. rh. ana ℥x. Syr. Papav. albi ℥ij M. S. Vorerst alle Stunden, hernach alle 2. Stunden zu einem ordinären Suppen-Löffel voll. Succedebant hæc adeo ex voto, ut die XXIV. Februarii eandem potiunculam denuo confici & per trihorio sumi e re ægroti judicaremus, cui pro alvo expedienda interponerentur λειψανα potiunculæ prioris cum Infuso Laxativo; his vero ad laxationem non ut antea sufficientibus, (cum inprimis ciborum adpetitus jam cresceret, & ægrotus quoque ita jam firmari inciperet, ut maximam diei partem extra lectum ageret,) Infusi lax. M. ℥ij. cum Oxym. Scillitico & Syrupo rosarum solutiv. ana ℥j. perscribebam, cujus hemunciam omni trihorio ad ἐνεργειαν usque sumeret. Laxabatur inde quidem noster valde leviter, ast cum summa euphoria & ejusmodi curationis successu, ut jam integris diebus, præcipite Februario a lecto abesset, & præter languorem & tussiculam, (utrisque tamen valde levibus,) nihil magnopere quereretur. Urina toto hujus curationis decursu valde rubella quidem me-
jebatur, sed quæ haud ita multo post aquam luto murariorum saturate tin̄ctam referret. Interim pro colophone curationi ad-
dendo pridie calendarum Martiarum, sequentes Pilulas quoti-
die

dic ad gr. iij. ter, (donec nimirum confertior laxatio pergere vetaret,) sumendas præscribebamus: Rec. M. Pil. solutiv. n. ordin. Div. de Styr. c. o. Extr. Panchymagog. ana ℥j. M. f. c. Elix. pect. Wed. l. a. Pil. pond. gr. j. Sub harum usu ita cum sanitate in gratiam redibat, ut & in aërem liberum prodire, & ad munia rei familiaris se accingere impune tentaret. Et valet quidem ex illo tempore hic vir adeo belle, ut in hanc, qua hæc typis tradimus, diem, nullis ex illo tempore adversæ valetudinis tædiis adfectus fuerit.

§. XV.

Hoc ægroto itaque, Martio mense ineunte, pulcre convalescente, mense Aprili, & quum hanc commentatiunculam jam apud animum meditaremur, nova experimenti sese offerebat occasio. Vir temperamenti sanguineo-cholericæ XXXV. circiter annos natus, exquisito naturæ robore pollens, vitæ genus agens ambulatorium, quodque multa discursatione constaret, quum vitæ morumque & animi intemperantia varie variis conflictatus esset acutis æque ac chronicis malis, ad quæ propria partim, (callet enim Chirurgiam) partim nostra usus esset curatione, medio Aprili hujus anni hæmoptoë corripitur. Suberant rationes nonnullæ, quam ob rem ad nos confugere tergiversaret. Sed ingravescentis mali duro adactus telo, hæmoptysi sub vesperam diei XIX. Aprilis increbescente, hunc valetudinis suæ statum nobis nuntiari jubet: quodque nec pertusa, die antecedenti, in pede vena, nec proprio Marte sumta medicamenta, ullam malo medelam attulerint. Præscribo quanticus: Rec. Cort. Peruv. electiss. & alcohol. Div. Pulv. abs. Wed. ℥ij. Sal. viperarum fix. Conch. citrat. ana ℥j. Inf. lax. M. Aquæ Scabiol. Heder. terrestris, Cord. temper. ana ℥x. M. S. *Franklein, alle halbe Stunden zu einem Eßfel voll, bis zu anscheinender Besser*

Besserung, wohl gerüttelt zu nehmen. Altero mane ægrotum invifens, potiunculam hanc penitus, cum dimidia ejus parte ex pharmacopolio denuo repetita, consumtam, invenio; nihilö fecius sanguinem adhuc merum floridumque, tam sponte, quam tussicula incitante, erumpentem, quantitate vix pariori. Febris, utut sudore viscido bonæque notæ solvi inciperet, nihilö fecius adhuc intensa, urinis fuscis & pellucidis sine mutatione perstantibus, ejus pertinacitatem prodentibus. Alvo biduo non reddiderat. Duo hinc potiores enascebantur indicationes, nimirum ut primo hæmoptoë fortius coërceretur, dein ut alvo plus laxandæ medicamenta accommodarentur. In quam rem quum pulveris absorbentis Wedeliani anaticum prope pondus Cortici admiscuiffemus, (nimirum ℥iij. ad ℥j.) & Infusi laxativi ℥ij. ad aquarum temperantium tres circiter uncias adjunxiffemus, quid proximo nychthemero inde futurum esset, præstolabamur. Altero mane rediens, parcius scaturientem e pulmonibus sanguinem, febriculam longe mitiorem, urinas turbari incipientes, sudoresque optimæ notæ, invenio. Sed quod alvo ne nunc quidem reddidiffet, (II.) sanguisque nimis floridus per vices emergeret; non solum primarum viarum repurgationem modeste urgere, sed etiam pulveris ischæmi Wedeliani proportionem Cortici æquare, & Terram foliatam Tartari pro æstus promptiori cohibitione his jungere statuebam. Conflatam itaque ex horum ana ℥j. & aquis pectoralibus ana-

z 3

lepticis,

- 11) Mirabar omnino hanc alvi ab initio tenacitatem, cum omnia medicamenta ipsi data κατ' ἐπιπρασιν laxantia fuiffent, & ægrotus juscula carniū tenuia his largiter superbibiffet, qua quidem methodo alvi tenaciores, facilis ut plurimum, quam activioribus purgantibus, expediuntur. Sed mirari desinebam, quum narraret ægrotus, se non, nisi duodecim vel quindecim ad minimum resinæ Jalappæ granis sumtis, idque ut plurimum valde mediocriter, purgari.

lepticus, Mixturam ℥v. circiter, cum Infuso laxativo alternatim omni hora elapsa ad cochl. i. fumere præcipiebam, cumque hac methodo tota illa die strenue continuatâ, non solum aliquot dejectiones alvinas, sed & hæmoptoës, æstus febrilis & tussiculæ insignes inducias obtinuisset, noctemque proximam valde benignam esset expertus: altero mane, quæ erat XXII Aprilis, adeo belle omnia reperiēbam comparata, ut ægrotus jam in conclavi obambulare tentaret, sudor per universum corpus calidus erumpebat; pulsus mollis & æqualis, fauces æstu vacuæ, urinæ crassissime turbatæ. Sanguinem post hesternas alvi dejectiones non amplius floridum & parce emicuisse narrabant, sed puri statim solum (quemadmodum id in omni legitima vasorum coalescentia evenire fas est,) immixtum: verbo, adeo se omnia in meliorem frugem receperant, ut, si morbi sanationisque legibus tantum obtemperaret, brevi perfectam ipsi sanitatem, Deo secundante, pollicerer. Nec voto expectatio neque excidebamus. Etenim triduo adhuc continuata medicatione paulo ante commemorata cum interpositis laxantibus, vasculorum ruptorum sanatio, seu coalitio justam decurrebat periodum, somno ciborumque adpetitu & viribus paulatim redeuntibus, sic, ut die XXV Aprilis jam innocue nostrum aëri ibero se se exponentem, omnique morbi signo vacuum reperirem; datisque in prophylaxin pulveribus sequentibus, quotidie ad unum alterumve præbium sumendis: (Rec. Cort. Peruv. electiss. & alcohol. Pulv. abs. Wedel. Antisp. Stahl. ana ℥j. M. f. IX. dof.) si justis diætæ legibus se adstringeret, reliqua naturæ secure committi posse, judicarem. Et valet quidem hic ex illo tempore, in hanc, qua hæc publici juris facimus, diem rectissime, negotiis suis, totis diebus per vicos urbis obambulans, incolumis præest.

§. XVI.

Hæc erant, quæ ex praxi nostra clinica litteris consignaveramus illo tempore, quum hujus commentatiunculæ scribendæ initium fecissemus. Interim, cum varia hujus elaborationem (quod in epistola nuncupatoria pluribus indicavimus,) morarentur, interea temporis sequentes adhuc fiebant accessiones. Juvenis, sex circiter ætatis lustra emensus, temperamenti melancholico-sanguinei, duris opificii pilearii laboribus victum, idque industrie, quærens, ossibus & nervis pollens, quique adolescens hæmorrhagiis narium vehementissimis fuerat obnoxius, hisque cessantibus dolores capitis gravativos non raro erat expertus, anno MDCCXLII. ineunte, post leves bronchiorum titillatorios dolores, interdum sputa sanguine florido tincta tussit; sed quod cetera sibi suisque valere videretur, hæc non magnopere curat. Sub veris autem initium ex improvise tussicula adortus, qua limpidum sanguinem, nec parce, redderet, perterritus ad me mittit. Ego quod nec intus furentis sanguinis, nec spasmodum in externis partibus, nec anhelosæ respirationis indicia magnopere deprehenderem, ipseque ægrotus sibi præter hanc hæmorrhagiam valere videretur; statuebam experiri, numquid Cortex solus ejusmodi hæmorrhagiæ compescendæ sufficeret? eamque ob causam concinnatam ex illius ℥iij. circiter cum sale viperarum fixato tritis, Mixturam quinque vel sex unciarum, quæ simul Infusi Laxativi Mannagettæ ℥ij. caperet, omni bihorio ad ℥β. sumere præcipiebam. Post duos dies ægrotum revisens, hæmoptoën quidem non increbuisse accipio; attamen nec remisisse magnopere. Aluo nondum liquida fluxerant. Ut proinde omnem curationis Mortonianæ rationem exploratam haberem, laxans medicamentum die tertia exhibebam. A quo cum rite purgatus esset, die quarta denuo

Corticem cum lapidibus cancrorum & nitro tritum, exhibeo, proximo biduo, an exinde hæmoptylis mitesceret, expectans. Sed quum illa sub horum usu nihil emendaretur solum, sed eodem, quo ab initio, tenore pergeret; hoc est, ut per vices (licet ægrotus ab opificio illisque omnibus, quæ hæmorrhagiam incitare possent, sibi studiose caveret,) nunc plenius, nunc parcius flueret: statuebam pulverem Wedelianum ad manus sumere, concinnatæque ejusmodi, qualis antecedens fuerat, potiunculæ, scrupulos duos addens, eamque per bihoria exhibens, bidui spatio hæmoptoën hanc percurabamus, sic, ut die quarta ab hujus potiunculæ ordinatione ægrotus jam convivio nuptiali agnati, bona nostra venia, additoque solum temperantiæ monito, impune interesset, & ex illo tempore in hanc usque diem recte valeat, opificioque manus, sine hæmoptoës concitatione, aut alio quodam sanitatis incommodo, solitum in morem admoveat.

§. XVII.

Agmen denique claudat historia vomitus cruenti ex methodo nostra curati. Matrona sexagenaria, tussi stomachicæ inveteratæ, eique non raro cruentæ, dudum obnoxia, &, quod corporis habitus esset macilenti, venis turgentibus, semper pro phthifica (utut cetera recte valeret rerumque suarum satageret,) agnatis amicisque habita (conf. supra Not. 8.) post gravem ex obitu filii mœrorem, aliasque graves animi commotiones, vere hujus anni in Febrem incidit continuam, cum asthmate, febreque nocturna inprimis scorbutica adeo intensâ, ut deliraret, signis reliquis omnibus illam periculose tentari docentibus. Sed, quum nihil non pro salute ægrotæ a nobis æque ac agnatis tentatum esset, benedicente divina gratia hæc quidem febris mitescebat; nihilo secius virium plenaria prostratione

tione Febris lenta in locum succedebat, cum tussi humida, admodum pertinaci. Aptabantur & his non infeliciter a nobis medicamenta, sic ut paulatim ad se redire inciperet ægrotæ & ad unam alteramve horam a lecto abesse cum successu, Majo ex-cunte, tentaret. Sed quum gravibus famulitii sui delictis gra-vissima adficeretur animi commotione, denuo inflammata Fe-bricula, asthmate rursus sicco, cum dolore ventriculi exquisi-tissimo, tentari incipit. Accommodabantur his denuo medica-menta, eo quidem successu, ut omnia febrim mitigatam pau-lisper post duo nychthemera monstrarent. Sed dolor ventricu-li, a quo asthma non poterat non in novas concitari turbas, sub his tantum non increbescens, insidiis morbum non carere docebat. Nec vanum augurium. Etenim mane diei tertiæ agnati mihi nuntiari jubent, ægrotam, post noctem misere ex-actam, sanguinem mane vomere cepisse, hincque nos avide præ-stolari. Adventanti monstratur sanguis fuscus, pelvi exceptus, ad aliquot uncias, pituita permixtus, quem ægrotæ tussi vehe-menti, imo vomituriens, excreverat; neque his excretis sputa sanguinolenta remiserant, sed continuo adhuc, non sine ægræ agnatorumque terrore, (licet parcius quam mane) exscreabantur. Jam, tametsi totus externus ægrotæ exsuccæ & ab antecedenti morbo adhuc languentissimæ habitus prognosin nobis occenta-rent valde dubiam, tamen me nondum omnem despondere ani-mum, agnatis rogantibus exponebam, quum post hanc sangui-nis excretionem dolor ille pressorius exquisitissimus circa cordis scrobiculum, mirifice remississet, sputaque recte succederent; & quod imprimis & hic non vanum fore Corticis usum spera-remus. Quantocyus igitur parata potiuncula, ex aquarum ana-lepticarum tribus circiter unciis, cum sesqui vncia Infusi laxa-tivi Mannagettæ, cui pro basi essent aliquot Corticis drachmæ, cum ʒj. Terræ fol. Tartari & Oxymelitis scillitici probe tritæ,

novi mali curationem ordiebamur, sic, ut omni ad minimum hora elapsa tres circiter drachmas hujus potiunculæ caperet. Haurit nostra strenue, hoc per Dei gratiam medicationis successu, ut quum pomeridie redirem, morbum egregie omni sui parte mitescere incipientem reperirem; respiratione expeditiori, sputis bene succedentibus, urinis minus, quam illo mane, rubentibus, pulsu molliori & æquali, & inprimis æstu cutis sicco in levem madorem solui incipiente. Aluo nondum quidem reddiderat, nihiloscius flatus, in ejusmodi casu plus sæpe ipsis fecibus aluinis incommodi parientes, copiose κατὰ successisse dicebantur. Non mutata proinde medicationi insistens, alteroque mane post noctem mediocriter bonam ab ægrota exactam, similis plane, imo ulterius profecta, deprehendens, antecedentem potiunculam iteratam ex pharmacopolio per sesqui horas exhiberi jubeo, donec alvus exsolveretur; deinceps trihoriam exhibitionem sufficere posse judicans. Et mirabile sane dictu, quantum hac medicina, triduo continuata, ad se redierit, morboque liberata fuerit ægrota, nulla prope plenissimæ in morbum victoriæ nota deficiente, quam quod magnopere langueret, sanguisque inter sputa non decreveret, sed potius augeri videretur, immo nunc floridior evaderet, quum antea fuscus fuisset coagulatioque, & ab initio foetore non caruisset. Satis itaque repurgata ventriculi vasa sanguifera existimans, & ne novus ad hæc vasa præter naturam fieret adfluxus, metuens, pulverem absorbentem Wedelianum ad manus sumebam, illum parce Cortici admiscens, talesque potiunculas per bihoriam ex methodo exhibens, donec sanguis inter sputa paulatim desineret, & factæ deintum suppurationis, tum coalitionis vasorum plenariæ signa sese proderent. His per Dei gratiam pœtiduo proximo obtentis, tametsi non posset non magnopere languere ægrota, & tametsi, (quod facile est existimatu) post

exant-

exantlatum hunc vomitum cruentum non posset non veteris morbi, asthmatis puta humidi, insultus sese prodere: tamen quum huic iusto Scillæ marinæ (quæ olim huic toties profuerat,) usu satisfaceret, exquisitissima diæta analeptica viribus prospiciente; Junio mense exeunte adeo ad se redibat ægrota, ut miraculi instar suis & amicis esset. Et vivit quidem in hunc, quo hæc prelo subjiciuntur, diem pro suo more rectissime, rei familiaris curæ sufficiens, inque ædibus suis obambulans, & mecum divinam medicamentorum benedictionem admirans gratæque mente recolens.

§. XVIII.

Nihil jam ex instituti ratione amplius restat, quam ut brevem methodi delineationem his adjungamus. Tametsi enim ex lectione curationum a nobis plenius descriptarum, benevolus lector haud difficulter methodum sit perspecturus; tamen quod boni scriptoris sit omnem veritatem a se propalandarum rationem clare ob oculos ponere, age, brevi anacephalæosi superius dictorum, methodum pingamus.

A.) Ad hæmoptycos itaque vocati, ante omnia ad modum, quo sanguis eructatur, respicimus; nimirum, an illud impetuosius fiat? aut summæ præcordiorum angustix, extremitatum stricturæ, & tussis vehementior, illum impetuosius emicaturum minentur? vel, an hæc mitiora sint; & meliora sperare liceat? Huic indicationi accommodamus Pulverem absorb. Wedelianum, sic, ut potiunculæ ex aquis leniter analepticis & refrigerantibus, quatuor circiter, aut quinque unciarum, pulveris hujus drachmam integram ad fesqui drachmas, pro re nata, adjungamus.

B.) Ob spasticas extremorum in ejusmodi paroxysmis stricturas, febresque ad vitalia sanguinem restagnare facientes

motus, tam præsentēs mitigandos, quam futuros cavendos, Corticem Peruvianum ataxias fibrarum H. C. omni Antispasmodico pulvere potentius componentem, huic pulveri Wedeliano jungimus; dimidia, imo, si spasmi urgeant, æquali portione.

C.) Pro ratione ætus, febrisque continuæ, ex faucium siccitate, cutis ardore, pulsu, reliquisque signis, æstimanda, duobus hisce remediis adjungimus illa, quæ antiphlogica κατ' ἐξοχήν audiunt, Salia media, Terram foliatam Tartari, & inde paratum Sal viperarum fixum.

D.) Nisi Hæmoptoes furor tantus sit, ut nullum plane ægroti motum, (sine quo tamen egestiones aluinas fieri impossibile est,) ferat, vel proprio jam naturæ motu (quod in hujusmodi casu rarius evenit,) alius largiter exsolvatur: aluum blande subducentia enemata suademus, vel mite aliquod laxans potiunculæ ante dictæ jungimus, sic ut alternatim cum illa ad cochleare unum adhibeatur, vel ipsi adeo permisceatur.

E.) Modus exhibendorum medicamentorum hujusmodi, iterum a tenore, seu indole symptomatum determinatur, sic, ut illis rigorosioribus, etiam confertior, mitioribus vero, tardior exhibitio opponatur. Sic in casu magis urgente, omni quarta, imo octava horæ parte elapsa, cochleare unum, (quo modulo drachmas tres circiter capimus,) exhibemus: si vero minus urgeant symptomata, vel jam mitescere incipiant, tardius; quemadmodum illud benevolus lector ex historiis supra allatis plurimis perspiciet.

F.) Ubi hac ratione constans & fida hæmoptoës cohibitio obtenta, primaque curationis, ut ita dicam, periodus, quæ in hoc casu non magis vel rectius e colore sputorum, (12.) quam e sudo-

---

12) Apposite forsan hoc loco explicaretur, quomodo ex sputis (quo vocabulo, HIPPOCRATIS ipsiusque interpretum in morem, illa quæ ex-
pector

e sudoribus, (13) æstimatur, absoluta; integris deinceps horis, imo bihoriis & trihoriis elapsis, sub regimine convenienti,

aa 3

hoc

pectorantur, technice indicamus,) de statu ruptorum intus vasorum judicari possit? & qualia illa in legitimo sanationis decursu esse debeant? qualia etiam sint, ubi infida coalitio & imperfecta est. Verum quoniam instituti ratio Hæmoptoës nec pathologiam, neque semioticem, a nobis desiderat; nec medicinæ tam rironibus, quam viris exercitatis hæc destinantur; fatius hæc, tamquam medicis clinicis universim notiora, omittimus, locoque magis apto servamus.

- 13) Non æque autem universim notum, quod in hoc morbo a sudore ejusque indole præ reliquis signa status morbi fida reperantur. Notabile est, HIPPOCRATEM jam ad sudores inprimis attendisse, non quidem ut illos extorqueret, sed ut prædictiones inde formaret. Sed quemadmodum magnus hic medicinæ rationalis instaurator, etiam alios eosque præcipuos limpidosque prædictionis fontes in morbis acutis monstraverat, (v. gr. inspectionis linguæ & faucium,) quibus deinceps nihilo secius relictis, artis magistri *επισκοπῶντες* squalescentes sequi rivulos fatius ducebant; ita etiam circa Sudores in doctrina signorum, sive Semeiotice medica, nondum generatim medicinam facientium & factorum usus commendata invenio, quæ, si bene ab HIPPOCRATE cœpta recte perficere libuisset, maximæ esse poterat utilitatis. Jam quidem instituti nostri non est, hos semiotices defectus refarcire, quum sola tractatio de bonis vel malis sudorum signis a) ab indole morbi, in quo fiunt, v. gr. quod cum sudores nocturni in catarrhosis, vertiginosis & ophthalmicis, secundum HIPPOCRATEM *Coac. pranot.* 277. bona nuntient; tum in hæcticis phthisicisque pessimæ notæ sint; b) a stadio morbi, in quo eveniunt, repetendis; c) a genere ecrrisium (sive illæ autómaticæ, sive a medicamentis exhibitis, evenerint,) quæ præcessere, ubi v. g. in acutis, post dejectiones alvinae, vel vomitus, vel hæmorrhagias, sudores, sub justo regimine, æqualiter, nec nimis parte fluere, bonum, & vice versa; magnum sibi in elaboratione spatium reposcere videatur. Nihilofecius quod præcipua artis medicæ magistra, experientia, edocti, scripserimus, *fida vasorum ruptorum coalitionis signa, in hæmoptoë non rectius ab indole sputorum, quam a sudoribus desumi; æge paucis indicemus, quid his nobis velimus.* Generatim itaque de sudoribus notamus, illos bona portendere, si α) sint calidi, β) a capite ad calcem ægroti æqualiter sint diffusi, γ) successive, cum levi primo madore, ac dein confertius erumpentes, δ) non nimis aquosi sint & tenues, sed consistentiores tenaces ac viscidi. In quam quidem rem Medicis clinicis, ex millecupla certe observatione nostra, commendamus, ut inprimis ad hanc sudoris visciditatem

hoc est, non magis calido quam quieto, medicamenta antedicta exhibemus, donec omnia non tam debellatam & cedentem, quam penitus victam hæmoptoën demonstrent.

G.) Venæ sectionem, tamquam remedium e secundariis præcipuum, his adjungimus, pro re nata in brachio vel pede instituendam, nisi sanguinis jam insignem ægrotus jacturam fecerit, vel eandem vehementer exhorreat. In utroque enim casu hæmoptoën non solum nihil emolumenti, sed damnum adeo

tatem attendant; raro enim certe, vel nunquam nos fefellit, si sub hoc sudoris caractere, & quando ille manum explorantem & per superficiem corporis ægroti pergentem, visciditate sua quasi moratur, id quod vix ac ne vix quidem latine adeo adpositæ quam quidem Saxonice inferioris idiomate reddas, (*wenn der Schwweiß und die Haut so strueff anzufühlen*,) bene cum ægrotis agi pronuntiavimus. Hæc etenim uti externe spasmus cutis, in compluribus morbis vigentem, solvi naturamque victricem crassiores & morbosas sanguinis & lymphæ particulas foras protrudere, produnt; ita eo ipso internarum maxime sensibilibus partium præternaturales tensiones, seu fibræ nimis tensam ad justum tonum redire, indicant. Qui sane motus tantum in medicina momenti, ipsa praxi medica (ministrantibus ipsi scientiis præpædeticis, anatomæ & physiologia) magistra, dudum nobis visa est, ut materiam suggererit consignandarum in adversariis nostris primarum linearum, *Commentationis, de membranarum membranosarumque humani corporis partium sympathico in motibus morbosis, & ad hos motus, nexu, præcipuo quodam theoriæ tam, quam therapie medicæ fundamento.* De quo quidem argumento ad præsentem tractationem nihil hoc tempore accommodare e re videtur, quam quod mechanicam hæmoptoës, seu fiendi modum, bonam partem, (observatione magistra,) constituamus in spasmu cutis partiumque externarum, immo & venosi generis, sanguinem ab extremitatibus refluxum non solum versus interiora cogente, sed etiam sanguinem ad partes externas ablegandum, ægrius a corde dimittente, hincque fortiori nisu ad arteriam pulmonalem, partesque vicinas, ablegante, & eo ipso in debilibus pulmonum vel ventriculi vas rupturas producente. Qui spasmus, prout vel viget, vel tantum remittit, vel intermittit, Hæmoptoë aut non, aut ex parte tantum, aut per intervalla solum, mitescit. Desinere vero vel victas manus dare hunc spasmum, ex nullo certius criterio, quam ex sudoribus ejusmodi indolis, qualem antea descripsimus, iisque per plures dies continuos durantibus, colligitur,

adeo inde reportaturam certissimum. Et dubitari quidem cum ratione omnino posse videtur, si vel mediocriter saltem sanguis in paroxysmo fluxerit, vel is plurimum paroxysmorum successiva exhaustione deperditus sit; majoresne ad cavendam hæmoptoën olim recidivam, quam ad curationem in paroxysmo, venesectio sit utilitatis? Et memini sane olim, antequam methodum efficaciorum calleremus, in hæmorrhagiis narium enormioribus, æque ac hæmoptysibus vehementioribus, aliquoties nobis usu venisse, ut quum iterata Venesectio, ligaturis, alioque adparatu ischæmo, nihilo plus profectum esset, quam ut jamjam cum exiguis sanguinis *λειψανοῖς* animam redditurus videretur ægrotus, cucurbitulis aliquot cum scarificatione ad suras & pedes applicatis, hæmorrhagiam promte obtemperasse.

H.) Et hæc quidem est illa methodus, qua, etiam ante cognitum nobis Corticis ad hæc usum, ægroto & ministrantibus rerum suarum satagentibus, non hæmoptoës solum, sed & alias hæmorrhagias, v. c. uteri, narium, easque tam accidentales, quam habituales gravissimas, Deo secundante non raro vicimus, præterquam quod symptomata magnopere curare necessum fuerit. Quodsi interim hoc non obstante, in hæmoptysibus tusses vehementiores, agrypnia itidem, interdum negotium faceissent, pro rei exigentia, Pilulas de Styrace cum opio, vel laudatissimum illud Sydenhami Laudanum (nunc solitarie, nunc pro aliorum indicationum ratione permixta,) interponimus, victum ægroti imprimis, prout vel incrassare vel attenuare necessum videretur, morbo accommodare studentes; præ reliquis vero omnibus, post coalitionem vasorum, justamque suppuratorum expectorationem, id serio & ex arte agendo, ne languentes a gravi morbo pulmones deinceps pituitæ ex toto sanguine conflux receptaculum evadant. Quod uti olim amaricantibus cum divertentibus, sordesque ad alias vias ablegantibus,

bus, potissimum peregrinus; ita nunc, post justas repurgationes, Corticis potissimum confertiori exhibitione obtinemus. Quo quidem medicamento, aliquot inde ab annis generatim utimur, ubicumque fibræ a gravi morbo laxatæ roborationem, sine aliarum in motibus anomaliarum concitatione, intendimus, jungendo, si ægroti conditio id ferat, vinorum rubellorum generosiorum usum medicum. Quæ tamen omnia tanto minori apparatus, necessaria evadunt, quanto maturius pleniusque primis morbi periodis justa medicatione, qualis hæc est, quam præsentis Schediasmate proposuimus, fuit prospectum.

I. Quemadmodum vero subdolum hæmoptoes habitualis ingenium, Medicum rerum suarum satagentem non de præsentis solum malo reddit sollicitum, sed futuri etiam reditus justo metu exagitat; ita ischæmorum antiphlogisticorumque continuato aliquantisper usu, nostros contra novos insultus obfirmare allaborantes, minori Corticis pondere, quam antea, admixto, pondus curationi addimus, magistrum ad hanc rem, post propriam qualemcunque experientiam, MORTONUM sequuti; graviter non minus, quam vere, *Phthisiologia* lib. 3. cap. 5. *Cortice peruviano, inquentem, ad flammam febrilem penitus extinguendam, & ad resorptionem obstructionum, quæ aliter novæ efferuescentiæ ansam præbere possint, perficiendam, non tantum palliativa in præsens, verum rêvera eradicativa etiam & perfecta curatio, sine vel minimo hæmoptoes redivivæ, vel phthiseos subsecuturæ, periculo, obtineri solet.* Flamma enim hoc modo perfecte extincta, sanguis ad motum & crasin naturalem reducitur, quo appetitus statim redit, pulmones naturali motu & temperamento fruuntur, & purpurei penus dispendia sensim reparantur, donec æger tandem, licet paulatim, priorem robustum statum redintegratum, vel forsân meliorem, quam antea, consequitur, sine vel minimo caloris hæctici gradu, vel subsecuturæ Phthiseos metu.

DE

**MEDICAMENTO
QUODAM AD PUER-
PERARUM FEBRES MALI
MORIS**

INPRIMIS SIC DICTAM PURPURATAM
SPECIFICO

EPISTOLA

AD

*INCLYTUM SPECTABILEM AMPLISSIMUMQUE EXPE-
RIENTISSIMORUM*

**MEDICORUM MOENO-
FRANCOFURTENSIIUM ORDINEM
SCRIPTA**

A

**JOANNE GERARDO WAGNER, D.
MEDICO LUBECENSI, ACADEMIÆ NATURÆ
CURIOSORUM COLLEGA.**

INCLYTO, SPECTABILI AMPLISSIMOQUE
 MEDICORUM MOENO - FRANCOFUR-
 TENSIVM ORDINI

S. P. D.

JO. GERARDI, WAGNER.

ondum forsan memoria *Vobis* excidit, *Viri Experientissimi Amplissimique*, inclytum Collegium *Vestrum*, ante hos novendecim annos, pro curatione expedita & felici purpuræ puerperarum, recentioris tunc temporis apud cives *Vestros* mali, consilium ab Illustri Hoffmanno petiisse, (1) teste epistola, publici juris a celebri hoc auctore facta. Quæ quidem epistola quemadmodum admirabilis cujusdam *Vestrae* omnibusque votis expetendæ concordiaæ medicæ, junctique pro incolumitate publica studii *Vestri*, publicum *Vobis* monumentum omni ære perennius erit; ita non potui, quin aliquot jam inde ab annis ad febrium malignarum curationem aliquam efficaciorẽ (2) animum

1) Conf. hujus post fata etiam celeberrimi auctoris *Medicinae ration. systematicæ Tom. IV. Part. 1. p. 222.*

2) Dabimus hujus instituti, & illius successuum, rationes, Deo volente, in Opere pleniori, in quo elaborando aliquot jam inde ab annis, præceos nostræ, æque ac subsecivarum horarum, non minima pars occupatur, cui titulus circiter sequens erit: *De natura & constitutione Febrivm malignarum, inprimis exanthematicarum, indeque pendentibus indicationibus therapeuticis & methodo medendi tam generali, quam speciali; Accedit horum morborum eorumque medendi methodorum Historia, ab antiquissimis inde artis monumentis ad recentissima usque, contexta.* Cujus quidem operis mentionem nullo alio consilio hic facimus, quam ut simul indicemus, nos ibi illorum, quæ hic varie a nobis generalissime dicuntur, rationes penitus expeditas per casus speciales ita esse reddituros, ut plane pateat, nos suum veritati honorem indelibatam servasse.

num adjiciens, inque illo curationis genere aliquos profectus (qui in puerperarum febribus male moratis atque purpuratis non minus feliciter, Deo benedicente, quam in reliquis successerant) faciens, crebrius *Vestri* in publicam salutem studii commiscerer, atque interdum etiam de communicandis *Vobiscum* nostris qualibuscunque tentaminibus consilium inirem. Sed quum nimia instituti præcocietas, me ab initio deterreret, ne forte viris limatiora & experientia penitus perfecta desiderantibus cruditate experimentorum nauseam parerem; tum deinceps hujusmodi curatione ulterius perfecta concatenatis praxeos clinicæ laboribus consilium exequi aliquamdiu vetabar. Inprimis vero animo meo obversabatur, *Vos*, ab Illustri HOFFMANNO in responforia, seu Consilio, varia ad hanc rem utiliter edoctos, ne quidem forsam amplius in curatione purpuræ puerperialis aliquid desiderare; vel interea temporis ulteriori unitæ experientia scrutinio talia his adinvenisse, ut nostrorum communicatione noctuas forte Athenas portare censeremur. Verum enim vero quum temporis ulteriori successu, & post varie, nec perfunctorie, ancipiti tamen haud raro, laboriosissimo certe successu, tentatas optimorum ad Artem magistrorum methodos, methodum hanc ulterius perfectam reliquis huc usque notis efficaciorē, & inprimis simplicem, curationisque ambagibus non indigentem, reperissem; præ cæteris autem domandæ febris malignitati sufficientem, naturæque salutariter moventis conamina incredibili felicitate (3) adjuvantem: non dubitavi institutum olim apud animum conceptum resumere, & *Vobiscum* medicamentum ad hanc rem nobis usitatum, nimirum Pulverem aliquem

bb 2

quem

---

3) Arroganter, imo mendaciter, ne dicam portentose dictum prima fronte videri posset, nobis ne unicam quidem puerperam hac methodo tractatam periissem; nihilo secius fidem veritatemque omnem, & si quid Jove fido sanctius, testamur, nos hoc ipso vera loqui.

quem mole parvum, insipidum prope atque inodorum, ejusque adhibendi methodum, eo animo communicare, ut nostra non solum experientia de rei veritate & successu constaret, sed illa irrefragabilibus *Vestra* experientiæ calculis plane corroborata, in medici orbis scenam olim prodire valeret.

II. Duplex autem erit de hoc medicamento tractatio: altera nimirum de methodo præservandi purpuram, febremque malignam Pulvere nostro; altera de methodo curandi eandem jam præsentem.

III. Ad præservatoriam itaque methodum quod attinet, si nimirum justus futuræ purpuræ, febrisque mali moris, metus (4) adsit, Pulveris nostri unam portionem tribus aquæ cujusdam

-
- 4) Justum futuræ febris malignæ & purpuratæ metum incutiunt sequentia circiter: a) Lochiorum vel plenaria suppressio, vel nimis parvus & solito minor, vel nimis raris intervallis succedens fluxus; b) secundinæ illegitima exclusio, dum nempe immatura & violenter protrahita, vel etiam nimis facile & cum putredine jam contracta, in lucem prodit; c) si puerpera vel brevi ante partum, vel durante illo, vel etiam post illum, gravi quodam animi pathemate, inprimis vero terrore, vel ira, fuerit percussa; d) si partus labores insoliti enormioresque fuerint, aut e) pro illis facilitandis, sive etiam lochiis post partum pellendis, aut alio quovis titulo, calida nimis medicamenta fuerint propinata; f) si proximis ante partum diebus, vel sub illo, vel post eundem, alvo non excreverit puerpera; id quod inprimis periculum portendit, si semper, & toto inprimis graviditatis tempore, sub justo præsertim ciborum appetitu, alvum segniorem experiantur; g) si cacochymicæ sint, & exanthematibus tam chronicis, quam acutis obnoxia; h) si spirituosâ pitissare ament; i) si nimia ab initio puerperii serenitate usæ, nullis graviter vulneratarum legibus sese adstrinxerint. Quæ omnia quemadmodum justam futuræ purpuræ suspicionem pariunt, Medicoque futurorum malorum cauto prævisori prophylaxin injungunt; ita adhuc certius futuram purpuram, certe febrem

dam (5) destillatæ (v. gr. Melissæ, florum Sambuci, &c.) unciis permiscemus, vitrum probe deinceps agitando, dimidiamque hujus Mixti unciam levissime calefactam, tertia quavis vel quarta hora exhibemus.

IV. Quando vero sub rariori hujusmodi exhibitione unum alterumque diem continuata, signa purpuræ metum incutientia, scholio antecedenti quarto sub litt. a. b. &c. recensita, vel febricula etiam, caput nihilominus extollant; diebus proxime sequentibus, omni trihorio, imo bihorio elapso, hæmunciam Mixti modo dicti exhibemus, idque pro re nata continuamus,

bb 3

donec

brem mali moris quodammodo jam præsentem arguunt, (præter signa febris malignæ notiora, pulsus & typi,) α) suspiriosa & solito gravior respiratio. præcordiorumque angustia, constanter, licet cum aliqua varietate, infestans; β) capitis temulentia, ejusque sub levi in lecto erectione vertiginosa tentatio, cumque hac oboriunda veluti nausea; γ) lipothymia, vel sponte, vel sub levi certe in lecto motu, aut confabulatione, infestans, idque inprimis, si nulla alia sufficienti tanti languoris causa præcedente, sub culcitrarum nova instauratione, aut pelvi forte pro alvo exoneranda insidentes, statim animo delinquant; δ) si somno ciborumque adpetitu vel nullo adsciantur, vel utroque præsentem inde non refocillentur, sed magis adhuc langueant; ε) si urinæ lixiviosi coloris mingantur; ζ) si sub his rubedines passim in cute nunc magis, nunc minus distinctæ; facileque rursus evanescentes, fiant, aut in superficie corporis rubor non naturalis & quasi per cuticulam transparens observetur.

5) Notari hic velim, in his aquis eligendis, palato ægroti, levioribusque Medici intentionibus, modeeste indulgeri posse, sic ut e. gr. diarrhœa non infestante, syrups cujusdam aciduli, aut papaveris rhœados &c. ℥ij. ad hoc Mixtum adjungi queant, vel Confectio alkermes incompleta &c. sive etiam Liquoris anodyni mineralis Hoffmanniani scrupulus dimidius. Quæ tamen omnia ita fieri velim, ut ne circuli Pulveris turbentur, vel bonorum effectuum rationes in leviuscula hæc additamenta conjici queant. Alias enim ex pura aqua communi destillata datus ex methodo idem præstabit Pulvis noster.

donec morbum penitus mitescere ex signis (6) sufficienter deprehendamus. Quo obtento, ut parta tueamur, ter solum per aliquot dies, hoc est, mane, pomeridie & versus noctem, hemunciam Mixti prophylactice exhibemus.

V. Quodsi ex nimis cito seposita medicina prophylactica, aut alia quacunque nova causa procatartica, novi futurae purpuræ insultus sese prodant, modo descriptam medicationem ad aliquot dies resumo, donec omnia signa morbi vacuitatem prodant.

VI. An sub his alius vel rarius, vel crebrius fluat, (quatenus illud nimirum effectus Pulveris nostri solius est,) non magnopere curo, quod si vero alterutrum (7) justos excedat
limi-

-
- 6) Morbum mitescere facile colligit Medicus doctus, si nimirum signa scholio antecedenti, sub litt. α , β , γ , δ , proposita, morbumque malignum prodentia, cessent; id quod ulterius adhuc patet, si urinæ lixiviosum mutant colorem, & vel crassiores sedimentumque deinceps deponentes, vel etiam naturalibus similiores evadant.
- 7) Quemadmodum alvi emolliendæ sufficiens signum est, si ad duo nycthemera non reddat; ita si bis vel ter forte, imo pluries laxetur, non statim illius compescendæ signum præbet, sed hic ad solam euphoriam respiciendum, adeo, ut, etiamsi exinde paulisper langueat ægrota, modo signa scholio quarto litt. α , β , γ , δ , proposita in meliorem semet frugem recipiant, hujusmodi diarrhœa non solum morbi radices altius insidentes, evelluntur, sed etiam lochiorum reliquæ ut plurimum per suas vias expediuntur; adeo, ut non raro cum hujusmodi laxatione alvina, lochia antea penitus sufflaminata, denuo instaurata viderimus; id quod pluribus per exempla non pauca docebimus in opere supra scholio secundo commemorato. Quemadmodum vero omnis praxeos rationalis canon est, durante insigniori quodam motu salutari, naturam medicamentis non temere interpellandam esse; ita in hujusmodi etiam periodo satis esse potest, si quarta quavis, vel quinta hora elapsa, Zij, circiter vel tres Mixti nostri exhibeantur;

limites, vel enemate ex speciebus pro Decocto emollienti, addita Saponis veneti concisi una alterave hemuncia, aluum expediri curo, vel Unguentum ex Theriacæ Andromachi partibus sex, & una vel duabus partibus Balsami Nucistæ, cum aliquot olei cujusdam stillatitii, v. gr. fœniculi, cumini, vel etiam cinamoni &c. guttulis, umbilico calide illiniri jubeo.

VII. Lochiorum fluxus major omnino in hoc negotio & medicatione ratio. Verum quemadmodum huic instaurando non solum si langueat, sed adeo revocando, si penitus cesset, Pulverem nostrum idoneum decies viciesque vidimus; ita ille hac inprimis virtute excellit, nobisque sese probavit, quod quidquid purgamentorum in corpore restitet, ita subigat, ut venenosa indole exutum, in deleterii exanthematis seminium amplius abire nequeat. (8)

VIII. Ut enim summatim nunc dicam, quod in opere adfecto, pluribus demonstratum ibimus, morbi maligni in benignum, quantum ejus fieri potest, cita conversio, in hoc puerperarum morbo, æque ac in reliquis congeneribus, præcipuum semper manet curantis votum, curationisque primarius scopus, cui

---

vel si hac diarrhœa morbum bene judicatum esse pateat, potiuncula temperans ex terra foliata tartari cum conchis præparatis probe trita, addito Corticis Peruviani optimi & alcoholisati uno vel altero scrupulo, sive etiam tantillo Corticis Cascarillæ, ex arte exhibeatur; diætæ simul analeptica, (conf. infra Schol. 12.) viribus prospiciente.

- 8) Non existimetis, Viri experientissimi, me suavia hic Vobis insomnia narrare; vel præconceptas quocunque nomine apud animum opiniones sperataque vota, præcociter in publicum propellere. Ipsa facta, ipsosque experimenti successus, non bis forte, vel ter, sed decies viciesque visos (appiime enim in his & hujusmodi cavere solemus, ne quid *ατερ πειρας*) exponimus,

cui Pulvis noster inprimis, methodo vel modo interdum vix fatis explicabili, (9) satisfacit.

IX. Quando autem purpuram miliarem, (sive illa rubra sit, sive alba, sive ex utraque mixta,) vere adesse ex suis signis (10) pateat, iterum unam Pulveris nostri portionem, tribus aquæ cujusdam stillatiæ unciis exceptam, cochlearum tam diu omni bihorio, imo si morbus jam adultior sit, omni hora elapsa ad drachmas duas vel tres exhibemus, donec vel symptomata, inprimis præcordiorum angustia, illud malignarum signum pathognomicum, notabiliter remittant, sicque crebriorem exhibitionem non amplius indicent; vel ex confertiori forte exhibitione oriundæ nausæ, imo vomitus ægrotæ (11) crebriorem exhibitionem non amplius admittant, vel medica-

9) Vidimus nimirum tractavimusque puerperas, quibus (sub alvo inprimis longo inde a tempore valde lenta, ciborumque adpetitu toto graviditatis tempore vigentissimo,) lochia deinceps prope nulla, certe nunquam legitime, fluxerant, febre dein mali moris cum omnibus suis signis, imo & purpura infestante, quatuor hujusmodi pulveribus ex methodo quinque circiter dierum intervallo exhibitis, sine ulla prope notabili crisi (nisi forte urinas ab initio lixivi coloris, dein per aliquot dies valde crassas, criseos loco habere velimus,) octiduo penitus restitutas, & nullo deinceps vel novo malo, imo ne languore quidem notabiliori, toto puerperii tempore infestatas.

10) Per signa hæc non magis exanthemata in cute conspicienda, quam inprimis febrem illam mali moris, exanthemati junctam, intelligimus, (qua penitus absente, exanthemata, utut miliaria sint, periculum vix portendent, ex illis, quæ supra scholio 4. sub litt. α , β , γ , δ , notavimus, cognoscendam.

11) Non mirum, si aliquando in hujusmodi ægrorum diatesi, a medicamento ad vomitus ciendos plane non composito, vomitiones oriantur, quum unanimi practitorum observatione in febribus mali moris ut plurimum ad vomitus inclinent ægroti. Quo minus, si contigerit,

dicamentum artificiose contra nauseas mutare (de qua re in scholio II. mo dictum,) suadeant.

X. Quod si tunc sub exhibitione modo descripta per aliquot dies continuata, malignitas morbi subacta fuerit, (cujus status signa scholio sexto percensuimus,) pro novo morbi subdoli incremento cavendo bis tantum vel ter de die Mixti nostri hemunciam exhibemus, donec nullum amplius status puerperii præternaturalis indicium supersit, regimine deinceps prudenter analeptico, (12) vel

---

Medicus aut ægrotus inde sibi metuant. Id enim nullo non solum ægroti periculo, sed adeo salutariter ab initio fieri, testamur, quum plus vice simplici in magna purpuræ puerperialis malignitate, & indicationibus ita ferentibus, a vomitorio exhibito curationem exorsifuerimus; cumque res nobis singulari successisset felicitate (id quod in opere nostro casibus quibusdam medicis notabilioribus describemus;) plura forsitan circa hoc curationis genus experimenta instituissemus. Sed quod tantum non semper magnam a puerperarum agnatis contradictionem incurremus, & præterea metuendum fuisset, ne, nisi servassemus, occidisse hac methodo diceremur; de alio quodam medicationis efficaci genere serio cogitare cœpimus, fortuna institutum fecundante. Quod si nunc semel forsitan vel iterato a nostro medicamento vomuerint, sensibiliores animoque imbelliores crebrius inde, sola medicamenti aversione vel nausea semel concepta, voment, nisi stratagemate practico occurras, nimirum ut color & sapor medicamenti mutetur, vel si hoc non sufficiat, aquæ Cinnam. cydoniæ Ꝟ℞. circiter Mixto nostro adjungatur. Si vero nihilofecius inde vomant, naturæ automatico & salutari motu id contingere certum est, inque tali deinceps casu rarius, (hoc est omni solum trihorio, vel quadrihorio,) & hemunciam solum dimidiam, vel tres drachmas ad summum, pro dosi exhibemus.

(12) Puta jusculis carniū, cibis sanis ac eupeptis, (de quibus NEUCRANZIO nemo quod sciam fusius doctiusque explicavit, peculiari de Diæta purpuræ capite, in egregio de Purpura libro edito,) nec non em-

App. Act. Med. Phys. Vol. VII.   68   *hammate*

vel medicatione etiam, si ita videatur, virium instaurationi prospiciente. (13)

XI. Non defuturos arbitror, *Viri Incltyti*, qui hoc loco etiam aliquid a nobis de cura exanthematis miliaris, seu methodi nostræ ad illud habitu vel ratione, expectent seu desiderent. Sed quemadmodum in Opere nostro plenius dicitur, ilud exigua tantum sui parte de essentia morbi esse, illoque solum speciem febris mali moris a congeneribus notabili quodam caractere dignosci; ita hoc loco paucis monemus, ecchymatibus hisce (reliquis modo ex methodo & arte tractatis) satis jam fieri, si æquali semper temperatoque aëris ambientis & lecti (non vero æstuoso) calore tractetur puerpera. Febre siquidem sese in meliorem frugem recipiente, seu justum ad sanitatem stadium decurrente, exanthema etiam justam periodum decurret.

XII. Ceterum etiam in curationem purpuræ vel febris malignæ præsentis illa valent, quæ in præservatoria methodo supra thesi sexta diximus, circa alui laxationem tam justo parciorem, quam æquo largiorem.

XIII.

bammate vini generosioris, aut ejus una alterave uncia pro potu inter prandendum hausta. Cujus si non sit copia, cerevisia cum vitello ovi & pauca flavedine corticum citri bene cocta, pro euporisto erit.

- 13) Medicatio hujusmodi analeptica duplici modo utilis, imo necessaria evadere potest, si nimirum a) ægrotis medicinam adhibeamus, qui se desereri a medico, vel negligi existiment, nisi medicamenta dentur; b) revera valde exhausta & debilitata fuerit ægrotæ, adeo ut metus sit, ne purpura sic feliciter victa & sanata, levi forte delictæ in non naturalibus admisso, aut alia quavis præternaturali causa accedente, ægrotæ vita in discrimen adduci queat. In quam quidem rem & justam prophylaxin, Cortice peruviano electo & alcoholisato, (vel solo, vel aliis medicamentis remixto,) nihil invenimus salutaris.

XIII. Nocturnam exhibitionem medicamentorum tametsi nunquam ultra horam decimam protrahamus; tamen si febre, vel morbo purpurato jam valde adulto demum accersamur, sic, ut in mora periculum sit, & , (quod in primis hic observandum,) prior morbi periodus catarrhalis nondum expiraverit, sic, ut in inflammatorium jam transferit, (14) methodum etiam de nocte inchoamus; morbo siquidem non cunctante & in tali casu nullam quietis nocturnæ recreationem admittente.

XIV. De ejusmodi vero casu procrastinatae nimis justae medicationis, & magis adhuc, ubi morbus intempestive & *ατεχως* exhibitis medicamentis corruptus jam sit, tempusque efficacioris medicationis temere prætermissum, notari velim, nec salutem æque facile, ac si ab initio adhibita fuerit nostra methodus, sperari posse, nec æque facile tum, ac ab initio morbi, confertiolem medicamenti exhibitionem succedere, ventriculo siquidem tunc confertiolem medicamentorum, utut necessariam, exhibitionem, non æque impune ferente,

CC 2

rente,

- 14) In Opere nostro pluribus, Deo volente, ex praxi clinica ostendetur, duplicem morborum malignorum esse periodum, nimirum a) catarrhalem, b) inflammatoriam; simulque docebitur, quod, cum hæc diversæ sit indolis (tum in se, tum qua medicamenta & curationis adminicula,) fieri non potuerit, quin, theoria medica de hac re silentè, in praxi malignarum adeo contradictoriæ hypotheses & observationes (v. gr. circa commoventia, venæ sectionem; refrigerantia &c.) orientur, quolibet ad praxin experientiamque, & vere quidem, provocante, sic, ut non tirones solum, sed ipsi adeo exercitiores Medici inde in haud levem circa hujusmodi curationes fluctuationem conjiciantur, quas tamen, justa theoria æque ac therapia accedente, vix minus certas esse patebit, ac pleuritidum forte, seu aliorum non malignorum morborum.

rente, utpote qui ad statum jam inflammatorium, qui non potest non vomituritionem habere pedissequam, inclinat. Hoc itaque in casu exhibitionis tempus mage protrahendum, dosisque minuenda, & si in lingua & pulsu inflammationis jam coepta signa sese prodant, sanguis ex arte mittendus, clysterque laxans, (nisi alius jam ubertim respondeat,) injiciendus, ac deinceps medicamenta antiphlogistica selectiora alternatim cum nostro omni bihorio exhibenda.

XV. Diximus paulo ante de nocturna exhibitione: ad quæ forte non immerito adjungimus nos observasse, exhibitum mane penitus jejuno ventriculo medicamentum nostrum, æque ac aliud quodpiam, interdum grave fuisse; hincque vel jusculi avenacei aut hordeacei, vel carniū diluitoris, vel cerevisiæ calidioris, vel Coffee bonæ notæ unam alteramve unciam exhibitioni matutinæ præmississe, hocque facile cavisse ne grave jejunis medicamentum evaderet.

XVI. De Diætâ forte adhuc nonnulla adjungere necessarium. Et ad cibos quidem consistentiores quod attinet, quum hi nec magnopere ab hujusmodi adpetantur, & in illos, etiamsi adpetantur, inprimis Hippocrati cum illud: Ægrum corpus quo plus nutriveris, eo plus nocueris, valeat; illis prætermisissis de potu potius & sorbilibus addimus & monemus, juscula hordei, vel avenæ, butyro recenti pro grato sapore condita, vel etiam juscula carnis vitulinæ, vel pulli, gallinæ, aut caponis, optimum hujusmodi ægrotorum cibum esse, cui panem similagineum bene coctum addant. Quod si vero in his major virium prostrationis ratio, quam æstus, habenda videatur, cerevisia cum vitello, cui ex arte cocta interponenda erit, vel

vel etiam unum alterumve cochleare vini generosioris, imprimis Rhenani, aut intinctus panis similiginei bolus.

XVII. Quando his & hujusmodi observatis ægrotæ eo pervenirent, ut morbus plane in declinatione constitutus deprehendatur, omnique malignitate exutus, nihilofecius vero uno alterove nomine medicamenta desiderari videantur, ea facile ex notioribus praxeos rationalis titulis a Medico rerum suarum satagente surrogabuntur.

XVIII. His ita explicatis non male forsan scribendi finem facerem. Sed quod nonnullas adhuc circa argumentum epistolæ nostræ quæstiones ab instituto non alienas moveri posse intelligam; ante quam *Vos* dimittam, de illis pauca adnectere lubet. Ac primo quidem quæri posse intelligo: An hæc methodus nostra etiam ferat, ut exigente rei necessitate medicamenta alia interponantur? Respondemus, id omnino quidem licere, si modo illud a) non absque evidentiori necessitate; (15) b) ex arte (16) fiat. Inprimis
cc 3
autem

---

15) Sic symptomatibus urgentioribus, v. gr. vigiliis, ita occurrere studebit Medicus sagax doctusque, ut ne facile motibus ad salutem tendentibus & ecriticis vis inferatur, in levioribus autem meminerit, morbo primario sublato, vel emendato, facile etiam symptomata mitescere.

16) Necessaria sit hujusmodi medicamentorum adhibitio, si morbus alius gravis malignæ febrili, quacunque demum ex causa, societur, morbusque oriatur complicatus: Sic in observationibus, seu historiis specialibus operis nostri, præter alia complicatorum adfectuum exempla, exhibebimus exemplum puerperæ cacoehymicæ, proximis ante parum diebus

autem teneri velimus, nos, si quid horum diætetico regimine, vel topico quodam securo, obtineri queat, id fatius ducere, quam medicamenta adhibere. De hujusmodi vero casibus notandum, prognosin non æque expeditam ac in morbo purpurato simplici formandam, insidiasque metuendas esse.

XIX. Porro adhuc quæri posse intelligo: An ab hac medicatione damnum etiam ægrotis subnasci possit, si illa forte per errorem Medici, morbo cuidam, cui nos illam non destinavimus, seu convenire invenimus, adhibeatur? v. g. Febri cuidam continuæ non malignæ, vel purpuræ forte benignæ scorbuticæ? Respondemus iterum, talem Medici errorem nec in priori casu ægrotæ obesse posse, nec in altero. Et in hoc quidem tanto minus ejusmodi error oberit, quanto certius est, utriusque purpuræ radices in visceribus quærendas esse, iisque retundendis adcommodatum esse medicamentum nostrum: quodque sub purpuris puerperarum benignis malignarum seminia non raro delitescant.

XX.

diebus pleuritide exquisitissima correptæ, cumque non posset non sub hujusmodi statu laboriosissime fœtum eniti, lochiis penitus subsistentibus, exinde paucis post diebus febris mali moris sequitur, adeo, ut purpuram metuere omnia juberent; in hoc quidem casu urgentiori pleuræ morbo singulis horis congrua adcommodabamus medicamenta, interponendo tamdiu omni trihorio vel quadrihorio Pulverem puerperarum ex methodo, donec restitutis lochiis signa febris male moratæ penitus evanescerent.

XX. Denique etiam hoc in quæstionem venire posse videtur: An Pulvis noster etiam tunc, ubi nullus plane morbus, nec ullum futuræ purpuræ seu febris purpuratæ signum adsit, eo nomine prodesse possit, ut eo certius deinceps a fatali hoc morbi genere liberæ permaneant puerperæ? Respondeo, ne hoc quidem nocere, sed ex usu esse posse. Tametsi enim plane censeam, naturam officio suo recte fungentem non temere interturbandam esse; tamen si ullum eorum, quæ supra scholio quarto sub litt. a, b, c, d, e, f, g, h, diximus, adsit, vel Medicus etiam in signis purpuræ, tam certo, quam non, futuræ, se non satis versatum sciat, fatius ducimus, tempore pacis de bello cogitare, quam post bellum demum machinas adferre, quum præsertim hujusmodi prophylaxis tribus ad summum præbiis, seu hemunciis Mixti nostri, per aliquot dies mane, pomeridie & sub vesperam exhibitis, peragi possit; & puerpera, si salva sit, & hujusmodi forte prophylaxeos vere non indiga, exinde non magis adfici queat, quam si homini cuidam sano lapidum cancerorum pulverifatorum præbiolum per aliquot dies mane, pomeridie, & sub noctem, devorandum exhibeas.

XXI. Quod si præter hæc & hujusmodi dubia alia quædam graviora *Vobis* adhuc oboriantur, *Viri Incltyti*, id me datum operam polliceor, ut iis pro viribus, ac illo, quo hæc omnia publici juris facimus, candore, satisfiat. Unum adhuc a *Vobis* decenter peto, nimirum, ut si quid forsan in his ita scriptum inveniatis, ut illud *Vestra* in Arte exercitatione inferius videri posset, id partim eo nomine ignoscatis, quod nobis propositum fuerit omnem animi nostri de hac re sententiam, æque omnia, quæ ad medicamentum methodumque perti

pertinerent, ita exponere, ut nihil desiderari magnopere possit, partim, quod Epistolam hanc, seu methodum compendiosam curandi puerperarum febres mali moris, eo animo conscripserimus, ut eadem olim, & postquam *Vestrum* subierit iudicium, universaliori medicinam facientium usui inserviret. Ad quod quidem votum institutumque nostrum non majores facile accessiones fieri poterunt, quam si *Vobis* placuerit, me post instituta ex arte cum pulvere ad *Vos* misso, experimenta, de successibus curationis certiore facere, sicque hanc in publicum commodum propositam methodum, ulterius perficere. Valete, *Viri Experientissimi*, meoque in Artem & *Vos* studio favete. Dabam Lubecæ, nono Calendarum Decembris

MDCCXLII.

MARIA-

MARIANI SEGUER,

VALENTINI,

MED. DOCT. ET IN PATRIA ACADEM.

PROF. PUBL. ET CENSORIS, NEC NON REG.

ACADEM. MADRIT. ET HISPALENSIS

SODALIS,

DECLARATIO
UBERIOR

QUOAD

PRÆPARATIONEM
PULVERIS

AD

JUSCULUM PULLI LIENTERIÆ
SPECIFICUM PERTINENTIS,

IN

EPISTOLA

AD

MODERNUM ACADEMIÆ NOSTRÆ
DN. PRÆSIDEM FACTA.

Non prorsus vanam irritamque fuisse spem nostram, in Appendice Voluminis VI. horum Actorum pag. 96. & quidem in annotatione ad §. VII. egregia illius Schedulæ monitoriæ, de *Fusculo pulli Lienteriæ specifico*, a celeberrimo Dn. D. SEGUER conscriptæ, patet saltem verbis expositam, demonstrat nunc Epistola, humanitatis sale undique conspersa, ab Eodem doctissimo Auctore ad Illustr. Academiæ nostræ Præsidentem nuperrime ultro exarata, in qua, ingenuo suo candore ductus, genuinam descriptionem & præparationem *Trochiscorum Ramich Mesua*, tunc temporis adhuc desideratam, communicat, & simul alia quædam huc spectantia subjungit; unde etiam ipsam illam Epistolam Lectoribus nostris integram exhibere nulli dubitavimus, certissima nitentes fiducia, iisdem illud omnino gratum acceptumque fore; experientissimo autem Dn. D. SEGUER nequaquam displiciturum esse. Est autem illa his concepta verbis:

EXCELLENTISSIMO
**D. D. ANDREÆ ELIÆ
 BÜCHNERO,**

ACADEMIÆ NAT. CUR. IN GERMANIA
 PRÆSIDI, COMITI PALATINO, CÆSARIS ARCHIA-
 TRO, ROMANI IMPERII NOBILI, FACULTATIS MEDICÆ
 ADSESSORI ET PROFESSORI EXIMIO, SOCIETATIS
 BEROLINENSIS SODALI, NATURÆ CON-
 SULTISSIMO,

VENERABILI PATRONO SUO

S. P. D.

MARIANUS SEGUER,

VALENTINUS ET IN PATRIA ACADEMIA M. D.
 PUBLICUS PROFESSOR ET CENSOR ACADEM.
 MADRIT. ET HISPALENSIS.

esse in Academia Imperiali Naturæ Curioso-
 rum, Excellentissime Præses, Viros sane
 quam eruditos, & in omnibus Medicinæ
 partibus versatissimos, quibus mihi omni-
 no adurgendum est & palma porrigenda,

qui singulas observations inspiciant, accuratissime le-
 dd 2 gant.

gant, & ex illis optima quæque, pulcherrima, scitu dignissima, maxime arti medicæ necessaria, obviis & tritis rejectis, summo cum delectu, acerrimo judicio decerpant, & in Artibus miro ordine dirigant, quis in Medicina adeo peregrinus & hospes, quin videat? Firmissimum profecto subsidium labentis memoriæ, mirabile compendium, & immortale beneficium! Quod Schedulam monitoriam, de Jusculo pulli Lienteriæ specifico, scriptam ab homine Hispano, Patria Valentino, nondum de facie noto, cum clarorum Scriptorum monumentis, quæ Tibi, nostræ ætatis Aristarcho, a sapientissimis Academiae Natur. Curios. Sodalibus ingenio perfecta, industria elaborata, exquisita observatione polita quotidie offeruntur, cum Illustrissimi Nominis Tui inscriptione (dum eorum Auctores, ornari etiam labores suos dignitate tua, præsidioque defendi, verum gravissimo sapientiæ tuæ testimonio comprobari, & honorificentissima eloquentiæ voce commendari concupiscunt,) permiscendam volueris, equidem tantas Tibi grates rependo, quantas animi mei angustia capere possunt. Ita factum est, ut Schedam verecundantem, & insolito amplitudinis Tuæ splendore obstupefactam, propter singularem observantiam erga Academiam Nat. Cur. missam, meritis licet vacuum, sed ut observantiæ erga Te atque reverentiæ plenam, sic beneficiis magnanimitatis Tuæ
locu-

locupletatam, omnes aliqua cum existimatione adspiciant.

Jam ad ea, quæ pag. 96. Tomi VI. Actorum in Appendixe desiderasti, aut potius imperasti, Venerande Præses, perlibenter respondeo, me illam Trochisc. Ramich Mesuæ descriptionem intelligere, quæ sub hoc titulo in Dispensatoriis occurrit, utpote ratione ingredientium, & indicationi præsuppositæ quam maxime convenientem. In præparando isto pulvere non juxta præscriptionem Pharmacopœjæ Augustanæ reformatam, quæ habetur apud MANGETUM *Bibl. Pharm. Tom. II. pag. 1003.* in qua costio & insolatio omittuntur, neque juxta compositionem *Dispensatorii Regii Brandenburgici pag. 256.* Sed juxta præscriptionem MESUÆ paulo immutatam, & in Officina Valentini descriptam processu, quæ est hujusmodi.

Rec. Succ. Acetosæ ꝥxvj. Rosarum ꝥj. baccar. Myrt. ꝥij. semel ferveant Rosæ & baccæ Myrt. cum succo acetosæ. Hisce immisce Nucum Cupressi curiose tritarum ꝥij. coquantur iterum modice, & colentur, deinde pulverisa super illud foliorum Rosarum ꝥj. Santali citrini ꝥj. & ꝥij. Gumm. arab. ꝥiβ. Carnis sumach, spodii ana ꝥj. Succ. Agrestæ, Succ. granor. Myrti tritorum tritu ultimo ꝥiv. Ligni Aloës, Caryophyll. Macis, Nuc. Muscatæ ana ꝥiv. misceantur omnia simul & extendantur in scutella
dd 3
vitre

vitreata, quousque siccentur soli admota. Postea minutissime terantur & loco Caphuræ adde pulv. Rosarum q. s. & cum aqua Rosar, fiant Trochisci.

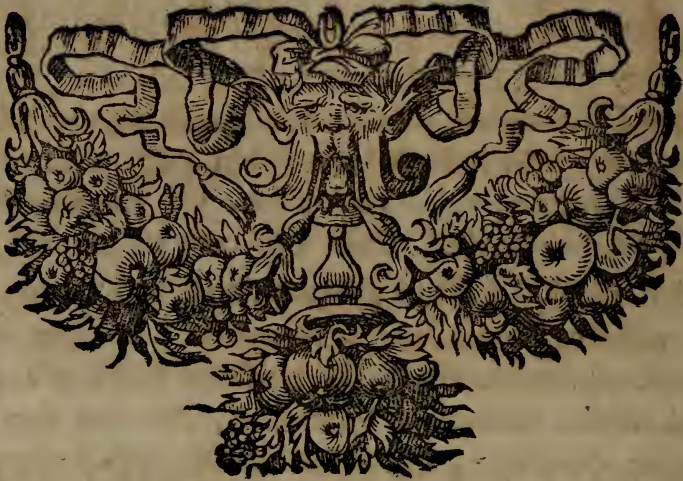
Licet autem quavis trochiscorum præparatione adhibita, quæ parum ab illa MESUÆ distet, exoptatos effectus Jusculi pulli spectari posse autumem; tamen cum præparatio laudata multiplici confirmata sit felici experimento, hæc ipsis cæteris merito præferenda erit. Quamquam ergo decoctum Pulli sit virtutis non contemnendæ in Dysenteria & Cholera morbo, juxta observationem Anglorum Medicinæ sapientis SYDENHAMII de Cholera morbo pag. 107. de Dysenteria 114. edit. Genev. in 4. præeunte magno HIPPOCRATE apud SPONIUM *Aph. Nov. sent. 76.* tamen in Lienteria addito pulvere efficaciam pandit. In ejusdem remedii commendationem placet adducere, quæ D. Aurelius Franciscus GINANNESCHI, Medicus Romanus rescripsit: *Gratias tibi ago, Vir præclarissime, perquam maximas, quod Schedulam Monitoriam & Lienteria specifico doctissimo calamo per te exaratam, nostroque præstantissimo Præceptori D. D. Alexandro PASCOLI inscriptam, mihi miseris, & quod pulverem indicaveris, trochiscos nempe de Ramich a Mesue jam pridem conditos, quorum virtutem in curanda Lienteria compositio satis superque demonstrat. Hisce in casibus mirificas lactis cum potione Caffæ, ex baccis Juniperi tostis*
& in

Et in pulverem redactis parata, exhibiti vires observavit
præstantissimus idem noster Alexander PASCOLI, cujus no-
mine maximas, & habeo, & refero grates pro tui in eum
amoris & obsequii argumento in prædicta Monitoria Sche-
dula typis edita, eique dicata affatim declarato. Hucus-
que Vir clarissimus, jussu perillustri Alexandri PASCOLI,
datis Romæ, Idibus Martii 1741.

Interim ad ea, quæ §. VI. Schedæ scripsi: hæc
a nobis aliquatenus aucta juxta Stahlî praxin, decoctum
Pulli constituit adimplens mentem HIPPOCRATIS 6. aphor.
Sent. 1. & lib. 2. epidem. Sect. 2. Sent. 22. &c. Respon-
deo, me nunquam necessum habuisse augere pulveris
efficaciam, quod facile potuissem, & quidem juxta
STAHLII praxin, vel addito nitro, vel extracto Casca-
rillæ aquoso aliisque. Cum ego casu in trochiscos de
Ramich pro Jusculi Pulli præparatione incidissem, ejus-
que effectus laudabiles in curatione Lienteriæ obser-
vasssem, ab amico accepi id traditum fuisse a Ludovico
COLLADO, Professore Valentino, Medico sine con-
troversia clarissimo, quod falsum esse ipse postmodum
adseveravit; hinc Jusculi Pulli compositio cum pulv.
Trochisc. Ramich COLLADUM non habet Auctorem,
& licet aliæ descriptiones circumferantur Jusculi Pulli,
stantur ne pulvere descripto nec ne, nondum hariolari
possum,

possum. Tandem Deum opt. max. quantum potero,
& quamdiu vivam supplex deprecabor, ut Te, singu-
lare & rarissimum omnium expetendarum admirabili-
umque medicarum rerum exemplar, in hac vita, quam
plurimos annos, integra semper & firma salubritate re-
tineat. Vale. Valentiaë Edetanorum in Hispa-
ria, die 23. Octobris

1743.

HISTORIA
MORBI MORTIS
ET
DEHINC FACTÆ
SECTIONIS
SERENISSIMI CUJUSDAM PRIN-
CIPIS SUBITO EXTINGTI
EO QUO DECET
ANIMI CANDORE
EXPOSITA
ET
ADNOTATIONIBUS QUIBUSDAM
ILLUSTRATA.

Rinceps quidam Serenissimus, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo primo, hanc in lucem editus, staturæ erat mediocris, habitus corporis carnosius firmioris satisque robusti, cujus sanguini natura ita bilem miscuerat, ut constitutione gauderet Principe haud indigna, temperamento nimirum, ut vulgo dicunt, sanguineo-cholericum. Accidit huic anno MDCC. ut post infelicem ex equo lapsum, (a) dolores sentiret in sinistra lumborum regione vehementissimos, quibus paulo post varia a renibus, itemque a sanguine exitum per anum tentante, provenientia symptomata jungentur. Callidissimi Medicorum in consilium adhibiti, malum istud pro affectu habuerunt complicato, & quidem nephritico-hæmorrhoidali. Ex ea, quæ anno MDCCXXXIV. ipsum invaserat, vi morbi, ille, cui cura sanitatis Principis hujus a teneris erat credita, in opinionem adducebatur, abscessus interius forte prognascentis rupturamque molientis periculum esse pertimescendum. (b). Hæc conjectura ita singulorum aulicorum animos offendit, ut cum jam melius se haberet, alii cuidam, hæmorrhoides pro Diana colenti, cura salutis mandaretur, sub qua etiam meliori in dies valetudine Princeps ab initio utebatur, unde quo magis ea florere cœpit, eo major etiam erat utilitatis

- a) Lernam hunc lapsum fuisse malorum, quibus noster per multos subsequentes annos consistatus est, quis ambigit? *Equi enim ne Principibus quidem adulari sciunt.* RAMAZZINI de tuenda Princip. valetud. cap. XVII.
- b) Hoc prognosticon confirmant *Stalpart van der WIEL Cent. I. obs. 59. MELBOMIUS de abscess. artic. IX. p. 76. RIVERIUS in Prax. med. Lib. XIV. c. 3. p. 357. Ephem. Nat. Cur. Dec. II. Ann. III. obs. 139. Vol. V. obs. 135. & Exc. HALLER in præst. Berhav. Vol. III. pag. 202.*

littatis hæmorrhoidum jaçtatio. (c) Valuit hoc judicium ad annum usque quadragesimum hujus seculi, quo præter omnem opinionem evenit, (d) ut pristinus corporis animique vigor deficeret. Ex solo etiam adspectu quilibet, gravissimum valetudinis periculum imminere, facile cognovit. Modo reipublicæ gerendæ onera, quæ sustinuerit graviora, modo animi dolores, quos varii funesti casus commoverint, desideratissimusque hac ratione impeditus sanguinis hæmorrhoidalis fluxus, modo magnus ille decretorius annus, in causa esse, non videbantur, sed dicebantur. Dum multi & frequentes in hoc erant, de tollendo imminente malo altum erat silentium. Undecimo Cal. Januar. dicti anni, nocturno tempore repente vehementiori spirandi difficultate, quæ pro asthmate convulsivo habebatur, (e) Princeps cœpit angî. Simile quid iterum occurrebat d. III. Iduum Jan. anno sequente quadragesimo primo, tertiumque d. V. Cal. Martii, & quidem tanta cum vehementiâ, ut tristissimum omnes eventum metuerent. Acerbissimi hujus adfectus impetus ternis istis vicibus media semper nocte observatus est, non sine multo rubore oris, vomituque tandem desit. Medicamenta, quæ exhibebantur, frustranea erant omnia. Quare, quod multis annis intermissum fuerat, venam d. X. Cal. April. in dextro pede incidi, constitutum est. Neque ve-

ee 2

ro

- c) HIPPOCRATIS effatum *Sect. VI. aph. XI.* hæmorrhoides huic morbo supervenientes, bonas esse, eo interpretari velle, ac si totius curationis cardo in iis vertatur, absurdus nihil est.
- d) Opportunum hic sanè locum invenisset saluberrimum a LANCISIO de *mort. subit.* Lib. I. cap. 22. §. 3. consilium datum.
- e) Animum ad veritatem referens si consideret, quanta fuerit similitudo, quæ huic morbo cum asthmate, *spasmodico-flatulentum* quod dicitur, intercessit, medendi rationem, qua RANZOVIUS vsus est, (vid. ETTMULLERI *præf. ad Ramazzini l. c. pag. 25. seq.*) minus tutum & fallax illud remedium, Scillam puto, longissime superare, facile percipiet.

ro hoc obstitit, quo minus d. VIII. Cal. Apr. denuo rediret hostis salutis, vi quidem majori, quam ante. Ad unum fere omnes magnopere hoc movit, rursusque, quid faciendum sit, deliberatum iverunt. In id ergo cum intenti essent, accidit, ut d. IV. Idus Maji, homini cuidam militiæ causa, conveniendi locum dederit, paucis ante diebus a febre maligna, quæ tum sæviit, restituto, multa de morbo suo in aures Principis susurranti. Mox insequente die male adfectus videtur, auditis hisce, animus, quod vero sub hæmorrhoidum prætextu parvi factum est. Sed ecce! Idus Maji aderant, aderatque simul vehementissimus febris æstus. De curatione æque minus compertum habemus, ac de ipsa morbi indole. Die XII. Cal. Junii jam recuperatæ valetudinis fama spargitur; ad VI. Non. Julii supplicatio Deo pro singulari hocce beneficio decernitur. Omnes ac singuli de jactata hacce valetudinis restitutione erant læti, nunc quasi feliciter transacto formidoloso temporis spatio. Die VIII. Cal. Aug. ad venationem, quæ animi relaxandi causa parata erat, proficiscitur. Vesperis, ridente fortuna, celerrimo itinere inde rediit. At, quæ est rerum humanarum inconstantia, proximi diei summo mane, fama, qua nulla tristior, de subitanea morte Domini civibus, eheu! erepti, percrebuit. Jam narratur publice, præcedente die defunctum ex Selteranis aquis (f) curationem facere cœpisse: cujus initio quatuor pondi la-
genz

1) Quo jure Excell. ALBERTI fontes medicatos, quatuor novissimis medicis in dissertatione de hoc argumento habita, adscripserit, inquirendi hic locus non est. Qui vero in præceptum a CLAUDINO de ingress. ad infirm. p. 376. datum: *Sciendum est in genere, omnes aquas medicatas, sive calidæ sint, sive frigidæ, prohiberi a virium languore &c.* inquirere vult, consentientes inveniet Henr. ab HEER, in obs. I. LANCISIUM l. c. cap. XI. §. 16. *Histor. morb. Wratislaviens. Ann. 1702. pag. 24.* SEIPIUM de acidul. Pyrmont. cap. VIII. STAHLIUM in not. ad Harv. pag. 69. seqq. & HOFFMANNUM in *Med. Syst. T. IV. P. IV. c. I. pag. 12, & 21.*

gena data sit, quam ille, ut ex hypogeo frigida solet esse, stans hauserit, continua quidem tabaci nobilissimi, quod Canaster vocant, fumigatione interveniente. Hanc etsi aquarum multitudinem illico stomachi nausea, variæque capitis molestiæ exciperent, tamen nihil quidquam mali inde suspicatus est quisquam. Cæterum hæc præcipue observatu digna videntur:

I.) Itum est ad venatum statim a prandio, post iniquam animi perturbationem domesticam. (g)

II.) In discessu & regressu interque venandum torpor plane infuetus ipsum incescit: nihilominus intra paucas horas plus centies ipse in feras tela conjecisse fertur. (h)

III.) Lassitudo ex reditu, vesperi octava circiter hora, adhuc inhærens, pro salutari motus effectu habetur. Sic exhaustis aliquot aquæ pœculis, sumtoque pulvere^o antispasmodico, hora decima incœnatus in lectum se contulit. Somnus, qui celeriter eum obruit, ad quadrantem post duodecimam horam duravit. Tum surgens alvum excernit & urinam, statimque sine omni querela, in lectum rursus se recipit. Post horam primam

ee 3

mam

g) Catarrhum suffocativum ex vehementiori corporis & animi motu *Ti-meus a GÜLDENKLEE in Lib. I. cas. XIX. & HARDERUS in Apiar. obs. 36.* mortem subitam ex nimio iræ impetu recensent, neque quantum nudæ iracundiæ, ad resuscitandas asthmaticas invasiones, tribueris *STAHLIUS l. c. pag. 275.* obscurum est. Cur vero animi adfectus in iis, qui supra cæteros sunt constituti, plus virium habeant, quam in aliis, egregie docet, *RAMAZZINI l. c. cap. IX. pag. 86.*

h) Quantitatem pulveris pyrii, intra hoc breve temporis spatium accensit, quilibet conjectura facile adsequi potest. Quodsi vero ejusdem fumus sulphureus inimicus est pulmonibus robustioribus, vid. *RAMAZZINI de morb. artif. cap. IX.* quid ergo de debilioribus sentiamus? Catarrhum suffocativum in muliere, ex fumorum sulphureorum elevatione, sub assatione alaudarum, genitum, observavit *ETTMULLER in Epit. Col-leg. pract. Sect. III. IV. p. 456.*

nam in lectum sibi dari matulam iussit, genibusque nixus multum urinæ iterum reddidit. Quo facto illico spiritus angustias queritur. Pulverem requirit, Medicum desiderat, quam celerime ad utrumque curstant. Jamjam adeo spirandi difficultas invaluit, ut neglecto pulvere, lecto profiliens per cubiculum a duobus ministris hinc inde agigaretur, faciem interim obducente colore subfusco. Ex ore & naribus multum spumæ deinde prodiit, (i) ac difficiliorem magis magisque traxit spiritum, nec amplius erectus teneri potuit. Necessitate ita urgente, ex arena cubicularius id consilii capit, ut, dum Medicus nondum aderat, dextro in pede venam incideret, ex qua licet satis impetuosè erumperet sanguis, nihil tamen levaminis moribundo adferretur. Hoc modo sex circiter unius horæ momentis ducta est ultima linea rerum. (k) Inopinatus ut hic casus, sic tanti erat, qui incisionem exanimati corporis necessariam suaderet. (l) Quare lugubre hoc negotium post meridiem legitime peragitur, ex quo præcipua quæque, ipse quæ meis oculis & manibus deprehendi, fideliter refero:

1.) Faciei dextroque pedi hærebat pallor, reliquæ partes livorem, seu sanguinem ostendebant intercutem. Narrabat cubicularius, qui fato interfuit, subfuscum oris ruborem, unacum vita evanescentem exinde migrasse deorsum. (m)

2.) In

i) Spumæ hujus originem & an suffocationis certum præbeat signum, uberissime explicat SCHURIG. in *Sistol.* cap. VII. qu. III. §. 1. 2. & 15.

k) Quis est, cui hoc terribile moriendi compendium, ut verbis LANCISIUS *l. c.* cap. IV. §. 1. utar, horrorem non incuriat?

l) Eset optandum, ut, quibus copia est morborum denatorum sectionem instituendi, etiam scirent, quid querere præcipue deberent &c. STAHLIUS in *Diss. de Vena porte* pag. 29.

m) Pallidus faciei color, mortuis quare proprius, explicatu æque difficile est, ac cur rubicundus in quibusdam remaneat. Quod autem livor dex-

2.) In pectore & infimo ventre ad dimidium unciaë pinguedo eminet.

3.) Abdominis viscera, ventriculus, omentum, hepar, lien, pancreas, intestina, & mesenterium, ut dicuntur, recte se habent.

4.) Ex superiore parte dextri renis tumor prodiit, magnitudinem nucis myristicæ referens, cui inhærebat materia instar meliceridis, inveterata. Cæterum nil præternaturale.

5.) Sinistrum renem, qui prægrandis erat, non nisi vesica quædam, urina aquosâ repleta, constituebat, cuius membrana erat densior, interius septem cavitatibus, seu cellulis, conspicua: pars tamen aliqua hujus visceris, magnitudine dimidio ovo gallinaceo similis, ex carne renibus propria adhuc constabat. (n) Pelvæ & ureteres utriusque renis, ipsaque vesica
urina-

---

dextrum pedem intactum reliquerit, hoc venæ sectioni si tribuo, annuentes video GARMANNUM de *Mirac. mort. Lib. II. Tit. I. §. 38.* & KLAUNIGIUM in *Nosoc. charit. obs. 13. pag. 54. seq.* De sanguinea corporis suffusione, tres apoplexiæ insultus secuta, mirum refert exemplum WEPFERUS in *Hist. apoplest. pag. m. 456.* Ne vero ii, quibus de hujus generis maculis iudicium ferendum est, colorî nimium credentes, decipiantur, cautio est LANCISII l. c. *obs. I. pag. 130.*

2) Renum hoc vitium, neque calculo, neque internis causis aliis, sed externis, sub quibus lapsus illum infausum, vehementioresque, quibus creberrime indultum est, equitationes imprimis intelligo, adscribendum esse, digitis quasi monstrant SENNERTUS in *Prax. med. Lib. III. P. VII. Sect. II. cap. VIII. pag. 818.* & c. IX. *pag. 824.* MEIBOMIUS l. c. *pag. 75.* HOFFMANNUS in *Med. Syst. P. I. Sect. II. c. VIII. §. 6.* De consumpta renum carne, ex aliorum scriptis haud exiguum collegerunt numerum BONETUS in *Sepulchr. anat. Lib. III. Sect. XXII. obs. 3. seqq.* & KELLNERUS in *Synops. Ephemer. Nat. Cur. pag. 1022. seqq.* Rariora autem quare inveniantur exempla, huic nostro respondentia, eos non fugit, qui quam arduum sit, renum abscessus sanare, norunt.

urinaria, quæ non exiguam quantitatem urinæ adhuc continebat, nullum vitium monstrabant.

6.) Crassities & amplitudo intestini recti, (o) nec non mesenterii vasa, circumstantium oculis objecta, hæmorrhoidum patronos propemodum in opinione sua confirmassent, nisi alii, ex crebriori observatione anatomica, de contraria sententia certiores fuissent. (p)

7.) Pulmones in thorace, a sanguine stagnante magis distensi, fulvo colore undique perfunsi adparebant. Facta incisione in forma spumæ prodibat humor pituitosus & subalbidus; de reliquo naturaliter erant constituti. (q)

8.) Cor

Historias autem nostræ proxime similes consignarunt BLASIUS in *Obs. med.* IV. pag. 51. HARDERUS in *Apiar. obs.* 76. & 77. *Ephem. Nat. Cur.* Cent. VII. & VIII. *obs.* 22. Cent. IX. & X. *obs.* 4. pag. II. & *obs.* 64. p. 50. Superest, ut a limine tantum salutem, quæ de rene sinistro calculis aliisque adfectibus præ dextro suscipiendis idoneo, sentiunt STAHLIUS in *Theor. med.* p. 1124. & Tr. de *Hæmorrh.* pag. 54. HOFFMANNUS in *Med. Syst. Tom. IV. Part. I.* pag. 465, & Part. II. pag. 363. Quibus addo, me inter frequentes de renum defectu aliorum observationes, vix unquam atque alteram deprehendisse, ubi sinister defuit. Generationi an renes inserviant, disceptatur in *Ephem. Nat. Cur. Dec. I. Ann. I. obs.* 97. Cent. I. & II. *obs.* 168. & Exc. HALLERI *Prælect.* Vol. III. pag. 255.

o) Amplitudinem intestino recto a natura largitam *αυτοψία* anatomica desitit, impertit GARENGEOT in *Splanchnal. Cap. IX. §. 40 p. m.* 178.

p) Vasa mesenterii sanguifera in conspectum prodierunt, miramur? Conferamus, quæ solertiores viscerum scrutatores in iis invenerunt, qui hæmorrhoidum fluxui fuerunt obnoxii. Vid. *Ephem. Nat. Cur. Dec. I. Ann. I. obs.* 43. pag. 134. ALBERTI Tr. de *Hæmorrh.* P. I. pag. 401. & FRITSCHII *Tract. de Pilul. Becher. in Epistola præmissa.* Jam de inani, quo nos hæmorrhoides prosecuti sumus cultu, ut non mirandi, sed demirandi latissimus se aperiat campus, valde vereor. Sed fors domina campi est.

q) Vera licet sint, quæ scribit BARTHOLINUS in *Diatr. de pulmon.* pag. 27. *Plerum-*

8.) Cor erat satis magnum, ejusque ventriculus sinister vacuus deprehendebatur, dexter vero capiebat adhuc aliquid subnigri sanguinis. Pericardium quoque cum liquore suo in naturali statu adparebat.

9.) Ambæ pectoris cavitates continebant liquorem sub-rubicundum, dextra quidem unciarum fere trium, sinistra, dimidio fere minus.

10.) Capitis inspectio sequentia aperiebat: In medio ossis frontis, & quidem in interiore & inferiore parte, occurrebant duæ cavitates confines, ad instar avellanæ, per laminam interiorem ad diploën & exteriorem penetrantes, (r) quibus duræ meningis protuberantiæ erant adnatæ.

11.) Cere-

Plerumque pulmones onerantur sanguine in moribundis & in subito extinctis, ex irruente in pulmones sanguine ibique resistente, ob motum circularem cessantem &c. Hæc tamen ne sic quidem præteriri debent, quasi nullam controversiam admittant. Quodsi enim veritatem, sine ambitione, scrutamur, longe alia, teste experientia, pulmonum est ratio in strangulatis (vid. HARVÆI *Exerc. de motu cord.* III, pag. 251. & *Ephem. Nat. Cur.* Dec. I, Ann. VIII, obs. 32.) aliisque spirandi difficultate necatis. (vid. J. M. HOFFMANNI *Disquis. de C. H. anat. patbol.* pag. 183. & 193; it. *Frid. HOFFMANNI Med. Syst.* Tom. IV, P. III, pag. 319. & 321.) Est itaque hac in re paulo subtilior observatio, ne veritati repugnetur, adhibenda. Salva tamen hujus argumenti manet fides, iis si accedimus, qui primam hujus in pulmonibus labis paralyticæ pulmonum debilitati adscribunt. Vid. LANCISIUS *l. c. Lib. I, C. XVIII.* pag. 55. & *Hist. morb. Vratisl.* 1721. pag. 305.

1) Quæ de foramine in syncipitis osse reperto, explicat LANCISIUS *l. c. obs. I.* pag. 131. & 135. hic notari merentur.

11. Cerebri & amplitudo, & naturalis color, visu erant admirabiles. Intra meninges, & quidem subter ossa bregmaticis & occipitis, uncia fere erat aquosi liquoris, qualem, etsi aliquanto rariorem & paululum gelatinosum, anfractus etiam cerebri, dextri hemisphærii & cerebellum continebant. (s) Reliqua bene se habebant omnia.

12.) Turcica sella, ut audit, in basi cranii, exhibet duos ita dictos processus sellulares posticos, instar acuum subtiliter acutos & antè incurvos, meningibus tamen super impositis rite constitutis.

13.) Denique nec id prætereundum, spinam dorsi, lateræ S. similem fuisse transversam, cujus os coccygis exterius reclinatum, format pelvim aliquantum patulam.

Finem sectionis Medicorum dissensus, de causa mortis, excipiebat: aliis apoplexiæ serosæ; aliis catarrho suffocativo eam tribuentibus. Utrum vero hujus, an illius sententiæ fautores voti, quo Paulini quondam *excessum momentaneum Principis Saxo-*
Isenac.

2) Humores intra cranium repertos, ab iis, quos morbus protulit, & qui morbum protulerunt, qui non distinguit, miscet quadrata rotundis. Huic itaque satisfaciendi cui animus est, ille varia omnino sedulo rimari & indagare debet, humoris scilicet non qualitatem solum, ac quantitatem, sed & læsiones, morbique rationem. Ne vero variæ, quas varii de Apoplexia serosa narraverunt historiæ, me aliosque ab hac sententia deterreant, ponderemus, quæ de eodem adfætu docent WEPFERUS in *Hist. apoplexiæ*. pag. 160. seqq. LANCISIUS l. c. cap. VII. §. 3. & obs. 4. KLAUNIG l. c. obs. 13. p. 56. seq. *Acta Med. Berol. Dec. I. Vol. VIII.* pag. 34. seq. Excell. SCHAARSCHMIDT in *Relat. Med. Berol. anno 1738.* pag. 301. seqq. & Excell. HALLER l. c. Vol. IV. pag. 529. seq.

Ifenac. Joh. Georgii I. conjecturaliter delineatum, clausit, facti sint compotes, nunc judicent alii. Summa istius voti hæc est: *Utinam!* & *ô utinam cadaver optimi Principis curiosius examinare licuisset, reperissemus utique, quod aureos meruisset asteriscos & cana æternitate dignos.* Argumenta Catarrho suffocativo faventia WEDELIUS in *Diff. de eodem hoc morbo jam Ann. 1681. habita*, pag. 16. profert: *Quotquot, inquit, hoc morbo conflictati vitam cum morte commutarunt, post obitum dissecti, sanguine fixo & grumoso vasa distenta magis, quam par erat, aut in aliis cadaveribus solet, exhibuerunt. Ex quibus firmiter concludi potest, ab hoc infarctu sanguineo, fato immaturo functos, suffocatos fuisse &c.* Accedit HEUCHERUS in *Dissertat. de erroribus circa causas mortis subitæ*, Wittebergæ 1713. edita, §. 14. his verbis: *Sigillatim hi catarrho suffocati censendi sunt, quibus serum, seu lymphæ sanguinis, quacunque de causa vitiata, copiosius respirationis organa occupat, & in bronchiis vesiculisque pulmonum pertinacissime restagnat. &c.* Uberiorem vero adhuc probationem si quis desiderat, ille perpendat saluos in nostro ad extremum usque halitum, sensus & motus voluntarios, unacum loquela, quibus, tamquam certissimis catarrhum suffocativum ab apoplexia distinguentibus signis, Medici ad sensum præbent omnes, vid. WEDELIUS *l. c. pag. 27. Hist. morb. Wratisl. 1701. pag. 305. & 1702. pag. 16. VATER in Diff. de mortis subit. non vulgaris causis thes. 18.*

Unicum idque palmarium argumentum, quo apoplexiam tuentes utuntur, humor est intra cerebri membranas repertus. Adsentiri huic qui vult adsentiat. Dissentit celeberrimus STAHLIUS in *Notis ad Harv. artem cur. expect. cap. XXXII. pag. 277. de eodem hoc argumento graviter profecto ita præcipiens: Inspectio capitis, apoplexia serosa mortuorum, jam pridem suspecta est.*

circumspectioribus: num in illis inventa, & sepe non æque copiosa, extravasata lymphæ quantitas pro causa talis eventus constitui possit: & non potius pro effectu demum deficientis reditus humorum per sua vasa respici mereatur. Tanto magis cum sepe monstriosi hydrocephali infantum, nihil apoplectici aut paralytici, ita facile post se trahant.

STAHLIUM dum nomino, consilii ab eodem anno 1730. pro tuenda Principis nostri valetudine conscripti, mentem subit recordatio, quod coronidis loco litteris, non lingua, mutatis, adponere libet.

* * * * *

Die ausführlich erteilte Nachricht von des Durchlauchtigsten Herrn Patienten Leibes-Constitution und nachmaligen Beschvverungen, zeigen deutlich, daß der Grund aller andern Beschvverden, vornemlich sind: Wie die vvohlervvogene Pathologie von dem Zusammenhang dergleichen umziehenden Stämmungen, oder gemein genannten Regurgitationibus, genugsam anvvveiset: Hauptsächlich aber, vvie vielmehr oftmahl auf unordentliche Motus derer Humororum, als auf deren besondere Crasin oder Dyscrasiam zu gedencken stehe. Welches um so vielmehr Betrachtung erfordert, vvenn allbereit eine merckliche Gewvohnheit eingeschlichen, vvvelche vvwenig mehr auf Portionem justam materiarum & motuum sich beziehet, sondern hastig auf die Motus fällt, und Unruhe machet. Wie zuförderst in Moralibus mehr als zu gut bekannt ist. Da nun in gegenvvvärtigem Casu so gar einer hereditariæ dispositionis nephriticæ Ervvvehnung geschiebet, so ist die Betrachtung desto mehr fundirt, und also dahin zu dencken, vvie dergleichen Regungen mit aller Bescheidenheit, theils præoccupando begegnet vvverden könne; theils aber ihre Ansätze nicht sovvvohl gedämpfet und zurück getrieben vvverden (vvvoraus andervvveiten noch sorgliche

chere Translationes erfolgen,) als vielmehr facilitiret und nur alle Ubereilung besänfftiget vverde. Vernünfftige Praxis allein, nicht aber unerfahrne Theorie, giebt zu erkennen, vvas das gemeine Sprüchwort: *Inter duo mala minus eligendum, auf sich habe*; und vwie ungegründet die Hoffnung sey, alles von Grund aus zu meistern. Da nun in Gegenvvart, sovvohl der Gries und Steinlein sich von Zeit zu Zeit ausvveisen, als auch die *Hæmorrhoidal-Lüftung* ebenfals sich meldet, so möchte vwohl auf diese beyderley *Commotiones* vornemlich zu sehen nöthig seyn, um solche vor unordentlichen, unmässigen und hartnäckigen Erregungen, treiben und Stämmen zu vvervvahren und darinne Linderung und Mässigung beyzubringen; alle *Narcosin* aber mit äusserster Sorgfalt zu vermeiden. Weil aber es eigentlich auf formirte Fragen ankommt, so vwill nur annoch dieses vom Aderlassen melden, das nach nicht allein beständiger, sondern gevvis unzähliger Erfahrung, solche Art *Lüftung*, in diesen Casibus eines der besten *preservativ-Mittel* sey, entvveder die Erregungen viel zu mildern, oder vwohl gar, (vvie vom *Podagra* verschiedene *eclatante Exempel* habe,) abzuwenden. Ist auch gevvis disfalls nicht ein geringer Mangel, vvann man mit Aderlass anzukommen nicht vermögend ist. Worauf nachgebends alle andere Medication vveder so leichtlich anschläget, noch auch so viel mit Bestand ausrichtet: Ja alles darinnen etvva vorfallende versehen, viel unleidlichere *Würrkungen* thut, als sonst nicht geschehen vvürde, vvann einige *Erlüftung* vorher gegangen gevvesen. Nun vvird gemeldet, das 1723. den 13. Maji eine Aderlass auf einem *Fus* geschehen, vvobey vveder vor, noch bey, oder nach der Operation, ein ungleicher Erfolg benennet ist; Das also nicht etvva eine sonders grosse *Aversion* davon vermuthlich fället; anbey auch in darauf gefolgtten *Majo*, erst nach geschebener Aderlass, bey dem zubinden, die *Obnmacht* sich ereignet, zugleich aber auch, vvie die *Expression* lautet, das es eine gelinde Aderlass gevvesen: So stebet noch

dabin, ob nicht die Lüftung etwa zu geringe gevesen seyn möchte, als von dergleichen bey desfalls empfindlichen Subjectis mehrmahl diese Folge beobachtet vverd. Werden aber auch fast notorisch dergleichen Ohnmachten, vvelche (außer erheblichen Kranckheiten) auf blosser Aderlassen vorfallen, fast nirgend vor gefährlich geachtet Sc. Um aber auf die Frage zu kommen, so ist der gute, ja starcke Appetit gewis ein sehr gutes Zeichen, und nur dabey zu bedencken, ob auch hinlängliche Leibes-Bewegung dabey beobachtet zu vverden pflege? Wann auch übrigens die Davung und richtige Oeffnung und Abgang dabey Statt findet, pflege meines Orts keine Gedancken auf ander-vveite vveitläufftige Inconuenienzien, vveder privatim in abdomine, noch selbst in der Circulatione universali zu vwenden; Zumahl da auch die Num. 3. § 4. angeregte Reflexiones in factu nicht specificirt, noch bescheiniget vverden; und da die tägliche Erfahrung dergleichen in der That mit denen allerwenigsten Exempeln bezeuget, vvelche gegen eine fast unzählige Anzahl anderer nichts mehr zu bedencken geben, als das in solchen vvenigen Fällen es nicht sovvohl auf dergleichen general-Ursachen, als andere special-Umstände ankommen müsse. Was aber sovvohl das Emser-Brünnlein, als vornemlich das Seltzer-Wasser belanget, so habe von diesem lertzern noch niemahlen einigen vvahren univoquen Effectum empfindlich vermercken können; das erstere aber mehrmahlen, zvvor ohne Schaden, jedoch ebenfalls ohne vvahr empfindlichen Nutz, getruncken zu vverden abgemercket; gleichvvohl aber, vvo nicht andere bescheidene Beshülffe angewendet vvorden, meistens eine Atonia viscerum sich darauf geäußert, und beschvvorlich gefallen. Weshalben ich keine Reflexion auf dergleichen mache. Selbst den Schwvalbacher Sauer-Brunnen betreffend, vvie er vor der mildesten einen gehalten vverd, pflege doch solchen, vvegen vermercklich erfolgter bläsigen Atonia, nicht in Consideration zu ziehen. Ob und vvie vweit er Gries treibe, ist mir in der That nicht genugsam bekannt,

kannt, pflege aber alles Treiben in dieser Absicht zu vermeiden, weil es ordentlich nur mehreres Proventum nach sich zieht, welches, wo nicht eine merckliche Absterio dabey statt findet, bedencklich fällt. Hauptsächlich ist das Werck, meines Erachtens, sehr vvohl bedächtlich in Absicht beyzubalten, das nicht durch qualescunque effectus martiales heteroclitos eine unvermuthete Irrung davon entstehe. Verhalte anbey nicht, das in dem Bericht, hervorab von 1723. bis 30. davon keine genaue Erwähnung zu finden, mir befremdlich gefallen. Es ist die *Conspiratio commotionum nephriticarum calculosarum cum stomacho & intestinis* sovvohl aus manchmaligen *Vomitibus*, als sogenannten *Colicis nephriticis* gemein bekannt; gevvis aber auch nicht vveniger kundbar, vvenn man es beobachtet, das sovvohl *Colica hæmorrhoidales*, als *spleneticæ inflationes & cardialgica turba* von daher sich finden, deswegen denn die unaufösliche Conspiration dieser Zustände mir allezeit erheblich bleibt. Was aber die letzte Frage anlanget, so ist solche dergestalt vveitläufftig, auch in Ansehung des Herrn Leib - Medici Ordinarii, der es selbst am besten vveiß, unerheblich, das, in deren Beantwortung in extenso mich einzulassen, keine Ursach finde. *Genius morborum exquisitè cognitus, cum ipsorum motibus, progressibus, successibus, exitibus, conspirationibus, transformationibus*, ist ohne Zweifel der einige Grund vvorauß sovvohl *vera pathologia*, als *therapia methodica* beruhet und feste stehet. Wann diese klar sind, so kommt es vielmahl mehr auf ein vvohlgegründetes *Consilium*, als vielerley *Auxilia* an. Wann aber auch diese erforderlich scheinen, so habe von sehr langen Jahren erfahren, das es insgemein auf vvenige, nur die rechten Mittel ankommt, und am offtesten mehr *Simpliciora*, als *Coacervata*, vvelche nicht sovvohl nach der gemeinen Weise auf *Symptomata* sich beziehen sollen, als *fundum ipsum morbi* angeben, *quo sublato, illa sponte quasi evanescent*. Cavendo, ne,
ubi

ubi prodesse non datur, noceatur. Sage allein zum Beschlufs und kurtzer Reflexion auf die weitstreckende Frage, das ich durch der Erfahrung gemäßen methodischen Gebrauch eines recht reinen und zarten Nitri jederzeit ungleich gewissern und noch empfindlicher nützlichen und heilsamen Effect unter Göttlichem Gnaden-Beystand, erhalten, als von allen Brunnen und Wasser, von deren Unbestand die gantze Welt weiß, niemahl hören noch sehen können, unerachtet ich nun in 46. Jahren mit aller Sorgfalt und Angelegenheit mich darum erkundiget habe &c. Berlin den 11. Julii 1730.

G. E. Stahl.

MERCURIUS
SOPHICUS
DELARVATUS,

EX
PHILALETHÆ INTROITU
APERTO

AD
OCCLUSUM
REGIS PALATIUM

PRODIENS IN CONSPECTUM CHYMI-
TRORUM, QUI IN AURO ET ARGENTO VIVO
PHILOSOPHORUM HUMANÆ FELICITATIS APICEM,
ET AD VITAM LONGAM UNICUM CULMEN
SPEI PONUNT,

SIVE
COMMENTARIUS

IN QUO AUCTORIS ILLIUS
DECEM PRIMA OBSCURISSIMA CAPITA

DE
MERCURII SOPHICI PRÆPARATIONE
PERSPICUE PER IGNEM ELUCIDANTUR

A
J. H. C. H. S. M. D.

*M*elius est philosophari, quam ditari,
quia continet in se divitias & omnem felicitatem terrenam corporalem. Aristot.
Alchym, in Epist. ad Alex. M.

ILLUSTRI, MAGNIFICIS, EXCELLEN-
TISSIMIS, EXPERIENTISSIMIS, DOCTIS-
SIMISQUE,

CÆSAREÆ LEOPOLDINO-CAROLINÆ
NATURÆ CURIOSORUM ACADEMIÆ

DOMINIS,

DN. PRÆSIDI,
DIRECTORI,
ADJUNCTIS,

ATQUE

COLLEGIS SPECTATISSIMIS,

SALUTEM ET SAPIENTIAM.

Iro gravi, famæ laudabilis ambitioso, num quid posset accidere turpius probrosiusve, quam rumor publicus, qui eum cum infami profligati pudoris scorto intimam colere familiaritatem, perpetuamque noctu diuque exercere conversationem denunciaret? Hoc quod est, olim erat Sophiam, *Hermetis Trismegisti* filiam, sub publici illius omnium nebulonum ac impostorum prostibuli, *Alchymie* nomine diffamatum, deperire. Vir improbus & Alchymista pari passu ambulabant. Ita Cinsionum ac fumivendulorum fraus & malitia antiquissimam & supremam Protophysices scientiam, analysi

inprimis spagyrica acquirendam, sub *Alchymia*, vel ipso nomine horrendæ, titulo reddiderat quibusvis bonis exosam, suspectam, & remis, ut ajunt, velisque fugiendam, ita, ut nemo vel nequitia, vel stultitia, aut saltem ineptia notam effugeret, qui illi se deditum profiteretur.

Posteaquam vero, Musarum Proceres Illustrissimi, singulari artium omnium liberalium, inprimis Chymiaticæ fortunâ a gloriosissimis Scientiarum Statoribus, æterna laude celebrandis Cæsaribus, Divis LEOPOLDO & CAROLO VI. per Germaniam instituta, erecta & respectively confirmata est florentissima Naturæ Curiosorum Academia ceu publicum quoddam scientiarum emporium, recepit quoque pudicissima hæc virgo, *Sophia Hermetica*, in dies magis magisque, saltem apud prudentiores, & quibus ficta sunt de meliore luto præcordia Virginitatis intemeratæ pristinam gloriam. Recepit a præcellentissimis ejusdem membris, Musarum Magnatibus, artis & naturæ genuinis filiis, existimationem & venerationem, non quod jactatum istud immensarum opum cornu copiae, plurimis sane adhuc hodiedum decumanam fabulam, gestare dicatur, quam quod ad Gazophylacium, in quo genuina sanitatis & vitæ phylacteria absconduntur, recludendum claves porrigat. Cum prælaudatæ Societatis Vestræ primarius fere ac unicus scopus sit, abdita Naturæ pervestigare, ex ejusque gremio sublimiora remediorum arcana & medendi methodum, a securissima Naturæ, solius morborum medicatricis, conformatione petitam, ad publicam humani generis salutem eruere, unde quoque jam a primis laudatæ Vestræ Academiæ incunabulis Hermeticæ Sapientia penetrabilia magis magisque investigari cœperunt. Neque Actæonis exemplum generosos scientiarum venatores a nudæ hujus Dianæ conspectu terrore panico abstraxit. **Lubuit non paucis ex monito magni HELMONTII,**
qui

qui voce coram universo mundo publica, sed in submisso spiritu, glorificat luminum patrem, quod rejectis caterarum professionum quisquiliis, ad solam Pyrotechniam fuerit vocatus, lubuit inquam *carbones emere & vitra, & discere, quae dèdère vigilata ex ordine noctes atque nummorum dispendia.*

Non fuit amplius verècundia primariis ejusdem Professoribus & Archiatris publice scriptis profiteri, se hanc amare, colere & per ignem & aquam prosequi Virginem; unde non tam exacto calamo Historiographi, quos adpellant, Romani, verba actionesque amantium consueverunt adnotare, quam isti, quidquid in secretiori Hermetis cubiculo actum observatumque est, litteris candide consignare: Non tot eulogiis & verborum suaviis suas delinire solent amasias proci amore succensi, quòt istam artis filii. Audite suaviloquum *Christianum LANGIUM*; quomodo mellitis verbis suae blandiatur chymiae, *Tr. de Thermis Carolinis: Chymia, inquit, noster est amor, & tuum non dissimile ea sit delictum. Medicina gloria est Chymia, gaudiumque nosocomii, rosa medentum, liliumque artis est illa. Pulchrae virtutis uva delicata, & prima gratiosorum gratia veneranda est Chymia. Taceo innumeros ejusmodi Chymiam depereuntium tenerrimos discursus.*

Non detrectarunt proin Vestrarum Ephemeridum Directores varias ex secretioribus Laboratoriis communicatas observationes, & ut vocant, Processus, immo vel integros hujus argumenti Tractatus suis Decuriis inserere. Testes sunt *Petri FABRI Monspel. Manuscriptum Alchymicum ad Holsatie Ducem, Tumba Semiramidis Hermetice sigillata, HERMETIS vestri. Aurum aurea, Disceptatio de Lapide physico, HERCULIS vestri tertii Dissertatio de Medicina universali per menstruum ca-*

tholicum querenda, ut plura aliis inserta artis Protochymicæ specimenia silentio præteream.

Accedit, quod & plures Academiae vestrae Curiosus ipsum hoc Regium Sophiae palatium a PHILALETHA pseudonymo in *Introitu aperto reclusum*, aut potius magis *occlusum*, cujus fores nunc amplius pandere constituimus, laudabili conatu ingredi tentarint, inter quos postremus non fuit ORPHEUS Academicus, vir equidem laboriosissimus, infelici tamen fato non admissus, ceu non perfunctoriae dexteritatis & experientiae ejus *Tentamina*, singulari profus candore Anni octavi Decuriae primae Ephemeridibus inserta loquuntur.

Neque etiam in re chymica versatis ignotum est, celeberrimum *Emanuelem* KOENIGIUM, Academicum pariter Curiosum, ad eundem PHILALETHÆ *Introitum* in pereximio *Regni mineralis* volumine notas publicasse; nec minus, ut alios sileam, famigeratissimum HERCULEM Academicum Praefationem Palatio Philalethino praefixisse, editam quoque in ipsam Alchymiam introductionem. Paucis: Sophia Hermetica immensum obstricta est Academiae Vestrae, ob recuperatam ab ea meliorem apud sanioris iudicii viros existimationem & famae integritatem.

Enim vero & horum vestigiis insitère alii, tametsi illius haud inscripti albis, Philosophi & Medici exercitatissimi, qui partim aperta & explicata fronte, partim larvata sub peregrino nomine, conceptus suos de hac protophysica propalarunt. Quorum exemplo incitatus detrectare nolui sinceris artis filiis proferre in conspectum lucem, quam ut in genuinis Adeptorum scriptis mihi tradita scientiae lampas, dum multis annorum curriculum physice accensa praebuit, praesertim quando ad ejus lumen non obscurum fuit observare, innumeros,

ros, utut summæ solertiæ atque immensi laboris viros, quibus absit meam tenuitatem comparare, non conspexisse aut agnovisse lucem istam, quam PHILALETHA artis filius, ob incredibilem occultæ veritatis cum liberali falsitate similitudinem, sub ignorantia nocte cespitantibus se præbere jactitavit.

Et hæc quidem primaria causa est, Mæcenates Excellentissimi, ob quam opusculum hoc Illustrissimis Vestris Nominibus humiliter inscribere ac offerre sim ausus, ut si qui inter vos sunt viri Naturæ interpretes fideles, & ope secretioris altiorisque Pyrotechniæ adeptum medendi donum adspirantes, quales conjicio esse plurimos, ex hoc qualicumque specimine judicent, num, quod in obscurissima & profundissima artis Sophicæ caligine mihi adfulsit lumen, genuinum fatuumve fuerit. Alias causas fusus Dissertatio præliminaris declarabit. Hoc tantum hic addere è re erit, me hoc scriptum, quod ante triginta & quod excedit annos, inter labores chymicos exaravi, in eventum mortis meæ per testamentum Vulcano addixisse, ne in Sophistarum, opes potius, quam sapientiam, quærentium manus incidens, multis olei & operæ perdendæ ansam daret; nunc vero ex viri prudentissimi & consultissimi, *Eremitæ Montani*, summi Sophiæ Hermeticæ amatoris, quem longissimo terrarum intervallo a me remotum, videre nunquam, commercio litterario tamen sæpissime salutare licuit, amicissimo consilio in lucem prodire, duntaxat in gratiam verorum artis filiorum, in primis eorum, qui ad obtinendum PHILALETHÆ, sinistre tamen intellecti, *Mercurium*, novos movent ausus & tentamina, certe scenas inanes, ut meo virorumque expertorum exemplo cauti, a *Regulo* impostore, Palatii Philæthini incola, licet in capite stellam, in insigni coronam & mundi

mundi globum pro signaculo gestet , seduci se non patiantur.

Vos itaque excelsa Academia Leopoldino-Carolinae Lumina, quæ instar Solis sub cœlo Europæo hodie lucetis, nolite hanc meam luculam ob eminentissimos sapientiæ & dignitatis Vestræ radios adspernari. Ignoscite meæ temeritati, & non ex nominis exigui, Vobis forsitan tamen quod plures alios editos libros non penitus ignoti, Auctore scriptum, sed ex qualicunque hujus conditione illius saltem bono publico ferventis conatus gratiose judicate. Ego Vos æviternum suspicio & veneror, Ephemeridum Vestrarum & Scriptorum indefessus ruminator, nec minus Nominum Vestrorum & Dignitatum cultor perpetuus,

J. H. C. H. S. M. D.

DISSER.

DISSERTATIO
PRÆLIMINARIS
AD
OPUSCULUM PROTOPHYSICUM
DE
MERCURIO PHILOSOPHORUM.

Novimus antiquum obtinere morem, quod Principes alique Magnates non raro sub peregrino habitu incogniti aut suas, aut alienas terras soleant obire. Hunc morem hætenus quoque sequutus est Sophorum ille Mercurius, præpotens regni metallici, immo, si Adeptis fas est credere, totius Naturæ terrestris dominus, quando ardentissimis non Philosophorum modo, sed & ciniflonum chymicastro- rum votis expectatus, non aliena tantum veste indutus, sed vultu etiam larvatus orbem hætenus perambulavit, demum vero in PHILALETHÆ *Introitu ad oclusum Regis palatium aperto* quasi substitisse, omniumque oculis se conspiciendum præbuisse visus est, ob vilis tamen indumentum a paucis agnitus, neque pro dignitate honoratus. Scilicet personatus ille Philosophus Mercurium suum quoque non nisi sub larva voluit subire mundi theatrum, & Reguli cujusdam stellati scenas ea argutia ludere, ut num Sophum, an Morionem, an vero Sophistam ipse voluerit agere, pluribus, & forsan non injuria, in mentem venerit dubitare. Saltem comœdia ista multis imperialium millibus hætenus stetit incautis, qui theatro huic adfistere voluere Dramatis Sophici spectatores, & tandem conspiciere in fine ex-

euntem Solis filium, purpuratum Sophorum regem. Verum viso, immo jam, ut certo certius credebant, obtento *Mercurio Philalethino*, dum ad actum secundum, in quo Rex debebat Reginae connubio jungi, esset progrediendum, subito clausa est scena, regina noluit sibi desponsare Versipellem istum Mercurium hermaphroditicum, malens sine spe prolis hactenus in coelibatu permanere: Mercurius vero ipse sanioribus merito risum movens, primis intercludii scenis absolutis, epiphonema cecinit: *Ite actum est*, suos relinquens spectatores attonitos, & quasi viso Gorgone saxo immobiliores, dolentes merito & ingemiscientes, tantum laboris, temporis & suntuum in hoc dramate frustra esse impensum. Fatentur tantum non effusis habenis illic se ductos, ubi enthusiasmi habitant, & pulcra spes magnarum rerum, post aliquot tamen Olympiades Processui Philalethino impensos didicisse se scandere Olympum, sed non montem Hermetis. Et sic quidem mundus luditur etiam in re, quae putabatur moraliter certissima ac infallibilis. Nihilominus non desistunt etiamnum plures hodie nova facere praeludia, novis Mercurium induere cothurnis & recenti vestire chlamide, ut tandem regio connubio aptus, aut dignus evadat. Interim Pseudonymus PHILALETHA latet post siparium, ceu post tabulam Apelles, & mundi ridet stoliditatem, Mercurium sophicum in eo, ubi non est, quærentis.

Explanabo hæc clarius. Notum est, Sophiæ Hermeticæ Candidatis, non patere ad Solis aulam ingressum, nisi obtenta prius clavi Mercuriali, vel etiam, ut nonnullis visum est, alchæstina, ad cujus proin fabricam collimant subtilissimæ & occultissimæ allegoriæ. Hujus & materiam, & qui rei cardo est, præparationis genuinam methodum hactenus Philosophorum nemo, nisi sub denso ænigmatum involucro, detexit, aut obtextit potius, & adhuc, ut ajunt, nullis, nisi dignis, electis & speciali

speciali privilegio vocatis, ita, ut *Raymundus LULLIUS*, Philosophorum omnium facile spinosissimus, vel ex eo gloriatur, quod librorum suorum compositio nil aliud sit, quam sagacis ingenii subtilitas ad artem celandam. Quocirca sub spiritus, sive quintæ Essentiæ vini destillatione, mercurii sophici præparationi admodum parallela, subtilissime artem occultavit. *Fr. Basilius VALENTINUS* paulo sincerior ex auro vulgari ad litteram suas claves ingeniose fabricavit, sub quibus tamen Mercurii sophici processum quoad omnes circumstantias admodum mystice insinuari ipse monuit. Sed certe nec vegetabiles *LULLII* claves, nec ipsæ *BASILII* aureæ (idem de Ejus vitriolatis intellige,) introitum palatii Regii hætenus ulli recluserunt. *AGRICOLA major & minor* profecto non simplicitate rustica ex ipso plumbo, seu Saturni minera, easdem conficere docuerunt, circa quem laborem quomodo non plumbea, sed vere aurea dexterrimorum virorum ingenia & manus se frustra fatigarint, quis inter Chymicæ cultores est, qui nescit? *SENDI-VOGIUS* speciosiori & elegantiori theoria & phraseologia Chalybem & Magnetem obtrusit in Nitro, aëre, aut rore investigandum, quasi ad hæc aureas palatii Regii valvas singulari quodam magnetismo necessum foret dehiscere. Verum *COSMOPOLITÆ* occultus vitæ cibus invitavit plurimos, paucos satiavit. Effossa ad genua fovea non uni triste fuit præcipitium. Atque ita, ut plures alios brevitatis causâ præteream, Adeptorum quilibet, scriptis hætenus celebris, peculiare fixit analogias & allegorias, quæ & ad litteram processum artis quendam suggerunt, sed plane inutilem ac frustraneum istis processuum aucupibus, qui casu artem se sperant reperturos, in sensu autem mystico genuinam & materiam, & præparandi methodum indicarent sapientiæ filiis, naturæ magis possibilitatem, quam contextum sonumque verborum attendentibus.

Tandem igitur post hosce omnes in lucem prodiit Pseudonymus PHILAETHA, Philosophus astutia incomparabilis, stiloque sophico acutissimus, iisdem docendi scribendique argutiis utens, nova methodo Mercurii sophici præparationem docuit, aut saltem docere visus est, per argenti vivi vulgaris mediante Reguli antimonii martialis sulphure, vel simul quoque Mercurio, depurationem, animationem & duplicationem, ut sic, rejectis, amalgamationis & abstractionis multiplicis beneficio, nativis sordibus, Virginitati pristinae simplicitatique restitueretur, ceu latius in opusculo hoc nostro protophysico ostendetur. Et revera tam ingeniose hæc est commentus, & tali energia, tali veritatis indubitatae adparentia, ut Jovem jurarint lapidem innumeri, hunc esse Philosophorum, quotquot unquam fuerunt, sincerissimum candidissimumque. Creditum est adplausu publico, processum hunc esse in circumstantiis quibuslibet ita apertum & numeris omnibus absolutum, ut illius Columbarum & Aquilarum beneficio argentum vivum vulgi nolens volens tandem in Sophicum transmutari sit necessum: ita enim subtiliter ac vafre directa sunt omnia, ut singulae cum Mercurio ad litteram indicatae amalgamationes & sublimationes, seu abstractiones, revera succedant, & ipse Mercurius evadat, quantum per hanc quidem procedendi viam laboriosissimam natura concedit, in exteriori corporis textura (nam interior ejus nucleus sic neutiquam attingitur,) purissimus, ut jam regali thoro thronoque dignus videatur.

Verum stupenda catastrophe! obstupere steteruntque comæ, & tantum vox non hæsit omnibus, quando veluti conspecta Medusa attoniti omnem præter spem experiri debuerunt, hunc adeo quidem laboriose ac sumtuose paratum Mercurium nullatenus aurum, juxta promissa & expectationem, radicaliter solvere, & se per minima inseparabili nexu illi ad naturam plus-

plusquam perfectionem jungere. O deploranda Artistarum facta! Siccine larvis mundus luditur! Sic personatus Regulus se regem facit, ut etiam oculatissimis imponat! Siccine introitus ad Regis palatium apertus est, & recta ad Sophiæ templum detecta via? Hoc ne est Philaletham agere, & falsissimo scripto doctrinæ filiis illudere? Apage! occultum illud Regis palatium dici potius meretur fumosum funesti operis castrum, atratum sepultæ sapientiæ Mausolæum, quod informes circumvolant insipientiæ noctuæ. O opum & immensi laboris vorago, præstigiatrix Alchymia, magistra vanitatis!

Hæ pluresque aliæ auditæ sunt querelæ, quibus & detestationes execrationesque in candidissimum Auctorem successe-
runt. Verum, viri boni, linquite nœnias; imputate vobis, non scriptori, superficiales Philosophi, quod litteram magis, quam sensum mysticum ingeniosissimi Adepti attenderitis. PHILALETHA extra culpam est, cum palam ingenuo candore fateatur, scripta sua, quæ planissima videntur, omnium obscurissima esse, atque citius incautos in errorem inducere, quam alia, quæ extant, omnia. Ipse capite XVIII. sic monuit: *Quæ omnia cum grano salis intelligenda moneo, ne forte litteratim procedendo sæpius errare contingat. Sic enim cum insolito candore philosophicas subtilitates texuimus; quod nisi plurimas in præcedentibus capitulis metaphoras olfeceris, vix aliquod messis præter dispendium colliges. Et rursus Cap. XXIII. Summa arte Sophi hoc secretum occultarunt, & firmiter credas, nos fundamentaliter idem fecisse.*

Non aliter profecto se res habet. Ipse sibi soli & scientiæ filiis (quod & Rex GEBER de se gloriatur,) artem tradidit, & non aliis, verissimam tamen atque omnino certam. Quod auripetas, potius auriperdas, attinet, qui instar Andabarum ex processu ruunt in processum, & cæco impetu rapiuntur, vix ut condoleamus mereri videntur, cum volentibus non fiat in-

juria. Aditus quidem ad Regis palatium jam credebatur ipſis eſſe patentiffimus, PHILALETHA introitum aperiente, neque a recta ſemita ſe facile deviaturos judicabant, prævolitantibus geminis *Diana columbis*, & ceu maternæ iſtæ apud MARONEM aves, ad ramum aureum viam indicantibus; immo ſupremæ felicitatis apici ſe jam proximos autumabant, adparente in cœlo chymico ſtella antimonii ſignata, neonati regii infantis cunas oſtendente. Peculiaris namque ſtilus, qui ut in ſecunda operatione ſat apertus eſt & candidus, ſic in prima, quam herculeam vocant, ſat quoque ſimplex, imo ad litteram fere per Regulum Martis ſtellatum intelligendus videbatur. Verum poſtquam a practica mentali ad manuaſem devenere, comparuit eorum paſſiva deceptio, & activa PHILALETHÆ verſipellis aſtutia, mundum, cujus idolum aurum eſt, naſo adunco ſuſpendentis. Conſiderare ruruſum debuiffent, ſinceriffimam ejus admonitionem Cap. XIV. *Notificavimus inſuper, quod difficilis ſit Mercurii veri philoſophici præparatio, tamque difficilis, ut opus ſit peculiari Dei gratia, ſiquis ad exactam ejus notitiam pervenire cupierit. Quod fere idem eſt, quod PHILALETHÆ coævus ſcripſit HELMONTIUS, cujus quidem libros ſe legiſſe iſte alibi fatetur; verba ſic habent: Nemo, etſi artis gnarus fuerit, ad conſecutionem perveniet unquam, quem Altiffimus ſpeciali dono non eo deduxerit. Particulari enim privilegio ſit oportet electus ac dotatus, ſi potiri illo medio debeat.*

Verum enim vero maxime dolenda fors eſt Chymiſtrorum, qui morbos jacenti naturæ intimius nuptos vulgari remediorum phalangi haud cedere tota die obſervantes, ideoque emphaticâ Adeptorum conteſtatione provocati nullum non movent lapidem, ut vel Mercurium ſopicum, vel ejus fratrem uterinum, (ex eadem ſempe matre, ſed diverſo generandi modo oriundum, ut jam olim alibi docui,) liquorem alcaheſtinum, & al-

teru-

terutrius beneficio remedia ista potestativa catholica, tanto pe-
re deprædicata adipiscantur, a Mercurii interim caduceo ita in-
cantati sunt, ut in argento vivo vulgi, contra Adeptorum
toties totiesque repetita monita, universale illud solvens repe-
riri & sibi imaginentur, & orbi quoque litterato argumentis
quibusdam (servo tamen isti fugitivo similibus) amplius per-
suadere conentur, ut varii libelli chymici posterioribus annis
editi, curiosos in re chymica libraria versatos abunde possunt
docere. Dolendum inquam est, horum quoque plurimos ad fo-
res palatii PHILALETHINI noctes diesque pulsare, nec tamen
intromitti, Regulum inquam antimonii martialem stellatum ceu
Sisyphi Saxum manu versare indefessa, neque tamen liquorem
illum omnia solventem inde exprimere, quod tamen haud mi-
rum, citius namque pumex oleum, quam iste Regulus aquam
fundet philosophicam. Quamvis non nemo è tribu stibiata
Medicus rursus non multos ante annos, id tractatulo chymi-
co profiteri, & quod majus est, mille imperialium summa sin-
gulis tribus tamen duntaxat principalis dignitatis personis (si
forfan quis in Germania ita auri splendore effascinatus reperire-
tur emtor,) Mercurii sopherici scientiam, ejusque a se parati co-
piam venalem exponere non erubuerit, talibus quidem adnexis
circumstantiis ac conditionibus, quas, si veris philosophiæ Her-
meticæ principiis duntaxat vel leviter tinctus perpenderit, fa-
cile colliget, ejusmodi Mercurii Philalethini venditorem ne
limen quidem veræ Sophiæ salutasse, utut plenum magnis
cum eo paratis arcanis scrinium jactitet. Verum ab-
sint insidiatrices tendiculæ, quibus miseri auripetæ circum-
veniuntur; quibus magnates desidiosii scientiarum venato-
res in artis lenocinantis amplexus provocantur, ut publica
mundi egentis meditentur subsidia; augusta residentiarum Ca-
pitolia, & imaginaria in Lunæ concavo territoria, immo & aurea
ad ferrei temporis solatium secula.

Non

Non ea mihi sane intentio est, quod Sophistis processuum institutoribus, philosophorum plerumque simiis, auri prædæ inhiantibus, auferre velim ignorantia cataractam, sed solis verisque Archiatri, sapientia Hermetica studio ad corporis humani sanitatem vigoremque unice conservandum ac restaurandum addictis, hac qualicunque mea opella gratificari. Hi enim cum sepositis scholarum præjudiciis medicinarum particularium in gravioribus morbis jacente natura infirmitatem agnoscant, ad metallorum & mineralium sulphura, quibus maxima morborum cohors, fidem faciente HELMONTIO, auscultat, merito & suspiriis & precibus ferventer fufis, & laboribus ad ignem indefessis anhelant, non aurificum lapidem tot periculis obseptum, (cujus obtinendi spes fatuorum paradus est,) intendentes, sed vere aurei ex auro ipso ad corporis humani imbecillitatem remedii supremi adeptionem securissimam, quam si non penitus adsequantur, obtinent tamen quid opera non penitus indignum, juxta parcemiam: *Evenit nonnunquam, ut aliquid grande inveniat, qui semper querit, quod nimium est, præter vere philosophicam rerum creatarum scientiam.*

Interim tamen quam necessaria sit operi chrysopeo Mercurii sophici possessio, vel tirones artis non ignorant, sapientes vero serio monent, satius hic esse altum silentium, quam nimiam calami aut linguæ libertatem. Sufficit novisse, aliam esse Mercurii philosophici, ad Elixir aurificum, omnibus numeris absoluti conditionem, alias ejusdem in primo saltem ordine ad eminenter polychresti medicamenti compositionem sufficientis qualitates. Credo tamen dari Lapidem aurificum, & Mercurii sophici natales & stemma olim in juventute mea mihi licuit conspicerè, sed sub alieno dominio, & primo quidem, ut id ad dam pro curiosis, raram illam in terris avem, nigerrimum philosophorum corvum, qui subtilissima atque aterrima fuliginis

rarum,

rarum, leve & spongiosum alcohol repræsentabat; secundo eundem plumis nigris excussis ablutum, & instar cygni candidissimum, in forma alcohol magis compacti, amyllum quasi referens; tertio terram Hermetis foliatam, quæ quovis adamante lucidior, purissima & tenuissima foliola referebat, quæ ab Adepto parata esse mihi sancte adseruit eorum possessor, persona principali dignitate fulgens, quod tam rarum spectaculum primam mihi occasionem dedit postea per multorum annorum labores Mercurii sophici essentiam, accidentia & phænomena non in Adeptorum duntaxat scriptis, sed re ipsa ad Hermetis athanorem indefesse scrutandi, ex quibus mihi videor tantum addidisse, ut quadantenus me idoneum judicem, PHILALETHÆ Introitum apertum ad oclusum Regis palatium magis pandere, id est sensus litteralis subtilissimam falsitatem ostendere, & sensum e contrario philosophico - mysticum ex ingenioso verborum cortice in apricum producere, ubi tropis & ænigmatibus, quantum Hermeticæ scientiæ permittit difficultas, & me errores optimi magistri, docuerunt, remotis stilo dogmatico notis perpetuis obscurissimas Philalethæ parabolas & gryphos illustrabo. Dispositio opellæ hujus protophysicæ hæc erit :

Liber primus primum & secundum Philalethini Introitus aperti Caput de *Necessitate* & *componentibus principii Mercurii sophici*, densissimis tenebris involutum dilucidabit.

Liber II. tertium & quartum caput, nodo plus quam gordio intricatum, soluet, agetque, ut ipse illis titulum fecit Auctor, de *Chalybe* & *Magnete Sophorum*.

Liber III. Caput V. & VI. profundissima abyssi caligine obumbratum & aquis primordialibus mersum luci restituet, sub epigraphe philalethina, de *Operatione primæ Mercurii sophici præparationis per aquilas volantes, ejusque labore* & *tædio*.

Liber V. capiti nono & decimo respondens, virtutem

Mercurii sophici & quod in illo est sulphur, extricabit, sub inscriptione, *de sulphure Mercurii sophici.*

His decem capitibus Mercurius PHILALETHÆ absolvitur, qui est omne illud, quod potest & philosophus expetere, & quod Medicum potest nobilitare, genuina nempe aqua vitæ Philosophorum & spiritus Mercurii volatilis oleosus, sed incombustibilis, quo radicalis auri paratur solutio, & verum emergit aurum potabile, catholica non tam metallorum, nisi in sua suprema perfectione, quam hominum Medicina.

Tandem liber VI. & ultimus de radicali solis cum mercuriali menstruo solutione & individua unione ager, cui varia arcanioris sublimiorisque Chymiae corollaria apprime curiosa addentur. Hic vero primum *Præfationi* PHILALETHÆ breves notas subjungemus, ut qua methodo in universo opere sumus processuri, pateat.

Ex his dubio procul colligitis, Præcellentissimi Chymiatri, non factu facile esse id, quod animo concipimus, (utinam consequamur) ut è tanta perplexitate, ambiguitate, obscuritate, veritatem physicam eruamus, ita, ut pateat, PHILALETHAM ab antiquissima illa HERMETIS *Tabula smaragdina*, ceu totius artis, quod volunt, archetypo, ne latum quidem unguem discessisse, sed omnibus numeris ejus sensum ita fuisse adsecutum, ut pro verissimo Sophiæ magistro proponendus sit omnibus, cujus dexteritatem admirari facilius, quam imitari possimus.

Hoc saltem a benevolo Lectore exigo, ut ex hoc levidenti prodromo, aut etiam una alterave Operis parte de toto mox judicare nolit, nisi bene perlectis & invicem collatis omnibus. Si vero cuipiam rudior est Minerva, ut mysteria hæc tam clare a me elucidata nondum intelligat; sed accommodatiorem suo
capiti

capiti simplicioremq̃ue optet Mercurii sophici explicationem, illum verbis magni AUGUSTINI, *Exposit. in Genesin*, fas est adloqui: *Hæc tu si potes, adprehendas; si nondum potes, relinquo valentioribus. Tu vero cum scriptura (ego addo & natura) non deserente infirmitatem tuam & materno incessu tecum tardius ambulante proficias. Illa enim sic loquitur, (ego addo & sic agit) ut altitudine superbos irrideat, profunditate absentes terreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvos nutriat. Quia sæpe parvulis revelantur arcana, quæ mundus nescit, & absconduntur a præpotentibus & superbis.*

Te autem, quisquis es, vitæ & sanitatis humanæ industrius adsertor, compello magni LULLII verbis, *Codicill. C. II. O Medice, si habes memoriam ad recolendum, & intellectum ad intelligendum, voluntatem ad diligendum, aures ad audiendum, oculos ad videndum, os ad loquendum, adplicata sensus tuos, ut recolas, intelligas, diligas, audias, videas, perlegas & retineas, quia cum hæc ars de vero sit gradualis, & investiganda ex secretis naturæ, sine quibus instrumentalis directio integrari non valet totius medicinæ, fundamentaliter artem illam sub certis suis principiis plenarie comprehendetis. Dilectus a Deo est, cui hoc donum artis largitur per gratiam & intelligentiam ipsam reducere scienti ad Medicinam quotidianam necessariam.*

Priusquam vero prodromus hic *Dissertationem* finiat, breviter adhuc præfari oportet de scriptis PHILALETHÆ, sub cuius nomine hæctenus plura schediasmata, incertis tamen Auctoribus, in lucem prodierunt. Et quid mirum? quilibet scriptor videri amat & veritatis amator, & Doctor, tum ut hoc titulo (quasi omnes vnius PHILALETHÆ, ceu philosophi consummatissimi sint foetus,) sapientiæ studiosi adliciantur, tam ut majorem penes eos fidem & auctoritatem mereantur; cum tamen eorum plures nil minus sint, quam PHILALETHÆ

nostri soboles, licet externa facie illius idioma atque principia mentiantur. Etenim cum non pauca *Introitus aperti* parabola notissimis in regulo antimonii martiali operationibus satis respondere videantur, nonnulli id olfacientes, & quasi magno thesauro reperto lætitiæ modum jam pectore non tenentes, ingenti spe turgidi, juxta spurias suas ideas, Lapidis nescio cujus aurifici, in immensum tingentis embryonem speculative conceperunt, de ejus lineamentis, physiognomiâ & natura relationes ediderunt, atque sub PHILALETHÆ nomine, quasi is tam absurdus conceptus parens foret, mundo pro genuino ejus fœtu obtruserunt, jamque martem & antimonio stellam signatam non amplius sub terminis sophico - allegoricis, sed proprio - mechanicis pro subjecto artis primateriali ad animandum Mercurium venditarunt. Confirmari id posset nuperis exemplis, nisi veritas nimium foret amara. Quando vero ad geminas *Dianæ columbas*, de quibus ad ravin usque disputatur, deveniendum est, proh quam chimæricæ aves, ex luna nempe & venere (quasi generatio sophica ex uno tantum sexu fieri posset) in medium provolant! quas potius dixeris esse Stymphalides & Harpyas, quam candidas elegantesque columbas. Et proh HERMETIS fidem! qualia de PHILALETHÆ novem septemve aquilis scribillant, quas nunc volantes, mox implumes volunt, nescientes, num in aqua generentur. Verum in dignoscendis genuinis PHILALETHÆ, alteriusve Sophi vere adepti scriptis universalis hæc esto regula: Quodcunque scriptum, tametsi PHILALETHÆ nomine superbiat, tenet postulatum: *In Regulo antimonii martiali* (quacunquæ etiam enchiresi paratus, modificatus, stellatus, cum luna vel venere metallifatus sit,) & *Mercurio vulgi* (quacunquæ etiam subtilitate cum eodem amalgametur & depuretur,) *recoadi vera Mercurii sophici principia,*
illud

illud pro sophistico indubie est reputandum. Adfertio hæc ex tractatu hoc nostro protophyfico sufficienter patebit.

Certe a primis Philosophiæ Hermeticæ incunabulis nunquam in ea exitit periculosus, insimulque plausibilis, verisimiliusque dogma, quam quod de argento vivo vulgi, per sulphur martiale regulinum depurando animandoque, etiamnum viri doctissimi pro aris focusque mordicus tuentur. Quamquam hæctenus nulla artificum etiam versatissimorum enchiresi, toties totiesque repetita & variata, Mercurius auro homogeneous & vere duplicatus ad radicalem ejus irreducibilis solutionem obtineri potuerit, ceu non semel hinc publicæ motæ sunt querelæ; quibus id effectum, ut PHILALETHA tandem pro summo Sophista, qui multos decepit, de facto decipit & plurimos adhuc decipiet, fuerit proclamatus. Conferatur D. Ferdin. HERTODI Epistola, Ephemerid. Acad. Nat. Curios. *Appendici Dec. I. Ann. VIII* inserta; quod tamen merito censeretur debet non satis æquum. Consideretur vis argumenti: PHILALETHA scripsit opusculum philosophicum stilo acutissimo & obscurissimo: Legunt Sophistæ, immo viri alias sapientia & judicio præcellentes, in schola tamen Hermetis non initiati: Explicant contra expressum Auctoris monitum, aliquoties serio repetitum, metaphoras ad litteram: Formant certi processus ideam, quem genuinum esse ne dubitant quidem: Subjiciunt Vulcano, tentamine etiam repetito, & magna quidem adhibita dexteritate & cautela, verum non respondet successus. Mercurius manet Mercurius, & aurum idem aurum; ergo exclamant: PHILALETHA est Sophista, est deceptor. Viri boni, qualis consequentia? Repono: Mille artifices juxta *Sendivogii, Basilii Valentini & Bernardi Trevisani* theoremata finxere quoque ex Rore, Vitriolo, Mercurio metallico processus, quorum nullus in praxi successit: Ergo hæc Philosophorum

phorum triga sophistica est & deceptoria. Absit a Philosopho tam frivola turpisque conclusio.

Reperient, spero, hi in meis tractatulis, quod satisficiat, quod detegat errores atque in rectam sophiæ semitam reducat. Etenim si nullus mihi præfixus foret scopus alius, (& certe non est alius,) quam ut tot in antimonio argentoque vivo vulgi adhuc desudantes artifices tandem aliquando ab irritis laboribus desistant, jam operæ pretium consecutus videor, si id obtineam. Quæ enim in viro prudenti major potest esse stoliditas, quam in arte aurifera tempus opesque dilapidare aurivoris processibus, mere idealibus, in naturæ potentia minime fundatis, sed verisimili duntaxat ac superficialia Philosophia spem lactantibus? Si *Philalethæ* estis, si tanto fervore adhæretis scriptis PHILALETHÆ, utique etiam non rejicietis *Eugenii Philalethæ Euphratem*, scriptum ex intimis sophiæ visceribus depromptum. Quid autem ille? Legite, obtestor, appendicem, & animadversionem illius calci adnexam, qua paucis, sed nervose admodum docet monetque omnes Stibii fusores, magna de hoc mysteria somniantes, ne vocabulo *Antimonii* decipiantur, inque eo & Mercurio, corporum omnium metallicorum crudissimis, ab igne jam exsiccatis & in flores mere siccos sublimabilibus, *spiritum mercurialem humidum*, seu fluidum liquidumque (adpella ut lubet,) sectentur. Tu veritatis amator ipsum consule auctorem, & adde Fr. BASILII VALENTINI aureis sane litteris notandam epicrisin ex *Triumpho Antimonii*, quæ ex versione *Kerkringiana* p. m. 286. sic sonat: *Prætereunda non est philosophica stella signata, & tandem sermo instituendus de plumbo phiosophorum, de quo multi magna sunt imaginati, & putaverunt ratiocinatione sua & speculatione verum & sincerum Mercurium philosophorum ex eo conficere, quod profecto fieri non potest.* Quandoquidem

dem Antimonio cœlitus tanta non est data efficacia, ut in ipso is Mercurius existeret, vel ex eo preparari posset. Mercurius primum ens, vel prima aqua metallorum, quæ perfecta sit, unde Lapis magnus veterum sapientum confici possit, illud inquam ENS primum, & semina ejus in alio minerali inveniuntur, in quo operatio secundum genium metallorum major est, quam in antimonio.

Equidem jam a pluribus seculis Antimonium fuit idolum chymicorum, quod proin miris ac superbis titulis *Mercurii magici, Auri medici, Cœli Philosophorum, Sphære Saturni, &c.* condecorarunt, immo ne proprio quidem nomine interdum indicare voluerunt, unde ingeniosa nata est Acrostiche: *Anthos Noster Totus Igneus, Marcasita Occulta Nata In Ventre Magnesiæ.* Putarunt namque, hanc Saturni prolem veram esse radicem metallorum, & primum ens auri, ideoque continere humidum illud aëreum mercuriale caliditate mixtum, unice a Philosophis expetitur, præsertim cum multæ reperiantur in scriptis Adeptorum similitudines & figuræ, quæ huic favent semimetallo & innumeræ parabolæ ad illud non difficulter detorqueantur. Negari quidem nequit, in Stibio etiam esse mercurium vivum, eum vero in auro radicaliter solvendo, (licet aliqua cum incallescencia operetur, eximium quidpiam præ vulgari præstitisse, hætenus observari non potuit; Sulphur, quod est in Antimonio feculentum, fuliginosum, & combustibile, non possidet congenitas dotes ad interiora Mercurii communis calefacienda, depuranda, aut animanda, immo, quod necessum foret, nullo artificio cum eo radicaliter coalescere potest in ens homogeneous. Quare merito finaliter subscribendum est sententiæ apud *Michaëlem Majorem in Septimana philosophica, Ænigmate 128.* his verbis pronuntiata: *Antimonii signaculum, seu character, mundus est circularis cruce superposita, idque non injuria, quia mundo toti addit crucem & vexationes, non uni saltem homini, Univerſalis crux est Chymico-*

micorum, sub qua multi succumbunt & emoriuntur ob difficultatem. Rejiciatur itaque extra artis pomœria.

Vos itaque, Sophiæ studiosi, nolite fidem adhibere quibusvis scriptoribus, etiam novellis, utut viris alias doctissimis, qui per viam quandam, ut vocant, mediam, ex scripto PHILALETHÆ, ut suo loco ostendetur, perquam ingeniose effictam, vos ad Palatium Regium manuducere conantur. Conceptus elegans est, qui licet phantasiæ admodum blandiatur, nil continet veritatis, quoad transmutationem metallorum. **F**inio discursum hunc præliminarem & Philalethinæ Præfationi brevem subjungo Exegefin.

IN
PRÆFATIONEM

PHILALETHÆ

INTROITUS APERTI AD OCCLUSUM
REGIS PALATIUM
EXEGESIS.

Ut reductis tandem valuis pandatur regale palatium & pomposa Mercurii Philalethini aula, cujus introitum apertum jam avidis intentisque oculis exspectare & anhelare video tot ad ejus portam denso agmine conglomeratas artificum turbas, prænoscenda est ipsius palatii ratio status. Regnant in eo, ut in aulis principum Dolus atque Insidiæ. Archipræses est sophico idiomate instructa Astutia affabre contortis flexiloquisque utens phrasibus; Archimarescallus quidam ex vulpe & simia compositus, Martem spirans & faciem stibio fucatus histrio; Aulæ morio vulgi Mercurius, non tam qualitates, complexiones ac dotes nativas mutans, quam faciem, & Mercurii sophici ludens speciem personatus archimimus. Magister & director palatii est ipse PHILALETHA, non quidem fumi-vendulus Sophista, neque etiam calamo per omnia sophus candidus, verum tropis & ænigmatibus vaserrime ludens, secretorum suorum tenacissimus Euclio, qui bilinguis, & ad litteram more sophistico potest, & in sensu mystico philosophice debet intelligi. Audiamus nunc, quam faciat in *Introitu aperto* præfationem. Sic fari incipit:

Adepto me anonymo Philaletha Philosopho arcana medica, chymica, physica, anno mundi redempti millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto, ætatis autem meæ vigesimo tertio, quo filiis artis debitum persolvam, involvulisque erroris labyrintho manuum porrigerem, Tractatulum hunc conscribere decrevi, ut Adeptis adpareat, me illis parem & fratrem, seducti vero Sophistarum nugis, lucem, per quam tuto revertantur, videant & amplectantur.

Quis sub PHILALETHÆ nomine delitescat Adeptus, non attinet multis indagare, sive is sit, quem putant nonnulli infelicioris fati Georgius STARCKEIVS, Anglus, scriptis chymicis & præcipue eleganti Pyrotechnia orbi litterato notissimus, sive quidam in America Doctor CHILDE, a quo ceu vero Auctore hunc aliosque sub PHILALETHÆ nomine publicatos libellos illum accepisse ad celeberrimum HERTODUM retulit amicus, sive denique, ut alii autumant, Thomas VAGHANUS. Neque etiam operæ pretium est investigare, num *Cyrineus Philaponus Philaletha*, *Eugenius Philaletha*, & hic noster Pseudonymus unus sit idemque scriptor, cum omnes hi tres libellos ediderint stilo quidem allegorico sibi similes, artis tamen subjecto & operandi modo nimium quantum discrepantes, præsertim quando & sub PHILALETHÆ cognomento schediasmata quoque spuria & sophistica prodierunt. Satis est *Introitum* hunc *apertum* esse genuinum & authenticum, atque ex præstantissimis non postremum

Philo-

Philosophi vere adepti scriptum, quo merito gaudere possit Bibliotheca philosophica.

Memorat, se anno M. R. MDCXLV. numerasse vigesimum tertium ætatis annum, quo jam tum se Adeptum fuisse proficitur, id quod alii cuidam pariter Pseudonymo, magno quoque, si Diis placet, Philosopho adepto, nempe personato PANTALEONI, *Bifolii metallici, Tumuli Hermetici & Examinis alchemistici* noto auctori, in PHILALETHAM summe injurio, bilem admodum movet. *Quæro, inquit, omnes Philosophos per ignem, qui talis juvenculus cum veneranda nostra matrona, Natura, familiaritatis & amoris potuerit contrahere? certe parum.* Sed hem larvate Leuncule! non amat Natura stolidam canitiem, neque proluxa barba eam ad amorem & familiaritatem allicit. Etiam juvenculis ad nutum illius, qui in throno lucis sedet, natura claves porrigit, quibus introitus ad Solis Regiam pandatur, frustra interim sæpe circumcurstantibus grandævus, quibus Palatio regio exclusis Pyrotechnia clavigera dicit: *Nescio vos.* Hæc enim non nisi signo a throni lumine dato seras aperit, ut in Ecstasi sua vidit HELMONTIUS. Nemo sane adeptus, nisi PANTALEO, si talis fuerit, fratrem coadeptum hæctenus tam injuriose incescit, quando ulterius eum non per *analysin & cognitionem practicam verum naturalium, sed furto magisterii factum esse possessorem* convitiatur. Certe vel ob hoc scomma verum est, quod ipse dixit in *Bifolio metallico c. 2.* (alias profecto nimium arroganter) *sui similem ante nostra tempora non extitisse.* Quis enim unquam Philosophus tam foedam maculam Philosopho adpersit? Quid si idem de PANTALEONE majori jure quis diceret? argumentum, quo illum impugnat, optime retorquetur. Si enim ideo theoria PHILALETHÆ verminosa est, quia phantasticis PANTALEONIS ad litteram explicationibus non respondet, quid de hujus theoreticis principiis veri sentient adepti, quorum nemo

illa pro genuinis, aut hunc pro artis filio habebit, aut saltem si talis foret, nulla illius scriptis magis invida atque deceptoria enunciabit? PANTALEO argumentatur: *Mercurius non animatur a Reguli martialis sulphure per decantatas aquilas*, ergo PHILALETHA impostor est, alios falsa theoria seducens. Respondeo: negando suppositum, nunquam enim id in sensu philosophico, sed tantum ad litteram, & in experimentis, qui tamen foetus est suppositivus, PHILALETHA docuit. Frustra itaque verminosa adpellat dogmata. Defuit PANTALEONI granum falis, quo ille monuit, omnia intelligenda, ne litteratim procedendo sapius errare contingat, defuit nasus, quo plurimas, meras metaphoras olfaceret. Si acutissimam & ingeniosissimam Philalethæ theoriam sagacius fuisset ruminatus, ejusque agnovisset vera principia, sensu philosophico juxta naturæ possibilitatem, haud insimulasset furti adeptum, qui tamen de se ipso c. 13 sic scribit: *Ego sane non ex dono (nisi Dei mei) non furto illum lapidem possideo, habeo, feci & quotidie sub ditione mea servo*, &c. Et hæc pro salvanda auctoris nostri theoria longe elegantissima; in vanum enim illius, si adeo verminosa foret, nucleum detegere adlaboraremus.

PHILALETHA porro duas scriptionis causas adlegat: Prima est, ut fratrem eum agnoscant & sibi parem coadepti. Est namque ea apud hos non tam gloriolæ suæ, quam Divinæ gloriæ & omnipotentia electionis sibi factæ propalanda cupiditas, ut quantumvis, ob pericula atque insidias, nominis sui suppressione unice colant Harpocratem, cupiant tamen mundo notum fieri, Elixiris aurifici a tot etiam prudentioribus negati possessores revera existere, gestiantque pro communicandis invicem artis arcanis sibi invicem innotescere. Scientiæ namque Hermeticæ inexhausta est abyssus, cujus profunditatem impossibile est, unum duntaxat, alterumve hominem, immo vel integram

Adepto-

Adeptorum societatem etiam sexcentis experimentis, per longissimæ vitæ decursum institutis, attingere, neque dubium est unum præ altero sublimiorem perfectioremque elaborare medicinam, eamque uberiori multiplicandi ac tingendi virtute imbuere, unde certus Philosophus, *si tuus*, inquit, *lapis tingat mille, meus centum millia tinget.*

Alterâ & potissima ratio est, ut errorum labyrintho intricatos ad artem electos, porrecto veluti filo Ariadnæo in rectam semitam ducat, aut saltem ab aviis reducat, quo, depulsa sophismatum caligine, lucem tandem conspiciant. Quod quidem, in primis quoad opus Herculeum, de quo parcissima apud Philosophos antiquiores summe invidos est doctrina, PHILALETA efficaciter præstitit, modo res signatæ pro signantibus intelligantur, & processus in genuino primateriali subjecto unico per destillationes & sublimationes philosophicas, non vero Reguli antimonalis fusiones, & amalgamationes Mercurii mechanicas instituantur, ut suo loco ostendetur. Quibus quidem fidelibus suis præceptis plurimos sperat ad aulam lucis perventuros, vnde mox subjungit:

O minor porro non paucos hisce meis laboribus illuminatos fore.

Verum oportebit eos astris natos esse benignioribus, quam fuit PANTALEO, qui, licet *magnæ eraditionis & experientiæ Roscius* a BORRICHIO (viro doctissimo, sed arcanioris Sophiæ sacramentis non initiato,) in *Conspectu Scriptorum Chymicorum Num. LXII.* adpelleretur, nunquam tamen Solis Regiam est ingressus, ut infra patefcet, licet hanc de se opinionem mundo conciliare anxie satis studuerit. Sensus litteralis est ignis fatuus, qui eum aliosque innumeros sub ignorantia nocte non permisit spectare illam lucem, quam præbet abstrusum idioma hujus opusculi

philosophici. Cum tamen, quæ ingeniorum stupenda est varietas, inter tot hominum myriades dentur non pauci, quibus doctor est sapientiæ spiritus, quo juxta naturæ simplicitatem simpliciter sint ingeniosi; sic ominatur, multos fore Oedipos, qui sufficienter intelligant, quidnam subtilissimis Mercurii sui magnetis, chalybisque, ut & columbarum aquilarumque tropis indicaverit; eo magis cum non circa entia quædam rationis abstracta, sed realia experimenta ejus institutio versetur, de quo ait:

*Non sunt fabula, sed realia experimenta,
quæ vidi, feci, novi, quod ex hisce lineis
facile colliget adeptus.*

Scientia philosophica passim vulgi est fabula; & ipse Mercurius & Sopherum lapis non nisi otiosorum hominum ingeniosum audit commentum. Quod quidem & arti ipsisque artificibus adeptis præbet securitatem. Etenim si omnes indifferenter crederent, dari tale Elixir quævis metalla in aurum convertens, jam ad maximam professionum omnium confusionem innumeri ad Chrysopeiæ studium, utut ineptissimi, proruerent, & tamen ipsa tinctura sufficienter ab horum tuta foret indagine, non tamen ubique a malitiosis eorum persecutionibus & insidiis sufficiens ejusdem possessoribus securitas. Magnum itaque adeptorum tutamen est, transmutationis metallicæ creditum commentum. Nihilominus, quotquot sunt Philosophi cum PHILALETHA clamant ostenduntque, non esse fabulam, quod probant autopsia, fabrica, & scientia, ubi notandum, quod videre & facere præmittat suo tibi novisse, per solas enim experimentationes ad oculos & contactum reales indubia captatur hujus protophysicæ scientia. Notent id, qui ad Palatii Regii penetralia sola lectione librorum quærunt introitum: Nisi phænomena,

nomena, quæ in opere ipso adparent, & ipsi viderint, & ut compareant, practice fecerint, immo nisi vel ipsi palparint degustarintque subjecta philosophica, non poterunt sola & simplici speculatione theorici percipere, quæ illa sint, ad quæ figuratis phrasibus, in una eademque re toties versute mutatis, acute collimat PHILALETHA, quare etiam ad solos provocat Adeptos, eorumque fidem & testimonium interpellat, & pergit:

Quare ad bonum proximi hac scribo, sat sit me professum esse, neminem in hac arte scribentem unquam tam lucide scripsisse, meque inter scribendum pluries calamum reposuisse, quod potius vellem sub invidia larva veritatem celasse: At cogebat Deus, cui non potui resistere, qui solus corda novit, cui soli gloria in seculum.

Protophysicæ mysteria sub invidiæ larva celare præxis Adeptorum est, vnde & illorum axioma: *Qui invenit artem, invenit invidiam.* Quid autem hoc est aliud, ingeniosissime ait DICKINSONUS, quam Dianam artis filiis eodem tempore despondere simul & perpetuæ Virginitati damnare, detenta veritate, cum qua tamquam nuptiali dote collocari debet? PHILALETHA noster ut a se amoveret invidiæ suspicionem, omni quidem conatu laborat, ne Lector stili obscurioris difficultate forsan absterreatur. Verum non dissimulandum est, eum æque ac alios caliginosa larva Dianæ suæ faciem obduxisse, vt potius instar copæ artificem posset deterrere, quam adlicere. Eum inter scribendum pluries calamum reposuisse facile credes; neque enim subtilissimam illam scriptionis telam uno filo contextuisse probabile est, sed quod nemo tam clare, quam ipse scripserit, merito

merito quis posset dubitare. Dico tamen, quod operis secundum, ut vocant, revera tamen tertii (si præliminare simul attendas) processum attinet, filii apertioris sinceritate nemini esse secundum. Totum namque artis arcanum in operatione prima & secunda, quibus Mercurius Sopherum paratur, consistit, quo obtento totus labor ludus puerorum & opus mulierum audit. Non minus tamen circa duas quoque primas operationes (quarum prima est prævia materiæ coaptatio manualis, altera earum in mercurium sophericum homogeneum elaboratio mere physica,) plura ab aliis occultata ingenue detexit, ut hoc quidem intuitu eum, Deo sic volente ac disponente, pro electis scripsisse vix sit dubitandum: quare quod ante dixerat, denuo repetit:

Hinc indubie colligo, multos futuros hac ultima ætate mundi hoc arcano beatos, quia fideliter scripsi, nec studioso tyroni ullum reliqui dubium non perfecte satisfactum.

Incredibile dictu est, quam immensa omni fere tempore extiterit artificum turba operi sopherico insudantium. Refert *Martinus WALTHERUS*, Medicus Parisiensis, in Epistola ad *Gregorium HORSTIUM*, Archiatrum quondam Ulmensis, anno MDCIX. vel in unica tantum Galliæ provincia ultra quatuor mille repertos, qui ad aureum vellus rapiendum iter instituerint, neminem tamen, quantum constat, eo pervenisse. Ita rarus datur in orbe Adeptus, qualem vel in septendecim provinciis nullum suo tempore inventum esse scribit *NORTHONUS*. Longe igitur felicius erit nostrum ævum, si tot, ut ominatur *PHILALETHA*, arcani hujus felicitate sint beandi. Fortassis fortuna Ægypti, in qua regnante *Diocletiano* non tantum reges & sacerdotes, sed & inferioris sortis homines innumeri, *SUIDA* teste,

teste, Chrysopeiam exercebant, in Europam & imprimis Germaniam nostram redux, aurea Saturni secula reducet. Verum tali prædictioni eventum responsurum non divinarim, nisi forsitan phantasticus aliquis Paracelsi *Elias artista* cuncta naturæ secreta revelaturus tandem sub mundi senectam nascatur, de quo lusi in D. C. T. P. M. D. V. P. Sed ex qua scientia PHILALETHÆ vaticinium? *quia*, inquit, *fideliter scripsi*. De hoc quidem jam nolo ambigere; sed quotus proin artista Adeptorum forte hæctenus fuerit beatus, testantur tot laborum incassum cum Regulo antimonii martiali & mercurio exantlatorum myriades, etiam ab illis, qui se non tirones, sed in Introitu aperto jam magistros esse credebant. Scripsit, verum est, fideliter, sed fidelitate philosophica, quæ est, ænigmatum involucris involvere artis arcana, & fideliter celare. Etsi enim ante diceret, neminem tam clare scripsisse, intelligendum tamen & hoc ipsum est cum grano salis: Scis enim, qualem lucem porrexit? obtulit scientiæ lumen, sed densiori quasi testa cornea circumdatum & obductum, ne hebetiores oculi perstringerentur, oclusum & velatum, ne lippientibus officeret & talpas terrefaceret. Unde ob rationes mihi notas concludo, scriptum hoc PHILALETHÆ attentissime lectum & vel centies relectum, ignorantibus non dabit scientiam Mercurii sophici, sed prævia hujus conficiendi notitia illius concedet intellectum, & tamen adhuc nonnisi iis, qui profundo sunt ingenio, quale in artifice requirit LULLIUS, ut verum sit illud HORTULANI: *Qui scit facere lapidem Philosophorum, intelligit verba eorum de lapide*. Dico ego, qui compositionem mercurii sophici Philalethini novit, ille solus & nullus alius ejusdem de hoc gryphos intelliget. Immo crediderim, dari posse Adeptos, qui, nisi viri litterati sint & ingenio Oedipi, ejus subtilitates vix sint percepturi. An

itaque tironi studioso nullum sit relictum dubium, cui non perfecte satisfactum, sua sponde elucet.

Etiam scio multos, qui una mecum hoc arcano potiuntur, multoque plures esse sum persuasus, quorum familiaritatem quotidie de novo, ut ita dicam, sum brevi consecuturus.

Noverunt se Sophistæ & familiaritatem, ut illi in comitiis apud SENDIVOGIUM Alchymistæ, facile contrahunt, materiis enim & laborandi modis conveniunt; cognoscunt quoque se Adepti, quia noverunt materiam, signatam signo Omnipotentis, quod nemo novit, nisi qui accipit. Ita BERNARDUS Comes Trevifanus, cum in sophismatum labyrintho versaretur, nonnisi cum impostoribus vixit & consuetudinem habuit, & quanvis ubique per mundum multis longisque itineribus ab anno ætatis decimo octavo ad annum usque sexagesimum quartum quæret Adeptum, ejus tamen notitiam atque familiaritatem adipisci nullibi potuit. Quamprimum vero & ipse Elixir philosophicum esset consecutus, statim veluti celeusmate quodam acciti quindecim alii Philosophi adepti in ejus notitiam ultro venerunt. Facile igitur PHILALETHA persuadet, licet compareant rariantes in gurgite vasto, dari tamen adhuc plures, qui per fyrtes & charybdes philosophicas eluctati ad insulas fortunatas adpulerint, multosque, qui jam magnam maris mediterranei partem felicibus avibus transgressi, in promontorio bonæ spei navem adligarint.

Faxit sancta Dei voluntas, quod sibi placuerit. Indignum me fateor, per quem talia
lia

lia perficiantur. Tamen hisce in rebus sanctam Dei voluntatem adoro, cui subesse tenentur creata universa, ob quem solum illa condidit conditaque tuetur.

Non absque causa pia hac clausula, in qua triplex adfectus, resignationis, humilitatis, & adorationis, præfationem finit PHILALETHA, nempe ut resciret posteritas, eum non fuisse Atheum, quod de Adeptis convitiantur artis Hermeticæ osiores. Impossibile namque est, Philosophum & simul Atheum esse, ut meus H. E. latius deduxit, siquidem non promptius, quam per naturæ, seu creaturarum scalas, ad ipsum Creatorem ascenditur, præsertim in Philosophia practica Hermetica, in qua omni momento est occasio magnalia Dei conspiciendi & admirandi. Vnde & axioma philosophicum: *Ars vel invenit, vel facit probum.* Dari Deum, cui creata universa subsint, & ob quem solum cuncta sunt condita, certitudo apud Adeptos est, omnem oppositi formidinem excludens, dum in opere sophico, ceu speculo lucidissimo, supremorum fidei mysteriorum imago repræsentatur, ceu FABER Monspeliensis, *Hydrolithus*, & *Cato chymicus* prolixè ostendunt, ad quos brevitatis causa remittimus. Quicumque igitur summa hæc naturæ arcana studio indefesso scrutatur, eandem cum PHILALETHA formet intentionem, læpius inter labores tædiosos repetens: *Faxit sancta Dei voluntas, quod sibi placuerit. Indignum me fateor, per quem talia perficiantur.* Et si felici eventu, quod frequentissimum est, frustretur, plenissima itidem resignatione humiliter ejus effatum repetat: *Hisce in rebus sanctam Dei voluntatem adoro.* Quia Adeptorum sorte beari non est currentis, neque volantis, sed miserentis Dei. Hæc itaque pro clausula hujus præliminaris Dis-

fertationis in genere breviter dicta sufficient , cui coronidem pariter piam ex Cardinali BONA imponimus :

Domine Jesu , da , ut peragam opus istud ad gloriam tuam & salutem meam , sicuti tibi placitum est.

Da mihi Sedium tuarum adstricem sapientiam , ut mecum sit , mecum laboret , ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore.

Da mihi Domine Spiritum discretionis , ut vera a falsis discernere queam , ut sciam eligere bonum , & reprobare malum.

Fac ut optimum finem semper intendam , & omnia praevideam , quæ accidere possunt.

Adjuva , dirige , & confirma me , ut secundum Te , Tecum & propter Te hoc opus perficiam , quia sine Te nihil sum , nihil possum.

Tantum praeliminariter.

Handwritten text in a cursive script, likely Latin or German, located below the coat of arms.

MEMORIA

VIRI

QUONDAM

ILLUSTRIS, MAGNIFICI ET EXCEL-
LENTISSIMI

DOMINI

FRIDERICI
HOFFMANNI

SERENISSIMO BORUSSÆ REGI
A CONSILIIS SANCTIORIBUS ET SALU-
TIS TUTELA, COMITIS PALATINI CÆSAREI, PRO-
FESSORIS MEDICINÆ IN PATRIA PRIMI ET
PRIMARII TOTIUSQUE ACADEMIÆ

SENIORIS,

ACADEMIARUM IMPERIALIUM NATU-
RÆ CURIOSORUM UT ET PETROPOLITANÆ,
REGIARUM ETIAM SOCIETATUM LONDI-
NENSIS ATQUE BEROLINENSIS
SODALIS

HEREDITARII DOMINI CLIENTELÆ SCHWERZENSIS,
MERITIS IN OMNE HOMINUM GENUS ET IN PA-
TRIAM COMMENDATISSIMI

DIE XII. NOVEMBRIS A. S. R. MDCCXLII.

PLACIDA MORTE DEFUNCTI,

EX

PROGRAMMATE FUNEBRI

HUC TRANSLATA.

contingunt admodum pauci, paucissimi autem superant vivendi terminum, quem vir divinus MOSES humanæ vitæ præfixum ante hos ter mille annos, & quod ample excurrit, apud Deum profitebatur. Inter tot funera, quæ in rationem libitinæ quotannis veniunt, pleraque sunt eorum, qui pueritiam non excefferunt: rari sunt; qui ad senectutis initia perducuntur: quam plurimi ætate florente abripiuntur, variis causis, bello, naufragio, inopia, curis nimisque laboribus, omnisque generis calamitatibus, vel subitam mortem, vel morbos in illam exituros, adducentibus.

Jam vero quum adeo non frequentes sint, qui ad conspiciam & grandem ætatem perveniunt; si ipsos illos intuearis, quam paucos numerabis, quibus vita non potius pœna sit & supplicium, quam bonum, quod sibi cum recta ratione quisquam optaverit? Obversantur certe senes, qui sibi suisque oneri gravissimo spiritum ducunt: quique aut dignitatem conservare nequeunt & auctoritate pristina carent, aut prorsus gloriæ famæque suæ superstites ignobili, ac priori fortunæ admodum dispari, conditione lugent: Qui inter mille cruciatus fugientem mortem invocant: Qui demum omnino consumptis animi viribus, abolitaque reminiscendi facultate, & sensuum usu deperdito, ad primæ ætatis imbecillitatem relabuntur.

Hos autem cum nemo possit felices prædicare senes: illorum admirari & laudare sortem decet, qui vitam integram omnique dedecore puram, inter actiones Deo gratas & hominum societati proficuas, ad seros annos produxerunt; qui familiæ suæ profuerunt, liberosque ad pietatem & honestatem educatos, florentes conspiciunt; atque, in quibus victuri sunt, nepotes, sibi & a se formati similes, amplectuntur, qui rem a se par-

se partam accepturi & conservaturi sunt; qui denique ob officia rei publicæ, amicis & egentibus præstita, favore omnium bonorum fruuntur, quorum quisque illis annos adprecatur & incolumitatem, ipsisque conspectis, tamquam fausto fidere exorto, lætatur, eos suscipit, reveretur, omnique benevolentia genere profequitur; quibus tandem hæc singula satis recte valentibus, atque quod gaudeant scientibus, Deoque gratias agentibus, contigerunt, & ad exitum ex hac vita indulgentur.

Tam optabili bono gavisus est, quem hisce diebus, cheu! amissimus, Vir Illustris, varia ac exquisita eruditionis, & in medendo tam peritia ac dexteritatis, quam felicitatis summa laude celebratissimus **FRIDERICUS HOFFMANNUS**, potentissimo Borussia Regi a consiliis sanctioribus & valetudinis tutela, Comes Palatinus Casareus, in Academia patria primus atque primarius Medicinæ Professor, omniumque, qui in ea nunc docent, Senior, Academiarum ac Societatum litterariarum complurium sodalis & clientele Schverzensis hereditarius Dominus. Huic enim Deus dedit non solum bene nasci & recte institui, verum etiam viriles annos adepto per varias regiones & urbes, potissimum autem in hac sua patria, conspicuis dignitatibus & muneribus adhibito, optimos successus tribuit, ut ad summos honores, quos Medicorum quisquam consequi possit, virtute perveniret, partamque gloriam atque gratiam apud augustissimi serenissimique fastigii personas conservaret, tueretur, auget: gravioribus autem senectutis incommodis ad extremam horam careret, integrisque animi viribus prætolaretur jussu benignissimi domini, quandocumque ex debilis ac marcescentis corpusculi tamquam vinculis liberatam animam ad cœlestia evocare gaudia vellet.

Atque hunc discessum quum diu expectasset, plenaque melioris & æternæ vitæ fiducia etiam anhelasset; jamque pridem res suas omnes composuisset; alacriter tandem perfecit, quum
ante

ante tres forte horas a litteris, quibus amicis exteris valediceret, dictitandis & subscribendis feriatuſ, ac cum neceſſariis amicis de variis rebus collocutuſ eſſet, nemoque tam celerem exitum metueret. Reddidit animam ſine querela, ſine cruciatu, ſine oris aut corporis tractione, inter amplexuſ, preceſ & lachrymaſ cariffimorum, filii, filia, nuruſ, neptiſ ac nepotiſ, aliorumque, qui obſervantiſſime colere illum conſueverunt: ſuique deſiderium non hiſ ſolum, ſed longe plurimiſ reliquit, qui illum, ſi iſtud precari faſ fuiſſet, immortalẽ cupiebant. Quantam vero in uno viro jacturam urbuſ patria, academia Fridericiana, atque univerſa reſ publica fecerit, multiſ verbis edifferere propter illoſ, qui nunc vivunt, parum fortaffe requiri videbitur; quum meritorum ejuſ fama omnem orbem pervagata ſit: ne autem ventura ætaſ diligentiam noſtram deſideret, & ſilentium in malam partem vertat, pauciſ, & quantum temporis anguſtia permittit, de vita & meritiſ tanti viri exponemus.

Lucem hanc adſpexit in noſtra urbe, parentibuſ procreatuſ, quorum genuſ, ſive patreſ ſpecteſ, ſive matreſ requiraſ, inter præcipuaſ familiaſ diu floruit. Primuſ quidem noſcitur *Laurentiuſ* HOFFMANNUſ, Bambergæ in Franconia natuſ, qui pharmaceuticam artem calluit, & *Wolfgangi* HOLTZWIRTHI, pharmacopœi inprimiſ clari, filiam ELISABETHAM duxit, quam proaviam noſter habuit. Erat autem HOLTZWIRTHUſ non exigua iſto tempore fama & dignitate. Studiolorum cauſa Wittebergæ commoratuſ apud celeberrimuſ *Valeriuſ* CORDUM, cum eodem Italiaſ adiit, Græciam atque Aſiam etiam ordine una cum ipſo peragraturuſ, & materiaſ mediciniſ parandiſ olim commendataſ in lociſ natalibuſ viſuruſ. Sed CORDUM ab hoc propoſito retraxit moſ, quam Romæ oppetiit: quæ reſ ſocium non deterruit ab itinere proſequendo. A quo reſerſuſ, matrimonio

monio filiae *Melchioris* KLINGII, Jcti inprimis tunc nobilis & Cancellarii archiepiscopalis, dignus fuit.

Laurentio & Elisabethæ proles numerosa obtigit: sed brevitas causa numeramus duos filios, præcipue memorabiles. Horum alter, LAURENTIUS, doctrinæ medicæ præstantiam ad posteros testatam reddidit immortalis libro *de vero usu & fero abusu medicamentorum chemicorum*. Electoris Saxoniae JO. GEORGII Archiater fuit: & apud FERDINANDUM II. Imperatorem tanta gratia floruit, ut nobilitatem suæ familiæ, illaque insignia, quibus Hoffmanni hodieque utuntur, impetraret. Alter, ANDREAS, medicinæ studiis Lipsiæ imbutus, animum deinceps, parentum jussu, ad pharmacopolii paterni curam adjecit. Hic A. MDCXVIII. duxit GERTRUDEM, *Friderici* SEYFERTI, ædilis & camerarii, filiam, ex qua A. MDCXXVI. suscepit FRIDERICUM, qui nostri parens factus est.

Quanta hujus viri fuerit eruditio, & quam indefesso studio suos cives facienda arte, ac cupidos ejusdem discendæ juvenes domestica institutione juverit, possemus multis verbis adducere, nisi ad illa festinarem, quæ nobis propiora sunt. Exstant complures libri, qui memoriam ejus immortalem præstant. Fuit *Godofredo* MOEBIO in curanda valetudine Serenissimi AUGUSTI, Ducis Saxoniae & Administratoris Archiepiscopatus Magdeburgici, collega. Habuit autem in matrimonio ANNAM MARIAM, *Friderici* KNORRII, patricii & senatoris filiam; quibus parentibus Deus FRIDERICUM nostrum A. MDCCLX. die XIX. Februarii exhibuit, ut magnum patriæ decus ac ornamentum educarent. Erat autem in fatis, ut, nondum posita prætexta, amantissimorum parentum omni præsidio orbaretur: quippe anni MDCCLXXV. vernali tempore ingruens popularis & valde malignus morbus intra triduum utrumque parentem & sororem natu maximam abripiebat.

Tanta calamitas FRIDERICUM nostrum, cum unico fratre AUGUSTO, & sorore ANNA MARIA, haud leviter afflixit; quam non parum etiam augebat, quod incendio exorto suppellectilis relictæ maxima pars, cum bibliotheca paterna, conflagraret: ut jam Hoffmanniana progenies non solum pia parentum cura destitueretur, verum etiam non modica facultatum ab ipsis relictarum portione careret. Effecit tamen Dei providentia, ut adversâ hæc, quantumvis tristia, in bonum verterent. Nam quum mature eo redacti essent, ut viderent, sibi extra domum paternam apud tutores & amicos vivendum esse; modicisque opibus, quæ supererant, magnas spes sustentari non posse: Ad Deo constantius fidendum, ad opem divinam precibus ardentioribus efflagitandam, & ad honesta studia impensius colenda impellebantur: & loco fastus, quem feliciora fata adolescentibus facile inspirant, vera modestia, & inserviendi promptum honestumque studium, animis eorum inolesebat.

Sed persequenda sunt, quæ ad FRIDERICUM nostrum privatim pertinent. Hunc parentes sui prima ætatula ad pietatem christianam & mores honestos formaverunt. Quam primum autem annos adeptus erat, quibus ad præceptores publicos, in patrio gymnasio docentes, mitti posset, usus est illorum fideli institutione. Inter hos plurimum debuit M. PRÆTORIO, qui tunc Rectoris munere fungebatur, docto sane viro, & qui formanda juventute optime fuit meritus. Non enim solum curabat, ut ad pure ornatæque loquendi ac scribendi facultatem nostrum perduceret, verum etiam mathematicarum disciplinarum cognitione, & philosophiæ omnium partium fundamentis, ipsum imbuebat. Domi autem parenti suo perpetuo adhærebat, sive is consulentibus ægrotis præciperet quid agendum esset, sive aliquam præparandis medicinis in laborato-

rio operam navaret. Cumque domum ejus frequentes adirent medicinae candidati, quos laboribus chemicis, vel anatomicis demonstrationibus exercebat: his semper aderat, atque medicinae non solum amorem concipiebat, sed fundamenta ejusdem jaciebat: vereque fructum illum percipiebat, quem olim Asclepiadarum filii, qui, cum parentibus continuo versando, eorumque opera inspiciendo, prope non sentientes fiebant medici.

Hac autem domestica institutione morte amantissimi parentis abrupta, tanto majori industria operam publicis praëceptoribus dabat, usque ad A. MDCCLXXVIII. quo, judicio PRÆTORII Rectoris atque ceterorum, qui adolescentiam ejus moderabantur, academicis acroasibus jam satis aptus habebatur. Reliquit autem gymnasium, cujus per sex annos civis fuerat, habita prius, PRÆTORIO moderante, disputatione publica *de mundo*, & dicta oratione, qua praëceptoribus gratias agebat & gymnasio ejusque curatoribus, totique patriæ, fausta adprecabatur.

Concedebat nunc in academiam Jenensem, quam tunc celeberrimus ille *Georgius Wolffgangus* Wedelius praecipue illustrabat, ut undiquaque ad illum confluerent, quos artis salutaris discendæ desiderium capiebat. Atque hunc sibi praëptorem potissimum destinabat, ita tamen praemonitus, quod nemo dignum effatu fructum caperet a medica institutione, nisi satis praeparatus auditor accederet. Quare non perfunctoriam operam *Erhardo* WEIGELIO in addiscendis mathematicis navabat, philosophiam autem naturalem tunc docentem *Jo. Andr. SCHMIDIUM*, Theologum postea Helmstädiensem; sedulo auscultabat. Primo hoc anno finiente periclitabatur jam ingenii vires, & praeside WEDELIO, *de menstruo ventriculi*, publice disputabat. Cognoverant jam commilitones ejus, quantum ipsis praestaret iis scientiis, quos pater plane puero instillaverat:

quare non pauci erant, qui rogarent, ut se participes redderet exercitationum domesticarum, quibus Chemiam assidue colebat: quorum studiis, quantum poterat, satisfaciebat. Urebat autem ipsum magis magisque in hæc naturæ penetralia intrandi desiderium: quo efficiebatur, ut Jenæ tantisper relicta Erfordiam pergeret, celeberrimo Professore *Casparo CRAMERO* operam navaturus: cujus convictu & hospitio usus, præclaros ex quotidiana & assidua tam docti viri consuetudine fructus percipiebat. Totus tunc reddebatur Helmontio addictus: ex cujus doctrinis in hoc secessu suo conscribebat dissertationem *de autochiria*, seu illa melancholicorum tristitia, qua, vitæ tandem suæ pertæsi, violentas ipsimet sibi manus inferunt. Hanc, ad veterem præceptorem *WEDELIUM* redux, ipsius judicio submittebat, qui, inaugurali specimine dignam ratus, auctor nostro erat, ut se candidatorum, qui proxime honores summos accepturi erant, societati jungeret. Quod cum facere ipsum tutores sui & amici juberent, examinibus superatis & dissertatione illa publice habita, brabeuta & præcone *WEDELIO* toties laudato, doctoralibus infulis, ineunte Februario anni *MDCLXXXI*. exornabatur, qui nondum primum supra vicimum vitæ annum compleverat.

Hanc dignitatem consequutus flagrabat cupiditate, maxime quidem laudabili, omnibus comprobandi, quod docendo, cathedræque per se tuendæ, idoneus esset. Mense itaque Majo sequente primam suis auspiciis disputationem habebat *de Cinna-
hari antimonii*: quæ eruditè tantopere placebat, ut intra paucos annos, tam apud Germanos, quam Batavos, recuderetur. Major etiam erat numerus eorum, qui ad novi doctoris scholas chemicas confluebant, quam ut sine livore perferre possent, qui ad docendum pridem accesserant. Quibus, quum annuo tempore profuisset, & labefactatas corporis vires, per irrequie-

tas cogitationes & nocturnas vigiliis, persentisceret, nec obscuris signis cognosceret, quod pulmonibus suis metuendi causas haberet: consilium capiebat Jenæ tantisper relinquendæ, dum valetudinem recuperaret. Proposuit autem ante suum discessum novam disputationem, *de morbo convulsivo ex viso spectro*: hocque facto iter in Westphaliam instituit, ut Mindæ affinem suum, generosissimum ac illustrem virum *Joach. Martinum UNVERFÆRTH*, Electoris Brandenburgici Consiliarium & principatus Mindensis Cancelluriam, cujus litteris sæpe humanissime invitatus fuerat, inviseret.

Istius itineris jucunditas, ipsiusque domus, quæ ipsum exceperat, honestissima liberalitas, adflictam Hoffmanni nostri valetudinem brevi tempore reficiebant. Certatim enim elaborabant tam affinis, quam soror dilectissima, ut omnia ipsi ad votum comparata essent. Exiguo tempore interjecto, quum multis in nova urbe & regione dexteritate & peritia medendi succurrisset, indiesque plures accederent, qui ab eo, vel conservandæ & emendandæ, vel reparandæ valetudinis causa, opem efflagitarent: consilium Jenam revertendi tandem dimisit. Expertus enim fuerat, quantum sibi vita illa activa, quæ crebras ad ægrotos proficiscendi occasiones adfert, magis conduceret ista sedentaria, cui fere adstricti sunt, qui in academiis docent & sæpe ad nimios labores compelluntur.

Hæc inter biennium ipsi integrum Mindæ effluxerat, quum exterarum regionum lustrandi desiderio impelleretur, ut ad Batavos iter institueret. Nullum negligebat doctum virum nihilque omittebat, quo juvari in amplificanda medicinæ scientiâ posset: in quo ipsum omni officio ac humanitate juvabat *Paul. HERMANNUS*, Halensis, qui Botanicam apud Batavos Lugdunenses magna nominis sui celebritate docebat, & horti academici præfecturam gerebat. Trajecit etiam in Angliam, ac Lon-

dini & Oxonii per aliquot menses moratus, doctorum virorum benevolentiam sibi comparavit. Præter Illustrem *Robertum BOYLE*, *Frider.* etiam *SLARIUM*, *CRELLIUM*, aliosque eruditionis gloria & medendi laude præter ceteros florentes viros, familiarius cognovit, ipsorumque favorem expertus fuit.

Ab hoc itinere salvus & incolumis Mindam reversus, pristino more amicis & languentibus operam dabat, atque præstidariæ legioni, quæ in illa urbe collocata erat, medicus dabatur. Altero anno gloriosissimæ memoriæ Elector *FRIDERICUS WILHELMUS medicum principatus Mindensis* designabat, & honorificum *medici aulici* titulum adjiciebat. Sed eodem ad finem properante, invitabatur noster ab ordinibus principatus Halberstadiensis, ut *Physici provincialis* munus, morte ejus, qui id gesserat, vacuefactum, susciperet. Quum se vocantibus obsequuturum ostendisset, priori abdicato munere, novam excursionem in Brabantium & Hollandiam, comitibus affine ac sorore, instituit, atque tandem, ineunte anni *MDCCCLXXXVIII.* vere, ad Halberstadienses perrexit, omnium ordinum singulari studio exceptus.

Quum advenisset, non satis ducebat, si intra unam urbem aut provinciam degentibus præclaras animi & doctrinæ suæ dotes ostenderet atque utendas permetteret, tentandumque potius putabat, ut, omni hominum societati bene consulendo, ulteriorem famam ac gratiam consequeretur. Impendit igitur bonas horas meditationibus, & veritatum medicarum examini. Novitatis gratia tunc insigniter florebat doctrina *Cornelii BONTEKOE*, qui omnium, quæ adfligunt corpora nostra, ægritudinum primas causas ad acidum ac viscidum revocando, medicinam multis erroribus, implicabat. Hunc itaque modeste adgressus, experientiæ solidissimis telis & rationum evidentibus argumentis oppugnavit, atque has tam

paucas

paucas causas, ad expediendas morborum curationes, minime sufficere, tam perspicue ostendit, ut integram doctrinam illam unus profligaverit. Novam exercendi ingenii & industriæ comprobandæ materiam dabat fons soterius, qui *Hornbuse*, in principatu Halberstadiensi, tunc aquas suas, quas a multis annis negaverat, reddere incipiebat, & incredibilem hominum multitudinem, spe salutis recuperandæ, adliciebat. Noster autem officio admonebatur, ut in naturam ac vires hujus aquæ inquireret, hominesque rectum earum usum edoceret. Fecit hoc *scripto vernaculo*, quo prælusit simili pluribus fontibus a se navanda in posterum opere.

Eodem tempore de contrahendo matrimonio primum cœpit serio cogitare, invenitque, Deo duce, qua meliorem optare aut fingere non potuisset, virginem omnibus animi, corporis ac fortunæ dotibus ornatissimam, JOANNAM DOROTHEAM, viri honestissimi *Andrea HERSTELLE*, pharmacopœi Clausthalensis & Zellerfeldensis, unicam filiam, matronam ad exemplum probam & mariti amantissimam, quacum conjunctissime per XLVIII. annos vixit, quamque, mortalium rebus ante hos quinque annos exentam, lacrymis & laudibus prosequeremur.

Hæc inter advenerat illud tempus, quo Halæ nostræ eximium decus adjicere Deus decreverat, ut sapientiæ templum, omnisque doctrinæ promptuarium redderetur. Conquirebantur undique docti viri, qui per omnes eruditionis partes spectati essent, idoneique propagandis scientiis habebantur. Hos inter HOFFMANNUS noster anno *MDCLXXXII.* designabatur, atque etiam vocabatur, ut medicinam atque philosophiam naturalem in novæ academia doceret: quamquam adventum in hanc urbem ad sequentis anni initia distulit, atque die demum Martii III. qui idem in fastis emendatis natalem ejus XXXIV. refere-

referebat, urbem cum familia ingressus fuit, ejusdem mensis die XXIII. in publica se cathedra civibus suis primum ostendebat, & de atheo ex artificiosissima corporis humani fabrica convincendo verba faciebat.

Prima tunc cura erat, ut cum reliquis Collegis de rectissime condenda nova civitate litteraria, eaque legibus ac statutis munienda, in commune consuleret: proxima, ut jam presentibus civibus prodesset. Medicas acroases mox instituebat; Junio autem mense primo ordiebatur demonstrationes physicas experimentales, tanto quidem adplausu, ut illis X. Comites, VI. Barones, atque equestris ordinis complures, nomina darent. Eodemque anno primam disputationem medicam de *generatione salium*, mense Septembri habebat: sequenti autem primam inauguralem medicam, de *saliva & ejus morbis*: quum ex ceteris facultatibus nondum ulla candidatum produxisset.

Adveniebat illa dies omnium, quæ Halæ illuxerunt, faustissima, qua serenissimus academiae Fridericianæ conditor illam solenni & magnifica pompa dedicabat. Postridie ejus HOFFMANNUS noster, primus Decanus, decem primos Medicinæ Doctores, præsentē & spectantē Serenissimo FRIDERICO III. Electore, eodemque munificentissimo conditore, creabat. Mittebatur deinde una cum Jcto immortalis memoriæ, *Samuele STRYKIO*, ad aulam Electoralem, ut privilegia novæ academiae sollicitaret: quam rem ambo ex omnium voto peregerunt. Atque eundem STRYKIUM, cum quo conjunctissime semper vixit, a consulatu academico, quem *Prorektoratum* vocamus, discedentem sequutus est anno MDCCXCVI.

Longum, & tam brevi tempore, quod huic commentationi conceditur, non finiendum foret negotium, si per annorum decursum ire, & quæ notatu ac relatu digna vel ipse noster gesserit, vel ipsi acciderint, singulatim enumerare nunc velle-

mus.

mus. Utendum itaque erit compendio, ut ad certa capita revocemus, quæ commemoratione dignissima videntur. Gessit itaque Academia nostræ supremum magistratum, ordine ad se redeuntibus fascibus, omnino quinquies, summa semper felicitate atque tranquillitate. Nihil intermisit in hac auctoritate positus, quod intelligeret, ad commodum & incrementum civitatis hujus litterariæ pertinere posse, multaque ex voto peregit. Quo maxime referendum est, quod primo suo consulatu apud illustres proceres Ducatus Magdeburgici precibus omnique persuasionum genere tunc impetratum fuit, ut XXIV. civibus Academicis de victu liberali prospiceretur. Quo feliciter confecto ad principatus Halberstadiensis illustres proceres, de pari beneficio in musarum XII. filios conferendo, preces detulit, parique facilitate obtinuit. Ut vero hi conviçtores tanto beneficio in patriæ fructum uterentur, ipsique honestatem atque modestiam inter se, & erga hospites suos, conservarent; leges optimas, quas prædicti proceres probaverunt, iisdem præscripsit, ipseque, per complures annos insequentes, eorum custos & ephorus, jubentibus utriusque provinciæ statibus, fieri non detrectavit. Neque aliis etiam rebus, quæ ad utilitatem reipublicæ nostræ litterariæ spectare videbantur, acriter invigilare & inhiare unquam destitit, omnique sui magistratus auctoritate & fide ad id perficiendum diligentissime usus fuit. Sic bibliothecæ academicæ primus fundamenta jecit, cum Jctus collega, D. D. SIMONIS mortuus, librariam suam suppellectilem usibus publicis legavisset, &, quorsum id referendum esset, dubitaretur; nihil cunctatus libros istos academix vindicavit. Quoties etiam factum est, ut novi Professores in collegium recipiendi essent, qua summa fide potuit, dignos commendando & adjuvando effecit, ut res nostra publica nihil detrimenti caperet.

Jam vero quantæ in academiæ negotiis procurandis partes nostro etiam privato fuerint, ex eo intelligitur, quod ordinis medici Decanatum quadragies octies gessit, hacque auctoritate pollens plerisque negotiis, quæ majoris momenti erant, consilio moderandis & expediendis interfuit. Atque idem officium ordinis philosophici nomine quinques administravit. Quo accedit, quod VII. proximis annis, Serenissimo Rege augustali libello id præcipiente, nihil, nisi consulto & audito nostro, decerni potuerit: recte scilicet ac sapienter judicante summo principe, quod is ad salutem communem optime consulturus sit, qui tam longa annorum ferie in rebus academiæ versatus esset, & commodis ejus promovendis summo semper desiderio inhiasset.

Publicam rem academiæ nostræ hæc proxime quidem spectant: sed quoniam, illa rectissime constituta, fructus ad longe plures profertur, omnibusque bene est, quarum urbium & regionum cives, huc studiorum causa missi, doctiores & meliores in patriam suam redeunt: intelligitur sane his etiam, quos pro academia subiit, laboribus & certaminibus communis patriæ Germaniæ emolumenta HOFFMANNUM nostrum procurasse. Sed longe majus & incomparabile fuit bonum, quod in omne hominum genus ab eodem profectum est, illis prope quinquaginta annis, quibus professorio munere apud nos functus, impigre vel adsidentes sibi juvenes, & auditioni vacantes, præceptis atque institutis philosophiæ ac medicinæ auxit, vel aliquos, jam satis ad id instructos, ad artis opera exercenda præparavit, ad ægrotorum lectulos eosdem mittens, quidque agendum sit præcipiens, aut litteras ad externos mittendas iisdem dictans, quibus scribendis atque expediendis quantopere aliqui adjuti fuerint, qui magnis nunc dignitatibus præfulgent, atque celsissimis personis medicinam cum laude faciunt, exem-
plis

plis ostendi posset, si res postularet. Similes sunt, qui viros rei publicæ idoneos præparant, illis, qui hortos frugiferis arboribus conferunt, nobilesque gemmas atque furculos iisdem inferunt, a quibus semel probe coalitis & conglutinatis fructus tempestive proveniunt, &, quo magis ætate confirmantur, uberiores semper atque abundantiores exhibentur. Difficile foret, numerum inire eorum, quos b. HOFFMANNUS a se formatos optimeque politos & exornatos e schola sua dimisit, quos summi reges atque principes archiatros, respublicæ ac civitates medicos, celeberrimæ autem academiæ professores sibi expetierunt. Vidimus nepotes illorum, qui doctrinis ejus imbuti fuerant, ad eundem missos, ut imbuerentur ab eodem, a quo se tinctos & imbutos patres avosque non pœnituerat.

Quamquam autem hoc genus institutionis, quando docentes optimarum artium præcepta per aures ad animos discipulorum demittunt, valde efficax, & ab antiquissimis temporibus commendatum fuit, haud tamen scio, annon uberior fructus ab altero, quo doctrinæ victuris chartis committuntur, expectari possit. Nam cum vox audita mox pereat, &, ut sunt aliqui tardioris ingenii, non æque ab omnibus fideliter excipiantur, aut intelligatur; possunt utique tales ex scripto toties relere, dum intelligere se sentiant; totiesque repetere, quoad eos, quantum proficiant, non pœnitebit. Est etiam ille fructus insignis scriptorum, quod multiplicatis exemplis per omnem mundum distribuuntur, & ad longissime absentes perveniunt; iisque discendi copiam faciunt: manent etiam, & homines docere pergunt per complura sæcula.

Hæc cogitans HOFFMANNUS noster, quantumvis aliis occupationibus quotidie distentus, scribendo tam multam operam impendit, ut, qui multitudinem lucubrationum scriptorum considerat, nihil ipsum aliud, quod ageret, habuisse, facile sibi

persuaderet. Extant disputationes ejus plures trecentis, quarum ducentas ab ipsomet b. viro conscriptas adserere non dubitamus. Ex his non paucas majori otio recensuit, & per fasciculos recudi curavit: alias, quarum argumenta in medicina systematica plenius pertractantur, sine hac cura dimisit. Amplæ & optima fruge repletæ ad *Petri POTERII* opera adnotationes fructum diligentia, chemicis rebus juvenili ætate impensæ, exhibent: fatendumque est, quod *POTERIO* vitam commendationemque reddiderint, cui periculum erat, ne memoria ejus oblivione penitus sepeliretur. Ceterum omnis medicina solidissimam atque inprimis perspicuam doctrinam complexus est immortalis futuro opere, quod *Medicinam rationalem systematicam* inscripsit, cuique elaborando sese tunc demum accinxit, cum, sexagenario propior, eorum, quæ scripturus erat, longum multiplicemque usum habuisset, atque certum aliquid exploratumque, ad humani generis perpetuum usum, posset transmittere. Intellexerunt eximiam operis præstantiam non solum qui Germaniam incolunt medici, quorum studiis vix satisfacere bibliopola potuit, etiam identidem recusis voluminibus; verum etiam exteri, qui invito & nescio auctore editionem ejus apud Batavos, Germanos Italosque susceperunt. Quo facilius adduci se passus fuit, ut honestissimis fratribus de *TOURNES*, *Genevensibus* & *Lugdunensibus* typographis, veniam illam a se expetentibus, excudendorum omnium scriptorum suorum potestatem faceret, eaque, quo emendatiora prodirent, diligenter recognita, & alicubi suppleta, ad ipsos transmitteret. Eadem medicina systematica, ad quam perficiendam viginti pluresque annos impendit, apud Parisios, veste Gallica induta, prodire cœpit, jamque bina priora volumina in nostris terris conspeximus, *Jac. Joannis BRUHERII* M. D. studio procurata.

Interea

Interea dum istud, de quo modo dicebamus, aureum & immortale opus procudebatur, animum, gravioribus meditationibus defessum, subinde recreabat antiquis suis deliciis, quas chemiæ exercitium ipsi suppeditabat. Revocabat itaque ad incudem, repetitisque experimentis comprobabat, a se pridem per hos labores explorata & comperta. Atque hinc natum fuit illud volumen *Observationum physico-chemicarum selectiorum*, quod, tribus libris digestum, illustrissimæ Societati Scientiarum regiæ Britannicæ, ante hos XX. annos dedicavit. Neque minus, quam ullum aliud optimi viri scriptum, orbi erudito placuit, lectoresque omni ævo juvabit, *Medicina consultatoria*, quæ duodecim voluminibus constat, quorum quodvis quinque decurias complectitur responsionum, quas vel ad casus forenses dedit, vel medicis, aut ipsis ægrotis, consilium expetentibus impertivit. Vernaculo sermone, ut scripta erant singula, ita fuerunt emissa. Ut vero exteri possent fructum etiam ab hoc incomparabili opere percipere, permisit viro cuidam doctissimo, operam hanc ultro sibi deposcenti, ut selectiores quasque consultationes, in latinum sermonem eleganter conversas, publicæ luci exponeret, duobusque voluminibus publicaret: quæ vix apud nos prelo typographorum exierant, cum jam alibi recusa exempla eorum conspicerentur.

Quum jam absoluta medicina rationali systematica, atque recognitis omnibus, quæ editioni universorum operum destinauerat, otii plusculum accepisset; animus autem continuis meditationibus, verique indagationi adsuetus, feriari nequam posset: nobiles curas convertit ad res graviores, suaque auctoritate & vita ante acta dignissimas. Nihil magis curæ semper habuerat, quam ut veritates maxime utiles ac necessarias perspicuo nexu propositas & ipsemet conciperet, & aliis proponeret. Fecit itaque periculum in summa ejus doctrinæ

exhibenda, quæ ad salutem nostram imprimis est necessaria; editque perbreve quidem, sed nervosum scriptum; cui titulum fecit: *Meditationes theologicae de summa religionis christianæ*: cujus scripti fama quum ad aures Serenissimi Regis perveniret, isque cognoscere & dijudicare illud cuperet, germaniceque vertendum juberet: clementissimæ voluntati obsequutus istud hæc etiam lingua legendum exhibuit.

Aliud deinceps opusculum elaboravit, quod maturæ & senilis sapientiæ specimen jure optimo maximo dixeris, aut, si id magis placet, religionem Medici. Titulum operi fecit: *Tra-ctatus physico-theologicus, de optima philosophandi ratione in cognitione Dei, & præcipue hominis*. Solebat sæpius optare, quod & in illo scripto aperte præ se ferentem video, ut venerabiles viri, qui divinas scripturas, laudatissimo & numquam satis commendando studio, totis diebus atque noctibus scrutantur, aliquanto plus operæ ponant in rebus naturæ perquirendis, & hominis, cujus salutem omni conatu procurare student, alteram etiam partem, quæ cum anima arctissime conjuncta & copulata est, cognoscerent. Hæc quoque commendatio summis Theologis eximium in modum probata fuit: cumque essent, qui sermone vulgari conscriptam optarent; horum etiam desiderio per virum doctum satis fuit factum.

Jam autem majorne docenda, quam facienda, medicina, vir optimus fuerit, anceps videri possit disputatio. Vtraque certe facultate ita excelluit, ut ex omni antiquitate paucos, qui cum ipso comparari possint, invenire liceat. Ita quidem per omnem vitam suas rationes posuit, ut illam partem, quæ rationes agendorum requirit, ab altera, quæ experientiam ad comprobandas & confirmandas rationes, tamquam auro explorando lydium lapidem, adhibet, sejungi numquam vellet. Atque ut cognoscamus, quam partem theorix tribuerit, si
expe-

experientia eam non confirmat; nullo alio testimonio opus est, quam ut ipsum intueamur a cathedra nuper dimissum, totum Helmontio quidem addictum: cujus tamen viri dogmatibus parum tribuebat, postquam per Westphaliam, & in provincia Halberstadiensi, crebras experiendi occasiones habuerat, quid hominem in morbos conjiciat, & quibus viis ægrotos explicare ab illis & morti subtrahere liceret. Illa autem via constanter pergens, omnium quidem, qui vitæ, sanitatis, morborum, mortisque rationes docent, libenter audiebat sententias & maturæ deliberationi reservabat: nihil autem ratum firmumque ducebat, nisi experientiæ constanti suffragio comprobatum. Atque adeo medicina HOFFMANNI practica, non ut illa Ægyptiorum & Indorum, præscripto alligata & memoriæ unius opus erat: sed acris judicii, perpetuæque observationis exercitium.

Juvat autem ipsum magnopere, quod in duabus provinciis amplam inter nobiles & præcipuos homines artis opera exercendi occasionem, per complures annos, habuerat, & cum recta ratione institutas curationes felices eventus consequuti fuerant. Ab his enim, quos juverat, etiam absens consulebatur: iisdemque præconibus & commendantibus plures semper adducebantur, qui idem beneficium ab ipso se reportaturos sperabant.

Et profecto non minus memorabile, quam admiratione dignum, quantum ipse in arte medendi peritiæ summi proceres patriæ nostræ, circa sæculi hujus initium, quum quadragesimum annum nuper exiisset, jam tribuerint; ut Moguntinus Elector ad se illum medicinæ causa evocaret, Hassiæque principes, tam Cassellani, quam Darmstadienses, consilio ipsius uterentur: quibus mox accedebat etiam Trevirensis. Has, tamquam longius a nobis remotas, aulas nominavimus; nam de

de propioribus nobis Saxonix Ducum atque Anhaltinorum minus videri mirum posset, quod tanto viro, quem propius noscebant, multum tribuerint ipsiusque opera uti voluerint.

Regix etiam aulae Borussicæ satis mature innotescebat, præcipue commendatus per cellissimam Ducem Saxo-Cizensem, quæ gloriosissimæ memoriæ FRIDERICI, Regis Borussix, soror erat, cujusque domui per complures annos a medicis consiliis fuerat. Sed anno demum MDCCVIII. accerseretur Berolinum, ut vacillantem sæpeque adflictam optimi Regis valetudinem consiliis & opera sua sustentaret. Jubebatur in aula manere; cum eo tamen, ut munus, quod apud nos acceperat, academicum non cogeretur dimittere: ad quod priori ritu & alacritate exercendum anni MDCCXII. mense Junio revertebatur, quum quatuor illis, quibus abfuerat, satis didicisset, quanto jucundior atque tranquillior academica vita aulicæ splendidiori præferenda esset.

Solent medici, quemadmodum vinâ generosa, ipsis annis ut majorem & virtutem accipere, sic majori pretio aestimari & a pluribus requiri. Id vere usu venit HOFFMANNO nostro, quem quot annis plures requirebant salutis suæ reparandæ desiderio. Non dicam, quam multi ex remotissimis regionibus huc profecti fuerint, ut de suo morbo coram cum ipso agerent, & curandi modos perciperent: aut hic remanentes usi fuerint illis, quæ exhibebat: nec inibo numerum summorum in patria nostra Principum, ad quos ipsemet vocatus abiit: cum sufficiat in memoriam revocare, quod ad augustissimum CAROLUM VI. in thermas Carolinas venire jussus fuerit, ut inter dissentientes archiatros coram sententiam diceret, & summi monarchæ valetudinem procuraret. Recentiori memoriæ obversatur, quanda fide & industria, ante hos octo annos, apud gloriosissimæ memoriæ Regem FRIDERICUM

WILHELMUM, gravissimo tunc morbo decumbentem, ver-
fatus fuerit, quantaque felicitate tunc, una cum ambobus ar-
chiatris ordinariis, ad emendatam valetudinem reduxerit opti-
mum patriæ patrem, ut vivo illo ac recte valente pluribus an-
nis frueremur. Atque ab illo tempore non destitit absens
etiam, & per litteras, regiæ valetudini consulere: quum
grandior nostri ætas, & senilis imbecillitas, non permitte-
rent, ut in aula perpetuo versaretur. Berolinum tunc coram
spectavit, quantopere Rex clementissimus optimi senis fidem at-
que industriam honoraverit: æternumque loquentur clemen-
tissimæ ejusdem litteræ, quas ad HOFFMANNUM hunc jana
reversum crebras dare dignatus est.

Est autem operæ pretium videre, quæ tam eximiæ artes
fuerint, quibus tantam in medendo gloriam ac felicitatis fa-
mam consequutus est. Usque adeo illas non celavit, vt po-
tius auditoribus suis easdem continuo inculcaret, librisque
suis apertissime profiteretur. Ante omnia sedulo solliciteque
requirebat, quis error ægrotantem in morbum conjecisset, ut,
causa inventa & remota, morbi incrementa præscinderet. De-
inde quum ea, quæ ad vitæ genus pertinent, rectissime con-
stituisset, paucis utique medicinis, iisque benignissimis utplu-
rimum & obviis, ad salutem recuperandam ita utebatur, ut
festinando nihil corrumperetur, sed naturæ vires refocillatæ
reliquum peragerent. Plurimum tribuebat aquæ & serî lactis
patientî usui; non paucos abstinentia, aut moderatissimo usu
ciborum, vini, cerevisiarum, maxime vero medicamentorum,
rectæ valetudini vindicavit. Aliis auctor fuit, vt se, a labo-
rum & curarum assiduo onere liberatos, itinere aut tempesti-
ve susceptis & productis exercitationibus corporis, reficerent.
Ante omnia autem medendi præsidia plurimum tribuebat bal-
neis & potui aquarum mineralium: horumque recto, & opti-

mæ rationi congruo usu ostendendo, maximum fecit operæ pretium. Neque in his tantopere commendandis usum tantummodo & majorum commendationes sequebatur: sed ipsemet potius adire scaturigines, & singula per se explorare, atque tam usus recti commoda, quam pravi noxios effectus, notare solebat. Ex quo factum est, ut ipso auctore & suasore nonnulla, a veterum nemine tentata, in usum deducta fuerint, & perpetuo mansura videantur. Sic in *Carolinis Bohemix thermis*, quum antea vix uterentur nisi primaria fonte fervidissimo; alterius scaturiginis, quæ a molendino nomen accepit, usum multis persuasit, auctoritatemque ipsi addidit. Effecit etiam, ut salii, ex *Carolinis* his thermis parando, opera detur, illeque ad multos usus præclarissimos, magna copia, ad externos dimittatur. Detexit etiam fontem in Bohemia *Sedlicensem*, qui etiam *Seydschützenensis* usurpatur: cujus tam aquæ nunc longe lateque per orbem distribuuntur, quam sal ex ipsis extractus creberrimo usu habetur. Fecit etiam auctoritatem aliis per Germaniam fontibus antea minus celebratis. Æternas HOFFMANNO nostro gratias, ob *Selteranas* aquas tantopere prædicatas, habent urbis in tractu Trevirensi sitæ *Niederseltz* incolæ, apud quos hæ aquæ scaturiunt: qui nunc quotannis aliquot millena lagenarum millia, non mediocri suo emolumento, transmittunt. Vicinumque nobis oppidum *Lauchstadium*, *Mersëburgensi* ditioni adscriptum, HOFFMANNO uni in acceptis refert, quod antea ignobile & neglectum, nunc a multis per ætatem ægrotis visitur, qui balnei, ab HOFFMANNO nostro commostrato & commendato usu, a gravissimis incommodis liberati, ad suos incolumes revertuntur.

Sed tempus jam pridem imperat, vel nunc tandem abrumperè hunc sermonem, quo infinita HOFFMANNI nostri merita practica exhaurire nec volumus, neque speravimus: sed paucissimis

cissimis tantum ostendere, quas potissimum medendi vias ingressus, & quibus maxime filius fuerit. Quod superest nuncandum videtur ceteris, quæ vel ad nobilissimam ejus familiam pertinent, vel ad extremum istum ac præcipuum vitæ suæ actum, quo se ad migrationem ex hac mortali & afflictâ, ad sempiternam atque beatissimam vitam comparavit.

Jam antea commemoravimus annum, quo matrimonium contraxit cum nobilissima ac florentissima virgine, *Anna Dorothea HERSTELLIA*: quod, summa animorum conjunctione, per quadraginta & octo annos, duravit. Ex hac itaque matre familias sexies prolem suscepit: ter masculinam, totiesque sexus alterius. Ex his priori loco nata filiola, quum nondum mensem vivendo compleisset, Halberstadii decessit. Primus itidem filius, in hac urbe natus, non longiorem vitam habuit. Successit iterum filia, *JOHANNA DOROTHEA*, quam florentissimam, omnibusque virtutibus ornatissimam virginem, vicesimo & tertio ætatis anno, mors abripuit, hæctica febre implicatam. Sex annis deinde exactis luxerunt etiam ambo parentes, cum nobilissima familia, præmaturum discessum juvenis præclarissimæ spei, optimæque indolis, *FRIDERICI ERNESTI*, quem, quum jam laudatissimos in studiis progressus fecisset, ac salutaris artis fundamenta jaceret, in Carolinis Bohemæ thermis febris acutissima corripuit, & mortalium consortio abstulit. Cujus tanto luctuosior jactura fuit, quum nec illud amantissimis parentibus, præcipue autem afflictissimæ matri, liceret, quod in summo luctu & squalore tamquam solatio esse solet, ut funus ipsius curare posset, & mortui genas maternis rigare lacrymis. Conditas hujus reliquias templum apud Schneebergenses præcipuum conservat.

Supersesse ac durare, parentum plurimo gaudio & splendidissimæ familiæ ornamento, Deus voluit, diuque jubeat, uni-

cam filiam MARIAM SOPHIAM, anni ciorccc. die Februarii XII. natam, & anno ciorcccxxiv. viro Illustri & consultissimo D. *Ernesto Ludovico* SCHMALTZIO, potentissimo, Borussia regi a sanctioribus consiliis, supremo isti Collegio, quod Directorium generale dicitur, cum voto & sessione adscripto, matrimonio collocatam, perfectissimi exempli matronam. Ex hac natos nepotes neptesque quinque vidit & exosculatus est avus indulgentissimus. Prima nascendi fors obtigit FRIDERICÆ SOPHIAE, altera CHRISTOPHORO LUDOVICO: tertia CAROLÆ WILHELMINÆ. Quartum FRIDERICUM parentibus Deus ostendit & sexto die mortalium rebus exemit. Quintum denique locum tenuit FRIDERICUS ERNESTUS, cui, cum omni SCHMALTZIANA progenie, annos incolumitatemque adprecamur, & ut HOFFMANNIANÆ domus felicitatem consequantur, nominisque gloriam tueantur, illustribusque parentibus simillimi omnes evadant, Deum benignissimum imploramus.

Unicus, quem magno parenti superstitem Deus voluit, filius, *Fridericus* HOFFMANNUS, patriis artibus ut virtutibus abunde excultus, potentissimi Regis Borussiae Consiliarius aulicus & medicinae Professor publicus ordinarius, collega nobis conjunctissimus, lucem hanc adspexit anni ciorcciii. die xix. Augusti. Huic nuper gratulati sumus felix matrimonium, quod, senis parentis maximo gaudio, contrahebat cum virgine lectissima & omnibus virtutum decoribus fortunæque dotibus ornatissima CHRISTIANA CAROLINA, viri nobilissimi & eximii *Jo. Friderici SELLENTINI*, mercatoris in hac urbe magnarii, filia contraxit. Rata Deus vota habeat, quæcunque optimi parentes utriusque conjugis, quæque reliqui amici susceperunt: faciatque, ut FRIDERICUS, FRID. F. FRID. N. HOFFMANNIANÆ familiæ decus in filios nepotesque patri, avo, proavo,

cete-

ceterisque majoribus dignissimos, longa ferie propaget, ut in ipsis conspiciamus, quam vere Deus se colentibus, & ex animo observantibus, felicitatem, in ipsam progeniem atque natos natorum successuram, pollicitus fuerit.

Dicendum tandem superest, quomodo beatus noster HOFFMANNUS ex hac vita discesserit. Mensis Octobris quarto die, gravissima molestia a defluxione in pulmones corripiebatur, cum tussi perpetua & molestissima, quæ noctibus præcipue ingravescerat, & vix interquiescendi moras concedebat. Hæc per aliquot dies durabant, & senio confecti corpusculi vires nimium depascebantur. Minuebantur inde, & satis bene discedebant molestiæ pectori præcipue graves, jamque satis libere spirabat, emotisque sputis nihil superesse videbatur, quam ut vires recuperaret. Enimuero hæc, satis tarde minutimque collectæ, mox iterum dissipabantur febricula lenta & marasmode, quæ versus vesperam exasperabatur, noctesque fere infomnes reddebat. Pulsus, jam ab aliquo tempore inæqualis & intermittens, nuncque indies debilior notabatur: adpetitus omnino prosternebatur. Quæ quum singula durarent, neque constantem emendationem admitterent; nemo non videbat, quid expectandum propediem esset? Omnium id optime sentiebat b. senex, & quam prævidebat proxime instare, animæ ad Deum migrationem, constantissima in Deum fiducia anhelabat, planeque cupiebat dissolvi, & cum CHRISTO esse. Hoc omnibus sermonibus testabatur, quibus pia semper vota pro Regis Regiæque domus salute, proque academiæ Fridericianæ flore & incrementis, pro amicorum omnium felicitate intermiscerat.

Quum res familiæ omnes disposuisset, atque de singulis etiam, quæ fieri discessu suo vellet, mandavisset; litteras ad potentissimum Regem dictabat, quibus pietatem suam Regiæ Majestati domuique immortalem testabatur, submississimisque ver-

bis gratias agebat pro beneficiis innumeris, quæ a Regia & Electorali domo Boruffo-Brandenburgica, sub quatuor summis principibus, quibus e servitio per LVI. annos fuerat, percepisset. Quod per insequens triduum supererat temporis, ejus non modicam partem amicis impertiebatur, quorum aliquibus absentibus amorem benevolentiamque, dictatis & subscriptis litteris, testabatur: de multis etiam mandabat certis amicis, ut, si prius discessisset, quam officium per se explere posset, id suo nomine apud illos vellent efficere. Id cum novissimo vitæ suæ egisset die, paululumque feriatu, & cum necessariis amicis collocutus esset, ab horum discessu cupiebat paululum e lecto tolli: quo facto viribus omnino exsolvi videbatur. Unde eum illico reponebant, adhibitisque fomentis frictionibusque ad se revocabant. Sed brevis erat fructus auxilium, moxque rediens fortior syncope ita omnes actiones simul efflabat, ut nullius earum superstitie vestigio, dubitari amplius non posset, Deum dissolvissse illud vinculum, quo tam nobilis anima corpori per annos prope octoginta & tres copulata fuerat. Accidit hoc, cum post septimam vespertinam quarta pars horæ effluxisset, die duodecimo Novembris, presentibus necessariis amicis, & quibusdam familiaribus, qui, ut in tam recenti dolore, acerbis lachrymis rigens & exanime corpus perfundebant, animæque ad Deum migranti æternum have dicebant.

Is fuit exitus viri illustris & incomparabilis, qui patriæ suæ eximium & incomparabile decus omni tempore habebitur: qui academiam Fridericianam consiliis & auctoritate longius, quam quisquam alius, adjuvit & moderatus est: qui cives innumeros ad illam attraxit, eosque meliores doctioresque remisit: qui orbem medicum doctrina vera & perspicua illustravit, & quamdiu erunt medici, cognoscetur ac in honore erit: qui monarchis ac principibus, medioximis & minimis, arte sua salutem fuit,

& per immortalia scripta esse numquam desinet: qui pauperum fuit certissimum perfrugium, atque perpetuo beneficio viduis prospexit: qui vera *Φιλανθρωπία* hominum universum genus prosequutus, quidquid ad ejus salutem veramque felicitatem competentum habebat, in innumeros discipulos, victurosque libros transmissit: qui horum omnium tamquam ignarus meritorum, ab omni fastu remotissimus vixit: qui, nullo horum salutem apud Deum se mereri posse, omnino persuasus, in una Dei misericordia, & Servatoris unici perpeffionibus fiduciam firmam collocavit, huicque unice animam resignavit.

Subnectendus quidem nunc esset Catalogus Scriptorum, intra sexaginta annorum spatium ab Illustri nostro HOFFMANNO publicam in lucem editorum; cum vero non solum in antecedentibus principaliorum sufficiens jamiam facta sit mentio, sed & insuper, præter Conspectum eorum, ab ipso beate defuncto Auctore Ao. *MDCCXXIX.* promulgatum, & dein a celeberrimo E. G. STRUVIO, nunc pariter cœlitibus adscripto, ad annum usque *MDCCXXXIV.* continuatum, exactissimus omnibusque numeris perfectus, ac simul uberrimis adnotationibus illustratus Catalogus inter Funeralia Illustris hujus Viri, nuperrime publici juris facta, proftet, merito, ob concurrentem simul spatii angustiam, eundem heic omittimus, non dubitantes, quin plurimorum in manibus idem ille jam versetur. Quantas interim tam illustri atque tam probe per omnia merito Viro gratias universa patria & *Fridericiana Regia*, immo & ipse orbis litteratus medicus debeat, est in propatulo. Non minores sane nostra quoque *Imperialis Academia Naturæ Curiosorum* Eidem adhuc persolvere tenetur, utpote cui per decem fere lustra singulari prorsus fuit ornamento, & licet reliqui labores concatenati gravissimi ingensque scriptorum illorum doctissimorum multitudo, non permiserint, ut ad *Ephemerides* ipsius Actaque physico-medica

dica complures conferre potuerit observationes utilissimas, multis tamen aliis modis incrementum & emolumentum Eiusdem promovere nequaquam intermisit; præcipue vero recens adornatæ *Bibliotheca* augmentum curæ semper cordique habuit, luculentissimumque ejus testimonium etiam in extrema vitæ periodo adhuc præbuit: Paucis enim ante beatissimam *ἀνάλυσιν* diebus, non solum in litteris, ad præsentem Academiae nostræ Dn. Præsidentem datis, ultimum Ei & singulis Dnn. Collegis dixit Vale, sed & iisdem quatuor illa Operum suorum Volumina, apud Genevenses nuperrime excusa & nitidissime jamjam compacta, adjungi curavit, brevique post ad cœlites migravit Illustris hic noster Senex, ita ut debitas pro eximia hacce munificentia Ipsi gratias exsolvare non licuerit, unde suo & Academiae nomine illas publice in Elegia quadam præstare decrevit præfatus noster Dn. Præsès, quam idcirco etiam coronidis loco hæc adjunctam exhibemus.

SUPREMUM
HONORIS ET AMORIS OFFICIUM,
QUO
VIRUM, DUM VIVERET,
ILLUSTREM

**FRIDERICUM
HOFFMANNUM,**

S. R. M. BORUSSICÆ CONSILIA-
RIUM INTIMUM ET ARCHIATRUM,
ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ, QUÆ EST HALÆ
MAGDEBURGICÆ, SENIOREM ET PROFESSOREM
MEDICINÆ PRIMARIUM, &c.

A. D. XII. NOVEMB. A. MDCCXLII.

BEATE DEFUNCTUM,

COLLEGAM QUONDAM SUUM,

PROSECUTA EST

ACADEMIA NATURÆ CURIOSORUM,

INTERPRETE

EIUSDEM PRÆSIDE,

**D. ANDREA ELIA
BÜCHNERO,**

SACR. CÆSAR. MAJEST. CONSILIAR.
ARCHIAT. ET COM. PALATINO, S. R. I. NOBILI,
CHYMIÆ PROF. PUBL. ET FACULTAT. MED. ADSESS.
ORDIN. NEC NON REG. BEROLINENS. SOCIE-
TAT. SCIENT. SODALI.

Ergone litterulæ vertunt in funebre carmen!
 Nec feriet summum lumina clausa Vale!
 Non licet extremas vivo persolvere grates,
 Non, vel pro tanto munere ferre novo!
 Miserat acceptam, nisi quod postrema, salutem
 Ætate & meritis atque docendo PATER,
HOFFMANNUS, laus Halæ; & mens præfaga futuri
 Dixerat æternum, mox abitura, Vale;
 Addideratque suos, tot cusa volumina, *libros*,
 Quos caperet focii Bibliotheca chori,
 Sic ornata SENIS præclara dote, propinqua
 Ut post fata ferat nobile mnemosynon.
 Continuo calamum arripio, responsa daturus,
 Affectu tali quæ fatis æqua forent.
 Ecce superveniens hunc nuncius excutit, usum
 Humanum referens jam renuisse VIRUM,
 Sic **HOFFMANNIADES** fuit! O quos acris in unum
 Naturæ junxit Cura sodalitium;
 En qualis quantusque fuit **COLLEGA!** relictò
 Quantum instar periit præsidiumque choro!
 Si quid in humanis rebus valet, esse sodalem,
 Cui sua regna volens panderat alma salus;
 Si, cujus meritas æterna volumina laudes
 Distulerant, sapiens quo volat usque liber;
 Si, Natura suas leges cui tota reclusit,
 Quique sagaci illas igne imitatus erat;
 Sique, tot autorem quem sortis & artis habebant,
 Inque his o nostri pars quoque magna chori;
 Denique si, per lustra novem, quodque exiit ultra,
 Usque sodalitiî grande fuisse decus:
 Quantum nominibus nobis fuit hîc colendus
HOFFMANNUS, nostri gloria magna gregis!

Fallor an & Socium jam nunc bene noscimus, ex quo

Tot bona cum Socio sustulit una dies?

Et desiderium subit æquum absentis amici,

Quantumvis senii lex revocare vetat:

Et tacitus Functi luctus pia pectora turbat;

Jusserit ut lætos funeris Ille modos.

Carmina læta TUO, Venerande, in funere nobis

Præcipis? & questus hinc procul esse jubes?

Si fas, mortales sua commoda plangere rapta;

Si, quod amas, absens indoluisse licet;

Si pungit decussus honor: non justior ullus,

Quam dolor est noster, TE fugiente, PATER;

Mortalis cordis jam sensu ignosce gementi;

Namque TUOS sensus purior aura vehit;

TE jam longa tenent æternæ gaudia lucis,

Nec nostræ noctis tangere triste potest.

Quin adeo quod adhuc ægræ vetus incola terræ

Jubila poscebas ad TUA busta cani:

Jam TUA spirabat tum mens divinius, atque

Jam propius fontem venerat illa Deum;

Jam, quæ terrigenum tot causa est una dolorum,

Arbitrii summi tædia cæca Patris,

Errorisque sui variæque cupidinis æstus,

Longius ex sancto pectore pulsus erat;

At novus ex cœlis animus, cœlumque requirens,

In læto requiem norat amore Dei;

Quasque tulit leges Deus & Natura, perito,

Hæc erat in jacta sorte suave sequi.

Quam juvat, ignoto mortalem assuescere cœlo,

Rebus & humanis addita scita coli

Quam, regem terrarum & cœli agnoscere Christum,

Atque illi affectus sacrificare suos!

In contingenti divinum cernere verum,
 Atque a sensibili scandere tecta poli!
 Inprimis Dominum cognoscere in Arte ministra,
 Naturæque suo facta referre Deo!
 Taliter HOFFMANNUS, quamvis haud claustra secutus,
 Ut Christum deceat, tradidit ipse, sequi,
 Monstravitque viam exemplo; solumque beata
 Obsequium Domini reddere fata pium:
 Atque hominis mundique ex mole coarguit apta
 Degeneres homines, quos piget esse Deum:
 Nec melior Nostro sapientia iudice sensus,
 Credere, quam rebus testibus, esse Deum.
 Quantos alma VIRO ostendit Natura recessus!
 Quem Medicum dux hæc atque magistra dedit!
 Humanæ fabricæ rationem, effecta, modumque
 Compererat, sua quæ prenderat ipsa manus,
 Mille salutiferas oculis tractaverat herbas,
 Proque suis vires norat habere locis,
 Rararum fuerat rerum collecta supellex:
 Cujusque ingenium viderat Ille soli.
 Quæ Natura dedit fragili tutamina vitæ,
 Quis melius doctis condidit illa libris?
 Quæque ars expromit solamina cordibus ægris?
 An melior, faceret præciperetve, fuit?
 Præcipue Fontes stant hoc auctore salubres,
 Ubere quos fundunt Tentonis arva sinu.
 Tractavitque ignis sollers penetrabile telum,
 Et retulit ditis pulchra reperta foci.
 Præterea, Medicam juvenis qui fecerat artem,
 Extremo, mirum! fecerat usque die.
 Idem ægris tulit innumeris qua laude medelas,
 Hac simul innumeros imbuat arte viros,

Quam bene multijugum historiam moresque dolorum
Narrat, queisque juvat machina viva modis!

Quam bene constituit Naturæ imitamina legum,
Quam posuit certas in medicando vias!

Adde, quod & terfo decoravit scripta Latino,
Perspicuoque animum prodidit ore suum;

Atque vetustatis sparsa est sapientia passim
Et quæ plura ætas addidit inde recens.

Hæc TIBI, DIVE PATER, felicitis semina vitæ;
Legibus his belle scena peracta fuit.

TE reges urbesque amplæ, TE academia clara
Vexit ad extremos ambitiosa gradus.

Æmula TE fuerant Collegia habere sodalem;
Nostrium præ reliquis juvat habere diu.

TE proceres adhibere manus sibi, TEque remotæ
Optarunt gentes consuluisse sibi.

TE veneraturus venit plaudente Britannus
Ex patria, placeat quamlibet illa sibi;

Venit & ex laudis quantumvis Belga Lyceis:
Atque suos linquens Gallia Parisios:

Helvetus, ingenio fidens licet ille valenti:
Et nostris Italus rarus in hospitibus:

Hungarus, & Transylvanus, calidusque Polonus:
Et lare de patrio Moscus abire piger:

Normannus, Cimberque, Gothus, quemque ultima Thule
Misit Hyperboreis trans freta lata jugis.

Undique prela TUAS vulgarunt exera chartas,
Quas repetita tamen patria sæpe dabant:

Atque adeo impatiens vivacis sero senectæ
Surreptas aliquis prodidit ante diem.

Hinc Germana suo sese jactabat alumno
Tellus; Hala suo cive celebris erat,

Fortunata diu, TE non indigna, propago
 Venerat ad patrios TE superante gradus.
 Ultro fusarum non sordida copia rerum
 Lautorum poterat TE posuisse loco.
 Felix ipse TUÆ famæ votisque superstes,
 Excellens poterat perficere artis opus.
 En revocat magnus TE rex, Grandæve, medentem,
 Funeris & remoras imputat ipse TIBI.
 Ultima spes hominum plenos TE duxit ad annos :
 Limina sic fati præmeditatus adis ;
 Sic vitam claudis promissa in sorte piorum ;
 Sic animo repetis divus ovante Deum.
 Tanta TIBI fuerat gaudendi in fine dierum
 Materies: quid nos, Sancte, dolere deceat !
 O igitur procul hinc atros auferte cupressos !
 Cede rogo tristis nænia cum lacrimis !
 Florentes at ferte rosas, date laurea ferta !
 Hymnus in exequiis consonet hisee frequens !
 Sic æquum foret: at TE, Dilectissime, raptum
 Nescio quæ tacito pectore cura sedet.
 Jamque vale, gratesque, PATER, nunc accipe justas,
 Qui fueris nostri gloria tanta chori:
 Qui nostrum imbueris coram tot in arte salubri,
 Ast omnes gravibus perpetuisque libris :
 Denique qui nostram tam lauto Bibliothecam
 Munere supremos auxeris ante dies.
 Nostra quidem hæc pietas iussit TIBI solvere justa:
 Jam, PATER, æternum denique ave atque vale !

GEORGIUS
SIGISMUNDUS
LIEBEZEIT,

NOBILIS HUNGARUS,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ
DOCTOR, SERENISSIMI MARCHIONIS
BRANDENBURGO BYRÛTINI CONSILIARIUS
ET ARCHIATER,

IMPERIALIS LEOPOLDINO-CAROLINÆ
ACADEMIÆ NATURÆ CURIOSORUM
COLLEGA

COGNOMENTO NILEUS,

LIBERÆ REGIÆQUE CIVITATIS SEMPRONIENSIS
PHYSICUS ORDINARIUS,

IN FUNERIS SUI CELEBRITATE

ANNO CHRISTIANO MDCXXXIX. VIII. IDUS DECEMBRES
LAUDATUS

A

DANIELE HAYNOCZI,
GYMNASII SEMPRON. EVANGEL. CON-
RECTORE,

Ptandum fuisset, comites exsequiarum, ceterique
 Auditores, omnium ordinum, mœstissimi, ut
 annum hunc exeuntem feliciores clauderemus,
 quam sumus ingressi. At neque mortales semper
 aliquid optatis proficiunt, &, fato quodam ira-
 tiore, factum est, ut, quam ille inauspicato nobis iniit, tam
 exeat luctuosus. Fatalis fuit rei nostræ publicæ mensis primus,
 civili juxta & sanctiori. Nam, ut alios casus funestos præte-
 ream, nostis, me vel tacente, quam præstantes duos viros amiseri-
 mus: alterum quidem, qui præcipuum in senatu locum obtinebat,
 virum de patria præclare meritum; alterum autem incomparabi-
 lem illum, cujus, sine doloris sensu, meminisse non possumus, Theo-
 logum: utrumque funus tam brevi temporis intervallo elatum, ut,
 cum priori adhuc justa persolverentur, tristissimus de alterius obi-
 tu nuncius per ora, euntium exsequias, dimanaret, & vulnere re-
 cens accepto, vulnus longe gravius infligeret. Stupebant omnium
 mentes, jacturæ utriusque magnitudine, &, quis tandem futurus
 sit anni exitus, nisi modus coeptis calamitatibus ponatur, non sine
 horrore, cogitabant. Benignius quidem nobiscum tandem, quam
 ipsi sperare ausi fuisset, agebatur. Ex eo enim tempore, quod
 Deo in beneficiis acceptum referimus, neque funus in cœtu no-
 stro, quod alicujus fuisset nominis, elatum est, &, in tanta omnium
 trepidatione metuque, ac periculo pestilentis, qui multas patriæ
 urbes provinciasque contagione corripuit, vix unquam minus,
 quam hoc anno, vel sensit morborum, vel funerum civitas nostra
 numeravit. Vix tamen supremum attigimus mensem, novum is
 nobis exhibet spectaculum, nihilo minus luctuosum, tertiumque
 nobis eripuit virum, prioribus dignitate usuque publico, si non su-
 periorem, certe supparem. Ne quid enim communi desit calami-
 tati, excusso primum a gubernaculis, quæ prætor tertium tenebat,
 juris ac justitiæ sacerdote, SAILERO, sublato paulo post ab aris
 sacro-

sacrorum præfule, & religionis interprete integerrimo, PILGRAMO, tertium nunc, ex ordine quidem alio, dejectum ac prostratum, luctu publico, efferimus antistitem. Antistitem, inquam, vitæ valetudinisque nostræ communem, sacerdotem naturæ, atque interpretem publicum

GEORGIUM SIGISMUNDUM LIEBEZEIT,

cui, rebus humanis exempto, ut supremum honoris ac pietatis, officium persolveretur, ad hanc funeris celebritatem, tam frequentes, non sine dolore, confluximus.

Huic tamen si ex merito honor esset habendus, alium meo loco stare oporteret Oratorem, qui & vestræ expectationi, Auditores, faceret satis, & ab scientia artis salutaris instructus, ingenioque præditus divino, cultiore dicendi genere, tam excellentis viri laudes persequeretur. Nec meritorum tantum gloria hoc postulat, sed prisca quoque moris, ad imitandum proposita, veneratio. Nostis enim vos ipsi, quem honorem veteres habuerint viris, salutaris medendi scientia excellentibus, quamve isti nominis celebritatem post se reliquerint. Quis enim est, cui ignoti sint recentioris ævi Arabes, AVICENNA & AVERROES? aut ante hos præclara illa Græciæ lumina, GALENUS, HIPPOCRATES, ASCLEPIADES; aut, bello Trojano, PODALIRIUS & MACHAON? quorum famam, ut non ingrata posteritas adhuc conservavit, ita omnes quoque anni excipient consequentes. Quid jam dicemus de primis artis hujus inventoribus, sive de ÆSCULAPIO, qui clinicen, sive de patre ejus APOLLINE, qui oculariam, sive de Saturni filio, CHIRONE, qui herbariam, chirurgicamque, princeps invenisse traditur, quos partim artis, ab se repertæ, claritudo, præstantia, summaque utilitas, partim probata, in curandis morbis, felicitas, in cælum elatos, immortalitate non solum nominis donavit, verum divinis etiam honoribus, fato functos, auxit & cumulavit? Medico nostro divinos præstare honores, religio vetat, at eadem

tamen non prohibet, quo minus dignis, in hoc exsequiarum officio, laudibus extollatur, si modo parem suæ virtuti nactus fuisset laudatorem. Quæ enim cunque in boni medici decoribus poni solent, eorum vix aliquid in nostro censor, æqui observans justique, desideravit. Sive enim scientiam spectes, quæ, præter pulcherrimam rerum naturalium intelligentiam, accurata solidaque cum morborum, tum remediorum, cognitione absolvitur; sive nihilo minus necessariam, quam incredibilis rerum, curationem morborum circumstantium, varietas requirit, & quæ non, nisi longinquo multorum annorum usu experientiaque, comparatur, prudentiam; sive denique bonæ ac religiosæ mentis integritatem, qua medicus, non modo ipse, recto divini numinis sensu metuque, sit præditus, sed aliorum quoque animos non indiligentius curet, interitus expertes, quam fragilia, mortalitatisque obnoxia, corpora: vix, inquam, horum aliquid nostro defuit Machaoni.

Non rei medicæ scientia. Ad hanc enim ut natus videbatur, sic a puero sibi studiosius in eo elaborandum existimavit, ut, superficiali rerum cognitione, vanaque ejus jaçtantia, circuitoribus & aliis, medicos se fingentibus, relicta, ipse intimos omnium disciplinarum, quæ ad præsens institutum faciunt, recessus penitus pervideret, vim naturæ totam, quoad ejus fieri potest, scrupulosius pernosceret, fontesque omnium, quibus ea laborat, corruptelarum, ac vitiorum, rationemque juvandi male adfectos, sollicitius pervestigaret. Hoc animo, non tantum domesticorum disciplinæ magistrorum sese erudiendum tradidit, verum etiam, ad omnem sic domi cultum ac humanitatem formatus, peradolescens, anno ætatis duodevicesimo, qui erat sæculi octavus, solidioris eruditionis gratia, sedes musarum Saxonix academicas, felicibus auspiciis, adiit. In harum consortio annos fere quinque, laudabiliter versatus, primum quidem Halæ Magdeburgicæ medicos, ætate illa celeberrimos, *Albertios, Stablios, Hoffmannos*, alios, deinde Lugduni quo-

quoque Batavorum, præter alios, illustrem illum sui temporis Æsculapium, hoc demum anno, ut accepimus, vita functum, *Bærbaaven*, in investigandis studii tam ardui mysteriis, viaque ad feliciorē artis exercitationem inquirenda, doctores ducesque spectatæ fidei, non modo nactus, sed etiam gradu haud impari sequutus est. Horum enim fide, atque institutione eas fecit, in hoc studii genere, progressiones, ut, postquam ex Batavis Fridericianam repetiisset, dato comparatæ eruditionis documento, *de sæda nefandaque abortus promotione*, doctè commentatus, viam sibi ad dignitatem aperiret, & summos laureæ medicæ honores, anno Christiano MDCCXIII. exhibente, ritu majorum, insignia, illustrium viro meritorum, *Friderico HOFFMANNO*, adplausu omnium maximo, consequeretur. Nomen autem hoc ut factò tueretur, auspicatumque artis suæ periculum faceret, quinto, quam exierat, anno, in patriam revertit. Qua re haud infeliciter cœpta, sævientē tum in patriæ viscera morbi pestilentis lue, sic industriam suam quotidianis experimentis exercebat, ut & se, in adhibendæ curationis prudentia, redderet confirmatiorem, & amorem benevolentiamque omnium bonorum domi, apud exteros famam æstimationemque haud exiguam sibi compararit. Nostis enim ipsimet, quantum gratia, cum apud optimum quemque, tum præsertim apud *Joannem Georgium POCHIVM*, cui, in consulatu mortuo, sedecim abhinc annis, ex hoc ipso loco parentatum est, vel apud incorruptæ religionis sacerdotem, etiam post fata venerabilem *Michaëlem MEISNERUM*, valuerit. Illius enim cum privignus esset, obsequio tamen ac pietate ita sibi animum devinxit, ut, nullo non tempore, filii locum caritatemque obtineret. Hic verò filiam quoque, singularibus animi corporisque dotibus conspicuam, quia, in deligendis generis, Themistoclis exemplo, non ludibria fortunæ, sed viros quærebat, medico, probatæ jam fidei, atque multæ experientiæ, nuptui collocare, nullus dubitavit,

tavit. Sed non ista solum, quæ privata videntur, verum alia etiam publica existimationis bonæ ac dignitatis documenta Nostri merita illustrarunt. Postquam enim salutarem artis scientiam, septem annorum usu exercitationeque, firmasset, Patres urbis nostræ conscripti, anno MDXX. decedente tum, acerrimi medico judicii, GENSELIO, non melius publicæ salutis consuli posse, judicarunt, quam si ejusdem salutis ac valetudinis, privatim ac publice curandæ, custodem præsidemque constituerent LIEBEZEITIUM. Vix hanc ornare cœperat provinciam, supervenit, anno postero, ne opinanti quidem, auctoritatis fideique Cæsareæ diploma, quo in consortium Collegarum Illustres Nat. Curios. Societatis Leopoldino-Carolinæ, principem locum in ea tenente, Luca SCHROECKIO, ultro receptus, cognomen tumque NILEI, Galeno & Celsa laudatum, indeptus est. Qui vero honor non confertur, nisi viris, ingenii acumine, doctrinæ excellentia, longinquo rerum usu atque experientia, laborisque industria, clarissimis, & qui non modo curandis ægrotis, numeros suæ professionis implere studerent, sed, qui simul amplissimo rerum naturalium studio curiosius dediti, & nunquam otiosi, sive splendidos illos cœli orbis, sive admiranda cujusque generis animalium agmina, sive pretiosos abditosque terræ ac montium thesauros, sive varias plantarum structuras ac delicias, sive inexhaustas aquarum scaturigines ac virtutes, sive quæcunque alia, quæ cœlo, quæ aëre, quæ terra, quæ mari, aut continentur, aut fiunt, haud obiter intuentes, ubique id, quod verum, quod scitu pulchrum, quod necessarium esset ac salutare, curatius investigarent, orbi litterato bona fide detegerent, atque hac ratione, cunctis mortalibus Deum præsentem demonstrantes, communem humani generis salutem promoverent. Habet omnino Sempronium nostrum, cur hoc nomine sibi gratuletur, quod cum aliis Societatibus eruditorum, apud exteros principes, sapienti consilio,

con-

constitutis, tum præsertim inclutæ huic Academiæ, diffusæ per totum orbem terrarum, generet foveatque viros, quorum celebritate illustres præsci ævi medici, tamquam ex bustis ad vitam revocati, in hoc orbis theatrum revertuntur. Etsi enim aliæ quoque Hungariæ urbes vel ediderunt, vel coluerunt ingenia, quæ patriam non minus, quam Societatem hanc, illustrarunt, gloriaturque Pofonium MOLLERO, RAYGERO, WINDISCHIO, HERMANNO, Eperiesinum PATERSONIO, RAYMANNO, Leutchonia SPILENBERGERIS, Kesmarkinum FISCHERO, aliæ aliis: nostra tamen, præfente seculo, reliquas omnes tali fœcunditate superasse videtur. Hæc enim, nostra quidem memoria, ut *Andream* LOEWIUM, meritis in patriam Illustrem, præteream, qui superius clausit, hoc inchoavit seculum, orbi medico peperit, aut potius ex cineribus fuscitatos, restituit, & *Diodorum* in *Joanne Adamo* GENSELIO, iterum mortuum, & NILEUM, cui nunc exsequias imus, & *Apollophanem*, cum *Joanne Jacobo* NEUHOLDIO, sepultum, & *Pittalum*, in *Carolo Friderico* LOEWIO, supra laudati filio, adhuc viventem ac florentem, quorum quisque, pro ingenii felicitate, atque industria sua, id studiose dedit operam, ut, quam induerat, personam, cum dignitate tueretur. Nec minori gloriæ cedit urbi nostræ, quod, in hac benigna divinorum ingeniorum matre ac nutrice, exteri principes nanciscantur deligantque sibi, tum archiatros tum consiliarios. Nam, ut in mortui laudibus persistam, silentioque præteream viventes, & NILEO *Semproniano* id honoris obtigerat, quem, serenissimi Princeps nominis, Brandeburgo-Byrutinus, FRIDERICUS, scriptis perbenigne litteris, sua sponte, in tuenda valetudine moderandisque aulæ negotiis, uti consuevit.

Ex his omnibus proclive est colligere, quæ viri fuerit non tantum, de qua hæctenus, scientia, sed etiam, quod alterum boni
 medici

medici est, in curandis ægrotis prudentia. Illa docet ac dirigit, hæc autem confirmat, perficit, consummatumque reddit artis salutaris possessorem; sed quæ non, nisi diuturno temporis bene multi usu, atque exercitatione comparatur. Reperies non paucos ex hoc ordine, qui & magistratos audiverunt, in hoc doctrinæ genere præstantes & omnia prisca, ac recentioris ætatis monumenta diligenter evoluerunt, noruntque multa, de causis, de remediis malorum, diserte non minus, quam scienter, loqui: at, ubi ad ipsam rem perventum, & adplicanda est medicina, hic tandem, ut ajunt, aqua hæret, fallitque spem exitus. Non loquor de circumforaneis illis hominibus, qui, oppidatim, vicatim, ut imprudentiores auro emungant, suam jactitant scientiam, emendicata ostendant testimonia, merces improbas prædicant, suarum ipsi laudum buccinatores. Nec mihi sermo est de medicastris, quos *empiricos* vocant, GALENUS *amethodos*. Hos enim, quia medicos se jactant, & artem, quam nunquam didicerunt, audacter profitentur, quid mirum, nihil ratione agere, ac de doloribus saltim leniendis, maloque tegendo potius, quam radicitus tollendo, laborare, haud absimiles medicamentis suis, quæ, in globulos formata, ut aloë tegatur, vel melle oblita, vel auro obducta, porriguntur? Nihil enim, ut SENECA monet, in morbis curandis periculosius, quam intempestiva medicina. Etsi vero in nullo mendacio majus sit periculum, quam in hoc, sunt tamen, qui hominibus, tam sublestæ fidei, salutem suam credere non dubitant. Ita quidem est, recteque AVICENNA judicat, fiduciam ac spem ægrotantium, sive in medico, sive in medicina, positam, sæpenumero plus efficere, quam ipsam cum medico medicinam: verum enim vero, quam sæpe cæcam hanc credulitatem sua spes fallat, quam multos, non tam vis morbi, quam medicantium imperitia imprudentiaque morti objiciat, confirmat experientia. Sed mitto medicastris. De illis enim loquor, qui, cum insignem

habeant

habeant rei medicæ notitiam, usû tamen destituti, iudicio adhucarent. Hoc enim, ut subigatur, pareatque rationi, tempore, multaque artis exercitatione, opus est. Sicut enim nec eadem vis naturæ, nec eadem locorum conditio, nec idem semper anni tempus, perpetuis subjectum vicissitudinibus, eadem victus ratio, nec eadem animorum propensiones, vel commotiones, sæpeque res, quæ minimè esse videtur momenti, maximum, si negligatur, post se trahit periculum: ita circumspectos admodum, Argoque oculatores, ad omnia, quæ morbos circumstant, momenta, oportet esse medicos. Nihil hi agunt temere, nihil inconsiderate, nihil præcipitanter, nihil, dum in mora periculum vident, cunctanter. Nec ducunt sibi semper religioni, simulando, dissimulando, fallere, dum pia fraude servare possint periclitantes. Neque omni morbo adhibent medicinam, quiescendoque plus interdum proficiunt, quam movendo agendoque. Didicerunt enim ex magistri sui COI aphorismis, morbos esse, qui abstinentia optime curantur & quiete. Hæc ut omnia probe tenebat NILEUS, & longinquo multorum annorum usu, artem, ingeniumque suum, exercebat: sic alterum hoc decus in se desiderari nequaquam est passus. Dicerem plura de medica ejus prudentia, sed cordatiorum hoc, & illorum, qui opera ejus consiliisque utebantur, iudicio relinquo. Ego manum de tabula. Vereor enim, ne quis illud mihi oggerat: Ne futor ultra crepidam. Maloque adductior in prædicandis ejus laudibus videri, quam effusior. Neque hoc patitur temporis spatium, in semihoræ curriculum coactum, atque adeo exiguis temporis momenti circumscriptum, quod submonet, ut ad tertium medicorum ornamentum adcedamus: quod eo majorem Nostro attulit commendationem, quo rarius in hujus ordinis viris reperitur.

Religionem mentis intelligio, omnis expertem simulationis, quam & sensus Dei, omnibus ab natura mortalibus insitus, contem-

contemplationeque hujus univērsi confirmatus, & cura, tum suā, tum alienā salutis requirit. Naturā enim sacerdotes meminērunt, se neutiquam spectatores esse rerum otiosos, verum ejusmodi interpretes, qui & ipsi numen aliquod immortale, ubique præsens, cognoscant metuantque, & colendum aliis demonstrant. Ad hoc obtinendum satis suppetit subsidiorum. Quo enim cunque oculos convertant, ubique manifesta præsens Dei vestigia reperiunt, ut nihil, in hoc vastissimo mundi theatro, tam parvum sit, quod non communem omnium parentem ac opificem, Deum indicet, quod non infinitam ejus virtutem, sapientiam, bonitatem ac justitiam arguet, quod non contemplatorem, nisi ille omnem sensum exuat, sancto divini numinis metu, horroreque religioso, corripiat. Quid? si nihil aliud, præter se intueantur, unaque humani corporis fabrica cultro secetur; quid dico, totius corporis? si auris, si oculi, si cordis, admiranda prorsus structura perspiciatur, neminem non mortalium fore, sapientissimi quique judicant, qui non Deum sentiat, his intentus, nisi quis omni & corporis & animi lumine captus videatur. Eo tamen dementiæ, in hac mundi fece, jam prolapsi sumus, ut, quo quisque rerum naturalium artisque salutaris peritiorem se credit, hoc magis, in Deo cognoscendo, cæcutiat, hoc minus in eo sit religionis. Jam enim multorum religio medicorum ita refrixit, ut male prorsus audiat, & fere proverbio locum fecerit. Paucos omnino hodie reperies medicos *agapetos*, quo encomio D. PAULUS *Lucam* apud Collofseos commendavit, paucos *Gregorios, Basilios, Oemesios, Ambrosios, Theodoritos*, alios, qui, cum naturæ artisque medicæ scientia excellerent, sanctissimi tamen fuerunt mysteriorum divinatorum ac religionis Christianæ, admiratores juxta, ac defensores. AVERROEN inique de omni religione sensit, & ritus Turcarum, ut *brutos*, Judæorum ut *pueriles*, Christianorum ut *impossibiles*, contemptui ludibrioque habuisse, tantopere non miramur: quanto-

pere eos; qui, dum medicos Christianos se profitentur, nihil minus sunt, quam Christiani. Dubitari vero potest, utrum medici? Quodsi enim auctoritate litterarum divinarum iam nihil moventur, animadverterent saltem, & facerent id, quod *Pergamenus* artis hujus magister præcipit, cui quamvis doctrina Mosis, & Christi, sorderet, non tamen omnis expers religionis, id a genuinis artis suæ discipulis requirit, ut, consilio & ope medica, non tantum infirmitatibus corporum subvenire, verum mentes quoque corruptas ad sanitatem perducere adlaborent. Qui vero hic aliis persuadebit religionem, cui religio est nulla? Hic scilicet alios ad rectam viam, sanamque mentem reducet, qui cæcus, qui mente captus est. Annon tali monitori illud, quod Græcorum proverbio tritum, **PLUTARCHUS** recitat, falsa profecto irrisione, regeretur, de medico scilicet, aliis saluberrima dante consilia, ipso scatente ulceribus? **NILEUS** noster ita sacerdotio, in regno naturæ, orbeque medicorum, fungebatur, ut semper ab hac cyclopica profanarum mentium opinione atque licentia non dicam abesset quam longissime, sed totus abhorreret, religionique semper tribueret plurimum. De Deo, ejusque revelatis per Christum mysteriis, non modo recte sensit, sed coluit quoque sancte ac reverenter numen ejus, idemque ut facerent alii, verbis non magis, quam exemplo suo, commonefecit. Numquam sine religione animi ad consilia, egentibus danda, descendit, numquam accessit gravius decumbentes, quin preces ad Deum, quin medicinam animæ, quin curam salutis æternæ, omnibus anteponendam humanis subsidiis, serio commendaret. Sicut autem nihil potius, nihil prius antiquiusque habuit, quam venerari Deum immortalem, sine fuce, atque ostentatione: sic in vita communi nihil injuste, nihil avare incontinenter faciebat. Omnis enim vitæ institutio apud eum sic comparata, ut noceret nemini, prodesset, quoad poterat, omnibus. Nihil agebat arroganter, animo

plane non elatus: nemini opem, nemini consilium, arcessitus, negabat: quibus non potuit coram, in absentia opem tulit: numquam interdiu sic occupatus, numquam noctu sic deditus quieti, quin laborantibus, sine tergiuersatione, succurreret: in partem consiliorum, ubi desperata salus videbatur, & alios admittebat libenter, & vocatus ab aliis, alacriter veniebat: etsi doloribus pedum identidem exerceretur, molestias tamen in adeundis sublevandisque egentibus, non detrectabat: defatigationes suas, non suo commodo, sed aliorum salute necessitateque metiebatur: valetudinem alienam, ut suam, curabat: sobrietatem, fidem, diligentiam, nemo unquam in eo desideravit: obtractationes malevolorum, malignitatemque mordacium linguarum, patienti tulit animo, ipse ab omni, obtrectandi, calumniandi, altercandi, libidine quam alienissimus: nemini molestus, acceptus omnibus, amicis jucundus, æquus collegis: in templo visus semper, in convivio raro, in alea nunquam. Hanc autem vitæ morumque innocentiam, ex non simulata mentis religione profectam, constanter, usque ad extremum spiritum, tenuit.

Unum est, quod optimus quisque in eo desiderat. Ut enim ad perfequendum vitæ curriculum redeamus, cum longiore annorum serie dignus videretur omnibus, intractabilis morbi vi ac diuturnitate accidit, ut, annum ætatis omnino undequingagesimum, d. III. Idus Novembres, quem natalem habuit, supergressus, consumtis omnibus corporis viribus, vitam cum morte commutaret, in aliis servandis, quam se ipso, felicior. Feliciorem enim forsitan, hac in parte, fuisse dixeris, aut GALENUM, qui, cum adolescens tenui, vel potius nulla esset valetudine, tandem, cum ætate processisset, artis suæ beneficio sic eam correxit, ut annum septuagesimum attingeret; aut ASCLEPIADEM, qui, ut artis fiducia, temerario prorsus ausu, sponsonem cum fortuna fecerat, posita, ne medicus haberetur, si secus acciderit, conditione, ita victor, nullo unquam morbo tentatus est; aut HIPPOCRATEM, qui,
quod

quod tantum cibi ac potionis adhiberet, ut reficerentur, non opprimerentur vires, exercitationibus modicis uteretur, modumque in omnibus rebus, ut ipse gloriabatur, teneret, annum quartum supra centesimum superavit. At sapientes felicitatem non annorum numero, verum vitæ bene actæ laude ac gloria metiuntur. Non enim quam diu, sed quam bene, rectissimo SENECÆ judicio, refert. Nec vero, ut annos habeas, aut recte valeas, id semper, vel in arte medendi, vel moderata victus ratione, positum. Neque NILEUS non habuit valetudinis rationem. Nobis vero ille præmatura morte obiit, non sibi. Parum omnino vixit matri, cum qua nunquam in gratiam rediit: parum uxori, cum qua annos XXV. sine querela transegit: parum amori, illisque suis deliciis duabus, quas reliquit, filiabus: parum cognatis, adfinibus, amicis, civibus, fortis præsertim tenuioris, quibus opera ejus semper expedita, nunquam mercenaria, fuit. Si quid autem felicitatis in mortis genere ponendum, multos ille medicorum principes, exitu vitæ placido, etiã superavit. Nec enim fulmine percussus periit, ut fertur de ÆSCULAPIO: nec scalarum lapsu exanimatus, ut ASCLEPIADES: nec præpostera victus ratione, atque inscientia utendi medicina, mortem sibi acceleravit, ut AVICENNA, neque, fluctuans animo, incertusque salutis mortem consecuturæ, impiam efflavit animam, ut Cordubensis ille sacrorum fideique Christi contemtor, AVERROES, qui, ubi morti se vicinum sensit, inter fluctus dubitationum, hanc in naufragio adripuit tabulam, omnis solatii expertem, ut mortem sibi philosophorum, aut, quod verius, hominum perditorum, deligeret. Medicus noster, in vita non magis, quam morte, ut sapientior, ita beatius fuit. Dudum ille mente, suæ infirmitatis morbi que pertinacis, conscia percepit, multoque ante suis prædixit, brevi futurum, ut ex hac fragili & adstricta gravius corporis compage, cælo reddatur. Hac ille spe vitæ melioris, & se, prostratis viribus enervatum, & suos, desiderio sui tantum non contabescentes, continenter recreabat, quo pro-

pior morti, hoc, ad excipiendum fatalis horæ telum, paratior, hoc liberationis cupidior, hoc in Deum religiosior. Sic, accepto, paucis ante diebus, pretioso illo gratiæ divinæ, Christi merito nobis reconciliatæ, pignore, tamquam viatico, pridie Calendas Decembres, inter ardentissimas suorum comprecationes & lacrymas, adstante sibi, se consecrante, & formulas precum pias recitante, salutaris religionis sacerdote, sine ulla mentis collisione, eo, quo diu cogitabat, quam placidissime emigravit.

Quod reliquum est, agite jam mœstissimi exsequiarum comites, ceterique Auditores, omnium ordinum spectatissimi, discite ex medico vestro, qui tam scienter, tam prudenter, tam sancte sacerdotio suo præfuit, salutarem illam bene vivendi ac moriendi artem. Longa ea est, neque perdiscendæ omnis vita hominis, vel Nestorea, sufficit. Tribus tamen verbis, a CÆSARIO, Arelatenfium quondam præfule, comprehensam, accipite. In omni vita cogitandum vobis de medico, de ægroto, de morbo. Equis ille servator? Deus est: quis, qui periclitatur? omnis homo: quid morbi? quid periculi in homine? noxa illa, quæ, nisi in tempore, pœnitentia, & Christi fide expietur, pœnitentiam post se trahit sempiternam

ILICET,

Fig. 2.
ad Observat. VIII
pag. 40

Volum. VII. Acton. Acad.
N. C.
TAB. I

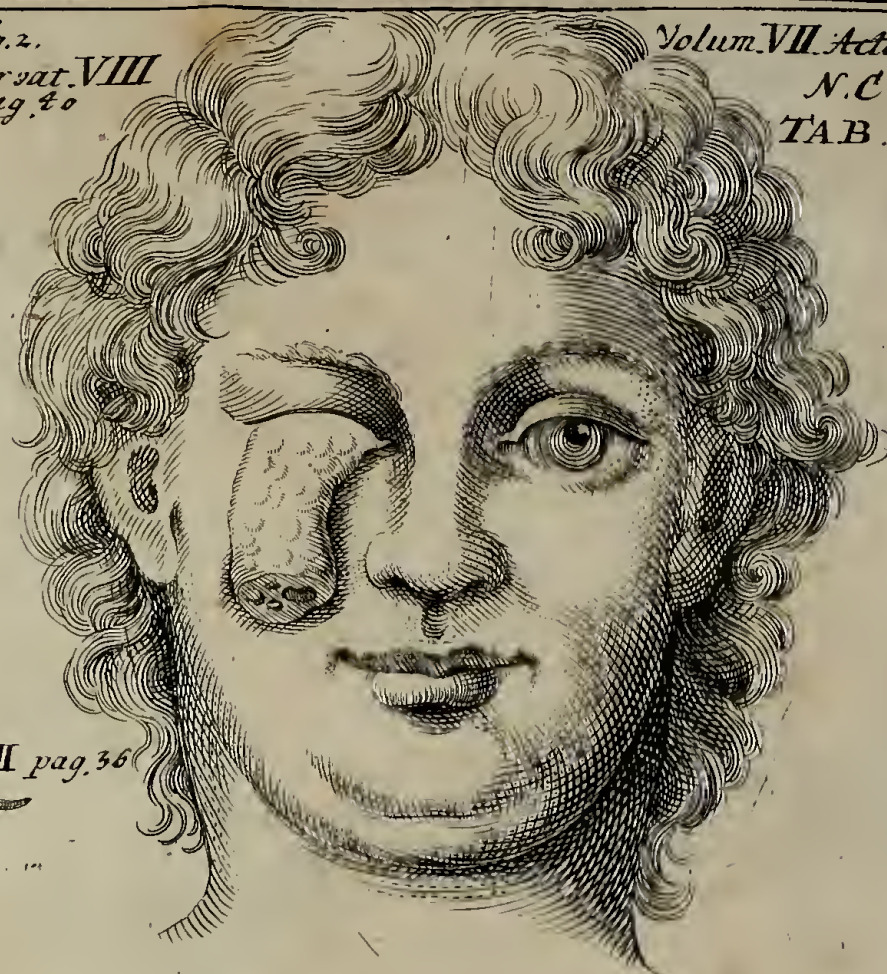
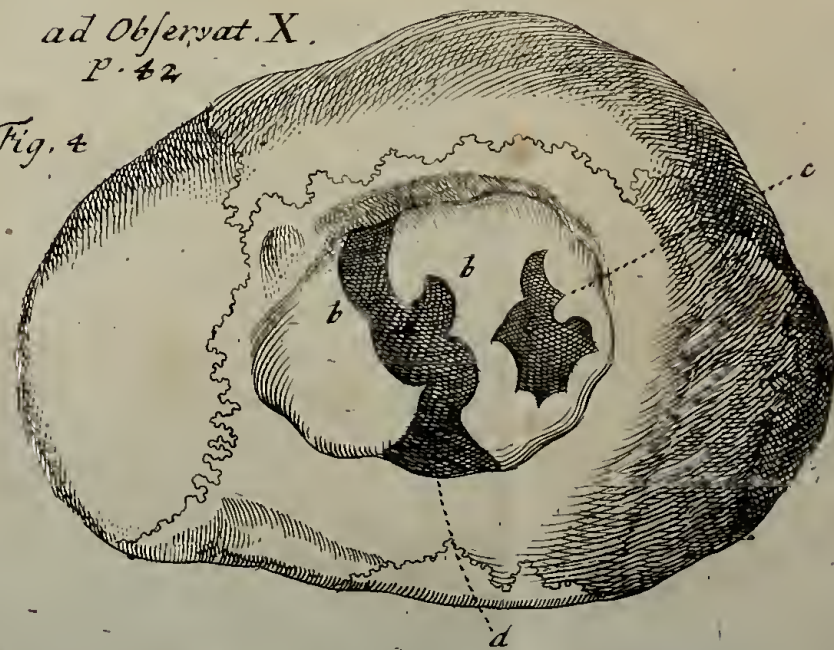

Fig. 1.
ad Observat. VII pag. 36

ad Observat. X.
P. 42

Fig. 4

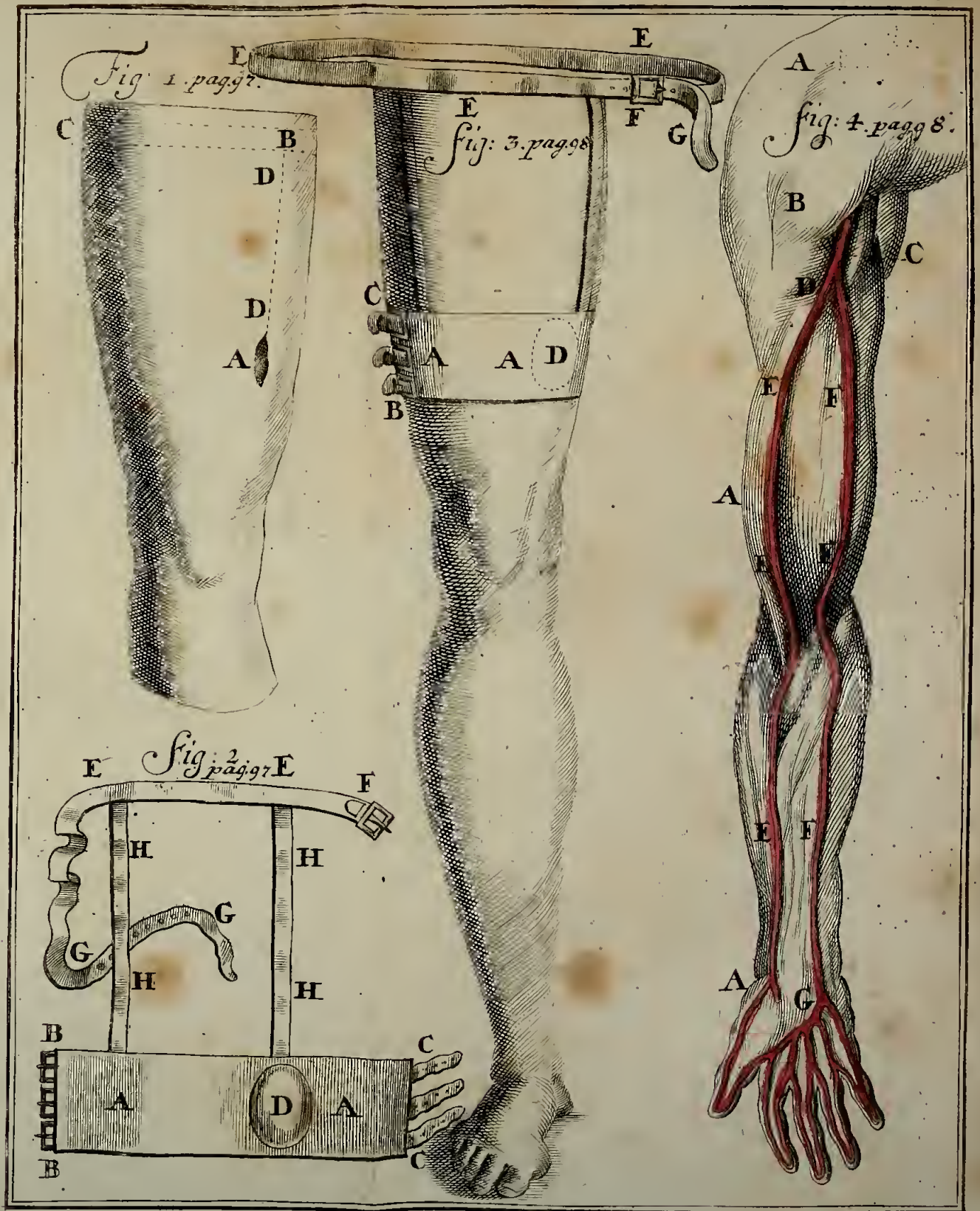

ad Observat. IX
p. 41.

Fig. 3.

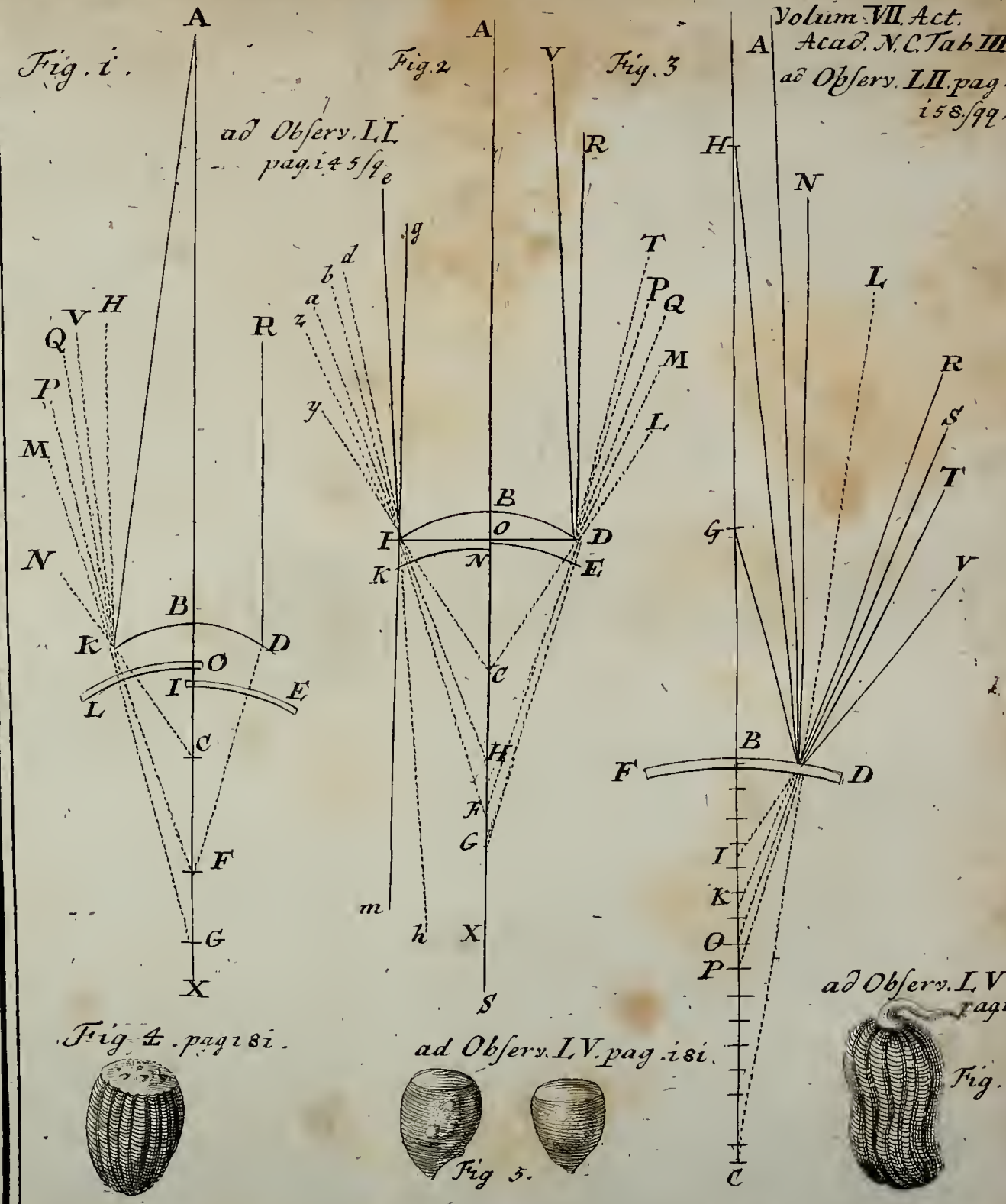

Fig. 1.

Fig. 2.

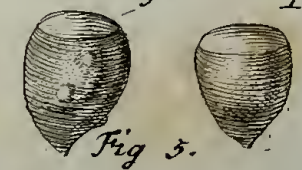
Fig. 3.

ad Observ. LV. pag. 158, 159.

Fig. 4. pag. 151.

ad Observ. LV. pag. 151.

ad Observ. LV. pag. 151.

Fig. 6.

ad Observ. II.
pag. 154.
199.

Fig. i

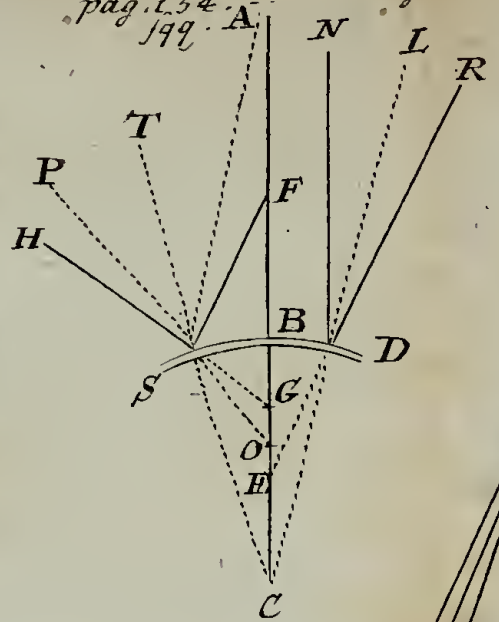
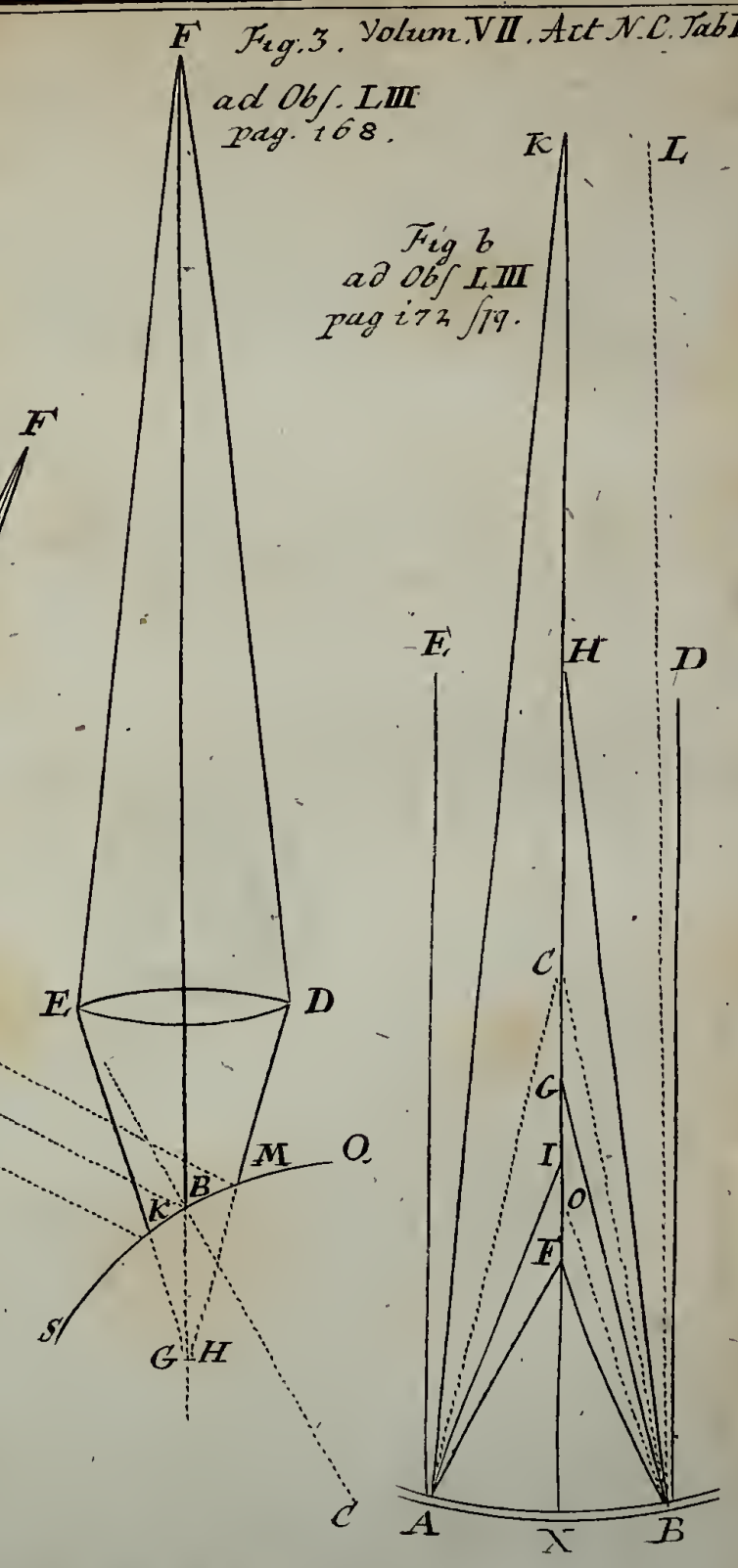

Fig. 3. Volum. VII. Act. N.C. Tab. IV.

ad Obs. LIII
pag. 168.

Fig. b
ad Obs. LIII
pag. 172. 179.

ad Obj. LIII p. 167.

R
Fig. 2.

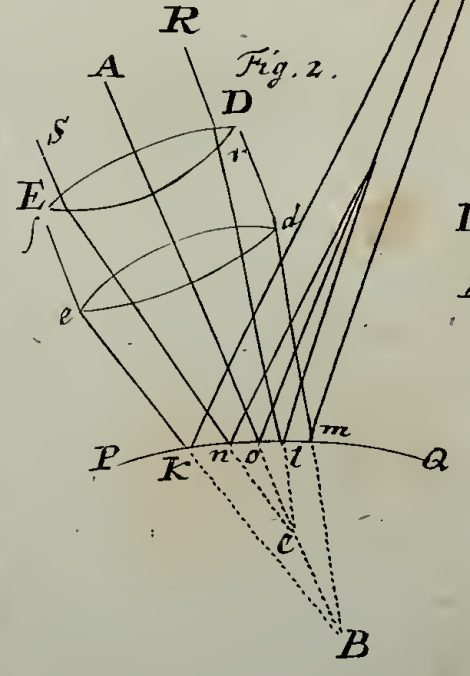

Fig. 2.
ad Obs. LIII.
p. 170.

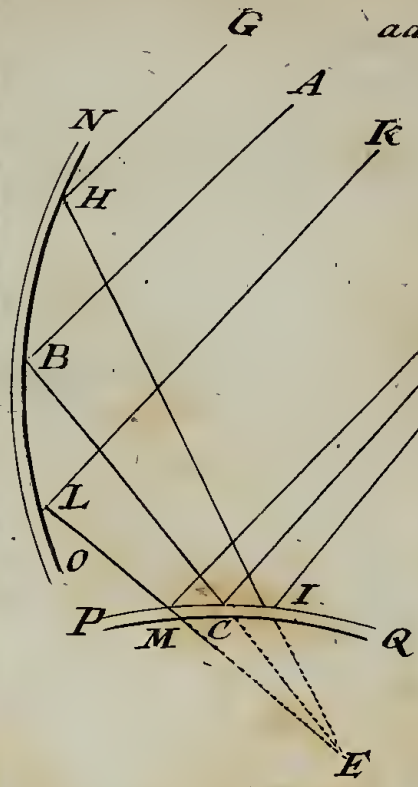

Fig. i.
ad Observ. LV. p. 181.

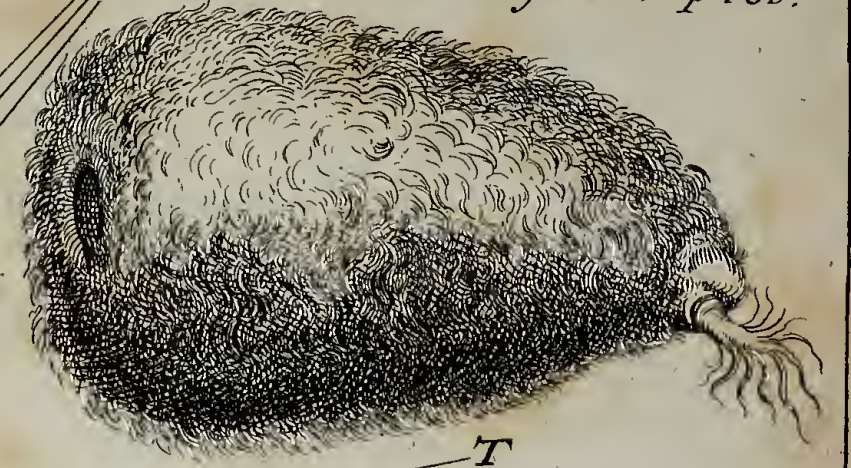

Fig. 3.
ad Obs. LIII.
pag. 175. sq.

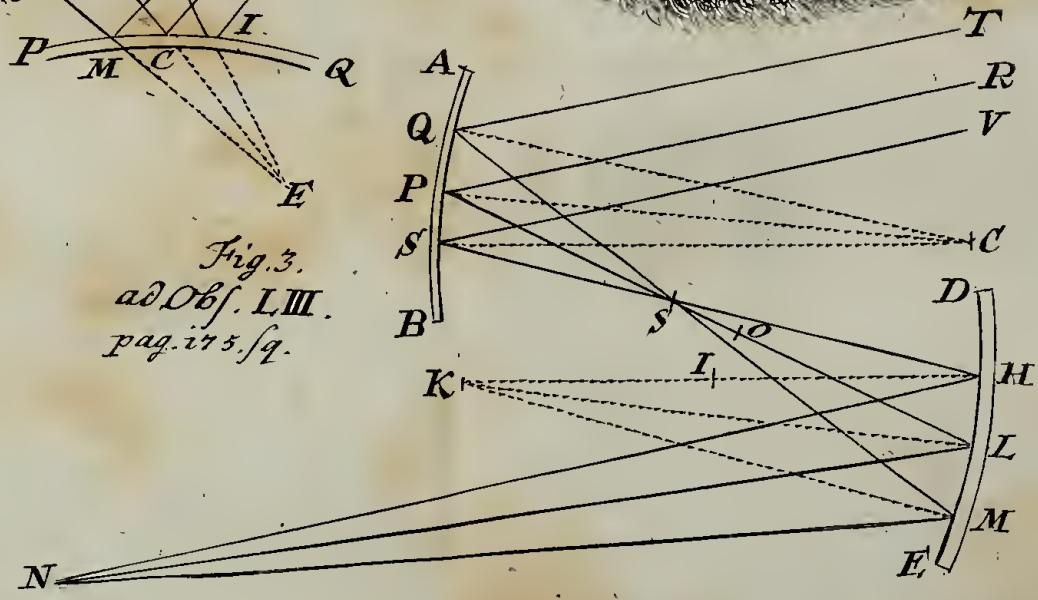
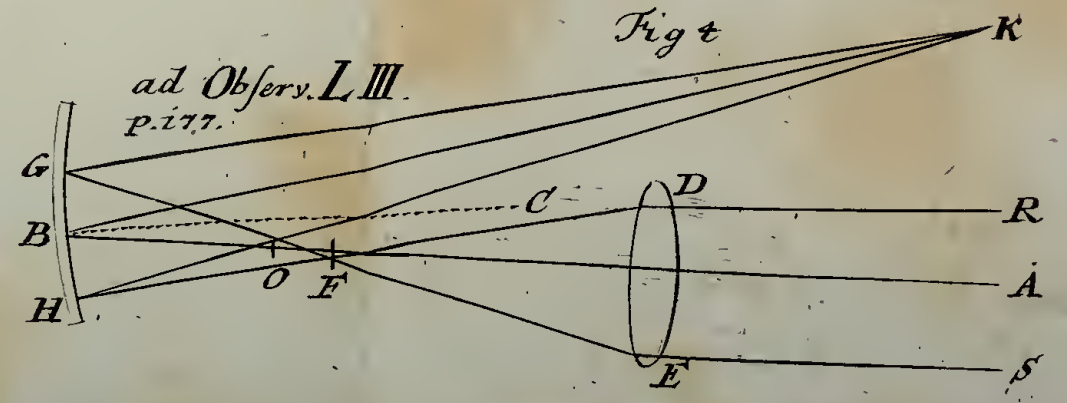

Fig. t.
ad Observ. LIII.
p. 177.

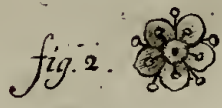

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

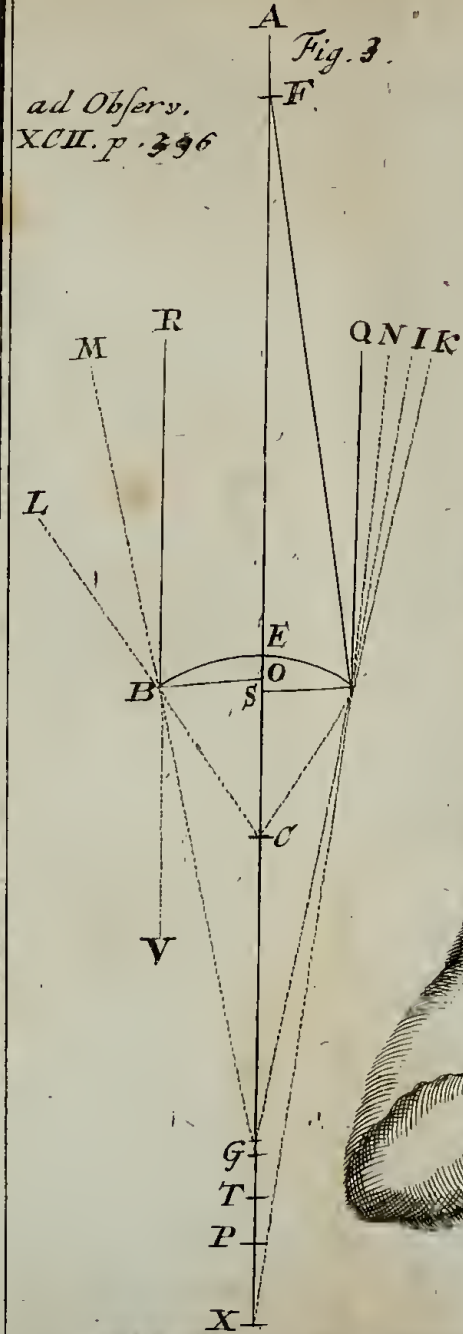

PIPERODENDRUM
FLORENS.

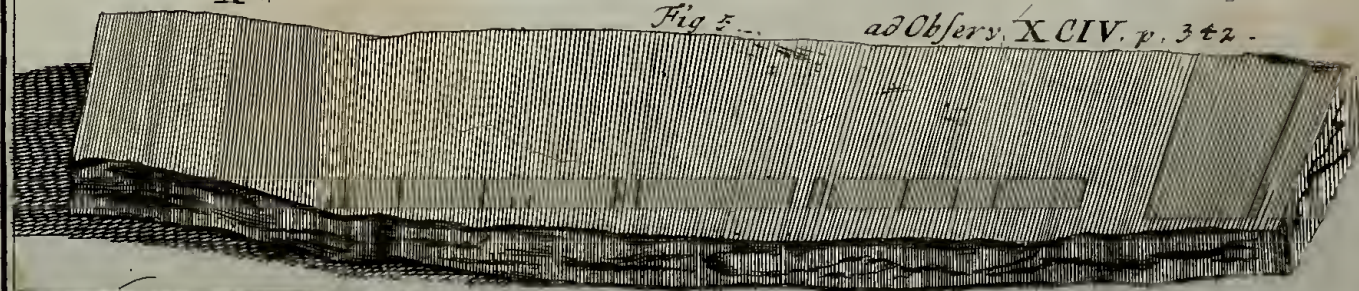
ad Observ.
XCII. p. 396

ad Observ. LXXXIV.
p. 283.

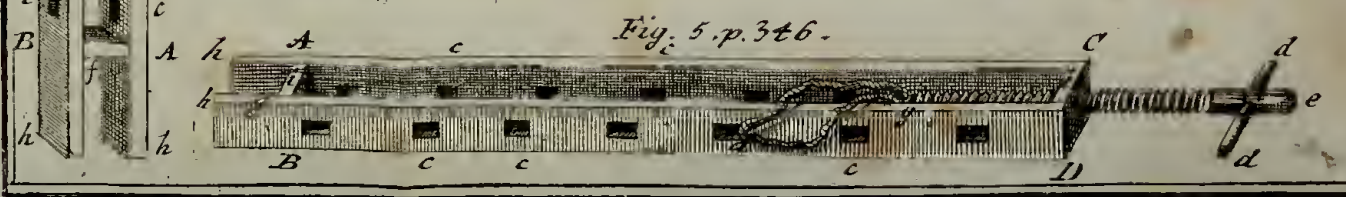
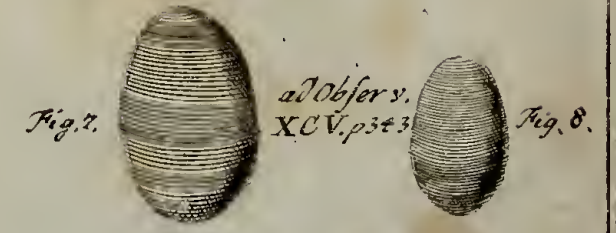
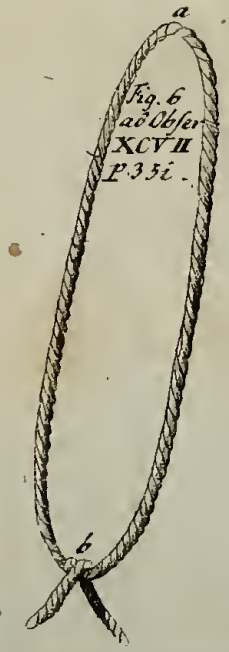
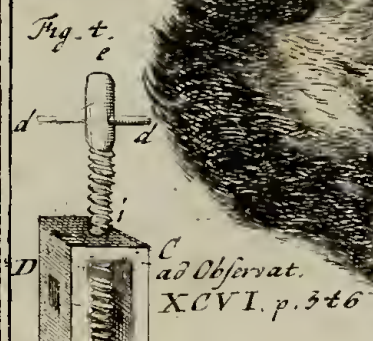
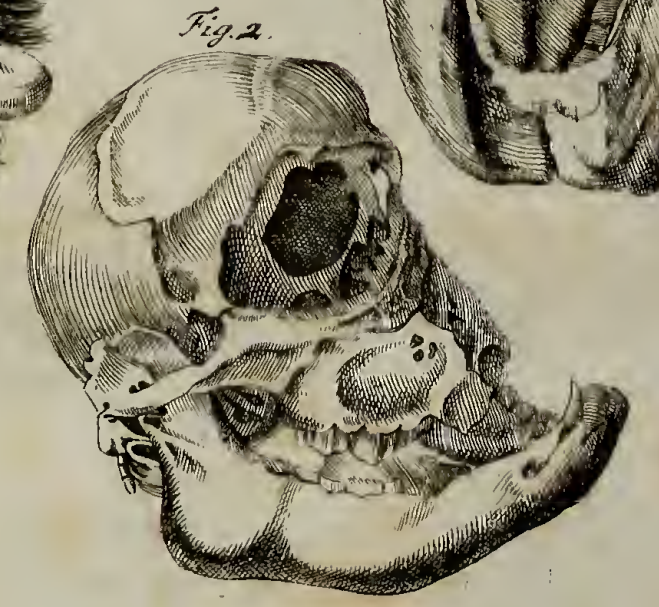

ad Observ.
LXXXVIII
p. 295.

ad Observ. XCIV. p. 342.

TAB. I.

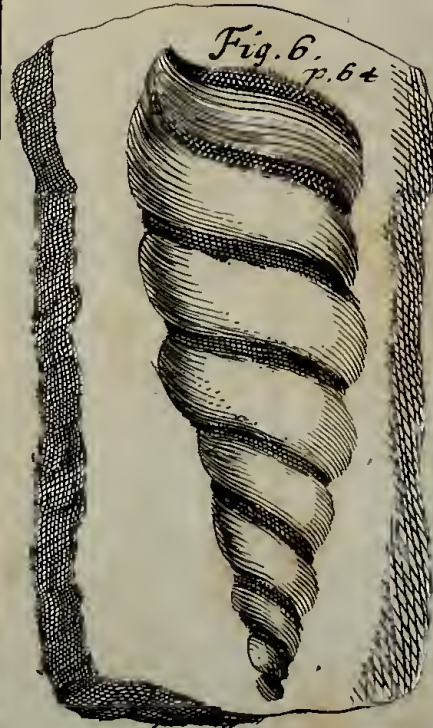
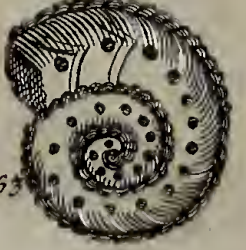

Fig 5. pag. 75

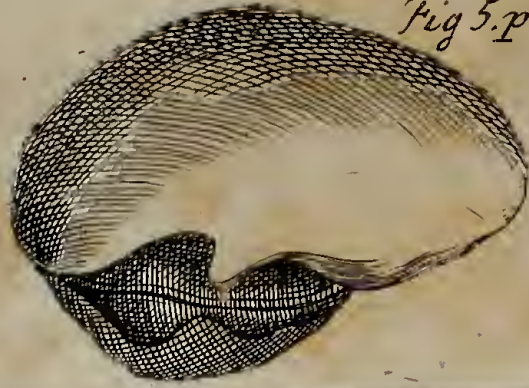

Fig. 8. pag. 87.

Fig 3. pag. 74

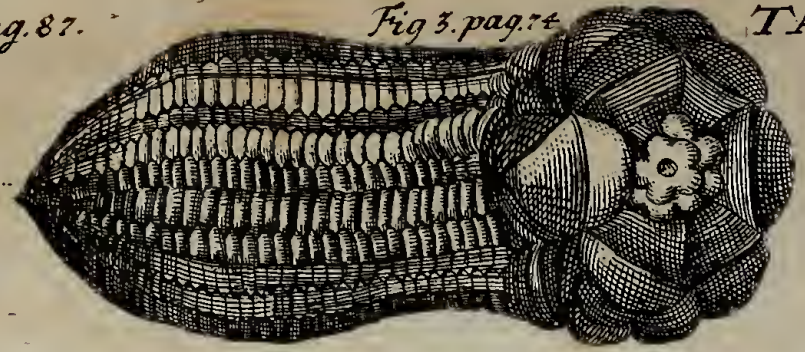

Fig 2. pag. 74.

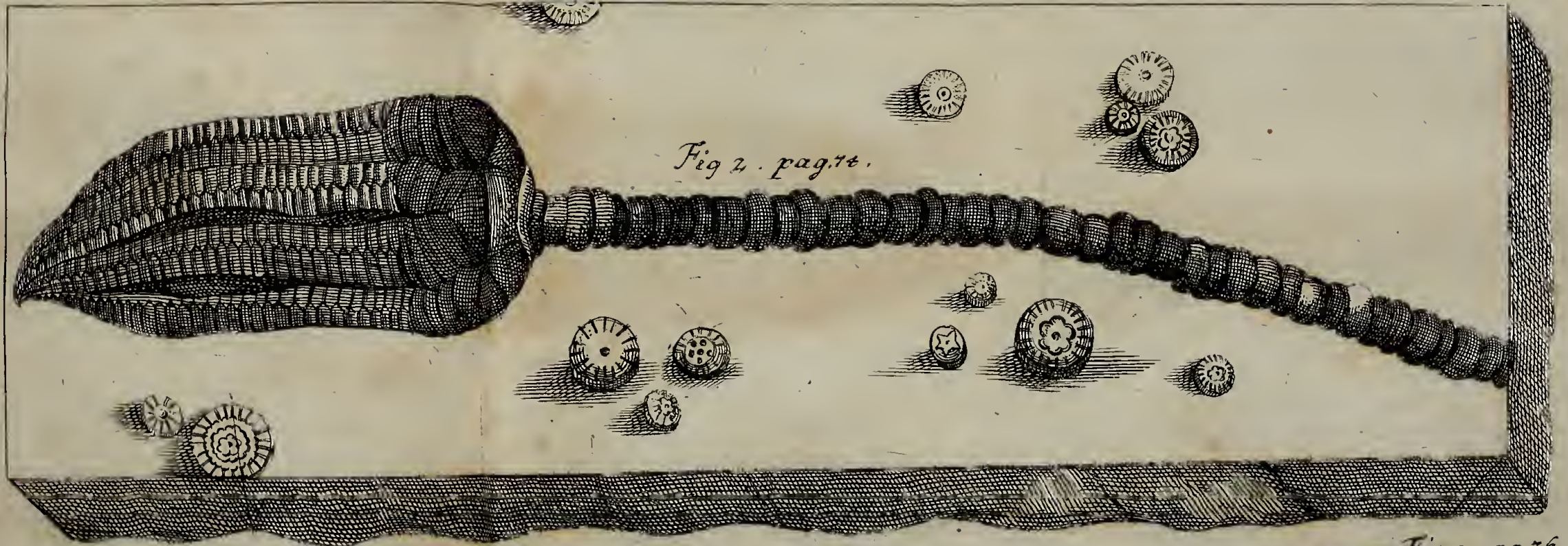

Fig. 6. pag. 76.

Fig. 4. pag. 74.

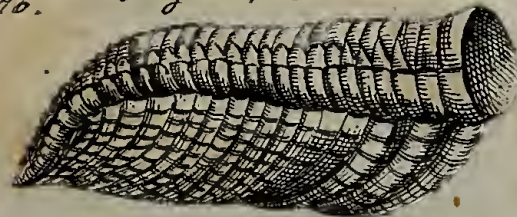

Fig. 1. pag. 72

Fig. 9. pag. 76.

Fig. 7. pag. 81.

